

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

A N U A R

XXIV

2020 - 2021

Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte

ANDREI

*Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și
Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului*

**Editura Renașterea
Cluj-Napoca, 2022**

**EDITORIAL BOARD OF
ANUAR**

EDITORIAL OFFICE OF ANUAR: STR. EPISCOP NICOLAE IVAN, F.N.,
CLUJ-NAPOCA
PHONE: 0264-43.10.05

EDITOR-IN-CHIEF:

Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia – Dean

ADVISORY BOARD:

Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al
Academiei Române

Prof. Univ. Dr. Konstantin Nikolakopoulos, München,
Germania

Prof. Univ. Dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Franța

Prof. Univ. Dr. Ștefan Munteanu, Paris, Franța

EXECUTIVE EDITOR:

Pr. Lect. Univ. Dr. Răzvan Perșa

EDITORIAL BOARD:

Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă

Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu

Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană

Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Iloaie

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon

Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan

Pr. Conf. Univ. Dr. Patriciu-Dorin Vlaicu

Pr. Lect. Univ. Dr. Răzvan Perșa

Dr. Dacian But-Căpușan

Pr. Cosmin-Vasile Trif

Pr. Dr. Nicolae-Dragoș Kerekes

© 2022. Toate drepturile rezervate
Reproducerea integrală sau parțială a textului
este interzisă și se pedepsește conform legii.

ISSN 2457-6719
ISSN-L 2457-6719

ANUAR

XXIV

2020 - 2021

CUPRINS

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, *Editorial: „Instinctul” spre Adevăr, demers obligatoriu în epoca networking*.....7

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

Ioan Chirilă, *Moise și Iisus Hristos – „Profetul” (Dt 18,15)*.....11
Stelian Pașca-Tușa, Liviu Vidican-Manci, *Lumina divină în textele psalmice – perspective teologice*.....19

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

Ioan-Vasile Leb, *Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian sau medicină și credință întrupate*.....37
Nicolae-Dragoș Kerekes, *Repere hrisostomiene privitoare la atitudinea față de cei adormiți*.....51
Vasile Rojneac, *Istoricul Parohiei Ortodoxe Române Osoi din Protopopiatul Dej*.....75

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

Valer Bel, *Starea de rugăciune*.....111
Nicolae Turcan, *Memento mori ca repetiție a finitudinii. Moartea, dincolo de Heidegger și Levinas*.....123
Dacian But-Căpușan, *Considerații asupra cărților de cult tipărite de Sfântul Ierarh Petru Movilă*.....133
Ciprian Vasile Rus, Mihaela Rus, *Asistarea persoanelor vârstnice – abordare teologico-psihosocială*.....151
Visarion Pașca, *Spovedania – Taina vindecării sufletului*.....159

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

Teofil Tia, Grigorie Foltiș, *Biserica și „generația dopaminei”. Introducere în (psih) terapia pastorală a dependențelor*.....171
Vasile Stanciu, *Frumusețea slujbelor bisericesti în sufletul tânărului de azi*.....185
Marcel Muntean, *Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron în iconografie*.....191
Liviu Vidican-Manci, Emil M. Mărginean, *Monahismul ortodox și predica on-line înaintea perioadei pandemice. O analiză omiletică*.....201

Răzvan Perșa, <i>Predarea dreptului bisericesc în cadrul învățământului universitar clujean până la instaurarea comunismului</i>	213
Daniel Mocanu, <i>Cântările religioase în manualele de educație muzicală. O analiză comparativă</i>	229
Lucian Greabu, <i>Părintele Profesor Liviu Galaction Munteanu: Popasuri Pastorale reflectate în opera sa</i>	253
Mihaela Brânză, <i>Preșcolăritatea fericită – premisa unei adolescențe echilibrate</i>	267

V. RECENZII

Dacian But-Căpușan, <i>Pr. Alexandru Moraru, Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului 1921-2021. Compendiu, Ed. Presa Universitară Clujeană/Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, 1000 p</i>	279
Cristian Muntean, <i>Dumitru Horia Ionescu, „Sub paza lui Dumnezeu, drăguțul”, prefață de Teodor Baconschi, Editura Trinitas, București, 2022</i>	283
Dacian But-Căpușan, <i>Pr. Alexandru Moraru, Academicianul Ioan Lupaș și Ortodoxia românească - Atitudini, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2020, 224 p</i>	286

VI. CRONICA FACULTĂȚII

<i>Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan</i>	291
---	-----

EDITORIAL
„INSTINCTUL” SPRE ADEVĂR, DEMERS OBLIGATORIU
ÎN EPOCA NETWORKING

Cu multă bucurie prefațăm apariția celei de-a XXIV-a ediții a Anuarului Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, reprezentând cercetări științifice ale anului universitar 2020-2021. Anuarul respectă perimetrele consacrate de-a lungul timpului ale Teologiei tradiționale, perimetrul biblic, perimetrul istoric, perimetrul sistematic și perimetrul practic. Sunt prezente câteva savuroase recenzii și apare, în detaliu, cronică facultății, realizare demnă de laudat a domnului documentarist și cercetător Dacian But-Căpușan; aceasta din urmă presupune o minuțioasă atenție față de fiecare eveniment al școlii, consemnare la timp pentru a „inventaria” detaliile, fapt pentru care merită toate felicitările noastre.

În altă ordine de idei, nu ne este greu să constatăm cum am ajuns să trăim într-o *perioadă de timp foarte specială, în care se pare că faptele obiective sunt mai puțin importante, relevante și influente* (în formarea opiniei publice) decât trimiterea la emoții colective și la convingeri individuale. Este cazul multimediei și mass-mediei pe care noi o identificăm drept „laică”.

Informația fluctuează permanent între extreme, fără să fie capabilă să recunoască și să proclame adevărul. Grija pentru reconstrucția faptelor și a evenimentelor propriu-zise, rigoarea de a controla sursele unei informații sau a unei vești, verificarea aderenței celor auzite la realitate, toate cedează în fața culturii post-adevăr. Se practică chiar trimiterea patetică la un trecut epic utopic.

Dăm drept exemplu trimiterea la vremuri minunate, încântătoare, când grupul de apartenență, națiunea sau colectivitatea în cauză era triumfătoare, era impunătoare, era elogiată și avea o importanță capitală pentru supraviețuirea lumii întregi. Alt exemplu este conceptul de „Dacia Preistorică” – leagăn al „civilizației mondiale”. Este limbajul utilizat de populisme, în care idealismul (abstract), utopia, un fel de spirit pur de matrice hegeliană – precum ideea de „națiune”, „purtare a sângelui”, nostalgia unui trecut epic utopic, iluzia unui posibil guvern perfect – sunt superioare oricărui fapt real și concret.

Pe nimeni nu îl mai interesează să verifice: adevărat și fals sunt puse la același nivel. O relatare detaliată a unor presupuse evenimente, dacă e pe placul cititorului, e imediat proclamată drept „adevărată”, în sensul că este verosimilă. Relatarea devine „tot mai adevărată”, în măsura în care este preluată de mulți, acreditată și – deci – credibilizată „demografic”.

Teologul adevărat realizează o „operă” măreață: educă „*instinctul*” spre Adevăr, demers obligatoriu în epoca *networking*.

Cultura post-adevăr prosperă grație unor tactici anume: recursul subtil la violență – provocarea și întreținerea unor stări de neliniște (și sentimente negative) care să conducă la agitații sociale; ridiculizarea vocilor instituționale; accesarea și stimularea emoțiilor și credințelor individuale (chiar și a celor mai iraționale); injectarea de suspiciune asupra unor fapte sau evenimente, inventarea de păcăleli și punerea în scena publică de farse („*fake news*”).

Terenul fertil în care cultura minciunii înflorește este constituit de rețelele de socializare (*social network*), în care se formează consensul politic, se alimentează fricile și anxietățile, se consolidează identitățile. Dar, totul într-o lume foarte îndepărtată de realitățile concrete: *contează doar emoțiile¹ și convingerile individuale, nu adevărul.²*

Care ar putea fi antidotul la *expansiunea malefică a unei culturi a minciunii? Cultivarea perpetuă în studiile din arealul teologic a sensibilității pentru Adevăr!* Cum putem corecta construcția rău-intenționată a opiniei publice?

Biserica³ trebuie să reproclame marele adevăr că oricât am vrea noi să surprindem exhaustiv faptele sau un eveniment anume, *perspectiva noastră va fi permanent parțială. Adevărul este o realitate complexă și poliedrică, inepuizabilă și imposibil de transformat într-o simplă informație. Adevărul este și dragoste, este un conglomerat cu multiple fibrări emoționale⁴, ce nu poate fi simplificat și manipulat de interesele noastre de moment, transformat în flecăreală sau vorbărie. Putem fi nu doar victime inocente, ci victime vinovate ale culturii post-adevăr, prin participare. Cel mai bine se comunică adevărul de la amvon, de unde suntem invitați la formarea unei pre-dispoziții spre a iubi. Lectura „întru iubire” a realității este unica obiectivă.*

¹ Giovanni CUCCI S. I., *Emozioni e ragione: due mondi atitetici?* în „La Civiltà Cattolica” 2015 III 3962, p. 139.

² Francesco OCCHETTA S. I., *Tempo di post-verità o di post-coscienza?* în „La Civiltà Cattolica” 2017 II 4005, p. 215.

³ Giandomenico MUCCI S. I., *Pensare la comunità nel tempo della postmodernità*, în „La Civiltà Cattolica” 2015 II 3956, p. 182.

⁴ Giovanni CUCCI S. I., *Emozioni e ragione: un possibile dialogo*, în „La Civiltà Cattolica” 2015 III 3963-3964, p. 251.

Prezentul volum își dorește să fie o picătură de adevăr revărsată în inimile cititorilor. Se cuvine să mulțumim foarte mult celor care s-au implicat în apariția prezentului anuar, respectiv Părintelui lect. univ. dr. Răzvan Perșa, domnului cercetător și documentarist Dr. Dacian But-Căpușan, întregului colectiv redacțional și autorilor studiilor.

ARHIM. PROF. UNIV. DR. TEOFIL TIA – DECAN

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

MOISE ȘI IISUS HRISTOS – „PROFETUL” (DT 18,15)

IOAN CHRILĂ

Abstract

Within Judaism, prophetism reveals to the world its eschatological meaning, God's will in relation to man and creation. Prophetic themes related to Christology, soteriology and eschatology are introduced and contained in the Torah, developed in the other books of the Old Testament and find their fulfilment in the New Testament. The present study aims to demonstrate this by comparing a prophet (Moses) with Christ, the Supreme Prophet. This comparison includes some elements of Jewish prophetism, which is realized in the work of the Supreme Prophet. In Deuteronomy 18:15, 18-19, the Supreme Prophet, the Saviour Jesus Christ, is announced. He is distinguished from the Old Testament prophet (Isaiah 7:1-2) because he is God, he is the Word who proclaims and who is self-evident. In the New Testament, both Jesus' words (Matthew 7:29; Luke 24) and actions (Matthew 4:23; Luke 7:22) highlight Jesus' prophetic activity in which he communicates God's will absolutely and completely.

Keywords: *prophetism, Supreme Prophet, Jesus Christ, model, fulfilment*

Manifestarea profetică a devenit în cadrul iudaismului altceva decât un derivat sau o consecință rațională a manticii și a disciplinelor înrudite prin aceea că dezvolta din sine o învățătură eshatologică menită să exprime întregul sens al creației, să reveleze din sine voința lui Dumnezeu în legătură cu omul și creația și să ofere reperele fundamentale pentru a genera în creație actul conformării voințelor, a voinței schimbătoare a omului cu

voința neschimbabilă a Creatorului. De aceea, în căutarea mea privitoare la profetism m-am oprit adesea asupra textului din Deuteronom 18,15 – *profet ca și mine...* – și am încercat să văd în ce măsură acest *ca și mine* (gr. *kamoni*) este înrudit cu ebraicul *demut* (*asemănare*) și modul în care în Deut 18,15-18-19 îl putem identifica în această vestire pe Hristos, *Profetul suprem*¹, deoarece întreg parcursul istoriei mântuirii poate fi exprimat prin ideea de urmare a lui Hristos, de lucrare a asemănării cu El, până la realizarea notelor subliniate de Sfântul Apostol Pavel în Efes 4,13: *măsura vârstei deplinătății lui Hristos*.

Așadar, nu este suficientă observarea conexiunilor dintre Deuteronom 18 cu textele, de pildă, din Evanghelia după Ioan, ci ar trebui surprinse mai multe structuri de manifestare profetică ale Mântuitorului pentru a înțelege deplin sensul autentic al asemănării unui profet cu Profetul prin excelență. Abordarea mea a fost determinată de lucrarea cu același titlu a lui Marie Emile Boismard², dar nu din dorința de a critica, ci din perspectiva creării unui complement analitic suplimentar menit să evidențieze slujirea profetică a lui Hristos. Ar mai fi un detaliu, Boismard folosește expresia „un prophet semblable a Moïse, [...] bien supérieur a Moïse [...] il n’y a pas de commune mesure entre Moïse et Jésus [...], Jésus est le Prophete par excellence...”³ în 1988, pe când la Sibiu pr. prof. dr. Corneliu Sârbu folosește și dezvoltă ideea profetului suprem în 1974; aici abordarea mea este subiectivă.

Atunci când vorbim despre corpusul de scrieri al Vechiului Testament este bine să observăm funcția de fundament a Torei, așa putea spune chiar funcția de piatră unghiulară. Aceasta pentru faptul că în cărțile istorice sau ale profetilor anteriori este relatată modalitatea în care se realizează legătura omului cu Dumnezeu prin intermediul Legii/legământului; în cărțile profetilor scriitori, Legea este prezentată ca și cale de realizare a cunoașterii lui Dumnezeu și cale de mântuire; iar celelalte scrieri sunt pagini înțesate cu lecții practice de întrupare a Legii⁴. Din aceste rațiuni, în perspectiva temei profetismului, voi spune că în Tora sunt prezentate toate temele profetice ce țin de hristologie, soteriologie și de eshatologie, celelalte grupe de scrieri preluând și dezvoltând unele dintre ele, iar Noul Testament ară-

¹ „Iisus Hristos nu este un profet oarecare. El este cel mai mare profet, profetul prin excelență, supremul profet. Pentru că El nu este – ca ceilalți profeti – numai om, ci este și Dumnezeu. Iisus Hristos este Profetul – Dumnezeu. Ca atare, El pune posibilitățile Sale de om și Dumnezeu în slujba chemării Sale de profet, pe care o realizează în grad suprem.” Corneliu SÂRBU, „Iisus Hristos ca supremul profet,” *Mitropolia Banatului* 1-3 (1974): 19.

² Marie-Emile Boismard, *Moïse ou Jésus. Essai de christologie johannique* (Leuven: University Press, 1988).

³ Boismard, *Moïse ou Jésus*, XIII și 11.

⁴ Ioan CHIRILĂ, *Le Psautier de David – La Torah sous forme lyrique?* în revista *Studii teologice* 4 (2015), 15-32.

tându-ne modul concret de împlinire. Iată de ce aş remarca următorul aspect: atunci când doresc să compar profetismul realizat în Moise și cel revelat în Hristos nu este suficient să demonstrez că Hristos este cel vestit în Deut 18, ci trebuie să observ faptele profetice ale celor doi profeți și să remarc punctele în care profetismul realizat în Hristos este împlinire și completare al celui realizat prin Moise.

Atunci când ne întoarcem în demersul nostru exegetic și de sistematizare doar până la Moise urmărim punctual să evidențiem câteva dintre specificitățile profetismului iudaic în raport cu împlinirea sa în Profetul suprem⁵, dar perspectiva profetică este una intrinsecă creației⁶ receptate în întregul ei, atât privită ca și conținut, cât și ca extensiune temporală. De aceea, punctul major cumulativ⁷ de interacție cu potențialitatea profetică a creației este o sumă de acțiuni ce se subscriu sau se realizează plenar în jurul sau pe fundamentul *legământului* înțeles ca model revelat al firescului relației omului/creației cu Dumnezeu, dintru început până la eshaton, aspectul cumulativ se referă la faptul că în cazul dezvoltării actului profetic acțiunile profetice nu sunt într-un raport de succesiune, ci de cumulare⁸.

În cadrul Torei sunt lansate toate temele profetice care mai apoi sunt preluate în profeții anteriori, în cei posteriori și în Ketuvim în dezvoltarea lor verbală, dar dezvoltarea verbală este până la Hristos punctuală⁹ și nu globală¹⁰. În prima categorie includ toate profețiile realizate prin intermediul profeților canonici, îndeosebi, deoarece aceștia prezintă punctual aspecte din cadrul slujirii mesianice și deși împlinesc în slujirea lor caracteristicile profetice din Ieș 4 și Ieș 7 nu asumă pentru ei înșiși statutul mesianic.

⁵ Acest tip de demers l-a realizat Marie Emile Boismard subliniind faptul că promisiunea unui profet (*kmoni*) a persistat în istorie fiind prezentă la Samariteni, la Sfinții Evangheliști și că s-a împlinit în Hristos.

⁶ Mă refer aici la logoiul propriu al fiecărui ipostas creat prin care el are părtășie la Logosul veșnic, prin aceasta fiecare structură trăiește și revelează profetic pe Creator. Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, în *PSB* 80, trad. Dumitru Stăniloae (București: IBMO, 1983), 164-73.

⁷ Împlinirea este un act cumulativ și nu succesiv, ceea ce simbolizează este asumat de cel simbolizat și se împlinește în acesta.

⁸ „Jesus is the fulfillment of the various understandings of covenant: it is best to see these stages as cumulative rather than successive. That is, the understanding of the previous stages did not disappear with the development of new stage of understanding. Thus by the time of Jesus, different people were embracing all these different understandings of covenant: kingship, prophetic challenge, Temple worship, law, wisdom, personal responsibility.” *Jesus Fulfills the Covenant and Salvation History* în <https://www.smp.org/resourcecenter/resource/3960/> (accesat 15 ianuarie 2018).

⁹ Folosesc conceptul de profeție punctuală pentru a exprima ideea, reliefată de către corpusul profetic, potrivit căreia după prima făgăduință a Izbăvitorului toate celelalte profeții sunt structuri ale tezaurului cumulativ profetic Mesia-Hristos. Într-un alt studiu voi dezvolta acest concept.

¹⁰ Conceptul vrea să exprime faptul că în Hristos, în cuvintele și atitudinea Sa se desprinde clar conștiința că El este cel mai mare profet. SĂRBU, „Iisus Hristos,” 19. Dar și faptul că profețiile Sale înglobează întreaga creație, nu se rezumă doar la om.

Pe când în categoria a doua includ profețiile din Tora, îndeosebi: Fac 3,15; Fac 12,1-3; Num 24,17, dar și actul profetic din Fac 22. Textul din Deut 18 poate fi înscris în șirul profețiilor globale prin sau în lumina dezvoltărilor sale concrete din Noul Testament, din procesul de asumare și împlinirea ei în Hristos profetul suprem.

Raportarea faptelor profetice ale lui Iisus la caracteristicile profetului precizate în Ieș 7,1-2 ne arată că El este mai presus, că El este însuși Dumnezeu, că El este în același timp Cuvântul și gura care se vestește vestindu-L. Acest aspect este foarte bine reliefat de către prologul ioaneic în care Logosul ocupă o poziție quasicentrală (In 1,1.17-18)¹¹, precum și în poziția rabinică exprimată de Rabbi Yohanan: „every prophet prophesied only for the days of the Messiah”¹² menită să susțină afirmația lui J. J. M. Roberts¹³, C. Evans¹⁴ sau R. Hess¹⁵ potrivit cărora Vechiul Testament este un document mesianic, scris dintr-o perspectivă mesianică pentru a susține o nădejde mesianică. Această afirmație este pe deplin consensuală cu asumarea directă realizată de Iisus cel înviat în Lc 24,27.44-45 cu privire la Vechiul Testament.

Cu toate acestea, există multe voci care contestă validitatea unei lecturi hristologice a Vechiului Testament, pe cale de consecință ne vom distanța de maniera de lucru adoptată de părintele C. Sârbu care dezvoltă în chip sistematic perspectiva interpretării tipologice, deși ne plac foarte mult afirmațiile sale. Nu ai cum să nu observi că domnia sa vorbește despre *marea cotitură* cu mult înaintea lui J. Habermas sau A. Marga și că o identifică cu „venirea lui Hristos în lume însemnează marea cotitură, în care cel mai mic este mai mare decât Sfântul Ioan Botezătorul, cel mai mare dintre cei născuți din femeie (Mt 11,11)”. Sau aspectul logic al demonstrației sistematice: Iisus apare în fața poporului ca un profet; identifică apariția Sa cu debutul Împărăției lui Dumnezeu; în numele Său vestește legile fundamentale ale Împărăției; că este necesară intrării în Împărăție hotărârea noastră pentru Hristos; Cuvântul, în cazul lui Iisus, e una cu subiectul care îl rostește¹⁶.

¹¹ Ar trebui puse în unitate prologul (In 1,1-18) cu mărturia lui Ioan Botezătorul (In 1,19-28), deoarece aceste două fragmente oferă argumentul suficient despre faptul că nici un profet de până la Hristos nu a asumat postura mesianică, nici unul nu a putut spune că este Dumnezeu Cuvântul, ci toți rămân în tipul mărturiei lui Ioan: nu sunt eu Acela.

¹² *Berachot* 34b, în <https://www.sefaria.org/Berakhot.34b?lang=bi> (accesat 15 ian 2018).

¹³ J. J. M. ROBERTS, „The Old Testament’s Contribution to Messianic Expectations,” în J. H. Charlesworth (ed.), *The Messiah: Developments in Earliest Judaism and Christianity* (Minneapolis: Fortress Press, 1992).

¹⁴ CRAIG EVANS, *The Old Testament in the New Testament*, în Scot McKNIGHT și Grant R. OSBORNE (eds.), *The Face of NT Studies* (Grand Rapids: Baker Academic, 2004).

¹⁵ RICHARD HEES and DANIEL CARROLL (eds.), *Israel’s Messiah in the Bible and the Dead Sea Scroll* (Eugene: WIPF & Stock, 2011), 59.

¹⁶ SÂRBU, „Iisus Hristos,” 19-28.

Datorită relansării studiilor despre Iisus istoric prin E. Kasemann¹⁷ au apărut o serie de portrete care își luau ca punct de originare *teachings of Jesus*, dintre acestea aș aminti cele post-Kasemann ale lui G. Bornkamm¹⁸, J. Jeremias¹⁹ și E. Sanders²⁰. Concluziile primilor doi teologi au fost că nu pot realiza un tablou consistent al lui Iisus după cuvântările Sale, aici a intervenit E. Sanders și a spus că pot fi adăugate acestora acțiunile Sale și atunci s-ar putea ajunge la un portret complet. Pentru mine, această dihotomie istoric-eschatologic nu are decât o consistență scolastic pedagogică, în fapt Iisus le conjugă simultan cele două, deși ipostaza totală a manifestărilor Sale este una kenotică. Am amintit despre acest fapt deoarece consider că este important, în vederea evidențierii faptului că Iisus este cel vestit în Deut 18, să remarcăm acum acțiunile profetice și amplitudinea profețiilor Sale pentru a conchide: este profetul suprem/superior/prin excelență.

S. McKnight²¹ spune că dacă vrem să știm care este identitatea lui Iisus și dacă aceasta este una profetică trebuie să studiem așa numitele acțiuni profetice. Cu privire la catalogarea acțiunilor Sale ca acțiuni profetice nu există un consens, C. H. Dodd²² vorbește despre patru acțiuni, D. Aune²³ despre două sau trei, iar M. D. Hooker²⁴ găsește cincisprezece acțiuni profetice.

D. Aune spune că pentru a considera o acțiune ca fiind profetică aceasta trebuie să aibă un element predictiv²⁵. Predictibilitatea este întradevăr un element ce denotă un caracter profetic, extensiunea însă, în cazul profețiilor Mântuitorului transcende limitele istoricității tocmai prin faptul că El este plinirea profețiilor și nu profeții sau Moise modelul profetului pe care trebuie să-l întrupeze Iisus. Iar orizontul profețiilor vechi era unul mesianic cu note eschatologice pe alocuri, pe când orizontul deschis de Iisus este cel al Împărăției Cerurilor, al veșniciei, și în perspectiva acestuia El vorbește despre teme ca: dărâmarea Templului, criteriile judecății, cea de a doua venire-semnele Parusiei, și o face în chip pedagogic, fratern și plin de milostivire.

¹⁷ Ernst KASEMANN, „The Problem of the Historical Jesus,” în *Essays on New Testament Themes*, trad. W. J. Montague (London: SCM Press, 1964).

¹⁸ Gunther BORNKAMM, *Jesus of Nazareth* (Minneapolis: Fortress Press, 1995).

¹⁹ Joachim JEREMIAS, *Proclamation of Jesus* (London: S.C.M. Press, 1971).

²⁰ E. P. SANDERS, *Jesus and Judaism* (Minneapolis: Fortress Press, 1985).

²¹ Scot MCKNIGHT, „Jesus and Prophetic Actions,” *Bulletin for Biblical Research*, 10.2 (2000): 197-232.

²² C. H. DODD, „Jesus as Teacher and Prophet,” în *Mysterium Christi*, ed. G. Bell și G. Deissmann (London: Longmans, Green and Co., 1930), 53-66.

²³ David AUNE, *Prophecy in Early Christianity and the Ancient Mediterranean World* (Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing, 1983).

²⁴ Morna D. HOOKER, *The Signs of a Prophet: The Prophetic Actions of Jesus* (Harrisburg: Trinity, 1997).

²⁵ AUNE, *Prophecy*, 162.

La acestea aş mai adăuga un aspect: cheia înțelegerii conținutului profeției Sale este Iisus tâlcuitorul Cel înviat (Lc 24). Doresc să subliniez acest aspect, deoarece vestirea lui Petru în Ierusalim (FAp 3,22;7,37) va utiliza verbul *anistimi* cu aplicație la Deut 18,18, la verbul *a ridica (aqim)* – verbul ebraic *lakum, kam, iakumi* despre care scriam cu privire la Sof 3,8 că exprimă ideea de înviere. Deci nu este vorba despre a mai alege un prooroc dintre reprezentanții poporului ales, ci despre un profet care va fi ridicat din morți („mă voi ridica/scula ca mărturie”, spune Sofonie), așadar învierea este cheia validării profețiilor, iar orizontul este Împărăția veșnică.

Iisus pășește înaintea oamenilor ca profet, spunea profesorul C. Sârbu, deși nu se numește în chip direct pe Sine profet, dar învață cu putere multă (*logoi tis haritos*) (Mt 7,29), tămăduiește (Mt 4,23) și înviază (Lc 7,22), asumă păcatele noastre (Rom 4,25) și zdrobește moartea făcându-Se începătură învierii morților (1Cor 15,20).

Iisus proclamă începutul Împărăției Cerurilor și se prezintă ca Împărat al acesteia, nu în chip deslușit, sunt sugestive cuvintele rostite în fața lui Pilat „împărăția mea nu este din veacul acesta” (In 18,33.36-37). În acest sens sunt sugestive apelativele date lui Hristos cel înviat: *arhigon kai sotira; kritis* și a verbului *anistimi*.

Iisus este Cel care asumă patimile și moartea pentru ca prin înviere să aducă biruința asupra morții tuturor celor care cred în El. De aceea, epistola către Evrei îl numește Arhiereu veșnic (Evr 7,16-17). Acestora va trebui să le adăugăm cuvintele, faptele și semnele simbolice pe care le utilizează și vom avea în față un tablou complet al profetismului plinit în Iisus și de Iisus, dar vom observa în fapt că întreaga Sa slujire și viețuire în trup este o descoperire/revelare a Regelui, Profetului și Arhiereului Iisus, fără a fi nevoie să tragem o linie de demarcație clară între cele trei.

Analizând actele și cuvântările Mântuitorului se poate observa cu ușurință că în fiecare caz în parte există elementele care definesc o acțiune profetică, există intenționalitatea, aspectul convențional și scopul principal al transmiterii cuvintelor/voii lui Dumnezeu. Sunt sugestive în acest sens viziunile profetice de la Botezul Domnului (Mt 3,13-17; Mc 1,9-11; Lc 3,21-22) și de la Schimbarea la față (Mt 17,1-9; Mc 9,1-8; Lc 9,29-36), ori rugăciunea de mulțumire din Mt 11,25-30, parabolele împărăției, vestirea patimilor și discursul eshatologic, acte care vor fi înțelese deplin după înviere și vor genera cheia hermeneutic apostolică și corelația evidentă cu Cincizecimea, cu revărsarea Duhului care luminează spre a înțelege acțiunile profetice în aspectul lor istoric și de transcendere a imediatului istoric.

Iisus a fost pentru ucenici adevăratul Mesia, El plinind rolul mesianic al robului Domnului și identificându-se cu *fiul omului*, atribute care îl revendică pentru a fi recunoscut ca Împăratul împărăției lui Dumnezeu pe

care o inaugurează pe pământ precum este în cer. El este profetul prin excelență, de aceea am spus: Moise și Iisus, fiindcă în El profetismul se desăvârșește, își revelează adevărata amplitudine și profunzime dovedindu-se a fi un act dinamic cumulativ și relațional prin care se descoperă sensul fiecărei fapte în desfășurarea treimii iconomice în creație și în istorie în vederea izbăvirii tuturor.

LUMINA DIVINĂ ÎN TEXTELE PSALMICE – PERSPECTIVE TEOLOGICE*

STELIAN PAȘCA-TUȘA
LIVIU VIDICAN-MANCI

Abstract.

God reveals Himself as light from the very act of creation as soon as He utters the words „Let there be light!” (Gen. 1:3). This primordial light, springing from the Being of the Trinity, is the first revelation of the Image of God to the world. Ever since, humanity has known God as light even if, after falling into sin, few have been those who have found grace and could contemplate God in His unapproachable, mysterious, impenetrable light. Although there is no reference to this reality in the Old Testament, at least we know that Moses knew God as light (Ex. 3 and 32-33), because his own face had been endowed with light. Given that most references to God as Light are in the psalms, I believe it is necessary to study more carefully the texts that reveal to us the truth about godly light. I shall thus contribute to rebuilding the discourse of the Old Testament with respect to the light that appeared from the beginning of the world to reveal everything.

Keywords: *Light, psalms, enlightenment, lamp, eye*

Introducere

Părintele Ioan Chirilă realizează o deschidere între această temă printr-o subsecțiune a unei cercetări despre lumina dumnezeiască în Vechiul Testament (*Despre lumină în teologhisirea psalmistului David*). Părintele profesor își propune să scoată în evidență modul în care psalmistul „face din spațiul sacru un loc de preamărire în chip angelic al luminii – veșmânt al lui

* Studiul a fost publicat inițial în limba engleză în revista Teologia de la Arad: „The Godly Light in Psalms – Theological Perspectives”, în: *Teologia*, (2020) 2, pp. 116-136.

Dumnezeu”¹. Pe parcursul studiului, autorul realizează distincții clare între lumină și luminători, dar mai cu seamă între Creatorul luminii (care este Lumină) și lumină. În acest sens, părintele Chirilă expune două adevăruri fundamentale și anume că între lumina primordială și lumina astrală este o deosebire ce privește forma, nu fondul și că omul poate deveni subiect al întrupării luminii necreate prin lepădarea veșmântului de piele și umplerea de lumină². Cel care se îmbracă cu lumina precum cu o mantie (*Ps* 103), îl poate face pe om părtaș luminii celui neapropiate, în așa măsură încât se poate vedea pe sine strălucind, înțelegând că lumina lui Dumnezeu se oglindește în el.

În cadrul unor cercetări științifice din cadrul proiectului de cercetare UBB-TeMATIC-Art, părintele Ioan Chirilă, alături de o echipă de cercetători, dezvoltă premisele lansate în studiul amintit și analizează modul în care lumina dumnezeiască este receptată în textele psalmice. Exegeza pe care părintele profesor o realizează la cei 27 de psalmi în care se face trimitere la lumina cerească, urmează rațiunea pe care Sfântul Grigorie al Nyssei o are în vedere atunci când se raportează la structura Psaltirii: epectaza³. Astfel că, rugămintea prin care psalmistul cere Domnului să-i arate lumina Sa, să i-o întipărească pe chip (*Ps* 4, 6), culminează cu afirmațiile doxologice din Psalmul 148. Pentru a întregi această perspectivă a urcușului duhovnicesc, cu puțin înainte de această finalitate a cântării luminii, părintele insistă asupra tainei întunericii care înaintea Domnului este la fel de strălucitor ca lumina înseși (*Ps* 138, 11).

În studiul de față doresc să realizez o structurare teologică a principalelor teme psalmice care au legătură cu lumina dumnezeiască, pornind de la izvorul ei (Dumnezeu) și ajungând la modul în care lumina se revarsă asupra celor ce caută părtașia cu Cel ce locuiește în lumina neapropiată. Având în vedere specificitatea acestei cercetări și maniera răsăriteană de abordare a temei, a fost destul de dificil să identific studii similare în literatura occidentală. Abordările istorico-critice ale textelor psalmice nu se focusează pe experiența mistică a luminii dumnezeiești. Ele ne sunt totuși utile pentru

¹ Ioan CHIRILĂ, „Teologia luminii în Vechiul Testament,” în: *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca* 2 (1992-1994), Ed. Arhiepiscopiei, Cluj-Napoca, 1994, p. 53.

² „Teologhisirea doxologică a psalmului ne conduce spre două adevăruri fundamentale: există o lumină necreată – strălucirea distinctă de lumina creată în ziua întâi; omul ca reprezentare corporată a creației se împărtășește mai întâi de lumina creată, dar odată înălțat spiritual devine subiect al întrupării luminii necreate pe care văzându-o ca pe o revărsare de lumini multe se împrăștie raze curate pe toată suflarea și înțelege că nu poate să-L vadă decât trecând dincolo de nor. În această ipostază omul devine realitate doxologică și mărturisitoare eliberată de empirism.” CHIRILĂ, „Teologia luminii”, p. 53.

³ Vezi pentru detalii secțiunea introductivă *The Structure of the Psalter and the Stages of the Spiritual Life* realizată de Roland E. Heine la volumul *Gregory of Nyssa's Treatise on the Inscriptions of the Psalms*, Ed. Clarendon Press, Oxford, 1995, pp. 50-78.

înțelegerea contextului religios⁴ și pentru creionarea unei viziuni largi asupra modului în care Dumnezeu se revelează arătându-și slava și strălucirea sa⁵. Din acest areal de scrieri voi valorifica îndeosebi o idee lansată de H.L. Strack și P. Billerbeck⁶ și ulterior de D. Flusser⁷ potrivit cărora în textele rabinice unul din numele lui Mesia va fi Lumină, el Însuși fiind *făclia* care luminează calea celor virtuoși.

Ca atare, pentru a atinge obiectivele menționate voi face uz de metoda contextualizării și de analiza lingvistică, acolo unde textul impune acest tip de abordare. Însă maniera de cercetare care va oferi specificitate studiului este proprie Răsăritului creștin. Această alegere a fost influențată și de tema pe care o abordăm. Trimiterile pe care textele psalmice⁸ le fac înspre lumină sunt orientate de către Părinții Bisericii spre experiența mistică, fapt pe care nu-l întâlnim decât izolat în scrierile bibliștilor occidentali. Studiul va fi structurat pe câteva secțiuni în care lumina dumnezeiască va fi raportată mai întâi la Dumnezeu, iar apoi la om, pentru a fi din nou redirecționată spre Cel pe toate le face lumină.

1. Dumnezeu este lumină

Unul din textele cele mai relevante pentru tema luminii este versetul 1 din Psalmul 26. Domnul este considerat a fi lumină, mai precis lumina psalmistului. Substantivul *or* primește o particulă pronominală (*yrIAa – ori*) prin care lumina lui Dumnezeu devine proprie psalmistului. În situația de față putem să vorbim despre o anumită identitate între Lumină și cel care devine lumină prin revărsarea luminii dumnezeiești asupra sa. Cu alte

⁴ Paul E. DION, „YhWh as storm-god and sun-god. the Double Legacy of egypt and canaan as reflected in Psalm 104”, în: *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*, 103 (2009) 1, pp. 43-71 sau John DAY, *Psalm 104 and Akhenaten's Hymn to the Sun*, în *Jewish and christian approaches to the Psalms. Conflict and Convergence*, ed. Susan Gillingham, Ed. Oxford University Press, Oxford, 2013, pp. 211-228.

⁵ Raymond J. TOURNAY, *Seeing and Hearing God with the Psalms: The Prophetic Liturgy of the Second Temple in Jerusalem*, trans. by J. Edward Crowley, în: *Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series 118*, Ed. Academic Press, Sheffield, 1991, 312p. Autorul pune accent mai mult pe conceptul de slavă a lui Dumnezeu și pe ideea de teofanie, decât pe lumină. Acestea din urmă îi sunt alocate doar câteva pagini într-un subcapitol.

⁶ H.L. STRACK și P. BILLERBECK, *Kommentar zum N.T. aus Talmud und Midrasch*, eds. J. Jeremias și K. Adolph, Ed. Oskar Beck, Munich, 1965, p. 67, 151.

⁷ D. FLUSSER, *Judaism and the Origins of Christianity*, Ed. Magnes Press, Jerusalem, 1988, pp. 457-8.

⁸ Concordanța ebraică oferă pentru rădăcina *or* următoarele ocurențe în scrierile psalmice: *a lumina – Ps 12, 3; 104, 39; 118, 130; a face să strălucească – Ps 66, 1; Ps 79, 3. 7. 19; Ps 118, 135; a fi arzător – Ps 17, 28; a da lumină – Ps 18, 8; a face lumină strălucitoare – Ps 117, 27; lumină – Ps 4, 6; 26, 1; 35, 9; 37, 10; 42, 3; 43, 3; 48, 3. 19; 55, 13; 77, 14; 88, 15; 96, 11; 103, 2; 111, 4; 118, 105; 135, 7; 138, 11; strălucire – Ps 30, 16; 138, 12; plin de lumină – Ps 75, 4; luminat – Ps 76, 18; aprins – Ps 96, 4; zori – Ps 36, 6; strălucitor – Ps 148, 3. John KOHLENBERGER și James SWANSON, *The Hebrew English Concordance to the Old Testament with the New International Version*, Ed. Zondervan, Grand Rapids, 1998, pp. 239-240.*

cuvinte, aici avem de-a face cu afirmație indirectă în care Dumnezeu este numit lumină. Acest tip de afirmații sunt singulare în Vechiul Testament. În mod frecvent, Domnului i se cere să dea lumină sau să lumineze ochii, dar nu este numit concret lumină⁹. Cu toate că textul grecesc folosește în acest context substantivul *fw̄tismo,j* (*iluminare*), nu pe cel de *fw̄/j, fw̄to,j* (*lumină*) care ar fi fost mai indicat, unii dintre Părinți consideră că Dumnezeu este numit lumină de către psalmist. Astfel că, Sfântul Grigorie al Nyssei afirmă că Dumnezeu „este numit lumină de David și de acolo lumina cunoștinței strălucește peste poporul care este iluminat.”¹⁰

Chiar dacă Dumnezeu este numit lumină, El este, în concepția psalmistului, mai presus de lumină. Dumnezeu se înveșmântează cu aceasta, precum un om își așază pe umeri o mantie¹¹. Psalmul doxologic al creației (103) ne dezvăluie faptul că lumina care a fost chemată de Dumnezeu să se ordoneze lumea creată prin strălucirea sa, este pentru El asemenea unui veșmânt. Lumină primordială este o manifestare a energiilor necreate și se identifică cu splendoarea luminoasă a Ființei Sfintei Treimi¹². Această lumină pe care Însuși Domnul a considerat-o frumoasă (*Fac* 1, 4), nu este din această lume, vine din veșnicie și învederează în chip tainic lumina cea neînserată a celei de-a opta zi¹³. Faptul că psalmistul are în vedere lumina dumnezeiască și nu pe cea astrală, este confirmat atât de contextul imnului, cât și de interpretările patristice. Teodoret, episcopul Cirului, susține că acest veșmânt luminos nu este altceva decât lumina neapropiată în care locuiește Dumnezeu (*1 Tim* 6, 16). Această lumină nu poate fi comparată în strălucire cu lumina solară. Deși covârșește prin luminozitatea ei pe oricine încearcă să o privească îndelung, lumina soarelui nu este decât o umbră palidă a luminii celui de sus. Totuși, lumina neapropiată cu care se înveșmântează Dumnezeu este nor și negură pentru cel care o privește cu ochi trupești. Însă acest întuneric luminos rămâne o taină de nepătruns, numai pentru cel care rămâne în afară și nu pătrunde în taina luminii¹⁴. De abia atunci

⁹ Un text similar găsim în Miheia 7,8 în care Domnul este numit lumina profetului. Având în vedere că în cazul acestui text profetic este folosită o particulă prepozițională, nu vom avea *ori*, ci *or li* (yli rAa). Totuși, în Scriptura Veche nu găsim nicăieri o afirmație clară precum cea din *Ioan* 1, 9 sau 8, 12 în care Iisus Hristos este numit Lumină.

¹⁰ ST. GREGORY OF NYSSA, *Against Eunomius* 2.15, coll. *The Nicene and Post-Nicene Fathers* 5, trad. de Philip Schaff, Ed. Logos Research Systems, Oak Harbor, 1997, p. 133.

¹¹ Alexander KIRKPATRICK, *The Book of Psalms*, Cambridge University Press, Cambridge, 1905, p. 606.

¹² Ioan CHIRILĂ, „Întru lumina Ta vom vedea lumină (Ps 35,9) – despre lumină și taina întunericului în care se află Dumnezeu (Ieș 20,21)”, în: „Voi pune înainte Ierusalimul, ca început al bucuriei mele”. In *Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan la împlinirea vârstei de 80 ani*, eds. Aurel Pavel și Nicolae Chifăr, ASTRA Museum, Sibiu, 2018, pp. 214-237.

¹³ Vezi Paula BUD, „Șabatul – mediu de transfigurare și pregustare a veșniciei”, în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa*, (2009) 2, pp. 223-230.

¹⁴ THEODORET OF CYRUS and Robert C. HILL, *Theodoret of Cyrus: commentary on the Psalms 73-150*, Ed. The Catholic University of America Press, Washington, 2010, p. 162.

se deschid ochii sufletești și chipul celui care se desfătă de dumnezeiasca vedere se umple de lumină. Realitatea iluminării este confirmată de Moise care după ce a pătruns în întunericul de pe Sinai unde se afla Dumnezeu a dobândit atâta strălucire, încât a fost nevoit să pună pe fața sa un văl, căci nimeni dintre israeliți nu putea să-l privească (*Ieș 34, 29-35*).

Reținem faptul că episcopul Teodoret afirmă că între lumina dumnezeiască și întuneric nu este nici deosebire, nici opoziție pentru că la Dumnezeu și întunericul și lumina sunt totuna. Această realitate se aplică atât la nivel astral, cât și la cel ceresc. Doar pentru noi, întunericul este o lipsă acută de lumină. Pentru Dumnezeu întunericul este la fel de luminos ca lumină. Nimic nu poate să fie tănuit sau să se ascundă de privirea Sa. Dacă privim dintr-o perspectivă mistică întunericul este de fapt o supralumină, un exces orbitor de lumină dumnezeiască¹⁵. Altfel spus, Dumnezeu locuiește atât în lumină, cât și în întuneric, fără ca din aceasta să se sugereze în întunericul ar fi un mediu lipsit de lumină¹⁶. Dimpotrivă lumina din întuneric este atât de strălucitoare, încât omul nu mai poate vedea nimic cu ochii săi materiali¹⁷. Însă, concomitent cu această lipsă de vedere se dezvoltă vederea spirituală. Această realitate a fost exprimată în chip tainic de psalmist care afirmă că lumina și întunericul nu sunt antagonice: „Întunericul nu este întuneric pentru Tine, căci noaptea este luminoasă ca ziua: fie întuneric, fie lumină, pentru Tine este deopotrivă.” (*Ps 138, 12*).

Sfântul Ioan Gură de Aur explică taina acestor cuvinte folosindu-se de două exemple prin care dovedește că două elemente contrare pot coexista și că acestea, prin voia lui Dumnezeu, își pot împrumuta însușirile. Primul exemplu este roua și focul din cuptorul în care au fost aruncați cei trei tineri (*Cânt. Tin. 1, 25-26*), iar celălalt plaga întunericului (*Ieș 10, 21-23*). Atunci când face referire la episodul pedepsirii egiptenilor cu acel întuneric înfricoșător care a durat timp de trei zile, ierarhul antiohian susține că respectivul întuneric a acoperit și ținutul Goșen în care se aflau israeliții. Singura diferență a fost aceea că Dumnezeu a rânduit ca peste fiii lui Israel să strălucească lumina Sa: „Că întunericul nu este întuneric la Tine. Și noaptea, ca ziua va lumina. Bine zice la Tine arătând că, dacă vrei, întunericul nu este întuneric, ci va arăta cele ale luminii. De aceea, a adăugat: Și noaptea ca ziua va lumina arătând că noaptea va prezenta aceleași proprietăți ca ziua. Când vrea Dumnezeu, lucrarea [energia] elementelor se modifică în cele contrare,

¹⁵ Basile KRIVOCHINE, „La spiritualité orthodoxe”, în: *Messenger de l'Exarchat du Patriarcat Russe en Europe Occidentale*, (1966) 53, p. 98.

¹⁶ Walter BRUEGGEMANN și William H. BELLINGER jr., *Psalms*, coll. *New Cambridge Bible Commentary*, Ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2014, p. 583.

¹⁷ Robert BRATCHER și William REYBURN, *A Translator's Handbook on the Book of Psalms*, Ed. United Bible Societies, New York, 1991, p. 1126.

și aceasta atât de mult încât cele contrare devin însușiri proprii, întocmai ca cele moștenite de la începutul creației lor. Dacă și tu vei vrea, astfel va fi noaptea și va avea lumină așa cum a avut întuneric. De aceea, profetul a adăugat: Cum este întunericul ei așa este și lumina ei. [...] Cât privește aceste cuvinte..., iarăși este necesar să spunem același lucru. Cum este întunericul ei așa va fi și lumina ei, nu în închipuire, ci în realitate, fiindcă Stăpânul făpturii poate modifica natura lucrurilor.”¹⁸

Înțelesul acestor cuvinte se simplifică dacă îl transpunem într-o dimensiune mistică. Întunericul nu este un mediul al necunoaștinței, ci al unei cunoașteri apofatice, prin negație¹⁹. Acesta releva pe deplin taina dumnezeirii în măsura în care Dumnezeu îngăduie aceasta. Referindu-se la episodul intrării lui Moise în întunericul unde se afla Dumnezeu, Sfântul Dionisie Areopagitul afirmă că numai atunci profetul a intrat în legătură cu Dumnezeu, a putut să-L contemple, fiindcă era vizibil²⁰. Altfel spus, acel întuneric ce iradia lumină pentru Moise care a pătruns în adâncul lui reprezintă o etapă superioară de cunoaștere. Harul se revarsă asupra omului, îi deschide ochii sufletești și-i oferă posibilitatea de a vedea cele nemateriale²¹.

2. Vederea luminii dumnezeiești

Voi face referire tot la experiența lui Moise pentru a explica o altă deschidere pe care psalmistul o face înspre taina luminii. În multe situații acesta îi cere Domnului să-și arate fața (*Ps* 4, 6; 79, 4. 8. 20) ca semn al prezenței personale²². Psalmistul știa că atunci când Domnul își va arăta fața, totul se va lumina și se va umple de lumină, inclusiv chipul celui care devine parte integrantă a acestei epifanii²³. Contemplarea chipului lui Dumnezeu va

¹⁸ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Psalmi*, trad. de Laura Enache, Ed. Doxologia, Iași, 2011, p. 366.

¹⁹ Paul EVDOKIMOV, *Rugul aprins*, trad. de Teodor Damsa, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1994, p. 33.

²⁰ „Numai atunci, după ce a trecut dincolo de lumea în care vezi și ești văzut, Moise pătrunde în Întunericul cel cu adevărat tainic al necunoașterii; doar acolo el face să înceteze orice știință pozitivă, scapă în întregime de orice legături și de orice vedere, căci aparține în întregime Aceluia care este mai presus de toate, căci nu-și mai aparține lui însuși, nici nu mai ține de ceva străin, unit prin ce este mai bun în el cu Acela care scapă oricărei cunoașteri, renunțând la orice știință pozitivă și, tocmai datorită acestei necunoașteri, cunoaște mai presus de orice pricepere.” Sf. DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre numele divine. Teologia Mistica I.3*, trad. de Cicerone Iordachescu și Theofil Simenschy, Ed. Institutul European, Iași, 1993. Sfântul Grigorie al Nyssei afirmă că numai atunci când Moise a ajuns tare în cunoaștere, a putut intra în acel întuneric în care i s-a descoperit tainele cele negrăite: Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre viața lui Moise*, pp. 124-125.

²¹ CHIRILĂ, *Întru lumina Ta vom vedea lumină*, p. 220.

²² Peter CRAIGIE, *Psalms 1-50*, coll. WBC 19, Ed. Word Incorporated, Dallas, 2002, p. 81. Edmond JACOB, *Théologie de l'Ancient Testament*, Ed. Delachaux & Niestlé, Paris, 1955, p. 62. Stelian PAȘCA-TUȘA, „Psalm 4 – Isagoge, Exegetical and Theological Interpretation (Part II)”, în: *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa*, (2016) 2, pp. 5-24.

²³ Hans-Joachim KRAUS, *Psalms 1-150: A Commentary*, vol. 1, ed. Hilton C. Oswald, Ed. Augsburg, Minneapolis, 1988, p. 149.

determina însemnarea / întipărirea unei lumini cerești pe fața celui care accede la această stare comunională. Sfântul Simeon Noul Teolog este categoric atunci când afirmă că nimeni din cei care afirmă că l-au văzut pe Dumnezeu, dar nu au experimentat lumina Sa, nu l-au văzut cu adevărat. Acea lumină care iradiază din Treime strălucește peste toți și-i preschimbă în lumină pe cei care o privesc: „Cei pe care i-a învrednicit să-L vadă, Îl văd ca Lumină; cei care L-au primit, L-au primit ca Lumină. Căci lumina slavei Sale premerge feței Sale și este cu neputință să Se arate altfel decât în lumină. Cei ce n-au văzut această Lumină, nu L-au văzut pe Dumnezeu, căci Dumnezeu este Lumină.”²⁴

În gândirea psalmistului prezența personală a Domnului (semnalată aici prin fața Sa) nu poate fi disociată de lumină, deoarece, așa cum putem constata din toate teofaniile vechi-testamentare, arătările lui Dumnezeu sunt marcate de strălucirea slavei Sale. În egală măsură, părtășia omului la lumina dumnezeiască nu poate fi trecută cu vederea. Această lumină, menționată Sfântul Ioan Gură de Aur e vădită tuturor, nimănui nu poate scăpa din vedere și oricine va recunoaște un chip s-a împărtășit de această lumină²⁵. Fericitul Augustin confirmă această viziune comparând întipărirea luminii pe fața unui om, cu imprimarea chipului împăratului pe o monedă²⁶. Episodul petrecut cu Moise pe Muntele Sinai avea să fie luat de exegeții care analizează textele psalmice care fac aluzii și exprimă direct dorința psalmistului de a fi învăluit de lumina feței Domnului, drept reper pentru înțelegerea tainei umplerii de lumină dumnezeiască. Pentru Origen, fața Domnului este însăși sursa iluminării omului, fiindcă acea lumină revărsată pe chipul omului îi deschide inima și mintea pentru înțelegerea realităților cerești: „Din cuvintele psalmului 66 [reiese, subl. ns.] că fața Domnului, despre care vorbim și care luminează mintea celui ce este capabil să-i primească razele, este cauza înțelegerii [luminării, subl. ns.] noastre...”²⁷

²⁴ Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *Scrieri II. Cateheze*, trad. de Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2003, p. 295.

²⁵ „Așa cum ceea ce s-a însemnat pe frunte este vădit tuturor și nu este nimic care să o ascundă, nici nu poate cineva să nu recunoască un chip plin de lumină și care răspândește raze... Lumina însemnată, adică întipărită și imprimată pe chip este vădită tuturor...” Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Psalmi*, p. 49. Aceiași idee este asumată și de către Sfântul Maxim atunci când deslușește taina iluminării feței lui Moise: „Și [Moise, subl. ns.] modelându-se frumos după Acela, ca o scrisoare care păstrează imitația arhetipului, coboară de pe munte arătând, însemnat pe fața sa, și celorlalți semeni harul slavei de care s-a împărtășit, oferindu-se și înfățișându-se cu îmbeșugate ca unul ce s-a întipărit de chipul dumnezeiesc.” Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, coll. *PSB* 80, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993, p. 15.

²⁶ St. AUGUSTIN, *Expositions on the Psalms*, coll. *The Nicene and Post-Nicene Fathers* 8, ed. Philip Schaff, Ed. Logos Research Systems, Oak Harbor, 1997, p. 10.

²⁷ ORIGEN, „Selection from the Psalms”, coll. *PG* 12, 1165 – Craig A. BLAISING et al., *Ancient Christian Commentary on Scripture. Old Testament (Psalms 1-50)*, vol. 7, Ed. InterVarsity Press, New York, 2004, p. 35.

Dar vederea feței Domnului sau a luminii dumnezeiești nu se poate realiza fără lucrarea harului. Duhul Sfânt Care este și el Lumină, deschide ochii minții omului pentru a putea vedea lumina cerească. Ca atare, cuvintele psalmistului „întru lumina Ta, vom vedea lumină” (*Ps 35, 9*) scot în evidență faptul că fără umplerea de Duh nu este cu putință omului să vadă lumina. Domnul este Lumina și în mod evident El este și cel care o izvorăște. Doar cei pe care Domnul dorește să-i facă părtași luminii Sale o vor putea experia. Origen consideră că acest text psalmic trebuie interpretat în cheie hristologică: „Despre ce altă lumină a lui Dumnezeu putem vorbi, în care o persoană vede lumină, cu excepția puterii spirituale a lui Dumnezeu, care, atunci când luminează pe o persoană, o determină fie să vadă în mod clar adevărul tuturor lucrurilor, fie să-L cunoască pe Dumnezeu, numit adevărul? Deci care este înțelesul cuvintelor: În lumina Ta vom vedea lumină? Adică în Cuvântul Tău și în Înțelepciunea Ta, cu alte cuvinte, în Fiul Tău, Te vom vedea pe Tine, Părinte.”²⁸ Această interpretare este influențată de perspectiva nou-testamentară în care Iisus Hristos este Lumina lumii (*In 14, 8*). La Tatăl se ajunge numai prin El și prin urmare, nimeni nu poate vedea pe Tatăl decât dacă Fiul dorește. Totodată, în viziunea Părinților lumina pe care o vor vedea cei iluminați de Hristos care este Lumina Tatălui, nu este o lumină materială, ci una de natură spirituală și mai exact, lumina Duhului Sfânt. Ambrozie, episcopul Milanului este cel care susține că numai în Hristos „vede lumina Duhului Sfânt în lumina Tatălui.”²⁹ Sfântul Grigorie al Nazianzului inversează puțin lucrurile și afirmă că în lumina Duhului, vedem Lumina, adică pe Fiul și pe Tatăl: „În lumina Duhului Sfânt vedem și vestim lumina care e Hristos, izvorând din lumina care e Tatăl”³⁰. Ambele interpretări au același rezultat, Dumnezeu care este Lumină, nu poate fi descoperit decât prin lumina Sa.

Vederea acestei minuni de datorează în primul rând lui Dumnezeu Care este și izvorul Luminii, dar și omului sau mai bine zis unui dat ființial. Omul este lumină din Lumină. Dumnezeu în actul creator a sădit în om chipul Său luminos. Datorită acestui fapt, lumina dumnezeiască ce se revarsă asupra lui potențiază lumina care deja se află în el, făcându-o să strălucească. În acest sens, Calist Catafygiotul susține că „Dumnezeu a făcut, pe de o parte, mintea văzătoare, iar pe de alta, a semănat ale Sale în toate cele ce sunt, încât prin ele, ca prin niște deschizături, să Se arate minții într-o lumină a

²⁸ ORIGEN, *De Principiis*, coll. *The Ante Nicene Fathers 4*, ed. Philip Schaff, Ed. Logos Research Systems, Oak Harbor, 1997, p. 242.

²⁹ JEROME, *Brief Commentary on Psalm 36*, coll. *Corpus Christianorum Series Latina 72*, 205 – BLAISING et al., *ACCOT (Psalms 1-50)*, p. 284.

³⁰ GREGORIE DE NAZIANZE, *Discours 27-31*, coll. *Sources Chretiennes 250*, trad. de Paul Gallay, Ed. Cerf, Paris, 1978, p. 278.

înțelegerii, cucerind-o, luminând-o și atrăgând-o spre Sine.”³¹. Altfel spus, omul are în sinea lui darul vederii care se activează numai atunci când harul Duhului Sfânt se revarsă asupra lui și-i deschide ochii minții. Omul începe să vadă lumina și să perceapă tot ce este în jurul său în acea lumină. Această stare tainică de luminare este descrisă de Sfântul Grigorie Palama astfel: „Lumina se vede în lumină și într-o lumină asemănătoare. Iar cel ce vede, dacă nu lucrează în niciun chip altfel, fiind ieșit din toate celelalte, devine și el întreg lumină și se face și el asemenea cu ceea ce vede; mai bine zis se și unește în chip neamestecat, lumină fiind și lumină văzând prin lumină. De se privește pe sine, vede lumină; de privește spre ceea ce vede, și aceea este lumină. Aceasta este unirea: a fi toate acestea una, ca să nu mai poată distinge cel ce privește între aceea prin ce privește și între cel ce privește, ci numai atâta să știe că e o lumină și privește o lumină, deosebită de a tuturor făpturilor.”³²

3. Luminarea făcliei și a ochilor

Experierea luminii dumnezeiești trezește în ființa celui care s-a învrednicit de această vedere, dorința de a fi permanent învăluit de lumină. Acesta dorește să rămână în starea comunală care-i oferă posibilitatea de a se împărtăși nemijlocit de lumină. Îndulcirea de acest har dumnezeiesc și nevoia de lumină pot fi înțelese mai bine de imaginea pe care Sfântul Simeon Noul Teolog o creează când descrie setea nesfârșită a omului după Dumnezeu. Deși te afli în mijlocul izvorului, tot simți o senzație acută de sete. Aceste trăiri pot fi regăsite cu ușurință în psalmi. Domnului i se cere să lumineze neîncetat fața și ochii psalmistului. Suplimentar, aghiograful creează o imagine inedită. Dumnezeu este receptat ca un izvor permanent de lumină care susține vie lumina dumnezeiască ce s-a revărsat în om. Dumnezeu este chemat să lumineze făclia omului (*Ps* 17, 31) care prin îndepărtarea de sursa vieții se cufundă în întuneric. Episcopul Eusebiu al Cezareei înțelege solicitarea psalmistului ca pe un strigăt acut de izbăvire din întunericul care l-a cuprins: „Tu, Doamne, care ești lumina cea adevărată, unit fiind în chip tainic cu firea noastră omenească, luminează această făclie. Până și umbra în care am fost învăluit, o vei îndepărta în totalitate, în așa fel încât în mîntea mea nu se va păstra nicio urmă din acest întuneric.”³³

³¹ CALIST CATAFYGIOTUL, *Despre viața contemplativă*, coll. *Filocalia* 8, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 421.

³² Sf. GRIGORIE PALAMA, *Despre sfânta lumină*, coll. *Filocalia* 7, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977, p. 36.

³³ EUSEBIUS OF CAESAREA, *Commentary on Psalms 18.29,30*, coll. *PG* 23, 178-180 – BLAISING et al., *ACCOT (Psalms 1-50)*, p. 141. Vezi și St. AUGUSTIN, *Expositions on the Psalms*, p. 52.

Pe lângă această dimensiune care ilustrează dependența omului de izvorul ceresc al luminii sale interioare, se poate observa și faptul că omul însuși dobândește capacitatea de a lumina. Luminat fiind de Dumnezeu³⁴, omul devine la rândul-i, prin părtășie, izvor de lumină pentru ceilalți. Acest fapt este înlesnit, în opinia episcopului Eusebiu al Cezareei, de actul întrupării prin care Lumina cea adevărată se unește în chip tainic cu firea omenească. Altfel spus, părtășia noastră la Cuvântul care ne luminează ne face pe noi oamenii să fim strălucitori asemeni Lui. Această calitate însă nu ne oferă nouă demnitatea de a fi izvoare de lumină³⁵. Sfântul Chiril al Alexandriei se îngrijește ca niciunul din noi să nu aibă impresia că dacă devine lumină, poate genera și susține de la sine lumina. Omul nu este altceva decât o făclie: „Deci nu suntem lumina cu adevărat noi înșine, ci mai degrabă suntem părtași la Cuvântul, Care ne luminează, și străini prin fire de Lumina adevărată, Care este Fiul. [...] Dacă mintea omenească s-a numit făclie, după spusa din psalmi: *Că Tu vei lumina făclia mea, Doamne*, cum vom fi lumină cu adevărat? Căci lumina e adăugată și dată făcliei. Și dacă întunericul din noi îl luminează numai Unul-Născut, cum nu e mai degrabă El cu adevărat lumină, iar noi, întuneric?”³⁶

Psalmistul este conștient de fiecare dată că lumina sa vine de la Domnul. Cerința lui de a fi părtaș luminii este exprimată în Psalmul 12 unde acesta solicită în mod explicit să-i fie luminații ochii: „Doamne, Dumnezeul meu, luminează ochii mei, ca nu cumva să adorm întru moarte” (*Ps* 12 ,3). Sesizăm aici faptul că lipsa luminii este asociată de aghiograf cu moartea. Altfel spus, lumina este asociată cu viața sau mai bine zis cu prezența lui Dumnezeu. Depărtarea de izvorul luminii este similară cu depărtarea de viață³⁷ sau mai bine zis de sursa ei care este Dumnezeu. Revărsarea luminii Domnului peste chipul omului, nu este altceva decât sursa vieții omului³⁸. Părinții Bisericii oferă acestui text o interpretare mistică. Sensul metaforic este întregit de un discurs mistic în care planul de receptare al luminii dumnezeiești nu este unul trupesc. Fie că se referă la ochii inimii³⁹, fie

³⁴ KRAUS, *Psalms*, p. 263.

³⁵ „Strălucirea sfinților descoperă strălucirea lui Dumnezeu – afirmă arhimandritul Emilianos. Puterea, sfințenia și iubirea lui Dumnezeu se văd în strălucirea sfinților. Sfântul este o revelație a persoanei lui Hristos. Sfântul este arătarea strălucirii lui Dumnezeu. Sfântul este cel care arată, dar și cel care, oarecum, sporește slava lui Hristos. Nu este cu puțință ca noi să înțelegem slava lui Hristos independent de slava sfinților, pentru că sfinții și Hristos se văd deja ca un organism dumnezeiesc-omenesc, ca un trup.” EMILIANOS SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la Psalmi*, trad. de Agapie Corbu, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2011, p. 82.

³⁶ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan I.8*, coll. PSB 41, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000, p. 58.

³⁷ KRAUS, *Psalms I*, p. 215.

³⁸ KIRKPATRICK, *The Book of Psalms*, p. 64.

³⁹ ST. AUGUSTIN, *Expositions on the Psalm*, p. 44.

la cei ai minții⁴⁰, fie la cei duhovnicești⁴¹, Părinții subliniază faptul că ochii trupești nu se pot învrednici de o asemenea vedere, de o experiență atât de pătrunzătoare în care Dumnezeu face părtaș pe om dumnezeieștii Sale slave. De pildă, Origen afirmă că „nimeni nu-i atât de prost să-și închipuie că ochii trupului sunt cei care înțeleg tainele legii dumnezeiești, sau că porunca lui Dumnezeu luminează ochii din cap, ori (că) l-ar putea surprinde un somn care să-i aducă moartea”⁴².

Totodată, Părinții insistă și asupra efectelor pe care această (i)luminare le produce în viața omului. Sfântul Chiril consideră că revărsarea luminii dumnezeiești implică luminarea tuturor simțurilor sufletești pentru a putea recepta adevărul revelat în plinătatea sa⁴³. Sfântul Grigorie al Nyssei explică această realitate a iluminării simțurilor prin intermediul experienței lui Moise de pe Sinai. Fratele după trup al Marelui Vasile susține că în momentul când Moise a fost învăluit de lumină, nu doar ochii lui ai fost luminați și ci auzul. În chip tainic, auzul lui Moise se umplea de lumină, concomitent cu auzirea dumnezeieștilor cuvinte. În acest fel, întreaga lui ființă se desfăta în lumină. Omul intra în comuniune cu Dumnezeu prin intermediul unei revelații maxime prin ambele căi prin care Domnul se descoperea poporului Său: prin auzire și vedere: „numai cu ochii minunea luminii, ci, ceea ce era și mai minunat, și auzul îi era luminat de razele acestei luminii. Căci harul luminii se îndrepta spre amândouă simțurile: el lumina vederea cu strălucirea razelor, iar auzul i-l lumina cu învățăături nemuritoare. Însă glasul acestei luminii îl oprește pe Moise să urce muntele, îngreuiat de încălțăminte sa din piele moartă. De aceea, dezlegându-și încălțăminte din picioare, pășește astfel pe pământul acela care strălucea de lumina dumnezeiască.”⁴⁴ Această înțelegere pleneră determină împărtășirea neîncetată de lumina care izvorăște din adâncurile Ființei lui Dumnezeu. În opinia Sfântului Simeon Metafrastul, lumina la care face referire psalmistul este o strălucire a Duhului, „nu este numai un fel de descoperire de înțelesuri și o luminare a harului, ci o iluminare sigură și neîncetată a luminii ipostatice în suflete.”⁴⁵

⁴⁰ ORIGEN, *Commentary on the Gospel of John* 13.135-137, coll. *The Fathers of the Church*, trad. de Roland E. Heine, Ed. The Catholic University Press, New York, 1989, p. 89, 96 – BLAISING et al., *ACCSOT (Psalms 1-50)*, p. 105.

⁴¹ ORIGEN, *Contra lui Celsus VII.34*, coll. *PSB* 9, trad. Dumitru Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984, p. 471.

⁴² ORIGEN, *Contra lui Celsus*, p. 471.

⁴³ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEL, „Tălcuirea psalmilor 9-16”, trad. de Dumitru Stăniloae, în: *Mitropolia Olteniei*, (1989) 5, p. 67.

⁴⁴ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre viața lui Moise*, p. 31.

⁴⁵ SF. SIMEON METAFRASTUL, *Parafrază la Sfântul Macarie Egipteanul*, coll. *Filocalia* 5, trad. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1976, p. 380.

Atât timp cât omul rămâne în stare comunională vederea lui sufletească își păstrează agerimea. Despre Moise, cel care s-a învrednicit de experiența dumnezeieștii lumini, se spune în Scriptură că deși avea o sută douăzeci de ani când a murit, vederea lui nu slăbise și nici tăria lui nu se împușinase (*Deut* 24, 7). Primul amănunt ne atrage mai mult atenția, fiindcă relevă curăția lui sufletească în raport cu Dumnezeu. Dacă vom corela această realitate cu afirmația Sfântului Chiril al Alexandriei care susținea faptul că Adam „înainte de a fi nesocotit porunca lui Dumnezeu, avea ochiul curat, plin de vederea lui Dumnezeu și de cugetări bune; și era netulburat, pentru că era luminat de lumina dumnezeiască”⁴⁶, vom constata că vederea Domnului „față către față” era sursa sălășluirii în lumină. Origen nuanțează această perspectivă și afirmă că noi, dobândim prin sălășluirea acestei lumini în suflet o agerime cu totul aparte: „Aceasta nu în înțelesul că, păzind poruncile Domnului, noi am dobândi în chip firesc o vedere mai pătrunzătoare, ci păzind poruncile dumnezeiești dobândim în cuget o privire mai ageră. Ochii omului lăuntric văd mai multe decât vedem cu cei din cap.”⁴⁷

După cădere, posibilitatea vederii lui Dumnezeu a fost restricționată. Din acest motiv, așezarea heruvimilor la intrarea în grădina Edenului nu a fost întâmplătoare. Ei nu aveam menirea de a păzi Raiul de o eventuală întoarcere abuzivă a protopărinților în spațiu sfânt al comuniunii, ci aceea de le arăta neîncetat cum anume trebuie să fie pentru a reveni în proximitatea Domnului. Ei trebuiau să se spiritualizeze asemenea heruvimilor, să fie de foc, să aibă capacitatea de a primi lumină și de a o răspândi în întunericul în care s-a cufundat⁴⁸. Ca atare, pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu, Adam și Eva trebuiau să se facă ascultători dumnezeieștilor porunci. Prin ascultare și prin asumarea urmărilor păcatului lor aceștia aveau posibilitatea de a se întâlni din nou cu Poruncitorul. Din acest motiv, psalmistul precizează modalitate prin care omul poate redobândi lumina dumnezeiască: plinirea poruncilor. În Psalmul 18, acesta semnalează faptul că porunca Domnului este strălucitoare și, prin urmare, luminează ochii (v. 9).

Arhimandritul Emilianos Simonopetrul propune o traducere nuanțată a acestui text, având ca suport originalul grecesc: „porunca Domnului

⁴⁶ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Tâlcuirea psalmilor 1-8”, trad. de Dumitru Stăniloae, în: *Mitropolia Olteniei*, (1989) 4, p. 54.

⁴⁷ ORIGEN, *Convorbiri cu Heraclide*, coll. PSB 8, trad. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 337.

⁴⁸ PHILO, *On the cherubim (De Cherubim)*, trad. de F. COLSON și G. WHITAKER, Harvard University Press, Cambridge, 2014, pp. 14-27. „Heruvimul este o revelație, un mesager al celui de necuprins, nu este o stavilă, ci o descoperire, o chemare. Ei sunt chipul slujirii neîncetate spre care trebuie omul să tindă, să năzuiască”. IOAN CHIRILĂ, *Fragmentarium exegetic filonian*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2002, p. 106. Vezi detalii în Stelian PAȘA-TUȘA, „Implicațiile teologice ale reprezentărilor heruvimilor în sanctuarul biblic”, în: *Icoană. Mărturie creștină. Totalitarism*, eds. Vasile Stanciu și Cristian Sonea, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, pp. 57-72.

este strălucită, luminând ochii”. În felul acesta, exegetul grec oferă poruncii dumnezeiești pe lângă strălucire și capacitatea de a lumina. Atât de luminoasă este porunca Domnului, încât această iradiază și-l descoperă pe Cel care este Lumină, de-ndată ce omul îi împlinește voia și, prin aceasta, intră în legătură directă cu el: „Porunca Domnului este strălucită pentru că este o lucrare (energie) a lui Dumnezeu. De vreme ce Dumnezeu este luminos, e firesc ca porunca să nu fie un ordin, ci o ieșire și o trimitere din însăși această existență a Lui o energie nezidită a lui Dumnezeu. Când spune *porunca Domnului strălucită* nu are în vedere poruncile, legile, rânduielile, cât pe Domnul care vorbind poruncește și, de vreme ce este lumină, trimite lumină. Porunca ce iese din gura Lui este *Lumină din Lumină*. Din gura Lui iese și lumina lină și focul.”⁴⁹ De aici reiese și faptul că între Dumnezeu și poruncile Sale există o legătură cu totul aparte. Poruncile nu mai sunt receptate ca un fapt exterior lui Dumnezeu. Acestea sunt *energii nezidite* care izvorăsc din Ființa Lui. În acest sens, putem înțelege mai deslușit afirmația filocalică prin care ni se spune că de vom voi să-L întâlnim pe Poruncitor, mai întâi e necesar să-i plinim poruncile.

În interpretarea aceluiași teolog, ochii pe care lumina izvorâtă din porunci, îi umple de strălucire dumnezeiască sunt ochii duhovnicești. După cum soarele material luminează ochii trupești prin razele sale, așa și Dumnezeu prin orânduiriile Sale luminează ochii cei nemateriali cu care este înzestrat omul, prin intermediul cărora poate deveni părtaș realităților cerești. Cu toate că fiecare om este înzestrat cu posibilitatea de a vedea duhovnicește, realitățile spirituale nu se impun. Dumnezeu îi oferă omului libertatea de a deschide ochii și de a vedea sau de a-i închide. Voința liberă este cea care determină vederea dumnezeiești lumini care curăță pe cel care o primește în interiorul său. Porunca Domnului pătrunde în suflet, îl luminează și-l vindecă de păcat prin restaurarea comuniunii cu Dumnezeu⁵⁰.

Complementaritatea textelor psalmice cu privire la modul de revărsare a luminii este evidentă. Dacă în Psalmul 12, aghiograful îi cere Domnului să-i lumineze ochii (v. 3), în psalmul 18 observăm modul în care această umplere de lumină se realizează (v. 9). Plinirea și asumarea voită a porunci-

⁴⁹ EMILIANOS SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la psalmi*, p. 235.

⁵⁰ „Porunca – susține arhimandritul Emilianos – „îți luminează ochii atunci când își aruncă lumina. Dar dacă tu vrei, îți închizi ochii și trăiești în beznă. Cu expresia *luminând ochii* arată caracterul de voie liberă al primirii și al punerii în lucrare. Dacă tu vrei, Dumnezeu intră și niciodată nu te obligă. Porunca Domnului, prin strălucirea, prin sclipirea pe care o are, pregătește terenul sufletului, luminează cele mai adânci laturi ale lui și poate să descopere și să curățe patimile. Tocmai de aceea, înțelegând îndreptările lui Dumnezeu intrăm în spațiul veseliei, dobândind veselie. Ia naștere o atmosferă în care putem să înaintăm. Primind acum porunca Domnului, ne curățăm inima, astfel încât Dumnezeu Cel ce Se descoperă să ajungă Cel care Se află în inima noastră.” EMILIANOS SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la psalmi*, p. 235.

lor determină luminarea interioară și intrarea în stare de comuniune. Calea pe care poruncile o relevă omului duce spre lumină, fiindcă acestea, orânduiri sau legiuirile dumnezeiești, fiind strălucitoare, luminează asemenea unei făclii în întuneric. Pentru a întregi discursul psalmic despre lumină și despre legătura acesteia cu poruncile este necesar să semnalăm câteva detalii cuprinse în Psalmul 118.

Legea Domnului, în calitatea ei de sumă a poruncilor rânduite de Dumnezeu, este considerată făclie picioarelor și lumină cărărilor celui virtuos. Observăm că imaginea făcliei este reluată în acest psalm pentru a evidenția în chip deslușit maniera în care poruncile Domnului călăuzesc pașii omului prin întuneric. Paralelismul sinonimic utilizat de aghiograf întregeste conținutul primei imagini, extinzând impactul legiuirilor dumnezeiești care luminează toată cărarea, nu doar locul pe unde pășește cel care tinde spre comuniunea cu Dumnezeu. Sfântul Maxim Mărturisitorul motivează opțiunea psalmistului de a numi legea scrisă făclie, din următorul considerent: „Prin combinațiile meșteșugite ale diferitelor simboale, ghicături și tipuri materiale, [legea scrisă, subl. ns.] răspândește, înaintea celor ce-și largesc prin fapte pașii sufletului împotriva puterilor vrăjmașe, lumina care arde răutatea patimilor.”⁵¹ Observăm că Sfântul Maxim oferă luminii izvorâte din porunci capacitatea de a nimici patimile. Concomitent cu primirea acestei lumini, din suflet este alungată toată răutatea și sunt extirpate rădăcinile întunecate ale păcatului. Același Maxim dorește să scoată în evidență faptul că psalmistul lasă loc în acest verset unei interpretări duhovnicești, uneia histologice. Prima dintre acestea face o deschidere între înțelegerea mistică prin faptul că lumina legii harului este neînserată, înveșnicitoare și, totodată, veșnică: „Lumină a numit legea duhovnicească a harului, pentru faptul că arată simplu, fără simboale sensibile, cărările veșnice, pe care mintea contemplativă, urmându-și drumul, e dusă spre cel mai înalt dintre bunuri, spre Dumnezeu, nelăsându-și determinată și limitată mișcarea cugetării de niciunul dintre lucrurile create. Căci lumina legii harului e neînserată, neavând niciun fel de cunoștință care să-i definească razele atotstrălucitoare.”⁵² Interpretarea hristologică a acestui text este aproape unanim asumată de Părinți. Iisus Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu prin excelență și ca atare nimeni nu se poate îndoii de capacitatea sa de a lumina toată, de vreme ce El însuși se consideră pe Sine a fi Lumina lumii (*In* 14, 8): „Mântuitorul și Dumnezeul meu mă izbăvește de întunericul neștiinței și al răutății. De aceea a și fost numit de Scriptură făclie. Pentru că împrăștiind, asemenea unei făclii, negura

⁵¹ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, coll. *Filocalia* 3, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947, p. 39.

⁵² SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, p. 39.

neștiinței și întunericul răutății, S-a făcut El Însuși tuturor cale de mântuire, călăuzind prin virtute și cunoștință spre Tatăl pe toți cei ce voiesc să pășească, prin împlinirea poruncilor dumnezeiești, pe urmele Lui, ca pe-o cale a dreptății”⁵³.

4. *Lumina – mediu de viețuire al celor virtuoși*

Asumarea poruncilor îl poziționează pe cel virtuos în lumină, aceasta din urmă devenind pentru el un mediu de viețuire. Apropierea de Dumnezeu coincide cu depărtarea omului de întuneric și intrarea acestuia în lumină. Imaginea cea mai reprezentativă pentru această realitate poate fi regăsită în Psalmul 48, unde aghiograful arată că cei care nădăjduiesc în bunăstarea lor materială se depărtează de lumină și pășesc într-un întuneric veșnic în care sunt lipsiți de lumina feței lui Dumnezeu (v. 19)⁵⁴. Întunericul la care face referire psalmistul, întuneric în care se vor afla cei ce în veac nu vor vedea lumină, poate fi asociat cu cel descris de Mântuitorul și anume: „întunericul din afară” (*Mt* 26, 13). Sfântul Vasile cel Mare interpretează acest text psalmic cu referire directă la cei care au refuzat lumina lui Hristos. Aceștia mergând pe calea întunecată pe care au alunecat părinții lor s-au lipsit singuri de desfătarea pe care o oferă lumina: „Socot că psalmistul vorbește aici despre păcătos; că păcătosul atâta cunoaște pe Dumnezeu cât i-a dat datina părinților lui; prin propria lui putere de gândire, păcătosul nu mai dobândește nimic, nici nu-și adaugă ceva la cunoașterea adevărului... Cei care au îngăduit să fie conduși de dascăli orbi s-au lipsit singuri de desfătarea luminii... Și suferă aceasta potrivit dreptei judecăți a lui Dumnezeu, pentru că în viața aceasta, prin facerea celor rele, au urât lumina”⁵⁵.

Ne întoarcem din nou în textele psalmice, dar nu înainte de a evidenția o altă sintagmă nou-testamentară care întregește și validează discursul psalmic despre lumină. Cei care-l vor urma pe Iisus Hristos, Lumina lumii, nu vor umbla în întuneric, ci vor avea „lumina vieții” (*In* 8, 12). Psalmistul propune o afirmație asemănătoare în Psalmul 55 în care omul izbăvit de Dumnezeu locuiește în *lumina celor vii*: „Că ai izbăvit sufletul meu de la moarte, picioarele mele de alunecare, ca bine să plac înaintea lui Dumnezeu, în lumina celor vii.” (*Ps* 55, 13). Contrastând evident pe cei care nu vor vedea în veac lumină, cel virtuos trăiește încă de pe acum experiența luminii dumnezeiești care duce spre viață veșnică. Orice primejdie este depășită ce cel care a ales calea luminii. Nimic nu-l poate împiedica să înainteze

⁵³ Sf. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, p. 63.

⁵⁴ Mitchell DAHOOD, *Psalms*, coll. AB 19, Ed. Doubleday & Company Inc., New York, 1966, p. 302.

⁵⁵ Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Psalmi XI.11*, coll. PSB 17, trad. de Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 459.

înspre lumină până va intra în sfera comuniunii nemijlocite cu Dătătorul vieții, care este și Părintele luminii.

Așadar, viețuirea virtuoaasă este o mergere continuă prin lumină între Lumină. Pe măsură ce se apropie de Dumnezeu, cel virtuos experiază lumina cerească care răsare peste el (*Ps* 96, 12). Părinții subliniază faptul că această lumină, la care face trimitere psalmistul, nu este materială, ci de natură dumnezeiască⁵⁶. „Dar dacă a răsărit (lumină) celui ce o are și nu are nevoie de ea, e de prisos (să-i răsără) – atenționează Sfântul Chiril al Alexandriei. Iar dacă lumina îi răsare celui ce nu o are, Lumină e numai Unul-Născut, iar creația e participantă și, de aceea, e de altă fire.”⁵⁷ Înainte de a accentua dimensiunea hristologică a acestor texte, menționăm faptul că Sfântul Chiril, la fel cum obișnuiesc să facă și alți Părinți, oferă anumitor pasaje psalmice și o dimensiune duhovnicească pentru a determina pe cititorul contemporan să se regăsească cu ușurință în universul spiritual al psalmilor. Însă și acest tip de înțelegere își găsește finalitatea tot în Hristos: „[Psalmistul, subl. ns.] spune *a răsărit* în loc de răsare. Căci oricui, dacă e bun și drept, îi răsare în minte și în inimă lumina spirituală și dumnezeiască. Fiindcă nu vor fi nepărtași de darurile sfintei cei ce se îngrijesc de străduințele cele bune. Deci celui ce a dobândit virtutea făptuitoare numită dreptate, i-a răsărit lumina cunoștinței, care nu e alta decât lumina adevărului, despre care a zis Tatăl: *Celor ce se tem de numele Meu, le va răsări Soarele dreptății.*”⁵⁸

Concluzii

Scrierile psalmice dezvoltă un discurs teologic în care Dumnezeu este considerat a fi Lumină. De altfel niciun alt element nu ar fi potrivit pentru a descrie dumnezeirea Sa. El este Părintele luminii primordiale, necreate și Făcătorul luminătorilor de pe cer. Dumnezeu este sursa luminii și cei care se apropie de El se umplu de lumină cerească până la un asemenea nivel în care față lor ajunge să iradieze acea lumină. Cei virtuoși devin

⁵⁶ ST. AUGUSTIN, *Expositions on the Psalms*, p. 497.

⁵⁷ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, p. 61. Psalmul 111 exprimă deslușit realitățile transcendente pe care aceste texte inspirate le au ținute tainic în înțeleșurile lor adânci. Lumina care răsare dreptilor care risipește întunericul nu este altceva decât arătarea binevoitoare și milostivă a lui Dumnezeu (v. 4). Aceste cuvinte, indică necesitatea prezenței continue a lui Dumnezeu în mijlocul aleșilor Săi, care indiferent cât de virtuoși ar fi, tot au nevoie de lumină de la Izvorul luminii. „Cum era dreptul în întuneric dacă este și el lumină – se întreabă Sfântul Chiril? Dar cum este Cuvântul lumina cea adevărată, odată ce și firea celor create o are pe aceasta, ca și Unul-Născut? Iar dacă se trimite dreptilor lumina, fiindcă nu o au, n-avem nevoie spre dovedire de mai multe cuvinte. Căci însăși firea lucrurilor va striga că nu e același în ființă cu Cel desăvârșit cel ce are vreo trebuință de Cel ce dăruiește din prisosința celui ce are nevoie.” SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, p. 61

⁵⁸ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, „Tâlcuirea psalmilor 91-96”, trad. de Dumitru Stăniloae, în: *Mitropolia Olteniei*, (1992) 1-6, pp. 132-133.

ei înșiși izvoare de lumină, dar nu prin firea lor, ci prin părtășie. În psalmi se face diferență între cele două tipuri de lumină: astrală și dumnezeiască. Cele mai frecvente referiri sunt la această din urmă, fapt care oferă teologiei psalmice un caracter mistic. Părinții Bisericii dezvoltă această perspectivă pornind de la sensul duhovnicesc al textelor pentru a-i introduce pe credincioși în cadrele comuniunii nemijlocite, în lumină. Cel care nu vede această lumină, nu poate susține că l-a văzut pe Dumnezeu. Sensul anagogic al acestor texte este dublat un înțeles hristologic. Aproape orice text psalmic care face trimitere la lumină sau la acțiunea de iluminare este pusă în legătură cu Dumnezeu și mai precis cu Iisus Hristos Care este Lumina lumii. De-a lungul studiului am evidențiat această dimensiune, dar cred că s-ar impune o cercetare separată în care să fie dezvoltată relație dintre lumina psalmică și lumina lui Iisus Hristos.

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

SFINȚII DOCTORI FĂRĂ DE ARGINȚI COSMA ȘI DAMIAN SAU MEDICINĂ ȘI CREDINȚĂ ÎNTRUPATE

IOAN-VASILE LEB

Abstract:

In the Orthodox Church, the honoring of the Holy Martyrs Cosmas and Damian, who died in Rome, is celebrated on July 1, and those in Asia on November 1.

Very well known, the „silverless” holy doctors Cosmas and Damian have been frequently represented since Antiquity, they appear in various images, on seals, on coins, in the decorations of sanctuaries and in iconography.

Saints Cosmas and Damian, doctors ”without silver” and patrons of doctors, were and are not only models of doctors and true Christians, but saints who embodied through their activity the two unique missions: medicine and faith, still performing miracles for which Christians sing praises unceasingly.

Their only payment was for the healed to believe in Christ, from Whom the healing came.

Keywords: *martyrs, silverless, doctors, iconography, patrons of doctors, medicine, faith.*

Tema conferinței noastre este una deosebit de generoasă, înscriindu-se în modul cel mai fericit în seria conferințelor organizate sub genericul *Medicină și Teologie*, fapt pentru care trebuie să-i mulțumim Domnului Doctor Mircea Gelu Buta, care, de ani buni, reușește să ne strângă împreună, medici și teologi, spre a ne îmbogăți reciproc prin schimbul de idei și experiențe din cele două domenii amintite. Și se cuvine, aici, o precizare: nici

medicina, nici preoția nu sunt meserii, ci sunt două Misiuni speciale, însă care au nevăzuit de multe lucruri comune. Nu vom insista asupra acestora!

Vom aminti doar faptul că noi, creștinii, încă din fragedă pruncie am învățat o rugăciune, pe cât de simplă, pe atât de profundă, care spune: „Totdeauna lucrul tău să-l începi cu Dumnezeu!” Iar la Liturgie, preotul și poporul se roagă lui Dumnezeu, pentru cel bolnav, astfel: „Doctorul sufletelor și al trupurilor....., vindecă durerea, tămăduiește patimile sufletului și ale trupului robului Tău (N), iartă-i lui toată greșeala cea de voie și cea fără de voie și degrab ridică-l din patul durerii...”, și, mai departe. „Cel ce nu voiești moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu, îndură-Te și miluiește pe robul Tău (N), Milostive; contenește-i boala, ușurează-i toată patima și neputința, încetează-i răceala, potolește-i fierbințeala, tinde mâna Ta cea tare și-l ridică din patul durerii, precum oarecând pe fiica lui Iair, și sănătos îl arată”¹. Aici se cuvin câteva precizări: 1. În concepția creștină, Dumnezeu este doctorul suprem căruia ne rugăm să-l vindece pe cel bolnav. Această, însă, nu înseamnă nicidecum eludarea Medicinii, care este lăsată tot de El pentru sănătatea noastră. 2. Rugăciunea credinciosului creștin are în vedere pe omul alcătuit din suflet și trup, primatul avându-l partea spirituală, sufletul, care-și continuă viața și după moartea trupului, fiind chemat la Tatăl său Cel Ceresc. 3. Așa cum Mântuitorul, înainte de a-i face sănătoși pe cei bolnavi, le-a iertat păcatele, tot așa și noi ne rugăm întâi pentru iertarea păcatelor celui bolnav, bineștiind că păcatul este cauza tuturor bolilor știute și neștiute. 4. Din nespusa Lui iubire față de oameni, Însuși Mântuitorul Iisus Hristos a instituit Sfânta Taină a Maslului care se săvârșește spre însănătoșirea celor bolnavi ori de câte ori este necesar. Iar roadele ei s-au văzut, nu de puține ori, de-a lungul timpului. La slujba Sfeștaniei sunt invocați și „sfinții, slăviții, făcători de mininuni Cosma și Damian, Chir și Ioan, Pantelimon și Ermolae, Samson și Diomid, Mochie și Anichit, Talaleu și Trifon”², ale căror rugăciuni sunt folositoare celor care se roagă. Nu sunt singurii, căci darul vindecărilor este neîncetat împărțit de către Dumnezeu celor vrednici de aceasta, până în ziua de astăzi. Este suficient să pomenim doar pe Sfântul arhiepiscop Luca din Cipru (Valentin Felixovich Voino-Yasenetsky), care a trăit între anii 1877 și 1961, ale cărui viață și fapte vor fi prezentate de către colegul nostru Pr. prof. Gabriel Gârdan³. Se numesc „doctori fără de arginți” sau „anarghiroi”, datorită faptului că nu acceptau nici o plată pentru serviciile lor, conform poruncii Mântuitorului, „în dar ați luat, în dar să

¹ *Liturgier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 387.

² *Molîtfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2019, p. 437.

³ Vezi și Prof. Dr. Mircea Ioan Popa, *Doctorii fără de arginți*, în „Viața medicală”, vineri, 28 aprilie 2017, p. 1.

dați!” (Mt. 10, 8). Unii dintre aceștia cutreierau orașele și satele, propovăduind pe Hristos și vindecând pe cei bolnavi nu atât prin medicamente, cât mai ales prin rugăciuni. Și nu de puține ori, cei vindecați se converteau la creștinism. Aceasta era răsplata muncii lor, nimic altceva.

Deși se cunosc puține lucruri cu privire la Sfinții Cosma și Damian, pe care îi vom prezenta în cele ce urmează, dosarul lor hagiografic este unul deosebit de cuprinzător, originile sale ducând până în Antichitatea creștină, îmbogățit fiind de-a lungul secolelor prin numeroase traduceri și modificări aduse martirologiilor, precum și prin numeroasele panegirice și culegeri care cuprind relatarea minunilor acestora⁴.

Sfinții Mucenici Doctori fără de arginți Cosma și Damian - miniatură din Menologhionul lui Vasile al II-lea Macedoneanul

De la bun început, trebuie să spunem că cei care au alcătuit *Sinaxarul Constantinopolitan*⁵ au consemnat trei grupuri de martiri numiți Cosma și Damian, dintre care primii au fost decapitați în Arabia (aprox. 287), în timpul domniei lui Dioclețian (284-305), cei din a doua pereche de sfinți au fost lapidați la Roma, în timpul domniei împăratului roman Carinus

⁴ Pr. Liviu Petcu, *Sfinții Cosma și Damian - patronii spirituali ai medicilor*, Doxologia.ro portal orthodox, accesat la 2 aprilie 2022.

⁵ Cf. *The Great Synaxaristes of The Orthodox Church*, 1 November, translated from the Greek, Holy Apostles Convent, Buena Vista, Colorado, 2002, pp. 7-12 apud Pr. Liviu Petcu, *Sfinții Cosma și Damian - patronii spirituali ai medicilor*, Doxologia.ro portal orthodox, accesat la 2 aprilie 2022.

(283-284), iar ceilalți doi au fost fiii gemeni ai Sfintei Theodota. Aceiași sfinți sunt cinstiți atât de Biserica Răsăritului, cât și de cea a Apusului, în diferite zile ale anului. În Biserica Ortodoxă, cinstirea Sfinților mucenici Cosma și Damian, care au murit la Roma sunt prăznuiți la 1 iulie, iar cei din Asia la 1 noiembrie. În Proloagele editate la Craiova, în anul 1991⁶, la ziua de 1 noiembrie, despre Cosma și Damian se spune: „Acești Sfinți erau din Asia, din părțile Ciliciei, din tată păgân și din maică creștină, al cărei nume era Teodota, spre deosebire de alți doi Sfinți Cosma și Damian, care se trăgeau din Roma și care se prăznuiesc ca Mucenici, în fiecare an, la 1 iulie. Deci, rămânând mama lor văduvă, așa precum căuta ea să placă lui Dumnezeu cu viața ei cinstită, așa învăța și pe fii ei, hrănindu-i cu bună învățătură, în credința lui Hristos și povățuindu-i spre toată fapta bună. Și la unele școli înalte i-a trimis pentru a se desăvârși în iscusință. În acest chip au ajuns tinerii nu numai adânc cunoscători în meșteșugul doctoresc, ci au primit de la Dumnezeu darul de a tămădui orice suferință sufletească și trupească. Iar ceea ce uimea pe toți era împotrivirea lor de a primi vreo răsplătire pentru steneala lor cu cei bolnavi, căci nu tămăduiau pentru plată sau să adune bogății, ci ca să-și dovedească dragostea lor față de Dumnezeu și față de semenii, după porunca lui Hristos: „În dar ați luat, în dar să dați” (Matei 10, 8). Singura lor plată era ca cel tămăduit să creadă în Hristos, de la Care îi venea tămăduirea. Pentru această purtare a lor, ei au fost numiți de cei credincioși „doctori fără de plată” sau „doctori fără de arginți”. Deci, astfel petrecându-și viața lor, cu pace și în dreaptă credință, s-au săvârșit. Și sunt pomeniți în Biserică în fiecare an, ca niște calzi folositori și doctori apărători ai sufletelor și ai trupurilor noastre”. Informația aceasta se completează, pentru aceeași zi, de „Calendarul, tipărit de PS. Siluan la Roma, în anul 2014, care consemnează, pentru Cosma și Damian: „Sfinții Mucenici au fost îngropați împreună în cetatea Cirului, aproape de Antiohia, locul muceniciei lor și au fost cinstiți ca tămăduitori îndată după moartea lor. Astfel, conform tradiției, Teodoret, Episcopul Cirului (393-457), a dăruit părțile din moaștele lor numeroaselor bisericilor ridicate în cinstea lor în Ierusalim, în Egipt și în Mesopotamia. La Roma au fost aduse moaștele Sfinților Cosma și Damian, în basilica închinată lor de către papa Felix al IV-lea (526-530), iar astăzi pot fi cinstite în cripta de sub altarul principal”⁷.

⁶ *Proloagele*, Vol. I, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1991, p. 217.

⁷ *Calendarul tuturor sfinților de peste an și locurile din Italia unde se pot cinsti moaștele lor-2014*. Realizat cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Siluan al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei, Roma, 2014, p. 147; pentru 1 iulie vezi *Ibidem*, p. 93. Vezi și Dr. Nicolae Igna, *Cosma și Damian, Doctorii fără de arginți*, Editura H. Welther, Sibiu, 1945, p. 8; David Hugh Farmer, *Oxford. Dicționar al Sfinților*, trad. Mihai C. Udma și Elena Burlacu, Editura Univers enciclopedic, București, 1999, pp. 138-139.

Versiunea greacă a martiriului, care a fost tradusă în latină și adoptată pretutindeni în Occident, plasează martiriul sfinților Cosma și Damian din Asia în timpul prefectului Egeei (Aigai), Lysias, în Cilicia, pe malul mării, la extremitatea orientală a Asiei Minore, pe malul mării, la extremitatea orientală a Asiei Minore (azi în sudul Turciei). După acesta vom reda pătimirea și mucenicia acestora, precum și câteva din minunile săvârșite de ei.

În timpul împăraților Dioclețian și Maximian, pe când Lysias se afla în tribunalul său din orașul Egeea, câțiva dintre funcționarii lui i-au spus: „Se află aici câțiva creștini foarte pricepuți în arta medicală. Ei străbat orașele și cetățile, vindecând bolnavii și, în numele celui pe care ei îl numesc Hristos, îi scapă pe cei care sunt posedăți de duhuri rele; fac astfel multe lucruri minunate, însă cu toate acestea, nu permit oamenilor să meargă la templu să-i cinstească pe zei prin sacrificii”. Atunci, Lysias a trimis oameni care să-i aducă pe acești creștini la tribunal. Când aceștia se aflau în fața lui, el le-a spus: „Voi sunteți cei care străbateți orașele și târgurile pentru a convinge locuitorii să nu mai facă sacrificii în cinstea zeilor? Spuneți-mi de unde sunteți, care vă este averea și numele vostru”.

Atunci Cosma i-a răspuns: „Dacă vrei să afli acestea, noi ți le vom spune fără rușine și cu îndrăzneală: noi suntem arabi; nu avem nici un fel de avere, căci creștinii nu cunosc așa ceva. Iată numele noastre: eu mă numesc Cosma, iar fratele meu este Damian. Avem alți trei frați: Antim, Leontie și Euprepus”. Lysias a poruncit ofițerilor săi să-i aducă și pe aceștia în fața tribunalului, ceea ce soldații au și făcut. Lysias le spuse celor trei: „Ascultați: alegeți ceea ce este în avantajul vostru și să nu îndrăzniți să nu vă supuneți! Dacă veți da ascultare sfaturilor mele, veți primi din partea împăraților mari și nemaipomenite onoruri; dacă, dimpotrivă, nu veți accepta invitația mea, vă voi tortura prin tot felul de suplicii; după ce veți fi suferit mult, vă veți lepăda de Hristosul vostru”. Sfinții i-au răspuns: „Fă ceea ce dorești: nu ne temem de suferință, deoarece Hristos ne va ajuta. Nu vom face sacrificii idolilor: ei sunt orbi și fără sentimente”. Lysias a poruncit să fie culcați la pământ și loviți cu vine de bou.

Sfinții martiri, în timpul acestui supliciu, spuneau: „Doamne, Tu ne ești scăpare. Ascultă rugăciunea supușilor Tăi”. Loviturile nu i-au atins, iar ei îi ziceau lui Lysias: „Fă-ne să îndurăm torturi și mai groaznice: supliciile la care ne-ai supus nu ne-au atins, corpurile noastre sunt la fel de sfinte ca înainte”.

Lysias le răspunse: „Speram să vă îndreptați și, de aceea, nu am vrut să vă fac să îndurați torturi prea aspre. Acum însă când văd că persistați în nelegiuirea voastră și că nu doriți să sacrificați zeilor, voi pune să fiți legați cu lanțuri și aruncați în mare”. Sfinții i-au răspuns: „Fă așa cum dorești; astfel, vei cunoaște puterea Domnului nostru”. Atunci soldații i-au pus în lanțuri pe toți și i-au dus către mal, în timp ce sfinții au început să cânte psalmi.

Îngerul Domnului s-a apropiat de ei, le-a rupt legăturile și i-a scos din apă nevătămați. Cei care au văzut toate acestea au mers degrabă să anunțe ce se întâmplase. Lysias a poruncit atunci ca sfinții să fie aduși în fața lui, și le-a spus: „Vrăjitorile voastre întrec pe cele ale magicienilor; învățați-mă și pe mine arta voastră”. Cosma i-a răspuns: „Noi nu suntem magicieni, ci creștini; și în numele Domnului nostru distrugem puterea zeităților voastre. Și tu însuși, dacă devii creștin, vei vedea că toate aceste lucruri se fac prin voia Lui, și vei cunoaște puterea lui Hristos”. Lysias le-a spus: „În numele zeilor mei, vă voi urma oriunde veți merge”. Nu a terminat încă de vorbit, că două spirite rele se și năpustiseră asupra lui, și timp de o oră, îl loviră peste falcă. Iar el striga: „Vă implor, slujitori ai Domnului, rugați-vă pentru mine să pot fi scăpat de această pedeapsă”. Sfinții s-au rugat îndată, iar demonii s-au făcut nevăzuți. Lysias le spuse atunci sfinților: „Vedeți cum m-au pedepsit zeii pentru că am vrut să-i abandonez”. Dar Sfinții i-au răspuns: „Nebunule! Recunoaște-l pe Domnul Iisus Hristos, Care ți-a redat sănătatea, și nu-ți pune încrederea în zeii tăi”. Mânios, Lysias, le-a răspuns: „Jur pe zei că vă voi arunca fiarelor, să vă învăț să respectați ordinele împăraților”. Și a poruncit ca sfinții să fie închiși, până când el le va decide soarta. Iar sfinții au petrecut toată noaptea în imnuri și rugăciune.

În ziua următoare, Lysias a poruncit să fie aduși sfinții la el și i-a întrebat: „V-ați decis să sacrificați zeilor?” Iar ei i-au răspuns: „Noi suntem creștini și nu ne lepădăm de Domnul nostru. Fă ceea ce dorești”. Atunci Lysias a poruncit să-i fie aduse lemne uscate și să se aprindă un foc mare în care să fie aruncați sfinții. Aceștia se țineau în mijlocul flăcărilor, pe picioare, și spuneau: „Ne ridicăm ochii către Tine, Doamne, Care ești în ceruri”. Și cum se rugau astfel, un mare cutremur a zguduit pământul; flăcările rugului s-au repezit și au ars o parte a mulțimii păgâne. Sfinții au coborât de pe rug întregi; nici un fir de păr nu le fusese atins.

Stupefiat de aceste minunății, Lysias s-a stăpânit timp de o oră, după care a spus: „Evident, arta magiei voastre a stins flăcările”. Și a poruncit să fie biciuiți. Însă îngerul Domnului, care se ținea aproape de ei, făcea ca durerea să dispară. Lysias, văzând călăii pe punctul de a fi doborâți de oboseală, a cerut ca sfinții să fie aduși în fața lui. Aceștia au venit plini de harul lui Dumnezeu, cu fețele radiind de bucurie.

Atunci, Lysias i-a condamnat pe Cosma și Damian să fie crucificați, apoi să fie bătuți cu pietre, același lucru urmând să se întâmple și cu Antim, Leontie și Euprepus. După ce a poruncit să fie flagelați, i-a aruncat, din nou, în închisoare. După ce călăii i-au crucificat pe Cosma și Damian, oamenii s-au apucat să arunce cu pietre, însă acestea se întorceau asupra celor care le aruncau. Lysias, văzându-și supușii acoperiți de lovituri, s-a mâniat și a pus patru soldați să străpungă trupurile martirilor cu săgeți. Apoi i-a adus

pe Antim, Leontie și Euprepus și i-a pus să stea în picioare, lângă cruci. Însă și săgețile, ca și pietrele, se reîntorceau către cei care le lansau. Atunci Lysias, dându-și seama că toate eforturile sale nu duceau la nici un rezultat, a poruncit să li se taie capul fraților martiri.

Călăii i-au condus la locul suplicului. Pe drum, preafericții îl lăudau pe Domnul, cântând. Apoi, și-au ridicat mâinile către cer și, după ce s-au rugat în tăcere, au spus: „Amin”. Iar călăii le-au tăiat capetele. Iar sinaxarul încheie astfel: „În pace, își dădură sufletul Domnului, pentru a primi cununa victoriei. Slăviții martiri Cosma și Damian, Antim, Leontie și Euprepus au suferit în orașul Egeei, în ziua a cincea a lunii octombrie”. Cultul Sfinților Cosma și Damian a început foarte devreme la locul mormintelor lor, în Thereman (Mesopotamia), iar după unii la Egeea (Aigai), locul martirajului lor, apoi la Cyr, în Siria, de unde s-a răspândit în Palestina, Egipt și Constantinopol, apoi la Roma, în Sicilia și peste Alpi, până în ținuturile germanilor.⁸

Reprezentarea celor doi sfinți taumaturgi în iconografie

Foarte cunoscuți, sfinții doctori „fără de arginți” Cosma și Damian au fost în mod frecvent reprezentați încă din Antichitate; patroni spirituali ai medicilor, ei apar în diverse imagini, pe sigilii, pe monede, în decorațiunile sanctualelor; tămăduitori fiind, s-au bucurat de recunoștința bolnavilor vindecați. Multe sunt bisericile ridicate în cinstea lor. Puternici protectori cerești, atrag nenumărați credincioși, care le sunt devotați, dintre care unii au fost bogați și celebri, precum cei din familia de Medici. Cosimo de' Medici sau Cosma cel Bătrân (1389-1464) a purtat pentru sfântul său patron spiritual un mare devotament și astfel a contribuit la realizarea picturilor în care erau reprezentați cei doi sfinți, de către contemporanul său, pictor renescentist timpuriu, Fra Angelico da Fiesole (1376-1455). Iconografia sfinților Cosma și Damian a reținut atenția istoricilor deoarece au fost reprezentați în Occident precum medicii din Evul Mediu sau din epoca barocă. Ei poartă haine largi și pălăria înaltă, pe care o purtau medicii pentru a-și afirma demnitatea. Atât în Apus cât și în Răsărit, acești sfinți doctori „fără de arginți” sunt reprezentați cu început de bărbi, utilizând toate instrumentele de medicină, de chirurgie și de farmacie: trusa, testeaua de ace, lanțeta pentru luarea de sânge, cleștele, spatula, pană și

⁸ Ludwig Deubner, *Kosmas und Damian: Texte und Einleitung*, Teubner, Leipzig/Berlin 1907 (Digitalsat (<https://archive.org/stream/kosmasunddamianoodeubngoog#page/n6/mode/1/up>) colecție de materiale și prelucrare istorico-filologică); Anneliese Wittmann, *Kosmas und Damian: Kulturausbretung und Volksdevotion*. Schmidt, Berlin 1967 Eckhard Reichert, *Kosmas und Damian*, în: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon (BBKL)*, Band 4, Bautz, Herzberg 1992, Sp. 539-540; Dr. Neolae Igna, *op. cit.*, pp. 22-35.

cerneală, sulul și cartea. Din lipsă de timp nu vom insista asupra acestor reprezentări iconografice.⁹

Minunile Sfinților

În Orient, trei minuni, amintite de scrierile hagiografice, au fost trecute în *Legenda de aur*. Însă ele sunt cu mult mai multe. Le vom aminti doar pe acestea trei.

Prima este foarte simplă. Un țăran adormise pe câmpul său, după seceriș, iar un șarpe i-a intră în gură. Trezit, țăranul s-a întors acasă fără a simți nimic, dar seara l-au cuprins dureri puternice. Atunci s-a rugat la sfinții Cosma și Damian și s-a dus în biserica lor; când a ajuns acolo, șarpele a ieșit din gura lui, așa cum intrase.

În **a doua** minune, sfinții nu se găsesc în rolul lor de medici, ci își arată puterea dumnezeiască. Un bărbat care trebuia să plece într-o călătorie lungă, a încredințat-o pe soția sa ocrotirii sfinților Cosma și Damian; apoi, el i-a arătat un semn care, dacă era făcut de cineva în fața ei, însemna că veneau din partea lui. Însă diavolul, văzându-l pe bărbat făcând acest semn, s-a dus și a găsit-o pe femeie și i-a spus că vine să o caute din partea soțului ei. Ea, însă, a ezitat: „Recunosc bine semnul, însă nu te voi crede decât dacă îmi juri în numele sfinților Cosma și Damian, ocrotirii cărora soțul meu m-a încredințat”. Diavolul a jurat, iar ea l-a urmat. În scurt timp însă, când au ajuns într-un loc ferit, izolat, ea și-a dat seama că însoțitorul ei voia să o arunce de pe cal și să o omoare, așa că a strigat: „Sfinților Cosma și Damian, salvați-mă, căci încrezându-mă în voi l-am urmat pe acest om!” De îndată cei doi sfinți au alergat în ajutorul ei, cu o ceată îmbrăcată complet în alb, și l-au forțat pe diavol să fugă. De atunci, cei doi sfinți, Cosma și Damian, sunt considerați și protectori ai sfințeniei căsnicilor creștine, precum și dătători de înțelegere și de armonie în viața soților.

O **a treia** minune, cea mai cunoscută, a fost în mod frecvent reprezentată sub numele de „**minunea piciorului negru**”. Biserica pe care papa Felix al IV-lea (526-530) a pus să fie construită la Roma în cinstea celor doi sfinți avea ca paznic un bărbat al cărui picior era în întregime distrus de un cancer. În somn, omul i-a văzut pe sfinții Cosma și Damian venind la el cu unguente. Unul dintre ei i-a spune celuilalt: „Unde am putea găsi carne sănătoasă, pentru a o pune în locul cărnii acesteia putrezite, pe care o vom tăia?” Celălalt sfânt i-a răspuns: „Am înmormântat astăzi un maur în cimi-

⁹ Se pot consulta cu folos: Dr. Nicolae Igna, *op. cit.*, p. 9. u; Richard Zachruk (Hrsg.), *Ikonen/Icons. Ikonen-Museum Frankfurt a. M.* Legat-Verlag, Tübingen, 2005, capitoul *Ikonen und Medizin*, pp. 298-323 ș. a.

tirul Sfântul Petru cel Înălțuit; să luăm unul din picioarele sale și să i-l dăm servitorului nostru”. Cei doi sfinți i-au dat paznicului piciorul maurului și au pus în mormântul acestuia piciorul bolnavului. Bărbatul, când s-a trezit, văzându-se vindecat, povesti tuturor viziunea sa și minunea care s-a întâmplat. Lumea s-a dus la mormântul Maurului: unul din picioarele sale lipsea; în locul lui se găsea piciorul bolnav al paznicului.

Iată și câteva dintre minunile celor doi sfinți așa cum le consemnează marele Sinaxar grecesc, care a fost tradus și în limba engleză. (*Cf. The Great Synaxaristes of The Orthodox Church*, 1 November, Translated from the Greek, Holy Apostles Convent, Buena Vista, Colorado, 2002, pp. 7-12.).

Ni se relatează aici că un bătrân creștin era atât de bolnav de hidropizie, încât își aștepta moartea. Totuși, el auzise de minunile doctorilor fără de arginți care se întâmplau zilnic în biserica lor. Și-a implorat rudele să îi ridice patul și să îl ducă la biserică. Aceștia au făcut întocmai și l-au așezat pe bătrân, în patul său, dinaintea icoanelor sfinților. Bătrânul a stat acolo timp de multe zile fără a primi ajutorul de care avea nevoie. El nu a înțeles că motivul pentru care sfinții nu l-au vindecat a fost acela de a-l supune unui test. Între timp, bătrânul vedea alți oameni bolnavi care intrau în biserică și erau vindecați, în timp ce el stătea acolo de zile întregi nevindecat. În loc să arate răbdare și să își întetească rugăciunea către sfinți, acest bătrân a început să îi blasfemieze pe sfinți pentru că l-au trecut cu vederea. Din lipsa lui de credință, el a trimis după rudele lui să vină și să îl ducă înapoi acasă. „Luați-mă ca măcar să mor în casa mea”, a spus el. Au venit și l-au luat în patul lui. Cum mergeau ducându-l spre casă, drumul fiind destul de lung până în sat, au trecut pe lângă un loc împădurit, unde era apă cu care se puteau răcori puțin. Cum s-au așezat în acest loc, au și adormit din cauza oboselii de a-l fi cărat pe bătrân. Bătrânul, însă, nu putea dormi din cauza durerii. Stătea întins, cu ochii deschiși.

Atunci au apărut doctorii fără de arginți Cosma și Damian înaintea bătrânului suferind. Ei au luat chipul unor călători care se aflau în trecere și i-au vorbit astfel: „Ce durere ai, bătrâne, și încotro te-ndrepti?” Bătrânul a răspuns: „Boala mea o puteți vedea și voi, pentru că este limpede. Mă îndrept spre casa mea ca să mor lângă copiii mei”. Sfinții au răspuns: „De ce nu mergi la Biserica Doctorilor fără de arginți, care este aproape, ca să fii vindecat? Nu ai auzit cum oameni bolnavi vin călătorind cinci-zece zile și sunt vindecați?” El a răspuns: „Da, și eu m-am dus și chiar acum mă întorc de acolo, dar nu am primit nici cel mai mic ajutor. Oamenii mint când spun că doctorii fără de arginți sunt făcători de minuni. Uitați-vă la mine. Nu m-au putut vindeca”. Sfinții au spus: „Nu mai blasfemia, bătrâne, puterea lui Hristos și bunăvoința doctorilor fără de arginți. Acum ascultă-ne pe noi. Întoarce-te la biserică și vei vedea puterea lui Hristos”. Bolnavul a spus: „Și cine mă

va duce acolo din nou? Oamenii pe care îi vedeți aici vor fi indignați, pentru că deja m-au dus până acolo și înapoi până aici”. Sfântul a spus: „Lasă-i, într-adevăr, să se odihnească. Noi, întru dragostea lui Hristos, te vom duce”.

Apoi, cei doi doctori fără de arginți au ridicat pe umeri patul de lemn. L-au dus pe bătrân înapoi în biserică și l-au așezat în fața icoanei. Apoi au dispărut. După câteva ore, rudele bătrânului s-au trezit. Negăsindu-l nici pe el, nici patul lui, s-au întors în biserică și l-au găsit acolo. Când a căzut întunericul, doctorii fără de arginți au apărut înaintea bătrânului. Țineau o sabie în mâini. Cosma i-a spus lui Damian: „Despică pânțele bătrânului dintr-o lovitură pentru că este un blasfemiator”. Atunci, bătrânului i s-a părut că sabia a căzut asupra lui și i-a deschis pânțele de la buric în jos. Bătrânul s-a trezit din cauza fricii. Într-adevăr, a observat că pânțele lui era desfăcut ca și cum o venă fusese deschisă spre curgerea sângelui. Numaidecât, mult lichid respingător și fluid urât mirositor a început să curgă. Ca rezultat, trupul său a slăbit, întorcându-se la forma și greutatea lui inițială. Nu numai că a fost vindecat de hidropizie, dar rana provocată de sabie s-a vindecat complet până în noaptea următoare. Astfel, bătrânul s-a întors la casa lui, mergând și slăvind-l pe Dumnezeu.

Iată și o altă minune a sfinților.

Un nobil creștin se afla pe moarte din cauza unei boli incurabile numite disurie. Nobilul a cheltuit mulți bani căutând un leac, dar eforturile sale au fost în zadar. Disperat că nici un doctor nu îl poate ajuta, și-a amintit de doctorii fără de arginți. Și-a rugat rudele și prietenii să îl ducă la biserica lor. Sfinții, mari filantropi, văzând boala nobilului, i-au apărut în timpul nopții și i-au spus: „Omule, ia câteva fire de păr de la Cosma. Arde-le, apoi pisează bine rămășițele lor. Pune pudra în puțină apă, apoi bea amestecul și te vei vindeca”. Nobilul, trezindu-se, a început să își pună întrebări cu privire la mesajul pe care îl primise. „Unde îl pot găsi pe Cosma ca să iau firele de păr?” s-a gândit el. Nobilul a interpretat mesajul ca referindu-se chiar la firele de păr ale Sfântului Cosma, dar cuvintele sfântului aveau o altă semnificație, un alt înțeles. La acea vreme, înainte ca acest nobil să vină la Biserica Doctorilor fără de arginți, un creștin a oferit o oaie Bisericii pentru a fi sacrificată de ziua sfinților. De vreme ce mai erau câteva zile până la 1 Noiembrie, oaia era hrănită în curtea bisericii. Astfel, îngrijitorii nu numai că au avut grijă de oaie, dar i-au dat și un nume, Cosma, în onoarea sfântului. Înțelesul din spatele instrucțiunilor oferite nobilului de către sfânt era acesta: ia firele de păr ale oii Cosma, arde-le, pisează-le și bea-le cu puțină apă.

În zorii celei de-a doua zile, oaia, prin minunea sfinților, a mers în fața nobilului. A început să behăie tare, ca și cum ar fi căutat ceva. Alți oameni bolnavi și servitorii nobilului, auzind animalul strigând atât de tare, se întrebau ce ar putea să însemne aceasta. După ceva timp, preoții bisericii

au venit și, văzând oaia într-o asemenea stare, au întrebat: „Ce este, Cosma? De ce strigi așa?” Imediat ce nobilul a auzit numele de Cosma folosit pentru a chema oaia, și-a amintit viziunea și le-a descris-o celor de față. Prin urmare, ei au tăiat câteva fire din lâna oii și, conform instrucțiunilor sfântului, le-au ars și le-au pisat bine. Pudra a fost amestecată în puțină apă și dată nobilului să o bea. Numaidecât omul și-a revenit și a mers acasă slăvindu-l pe Dumnezeu, Care a săvârșit această minune de dragul credinței supușilor Săi.

Un alt nobil bogat din Anatolia era smerit și cu frică de Dumnezeu. De tânăr suferea foarte tare de o boală la inimă și la stomac care se dovedea a fi incurabilă. Nu putea să consume cum se cuvenea nici alimente și nici lichide, iar în final arăta ca unul care era posedat. Cufundat în asemenea groaznice nevoi și tristeți, el se întreba ce ar fi de făcut. Singura lui consolare și nădejde era la Dumnezeu. Negăsind nici un tratament eficient, a mers la Biserica Doctorilor fără de arginți. A zăbovit acolo timp de câteva zile. Văzând că nu primește nici un remediu, a început să creadă că nu era voia lui Dumnezeu ca el să se însănătoșească. Atunci a decis să se întoarcă acasă. În aceeași noapte, chiar când era pregătit să plece după ce fuseseră pregătite toate lucrurile necesare călătoriei, el a văzut un om în vis care i-a spus: „Nu te grăbi să te întorci acasă, ci rămâi aici până duminica viitoare și vei vedea puterea lui Dumnezeu și slava vestiților doctori fără de arginți”. Când următoarea duminică s-a apropiat, din nou, conform obiceiului său, bolnavul a căzut în genunchi în fața icoanei sfinților. Apoi, la miezul nopții, l-a văzut pe Sfântul Cosma, fratele mai mare dintre doctorii fără de arginți, cum înconjură biserica și îi vizita pe toți cei bolnavi. Nobilului i s-a părut, însă, că sfântul nu l-a văzut. Atunci s-a gândit: „Când sfântul se va întoarce pe partea cealaltă, mă va vedea”. Dar acest lucru nu s-a întâmplat. El a observat că Sfântul Cosma s-a apropiat de altar și a dat să intre înăuntru. Bolnavul s-a grăbit să îl ajungă pe sfânt și s-a aruncat la picioarele lui, implorându-l să îl vindece. Atunci sfântul a spus: „Ia această bomboană, iar după ce o vei fi mâncat te vei vindeca”. Nobilul a luat bomboana din mâna sfântului și a căzut iarăși în fața lui spunând: „Te implor pe tine, sfânt al lui Dumnezeu, să faci în așa fel încât această boală să nu mă mai supere”. Atunci sfântul a întins mâna deasupra nobilului, a făcut semnul Sfintei Cruci și a spus: „În numele lui Dumnezeu, fie ca această boală să nu te mai supere niciodată. Îți recomand, însă, ca de acum înainte să nu mai guști semințe (boabe de leguminoase) niciodată în viața ta”.

Același om suferea de ceva vreme de durere de dinți într-o parte. Prin urmare, el a implorat sfântul să îl vindece și de această boală. Sfântul a răspuns: „Este suficientă vindecarea stomacului tău. Este voia lui Dumnezeu ca tu să suferi de această boală minoră; «Căci Domnul ceartă pe cel pe care-l

iubește și ca un părinte pedepsește pe feciorul care îi este drag» (Proverbe 3, 12)”. Prin urmare, fiind complet vindecat de boala lui de stomac, el s-a întors acasă slăvind pe Dumnezeu și pe slujitorii Lui, doctorii fără de arginți.

Am prezentat aici doar câteva din minunile Sfinților Cosma și Damian relatate în *The Great Synaxaristes of The Orthodox Church*, deși ele sunt mult mai multe, și se continua și astăzi. Chiar și numai pomenirea numelor acestor sfinți poate înlătura infirmitățile. De aceea, noi ne rugăm stăruitor la doctorii fără de arginți să alunge patimile întunecate și să aducă vindecarea trupului și a sufletului celor care suferă din greu.

Merită să amintim aici că în anul 586, Sfântul Grigorie de Tours, amintește în cartea sa – *Întru slava mărturisitorilor* – că „cei doi frați Cosma și Damian, medici de profesie, după ce au devenit creștini, vindecau infirmitățile bolnavilor doar prin meritul virtuților lor și intervenția rugăciunilor. Încoronați de suferință, au fost reușiți în ceruri și au săvârșit, pentru compatrioții lor, nenumărate minuni. Căci, dacă venea vreun bolnav, plin de credință, să se roage la mormântul lor, de îndată se și vindeca. Mulți mărturisesc de asemenea că acești sfinți apar în vedenii bolnavilor, le indică ce trebuie făcut și, dacă bolnavii au îndeplinit întru totul ce li s-a spus, se găsesc vindecați. În privința acestor sfinți am auzit multe lucruri, încât ar lua foarte mult timp să le povestesc: cred că ceea ce am spus până acum poate fi suficient”-încheia Sfântul Grigorie. Cei doi sfinți erau cunoscuți în Occident de un secol, iar în Orient, încă de mai devreme. Sfântul Grigorie nu amintește faptul că, deoarece au îngrijit de bolnavi în mod gratuit, ei au fost numiți și cei „fără de arginți”. Din multitudinea de vindecări, ni se mai istorisește că sfinții au vindecat și o femeie pe nume Palladia. Bolnavă de foarte mult timp, își cheltuisese toată averea pe la alți medici. Pentru a le mulțumi binefăcătorilor ei, Cosma și Damian, le-a oferit trei ouă. Aceștia au refuzat, însă femeia reuși într-un final să-l convingă pe Damian, care acceptă. Nemulțumit, Cosma declară că nu dorește să fie înmormântat lângă un frate atât de *interesat*. Din fericire, Domnul justifică gestul lui Damian. Acesta din urmă s-a stins și el din viață la scurt timp și toți se întrebau unde va fi îngropat. Dar Dumnezeu a făcut o minune printr-o cămilă, pe care *doctorii* au vindecat-o și care glăsuind cu voce omenească le-a spus să nu se îndoiască și să-l pună pe Damian lângă Cosma pentru că Damian nu a acceptat ouăle de la femeie drept plată ci din respect pentru numele lui Dumnezeu. Sfintele trupuri ale doctorilor fără arginți au fost îngropate împreună în Thereman (Mesopotamia). După moartea lor s-au înfăptuit multe minuni.

Adevărate modele de medici, întrucât erau iubitori de oameni și neiuibitori de arginți, tămăduind fără a pretinde vreo sumă de bani sau vreun alt fel de plată - textul din Pildele lui Solomon „cel ce umblă după câștig nedrept își surpă casa lui, iar cel ce urăște mita va trăi” (cap. 15, 27) trebuie

să reverbereze și în sufletele medicilor de astăzi - , Sfinții Cosma și Damian au devenit eroii multiplelor culegeri în care se strâng mărturii despre diverse minuni, mult mai numeroase în limba greacă, decât în latină.

La Constantinopol, bolnavii veneau să doarmă în biserică sau în locuințe vecine și așteptau ca sfinții să vină. Uneori, ei vindecau instantaneu. Cunoștințele lor nu îi împiedică în nici un fel să apeleze la plantele medicinale. Foarte des bolnavii îi vedeau în vis, ca medici, sfinții examinându-i și indicându-le un remediu, spre exemplu, aplicarea unui unguent făcut din ceara strânsă în altar, sau din uleiul din candelile bisericii. Între cei vindecați de ei se numără și împăratul Iustinian (527-565) care se îmbolnăvise grav în anul 557, medicii pierzându-și speranța de a-l face sănătos. Sfinții Cosma și Damian i-au apărut în vis și l-au vindecat, iar acesta, ca mulțumire, a construit la Constantinopol o basilică în cinstea acestora și a restaurat și împodobit multe biserici care le-au fost dedicate.

Concluzie: Sfinții Cosma și Damian, doctori „fără de arginți” și patroni ai medicilor, au fost și sunt nu doar modele de medici și creștini adevărați, ci sfinți care au întrupat prin activitatea lor cele două misiuni unice: medicina și credința, săvârșind și acum minuni pentru care creștinii le aduc neîncetat cântări de laudă.

REPERE HRISOSTOMIENE PRIVITOARE LA ATITUDINEA FAȚĂ DE CEI ADORMIȚI

NICOLAE-DRAGOȘ KEREKES

Abstract:

In this study we set out to investigate what is the practical attitude that Saint John Chrysostom recommends to Christians of his time and to our contemporaries at the time of the death of someone close to us and in the period that follows regarding this with direct reference to the lamentation and help given to the dead.

Keywords: *Saint John Chrysostom, Book of Genesis, Gospel of Matthew, 1 Corinthians, Philippians, lamentation for the dead, help for the dead*

Preliminarii

Marea trecere, adormirea sau moartea, cum este cel mai adesea cunoscută, este viitorul inevitabil al fiecărei ființe umane, ea nu este o pierdere „căci faptul este mai mult somn, iar nu moarte, strămutare la altă viață, iar nu pierdere, ducerea de la cele mai mici la cele mai mari și mai bune”¹.

Momentul morții și cele imediat următoare acesteia sunt privite din două direcții diferite: din partea celui care este subiectul principal este întâlnirea cu Hristos și judecata particulară cu un prim verdict în așteptarea celei de-a doua veniri a lui Hristos și judecata universală, finală, iar din partea celor rămași despărțirea fulgerătoare de cel plecat la Domnul.

Cu sau fără resentimente, oricât de apropiat sau nu, fie doar prieten ori cunoscut, a fost cel plecat în veșnicie, despărțirea de acesta creează un sentiment de regret, părere de rău, întristare și altele asemănătoare.

Manifestarea în exterior a acestei stări se concretizează, de cele mai multe ori, prin plâns, vărsarea de lacrimi însoțite sau nu de diferite vorbe.

¹ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, Arhiepiscopul Constantinopolului, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, ediție revizuită de Constantin Făgețan, Sofia / Cartea Ortodoxă, București, 2005, p. 451.

Încă din Vechiul Testament găsim mărturii despre plâns, fie că este plânsul de bucurie, fie că este vorba de plânsul de întristare, după persoanelor apropiate.

În ceea ce privește plânsul ca întristare este amintit faptul că Iacov plânge la aflarea veștii că Iosif, fiul său a murit sfâșiat de animale: „Atunci și-a rupt Iacov hainele sale și-a acoperit cu sac coapsele și a plâns pe fiul său zile multe. După aceea s-au adunat toți feciorii lui și toate fetele lui și au venit să-l mângâie; dar el nu voia să se mângâie, ci zicea: «Plângând, mă voi pogori în locuința morților la fiul meu!» Și-l plângea astfel tatăl său” (Fc 37, 34-35), Iosif plânge moartea tatălui său „Atunci Iosif, căzând pe fața tatălui său, l-a plâns și l-a sărutat” (Fc 50, 1), „După ce s-au împlinit patruzeci de zile, că atâtea zile trebuie pentru îmbălsămare, l-au plâns Egiptenii șaptezeci de zile” (Fc 50, 3), „Și ajungând ei la aria lui Atad de lângă Iordan, au plâns acolo plângere mare și tare foarte și a jelit Iosif pe tatăl său șapte zile” (Fc 50, 10), poporul lui Israel l-a plâns pe Aaron „Văzând toată obștea că a murit Aaron, l-a plâns toată casa lui Israel treizeci de zile” (Nm 20, 29), pe Moise „Și au plâns fiii lui Israel pe Moise, în șesurile Moabului, la Iordan, aproape de Ierihon, treizeci de zile, până s-au împlinit zilele de jelit și de plâns după Moise” (Dt 34, 8), pe Iudita „Și neamul lui Israel a jelit-o șapte zile. Și înainte de moarte și-a împărțit averea la rudele bărbatului ei Manase și la rudele ei” (Idt 16, 24) și exemplele pot continua.

De-a lungul timpului, în diferite regiuni ale lumii, plânsul era exagerat și se concretiza într-un adevărat ritual care purta numele de bocet.

Nu de puține ori însă în acest ritual erau implicate persoane care nu aveau legătură cu persoana decedată, o cunoșteau puțin sau chiar deloc. În unele cazuri bocirea era făcută de persoane profesioniste, plătite special în acest scop, după o regie dinainte stabilită și agreată de familie sau cei care plăteau serviciul. În acest sens un exemplu grăitor este casa lui Iair mai marele sinagogii de unde avem mărturia că și iudeii „la înmormântare puneau cântăreți din fluier și din chimvale ca să le stârnească jalea!”².

De la sentimentul firesc, natural, la cele două exagerări ale acestuia nu este decât un pas, fie că este vorba de plânsul ritualic, bocetul, ca în cazul fiicei lui Iair (Mt 9, 23-24), fie că este vorba de cazul plânsului la limita deznădejzii ca în cazul fiului văduvei din Nain (Lc 7, 12-13) sau a lui Lazăr (In 11, 19, 31-35).

Împotriva acestor exagerări, atât Mântuitorul Hristos, cât și părinții duhovnicești au luat atitudine.

² Omilia XXXI, II, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, în „Scrieri. Partea a treia. Omiliile la Matei”, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în PSB 23, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 384.

În pleiada celor din urmă un loc central îl ocupă Sfântul Ioan Gură de Aur³ care, nu de puține ori, dedică acestei teme părți importante în cadrul omiliilor sale. În studiul de față ne vom opri la Omiliile la cartea Facerii, Omiliile la Evanghelia după Matei, Omiliile la Epistola către Filipeni și Omiliile la Epistola întâi către Corinteni unde se tratează această temă.

Pe lângă plânsul uman, firesc, moderat și interiorizat acceptat în limitele normale și în cadrul comunităților creștine au existat excese pe care autorul patristic le demontează pe două paliere: primul este cel fariseic în cadrul căruia demonstrează faptul că nu mortul este efectiv cel plâns, ci mai degrabă starea de greutate a celor rămași fără sprijinul potențial acordat de către persoana decedată, indiferent de natura acestuia, iar pe de altă parte privind din celălalt palier străbate în fapt mărturia anticreștină a unui deznădăjduit care nu mai crede efectiv în învierea morților și în judecata universală, ca unul căruia Pavel îi poruncește „să nu vă întristați, ca ceilalți, care nu au nădejde” (1 Tes 4, 13).

Plânsul ca întristare. Este nevoie a plânge pe ceilalți?

Înainte de a vorbi despre plângerea celor morți, Sfântul Ioan Gură de Aur ține să precizeze că moartea în sine nu este un motiv de plângere, ea nefiind nici bună și nici rea în sine, ci adevăratul motiv de a-l plânge pe cineva, viu sau mort, este relația lui cu Hristos, legătura lor cu Dumnezeu vădită de faptele lor, astfel păcătoșii „de lacrimi sunt vrednici”, fie că trăiesc, fie că au murit pentru că prin modul în care și-au petrecut viața aceasta pământească s-au îndepărtat de Împăratul Hristos, în vreme ce dreptii sunt aproape de Hristos atât în viața aceasta, cât și în cealaltă fapt pentru care trebuie să ne bucurăm de binele lor.

În viziunea Sfântul Ioan Hrisostomul plânsul este acceptat și imperios necesar pentru cei care nu au plecat încărcăți de fapte bune și prin modul lor de viață nu s-au arătat adevărați candidați la Împărăția lui Dumnezeu, aceștia sunt cu adevărat vrednici de plâns.

Pornind de la o necesitate pastorală și de la exemple luate din realitatea imediată, marele omilet îndeamnă cu trezvie și discernământ la o atitudine demnă de numele creștin și râvnitor spre dobândirea bunătăților celor nepieritoare în Împărăția luminii și a păcii veșnice și în perpetuă comuniune cu cei adormiți „în nădejdea învierii și a vieții veșnice”.

³ Pentru scurte date biografice despre Sfântul Ioan Gură de Aur a se vedea Nicolae-Dragoș Kerekes, *Origenismul în secolele III-VIII*, în Monografii 7, Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, pp. 177–182.

A plânge sau nu pe cel mort?

Pornind de la realitatea afirmației „Căci nu e rea moartea, ci rău e a se munci mortul [după ce moare]. Nici bună nu e moartea, ci, ceea ce e bine, e ca cel ce s-a dus de aici, să fie împreună cu Hristos. Cele după moarte sunt ori bune, ori rele”⁴, Sfântul Ioan Gură de Aur amintește în omilia a IV-a la Epistola către Filipeni patru categorii distincte de oameni care trebuie plânși și anume: pe de o parte păgânii care nu au primit mântuitorul Botez și toți necredincioșii care se aseamănă lor, precum și trei categorii dintre cei care mai înainte au primit botezul: păcătoșii, nemilostivii și cei ce n-au voit să se curățe prin Spovedanie. Observăm aici ca punct comun al celor patru categorii voința proprie a fiecăruia de a sta departe de Dumnezeu manifestată prin modul cum au ales să-și petreacă viața și și-au săvârșit-o și relația pe care au avut-o pe parcursul acesteia cu Dumnezeu.

a) Păgânii

Merită plânși păgânii, cei necredincioși, cei care încă nu au primit Botezul ca poartă de intrare în Împărăția lui Dumnezeu ca unora care le lipsește lumina călăuzitoare pe drumul vieții de aici și de dincolo:

„Plânge-i pe cei necredincioși, plânge-i pe cei ce cu nimic se depărtează de aceia, pe cei ce fără de luminare se duc, pe cei ce fără de pecete. Aceștia sunt chiar vrednici de plângeri, aceștia de tânguiri. Afară de curțile împărătești sunt cu cei osândiți, cu cei deznădăjduiți. „Că adevărat zic vouă, de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va intra întru Împărăția cerurilor” (Ioan 3, 5)”⁵.

b) Păcătoșii

Din categoria celor botezați sunt vrednici de plâns păcătoșii, indiferent de păcatul lor pentru că aceștia prin viața lor păcătoasă s-au îndepărtat de Dumnezeu atât în viața aceasta cât și în cealaltă:

„Așadar, să nu plângem așa, simplu, pentru cei ce mor, nici așa, simplu, să ne bucurăm pentru cei ce trăiesc. Dar ce? Să plângem pe păcătoși, nu doar după ce mor, ci și când trăiesc. Și să ne bucurăm pentru cei drepecți, nu doar atunci când sunt vii, ci și după ce s-au săvârșit. Că aceia, cu adevărat, chiar și trăind, au murit. Iar aceștia și după ce au murit, viețuiesc. Aceiași, aici fiind, sunt tuturor jalnici, fiindcă lui Dumnezeu greșesc. Aceștia, și acolo mutându-se, sunt fericiți, căci către Hristos s-au dus. Păcătoșii, oriunde ar fi, departe de Împăratul sunt, pentru aceasta de lacrimi sunt vrednici. Iar drepecții,

⁴ Omilia IV, 3, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, în „Tâlcuire la Epistolele către Filipeni și către Coloseni”, traducere din limba greacă veche de Mitropolitul Veniamin Costachi, ediție îngrijită de Ștefan Voronca și Andreea Stănculescu, în Biblioteca Paisiană, seria Traduceri nr. 4, Doxologia, Iași, 2019, p. 53.

⁵ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

ori aici, ori acolo, cu Împăratul sunt, și acolo mai vârtos sunt mai aproape, nu prin închipuire, nu prin credință, zice, ci „față către față” (I Corinteni 13, 12)⁶

c) *Bogații nemilostivi*

Tot dintre creștini sunt vrednici de plâns sunt și cei care din multa lor bogăție pămânească au putut să-și adune și bogăție cerească prin milostenie, dar nu au făcut-o datorită jugului iubirii de argint, al lăcomiei sau indiferenței:

„Plângi pe cei ce s-au săvârșit în bogăție și nici o mângâiere din bogăție pentru sufletele lor n-au luat”⁷.

d) *Păcătoșii nespovediți*

Asemănător bogaților nemilostivi, sunt vrednici de plâns cei care nu au voit să se spele de păcate în această viață când era aceasta în puterea lor, cei care nu au voit să lepede jugul păcatelor și care pierd astfel șansa împărțirii cu Dumnezeu în viața cea fericită:

„Plângi... pe cei ce au avut putere a se spăla de păcatele lor și n-au voit”⁸, „Deci să nu plângem așa prostește pe cei ce au murit, ci pe cei morți întru păcate: aceștia sunt vrednici de plângeri, aceștia de bocete și de lacrimi. Căci care nădejde este, spune-mi, cu păcate a se duce, acolo unde nu se mai poate dezbrăca de păcate? Căci atâta cât au petrecut aici, poate va fi fost multă așteptare, că se vor schimba, că mai buni se vor face; iar dacă se vor duce în iad, unde nu se mai poate câștiga pocăință – „Că în iad, zice, cine se va mărturisi Ție? (Psalmii 6, 5)” –, cum de nu sunt vrednici de plângerea noastră?”⁹

Toate aceste categorii merită plânse, atât particular cât și public, plânsul acesta să izvorască din dragostea față de ei și nu trebuie să înceteze vreodată asemenea dragostei, iar acesta să fie „cu bună cuviință, cu cucernicie” și nu de ochii lumii „din patimă necuvântătoare”:

„Pe aceștia să-i plângem și deosebi și pe toți de obște [public], dar cu bună cuviință, cu cucernicie, nu ca să ne facem pe sine-ne priveliște. Pe aceștia să-i plângem nu o zi, nici două, ci în toată viața noastră. Lacrima aceasta nu este din patimă necuvântătoare, ci din dulce iubire¹⁰. Iar aceea din patimă necuvântătoare, pentru aceasta și degrabă se stinge. Căci atunci când se face pentru frica lui Dumnezeu, de-a pururea rămâne”¹¹.

⁶ Omilia IV, 3, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 53.

⁷ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

⁸ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

⁹ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 53.

¹⁰ Φλοστροπίας, afecțiune, iubire (caldă, puternică).

¹¹ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

e) *Cum să-i plângem pe cei adormiți?*

Plânsul celor adormiți ai creștinilor trebuie să fie diferit de cel al iudeilor și al păgânilor descris de Sfântul Ioan Gură de Aur și care, pe alocuri, își găsea reminiscențe și în plânsul creștinilor secolului al IV-lea și pe care autorul patristic îl dorește a fi schimbat cu unul creștinesc, duhovnicesc, în consonanță cu duhul Scripturii:

„Așadar, să plângem pe cei ce s-au dus; nu opresc de la a-i plânge, dar nu cu necuviință, nu perii smulgându-ne, nu brațele golindu-le, nu fețele zgâriind-ne, nu cernindu-ne¹², ci numai din suflet, în liniște, lacrimi amare slobozind¹³,

fără a plânge meșteșugit, cu fățarnicie, din iubire de cinste sau slavă deșartă:

„Căci este cu putință ca și din suflet, fără niscaiva alaiuri să plângem cu amar, și nu numai a ne juca [de paradă, ca la sport]. Că cele făcute de unii nu se deosebesc cu nimic de jucării, fiindcă bocetele cele ce se fac prin târg nu sunt din împreuna-pățimire (adevărată afecțiune), ci din a voi să se vădească lumii, din iubirea de cinste și din slava deșartă. Multe femei fac aceasta dintr-un meșteșug al lor. Plângi amar, suspină în casă, fără a te vedea cineva, căci aceasta este din împreuna-pățimire, aceasta și pe tine te folosește. Că cel ce așa plânge pe acela, cu mult mai vârtos însuși se va sili ca niciodinioară întru aceleași a cădea¹⁴.

Ipotetice motive pentru plângerea morților

Motivele pentru care sunt plânși morții sunt variate. Cele mai des întâlnite în vremea marelui Hrisostom au reverberații până astăzi, multe se regăsesc întocmai. Pornind de la aceste manifestări reale Sfântul Ioan Gură de Aur arată netemeinicia lor sub forma unor răspunsuri duhovnicești, mai mult sau mai puțin elaborate, izvorâte din litera și duhul Sfintei Scripturi, astfel plânsul peste măsură, deznădăjduitor, este aspru sancționat fiind considerat ca atitudinea „unor dușmani și războinici ai lui Dumnezeu¹⁵”.

a) *A ne simți neajutorați*

Unul dintre motivele invocate de creștini în vremea Sfântului Ioan Gură de Aur era acela de a te simți neajutorat, fără de sprijin, atunci când persoana care a murit era „stâlpul casei”. Acestui motiv îi este adusă alternativa ajutorului cel nebiruit, a sprijinului cel fără sfârșit:

¹² Îmbrăcând haine de doliu sau ponosite.

¹³ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 53.

¹⁴ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, pp. 53–54.

¹⁵ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450.

„Dar dacă tu poate cauți sprijin, și pentru aceea plângi pe bărbatul tău, apoi atunci aleargă la cel ce este sprijinul de obște al tuturor, la mântuitorul și binefăcătorul tuturor, la Dumnezeu, la ajutorul cel nebiruit, la sprijinul cel fără sfârșit, care este pretutindeni de față și din toate părțile ne îngreădește”¹⁶,

iar puțin mai departe revenind la acest motiv accentuează că rămâi singur, fără sprijinitor doar când îl pierzi pe Dumnezeu:

„Dar poate că tu ai rămas singură și ai pierdut pe sprijinitorul tău? Aceasta să n-o spui niciodată, fiindcă nu ai pierdut pe Dumnezeu. Întrucât deci îl ai pe Dumnezeu, el îți va fi mai bun decât orice bărbat, tată, fiu și ocrotitor, căci chiar trăind acela, el a fost care a făcut totul. Acestea deci cugetă-le, și zi după David: *„Domnul este lumina mea și mântuitorul meu, de cine mă voiu teme?”* (Ps. 26, 1). Zi către dânsul: *«Tu ești tatăl orfanilor și judecătorul văduvelor»*, și dobândește-ți ajutorul lui, și-l vei avea îngrijindu-se de tine mai mult ca înainte, și mai vărtos cu cât și tu te vei găsi în mai mare strămtorare”¹⁷.

Indiferent care este sprijinul pe care l-ai pierdut, Dumnezeu prin purtarea lui de grijă suplinește ajutorul pe care l-ai fi putut primi de la cel adormit:

„Pentru ce, dar, îți pierzi cumpătul, mamă, când vezi că fiul tău a plecat să locuiască în niște palate împărătești cu mult mai frumoase decât cele de pe pământ, când te desparti de el numai pentru puțină vreme și mai cu seamă când în locul fiului tău îl ai pe soțul tău? N-ai nici soț? Dar ai mângâiere! Ai *„pe Tatăl orfanilor, pe Judecătorul văduvelor”*¹⁸. Ascultă-l și pe Pavel, care fericește această văduvie și spune: *„Iar cea cu adevărat văduvă și rămasă singură și-a pus nădejdea în Domnul”*¹⁹. O văduvă ca aceasta este mai prețuită când arată mai multă răbdare. Nu plânge, dar, pentru ceea ce ai să fii încununată, pentru ceea ce ai să primești răsplată!”²⁰.

Exemplele continuă cu plângerea după soție:

„Acestea cugetă-le și pentru femeia bună și gospodină, și pentru toate mulțămeste lui Dumnezeu. Chiar femeia, zic, de ai pierdut-o, slăvește-l. Poate că Dumnezeu a voit a te duce la înfrânare, poate că te cheamă la lupte mai mari, poate că a voit să te slobozească din legături. Dacă astfel vom filosofa, vom câștiga și veselia cea de acum, și ne vom învrednici și cununilor viitoare”²¹

prin toate îndemnându-ne să vedem pronia lui Dumnezeu și să-i descoperim voia Lui cu noi.

¹⁶ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450..

¹⁷ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

¹⁸ Ps 67, 5.

¹⁹ 1 Tim 5, 5.

²⁰ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, pp. 388–389.

²¹ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 452.

b) A ne plânge pe noi

A ne plânge pe noi nu se arată a fi un semn de iubire, ci, dimpotrivă, unul de egoism deoarece ne dorim ca el care a intrat la „liman cu corabia” și urmează fi „încununat” să fie în nesiguranță pentru noi:

„*«Dar, zici tu, nici acum eu nu-l plâng pe dânsul, ci pe mine.»* Și nici aceasta nu este fapta celui ce iubește; fiindcă a voi ca acela să fie în nesiguranță pentru tine, a fi stăpânit de nesiguranța viitorului, în vreme ce a sosit clipa de a fi încununat și a intra la liman cu corabia – căci este mai drept a se găsi la liman decât a se zbuciuma în largul mării – acest fapt, zic, nu este nicidecum al celui ce iubește”²².

c) Obiceiul de a plânge morții

În locul obiceiului de a plânge morții, comun atât la popoarele păgâne, cât și la iudei și creștini, este adus gândul că cel adormit a fost luat de Dumnezeu și prin voia Sa, cel rămas fiind îndemnat să sufere „cu curaj jertfa” pentru că doar așa acesta îi va aduce folos, dacă însă se va deda obiceiului și durerea se va micșora și va trece odată cu timpul își va pierde folosul pe care l-ar fi dobândit prin suferirea cu curaj:

„*«Dar, zici, obiceiul este plăcut și vrednic de iubit.»* Știu și eu, însă dacă te vei lăsa în voia dreptei tale judecăți și te vei gândi cine este cel ce ți-a luat bărbatul, și dacă, suferind cu curaj jertfa, vei pune aceasta în seama voii lui Dumnezeu, apoi vei putea trece și peste acest val, și ceea ce timpul nu face, o va face filosofia ta; iar dacă te vei moleși cu totul, durerea își va lua sfârșit cu timpul, însă nu-ți va aduce nici un folos”²³.

Autorul patristic menționează în alt loc faptul că în unele cazuri femeile jelesc asemenea necredincioșilor „fiind orbite de durere, iar unele de ochii lumii și pentru ca să scape de învinovățirea celor de afară (neamurilor)”, prin această distincție împărțindu-le în două categorii, din care cea de-a doua este inacceptabilă:

„Și cu toate acestea, multe dintre femei se găesc în așa nesimțire, încât în asemenea împrejurări întrec cu jelanii chiar pe necredincioși. Și unele fac așa fiind orbite de durere, iar unele de ochii lumii și pentru ca să scape de învinovățirea celor de afară (neamurilor), pe care eu le socotesc a fi lipsite de orice iertare. «Pentru ca să nu mă învinovățească cutare, zice, învinovățească-se Dumnezeu; pentru ca nu cumva oamenii să fie cunoscuți ca mai proști decât dobitoacele cele necuvântătoare, apoi calce-se în picioare legea Împăratului a toate.» Și de câte trăsnete nu sunt vrednice aceste vorbe? Dacă te-ar chema cineva la masa cea după jelanie, adică la praznic sau pomană,²⁴

²² Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450.

²³ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450.

²⁴ Expresia din original, *εις περιδειπνόν σε καλέση μετά τό πένθος*, ne arată lămurit că obiceiul de a face praznic după înmormântarea celui adormit este tot așa de vechi ca și creștinismul. Acest

nimeni nu s-ar împotrivi, fiindcă o lege omenească este care poruncește aceasta – pe când Dumnezeu poruncind a nu jeli, iată că aici toți grăiesc împotriva”²⁵.

d) A nu știi starea în care se află

A nu știi starea în care se află nu este efectiv un motiv verosimil pentru a-l plânge fiindcă modul cum și-a trăit și sfârșit viața și faptele sale sunt primele indicii despre starea și locul în care se află el după moarte:

„*«Plâng, zici tu, fiindcă nu știi unde s-a dus.»* Pentru ce nu știi, spune-mi, căci fie că a trăit în virtute, fie altminteri, este înverdat unde anume se va duce”²⁶,

astfel faptul de a nu avea certitudinea locului sau stării în care se află cel plecat prin moarte dintre noi nu este un motiv de a plânge în sine și putem să privim moartea acestuia ca rânduiala lui Dumnezeu care a ales ceea ce este mai bine pentru cel adormit care „a scăpat de valurile din lumea aceasta”, fie că „Dumnezeu a oprit șirul păcatelor”, fie că „a ajuns în stăpânirea bunătăților cerești”:

„Ți se pare totuși încă greu de îndurat moartea fiului tău? Dar tocmai de aceea nu trebuie să bocești. El a scăpat de multe neazuri ca acestea. Nu-l pizmui, nici nu-l invidiază! A-ți dori moartea din pricina morții timpurii a aceluia, a-l boci că n-a trăit ca să sufere multe ca acestea, înseamnă că ești mai degrabă invidios și pizmaș. Nu te gândi că nu-l mai vezi umblând prin casă, ci gândește-te că și tu vei pleca la el nu după multă vreme. Nu te gândi că nu se mai întoarce, ci gândește-te că nici cele pe care le vezi nu rămân așa, ci se schimbă și ele. Că și cerul și pământul și marea și toate se vor schimba, și atunci vei primi pe fiul tău cu mai multă slavă. Dacă a murit păcătos, Dumnezeu a oprit șirul păcatelor; că nici nu l-ar fi luat, înainte de a se pocăi, dacă Dumnezeu știa că are să se pocăiască. Dacă a murit drept, a ajuns în stăpânirea bunătăților cerești. Deci se vede că lacrimile tale nu-s lacrimi de dragoste, ci de patimă fără judecată. Pentru că dacă l-ai iubi pe cel mort, ar trebui să te bucuri și să te veselești că a scăpat de valurile din lumea aceasta. Spune-mi, ce câștigăm dacă trăim? Ce e nou și deosebit pe pământ? Nu vedem, oare, că aceleași lucruri se perindă zilnic pe dinaintea ochilor noștri? Zi și noapte, noapte și zi; iarnă și vară, vară și iarnă, și nimic mai mult; și acestea totdeauna la fel; dar nenorocirile, totdeauna altele și tot mai noi. Ai fi vrut ca fiul tău să guste în fiecare zi din ele, să rămână aici, să se îmbolnăvească, să bocească, să se teamă, să tremure; pe unele nenorociri să le sufere,

obicei este creștinesc și frumos, însă pe la orașe aproape că a dispărut cu totul și se mai păstrează numai pe la țară.

²⁵ Omilia XXVIII, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, pp. 294–295.

²⁶ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450.

iar de altele să se teamă ca nu cumva să le sufere? Nici aceea nu poți spune, că ar fi fost cu puțință ca fiul tău, călătorind pe acest mare ocean, să fie scutit de tristețe, de griji și de celelalte asemenea acestora”²⁷.

Un exemplu luat din cotidian vine să ne arate adevărata relație cu cel adormit, prin prisma stării acestuia după moarte. Dacă ar fi fost luat de lângă noi și dus într-un palat împărătesc și încununat acolo, plânsul nu ar arăta cătuși de puțin faptul că ești prieten al acestuia, ci dușman, tot așa te arăți și când plângi pe cel ce a ajuns în curțile Domnului, în palatul ceresc al Împăratului Veacurilor:

„Că nici tu, dacă cineva ar fi dus în palatul împărătesc și ar fi încununat, nu te-ai boci, sub cuvânt că ai fi prieten al celui încununat, fiindcă ai fi dușman al aceluia, iar nu prieten”²⁸.

e) *Nu mai avem alți moștenitori*

Celor care plâng pentru că și-au pierdut și ultimul moștenitor li se recomandă trimiterea averii moștenitorului de drept prin milostenie cu ajutor și pentru cei rămași și pentru cel răposat:

„Spui că n-ai moștenitori, nici n-ai cui lăsa averile tale? Ce-ai vrea mai degrabă pentru copilul tău: să fie moștenitorul averilor tale sau moștenitorul cerurilor? Ce-ai dori? Să moștenească averi sortite pieirii, pe care, peste puțină vreme, are să le lase sau averile cele veșnice și nepieritoare? Nu-l mai ai tu moștenitor, dar în locul tău îl are Dumnezeu! N-a ajuns împreună-moștenitor cu frații lui, dar a ajuns împreună-moștenitor cu Hristos.

– Dar cui voi lăsa hainele, mă poți întreba, cui casele, cui robii și moșiile?

– Tot fiului tău! Și le va stăpâni cu mai multă siguranță decât dacă ar trăi! Nu-i nici o piedică. Dacă barbarii ard odată cu morții și averile lor, cu mult mai mult este drept ca tu să trimiți odată cu cel răposat averile lui, nu ca să ajungă cenușă, ca averile barbarilor morți, ci ca să-l îmbrace cu mai multă slavă. Dacă a plecat cu păcate, ca să i se ierte păcatele; dacă a plecat drept, ca să-i fie adaos de plată și răsplăt”²⁹.

f) *A murit în străinătate sau pustiu*

Locul morții și felul acesteia au dus de multe ori la judecăți omenești pripite, oamenii, necunoscând judecățile lui Dumnezeu, au fericit pe cei ce mureau acasă, în mijlocul prietenilor și cunoscuților, de moarte bună pornind de la exemplul patriarhului Iacov care a cerut lui Iosif să îl înmormânteze alături de părinți săi în Canaan:

„Mulți oameni cu suflet mic, când îi sfătuim să nu facă atâta caz de înmormântări și nici să nu socotească un lucru deosebit de însemnat aducerea în patrie a trupurilor celor care mor în străinătate, îmi

²⁷ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 388.

²⁸ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450.

²⁹ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 387.

pun înainte această istorie, spunând că și patriarhul Iacov³⁰ s-a îngrijit atât de mult de rămășițele sale³¹

și au judecat aspru pe cei care mureau departe, în străinătate sau prin morți violente. Unora ca acestora, contemporani cu Sfântul Ioan Gură de Aur sau cu noi, le adresează Sfântul Ioan Gură de Aur Omilia a LXVI la cartea Facerii arătând că este vrednic de plâns

„...cel care moare în păcate, fie de moare în pat, fie în casă, fie înconjurat de rude!... dacă un om este lipsit de virtute, moartea lui este rea, fie că moare în casă, fie că stau la căpătâiul lui femeia, copiii, prietenii și cunoscuții; dar dacă este virtuos, moartea lui este cinstită, fie că moare în țară străină, fie că moare pe pământul gol!”³².

Redăm mai departe fragmentul grăitor din omilia amintită:

„Nimeni să nu socotească, dar, porunca dată de Iacov drept micime sufletească, ci s-o pună pe seama vremurilor de atunci și pe seama proorociei lui despre întoarcerea fiilor lui în Canaan, ca să fie scăpat dreptul de orice vină. Da, acum, o dată cu venirea lui Hristos avem o altă filosofie a vieții; acum, pe bună dreptate, poate fi ținut de rău cel care se gândește la unele ca acestea. Să nu-l plângi pe cel care-și sfârșește viața în țară străină, nici pe cel care trăind în pustie se mută din viața acesta în viața cealaltă! Nu e vrednic de plâns unul ca acesta, ci cel care moare în păcate, fie de moare în pat, fie în casă, fie înconjurat de rude! Să nu-mi spui mie acele cuvinte goale, pline de batjocură și nebunie: *„Cutare a murit mai rău ca un câine! N-a fost nici un cunoscut la înmormântarea lui, nici n-a avut cu ce să-l înmormânteze! Au strâns mână de la mână; așa l-au înmormântat”*. Nu, omule, a fi înmormântat așa, nu înseamnă a muri mai rău ca un câine! Cu ce a fost vătămat unul ca acesta? Cu nimic, afară numai dacă n-a fost înmormântat cu haina virtuții, că pe omul virtuos nimic nu-l poate vătăma. Află că de cei mai mulți drepti, adică de profeți și de apostoli, afară de câțiva, nici nu știm unde au fost înmormântați. Unora li s-au tăiat capetele, alții s-au mutat din viața aceasta fiind uciși cu pietre, alții pentru credință și-au dat sufletul în nenumărate și felurite munci; toți au suferit mucenicia pentru Hristos. Dar nimeni nu va îndrăzni să spună de unii ca aceștia că moartea lor a fost necinstită, ci va urma cuvântului Dumnezeieștii Scripturi, care spune: *„Cinstită este înaintea Domnului moartea cuvioșilor Lui”*³³. Și după cum Scriptura a numit cinstită moartea cuvioșilor, tot așa anume reamintește moartea păcătoșilor! Ascultă! *„Rea este moar-*

³⁰ [Fc 47, 29-31].

³¹ Omilia LXVI, I, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, în „Scrieri. Partea a doua. Omilia la Facere (II)”, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în PSB 22, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, p. 323.

³² Omilia LXVI, I, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, p. 324.

³³ Ps 115, 5.

*tea păcătoșilor*³⁴. Deci dacă un om este lipsit de virtute, moartea lui este rea, fie că moare în casă, fie că stau la căpătâiul lui femeia, copiii, prietenii și cunoscuții; dar dacă este virtuos, moartea lui este cinstită, fie că moare în țară străină, fie că moare pe pământul gol! Dar pentru ce vorbesc eu de țară străină sau de pământul gol? Chiar de-ar cădea între tâlhari, chiar de-ar fi mâncat de fiarele sălbatice, dacă este virtuos, moartea lui este cinstită. Spune-mi, nu i s-a tăiat capul fiului lui Zaharia? Ștefan, cel dintâi care a pus cununa de mucenic, nu și-a sfârșit viața fiind ucis cu pietre? Lui Pavel nu i s-a tăiat capul? Petru n-a primit pedeapsa crucii, fiind răstignit altfel decât Stăpânul, cu capul în jos? Și nu sunt, oare, pentru asta toți cântați și lăudați în toată lumea?³⁵

„Gândindu-ne la toate acestea, să nu plângem nici pe cei care mor în țări străine, dar nici să ferim pe cei care-și sfârșesc viața în paturile lor; ci, urmând canonul Dumnezeieștii Scripturi, să ferim pe cei ce au murit ducând o viață virtuoasă și să plângem pe cei ce au murit în păcate. După cum cel virtuos se mută la o viață mai bună unde primește răsplata ostenețelor sale, tot așa cel păcătos, după ce a primit chiar de aici de pe pământ arvuna pedepselor, dă socoteală dincolo de faptele sale și este dat muncilor celor cu neputință de îndurat.

De aceea trebuie să ne îngrijim de virtute. Să luptăm în această viață ca într-un loc de exerciții atletice, pentru ca, după ce se lasă cortina teatrului acestei lumi, să putem pune pe capetele noastre cununii strălucitoare, ca să nu ne căim fără de folos. Atâta timp cât lupta ne este deschisă, putem, dacă vrem, să scuturăm de pe noi trândăvia și să îmbrățișăm virtutea, ca să putem dobândi cununile gătite nouă³⁶.

g) A plecat păcătos

Motivul care de altfel cere plângerea celui mort este acela că a plecat păcătos, dar plângerea lui doar acum arată, în fapt, abia o jumătate de iubire, nedeplină, dacă iubirea față de acela ar fi fost deplină plânsul pentru el ar fi avut loc mai devreme, încă în viață fiind, cu străduința de a-l pune „pe calea cea dreaptă”, dar și așa se întrezărește necesitatea bucuriei prin aceea că acum nu mai păcătuiește, dar, ținând cont de faptul că a plecat păcătos acesta trebuie ajutat prin alte mijloace decât prin plâns:

„*«Apoi tocmai pentru aceea plâng, zici tu, fiindcă a plecat de aici păcătos.»* Acestea sunt numai vorbe și pricini, căci dacă pentru aceea l-ai plânge, apoi ar fi trebuit ca pe când trăia să-l prefaci și să-l pui pe calea cea dreaptă, însă pretutindeni tu te gândești numai la ale tale, și nu la ale aceluia. Și chiar păcătos dacă a plecat, totuși tu și de

³⁴ Ps 33, 20.

³⁵ Omilia LXVI, I, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, pp. 324–325.

³⁶ Omilia LXVI, II, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, p. 325.

aceasta trebuie a te bucura, de vreme ce a conținut cu păcatele și nu a mai adăogat păcate pe lângă păcate; a-l ajuta trebuie, chiar de-ar fi așa, iar nu a-l plânge”³⁷.

h) Nu îl mai vezi în viața aceasta

Pe cât pare de îndreptățit motivul de a plânge pe cineva pe care nu îl vei mai vedea în viața aceasta pe atât de șubred în argumentare se arată a fi în realitate, pe de o parte pentru că prin nădejde îl poți vedea mai departe, iar pe de altă parte faptul de a-l ști fericit îți alungă dorința de a-l mai vedea aici, în acest sens aduce un exemplu din lumea obișnuită când aflând că fiul este fericit în palatele împărtășești nu ai o dorință arzătoare de a-l vedea, cu atât mai puțin când știi că aceasta i-ar face mai mult rău decât bine:

„Nu te-ai săturat de a privi chipul lui? Te vei desfăta de el negreșit dincolo! Dar dorești să-l vezi și aici? Ce te împiedică? Poți să-l vezi și aici, dacă duci o viață curată; pentru că nădejdea celor viitoare este mai limpede decât vederea. Dacă fiul tău ar locui în palatele împărtășești, nicicând n-ai căuta să-l vezi, odată ce auzi că-i fericit. Pentru ce, dar, îți pierzi cumpătul, mamă, când vezi că fiul tău a plecat să locuiască în niște palate împărtășești cu mult mai frumoase decât cele de pe pământ, când te desparți de el numai pentru puțină vreme”³⁸,

iar pe de altă parte o viață curată și bineplăcută lui Dumnezeu va face ca să îl vezi în cealaltă viață:

„Dorești poate să-ți vezi fiul? Du aceeași viață ca și el și te vei bucura negreșit de sfânta lui față.

Odată cu acestea mai gândește-te la faptul că chiar dacă nu mă ascuți pe mine, timpul te va convinge negreșit; dar atunci nu mai ai nici o plată, pentru că mulțimea zilelor ți-a ușurat durerea. Dar dacă vrei să fii filozof, două lucruri mari vei câștiga: vei scăpa și de durerile pricinuite de moartea fiului tău și vei primi și de la Dumnezeu mai strălucită cunună. Suportarea în liniște a nenorocirilor este o faptă cu mult mai mare decât pomenile și toate celelalte”³⁹

și, mai mult decât acesta,

„Nu te gândi că nu-l mai vezi umblând prin casă, ci gândește-te că și tu vei pleca la el nu după multă vreme. Nu te gândi că nu se mai întoarce, ci gândește-te că nici cele pe care le vezi nu rămân așa, ci se schimbă și ele”⁴⁰.

³⁷ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, pp. 450–451.

³⁸ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 388.

³⁹ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 387.

⁴⁰ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 388.

Motive pentru a nu plânge morții

a) Nu se cuvine a plânge trupul mortului pentru că înviază

Numind moartea semănare, Apostolul Pavel, aduce înaintea exemplul plugarului care nu se întristează când sămânța putrezește, ci se bucură, îndeamnă creștinul la rândul lui să facă același lucru deoarece „dacă viețuim cu dreptate” trupul nostru va învia și va fi dus „acolo de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea”:

„Să ne rânduim pe noi înșine în acea rânduială carea strălucește ca și soarele, și să nu plângem pe cei ce se duc de aici, ci pe cei ce-și petrec viața în fapte rele. Fiindcă și plugarul nu plânge când vede grâul putrezit, ci se teme numai când îl vede că stă tare și vârtos în pământ, și-i este frică; iar când îl vede putrezit, se bucură. Căci putrezirea este începutul seminței viitoare. Tot așa și noi, atunci ne bucurăm, când cade și se prăbușește casa cea stricată – trupul – când omul putrezește. Și să nu te minunezi dacă apostolul a numit înmormântarea semănare, fiindcă această semănare este mai bună decât cea a grâului, căci pe aceea o urmează neazuri, și supărări, și osteneți, și primejdii, și griji multe, pe când pe aceasta – dacă viețuim cu dreptate – o urmează cununi și răsplătiri; pe aceea o urmează stricăciunea și moartea, iar pe aceasta nestricăciunea, nemurirea și miile de bunătăți. La acea semănare sunt învâlmășeli, plăceri și somn, pe când la aceasta numai un glas din cer pogorându-se, și totul se sfârșește fără de veste. Și cel ce înviază aici nu mai este dus la viața trudită și ticăloasă, ci acolo de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea”⁴¹ și va rămâne nemuritor⁴².

Plânsul deznădăjduit, bocirea și cele asemenea acestora sunt numite de către marele Hrisostom drept schimonosiri, prosteli și pociri păgânești care arată necredința în înviere și sunt piedici în propovăduirea învâțăturii despre învierea morților păgânilor și celor necredincioși inoculând celor prezenți frica de moarte:

„Nimeni dar să nu bocească, nici să plângă, nici să hulească această faptă mare a lui Hristos! Că a biruit moartea! Pentru ce jelești de prisos? Moartea a ajuns somn! Pentru ce te vaieteși și plângi? Ar fi de râs chiar dacă păgânii ar face-o! Dar când credinciosul se schimonosește așa, ce apărare mai poate avea? Ce iertare vor avea aceia care se prostesc așa, când de atâta vreme avem dovada clară a învierii? Tu, însă, ca și cum ți-ai da toată silința să-ți mărești păcatul, ne aduci la înmor-

⁴¹ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, pp. 449–450.

⁴² „Spui că nu ți-a înviat acum Domnul pe fiica ta? Dar o va învia negreșit și cu mai multă slavă! Fiica mai marelui sinagogii a înviat, dar a murit iarăși; a ta, când va învia, va rămâne, că este nemuritoare”, în Omilia XXXI, II, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, p. 385.

mântare bocitoare păgâne, ca să aprinzi jalea și să ațâți focul! Nu-l auzi pe Pavel spunând: „*Ce unire are Hristos cu Veliar? Sau ce parte are credinciosul cu necredinciosul?*”⁴³.

Păgânii, care nu știu nimic de înviere, găsesc totuși cuvinte de mângâiere, spunând: „*Suferă cu curaj! Nu se mai poate îndrepta ce s-a făcut și nici nu reușești ceva cu lacrimile!*” Dar tu, care auzi cuvinte mai pline de filozofie și mai folositoare decât acestea, tu nu te rușinezi când te pocești mai rău decât păgânii? Noi nu spunem: „*Suferă cu curaj, că nu se mai poate îndrepta ce s-a făcut!*”, ci spunem: „*Suferă cu curaj! Va învia negreșit! Copilul doarme, n-a murit! Se odihnește, n-a pierit! Îl așteaptă învierea, viața veșnică, nemurirea, soarta îngerească!*” Nu auzi ce spune psalmistul: „*Întoarce-te, suflete al meu, la odihna ta, că Domnul ți-a făcut ție bine*”⁴⁴. Dumnezeu numește moartea o binefacere și tu te bocești? Ce ai putea face mai mult dacă ai fi dușmanul și vrăjmașul celui mort? Dacă trebuie să plângă cineva, apoi diavolul trebuie să plângă! Acela să bocească, acela să se bată cu pumnii în piept, că noi mergem spre bunătăți mai mari. Văicăreala aceasta este vrednică de răutatea lui, și nu de tine, care ai să fii încununat și ai să te odihnești”⁴⁵.

Un argument interesant este faptul că prin plângere „face de rușine pe cel plecat” care a trăit creștinește:

„Pentru ce faci de rușine pe cel plecat? Pentru ce faci pe alții să tremure și să le fie frică de moarte? Pentru ce faci pe mulți să învinuiască pe Dumnezeu că trimite mari nenorociri?”⁴⁶.

Plânsul deznădăjduit mai mult ne tulbură decât ne mângâie, mai mult ne întristează decât ne liniștește și își are izvorul în moleșeala duhovnicească:

„– Pentru aceasta plângi și te bocești? Dar te lupți și te războiești cu tine însuți și-ți faci ție însuți furtună tocmai când răposatul a intrat în port.

– Dar ce să fac? Așa e firea omenească!

– Nu-i de vină firea și nici mersul lucrurilor, ci noi care răsturnăm totul, care ne-am moleșit, care am trădat noblețea noastră, care îi facem mai răi pe cei necredincioși. Cum vom vorbi altuia de nemurire, cum îl vom convinge pe păgân, când noi tremurăm și ne temem de moarte mai mult decât păgânul? Mulți păgâni, deși nu știau nimic de înviere, la moartea copiilor lor și-au pus cununii pe cap și s-au îmbrăcat în haine albe ca să cucerească slavă și laude de la lume. Tu, însă, nici pentru slava cea viitoare nu pui capăt tânguieiilor muieresti și bocetelor”⁴⁷,

așadar

⁴³ 2 Co 6, 15.

⁴⁴ Ps 114, 7.

⁴⁵ Omilia XXXI, III, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, pp. 385–386.

⁴⁶ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 386.

⁴⁷ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, pp. 386–387.

„Dacă pentru tine învierea nu e basm, nu boci! Dacă crezi în înviere, nu lăcrima! Iar dacă lăcrimezi, cum vei putea convinge pe păgân că tu crezi în înviere?”⁴⁸.

b) Moartea este un somn

Odată cu venirea lui Hristos moartea este somn ne spune în omilia la pericopa Învierii fiicei lui Iair când Iisus:

„A scos din casă pe toți ceilalți și a lăsat înăuntru numai pe părinții fetei, ca să nu se poată spune că a înviat-o într-alt chip. Chiar înainte de a o învia Domnul dă curaj părinților, spunându-le: „*Fata n-a murit, ci doarme!*” Și în alte împrejurări Domnul a făcut la fel. După cum la potolirea furtunii de pe mare a certat mai întâi pe ucenici, tot așa și acum scoate tulburarea din sufletul celor de față, dar totodată le arată că îi este ușor să învie pe cei morți – așa cum a făcut cu Lazăr, spunând: „Lazăr, prietenul nostru a adormit”⁴⁹ – învățându-i să nu se teamă de moarte, că moartea nu este moarte, ci somn.

Pentru că avea și El să moară, Domnul, prin moartea și învierea altora, îi pregătește mai dinainte pe ucenicii Săi să aibă curaj și să suporte cu ușurința moartea; pentru că venind El pe pământ, moartea este somn”⁵⁰.

Tâlcuind mai departe minunea învierii fiicei lui Iair accentuează asemănarea dintre înviere și scularea unui om din somn, arătând că așa cum unui om oarecare îi este ușor a trezi pe unul care doarme, tot așa și lui Dumnezeu îi este ușor în a învia morții, indiferent de timpul trecut de la momentul morții sale:

„Văzând, așadar, Hristos chimvalele și mulțimile, i-a scos pe toți afară⁵¹ și a făcut minunea numai în fața părinților copilei; nu i-a băgat alt suflet în trup, ci a adus înapoi pe cel care ieșise, ca și cum ar fi sculat-o din somn. A luat-o de mână⁵², ca să încredințeze că a înviat, iar prin vederea copilei înviate să deschidă mai dinainte drum credinței în înviere. Tatăl fetei spusese: „*Pune mâna!*”. Domnul face ceva mai mult: n-a pus mâna pe ea, ci, apucându-o de mână, o învie, arătând că pe El toate sunt gata să-L asculte. Și nu o învie numai, ci și poruncește să i se dea de mâncare, ca să nu pară o nălucire învierea fetei. Nu-i dă El să mănânce, ci poruncește celorlalți⁵³. Așa precum a spus și la învierea lui Lazăr: „*Dezlegați-l și lăsați-l să meargă*”⁵⁴, iar după aceea a stat la masă cu el⁵⁵. Totdeauna are Domnul obiceiul

⁴⁸ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, pp. 387–388.

⁴⁹ In 11, 11.

⁵⁰ Omilia XXXI, II, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 384.

⁵¹ Mt 9, 25.

⁵² Mt 9, 25.

⁵³ Mc 5, 43; Lc 8, 55.

⁵⁴ In 11, 44.

⁵⁵ In 12, 2.

să facă și una și alta, pentru a da, cu toată precizia, și dovada morții și dovada învierii.

Tu nu te uita numai la înviere, ci și la aceea că Hristos a poruncit să nu spună nimănui nimica⁵⁶, învățându-te din toate acestea mai ales aceea să nu fii mândru și să nu umbli după slava deșartă. Află apoi și faptul că Domnul i-a scos afară din casă pe cei ce boceau și i-a declarat nevrednici de o vedere ca aceasta. Tu să nu ieși afară cu cântăreții din fluiet, ci să rămâi înlăuntru cu Petru, cu Ioan și Iacov! Dacă atunci i-a scos afară pe cei ce cântau și boceau, cu atât mai mult acum. Că pe atunci nu se știa încă lămurit că moartea este somn; dar acum este mai limpede decât soarele însuși... Nimeni dar să nu bocească, nici să plângă, nici să hulească această faptă mare a lui Hristos! Că a biruit moartea! Pentru ce jelești de prisos? Moartea a ajuns somn! Pentru ce te vaieți și plângi?⁵⁷.

c) *Toți suntem muritori*

Unul dintre cele mai relevante argumente în a nu plânge morții este acela de a înțelege că, în fapt, toți suntem muritori, și prin urmare, mai devreme sau mai târziu toți am fi murit, și deci și cel care a murit deja:

„În afară de acestea, gândește-te și la aceea că n-ai născut un copil nemuritor, și că, dacă n-ar fi murit acum, ar fi suferit asta nu după multă vreme”⁵⁸,

deci

„Nu te gândi că nu-l mai vezi umblând prin casă, ci gândește-te că și tu vei pleca la el nu după multă vreme”⁵⁹,

și mai mult de atât, Însuși Domnul ne-a învățat să suferim totul cu curaj, inclusiv moartea:

„Gândește-te apoi că și Fiul lui Dumnezeu a murit; El pentru tine, pe când tu, pentru tine însuși. A spus și Domnul: „*De este cu putință să treacă de la Mine paharul*”⁶⁰. Și S-a întristat și S-a chinuit, dar n-a fugit de moarte, ci a suferit-o cu mult curaj. Nici n-a suferit o moarte obișnuită, ci una plină de rușine; iar înainte de moarte, bice; și înainte de bice: ocară, batjocură, defăimare, învățându-te să suferi totul cu curaj. Domnul a murit și trupul l-a fost înmormântat; dar l-a luat iarăși înapoi cu mai mare slavă, dându-ți, și prin asta, bune nădejdi. Dacă pentru tine învierea nu e basm, nu boci! Dacă crezi în înviere, nu lăcrima! Iar dacă lăcrimezi, cum vei putea convinge pe păgân că tu crezi în înviere?”⁶¹.

⁵⁶ Mc 5, 43; Lc 8, 56.

⁵⁷ Omilia XXXI, II, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 385.

⁵⁸ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 388.

⁵⁹ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 388.

⁶⁰ Mt 26, 39.

⁶¹ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, pp. 387–388.

d) *Moartea este un port liniștit*

Trecerea sufletului în veșnicie, la odihnă, face din moarte un port liniștit și ajungerea la limanul liniștirii nu este nicidecum un motiv de plângere, ci unul de bucurie:

„Moartea e un port liniștit. Uită-te de câte răutăți e plină viața aceasta! Gândește-te de câte ori ți-ai blestemat viața, și viața se înrăutățește din ce în ce mai mult. Chiar de la început ai moștenit nu mică osândă! „În dureri vei naște fiu”⁶², spune Dumnezeu; și: „În sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta”⁶³; și: „În lume necaz veți avea”⁶⁴. Dar despre viața de dincolo așa ceva nu s-a spus, ci cu totul dimpotrivă: „A fugit durerea, întristarea și suspinarea”⁶⁵; și: „De la răsărit și de la apus vor veni și se vor odihni în sânurile lui Avraam și ale lui Isaac și ale lui Iacov”⁶⁶; căci cele de acolo sunt: cămară de nuntă duhovnicească, făclii strălucitoare și mutare la cer...

– Pentru aceasta plângi și te bocești? Dar te lupți și te războiești cu tine însuși și-ți faci ție însuși furtună tocmai când răposatul a intrat în port⁶⁷.

e) *Moartea este ușa spre neschimbare*

Moartea este o ajungere la neschimbare și atunci asumarea ei poate aduce oarecare liniștire:

„Acum copilul tău a scăpat de orice schimbare. Dacă rămânea aici poate că era un om cumsecade, dar poate că nu. Nu vezi câți părinți își dezmoștenesc copiii, câți părinți sunt siliți să țină în casă copii mai răi decât cei dezmoșteniți? Gândindu-ne la toate acestea, să filozofăm. Așa vom face plăcere și celui răposat și ne vom bucura și noi de multe laude de la oamenii, iar de la Dumnezeu vom primi răsplățile cele mari ale răbdării și vom dobândi și bunătățile cele veșnice”⁶⁸ și în altă omilie:

„Gândește-te apoi câți copii trăind nu au făcut poate de nesuferit viața părinților lor. «Dar pe cei buni și voinici nu-i vezi?» zici tu. Da, îi vad și pe aceștia, însă cele ale fiului tău sunt mai sigure decât ale acestora. Dacă poate și sporesc acum, totuși cele ale sfârșitului lor sunt nesigure, pe când pentru fiul tău cel răposat nu te mai temi, nu tremuri de frică să nu pățească ceva sau să nu-i se întâmple vreo prefacere sau vreo schimbare”⁶⁹.

⁶² Fc 3, 16.

⁶³ Fc 3, 19.

⁶⁴ In 16, 33.

⁶⁵ Is 35, 10.

⁶⁶ Mt 8, 11.

⁶⁷ Omilia XXXI, III, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 386.

⁶⁸ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 389.

⁶⁹ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 452.

f) Copiii sunt darul lui Dumnezeu luat cu împrumut

O altă justificare a faptului că nu trebuie să plângem morții este aceea că tot omul născut este de fapt darul lui Dumnezeu dat cu împrumut părinților, ori la vremea rânduită, împrumutul trebuie returnat și dacă te-ai bucurat când ai primit împrumut nu trebuie să te întristezi și să te îngrijorezi când vine vremea firească a restituirii acestuia:

„Nu plânge, dar, pentru ceea ce ai să fii încununată, pentru ceea ce ai să primești răsplată! N-ai făcut altceva decât că ai dat înapoi un bun ce ți-a fost încredințat. Nu te mai îngrijora deci; ai depus comoara ta într-o vistierie, în care furii nu pătrund”⁷⁰

sau în alt loc:

„Gândește-te în sineți că nu un om ți l-a luat, ci Dumnezeu. Dumnezeu care l-a făcut, care se îngrijește de tine mai mult decât oricine, care-ți cunoaște folosul, iar nu dușmanul sau prigonitorul tău”⁷¹.

g) Viața aceasta este umbră

Nu trebuie a ne întrista dacă înțelegem diferența majoră între viața aceasta care este „umbră și pânză de păianjen” și cea viitoare unde toate sunt „nemișcătoare și nemuritoare”:

„Iar dacă știi ce-i viața aceasta și ce-i viața viitoare și că viața aceasta este umbră și pânză de păianjen, și că toate cele din viața viitoare sunt nemișcătoare și nemuritoare, nu mai ai nevoie de alte cuvinte”⁷².

h) Avraam

Un alt motiv pentru care nu trebuie să plângem pe cei morți este acela de a fi oameni duhovnicești, asemenea altor oameni plăcuți ai lui Dumnezeu. Un prim exemplu este cel al patriarhului Avraam care nu și-a plâns fiul pe care urma să-l aducă jertfă Domnului:

„Împreună cu niște astfel de cugetări, mai adună-ți și pilde, unele din viața de acum, iar altele din Sfintele Scripturi. Gândește-te că Avraam a jertfit pe fiul său și nici nu a lăcrămat, nici vreun cuvânt amar nu a scos din gura lui. «Dar, zici tu, acela a fost Avraam.» Și cu toate acestea, tu ești chemată spre mai mari lupte”⁷³.

i) Iov

Din galeria exemplelor face parte și dreptul Iov care s-a întristat cu cuviință ca un „tată iubitor”, grijuliu pentru copiii lui și nu unul fără de minte sau deznădăjduit:

⁷⁰ Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 389.

⁷¹ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 452.

⁷² Omilia XXXI, V, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 389.

⁷³ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450.

„Dar și Iov numai pe atâta s-a întristat cât se cuvenea unui tată iubitor de fii și care se îngrijea foarte mult de nenorocirea lor”⁷⁴,
 „Dar dacă și-a sfâșiat hainele de pe el și și-a tuns părul, tu nu te minuna, căci doar era tată, și încă tată iubitor de fii, și pentru aceea trebuia să se arate cu acest prilej și înclinarea firii, cum și filosofia doririi și voinții lui. Dacă el nu ar fi făcut nici aceasta, apoi atunci poate că ar fi sosit cineva acea filosofie ca o adevărată nesimțire. Pentru aceea el și-a arătat și durerea sa părintească, în același timp și strășnicia bunei cinstiri, însă fiind îndurerat nu s-a abătut, ci și mai departe întinzându-se lupta, iarăși și-a împletit încă și alte cununi din cuvintele cele către femeia lui, zicând: „*Dacă am primit cele bune de la Domnul, apoi cele rele să nu le primim?*” (Iov 2, 10)”⁷⁵.

Ajutorarea morților

Dragostea unora față de alții se manifestă prin ajutorare, fie că este vorba despre cei vii, fie că este vorba despre cei adormiți. Modurile ajutorării celor vii sunt felurite și nenumărate. În locul plângerii celui adormit este de preferat ajutorarea lui.

În ceea ce-i privește pe cei mutați la Domnul, Sfântul Ioan Gură de Aur aduce înaintea învățătura și practica Bisericii de atunci și de acum, îndemnând ca, fie că a fost drept, fie că a fost un păcătos „a-l ajuta trebuie, chiar de-ar fi așa, iar nu a-l plânge; a face pentru dânsul rugăciuni, și cereri, și milostenii, și prinoase”⁷⁶, toate acestea alcătuiesc ceea ce numim generic „pomenire”,

„Deci să-i plângem pe aceștia, să ajutăm lor după putință, să aflăm măcar un gând pentru dânsii, cât de mic, dar însă putincios a le ajuta. Cum și în ce chip? Și înșine rugându-ne, și pe alții rugându-i să facă rugăciuni pentru dânsii și săracilor adesea dând ceva pentru dânsii. Are oarecare mângâiere lucrul acesta”⁷⁷.

Înainte de toate însă se cuvine a răbda cu bărbăție plecarea celui alt din această lume și a nu ne arăta împotriviți lui Dumnezeu stărnindu-I mânia:

„Deci nu mânia pe Dumnezeu, ci fă-l milostiv. Dacă tu suferi cu bărbăție, poate că vei aduce prin aceasta vreo mângâiere sau vreun ajutor celui răposat, iar dacă faci dimpotrivă, mai mult încă vei întărâta mânia lui Dumnezeu. Că dacă sluga ar fi bătută de stăpânul său, iar tu fiind de față te-ai întrista și nemulțămii, prin aceasta încă mai mult ai întărâta pe stăpân împotriva ta. Deci nu face așa, ci încă mulțamește-i, ca astfel

⁷⁴ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 450..

⁷⁵ Omilia XXVIII, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 296.

⁷⁶ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁷⁷ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

prin acestea să se împrăștie de la tine norul mâhnirii. Zii și tu ca acel fericit: „*Domnul au dat, Domnul au luat*” (Iov. 1, 21)⁷⁸.

a) *Un gând... Rugăciunea personală*

Cel dintâi și cel mai ușor lucru prin care îi putem ajuta pe cei adormiți este „un gând pentru dâșii”, rugăciunea personală, care nu ne costă nimic material, decât niscaiva timp:

„Deci să-i plângem pe aceștia, să ajutăm lor după putință, să aflăm măcar un gând pentru dâșii, cât de mic, dar însă putincios a le ajuta. Cum și în ce chip? Și înșine rugându-ne...”⁷⁹.

b) *Rugăciunea celorlalți, rugăciunea Bisericii, Sfânta Liturghie*

După rugăciunea personală, mai putem ajuta celor adormiți „...pe alții rugându-i să facă rugăciuni pentru dâșii”⁸⁰, fie în rugăciunea lor personală, fie în rugăciunea Bisericii, astfel avem până astăzi viu în practica bisericii pomelnicul.

Întâia și cea mai de ajutor celor adormiți este pomenirea la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie care le aduce acestora „mângâiere”:

„Căci nu degeaba s-au pus acestea, și nici că în zadar facem pomenire la sfintele Taine pentru cei duși de la noi, și pentru dâșii ne apropiem de sfântul jertfelnic, rugându-ne Mielului celui ce stă de față, celui ce a ridicat păcatul lumii – ci pentru ca prin aceasta să li se aducă vreo mângâiere. Și nici nu în zadar strigă cel ce stă înaintea jertfelnicului în vreme ce se săvârșesc înfricoșatele taine: „Pentru toți cei adormiți întru Hristos și pentru cei ce fac pomenire de dâșii.” Că cele ale noastre nu sunt doar scenă de teatru – să nu fie una ca aceasta! – ci toate acestea se săvârșesc după porunca Duhului Sfânt. Deci iubiților, să îi ajutăm, și pomenire să facem pentru dâșii”⁸¹

sau în alt loc:

„Că auzi pe Dumnezeu zicând: „Voi apăra cetatea aceasta pentru mine și pentru David robul meu” (*IV Împărați* 20, 6). Dacă numai pentru pomenirea dreptului atâta putere a avut, că și fapte se vor face pentru el, cum nu vor putea [lacrimile etc.]? Nu în zadar de apostoli acestea s-au legiuit, adică ca la înfricoșatele Taine să se facă pomenire pentru cei ce s-au dus din viața aceasta, căci ei știi că mult câștig se face lor, mult folos”⁸²,

„Căci atunci când un norod întreg stă cu mâinile întinse, într-o plinire proțească, și înainte va sta înfricoșata Jertfă, cum nu vom îmblânzi

⁷⁸ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, pp. 451–452.

⁷⁹ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

⁸⁰ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

⁸¹ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁸² Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, pp. 54–55.

pe Dumnezeu rugându-L pentru aceștia? Dar aceasta adică pentru cei ce întru credință au trecut din viață”⁸³.

Observăm limpede faptul că „pomenirea celor adormiți” este complexă ea cuprinde darurile aduse la altar, prinoasele, milosteniile, rugăciunea clerului, rugăciunea comună și rugăciunea și „ajutorul celor ce-i chemăm pentru dânșii”:

„Să nu ne îngreuiem ajutând pe cei răposați, aducând pentru dânșii prinoase și cerând a se săvârși rugăciuni pentru dânșii, căci ne stă de față jertfa de curățirea obștească a lumii întregi. Pentru aceea tocmai îmbărbătându-ne atunci, ne rugăm pentru lumea întreagă și-i chemăm împreună cu mucenicii, cu mărturisitorii, cu preoții, fiindcă un trup suntem cu toții, chiar dacă unele mădulare ar fi mai strălucite decât altele; și este cu puțință a le câștiga din toate părțile iertarea păcatelor lor, prin rugăciuni, prin darurile ce le aducem și prin ajutorul celor ce-i chemăm pentru dânșii”⁸⁴.

Pentru a arăta folosul pomenirilor Sfântul Ioan Gură de Aur aduce înaintea exemplul lui Iov care aducea jertfă de curățire pentru fii săi

„Căci dacă pe fiii lui Iov îi curăța jertfa tatălui lor, pentru ce să te îndoiești că, făcând și noi jertfe pentru cei duși de aici, nu li se va aduce vreo mângâiere?”⁸⁵,

„Fiindcă a ne folosi noi unii de la alții voiește Dumnezeu. Că de ce pentru pacea și bunăstarea lumii a poruncit să ne rugăm? De ce pentru toți oamenii? Cu toate că aici, între toți, sunt și tâlhari, și tâlhari de morminte, și furi, și plini de mii de rele, dar însă noi pentru toți ne rugăm. Că poate va fi lor vreo întoarcere. Deci precum pentru cei vii, care cu nimic nu se deosebesc de cei morți ne rugăm, tot așa este cu puțință ca și pentru aceia să ne rugăm. Iov făcea jertfe pentru fiii lui, și îi scăpa de păcatele lor: „Nu cândva au gândit ei, zice, rele despre Dumnezeu în inima lor” (*Iov* 1, 5). Așa [cu adevărat] poartă grijă cineva mai-nainte de copii. N-a zis, precum cei mai mulți din oameanii de acum, „le las lor averi”, n-a zis „le dau lor slavă”, n-a zis „le voi cumpăra boierie”, n-a zis „le voi agonisi țarini”. Dar ce? „Nu cumva au gândit ei ceva rău în inima lor”. Că ce folos e de toate acelea, când aici rămân? Nici unul. „Pe Împăratul tuturor, zice, milostiv îl voi face lor, și de aceea nimic nu le va lipsi lor”. „Că Domnul mă paște, zice, și de nimic mă va lipsi” (*Psalmlui* 22, 1) ”⁸⁶,

cât și cuvântul Apostolului Pavel:

„Dumnezeu obișnuiește a acorda har și celor pentru care ne rugăm, iar aceasta ne-a arătat-o Pavel, zicând: „Ajutorând și voi pentru noi

⁸³ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 55.

⁸⁴ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁸⁵ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁸⁶ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 55.

cu rugăciunea, ca pentru darul cel către noi din partea multor fețe, prin mulți să se mulțamească pentru noi” (2 Cor. 1, 11)⁸⁷, concluzionând că nu se mai justifică plânsul atâta vreme cât „...este cu puțință a le câștiga din toate părțile iertarea păcatelor lor, prin rugăciuni, prin darurile ce le aducem și prin ajutorul celor ce-i chemăm pentru dânșii. Deci pentru ce ești tristă, pentru ce plângi, când îți este cu puțință a câștiga pentru cel răposat atâta ajutor pentru iertarea păcatelor lui?”⁸⁸.

c) *Milostenia sau pomana, masa de pomană*

Pe lângă rugăciune mai este folositoare și milostenia pentru cei adormiți „...săracilor adesea dând ceva pentru dânșii. Are oarecare mângâiere lucrul acesta”⁸⁹, astfel pentru odihna celui răposat și pentru ca Dumnezeu să se milostivească de sufletul lui încă din vremea Sfinților Apostoli, pe lângă rugăciunea pentru cel adormit era obiceiul de a se face masă de pomană după cum ne dă mărturie Sfântul Ioan Gură de Aur:

„Dar, mai bine spus, pentru ce după înmormântare chemi pe săraci la praznic? Pentru ce rogi pe preoți să facă rugăciuni pentru cel mort? – Ca să se ducă răposatul la loc de odihnă, îmi răspunzi, ca să se milostivească de el dreptul Judecător!”⁹⁰.

Milostenia pentru sufletul celui adormit, și sub alte forme decât masa de pomană, aduce folos și este recomandată, ea este ca o moștenire, ca o bogăție pentru cel aflat în nevoie și se impune și în cazul celui adormit pentru ca

„Dacă a plecat cu păcate, ca să i se ierte păcatele; dacă a plecat drept, ca să-i fie adaos de plată și răsplată”⁹¹.

Dacă în ceea ce privește rugăciunea bisericii la Sfintele Taine este permisă doar pentru cei botezați, milostenia se poate face și pentru catehumeni, „în vreme ce catehumenii nici de această mângâiere se învrednicesc, ci s-au lipsit pe sineși de tot ajutorul cel de acest fel, afară de unul oarecare. De care anume? Se poate ca pentru dânșii săracilor să dăm ceva; lucrul acesta le face lor oarecare odihnă”⁹².

În loc de concluzii

Marea trecere, adormirea în Domnul sau moartea nu este sfârșitul omului, ci este viitorul inevitabil al fiecărei ființe umane, ea nu este o pierdere „căci faptul este mai mult somn, iar nu moarte, strămutare la altă viață,

⁸⁷ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁸⁸ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁸⁹ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

⁹⁰ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, p. 386.

⁹¹ Omilia XXXI, IV, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, p. 387.

⁹² Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 55.

iar nu pierdere, ducerea de la cele mai mici la cele mai mari și mai bune”⁹³. Nu există motive duhovnicești reale pentru a plânge deznădăjduit pe cei adormiți, ci doar creștineasca încurajare: „*Suferă cu curaj! Va învia negreșit! Copilul doarme, n-a murit! Se odihnește, n-a pierit! Îl așteaptă învierea, viața veșnică, nemurirea, soarta îngerească!*”⁹⁴.

Întristarea la plecarea cuiva dintre noi vine din „înclinarea firii”, iar plânsul care se naște din aceasta trebuie să fie „cu bună cuviință”, „cu cucernicie”, „din dulce iubire”, iar nu „din patimă necuvântătoare”, „...nu cu necuviință, nu perii smulgându-ne, nu brațele golindu-le, nu fețele zgâriind-ne, nu cernindu-ne, ci numai din suflet, în liniște, lacrimi amare slobozind”⁹⁵ pentru a ne fi folositor și nouă și celor adormiți.

Cei virtuoși nu trebuie plânși deoarece s-au mutat la Hristos, ci sunt vrednici de plâns și trebuie plânși cei păcătoși care s-au depărtat de Hristos și păgânii care nu-L au pe Hristos, dar mai mult de atât, fie că a fost drept, fie că a fost un păcătos

„a-l ajuta trebuie, chiar de-ar fi așa, iar nu a-l plânge; a face pentru dânsul rugăciuni, și cereri, și milostenii, și prinoase”⁹⁶, „Deci să-i plângem pe aceștia, să ajutăm lor după putință, să aflăm măcar un gând pentru dânsii, cât de mic, dar însă putincios a le ajuta. Cum și în ce chip? Și înșine rugându-ne, și pe alții rugându-i să facă rugăciuni pentru dânsii și săracilor adesea dând ceva pentru dânsii. Are oarecare mângâiere lucrul acesta”⁹⁷.

Reperle hrisostomice amintite mai sus se regăsesc între pietrele de temelie ale evoluției cultului morților, au fost asumate de imnografi și înfrumusețează până astăzi slujbele bisericești, mai cu seamă cele de pomenire ale celor adormiți.

⁹³ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁹⁴ Omilia XXXI, III, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, p. 386.

⁹⁵ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 53.

⁹⁶ Omilia XLI, în Ioan Hrisostom, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni*, p. 451.

⁹⁷ Omilia IV, 4, în Sfântul Ioan Gură de Aur, *Tâlcuire la Epistola către Filipeni*, p. 54.

ISTORICUL PAROHIEI ORTODOXE ROMÂNE OSOI DIN PROTOPOPIATUL DEJ

VASILE ROJNEAC

Abstract:

The study that we present in the following, compiled on the basis of the documents kept in the Archives of the Archdiocese of Vad, Feleac and Cluj and other specialized bibliographic sources (works or studies), highlights the history of the Osoi Romanian Orthodox Parish, within the Deanery of Dej, from the ancient times to the present day. Our scientific approach focuses on two important coordinates: 1. The history of the old wooden church dedicated to „Saints Michael and Gabriel” and the serving priests from the earliest times, until 2003 and 2. The construction of the new church dedicated to „Saint John Jacob the Hozevit”, during the pastorate of the priest Liviu-Vlad Moldovan, the one who currently pastors this parish. The new wall church will be consecrated by His Eminence auxiliary Bishop Benedict Bistrițeanul on May 7, 2023, a day of great significance for the believers of this parish.

Keywords: Osoi Parish, Deanery of Dej, history, church, priests, Bishops, Vasile Moga Bishop, Vasile Someșanul auxiliary Bishop, Benedict Bistrițeanul auxiliary Bishop, canonical visitation, consecrations, distinctions.

Satul Osoi – coordonate geografice și istorice

Satul Osoi, cunoscut și sub denumirea de Osoiu, face parte din punct de vedere administrativ-teritorial din comuna Recea-Cristur, județul Cluj, și se învecinează cu satele: Căprioara, Ciubanca, Ciubăncuța, Elciu, Escu, Jurca și Pustuța¹. Prima atestare documentară a acestei așezări o avem în Diploma Regală din anul 1314, deci de acum 709 ani².

¹ *** *Județele României Socialiste*, București, Ed. Politică, 1969, p. 202.

² CORIOLAN SUCIU, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, O-Z, București, Ed. Academiei, 1967-1968, p. 21; VLADIMIR CINEZAN, *Comuna Recea Cristur – o așezare caldă*, Cluj-Napoca,

Situat la 14 km distanță de centrul comunei Recea-Cristur, la 37 km distanță de municipiul Dej și la 59,3 km distanță de municipiul Cluj-Napoca, satul Osoi, din punct de vedere geografic, se află la granița dintre județele Cluj și Sălaj și se învecinează: în nord cu satul Valea Lungă (sau Husmezeu, jud. Sălaj), în vest cu satele Bezded și Cernuc (ambele din jud. Sălaj), în sud cu satul Escu (jud. Cluj), iar în est cu satul Ciubăncuța (jud. Cluj). Drumul comunal DC 162 străbate satul făcând legătura cu localitatea Ciubăncuța³.

Conform documentelor istorice care s-au păstrat până în zilele noastre, „originea satului Osoi ar fi legată de cea a Voievodatului lui Gelu. În lucrarea lui Anonymus, *Gesta Hungarorum*, se consemnează faptul că în secolul al X-lea existau în Transilvania trei formațiuni prestatale, printre care, cea din estul depresiunii Transilvaniei, din care făceau parte și localitățile comunei Recea-Cristur, era Voievodatul lui Gelu. Acesta avea capitala la Dăbâca, pe Valea Lonei, aproape de Osoi. (...) Localitățile aparținătoare comunei Recea-Cristur au început să fie menționate în documentele vremii începând cu secolul al XII-lea, cu modificări ale toponimelor”⁴.

Majoritatea locuitorilor de aici sunt de naționalitate română, alături de alte etnii care au locuit aici într-un număr extrem de redus și vremelnic. Raportându-ne din punct de vedere demografic la locuitorii de diferite etnii din satul Osoi, statisticile existente ne oferă următoarele date: în anul 1850 existau 380 români, 18 maghiari și 4 țigani; în anul 1880 existau 409 români și 14 maghiari; în anul 1941 existau 469 români și 6 evrei; în anul 1966 existau 566 români; în anul 1977 existau 419 români; în anul 1992 existau 224 români; în anul 2002 existau 176 români⁵; în anul 2006 existau 134 de locuitori, respectiv 25 de tineri și 109 bătrâni, cu 100 de case locuite din cele 134 existente; în anul 2021 mai sunt locuite permanent doar 41 de case, dintr-un număr de 134, și în ele locuiesc 74 de persoane, dintre

Ed. Eco Transilvan, 2014, pp. 9-10; DAN GHINEA, *Enciclopedia geografică a României*, ediția a IV-a, actualizată și completată, Toronto, 2018, pp. 316; 795.

³ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi – tradiție și actualitate*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2022, pp. 14-15.

⁴ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 16. De pildă, satul Osoi, în Diploma Regească din anul 1314, este înscris ca fiind *poss. Terra Wzzyway și Wzzune*. Din secolul al XIV-lea se păstrează numeroase toponime: *Wazyway și Wzzune* – în 1343, *Ozwe și Huzuoy* – la 1362, *Wzwe și Felozuey* – în 1378. Abia după aproape două secole se găsesc alte denumiri: *Ozway* – în anul 1561 și *Joho* – în 1600. Conscriptia „Klein”, din anul 1733, oferă denumirea *Oszvay*, Conscriptia „Aron” notează, la 1750, localitatea cu două toponime diferite: *Oszvaly și Ohoj*, în timp ce Conscriptia „Bukow”, din anii 1760-1762, reține forma *Oszvai*. Secolul al XIX-lea abundă în denumiri: *Oszvaj*, cu ocazia Conscriptiei „Dósa”, din anul 1805; *Oszaly* – în anul 1825; *Oszvaj* – în Statistica românilor, din 1850; *Oszvály și Osvoi* – în Buletinul Guberniului, din anul 1854”, cf. VLADIMIR CINEZAN, *Comuna Recea Cristur...*, p. 43.

⁵ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 19.

care 31 de bărbați și 33 de femei, 6 băieți și 4 fete⁶. În prezent, în satul Osoi mai locuiesc aproximativ 60 de persoane.

Pe de altă parte, din punct de vedere confesional, situația este următoarea: în anul 1850 existau 384 de credincioși ortodocși, 8 romano-catolici și 10 reformați; în anul 1880 existau 281 de credincioși ortodocși, 54 greco-catolici, 13 romano-catolici, 9 reformați și 2 unitarieni; în anul 1910 existau 277 de credincioși ortodocși, 132 greco-catolici, 12 romano-catolici și 2 reformați; în anul 1941 existau 365 de credincioși ortodocși, 104 greco-catolici și 6 penticostali/israeliți; în anul 1992 existau 215 credincioși ortodocși, 3 greco-catolici și 6 penticostali/israeliți; în anul 2002 existau 172 de credincioși ortodocși, 1 reformat și 3 penticostali/israeliți⁷. În prezent, în parohia Osoi mai există 58 de credincioși ortodocși și 2 persoane de confesiune neoprotestantă – baptiști.

Biserica din lemn cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” și preoții slujitori din cele mai vechi timpuri și până în anul 2003

Parohia Ortodoxă Română din satul Osoi face parte din Protopopiatul Dej, având în administrare, începând cu anul 1950, și filia Jurca⁸. Această comunitate de credincioși a cunoscut o viață spirituală activă încă din cele mai vechi timpuri. Sigur, un aspect important de menționat este faptul că, până la 1700, toți locuitorii de aici erau de credință ortodoxă, însă, din păcate, numele preoților care au păstorit în această parohie ne rămâne necunoscut. Mai apoi, în anul 1700 s-a produs trecerea forțată la uniunea și credincioșii de aici au îmbrățișat religia greco-catolică.

Tradiția locului amintește însă de existența unei bisericuțe de lemn încă din secolul al XVIII-lea sau chiar mai devreme. Amintirea ei este perpetuată de prestolul aflat în preajma actualei biserici de lemn, așezată în partea de nord a satului, lângă actualul cimitir⁹, dar și de existența a trei icoane ce împodobeau vechiul lăcaș de cult: icoana „Nașterii Domnului”, o pictură din secolul al XVII-lea, apoi cea cu „Iisus Învățător” și cea a „Maicii

⁶ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 35.

⁷ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 95.

⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, PR. IOAN PINTEA, *Un scurt istoric al Parohiei Osoi*, Oficiul Parohiei Ortodoxe Române Osoi, Document Nr. 64/1954, 3 octombrie 1954, fila 2. A se consulta și lucrarea părintelui protopop al Dejului, TEODOR HERMANN, *Monografia istorică a Protopopiatului Ortodox Român Dej. Lupte treceri și procese religioase*, Cluj, Tiparul Tipografiei Dr. S. Bornemisa Cluj, 1925, 235 p., în care sunt prezentate toate etapele formării și constituirii acestui protopopiat, precum și vechile denumiri administrative.

⁹ AUGUSTIN PĂDUREAN, TEOFIL HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej – monografie*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2010, p. 380.

Domnului cu Pruncul”, lucrări din secolul următor, pictate pe lemn și păstrate astăzi în patrimoniul Muzeului Mitropoliei Clujului.

Din *Conscripția Episcopului Inocențiu Klein din anul 1733* reiese faptul că în Parohia Osoi („Oszvay”) existau 38 de familii greco-catolice, păstorite de către parohul *popa Filimon (popa Philimonu.)*¹⁰, iar din *Statistica românilor din Transilvania din anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron*, se poate constata că Parohia Osoi („Ohoj”) avea arondați 308 credincioși de religie greco-catolică, având biserică, preot, cântăreț bisericesc și sfăt, însă fără a fi menționat numele preotului paroh¹¹. Câțiva ani mai târziu, *Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762* consemnează revenirea credincioșilor greco-catolici din Osoi la credința străbună ortodoxă: 44 din cele 49 de familii ale satului și unul din cei doi preoți, se declară ortodocși¹².

Mai mult decât atât, la 27 iunie 1763, Episcopul Dionisie Novacovici, primul ierarh ortodox după dezbinarea bisericească a românilor ortodocși din Transilvania, l-a hirotonit pe *Gheorghe* din Osoi preot pe seama satului, la biserica cu hramul „Soborul Îngerilor”¹³. Practic, din acest an, Parohia Ortodoxă Română din satul Osoi nu-și va mai înceta existența, în paralel funcționând și cultul greco-catolic, până în anul 1948, când și acești credincioși revin la Ortodoxie.

Între anii 1781-1809, Parohia Ortodoxă Română din Osoi a fost încredințată *preotului Gâscă Gheorghe*. În timpul păstoririi lui, cu sprijinul credincioșilor de aici, a fost edificată o nouă biserică cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, în anul 1800. Biserica a fost așezată în partea de nord a satului și a fost construită din lemn de stejar și acoperită cu șindrilă¹⁴. Lemnele pentru construirea acestui lăcaș de cult au fost aduse din hotarul satului¹⁵.

Din punct de vedere arhitectural, edificiul „are un plan identic cu al majorității bisericilor de lemn someșene: pronaosul și naosul sunt înscrise într-un dreptunghi, iar absida altarului, de formă poligonală, este mai îngustă ca restul clădirii. Deasupra pronaosului se află turnul clopotniță, de forma unei prisme cu secțiunea plană pătrată, încoronat cu un coif ascuțit. Intrarea

¹⁰ NICOLAU TOGAN, *România din Transilvania la 1733. Conscripția Episcopului Ioan In. Klein de Sadu, publicată după manuscrisul aflat în Muzeul Brukenthal din Sibiu*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidieceșane, 1898, p. 28.

¹¹ AUGUSTIN BUNEA, „Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron”, în *Transilvania*, XXX (1901), nr. 9, p. 274.

¹² VIRGIL CIOBANU, „Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională (1924-1925)*. Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, anul III, București, Ed. Cartea Românească, 1926, p. 660.

¹³ KEITH HITCHINS, IOAN N. BEJEU, „Documente după 1761”, în *Mitropolia Ardealului*, XIX (1974), nr. 1-3, p. 40.

¹⁴ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 96.

¹⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Pr. IOAN PINTEA, *Un scurt istoric al Parohiei Osoi...*, fila 1.

în biserică se deschide în peretele sudic al pronaosului. Pronaosul este tăvănit, iar naosul și altarul au câte o boltă semicilindrică. Pereții interiori au fost acoperiți cu picturi în anul 1821 de zugravul Ioan Perșe, paroh al Elciului. Pictura se păstrează fragmentar. Între icoanele ce împodobesc lăcașul remarcăm: Nașterea Domnului, o pictură din secolul al XVII-lea, apoi Iisus Învățător și Maica Domnului cu Pruncul, lucrări din secolul următor¹⁶.

Astăzi biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din satul Osoi se află înscrisă pe lista monumentelor istorice din Transilvania, sub codul LMI: CJ-II-m-B-07730.

Așadar, pe bună dreptate, Părintele Gâscă Gheorghe și credincioșii ortodocși din parohia Osoi merită toată considerația pentru efortul depus în edificarea noii biserici, cu toate că, conform informațiilor din *Regulatio Diocesis Transilvanicae Disunitae anoo 1805*, Parohia Ortodoxă Română din satul Osoi avea arondați în anul 1805 doar „58 de capi de familie, inclusiv văduvele și singuraticii”¹⁷. Deși numărul credincioșilor era mic, totuși au reușit. Din păcate, despre Părintele Gâscă Gheorghe nu mai avem alte informații.

Între anii 1809-1823, Parohia Ortodoxă Română din satul Osoi îl avea ca preot paroh pe *Părintele Pop Lup*. În timpul păstoririi sale biserica a fost pictată pe interior, în cursul anului 1821, de către zugravul Ioan Perșe, paroh în Elciu¹⁸, iar în luna octombrie a anului 1822 biserica a fost sfințită de către vrednicul de pomenire *Episcopul Vasile Moga*¹⁹. Menționăm, în acest context, că această biserică a fost resfințită pe data de 6 noiembrie 2005 de către Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Vasile Someșanul, la aproximativ 183 de ani de la sfințire²⁰.

¹⁶ *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, Cluj-Napoca, Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982, p. 220.

¹⁷ *Documente istorice: Regulatio Diocesis Transilvanicae Disunitae anoo 1805*, în *Transilvania*, nr. 2, martie-aprilie, 1911, pp. 154-155; AUGUSTIN PĂDUREAN, TEOFIL HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, pp. 381-382.

¹⁸ AUGUSTIN PĂDUREAN, TEOFIL HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, p. 380. După alți cercetători: „*Iosif Perșe, maistor pictor și paroh al Elciului*”, pictor ce provine dintr-o familie înstărită de români din localitatea Elciu, com. Recea Cristur, jud. Cluj. Acesta a împodobit cu pictură bisericile de lemn din Osoi și Așchileu Mare pe la începutul secolului al XIX-lea, remarcându-se prin cromatică, respectiv roșu, albastru și verde, dar și prin chenarele decorative cu vrejuri vegetale care separă scenele. Dintre bisericile de lemn de pe Valea Someșului declarate monumente istorice și care sunt cele mai frumos decorate, se numără cele din: Gârbăul Dejului, Nicula, Osoi, Calna și Cremenea, ridicate în aceeași perioadă în localități apropiate, CONSUELA BENDEA, „Biserici de lemn vechi de pe Valea Someșului”, în vol. *Cultura tradițională din județul Cluj*, vol. IV: Valea Someșului Mic, Cluj-Napoca, Ed. Tradiții clujene, 2020, pp. 285-286.

¹⁹ SEBASTIAN STANCA, *Viața și activitatea Episcopului Vasile Moga (1774-1845)*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române Cluj, 1939, p. 52: „În luna octombrie sfințește bisericile din Osoi și Escu”.

²⁰ *** „Agenda ierarhilor. PS Vasile Someșanul”, în *Renașterea*, XVI (2005), nr. 12, p. 11; ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Darea de seamă pe anul 2005. Agenda pastoral-misionară a PS Episcop-vicar Vasile Someșanul*, în *Dosar I.A./2005*, fila 22.

În anii care au urmat, Parohia Ortodoxă Română din Osoi a fost păstorită: de *preotul Popovici Ioan* (1823-1836), venit din Moldova, fapt pentru care credincioșii l-au numit și Moldoveanul; de *preotul Pop Vasilica* (1837-1839) care, trecând la religia greco-catolică, a părăsit satul; de *preotul Pop Grigore* (1839-1875) care a edificat o școală confesională din lemn, în anul 1851; de *preotul Pop Vasile* (1875-1883), fiul preotului Grigore Pop, care a demolat vechea școală confesională în anul 1881, fiind neîncăpătoare, și a construit alta, tot din lemn²¹. După decesul părintelui Pop Vasile, din 1883 până în 1885, parohia a fost administrată de preoții Danciu Vasiliu din Olpret și Găvrus Petru din Escu²².

Acestora le-a urmat ca paroh în satul Osoi *preotul Pop Pantelimon* (1885-1924). El s-a născut la data de 20 iulie 1842, în satul Osoi, fiind absolvent al Gimnaziului din Cluj (cu 4 clase) și al Institutului Seminarial Teologic-Pedagogic „Andreean” din Sibiu (secțiunea teologică, pe cale excepțională – 1885). Între anii 1863-1864 a funcționat ca învățător în localitatea Escu. În anul 1884 a fost hirotonit preot, la Sibiu, de către Mitropolitul Miron Romanul, pentru trebuințele Parohiei Osoi²³.

În timpul păstoririi sale, mai precis în anul 1896, aproximativ 20-30 de familii aflate în conflict cu preotul, au trecut la Biserica Greco-Catolică. Aceste familii, în anul 1900, și-au construit o biserică din lemn²⁴.

Tot în timpul păstoririi sale „s-a cumpărat, în 1903, o grădină frumoasă, cu casă domnească pe ea, în centrul satului. Această grădină, și casa de pe ea, s-a întabulat pe parohie în anul 1911, martie 13, nr. top. 65-66, nr. coalei 190. Din camerele acestei case, două s-au transformat în sală de învățământ, iar restul a rămas ca locuință pentru învățător. Pe timpul acestui preot a luat ființă Școala Confesională în fruntea căreia era vestitul și vrednicul învățător Ioan Percea. Prețul cumpărării l-a dat Consistoriul din Sibiu”²⁵.

Din documentele păstrate în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, la cota III-168-924, aflăm că părintele Pantelimon Pop a trecut la cele veșnice pe data de 29 februarie 1924, «în etate de 82 ani, dintre care 40½ ani împliniți ca paroh. Decedatul paroh a fost văduv și prunci minori

²¹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Pr. IOAN PINTEA, *Un scurt istoric al Parohiei Osoi...*, fila 1; CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 97.

²² VLADIMIR CINEZAN, *Comuna Recea Cristur...*, p. 155.

²³ AUGUSTIN PĂDUREAN, TEofil HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, p. 382.

²⁴ Conform însemnărilor păstrate în periodicul greco-catolic *Curierul Creștin*, mica comunitate greco-catolică din Parohia Osoi a primit vizita canonică a Episcopului Dr. Iuliu Hossu în data de 23 iunie 1926. Aceasta este prima vizită a unui ierarh în această parohie, iar în data de 5 august 1941 credincioșii ortodocși din Osoi au primit, de asemenea, vizita canonică a Episcopului Nicolae Colan al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului. *** „Vizitația canonică de primăvară 1926”, în *Curierul Creștin*, VIII (1926), nr. 11, p. 57.

²⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Pr. IOAN PINTEA, *Un scurt istoric al Parohiei Osoi...*, fila 1.

îndreptățiți la penziune n-au rămas după el». Slujba de înmormântare a avut loc pe data de 2 martie 1924.

În locul său a fost numit ca administrator parohial provizoriu preotul vecin, Petru Filip din Parohia Escu, care se afla la o depărtare de 4-5 km de Parohia Osoi. Acesta a preluat și inventarul parohiei, întocmit la data de 2 martie 1924, în prezența delegatului protopopesc Octavian Lador și a membrilor Consiliului Parohial. Iată și conținutul documentului:

„1. Sigiliul parohial de aramă și 1 de cauciuc. 2. Protocolul botezaților în 2 tomuri, cu începere din 1823 până în prezent; Protocolul cununărilor în 1 tom, cu începere din 1823 până în prezent; Protocolul morților, cu începere din 1823 până în prezent și Protocolul buneii învoiri. 3. Protocolul vizitațiunilor canonice; Protocolul ședințelor comitetului și sinodului parohial; Protocolul parohial cu coale pentru familii; Protocolul conferințelor învățătoarești; Protocoalele Sinodului Arhidiecezan din anii 1916-1919; Protocolul Sinodului Eparhial din Cluj pe anii 1922-1923; Protocolul Congreselor Național-Bisericești pe anii 1918-1921; 1 carte de poștă; Statutul Organic; Regulamentul parohial; Regulamentul disciplinar; Regulamentul alegerii deputaților la Sinodul Eparhial din Cluj. 4. Arhiva parohială pe anii 1885-1923, împreună cu Protocolul de esibite. 5. Rațiocionile bisericeii pe anii 1899-1923”²⁶.

Părintele Pantelimon Pop s-a dovedit a fi un suflet bun și milostiv. Istoria nu numai că îi menționează existența, dar vorbește și de faptele sale de generozitate, chiar dacă a păstorit într-o parohie mai săracă și posibilitățile financiare erau destul de reduse. De pildă, în anul 1902 este menționat într-o lucrare de istoriografie ca donator pentru edificarea Catedralei Mitropolitane Ortodoxe Române din Sibiu, contribuind cu suma de 50 de coroane, alături de alți preoți din Arhidieceza Transilvaniei. Iată și dovada acestui fapt:

„Clerul din Arhidieceza Transilvaniei s-a distins cu spiritul de jertfă în așa măsură încât contribuțiile preoțimei întregi întrec suma de 150,000 cor. Prin această laudabilă jertfă clerul nostru a dat o nouă strălucită dovadă, că este un factor, carele și astăzi - ca și în trecut - este deplin pătruns de misiunea ce o are în viața poporului și de responsabilitatea împreună cu acea misiune apostolească”²⁷.

Simțind că i se apropie sfârșitul acestei vieți pământești, a solicitat Consistoriului Eparhial Ortodox Român din Cluj înființarea *Fundației*

²⁶ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Documentele Nr. 1647, 2155 și 2218/1924*, cota: III-168-924, 6 file.

²⁷ ILARION PUȘCARIU, MIRON CRISTEA, MATEIU VOILEANU, *Biserica Catedrală de la Mitropolia Ortodoxă Română în Sibiu. Istoricul zidirii (1857-1906)*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1908, pp. 146 și 161.

Pantelimon Pop, pentru acoperirea necesităților materiale ale bisericii din Osoi, depunând la casa consistorială din Cluj suma de 3.107 lei și 60 de bani. Iată și documentul oficial care atestă înființarea acestei fundații:

„Nr. 4722/1924

Litere fundaționale

Decedatul preot, Pantelimon Pop din Osoi, județul Solnoc-Dăbâca, a depus până la data de 31 decembrie 1923 suma de 3.107 lei și 60 de bani la casa consistorială din Cluj, cu menirea ca din această sumă să se creeze, după moartea sa, o fundațiune care să-i poarte numele. Consistoriul Eparhial, ținând cont de voința depunătorului, decide următoarele:

1. Suma de 3.107 lei și 60 de bani se va administra de Consistoriul Eparhial Ortodox Român din Cluj, în conformitate cu normele în vigoare, pentru administrarea accesoriilor bisericești, sub numirea de Fundațiunea Pantelimon Pop din Osoiu.

2. 80% din venitele acestei fundațiuni se vor întrebuința pentru acoperirea necesităților materiale ale bisericii din Osoiu, restul de 20% se va adăuga la capital până ce va ajunge acesta la suma de 30.000 lei, când întreg venitul se va folosi în scopul de mai sus.

Deocamdată, până la ameliorarea valutei românești, întreg venitul se va adăuga la capital.

3. Sediul fundațiunii este Clujul.

Din ședința Consistoriului, ca senat epitropesc, ținută în 26 iulie 1924.

Secretar,
Laurențiu Curea

L.S.

Episcop,
Nicolae Ivan²⁸

Cu data de 1 mai 1924, protopopul Dejului, Pr. Teodor Herman, anunța în ziarul *Renașterea* din 18 mai 1924 vacantarea postului de preot paroh la Parohia Osoi și scoaterea lui la concurs. Cei interesați au fost rugați să se prezinte, într-o duminică sau sărbătoare, la biserica parohială din Osoi, „spre a cânta, a predica și a se face cunoscuți poporului”²⁹. Neprezentându-se nici un candidat, părintele protopop Teodor Herman îl propune Consiliului Eparhial Cluj pe învățătorul Vasile Thira din Inău³⁰. Acesta a renunțat mai apoi încadrarea la acest post, datorită unor probleme de familie, înștiințând în scris Episcopia Clujului³¹. Parohia Osoi a rămas în continuare vacantă.

²⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Fundația Pantelimon Pop din Osoi – Fonduri și Fundațiuni*, în *Dosarul cu istoricul Parohiei Osoi din anul 1972*, 2 file.

²⁹ TEODOR HERMAN, „Concurs repetit”, în *Renașterea*, II (1924), nr. 20, p. 8.

³⁰ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Documentele Nr. 5414, 5588/1925*, cota: III-168-924, 18 file.

³¹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 4768/1926*, cota: III-168-924, 1 filă.

La data de 15 iunie 1926, învățătorul Nichita Gavril din Peteritea, plasa Târgu Lăpuș, jud. Someș, a înaintat Consiliului Eparhial din Cluj o adresă prin care solicita Episcopului Nicolae Ivan următoarele: «...să binevoiască a mă lua din ceata dascălească și a mă admite, pe cale extraordinară, la examenul preoțesc, și-n urmă a mă denumi în vreun post vacant de preot în legătură și cu post de învățător titular...». Părintele Protopop Teodor Herman l-a considerat potrivit pe acesta pentru Parohia Osoi și, în consecință, a convocat, pe data de 30 august 1926, Adunarea extraordinară electorală a Parohiei Osoi. Adunarea a primit această propunere și, în urma apelului nominal, au votat 54 de membri, toți pentru D-l Nichita Gavril, director-învățător în Peteritea, pe care președintele protopop l-a proclamat viitorul preot paroh în Osoi, cu specificarea că «ocupațiunea principală îi rămâne învățătoria».

Astfel, prin Adresa Nr. 278/1926, protopopul Teodor Herman a solicitat oficial Permanenței Consiliului Eparhial Cluj aprobarea hirotonirii, pe cale extraordinară, a învățătorului-director Nichita Gavril, menționând următoarele motive: „Parohia Osoi e mică, de 58 familii, amestecată cu uniți, trecuți în 1896 de la noi, vacantă de preot de trei ani și este situată în marginea protopopiatului, de unde înspre județul Sălaj se încep în masă completă comunele unite. De aici lipsa de preot e foarte mare. Din aceste motive, cu insistență, Vă rog (...) a-l aproba de viitor preot, pe cale extraordinară, în parohia Osoi, unde Adunarea parohială din 30 august 1926, conform actului electoral, l-a ales unanim, rămânându-i învățătoria ca funcțiune principală”³².

Părintele Nichita Gavril a fost preot paroh la Osoi între anii 1926-1941. El s-a născut în satul Peteritea, județul Maramureș, în ziua de 6 iulie 1880, din părinții Petru și Varvara, de confesiune ortodoxă. A urmat cursuri de școală secundară la Năsăud, la Liceul grăniceresc superior, între 1895 și 1896, apoi la Școlile normale din Gherla (1897-1898 și 1899-1900), Sibiu (1901-1902) și Kiskunfélegyháza (1904-1905), fiind și un bun cunoscător al limbii maghiare. În urma acestor studii i-a fost acordată diploma de învățător din partea Institutului Pedagogic al Arhiepiscopiei Ortodoxe din Sibiu, cu nr. 5276/1905. Într-adevăr, întreaga viață părintele a fost învățător, după cum rezultă și din statul de serviciu păstrat la Arhiva Arhiepiscopiei Vadului Feleaacului și Clujului, devenind preot de-abia mai târziu.

În anul 1903 și-a satisfăcut stagiul militar în armata austro-ungară, în regimentul de infanterie 63 din Bistrița, timp de două luni. Pe 7 noiembrie 1909 s-a căsătorit cu Pop (Berta) Elisabeta (n. 22 martie 1891), cu care au avut patru copii, 2 băieți și 2 fete: Oliver (n. 23 septembrie 1910), Gavril-Emil

³² ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 5078/1926, cota: III-168-924, 8 file.

(n. 21 noiembrie 1912), Olivia-Emilia (n. 6 martie 1917) și Maria-Constanța (n. 1 august 1923). Din 1 august 1914 a luat parte la Primul Război Mondial, între 1918 și 1920 fiind ținut în captivitate italiană și întorcându-se acasă abia în 10 februarie 1920. A făcut parte din Legiunea română, cu gradul de elev plutonier.

În ceea ce privește cariera, a predat ca învățător provizoriu la școala din Ciceu Poieni (județul Bistrița-Năsăud) între anii 1899-1903 și 1905-1906 și la cea din Bedeciu (județul Cluj) între anii 1903-1904. Din 1906 și până în 1926 a predat în satul natal, Peteritea, ca învățător titular. Din această perioadă avem o informație că părintele a dăruit bisericii din sat clopotul pe care îl folosea pentru a aduna copiii la școală, deoarece clopotul bisericii fusese confiscat de autoritățile maghiare în timpul războiului, pentru a face din el proiectile de tun. Munca sa didactică a fost recompensată prin două adrese de mulțumire: cea a Ministerului Instrucției Publice (nr. 54019/1926) și cea a Revizoratului Școlar al județului Someș (nr. 1169/1926), „*pentru activitatea vrednică de laudă dezvoltată în școală, precum și activitatea rodnică extrașcolară*”³³.

În zilele de 27 și 28 septembrie 1926, învățătorul Gavril Nichita a susținut „examenul de calificățiune preoțească pe cale extraordinară”, în fața comisiei de examinare a candidaților pentru preoție, din care au făcut parte: Episcopul Nicolae Ivan, Dr. Sebastian Stanca, Dr. Ioan Vască, Andrei Ludu și Laurențiu Curea. Proba scrisă a constat în realizarea unei predici la *Pilda semănătorului*, iar la examenul oral a obținut următoarele rezultate: *Istorie bisericească* – suficient; *Morală* – suficient; *Exegeză* – suficient; *Drept canonic* – suficient; *Dogmatică* – suficient; *Pastorală* – bine; *Tipic* – suficient; *Cântări bisericești* – bine. În urma examinării a obținut calificativul *suficient* și a fost „declarat calificat pentru chemarea preoțească, pregătit fiind pe cale extraordinară”. Iată și textul predicii sale:

„Predică la Evanghelia Sămănătorului

Fraților!

Dumnezeu a venit să semene sămânța Sa, adică cuvântul Lui. Și semănând El, una a căzut lângă cale și s-a călcat și păsările cerului o au mâncat; alta a căzut pe piatră și dacă a răsărit, pentru că nu avea umezeală, s-a uscat; a treia a căzut între spini și crescând spinii au întunecat-o; a patra a căzut în pământ bun și crescând a dat rod înșutit.

Aceasta e pilda Mântuitorului despre cuvântul D-zeiesc și despre felul cum îl primim noi oamenii. Calea, piatra, spinii și pământul sunt inimile oamenilor și înșiși oamenii, cărora li s-a împărțit cuvântul

³³ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Nichita Gavril. Stat de serviciu*, 4 file.

lui Dumnezeu, asemănat cu sămânța cea bună.

Calea arată un feliu de oameni, piatra altul, spinii al treilea și pământul pe al patrulea și totodată soarta cuvântului lui Dumnezeu în aceste inimi.

Însuși Domnul Iisus Cristos ne spune: că sămânța care a căzut lângă cale și a fost mâncată de paserile ceriului, e pilda despre oameni, care aud cuvântul lui Dumnezeu, dar venind diavolul cu ispitele sale ia cuvântul din inima lor, ca nu cumva crescând să se mântuiască. Sămânța care a crescut pe piatră și din lipsa de umezeală a trebuit să piară, e cuvântul lui Dumnezeu, pe care-l primim cu multă bucurie, dar rădăcină în inimile lor nu poate pătrunde, pentru că aceștia cred numai numai până la un loc și ori că dau de bine, ori că dau de ispită, se leapădă.

Prin sămânța care a ajuns între spini și a fost înneacă de aceștia, așa că rod n-a putut aduce, ne adeverește despre oamenii care aud cuvântul lui Dumnezeu, dar grijile lumii acesteia îi stăpânește atât de tare că nu pot lăsa acel cuvânt să-i îndemne la fapte creștinești, nu-l pot lăsa să rodească; pentru că cu grijile, bogățiile și cu dulcele vieții acesteia umblând, se îneacă și nu săvârșesc roade. Numai a patra sămânță aduce roadă. Cuvântul lui Dumnezeu a ajuns în inimă bună și curată, care ține îngropată în ea sămânța și întru răbdare o crește și o sporește, aducând roadă însuțită.

Iubiți creștini!

Domnul nostru Iisus Cristos a aruncat semințe și pentru a aduna roade și a face semănătură nouă în veac, a lăsat Biserica Sa cu slujitorii ei. Prin Biserica și Sfinții Apostoli, Evangheliști, Sf. Părinți, Sf. Mucenici și mulțime de lucrători în moșia Domnului, cuvântul lui Dumnezeu a ajuns până la noi, s-a semănat și la noi în pământul nostru – inima noastră.

Dar unde e cuvântul lui Dumnezeu și care sunt roadele lui? Cuvântul lui Dumnezeu e în Sf. Biserica a Domnului, îl găsim în Sf. Scriptură, în scrierile Sf. Părinți, în Sf. Slujbă. Iar roadele lui sunt faptele cele bune și anume: să credem în Dumnezeu cu credință tare, nestrămutată, nu numai cu buzele, ci și cu fapta, să ne fie milă, să iertăm, să ajutăm, să facem dreptate, să facem bine. Toate le începe și le găta cu Dumnezeu și cere binecuvântarea Lui.

Puneți cuvântul lui Dumnezeu, îngropați-l, încălziți-l în inima voastră, faceți-l să crească și să aducă roade măcar îndoit. Ascultați glasul lui Dumnezeu pus în «Cartea Cărților»: Pentru că «nu pentru Mine s-a făcut glasul acesta, ci pentru voi, zice Domnul».

«Cel ce are urechi de auzit să audă!»

Cluj, la 27 Septembrie 1926

Gavril Nechita,
cand. de preot
Calificativ: s”

În urma examenului de calificare preoțească și după ce a trecut prin cercetarea canonică, învățătorul Nichita Gavril a fost hirotonit diacon în 30 septembrie 1926, apoi preot și duhovnic în 1 octombrie 1926, de către Episcopul Nicolae Ivan, pentru „postul de administrator parohial permanent în parohia vacantă Osoi din protopopiatul Dej, județul Cluj”³⁴.

Tot aici a funcționat și ca învățător titular, desfășurând o bogată activitate misionar-pastorală, administrativ-gospodărească și culturală. Iată și două documente importante care au fost depuse la dosarul său pentru hirotonie pe cale extraordinară:

„Declarație

Subscrisul, cu cea mai curată conștiință mărturisesc că prima și unica mea soție legitimă, Elisabeta, fiica lui Irinde Pop din Rogna – plasa Ileanda Mare – se află în viață, e de mărturisirea Bisericii Ortodoxe Răsăritene, înainte de căsătoria încheiată cu mine, a fost fecioară, cu viață nepătată și n-a stat cu mine nici într-o legătură de rudenie și cuscrie, care oprește căsătoria; iar acum se află conviețuind cu mine creștinește și așa din partea căsătoriei nu am nici o piedică care, după sf. canoane, m-ar opri de la darul preoțesc.

Pe lângă aceasta adevăresc că-mi sunt cunoscute bunele însușiri care, după învățătura Sf. Apostol Pavel, se recer să le aibă preotul. Aceleași însușiri simțindu-le în mine, promit că de la acestea nicicând nu mă voi abate, ci mai vârtos mă voi sili a le desăvârși în mine și a mă arăta întotdeauna demn de chemarea preoțească.

Cu deosebire promit că, după ce mă voi învrednici de darul preoțesc, eu nu mă voi îndepărta de la locul hirotonirii mele fără voia și știrea Prea Sfințitului meu Episcop, nici voi intra la funcțiuni preoțești în parohia destinată mie, mai înainte de ce voi fi introdus în aceea prin superioritatea mea, iar în parohie externă nicidecum nu mă voi amesteca peste rându și regulile prescrise.

Toate aceste strâns a le păzi și a le urma prin cuvântul meu bine cugetat și prin această scrisoare a mea mă oblig; iar dacă mărturisirea mea nu va fi adevărată, mă supun pedepselor canonice și lipsirii din serviciile preoțești.

Cluj, la 29 Septemvrie 1926

Gavril Nichita”

„Cercetarea canonică

De Dumnezeu învățătorii Apostoli, cari cele dumnezeiești bine au rânduit și adunarea împreună cu ei a părinților și de Dumnezeu purtători au așezat, ca nimenea să nu se învrednicească de dumnezeiasca treaptă a preoției fără multă cercetare și fără de amănunțită examinare, ca astfel cele dumnezeiești să nu se săvârșească de cei nevrednici.

³⁴ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesiilor*, poziția nr. 119, fila 8.

Venind dar către mine fiul meu acesta spiritual GAVRIL NICHITA, din locul nașterii Peteritea, a cerut a se mărturisii înaintea mea spre a documenta că este vrednic de sfânta treaptă a preoției, pe carele punându-l înaintea sfințitei icoane a Domnului Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și cercetând adâncimile inimei lui nimic în el n-am aflat ce l-ar opri și l-ar împiedica pe el, după canoane, de la intrarea în preoție, drept aceea i s-a dat lui această hârtie, întărită cu însăși subscrierea mea spre arătarea celor ce se cuvine.

Cluj, la 30 Septemvrie 1926

Pr. Laurențiu Curea
Secretar Eparhial – Duhovnic³⁵.

Părintele Gavril Nichita a fost instalat în Parohia Osoi în data de 3 octombrie 1926, de către Părintele Protopop al Dejului Teodor Herman, preluând de la Consiliul parohial inventarul și toate lucrurile aparținătoare oficiului parohial³⁶. Aici a găsit o parohie săracă, cu casele parohiale în stare de degradare. La inițiativa sa și cu acordul credincioșilor, „casele au fost demolate și, cu materialul lemnos, s-a construit o biserică, iar celelalte acareturi le-a mutat pe grădina bisericii, în centrul satului, în anul 1927”. În anul 1930 „a cerut permisiunea Consistoriului Eparhial Cluj ca locuința învățătorului să fie transformată în casă parohială. Cererea i-a fost aprobată deoarece, în acea perioadă, preotul Nichita era și învățător în sat³⁷, și tot în acest an a reușit să acopere biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” cu șindrilă de brad³⁸. Tatălui său, Nichita Petru, care era plecat în America, i se datorează edificarea monumentului eroilor din satul Osoi³⁹.

În anul 1926, în timpul păstoririi Părintelui Gavril Nichita, Parohia Osoi avea 300 de suflete ortodoxe, iar situația proprietăților era următoarea: „înainte de reforma agrară parohia avea 19 iugăre și 15 stângini ca sesiune parohială și 6 iugăre și 457 de stângini ca pământuri fonduționale, în total 25 de iugăre și 472 de stângini; după înfăptuirea reformei agrare, Parohia Osoi deținea 19 iugăre și 15 stângini ca sesiune parohială și 6 iugăre și 457 de stângini pentru trebuințele bisericii, în total 25 de iugăre și 472 de stângini⁴⁰. La acestea, în anul 1927 parohiei i se adaugă pământ în valoare de 20.000 lei, prin donația venită din partea d-lui Gavrilă Pop din Osoi⁴¹.

³⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 5588/1926*, cota: III-168-924, 10 file.

³⁶ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 5835/1926*, cota: III-168-924, 1 filă.

³⁷ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 97.

³⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Pr. GAVRIL BURZO, *Istoricul parohiei și bisericii din Osoi (31 mai 1972)*, 1 filă.

³⁹ AUGUSTIN PĂDUREAN, TEOFIL HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, p. 382.

⁴⁰ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Tablou despre situația împroprietăririi parohiei din comuna Osoi care are astăzi 300 de suflete ortodoxe române, Document Nr. 4187 (31.05.1927)*, cota: V-619-926, 1 filă.

⁴¹ *** „Consiliul Eparhial Ortodox Român din Cluj. Donațiunile făcute bisericilor din eparhie în anul 1927. Document Nr. 3777/1928”, în *Renașterea*, VI (1928), nr. 27, p. 8.

De asemenea, în anul 1931 Parohia Ortodoxă Română din Osoi avea 347 de suflete ortodoxe, iar situația proprietăților era următoarea: „înainte de reforma agrară parohia deținea 19 iugăre și 490 stângini ca sesiune parohială și 8 iugăre și 604 stângini pentru trebuințele bisericii, în total 27 de iugăre și 1094 stângini; prin reforma agrară Parohia Ortodoxă Osoi primește pământ nou și anume: 10 iugăre și 123 de stângini ca sesiune parohială; după înfăptuirea reformei agrare, Parohia Osoi a fost împrumărită practic cu 29 de iugăre și 513 stângini ca sesiune parohială”⁴².

Părintele Gavril Nichita a rămas la datorie, în parohia Osoi, și în perioada de tristă amintire când Transilvania de N-V a fost cedată Ungariei, mai precis în timpul ocupației horthyste⁴³. El a rămas alături de credincioșii săi până la sfârșitul anului 1941, când va fi transferat la o altă parohie din cuprinsul eparhiei noastre⁴⁴.

Un lucru extrem de important este faptul că pe data de 5 august 1941 credincioșii din Osoi, în frunte cu preotul lor, Nichita Gavril, au avut onoarea de a primi în mijlocul lor vizita canonică a *Episcopului Nicolae Colan al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului*, fiind primul ierarh care a vizitat această parohie după reactivarea Eparhiei Clujului⁴⁵. Câteva crâmpeie din această vizită canonică ne sunt prezentate în ziarul *Tribuna Ardealului*, de către părintele Florea Mureșanu, cel care l-a însoțit pe ierarhul de la Cluj în această vizită canonică:

„Viziția de la Aszó/[Osoi]

Din Felsőcsobanka P.S. Sa, însoțit de Pr. Prof. Florea Mureșanu și Pr. Gheorghe Munteanu, a plecat cu căruța spre Aszó [Osoi]. După cale de o jumătate de ceas, la prima poartă de triumf au fost întâmpinați de primarul satului, Gavruș Gheorghe, care a rostit cuvânt frumos de binevenire în numele locuitorilor. La a doua poartă a fost întâmpinat de credincioșii greco-catolici din comună care, de asemenea, și-au exprimat bucuria de a vedea în mijlocul lor un înalt Ierarh al Bisericii Ortodoxe.

⁴² ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Tablou despre situația împrumăririi parohiei din comuna Osoi care are astăzi 347 de suflete ortodoxe române*, Document Nr. 2920 (16.04.1932), cota: V-619-926, 1 filă.

⁴³ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale pe anul 1942. Document: Preoți rămași în teritoriul cedat*, fila 4.

⁴⁴ În anul 1941 situația confesiunilor din cuprinsul Parohiei Osoi era următoarea: 475 de suflete, din care: 365 ortodocși, 104 greco-catolici și 6 pentecostali/israeliți, cf. CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 95.

⁴⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Raportul Consiliului Eparhial către Adunarea Eparhială din anul 1942. Secția bisericască*, Document Nr. 1586/1942, fila 6; ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Raportul Academiei Teologice Ortodoxe Române pe anul universitar 1941-1942. Secțiunea: Activitatea științifică a profesorilor*, fila 7; GRIGORIE T. MARCU, „Cronică. Un an de apostolat ortodox românesc în Eparhia Clujului”, în *Revista Teologică*, XXXII (1942), nr. 1-2, p. 130; TITUS ȚIFU, „Puțină geografie misionară”, în *Viața Ilustrată*, XI (1944), nr. 1, p. 18.

În fața bisericii, și aceasta de lemn, bine îngrijită, clădită pe la 1800 și zugrăvită admirabil pe la 1821-22 de zugravul Perșu, aștepta norodul întreg în frunte cu Păr. Gavril Nichita. Și aici primire însuflețită. Cuvinte emoționante din partea părintelui Nichita [Gavril] și urale din partea credincioșilor adunați ca în plină zi de praznic. Întocmai ca în heruviceasca cântare, au lepădat toată grija lumească și s-au grăbit să primească pe întâiul Vlădică ce-i cercetează la ei acasă.

Din pricina marei mulțimi, Sf. Agheasmă s-a slujit afară. Slujba și aici s-a încheiat cu duhovnicescul cuvânt al P.S. Sale, plin de sfaturi luminate și îndemnuri «la o frățească viață și la o nezdruccinată solidaritate. Să se ajute unii pe alții în necazuri și împreună să se bucure – căci o bucurie împărtășită crește, iar necazul descrește. Dar mai presus de toate să nu uite că adevărata și nevicleana mângâiere în necazuri ne-o dă Biserica Domnului cea întemeiată spre izbăvirea noastră și adevăratele bucurii sunt acele trăite în Hristos și în Biserică».

□

Înserarea l-a silit pe P.S. Sa să se smulgă din mijlocul iubirii cu care l-au înconjurat fiii săi duhovnicești din Aszó. Mai trebuia încă împlinit un punct din programul zilei, deși casa și masa ospitalieră a părintelui Nichita a fost larg întinsă⁴⁶.

În luna noiembrie a anului 1941, Părintele Nichita Gavril a fost transferat, la cerere, în Parohia Muncel, cu filia Fălcușa, Protopopiatul Dej (județul Cluj), unde va sluji până în anul 1949⁴⁷. Tot în această perioadă, mai pre-

⁴⁶ FLOREA MUREȘANU, „Pe drumurile apostoliei: P.S.S. Episcopul Nicolae Colan printre credincioși. Vizitațiile canonice din parohiile Aszó (Osoi), Alsócsobánka (Ciubanca) și Alparet (Olpret)”, în *Tribuna Ardealului (Cluj)*, II (joi, 14 august 1941), nr. 264, p. 3; DOREL MAN, *Pastorație și istorie la Episcopul Nicolae Colan în Transilvania (1940-1944)*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2007, pp. 58-60. Trebuie să menționăm faptul că pe data de 3 august 1941 P.S. Părinte Nicolae Colan a efectuat o vizită canonică și în Parohia Escu, unde au fost invitați și preoții din parohiile învecinate: Osoi, Ciubanca și Olpret. Cu siguranță că părintele Nichita Gavril a fost prezent și la acest eveniment, în numele credincioșilor din Parohia Osoi. Iată un document care confirmă cele evocate mai sus:

„23.VII.1941

Nr. 2493

Preot Ioan Danciu

Esc-Veck

Jud. Someș

Cucernice Părinte,

Ți se aduce la cunoștință că P. S. Sa Episcopul Nicolae va vizita în ziua de 3 august a. c. parohia Esc. P. S. Sa va sosi cu mașina la orele 6³⁰ după-masă. Îl vei aștepta deci cu o căruță la locul unde drumul Escului se împreună cu cel ce vine dinspre Panticeu (deasupra satului Jurca). La orele 7 seara P. S. Sa va săvârși sfințirea apei, în biserică parohială din Esc. La această slujbă vei invita și pe preoții din Osoi, Ciubanca și Olpret. Vei anunța, firește, și pe primarul satului. Cluj, 23.VII.1941”, ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 2493*, cota: III-47-934, 1 filă.

⁴⁷ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 3715/1941*, cota: III-558-926, 1 filă.

cis între anii 1943 și 1945, a suplinit ca preot și la Vad (județul Cluj). A fost însă arestat pe data de 22 martie 1953 și dus la penitenciarul Tribunalului din Cluj, pentru „favorizarea infractorului”. Avea, la data arestării, aproape 73 de ani. A fost condamnat de-abia în anul 1955 de către Tribunalul Militar Oradea, conform sentinței 1715/1955, la 3 ani închisoare corecțională pentru „uneltire contra ordinii sociale”. La descrierea pe scurt a faptei, fișa matricolă penală menționează că: „a favorizat dând mâncare la un fugar”. A trecut prin închisorile din Oradea, Jilava și Târgu Ocna (fiind probabil bolnav de TBC), de unde s-a și eliberat pe 7 octombrie 1955, în urma unui decret de grațiere. O informație neconfirmată arată că a decedat la câțiva ani după ieșirea din închisoare, pe 21 noiembrie 1959⁴⁸.

După transferul Părintelui Nichita Gavril, Parohia Osoi a rămas vacantă și a fost administrată un timp de către Părintele Gheorghe Munteanu din Ciubanca. La data de 14 aprilie 1942, credincioșii din Osoi au solicitat Episcopului Nicolae Colan preot pe seama parohiei lor, motivându-și astfel cererea:

„(...) binevoiți a ne trimite un preot care să fie stabil la noi în parohie.

Parohia noastră este administrată de păr. Gheorghe Munteanu din Ciubanca, care își face datoria față de noi cum se cere și vine regulat la biserică când îi este rândul, dar administrează trei parohii și la noi vine numai în a treia sărbătoare, iar credincioșii noștri sunt obișnuți a avea preot la biserică în fiecare duminică și mai ales că în satul nostru sunt și uniți și n-avem în sat nici învățător sau pe altcineva cu carte mai multă care să fie în permanență în mijlocul nostru, să ne dea sfaturi și îndemnuri în aceste vremuri grele pentru noi. Din această cauză parohia suferă din lipsa păstorului permanent (...)”⁴⁹.

Prin urmare, Permanența Consiliului Eparhial Cluj a dat curs cererii credincioșilor din Osoi, hirotonindu-l pe seama acestei parohii, în cursul anului 1942, pe tânărul teolog Pinteia Ioan, la vremea respectivă având calitatea de student al Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj, anul III universitar.

Părintele Pinteia Ioan a păstorit la Osoi în perioada 1942-1966. S-a născut la data de 20 mai 1913, în Oșorhel, com. Bobâlna, raionul Dej, regiunea Cluj, din părinții Pinteia Ioan și Maria (n. Jeler). A urmat studiile primare la Școala Elementară din Valea Codorului (cls. I-III) între anii 1920-1923 și cls. a IV-a la Școala Elementară din Dej între 1923-1924; studiile secundare la

⁴⁸ GRIGORIE BENEĂ (COORD.), ANDREEA ÎNEOAN, EMANUIL ÎNEOAN, ANDREEA OPRÎȘ, ADRIAN NICOLAE PETCU, DORIN SAS, DRAGOȘ URȘU, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, 2017, pp. 262-263.

⁴⁹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 1359/1942*, cota: III-168-924, 2 file.

Liceul „Andrei Mureșanu” din Dej, cls. I, II și III, în perioada 1924-1930, iar cls. IV, V, VI și VII la Școala Pedagogică de învățători din Gherla, între anii 1930-1934. A satisfăcut serviciul militar în cursul anului 1935, la Regimentul 81 Infanterie, având gradația de sublocotenent în rezervă. Din 1 noiembrie 1937 și până în 10 iulie 1938 a fost învățător în Călacea (Sălaj), iar din 1 octombrie 1938 și până în 1 septembrie 1940 învățător în Osoi. S-a căsătorit cu tânăra Nichita Olivia Emilia (n. 6 martie 1917): la starea civilă pe data de 25 aprilie 1940, în com. Țaga, iar religios pe data de 29 iulie 1940, în biserica ortodoxă din Parohia Osoi, preoții officianți fiind Ioan Danciu din Escu și Gheorghe Munteanu din Ciubanca. Între anii 1940-1943 a urmat cursurile Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj, pe care a absolvit-o pe data de 12 iunie, obținând calificativul „suficient”. A fost hirotonit pe cale excepțională de către Episcopul Nicolae Colan: în 3 mai 1942 diacon, iar în 29 iunie 1942 întru preot și duhovnic, pe seama Parohiei Osoi, Protopopiatul Dej⁵⁰. Datorită faptului că la data hirotoniei nu absolvise încă Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, încadrarea sa oficială s-a făcut începând cu data de 20 iulie 1943 (cf. Adresei Episcopiei Ortodoxe Române Cluj nr. 2306/1943), după ce în zilele de 15-16 iunie 1943 a susținut examenul de calificare preotească⁵¹.

Iată și documentele depuse în vederea hirotoniei:

„Cercetarea canonică

De Dumnezeu învățătorii Apostoli, cari cele dumnezeiești bine au rânduit și adunarea împreună cu ei a părinților și de Dumnezeu purtători au așezat, ca nimenea să nu se învrednicească de dumnezeiasca treaptă a preoției fără multă cercetare și fără de amănunțită examinare, ca astfel cele dumnezeiești să nu se săvârșească de cei nevrednici.

Venind dar către mine fiul meu acesta spiritual PINTEA IOAN, din locul nașterii Oșorhel, jud. Someș, a cerut a se mărturisi înaintea mea spre a documenta că este vrednic de sfânta treaptă a preoției, pe carele punându-l înaintea sfințitei icoane a Domnului, Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și cercetând adâncimile inimei lui, nimic în el n-am aflat ce l-ar opri și l-ar împiedica pe el, după canoane, de la intrarea în preoție, drept aceea i s-a dat lui această hârtie, întărită cu însăși subscrierea mea spre arătarea celor ce se cuvine.

Cluj, la 2 mai 1942

Pr. Laurențiu Curea
Secretar Eparhial – Duhovnic”

⁵⁰ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesilor*, poziția nr. 483, fila 33.

⁵¹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Pinteia Ioan. Fișa personală*, 5 file.

„Declarație

Subscrisul, cu cea mai curată conștiință mărturisesc că prima și unica mea soție legitimă, Emilia Pinteș (n. Nichita) se află în viață, e de mărturisirea Bisericii Ortodoxe Răsăritene, înainte de căsătoria încheiată cu mine a fost fecioară, cu viață nepătată, și n-a stat cu mine nici într-o legătură de rudenie și cuscrie, care oprește căsătoria; iar acum se află conviețuind cu mine creștinește și așa din partea căsătoriei nu am nici o piedică care după sfintele canoane m-ar opri de la darul preoțesc.

Pe lângă aceasta adevăresc că-mi sunt cunoscute bunele însușiri care, după învățătura Sf. Apostol Pavel, se recer să le aibă preotul. Aceleași însușiri simțindu-le în mine, promit că de la acestea nicicând nu mă voi abate, ci mai vârtos mă voi sili a le desăvârși în mine și a mă arăta întotdeauna demn de chemarea preoțească.

Cu deosebire promit că, după ce mă voi învrednici de darul preoțesc, eu nu mă voi îndepărta de la locul hirotonirii mele fără voia și știrea Prea Sfințitului meu Episcop, nici voi intra la funcțiuni preoțești în parohia destinată mie mai înainte de ce voi fi introdus în aceea prin superioritatea mea, iar în parohie străină nicidecum nu mă voi amesteca peste rânduieli și regulile prescise.

Toate aceste strâns a le păzi și a le urma prin cuvântul meu bine cugetat și prin această scrisoare a mea mă oblig; iar dacă mărturisirea mea nu va fi adevărată, mă supun pedepselor canonice și lipsirii din serviciile preoțești.

Cluj, la 3 mai 1942

Ioan Pinteș
teolog, an III”

„Legământ

Eu, Pinteș I. Ioan, candidat de preoție, declar înaintea lui Dumnezeu, a Prea Sfințitului Meu Stăpân Domnul Nicolae Colan, Episcopul Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, că dorind de a mă învrednici de darul preoției pentru biserica din parohia Osoiu, n-am în vedere decât de a lucra pentru mântuirea sufletească a turmei duhovnicești mie încredințată. Îmi voi potrivi viața mea cu învățătura Sfințelor Evanghelii, ale Sfinților Apostoli și cu toate canoanele și învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe. Nu voi uita niciodată în viața mea cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care cer ca preotul «să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, treaz, întreg la minte, cuviincios, primitor de oaspeți, îndemânatic să învețe pe alții, nebețiv, nedepins să bată, ci blând, nesfadnic, neubitor de argint, bun chivernisitor la casa lui..., căci dacă cineva a sa casă nu știe să și-o rânduiască, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?» (I Timotei 3, 2-5).

Declar, în sfârșit, că întru toate voi fi supus și ascultător chiriarhului meu, Prea Sfințitului Episcop, și dispozițiilor privitoare la biserică și cler ale Sfântului Sinod al Bisericii noastre Ortodoxe Române,

precum și legilor Statului, ca și ceilalți cetățeni și membri ai statului.

«Așa să-mi ajute Dumnezeu».

Cluj, la 3 Mai 1942

Ioan Pinteia,
teolog, an III⁵².

În Parohia Osoi, părintele Pinteia Ioan va activa până în anul 1966, desfășurând o rodnică activitate misionar-pastorală și gospodărească, dar și definitivându-și studiile prin participarea la Cursurile de îndrumare preoțească: în 16 iunie 1951 la Institutul Teologic de Grad Universitar din Cluj, obținând nota 9,14, iar în 14 iunie 1957 la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, obținând nota 8⁵³.

Situația acestei parohii la anul 1946 era următoarea, conform *Fișei parohiale* întocmită chiar de către Părintele Pinteia Ioan: biserica ortodoxă din Osoi a fost construită din lemn, în anul 1800, și acoperită cu șindrilă; la târnosire a fost pusă sub patronajul „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil”; în această comunitate, pe la anul 1946 existau 81 de familii ortodoxe, respectiv 405 suflete, păstorite de părintele Pinteia Ioan, alături de: Duma Augustin – cântăreț și Gavruș Alexandru – paraclisier. Tot în cadrul acestei comunități funcționa și biserica greco-catolică, care avea arondate pe atunci 16 familii, respectiv 70 de suflete. Casa parohială a fost zidită din pământ în anul 1800, acoperită cu șindrilă și se păstra în stare mijlocie. Parohia nu avea un cimitir propriu-zis. În ce privește terenurile bisericești (sesie, plus de sesie sau alte terenuri) biserica ortodoxă din Osoi avea „30 iug. pământ arabil și fânațe dat în folosință preotului ca eclejie, dintre care 20 iug. este sesie veche, iar 10 iug. plus de sesie, primit prin reforma agrară din 1921. Proprietatea bisericii după care se susține este de 8 iug. pământ arabil și fânațe”. Clădiri în afară de casa parohială: „Școala Primară de stat este restrânsă în casa parohială, într-o cameră numită sală de învățământ”. De asemenea, în Parohia Osoi exista biserică de lemn și casă parohială pentru cultul greco-catolic. În ce privește biblioteca parohială (ortodoxă), Părintele Pinteia notifica existența a 170 de volume; numărul cititorilor varia între 10-20, iar numărul volumelor citite anual era de 60. De asemenea, biblioteca parohială era abonată anual la periodicul *Renașterea*, organul de presă al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului⁵⁴.

O altă sursă ce provine tot de la Pr. Pinteia Ioan și anume: *Un istoric al Parohiei Osoi*, întocmit la data de 3 octombrie 1954, prezintă date despre

⁵² ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 1677/1942*, cota: III-168-924, 3 file.

⁵³ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Pinteia Ioan. Fișa personală*, fila 3.

⁵⁴ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Ortodoxă Română Osoi – Fișa parohială (1946)*, întocmită și semnată de către Pr. Pinteia Ioan și Mihăilă Vasile, epitrop I, Fond: *Istoricul Parohiilor pe anul 1946*, 1 filă.

Parohia Osoi și modul cum preotul paroh de aici reușește să păstorească și să realizeze lucruri de o deosebită importanță pentru întreaga comunitate:

„Preotul Ioan Pinte, 1942 și până în prezent, conduc această parohie. Prin octombrie 1948 se face unificarea Bisericii [Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române], iar prin anul 1950 această parohie se întregeste prin arondarea cu filiile: *Valea Lungă* și *Jurca*, cari au fost sate greco-catolice. În primăvara anului 1949 s-a oferit statului întreaga sesiune bisericească și preoțească. Pe la Rusaliile anului 1952 s-au dezlipit de Biserica strămoșească 4-5 familii, intrând în secta pentecostalilor.

Printr-un deosebit entuziasm creștinesc, manifestat în faptă, credințioșii acestei parohii au învelit turnul bisericii cu tînichia zincată, în anul 1954, cu contribuția lor benevolă.

Biserica pe interior prezintă o pictură frumoasă, care este vrednică de păstrat. Biserica este monument istoric. În primăvara anului 1954 s-a înființat cimitirul, care până în acest an n-a existat, morții se îngropau prin grădini”⁵⁵.

În ce privește lucrările de edificare la turnul bisericii, s-a solicitat ajutor chiar de la Patriarhia Română, respectiv suma de 1000-1500 lei, așa cu reiese din următorul document păstrat în Arhiva Arhiepiscopiei Clujului:

„Această rugămintă o întemeiez pe următoarele motive: Biserica noastră este zidită din anul 1800 și este de lemn. Are o pictură de o însemnătate istorică. Din partea autorităților statului este socotită ca un monument istoric. Turnul bisericii care este de o înălțime de 12 m., iar perimetrul lui de 12 m., reprezentând o suprafață de 72 m², care necesită o reparațiune integrală.

Credințioșii satului nostru sunt în număr de 100 familii, din care 5 familii sunt sectari, iar alte 5-6 familii pe care nu se poate conta. Prin toate năzuințele creștinești și umanitare ne-am procurat 100 bucăți tînichia și am realizat o colectă de 2500 lei. Maistrul tinichigiu l-am angajat cu 4200 lei, care va începe lucrul la 1 iulie a.c. (1954).

Satul nostru este sat sărac, așezat între dealuri, lipsit de orice mijloace de câștiguri. Este sat vechi ortodox și are o filie revenită la care am apelat pentru o donație oarecare, dar în zadar.

Cu toate că suntem o parohie săracă, noi ne-am dat silințele pentru achitarea taxelor benevole către Sf. Patriarhie, cât și către Sf. Episcopie și On. Protopopiat în toți anii. Acum însă când suntem într-un impas greu de rezolvat, ne întorcem privirile către Prea Fericirea Excelenței Voastre rugându-Vă cu inimă smerită să binevoiți a ne acorda acel mic ajutor, însă mare pentru noi.

Rămânem în nădejdea Prea Fericirii Excelenței Voastre că această

⁵⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, PT. IOAN PINTEA, *Un scurt istoric al Parohiei Osoi...*, fila 2.

cerere a noastră va primi o rezoluție favorabilă.

Osoi, la 16 iunie 1954

L.S.

Cu supunere fiască,
Pr. Pinteia Ioan”

Conform *Adresei Nr. 5584* din 24 august 1954, Patriarhul Justinian Marina a luat la cunoștință și a dispus ca Parohia Ortodoxă Română Osoi, Protopopiatul Dej, din cadrul Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, să primească suma solicitată în vederea finalizării lucrărilor la turnul bisericii⁵⁶.

Pentru toate aceste realizări, la data de 5 ianuarie 1963, la propunerea Părintelui Protopop al Dejului, Purdea Dumitru, vrednicul de pomenire Episcopul Teofil Herineanu l-a distins pe Părintele Pinteia Ioan cu rangul de *iconom*, adică cu dreptul de a purta brâu roșu, protopopul Dejului motivând această decizie astfel:

„Părintele Pinteia Ioan de la Osoi (...) este preot vrednic și zelos în activitatea sa preotească. A reparat bisericile din Osoi și din filia Jurca, iar în filia Valea Lungă, fiind biserica numai în roșu a terminat-o, dotându-o cu un iconostas frumos, și azi servește în ea. A făcut casă parohială nouă. Servește în patru sate cari alcătuiesc parohia și mulțumește pe credincioși în nevoile lor, cu toate că între sate sunt distanțe mari și terenuri accidentate. (...) Vă rog, Prea Sfințite Stăpâne, să vedeți meritele bogate ale dânsului și să-l învredniciți cu dreaptă răsplată și cu imbold în munca de viitor”⁵⁷.

Prin Decizia nr. 206 din 30 mai 1966, Departamentul Cultelor a recunoscut și a aprobat transferarea Preotului Pinteia Ioan, începând cu data de 1 iunie 1966, de la Parohia Osoi la Parohia Ortodoxă Română Șomcutu Mic, cu filia Peștera, unde va funcționa ca preot paroh până la data de 1 iunie 1979 când s-a pensionat (cf. Deciziei Nr. 1447/1979)⁵⁸. Din păcate, anul când a trecut la cele veșnice ne rămâne necunoscut.

Prin transferarea Pr. Pinteia Ioan la Parohia Șomcutu Mic, postul de preot paroh la Parohia Osoi a rămas vacant. Timp de câteva luni, credincioșii din Osoi au fost păstoriți de părintele Tăut Victor (iunie-octombrie 1966). El s-a născut pe data de 21 mai 1941, în satul Ciaca, com. Zalha, jud. Sălaj, din părinții Tăut Vasile și Carolina. A absolvit șapte clase primare, apoi Seminarul Teologic Ortodox din Cluj și Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, promoția 1963-1964. S-a căsătorit civil pe data de 24 iulie 1965 și religios pe data de 25 iulie 1965, în biserica parohiei Cernuc – Dej, cu tânăra Băban Maria, născută la 15 august 1946. În perioada 01.11.1964 și 01.10.1965 a ocupat funcția administrativă de pedagog la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj. La data de 11 august 1965 a solicitat Episcopului Teofil Herineanu

⁵⁶ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Documentele Nr. 4616 și 4692/1954*, cota: V-61-954, 3 file.

⁵⁷ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 7188/1962*, în Dosarul 7, vol. II/1962, 2 file.

⁵⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Pinteia Ioan. Fișa personală*, fila 4.

hirotonia pe seama Parohiei Cernuc, Protopopiatul Dej⁵⁹. A fost hirotonit întru diacon pe data de 13 august 1965, în Catedrala Episcopală din Cluj, de către Episcopul Teofil Herineanu, iar pe data de 15 august 1965 a fost hirotonit preot, tot de către Episcopul Teofil Herineanu, pe seama parohiei Cernuc din cadrul Protopopiatului Ortodox Român Dej⁶⁰. În perioada 1 iunie – 31 octombrie 1966 a fost numit administrator parohial la Parohia Osoi, Protopopiatul Dej⁶¹.

Prin *Decizia Nr. 6302* a Permanenței Consiliului Eparhial Cluj și prin *Decizia Nr. 247* a Departamentului Cultelor din anul 1966, la Parohia Ortodoxă Română din Osoi a fost numit pe postul de preot paroh părintele Moroșan Vasile (1966-1972)⁶². S-a născut în 4 noiembrie 1946 în comuna Pleșești, municipiul Fălticeni, în familia Moroșan Constantin și Domnica (n. Străchinaru). După absolvirea celor șapte clase generale, a urmat cursurile Seminarului Teologic Ortodox de la Mănăstirea Neamț, pe care le-a absolvit cu diplomă în anul 1966. Pe data de 16 octombrie 1966 s-a căsătorit cu tânăra Coca Băjenaru (n. în 24 februarie 1948) în biserica ortodoxă din Stâncești. A fost hirotonit diacon (21 octombrie 1966) și mai apoi preot duhovnic (22 octombrie 1966), în Catedrala Ortodoxă din Cluj, de către Episcopul Teofil Herineanu, pe seama Parohiei Osoi, Protopopiatul Dej (a se vedea și *Documentul Nr. 5829/1966*)⁶³. În această parohie a slujit până la data de 1 ianuarie 1972, când și-a cerut ieșirea din Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, retrăgându-se cu familia în Moldova⁶⁴.

În perioada anilor 1972-1974, Parohia Ortodoxă Română Osoi, care avea în subordine și filia Jurca, a rămas fără preot titular. Arhiepiscopul Teofil Herineanu a încredințat aceste comunități părintelui Burzo Gavril (1972-1974), preotul paroh din comuna Recea-Cristur, județul Cluj. Dânsul s-a născut pe data de 13 noiembrie 1938, în comuna Suciu de Sus, județul Maramureș, din părinții Burzo Vasile și Valeria. A absolvit Seminarul Teologic Ortodox din Cluj și Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu. De asemenea, a frecventat cursurile de îndrumare pastorală și misionară la București, obținând media 9,54 la promovare, în anul 1971, iar în anul 1976 la Curtea de Argeș, unde a obținut media 9,23. A fost hirotonit diacon în

⁵⁹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 4192/1965*, în Dosarul 5/1965, 1 filă.

⁶⁰ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesiilor*, poziția nr. 765.

⁶¹ AUGUSTIN PĂDUREAN, TEOFIL HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, p. 384.

⁶² ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale pe anul 1966. Darea de seamă a secției administrativ-bisericești pe anul 1966. Anexă: Tabel nominal cu preoții numiți la parohii în anul 1966*, Document Nr. 7000/1966, 1 filă.

⁶³ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesiilor*, poziția nr. 797.

⁶⁴ AUGUSTIN PĂDUREAN, TEOFIL HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, p. 384.

17 august 1965 și preot celib în 8 noiembrie 1965, pe seama Parohiei Dârja, unde a păstorit până la 1 aprilie 1969, când a fost transferat ca preot paroh la Parohia Recea-Cristur din cadrul Protopopiatului Dej.

Conform *Autobiografiei* sale din anul 1979, păstrată la dosarul personal din Arhiva Arhiepiscopiei Clujului, „la vârsta de 18 ani și 2 săptămâni am fost condamnat la 6 ani închisoare, pentru agitație, prin sentința nr. 528 din 17 aprilie 1959. Prin Decretul nr. 310/1964 al Consiliului de Stat am fost grațiat de o parte a pedepsei, iar prin sentința nr. 3603 din anul 1975 a Tribunalului din Dej am fost reabilitat”⁶⁵.

Așa cum am precizat mai sus, în timpul păstoririi sale la Parohia Recea Cristur, din încredințarea Arhiepiscopului Teofil Herineanu, în perioada 1972-1974 a suplinit și Parohia Osoi cu filia Jurca. Din *Raportul de activitate* înaintat Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului la data de 15 noiembrie 1979, reiese foarte clar activitatea pe care Părintele Burzo a desfășurat-o în Parohia Osoi cu filia Jurca:

„Timp de aproape trei ani am suplinit parohia vacantă Osoi cu filia Jurca, unde mă duceam după vecernia din Recea-Cristur, cu cursa, și făceam altă vecernie în Osoi sau Jurca, unde era rândul, și predicam. De multe ori, când era timpul frumos, făceam trei vecernii într-o zi; după ce terminam în Recea [Cristur], plecam cu cursa în Jurca, la vecernie, și de acolo la Osoi, cu bicicleta, unde făceam altă vecernie și țineam predica zilei. Eram înconjurat la aceasta și de prezența mare a credincioșilor la slujbă. În Recea [Cristur] am îmbogățit repertoriul corului, iar în Osoi și Jurca am înființat coruri mixte, care au influențat în bine viața religioasă a credincioșilor respectivi”⁶⁶.

Următorul preot paroh al Parohiei Osoi a fost părintele Chirilă Gavril (1974-1977). Dânsul s-a născut la data de 1 septembrie 1950, în satul Măgoaja, com. Chiuiеști, din părinții Chirilă Ioan și Susana. A absolvit Școala cu clasele I-IV din Măgoaja, Școala cu clasele I-VIII din Chiuiеști, Școala profesională de trei ani din Dej, precum și Seminarul Teologic Special de la Curtea de Argeș, ca șef de promoție (1974). S-a căsătorit pe data de 7 septembrie 1974 cu tânăra Măgurean Victoria (n. 26 august 1958) din Fălcușă, jud. Sălaj. A fost hirotonit diacon în 24 septembrie 1974 și în 25 septembrie 1974 preot și duhovnic, de către Arhiepiscopul Teofil Herineanu⁶⁷. În

⁶⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Burzo Gavril. Document: Date biografice – Recea Cristur, la 15 noiembrie 1979*, 1 filă; GRIGORIE BENEА (COORD.), *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele...*, pp. 143-144.

⁶⁶ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Burzo Gavril. Document: Raport de activitate, Recea Cristur, la 15 noiembrie 1979*, fila 2; CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 98.

⁶⁷ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesilor*, poziția nr. 1079.

urma cererii depuse la secretariatul Centrului Eparhial Cluj pe data de 24.09.1974, părintele consilier administrativ-bisericesc Iosif Chertes îl propune Arhiepiscopului Teofil pentru Parohia Osoi, cu filia Jurca, Protopopiatul Dej, pe Părintele Chirilă Gavril, începând cu data de 15 octombrie 1974. Prin *Adresa Nr. 5279/ 5 octombrie 1974*, Arhiepiscopul Teofil Herineanu a solicitat Departamentului Cultelor aprobarea în acest sens:

„5279/1974

5 octombrie 74

Către,
Onor. Departament al Cultelor
-Direcția pentru Supraveghere și Control-
București,
Str. Snagov, nr. 40, sectorul I

Cu onoare Vă facem cunoscut că am aprobat numirea preotului ortodox român CHIRILĂ GAVRIL la parohia vacantă bugetară de categoria a III-a Osoi cu filia Jurca, cu 210 familii și 850 suflete (pag. 108, poz. 62/89 din schemă), protopopiatul Dej, județul Cluj, cu data de 15 octombrie 1974.

Preotul CHIRILĂ GAVRIL este absolvent al Seminarului Teologic Special Curtea de Argeș, având și stagiul militar satisfăcut.

La cursurile de la Curtea de Argeș a obținut calificative excepționale la învățătură și purtare.

A fost șeful promoției și a obținut media 10 la examenul de diplomă, iar pe cei trei ani media generală 9,71.

Parohia Osoi cu filia Jurca este vacantă cu 1 ianuarie 1972 și n-a putut fi completată până la această dată, din lipsă de preoți.

Parohia, deși are un număr redus de familii, totuși asigură salarizarea preotului, având și case parohiale.

Vă înaintăm alăturat un număr de 6 acte personale, rugându-vă să binevoiiți a-i acorda preotului CHIRILĂ GAVRIL autorizația de a exercita funcția de preot la parohia Osoi cu data de 15 octombrie 1974.

Cu stimă,

Arhiepiscop Teofil Herineanu

Consilier administrativ,
Pr. Iosif Chertes⁶⁸.

După aprobarea venită din partea Departamentului Cultelor, începând cu data de 15 octombrie 1974 Părintele Chirilă Gavril a ocupat postul de preot paroh la Parohia Osoi, cu filia Jurca⁶⁹, până la data de 5 februarie 1977 când a solicitat Arhiepiscopului Teofil Herineanu „încuviințarea canonică pentru a putea candida la ocuparea unei parohii vacante în cadrul

⁶⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 5279/1974*, în Dosar 6/1974, 1 filă.

⁶⁹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale pe anul 1974. Darea de seamă a secției administrativ-bisericești pe anul 1974. Anexă: Tabel nominal cu preoți numiți la parohii în anul 1974*, Document Nr. 6727/1974, fila 2.

Eparhiei Oradea” (Gostila-Fălcuşa). Conform notificărilor părintelui consilier administrativ-bisericesc Iosif Chertes, ca preot paroh la Osoi Părintele Chirilă „a desfășurat o activitate misionar-pastorală fructuoasă, la notările administrative pe anii 1975, 1976 obținând media 8 (opt) și având în permanență preoție lucrătoare”⁷⁰.

Cel care a urmat ca paroh Părintelui Chirilă Gavril a fost părintele Moldovan Ioan. Dânsul a păstorit Parohia Ortodoxă Română Osoi, cu filia Jurca, între anii 1977-2003. S-a născut la 20 februarie 1940, în satul Mănăstirea, com. Mica, jud. Cluj, din părinții Moldovan Iosif și Maria. A urmat școala elementară în satul natal (1947-1954), cursuri de calificare în loc. Codlea, jud. Brașov (1962-1963), iar în perioada 1963-1967 a frecventat cursurile Liceului Nr. 2 din Dej, jud. Cluj, obținând diploma de bacalaureat în sesiunea august 1967, pentru secția reală. Simțind chemare spre Teologie, între anii 1971-1974 a urmat și cursurile Seminarului Teologic Special de la Curtea de Argeș, cu o durată de trei ani și, în baza examenului susținut în sesiunea iunie 1974, candidatul a obținut media 8,28, fiind declarat reușit al 15-lea din cei 130 de candidați. S-a căsătorit civil pe 15 octombrie 1970 și religios în 7 noiembrie 1970 cu tânăra Moldovan Silvia, născută în 5 martie 1948 în com. Ileanda, satul Perii Vadului, jud. Sălaj⁷¹.

A fost hirotonit diacon (11 iulie 1974) și preot duhovnic (12 iulie 1974) în Catedrala Arhiepiscopală din Cluj-Napoca, de către Episcopul-vicar Iustinian Chira Maramureșanul (a se vedea actul nr. 3529/1974)⁷², pe seama Parohiei Vișagu, Protopopiatul Cluj (mai apoi Huedin), unde va păstori până la data de 1 iulie 1977, când a fost transferat la Parohia Osoi, cu filia Jurca, Protopopiatul Dej. În această parohie a slujit până la data de 1 martie 2003, când a solicitat Arhiepiscopului Bartolomeu Anania pensionarea pentru limită de vârstă.

Ca preot paroh la Parohia Osoi, Părintele Moldovan Ioan a urmat și cursurile de Îndrumare Misionară, seria a 67-a, la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, între 21 iulie - 22 august 1981, obținând la examenul de definitivare media 8,29. De asemenea, în perioada 14-21 iulie 1993 a participat și la cursurile de Îndrumare Misionar-Pastorală, seria a 78-a, organizate în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, obținând la examenul de definitivare (promovare) media 8,25⁷³.

⁷⁰ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 369/1977*, în Dosar 6, vol. I/1977, 1 filă; AUGUSTIN PĂDUREAN, TEofil HERINEANU, *Protopopiatul Ortodox Român Dej...*, p. 384.

⁷¹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Moldovan Ioan. Fișa personală*, 5 file.

⁷² ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesăilor*, poziția nr. 1056.

⁷³ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Moldovan Ioan. Documentele Nr. 5360/1981 și 1261/1993*, 2 file.

A fost un preot vrednic și foarte conștiincios, locuind mereu în parohie și îngrijindu-se de viața duhovnicească a comunităților din Osoi și Jurca. „În timpul cât a păstorit (...) în sat, au existat doar credincioși ortodocși și numărul penticostalilor a variat între 5-15 persoane. (...) ținea slujbe două duminici, respectiv sărbători, la Osoi și una la Jurca, aceasta fiind filia parohiei din Osoi”⁷⁴.

Conform mărturiei dânsului, în Parohia Osoi a făcut reparații capitale la casa parohială, s-a îngrijit ca aceasta să fie dotată cu un birou, o bibliotecă și spațiu pentru arhivă. A construit din temelii o șură pentru nevoile gospodărești. De asemenea, ambele biserici din parohia Osoi și filia Jurca au fost întreținute foarte bine, însă lipsa fondurilor financiare nu i-a permis niciodată să demareze lucrări mai ample, parohia fiind de categoria a III-a și cu foarte puțini credincioși. Întotdeauna a dat dovadă de omenie și înțelegere față de colegii săi din apropiere, pe care îi suplinea mereu în concedii sau când aveau nevoie.

Pentru rodnicia sa activitate pusă în slujba Bisericii și a binelui obștesc, precum și în semn de deosebită prețuire și părintească dragoste, Arhiepiscopul Bartolomeu Anania l-a înălțat pe PC Pr. Ioan Moldovan la rangul de „*iconom*”, în 2 aprilie 2003, la propunerea PC Pr. Protopop Teofil Herineanu. Iată și textul referatului înaintat de protopop Arhiepiscopului Bartolomeu:

Protopopiatul Ortodox Român Dej

Nr. 68/28.03.2003

Înalt Prea Sfințite Părinte,

Cu supunere fiască Vă informăm și Vă rugăm următoarele:

Pr. Moldovan Ioan de la Parohia Osoi, cu aprobarea Înalt Prea Sfinției Voastre a ieșit la pensie pentru limită de vârstă cu 1 aprilie 2003, după o slujire în ogorul Domnului de 29 de ani.

Considerăm că la acest eveniment este potrivit să i se acorde distincția de iconom, pentru activitatea preoțească depusă în acești ani, ceea ce Vă rugăm să binevoiți a o aproba.

Pr. Moldovan Ioan este absolvent al Seminarului Teologic Curtea de Argeș, promoția 1974.

A fost hirotonit la data de 12 iulie 1974 pentru Parohia Vișagu, unde a activat până la data de 1 iulie 1977, când a fost transferat la Parohia Osoi, unde a păstorit până la pensionare.

A fost preot serios, modest, cinstit și devotat misiunii preoțești.

Pe plan duhovnicesc a slujit cu regularitate cele sfinte, fiind mereu la îndemâna credincioșilor din Osoi și Jurca.

Pe plan gospodăresc s-a străduit ca biserica să fie bine îngrijită. Nu sunt înfrumusețate cu pictură bisericească din cauza lipsurilor financiare a credincioșilor puțini la număr, dar sunt curate și cu gust împo-

⁷⁴ CODRUȚA RAMONA COBA, FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, pp. 98-99.

dobite.

În cursul celor 29 de ani de pastorație nu a avut nicio reclamație din partea credincioșilor, străduindu-se să se facă pildă întru toate și mulțumindu-se cu sărăcia în care a trăit.

Părintele Moldovan nu a avut nici veleități de a primi distincții, cu toate că i-am propus, în mai multe rânduri, să cheme în parohie un ierarh și să-l propun pentru acest fapt, dar a răspuns că Dumnezeu este Cel ce răsplătește.

Urmare acestora, Vă rugăm să aprobați acordarea distincției propuse, având convingerea că va fi pentru preotul pensionat moment de satisfacție pentru faptul că activitatea sa este apreciată.

PROTOPOP,
Pr. Herineanu Teofil⁷⁵.

După pensionarea Părintelui Ioan Moldovan la limită de vârstă, Parohia Ortodoxă Română Osoi, cu filia Jurca, a fost încredințată spre păstorire tânărului părinte *Moldovan Liviu-Vlad*, numit cu data de 1 aprilie 2003. El s-a născut la data de 20 februarie 1981, în municipiul Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud, din părinții credincioși Moldovan Liviu și Emilia. A urmat Școala Generală cu clasele I-VIII în orașul Bistrița (1989-1997) și Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca (1997-2002), pe care l-a absolvit cu examen de bacalaureat, susținut în sesiunea iunie-iulie 2002. În perioada 2003-2007 a urmat cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, specializarea Teologie Pastorală – linia de studiu română, învățământ de zi cu durată de 8 semestre, promoția 2007, prezentându-se la examenul de licență în sesiunea iulie 2008 și fiind declarat reușit. Tema tezei de licență a fost: *Viața și activitatea Sfântului Simeon Noul Teolog*, avându-l drept coordonator științific pe Pr. lect. univ. dr. Dorel Man. S-a căsătorit în 25 ianuarie 2003 cu tânăra Mărginean Maria-Oana (n. 30.03.1981), la biserica parohială „Sfinții Apostoli Petru, Pavel și Andrei” din Bistrița, avându-l ca preot oficiant pe PC Pr. Pintican Ioan. A fost hirotonit diacon, în ziua de 24 martie 2003, în biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din Cluj-Napoca, și apoi preot, în 25 martie 2003, la Sfânta Mănăstire Nicula, de către Episcopul-vicar Vasile Someșanul, pentru Parohia Osoi⁷⁶. Iată și *Legământul* rostit la hirotonie:

„ÎN NUMELE TATĂLUI ȘI AL FIULUI
ȘI AL SFÂNTULUI DUH. AMIN
LEGĂMÂNT

Eu, Diaconul Liviu-Vlad Moldovan, candidat la preoție, declar înaintea lui Dumnezeu, a Înalt Prea Sfințitului meu Stăpân BARTOLOMEU

⁷⁵ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 1030/2003*, cota I.A. Sectorul administrativ-bisericesc. Distincții, 1 filă.

⁷⁶ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Moldovan Liviu-Vlad. Fișa personală*, 2 file.

ANANIA, Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (și a Prea Sfințitului VASILE SOMEȘANUL, Episcop-vicar), că dorind a mă învrednici de harul preoției pentru biserica din parohia Osoi, Protopopiatul Dej, județul Cluj, n-am alt gând decât să lucrez pentru mântuirea sufletească a turmei duhovnicești ce-mi va fi încredințată. Mai declar că îmi voi potrivi viața mea cu învățăturile Sfintei Evanghelii, ale Sfinților Apostoli și cu toate canoanele și învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe. Nu voi uita niciodată în viața mea cuvintele Sfântului Apostol Pavel care cere ca preotul «să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, veghetor asupra-și, măsurat, cuviincios, primitor de străini, destoinic să-i învețe pe alții, nu bețiv, nu bătaș, ci potolit, nu certăreț, nu iubitor de argint, bine chivernisindu-și casa lui (...), că dacă cineva nu știe să-și rânduiască propria sa casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu?»

Declar, în sfârșit, că întru toate voi fi supus și ascultător Chiriarhului meu, urmașilor lui și tuturor rânduieilor privitoare la Biserică și cler ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum și legilor patriei noastre, România.

Așa să-mi ajute Dumnezeu!

Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh. Amin.

Cluj-Napoca, la 25 martie 2003

s.s. Moldovan Liviu-Vlad⁷⁷.

Menționăm faptul că preluarea parohiei de la Pr. Moldovan Ioan s-a făcut în mod oficial abia în data de 5 mai a anului 2003, în prezența PC Prot. Teofil Herineanu al Dejului, care a întocmit următorul Proces verbal:

„Proces verbal

Încheiat astăzi, 5 mai 2003, în Parohia Osoi, cu ocazia preluării parohiei de la Pr. Moldovan Ioan, ieșit la pensie cu data de 1 aprilie 2003, după o pastorație în Parohia Osoi de 26 ani, și predarea ei noului titular Moldovan Liviu-Vlad, numit cu 1 aprilie 2003.

Sunt prezenți: Prot. Teofil Herineanu, Pr. Moldovan Ioan, Pr. Moldovan Liviu-Vlad, în calitate de primitor, și următorii membri ai Consiliului Parohial: Duma Dănilă, Duma Vasile și Pop Simion.

Se verifică gestiunea parohiei, pe perioada 13 septembrie 2002 – 5 mai 2003, și se constată următoarea situație financiară:

Total venituri: 10.766.503 lei

Total cheltuieli: 10.766.503 lei

Sold: 0 lei

La pangar, se constată că de la ultima verificare au intrat 7 Kg lumânări, au ieșit 7 Kg lumânări, sold 0.

În privința salariului din fonduri proprii, se constată că Pr. Moldovan Ioan a încasat un salariu, până în luna octombrie 2002 (inclusiv). Rămân de plată lunile noiembrie-decembrie 2002 și ianuarie 2003, în suma

⁷⁷ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Moldovan Liviu-Vlad. Legământ*, 1 filă.

de 14.388.511 lei, la care Pr. Moldovan Ioan renunță.

Terminate aceste forme, se preiau și se predau următoarele:

1. Registru de casă, încheiat la zi, cu soldul o.
2. Registru pangar (caiet).
3. Registru inventar, cu toate obiectele înscrise în el.
4. Evidente cărți și reviste.
5. Matricole: botezați, cununați, înmormântați.
6. Registru Procese verbale.
7. Două bucăți chitanțiere pe anul 2003, folosite până la chitanța nr. 43.
8. Ordin de plată, folosit până la nr. 5/2003.
9. Cod fiscal nr. 8394881.
10. Două bucăți ștampile + antet + tușieră.
11. Arhiva parohiei, depozitată în biroul parohial.
12. Toate bunurile mobile și imobile ale parohiei.

Se întreabă părțile dacă au vreo pretenție unii de la alții și răspund că nu au.

Pr. Moldovan Ioan se descarcă de responsabilitatea financiară a Parohiei Osoi și tânărul titular se încarcă cu această responsabilitate.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul proces verbal.

Protopop,	Am predat,	În fața noastră:
T. Herineanu	Pr. Moldovan Ioan	Duma Dănilă
	Am primit,	Duma Vasile
	Pr. Moldovan Liviu-Vlad	Pop Simion ⁷⁸ .

În calitate de preot paroh, Părintele Moldovan Liviu-Vlad și-a început activitatea misionar-pastorală și administrativă prin săvârșirea cu regularitate a sfintelor slujbe, rostirea de omilii și cateheze și prin consolidarea celor două lăcașuri de cult din parohia Osoi și filia Jurca. De pildă, în filia Jurca a renovat biserica pe interior și exterior, lăcașul de cult fiind resfințit de către Episcopul-vicar Irineu Pop Bistrițeanul în data de 10 aprilie 2005⁷⁹. La numai câteva luni, după ce s-a constatat că în biserica parohială „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” din Osoi nu există sfinte moaște în piciorul prestolului, s-a procedat la resfințirea bisericii-monument, slujba fiind oficiată de Episcopul-vicar Vasile Someșanul, în data de 6 noiembrie 2005⁸⁰. Cu acest prilej, din încredințarea Arhiepiscopului Bartolomeu Anania, pentru toată osteneala depusă, Părintele Moldovan Liviu-Vlad a fost înălțat la rangul de *sachelar*⁸¹.

⁷⁸ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Prot. Teofil Herineanu, *Procesul verbal de preluare a Parohiei Osoi de către PC Pr. Moldovan Liviu-Vlad, 5 mai 2003*, în *Fondul: Acte de proprietate și scurt istoric. Parohii din Protopopiatul Dej. Parohia Osoi – 2004*, 1 filă.

⁷⁹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Darea de seamă pe anul 2005. Agenda pastoral-misionară a PS Episcop-vicar Irineu Pop Bistrițeanul*, cota: I.A. Sectorul administrativ-bisericesc, fila 3.

⁸⁰ *** „Agenda ierarhilor. PS Vasile Someșanul”, în *Renășterea*, XVI (2005), nr. 12, p. 11.

⁸¹ ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Moldovan Liviu-Vlad. Document Nr. 3594/2005*, 1 filă.

Pentru că între timp în Parohia Osoi s-a început construirea unui nou lăcaș de cult, în biserica-monument cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” s-a mai slujit până în luna octombrie a anului 2010 și de atunci se mai oficiază slujbe doar de praznicul Adormirii Maicii Domnului și cu prilejul sărbătorii Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil.

Edificarea noii biserici cu hramul „Sfântul Ioan Iacob Hozevitul”, în timpul păstoririi PC Pr. Moldovan Liviu-Vlad

Noua biserică cu hramul „Sfântul Ioan Iacob Hozevitul” din Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, a fost edificată între anii 2003-2022, în timpul păstoririi PC Pr. Moldovan Liviu-Vlad, prin contribuția credincioșilor și a altor binefăcători.

Datorită înaintării în vârstă a credincioșilor din satul Osoi și pentru a avea mai aproape de ei biserica parohială, preotul paroh împreună cu membrii Consiliului Parohial au luat această hotărâre de edificare a unei noi biserici de zid, care să fie amplasată în mijlocul satului, unde se află actualmente și casa parohială, căminul cultural și școala generală.

Încă din vara anului 2003 a fost pregătit locul unde avea să fie construită biserica, iar în data de 9 mai 2004 a avut loc sfințirea pietrei de temelie a noului lăcaș de închinare cu hramul „Sfântul Ioan Iacob Hozevitul”, slujba fiind oficiată de către vrednicul de pomenire Episcop-vicar Vasile Someșanul⁸².

Chiar dacă Certificatul de Urbanism (nr. 503) s-a obținut în 29 decembrie 2009, iar autorizația de construire a fost eliberată abia pe 25 ianuarie 2010⁸³, lucrările de edificare s-au demarat într-un ritm foarte alert, așa cum reiese dintr-o recentă monografie a satului Osoi: „Datorită faptului că populația este îmbătrânită și ajungea cu greu la biserica din deal, tânărul preot Liviu Moldovan a pus, în anul 2003, când în sat mai erau 170 de persoane, bazele unei noi biserici, în mijlocul satului, lângă casa parohială și clădirea școlii. Putem spune, fără teama de a greși, că această biserică s-a făcut din «bănuțul văduvei». Toată «suflarea» satului a contribuit fizic la ridicarea bisericii, fiecare după puterea lui: au săpat fundația cu hârlețul și lopata, au umplut-o cu bolovani cărați cu zadia de către femei, clădită din bucăți de cărămidă cărată cu căruțele de la moara drăpănată”⁸⁴ din filia Jurca, pe

⁸² *** „Agenda ierarhilor. PS Vasile Someșanul”, în *Renașterea*, XV (2004), nr. 6, p. 11; CODRUȚA RAMONA COBA, LIVIU-VLAD MOLDOVAN, FLORICA CARPIUC, *Biserica din sufletul meu. Biserica din Deal la 200 de ani*, Osoi, 2021, p. 18.

⁸³ ARHIVA PAROHIEI OSOI, *Consiliul Județean Cluj. Autorizație de construire Nr. 3 din 25.01.2010*, în *Fondul: Acte de proprietate și scurt istoric. Parohii din Protopopiatul Dej. Parohia Osoi – 2004*, 1 filă.

⁸⁴ FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 99.

care credincioșii de acolo au fost de acord să o doneze în scopul edificării bisericii din parohia Osoi.

Începând cu anul 2004 și până în anul 2006 au fost realizate fundația și turnarea plăcii de beton, ajungându-se la cota 0. Din punct de vedere arhitectural, biserica parohială din Osoi a fost proiectată „cu demisol parțial, parter cu pridvor, pronaos, naos, altar, balcon și turn clopotniță, cu fundații continue din beton simplu, elevații din beton armat, pereți din zidărie portantă rigidizați cu samburi și centuri din beton armat și stâlpi peste nava bisericii, acoperiș șarpantă din lemn cu învelitoare din țigle”⁸⁵, cu partea de proiectare fiind responsabilii arhitecții Muntean Marian și Muntean Doina din municipiul Cluj-Napoca.

Astfel, între anii 2006-2010 au fost executate lucrările de zidărie și de montare a stâlpilor de beton, iar în interiorul edificiului au fost proiectate două balcoane și un spațiu destinat corului. „Pentru a înainta cu lucrările, s-au organizat, cu fii satului, de Sfânta Maria, «mese caritabile», ocazie cu care fiecare dona bani în acest scop, după puterile lui”⁸⁶.

Între 2010-2012 s-a reușit acoperirea bisericii cu țiglă, care mai apoi a fost înlocuită cu tablă de culoare roșie, iar în perioada următoare, 2012-2014, au fost executate lucrările de finisare pe interior. Între anii 2014-2017 biserica a fost finisată și pe exterior cu vopsea decorativă și, totodată, a fost împrejmuțată parțial cu grad din sârmă și stâlpi de beton.

Interiorul bisericii este pictat integral în tehnica tempera de către pictorul Mureșan Ioan, fiu al satului, în pridvor fiind zugrăvite tablourile votive ale Preafericitului Părinte Patriarh Daniel și a ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Iconostasul a fost realizat din lemn de tei de către domnul Neluțu Rotiș din Șuncuț, iar icoanele de pe iconostas au fost pictate de dl. Mureșan Ioan.

Construcția bisericii se datorează devotamentului și implicării duhovnicești și materiale a credincioșilor din această parohie, a fiilor satului, a Primăriei din comuna Recea Cristur, a Consiliului Județean Cluj și a altor donatori inimoși implicați în viața bisericii din această comunitate ortodoxă.

Ca o încununare a lucrărilor de edificare și a jertfelniciei credincioșilor de aici, biserica cu hramul „Sfântul Ioan Iacob Hozevitul” din Parohia Osoi va fi sfințită, din încredințarea ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, în data de 7 mai 2023, de către Preasfințitul Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Benedict Bistrițeanul.

Înscrie, Doamne, în cartea vieții pe ctitorii, binefăcătorii, ostenitorii și închinătorii acestei sfinte biserici!

⁸⁵ ARHIVA PAROHIEI OSOI, *Referat privind verificarea de calitate la cerința A 1 a proiectului: Biserica Ortodoxă cu parter, balcon și turn. Faza de proiectare: D.T.A.C.*, 1 filă; ARHIVA PAROHIEI OSOI, *Memoriu arhitectură*, 1 filă.

⁸⁶ FLORICA CARPIUC, *Satul Osoi...*, p. 99.

Bibliografie

Documente – Arhiva Arhiepiscopiei Clujului

1. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale pe anul 1942. Document: Preoți rămași în teritoriul cedat.*
2. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale pe anul 1966. Darea de seamă a secției administrativ-bisericești pe anul 1966. Anexă: Tabel nominal cu preoții numiți la parohii în anul 1966, Document Nr. 7000/1966.*
3. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Actele Adunării Eparhiale pe anul 1974. Darea de seamă a secției administrativ-bisericești pe anul 1974. Anexă: Tabel nominal cu preoții numiți la parohii în anul 1974, Document Nr. 6727/1974.*
4. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Darea de seamă pe anul 2005. Agenda pastoral-misionară a PS Episcop-vicar Vasile Someșanul, în Dosar I.A./2005.*
5. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Darea de seamă pe anul 2005. Agenda pastoral-misionară a PS Episcop-vicar Irineu Pop Bistrițeanul, în Dosar I.A./2005.*
6. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 1030/2003, în Dosarul I.A./2003, Distincții.*
7. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 1359/1942, cota: III-168-924.*
8. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 2493, cota: III-47-934.*
9. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 369/1977, în Dosarul 6, vol. I/1977.*
10. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 3715/1941, cota: III-558-926.*
11. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 4192/1965, în Dosarul 5/1965.*
12. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 5279/1974, în Dosarul 6/1974.*
13. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Document Nr. 7188/1962, în Dosarul 7, vol. II/1962.*
14. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Documentele Nr. 4616 și 4692/1954, cota: V-61-954.*
15. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Burzo Gavril. Document: Date biografice – Recea Cristur, la 15 noiembrie 1979.*
16. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Burzo Gavril. Document: Raport de activitate – Recea Cristur, la 15 noiembrie 1979.*
17. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Moldovan Ioan. Fișa personală.*

18. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Părintelui Moldovan Ioan. Documentele Nr. 5360/1981 și 1261/1993.*
19. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Moldovan Liviu-Vlad. Fișa personală.*
20. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Moldovan Liviu-Vlad. Legământ.*
21. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Moldovan Liviu-Vlad. Document Nr. 3594/2005.*
22. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Nichita Gavril. Stat de serviciu.*
23. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Dosarul personal al Pr. Pinteia Ioan. Fișa personală.*
24. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului – Cartea hirotonirilor și hirotesuilor, 1921-1977.*
25. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Fundația Pantelimon Pop din Osoi – Fonduri și Fundațiuni, în Dosarul cu istoricul Parohiei Osoi din anul 1972.*
26. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Istoricul Parohiei Ortodoxe Române Osoi din anul 1982.*
27. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Istoricul Parohiei Ortodoxe Române Osoi din anul 1972.*
28. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *O lume într-un timbru, cota: II.B. Sectorul Cultural, în Dosarul V, 2022.*
29. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Ortodoxă Română Osoi – Fișa parohială (1946), întocmită și semnată de către Pr. Pinteia Ioan și Mihăilă Vasile, episcop I, Fond: Istoricul Parohiilor pe anul 1946.*
30. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Documentele Nr. 1647, 2155 și 2218/1924, cota: III-168-924.*
31. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Documentele Nr. 5414, 5588/1925, cota: III-168-924.*
32. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 4768/1926, cota: III-168-924.*
33. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 5078/1926, cota: III-168-924.*
34. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 5588/1926, cota: III-168-924.*
35. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 5835/1926, cota: III-168-924.*
36. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Parohia Osoi, Protopopiatul Dej, Document Nr. 1677/1942, cota: III-168-924.*
37. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Pr. GAVRIL BURZO, *Istoricul parohiei și bisericii din Osoi (31 mai 1972).*

38. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Pr. IOAN PINTEA, *Un scurt istoric al Parohiei Osoi*, Oficiul Parohiei Ortodoxe Române Osoi, Document Nr. 64/1954, 3 octombrie 1954.

39. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, Prot. Teofil Herineanu, *Procesul verbal de preluare a Parohiei Osoi de către PC Pr. Moldovan Liviu-Vlad, 5 mai 2003*, în *Fondul: Acte de proprietate și scurt istoric. Parohii din Protopopiatul Dej. Parohia Osoi – 2004*.

40. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Raportul Academiei Teologice Ortodoxe Române pe anul universitar 1941-1942*.

41. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Raportul Consiliului Eparhial către Adunarea Eparhială din anul 1942. Secția bisericească*, Document Nr. 1586/1942.

42. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Tablou despre situația împroprietăririi parohiei din comuna Osoi care are astăzi 300 de suflete ortodoxe române*, Document Nr. 4187 (31.05.1927), cota: V-619-926.

43. ARHIVA ARHIEPISCOPIEI CLUJULUI, *Tablou despre situația împroprietăririi parohiei din comuna Osoi care are astăzi 347 de suflete ortodoxe române*, Document Nr. 2920 (16.04.1932), cota: V-619-926.

Documente – Arhiva Parohiei Osoi, Protopopiatul Dej

44. ARHIVA PAROHIEI OSOI, *Consiliul Județean Cluj. Autorizație de construire Nr. 3 din 25.01.2010*, în *Fondul: Acte de proprietate și scurt istoric. Parohii din Protopopiatul Dej. Parohia Osoi – 2004*.

45. ARHIVA PAROHIEI OSOI, *Memoriu arhitectură*, 2010.

46. ARHIVA PAROHIEI OSOI, *Referat privind verificarea de calitate la cerința A 1 a proiectului: Biserica Ortodoxă cu parter, balcon și turn. Faza de proiectare: D.T.A.C.*, 2010.

Lucrări de specialitate

47. BENEĂ GRIGORIE (COORD.), INEOAN ANDREEA, INEOAN EMANUIL, OPRÎȘ ANDREEA, PETCU ADRIAN NICOLAE, SAS DORIN, URȘU DRAGOȘ, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2017.

48. COBA CODRUȚA RAMONA, CARPIUC FLORICA, *Satul Osoi – tradiție și actualitate*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022.

49. COBA CODRUȚA RAMONA, MOLDOVAN LIVIU-VLAD, CARPIUC FLORICA, *Biserica din sufletul meu. Biserica din Deal la 200 de ani*, Osoi, 2021.

50. *Județele României Socialiste*, București, Editura Politică, 1969.

51. MAN DOREL, *Pastorație și istorie la Episcopul Nicolae Colan în Transilvania (1940-1944)*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2007.

52. *Monumente istorice și de artă religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*, tipărită din inițiativa și purtarea de grijă

a Înaltpreasfințitului Teofil, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, 1982.

53. PĂDUREAN AUGUSTIN, HERINEANU TEOFIL, *Protopopiatul Ortodox Român Dej – monografie* – , Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2010.

54. PUȘCARIU ILARION, CRISTEA MIRON, VOILEANU MATEIU, *Biserica Catedrală de la Mitropolia Ortodoxă Română în Sibiu. Istoricul zidirii (1857-1906)*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1908.

55. STANCA SEBASTIAN, *Viața și activitatea Episcopului Vasile Moga (1774-1845)*, Cluj, Tipografia Eparhiei Ortodoxe Române Cluj, 1939.

56. TOGAN NICOLAU, *Românii din Transilvania la 1733. Conscripția Episcopului Ioan In. Klein de Sadu, publicată după manuscriptul aflat în Muzeul Brukenthal din Sibiu*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1898.

Dicționare și Enciclopedii

57. GHINEA DAN, *Enciclopedia geografică a României*, ediția a IV-a, actualizată și completată, Toronto, 2018.

58. SUCIU CORIOLAN, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, O-Z, Iași, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1967-1968.

Studii și Articole

59. „Agenda ierarhilor. PS Vasile Someșanul”, în *Renașterea*, XV (2004), nr. 6, p. 11.

60. „Agenda ierarhilor. PS Vasile Someșanul”, în *Renașterea*, XVI (2005), nr. 12, p. 11.

61. „Consiliul Eparhial Ortodox Român din Cluj. Donațiunile făcute bisericilor din eparhie în anul 1927. Document Nr. 3777/1928”, în *Renașterea*, VI (1928), nr. 27, p. 8.

62. „Documente istorice: Regulatio Diocesis Transilvanicae Disunitae anoo 1805”, în *Transilvania*, nr. 2, martie-aprilie, 1911, pp. 154-155.

63. „Vizitația canonică de primăvară 1926”, în *Curierul Creștin*, VIII (1926), nr. 11, p. 57.

64. BENDEA CONSUELA, „Biserici de lemn vechi de pe Valea Someșului”, în vol. *Cultura tradițională din județul Cluj*, vol. IV: Valea Someșului Mic, Cluj-Napoca, Editura Tradiții clujene, 2020, pp. 283-306.

65. BUNEA AUGUSTIN, „Statistica românilor din Transilvania în anul 1750, făcută de vicarul episcopesc Petru Aron”, în *Transilvania*, XXX (1901), nr. 9, pp. 274-287.

66. CIOBANU VIRGIL, „Statistica românilor ardeleni din anii 1760-1762”, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională (1924-1925)*. Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, anul III, București, Editura Cartea Românească S.A., 1926.

67. HERMAN TEODOR, „Concurs repetit”, în *Renașterea*, II (1924), nr. 20, p. 8.

68. HITCHINS KEITH, BEJEU IOAN N., „Documente după 1761”, în *Mitropolia Ardealului*, XIX (1974), nr. 1-3, pp. 40-47.

69. MARCU GRIGORIE T., „Cronică. Un an de apostolat ortodox românesc în Eparhia Clujului”, în *Revista Teologică*, XXXII (1942), nr. 1-2, p. 130.

70. MUREȘANU FLOREA, „Pe drumurile apostoliei: P.S.S. Episcopul Nicolae Colan printre credincioși. Vizitațiile canonice din parohiile Aszó (Osoi), Alsócsobánka (Ciubanca) și Alparet (Olpret)”, în *Tribuna Ardealului (Cluj)*, II (joi, 14 august 1941), nr. 264, p. 3.

71. ȚIFU TITUS, „Puțină geografie misionară”, în *Viața Ilustrată*, XI (1944), nr. 1, pp. 17-18.

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

STAREA DE RUGĂCIUNE

VALER BEL

Abstract.

We call the state of prayer the free and conscious placement of man in a communion with God in which the believer recognizes God as the center and sole source of his life, adores Him and brings Him due praise and thanks. The Christian is called to acquire this state as a permanent state in his life, so that it becomes a path with Christ to the kingdom of God. Prayer is the natural state of man, because man does not have his truth in himself, but in God. Man is by creation a theonomic being and has a Christological destiny. That is why man's nature, in its depths, tends towards God. And this movement of man towards fulfillment and perfection is supported and dynamized by the work of God through prayer. Let us strive to attain the state of humble prayer, even when we are not actually praying. Let us have the living faith that God is always present in all the circumstances of our lives, listens to our prayer and fulfills it. May our life be a continuous testimony of God's love. This is prayer salt.

Keywords: *prayer, communion, Christian, God, man, faith.*

Taina vieții creștine constă în aceea că ea este un drum cu Hristos Mântuitorul spre Împărăția cea veșnică a iubirii lui Dumnezeu. Pe acest drum, Mântuitorul Iisus Hristos ne face părtași la jertfa și învierea Sa, pe măsura eforturilor noastre de a evita păcatul și a ne dăruia Lui în stare de rugăciune. Numim aici *stare de rugăciune* așezarea liberă și conștientă a omului într-o comuniune cu Dumnezeu în care credinciosul Îl recunoaște pe Dumnezeu ca centru și unica sursă a vieții sale, Îl adoră și-I aduce lauda

și mulțumirea cuvenită. Prin aceasta el alege fără ezitare lui Hristos, trăirea după adevăr (cf. 3 Ioan 3-4) și se deschide lucrării Sfântului Duh care-i dă puterea pentru aceasta¹. Creștinul este chemat să dobândească această stare ca pe o stare permanentă în viața lui, astfel ca aceasta să devină o cale împreună cu Hristos spre împărăția lui Dumnezeu. Spre aceasta ne îndemnă Mântuitorul Iisus Hristos când spune: „Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

1. Mântuitorul Iisus Hristos, Modelul suprem de rugăciune.

Dar, înainte de toate, Mântuitorul Iisus Hristos este modelul suprem și în ceea ce privește starea de rugăciune. El a întrupat la modul suprem această stare de rugăciune pe tot parcursul vieții și activității Sale pământești, nu numai atunci când El Însuși Se ruga, așa cum arată Sfintele Evanghelii, ci pe tot parcursul propovăduirii, activității Sale în relaționarea cu oamenii, absolut în toate împrejurările. De la Întrupare la Înălțare, întreaga viață pământească a lui Iisus este o viață în rugăciune plină de Duhul și de darurile Sale.

Din clipa în care Iisus Își începe slujirea publică, în care El trăiește întreaga noastră existență omenescă, cu temerile, ispitele, luptele, suferințele, durerile și bucuriile ei, El Își trăiește omenitatea Sa întru Duhul Sfânt ca Fiu al lui Dumnezeu, într-o neîncetată și liberă supunere față de Tatăl Său. Cuvintele cu care Iisus Își începe slujirea Sa publică exprimă conștiința Sa de a fi Hristos Fiul lui Dumnezeu, uns de Duhul Sfânt și pătruns de El: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea și celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsați...Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre” (Luca 4, 18-21). Întreaga slujire publică a lui Iisus este descrisă de Evanghelistul Luca, în consecință, ca purtând pecetea Sfântului Duh, Care odihnește în El, Care Îl pătrunde. El este dus de Duhul în pustie și este întărit de Duhul pentru a mărturisi cuvântul Evangheliei. Iisus este pătruns de Duhul, I Se supune Lui, în Duhul vorbește, lucrează, învață, Se roagă, vindecă înviază morți, scoate demonii; tot în Duhul Se aduce pe Sine jertfă, Se sfințește și această jertfă este bineplăcută Tatălui².

Iisus Se roagă în Duhul: „El S-a bucurat în Duhul Sfânt și a zis: „Te slăvesc pe Tine, Părinte, Doamne al cerului și al pământului“ (Luca 10,21);

¹ Pr. Ion BRIA, *Credința pe care o mărturisim*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1987, p. 203.

² Pr. Boris BOBRINSKOY, *Taina Preasfintei Treimi*, trad. de Măriuca și Adrian Alexandrescu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2006, pp. 102-118.

„Iisus a suspinat cu duhul [...] și a zis: “Părinte, Îți mulțumesc că M-ai ascultat” (Ioan 11,33). Dar Iisus era în rugăciune, căci Duhul rugăciunii, Care porcede de la Tatăl, odihnește în El („Tu ești Fiul Meu”) și Se urcă la Tatăl într-o neîncetată suspinare, într-o alternanță nesfârșită de dragoste și de unitate. Nici o clipă din viața pământescă a lui Iisus nu putea fi exterioară acestei rugăciuni a Duhului și întru Duhul. În Duhul este El mereu în întregime către Tatăl, Duhul Sfânt este astfel „mediul” și „locul” dialogului treimic veșnic și de negrăit: „Tu ești Fiul Meu” și „Avva, Părinte”.

Pe cruce, Iisus înfruntă agonia și moartea în singurătate, dar știe că Tatăl nu L-a părăsit: „Dar nu sunt singur, pentru că Tatăl este cu Mine” (Ioan 16,32). Întru Duhul, Iisus Se sfințește pe Sine (Ioan 17, 19), Se oferă Tatălui ca jertfă curată (Evrei 9, 14) și, dându-Și ultima suflare, Își încredințează duhul în mâinile Tatălui (Luca 23, 46; Ioan 19, 30). Ca răspuns la această dăruire în Duhul, Tatăl învie pe Fiul Său și Fiul însuși învie din morți prin același Duh Sfânt (Matei 28, 6-7; Marcu 16, 16; Luca 24, 6). Sfântul Duh este puterea Tatălui Care-Și ridică Fiul preaiubit și Îi dăruiește biruința asupra iadului și a morții, rostogolește piatra mormântului gol, umple de bucurie copleșitoare pe femeile purtătoare de mir și pe ucenici.

Mântuitorul Iisus Hristos i-a învățat și pe ucenicii Săi să se roage prin numeroasele îndemnuri la rugăciune și prin parabolele referitoare la aceasta. În acestea sunt precizate și condițiile sau calitățile rugăciunii „în duh și în adevăr” (Ioan 4, 23).

2. Ce este rugăciunea?

Rugăciunea este dialogul direct al omului cu Dumnezeu și expresia dorinței și voinței lui de a fi în comuniune cu Dumnezeu. Prin rugăciune omul se împărtășește de prezența și lucrarea lui Dumnezeu în creație și de bunăvoința Lui milostivă de a intra în comuniune cu omul și se face primitor al harului Său, înălțându-și viața în Dumnezeu. Rugăciunea este starea firească a omului, deoarece omul nu-și are adevărul său în sine însuși, ci în Dumnezeu. Omul este prin creație o ființă teonomă și are un destin hristologic. De aceea firea omului, în profunzimile ei, tinde cu totul spre Dumnezeu. Iar această mișcare a omului spre împlinire și desăvârșire este susținută și dinamizată de lucrarea lui Dumnezeu prin rugăciune. Rugăciunea este exprimarea cea mai intimă, mai profundă și mai deplină a naturii omului, a aspirației lui spre împlinire, desăvârșire și viață veșnică.

În viziunea Sfântului Ioan Scărarul, „rugăciunea este, după însușirea ei, însoțirea și unirea omului cu Dumnezeu; iar după lucrare, susținătoarea lumii. Este împăcare a lui Dumnezeu; maica lacrimilor și fiica lor; ispășirea păcatelor; pod de trecere peste ispite; perertele din mijloc în fața necazuri-

lor; zdrobirea războaielor, lucrarea îngerilor, hrana tuturor ființelor netrupești, veselia ce va să vie, lucrarea fără margine, izvorul virtuților, pricinuitoarea harismelor (a darurilor), sporirea nevăzută, hrana sufletului, lumina minții, securea deznădejdiei, dovedirea nădejdiei, risipirea întristării, bogăția călugărilor, visteria isihaiștrilor, micșorarea mâniei, oglinda înaintării, arătarea măsurilor, vădirea stării dinăuntru, descoperirea celor viitoare, semnul slvei. Rugăciunea este celui ce se roagă cu adevărat tribunal, dreptar și scaun de judecată al Domnului, înaintea scaunului Judecării viitoare³. Iar Părintele Stăniloae subliniază faptul că „Rugăciunea este singurul mijloc de unificare a celor trei puteri ale sufletului, sfâșiate de patimi”⁴. Pe scurt, Sfântul Grigorie Sinaitul spune că „Rugăciunea este Dumnezeu care lucrează toate într-un toți”⁵.

3. Calitățile rugăciunii.

Pentru ca rugăciunea noastră să fie primită de Dumnezeu ea trebuie:

a) Să fie săvârșită în adevăr și cu credință neîndoielnică.

Deoarece harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos (cf. *Ioan* 1, 17-18), conținutul rugăciunii trebuie să exprime Revelația lui Dumnezeu așa cum El ni S-a descoperit în istorie, în autorevelarea Sa care a culminat în Iisus Hristos. Căci „vine ceasul și acum este când adevărații închinători se vor închina Tatălui în duh și în adevăr, că și Tatăl astfel de închinători Își dorește” (*Ioan* 4, 23). Conținutul rugăciunii trebuie să se regăsească în Revelația dumnezeiască pusă în relație directă cu aspirațiile și nevoile actuale ale credincioșilor.

Comunitatea creștină din primele veacuri și-a formulat primele rugăciuni fie preluând texte din Vechiul și Noul Testament, fie alcătuiindu-le pe baza acestora, evocând marile fapte ale lui Dumnezeu din istoria mântuirii în corelație cu viața credincioșilor. Încă de la începuturile sale istorice, Biserica creștină afirma credința în Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, repeta cuvintele Acestuia, și exprima noua învățătură treimică despre Dumnezeu. Prin urmare, încă din vremea apostolică și postapostolică s-a conturat ideea că rugăciunea este autentică în măsura în care își preia conținutul din Revelație, fie *expresis verbis*, fie *sub forma unor exprimări* care să afirme învățătura dreaptă despre Dumnezeu, așa cum El S-a revelat în

³ *Scara Sfântului Ioan Scărarul*, cuvântul XXVIII, 1 în *Filocalia*, vol. IX, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1980, p. 403.

⁴ *Filocalia*, vol. VII, trad. de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1977, nota 74, p. 59.

⁵ SFÂNTUL GRIGORIE SINAITUL, *Capete foarte folositoare...Cuvinte felurite...despre liniștire și rugăciune*, 113 în *Filocalia*, vol. VII, p. 133.

Iisus Hristos. Ca exemplu de preluare expresis verbis din Revelație avem rugăciunea *Tatăl nostru*, pe care ne-a învățat-o însuși Mântuitorul, iar ca preluare a învățaturii despre Dumnezeu-Sfânta Treime în rugăciunea de laudă și preaslăvire, avem mărturisirea de credință a Sfântului Policarp, Episcopul Smyrnei: „Doamne, Dumnezeule, Atotputernice, Tatăl iubitului și binecuvântatului Tău Fiu, Iisus Hristos, [...], Te laud, Te binecuvintez și Te preamăresc prin veșnicul și cerescul arhieru Iisus Hristos, iubitul Tău Fiu, prin Care, împreună cu El și cu Duhul Sfânt, Ție se cuvine slavă acum și în veacurile ce vor să fie. Amin!”⁶

Astfel regula credinței a stat la baza rugăciunii, *lex credendi lex orandi*. Învățătura de credință creștină a fost exprimată nu numai în mărturisiri de credință, ci și în rugăciuni. De aceea, rămânerea în adevăr a însemnat și raportarea la *lex credendi*, adică la rugăciunea cultică a Bisericii, rugăciune cu rădăcini apostolice ca expresie a Revelației și doctrinei apostolice. Prin urmare, în perioada postapostolică patristică, *lex orandi* ajunge criteriu pentru *lex credendi*. Rugăciunea euharistică ajunge să confirme doctrina. Liturgia (în înțelesul de ansamblu cultic și de experiență eclezială) devine legea care confirmă sau, dimpotrivă, infirmă învățăturile cu care Biserica s-a confruntat în devenirea ei istorică. În formularea doctrinei triadologice, hristologice și pneumatologice, Biserica își împlinea oficiul învățătoresc în chip doxologic, după principiul *lex orandi est lex credendi*⁷. Aceasta întrucât Duhul mijlocit nouă și lumii în mod eclezial-sacramental este totodată și Duhul Adevărului, care face cu putință accesul la Adevăr, la credința adevărată. Întreaga taină liturgică este înțeleasă în Biserica Ortodoxă ca invocare și coborâre a Sfântului Duh, dar și ca o mărturisire de credință solemnă. În conștiința Bisericii rugăciunea și dogma sunt inseparabile. Una se exprimă prin cealaltă și se confirmă reciproc. Sfânta Euharistie exprimă și întrupează doctrina, iar dogma exprimă și structurează dogmatic rugăciunea.

Rugăciunea trebuie să fie săvârșită cu credință dreaptă și neîndoielnică, nu doar în ceea ce privește conținutul ei teologic, ci și ca act personal și nemijlocit de încredere în Dumnezeu, Care insuflă rugăciunea și răspunde la ea fără măsură. În acest sens, Sfântul Ioan Scărarul spune: „Credința înaripează rugăciunea. Căci fără ea nu se poate zbura la cer”⁸. Răspunsul milos-tiv al lui Dumnezeu la rugăciune se pare că nu are limite. „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide”, ne îndeamnă Mântuitorul

⁶ *Scrisoarea Bisericii din Smyrna despre martiriul Episcopului Policarp*, XIV,1 în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 11, trad. de Pr. I. Rămureanu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 32.

⁷ Pr. Vasile VLAD, *Rugăciune*, în *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Ed. BASILICA, București, 2019, pp. 291-295.

⁸ *Scara Sfântului Ioan Scărarul*, XXVIII, 29 în *Filocalia*, vol. IX, p. 409.

Hristos. „Și orice veți cere întru numele Meu, aceea voi face, ca să fie slăvit Tatăl întru Fiul” (*Ioan 14, 13*). Exemplificând, Sfântul Icov spune: „Și rugăciunea credinței va mântui pe cel bolnav și Domnul îl va ridica, și de va fi făcut păcate se vor ierta lui” (*Iacov 5, 15*). Există totuși o condiționare îndreptățită, și anume viața trăită în adevărul adus de Mântuitorul Hristos: „Dacă rămâneți întru Mine și cuvintele Mele rămân în voi, cereți ceea ce voiți și se va da vouă” (*Ioan 15, 7*). „Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este cel care Mă iubește; iar cel ce Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui” (*Ioan 14, 21*). Fără trăirea în adevărul lui Hristos se ajunge în situația despre care avertizează Apostolul Iacov: „Cereți și nu primiți, pentru că cereți rău, ca voi să risipiți în plăceri” (*Iacov 4, 2-3*).

Pentru împlinirea rugăciunilor, Domnul Hristos ne cere să ne rugăm cu o credință care depășește oarecum temporalitatea lumii acesteia: „De aceea vă zic vouă: Toate câte cereți, rugându-vă să credeți că le-ați și primit și le veți avea” (*Marcu 11, 24*). În acest sens, Apostolul Pavel afirmă că ceea ce pentru noi este doar virtual, pentru Dumnezeu este ceva real: o făgăduință a lui Dumnezeu devine realitate chiar în clipa când El a rostit-o, și tot așa trebuie s-o considerăm și noi prin credință⁹. O astfel de credință să avem și noi și atunci vom vedea că „cele ce sunt cu neputință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu” (*Luca 18, 27*).

b) Rugăciunea să fie stăruitoare.

Prin îndemnuri și parabole, Mântuitorul Iisus Hristos a subliniat mai ales necesitatea stăruinței în rugăciune, făgăduind totodată și împlinirea cererilor adresate lui Dumnezeu printr-o astfel de rugăciune. Îndemnul „Privegheați și vă rugați” revine mereu în îndrumările Sale referitoare la viața creștină autentică. Astfel, în contextul *cuvântării eshatologice* (*Matei 24-25*) îndeamnă: „Așadar, privrgheați, că nu știți în care zi vine Domnul nostru” (*Matei 24, 42*) și apoi, pentru exemplificare, spune *Parabola celor zece fecioare* (*Matei 25, 113*). „Privegheați și vă rugați ca să nu cădeți în ispită”, îi îndeamnă pe ucenici în Ghetsimani. Grăitoare pentru necesitatea stăruinței în rugăciune este *Parabola cu judecătorul nedrept și văduva stăruitoare* în care judecătorul cel nedrept este pus în antiteză cu Dumnezeu cel sfânt, drept și îndelung răbdător (*Luca 18, 1-8*). Evanghelistul Luca, relatând această parabolă, ține să precizeze: „Și le-a spus o parabolă, cum că trebuie să se roage-n toată vremea și să nu-și piardă curajul”. Parabola spune: „Într-o cetate era un judecător care de Dumnezeu nu se temea și de oameni nu se rușina. Și în cetatea aceea era și o văduvă și venea la el zicând: Fă-mi

⁹ Mitropolitul Bartolomeu ANANIA, comentariu la *Evangelhia după Marcu 11, 24*, în *Noul Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 79.

dreptate asupra potrivnicului meu! ...Și pentru o vreme n-a vrut; dar după aceea și-a zis în sine: Deși de Dumnezeu nu mă tem și de om nu mă rușinez, totuși, fiindcă aceasta nu-mi dă pace, îi voi face dreptate, ca să nu vină să mă necăjescă la nesfârșit”. Concluzia Mântuitorului Hristos este: „Auziți voi ce spune judecătorul cel nedrept? Dar Dumnezeu nu le va face dreptate aleșilor Săi care strigă spre El ziua și noaptea, El, Care rabdă-ndelung pentru ei? Vă spun vouă că degrabă le va face dreptate. Dar Fiul Omului, când va veni, va găsi El oare credință pe pământ?” (*Luca* 18, 6-8).

Sfinții Apostoli au îndemnat, de asemenea, mereu la rugăciune stăruitoare: „*Stăriți în rugăciune, priveghind în ea cu mulțumire*” (*Coloseni* 4, 2); „*Bucurați-vă în nădejde; în suferință fiți răbdători; la rugăciune stăruți*” (*Romani* 10, 12); „*Faceți în toată vremea, în Duhul, tot felul de rugăciuni și de cereri, și întru aceasta priveghind cu toată stăruința*” (*Efesenii* 6, 18); „*Că mult poate rugăciunea stăruitoare a dreptului*” (*Iacov* 5, 16).

Stăruința în rugăciune nu este necesară lui Dumnezeu, ea ne este necesară nouă pentru auto-determinarea noastră liberă, pentru identificarea noastră cu ceea ce cerem și pentru susținerea și întărirea credinței noastre slabe. Stăruința în rugăciune este necesară pentru ca rugăciunea să devină neîncetată iar viața noastră o continuă stare de rugăciune: „*Rugați-vă neîncetat*” (*1 Tesaloniceni* 5, 17). Dar aceasta se poate atinge abia atunci când omul depășește efectele păcatului în ființa sa care duc la întreruperea legăturii nemijlocite, continue și vii cu Dumnezeu.

Pentru ca rugăciunea să fie stăruitoare, tinzând spre a fi neîncetată, este necesar să fie concentrată și săvârșită cu smerenie, să nu se împrăștie în multe cuvinte, ci în cuvinte puține dar pline de sens teologic și duhovnicesc, meditănd la iubirea milostivă a lui Dumnezeu. Acesta este și îndemnul Mântuitorului: „*Iar când vă rugați, nu spuneți multe ca păgânii, că acestora li se pare că prin vorbăria lor vor fi ascultați*” (*Matei* 6,7). Rugăciunea să fie cu concentrarea gândirii noastre la bunătatea și slava lui Dumnezeu, netulburată de slava deșartă a oamenilor: „*Tu însă, când te rogi, intră în camera ta și, închizând ușa, roagă-te Tatălui tău Care este întru ascuns; și Tatăl tău, Care vede întru ascuns, îți va răsplăti la arătare*” (*Matei* 6, 6). Rugăciunea stăruitoare nu poate fi realizată de „*fățarnicii, că lor le place să-și facă rugăciunile stând în picioare prin sinagogi și prin răspântii, ca să se arate oamenilor*” (*Matei* 6, 5). Rugăciunea stăruitoare are nevoie așadar și de un cadru potrivit, de un spațiu și un timp anume, ca să nu existe nimic care să îl împrăștie pe om. Rugăciunea este asociată atunci cu privegherea: „*fiți cu mintea întregă și privegheați în rugăciuni*” (*1 Petru* 4,7). În această lucrare tainică a rugăciunii stăruitoare „*Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre, căci noi nu știm să ne rugăm cum trebuie, ci Însuși Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite*” (*Romani* 8, 26).

c) *Rugăciunea să fie cu pace*

Faptul că rugăciunea trebuie săvârșită în pace sau cu pace este evidențiat în slujbele Bisericii prin ectenii și prin repetarea continuă a cererii de a ne ruga cu pace/în pace: „Cu *pace* Domnului să ne rugăm”; „Pentru *pacea* de sus și pentru mântuirea sufletelor noastre, Domnului să ne rugăm”; „Iară și iară în pace Domnului să ne rugăm. În ectenia cererilor cuvântul pace revine de 5 ori. Cerem de la Domnul: ”ziua toată, sfântă, în pace și fără de păcat”; „înger *de pace*, credincios, îndreptător, păzitor sufletelor și trupurilor noastre”; „cele bune și de folos sufletelor noastre și *pace lumii*”; „cealaltă vreme a vieții noastre în pace și într-o pocăință a o săvârși”; „sfârșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșata judecată a lui Hristos”. Creștinul este chemat prin aceasta la meditație, la înlăturarea grijilor lumești și înălțarea gândului și simțirii la Dumnezeu „Căci El este pacea noastră” (*Efesenii* 2, 114). Este chemat să își împace conștiința prin mărturisirea păcatelor proprii și primirea iertării de la Dumnezeu și iertarea celor care i-au greșit, după cuvintele Mântuitorului: „Iar când stați de vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva, ca și Tatăl vostru Cel din ceruri să vă ierte vouă greșelele voastre” (*Marcu* 11, 25).

d) *Rugăciunea trebuie să cuprindă pe toți și pe tate*

Rugăciunea trebuie să cuprindă întreaga lume, să se lase insuflată de rugăciunea Bisericii și a sfinților care se roagă pentru toată lumea. În Sfânta Liturghie după *Axion* preotul zice: „Încă aducem Ție această slujbă duhovnicească pentru toată lumea, pentru sfânta sobornicească și apostolică Biserică,...” Rugăciunea nu trebuie să excludă pe nimeni, nici chiar pe vrăjmași, așa cum ne îndeamnă Mântuitorul Iisus Hristos: „rugați-vă pentru cei ce vă vatămă vă prigonesc” (*Matei* 5, 44). Urmând poruncii Mântuitorului, Sfântul Apostol Pavel ne zice: „Vă îndemn deci, înainte de toate, să faceți cereri, rugăciuni, mijlociri, mulțumiri pentru toți oamenii” (*1 Timotei* 2, 1), iar filipenilor le mărturisește: „Căci *totdeauna, în toate rugăciunile mele, mă rog pentru voi toți, cu bucurie*” (*Filipeni* 1, 4). Cuviosul Sofronie Saharov, dând expresie acestui duh liturgic al rugăciunii, care cuprinde întreaga lume, a dat o nouă variantă a rugăciunii minții: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-ne pe noi și lumea Ta!”

4. *Greutatea rugăciunii astăzi*

Există multe mărturii ale oamenilor duhovnicești contemporani că rugăciunea este mai greu de înfăptuit în zilele noastre decât în trecut. Cauzele acestei stări sunt mai multe. Cele mai evidente sunt:

Modernitatea secularizată sau secularismul care atribuie o valoare absolută nu numai lucrurilor materiale și tehnicii, ci în mod analog și omenirii în sine și procesului de evoluție, așa încât înafara acestui progres nu recunoaște nici o finalitate a vieții omenesti. Esența secularizării constă în faptul că întoarce privirile omului de la lumea valorilor spirituale supreme, de la Dumnezeu, către valorile trecătoare ale acestei lumi, făcându-l adesea să devină sclavul lor. Părintele Alexandru Schmemmann prezintă fenomenul pervers și insidios al secularizării astfel: „Secularizarea acceptă religia, dar în condițiile impuse de ea; ea atribuie religiei o funcție, iar dacă religia acceptă și împlinește această funcție este răsplătită cu bogăție, cinstire și prestigiu”. Altfel decât ateismul, dar mai eficace, atitudinea secularistă țintește însăși starea de rugăciune a credincisului. Pe noi cei ce credem în Dumnezeu ne afectează în măsura în care nu suntem conștienți de impactul ei nimicitor, întrucât ea crează premisele adeseori inconștiente ale modului nostru de a gândi și de a trăi, altfel decât în starea de rugăciune, așa cum am definit-o la începutul acestei meditații.

O altă cauză evidentă este împrăștierea extraordinară a omului de astăzi care îl duce pe neobservate la ispita de a nu cugeta îndeajuns la sensul existenței. Trăind în contextul lumii și în duhul ei secularizat amânăm rugăciunea din varii motive și cădem într-un comod confort fizic și psihic. Această stare este cauzată și de opacitatea lumii secularizate, adică de faptul de a nu mai putea vedea ușor prezența și lucrarea lui Dumnezeu prin lucrurile din natură și prin împrejurările concrete ale vieții. Simbolul religios și cel dat de cultură, cu rol mediator între om și Dumnezeu a fost, dacă nu eliminat, împins la periferia conștiinței publice, în numele rațiunii de tip abstract sau științific.

5. Căi de apropiere de starea de rugăciune

Referitor la tema abordată, Sfântul Ioan Scărarul spune că frumusețea rugăciunii nu se cunoaște prin învățătura altuia. Căci ea are de la sine învățător pe Dumnezeu, Care învață pe om cunoștința și „Dă rugăciune curată celui ce se roagă”¹⁰. Iar un alt filocalic spunea că: „Cine se roagă numai când se roagă, nu se roagă niciodată” cu adevărat, căci lipsa rugăciunii indică moartea duhovnicească a omului¹¹. Pentru a ne apropia de *starea de rugăciune* și de rugăciunea nencetată sunt necesare următoarele lucrări:

În primul rând, *participarea la rugăcinea Bisericii*, căci în cultul Bisericii, în general, și în special în Sfânta Liturghie, Hristos Cel răstignit, înviat și înălțat este prezent și lucrător, în Duhul Sfânt (*cf. Matei 28, 20; Ioan 16, 6*),

¹⁰ Scara Sfântului Ioan Scărarul, cuvântul XXVIII în *Filocalia*, vol. IX, p. 408.

¹¹ Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu MOȘ, *Rugăciunea într-o lume secularizată*, mss. p. 11,

în diferite grade și moduri și ne unește cu El în însăși misiunea, jertfa și învierea Sa¹². Rugăciunea Bisericii constituie temeiul și izvorul rugăciunii creștinilor. Căci prin coborârea Sfântului Duh s-a întemeiat Biserica din puterea infinită a iubirii dumnezeiești ca o realitate nouă intrată în lume, pe care o va purta în ea, comunicând-o lumii. S-a întemeiat o comunitate umană care are ca fundament și ca purtător al ei pe Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, prin Care se comunică lumii ibirea nesfârșită a lui Dumnezeu¹³. Biserica este realitatea care unește pe Dumnezeu, împreună cu lucrarea Sa mântuitoare, și pe om împreună cu toată creația. În Biserică se solidarizează în rugăciune îngerii și toți Sfinții în frunte cu Maica Domnului. Din Liturgia (înțeleasă aici ca totalitatea cultului) Bisericii izvorăște întreaga rânduială duhovnicească a vieții creștine, precum și toate formele de închinare ale credincioșilor. Izvorul liturgic sau dimensiunea cultică a vieții creștinilor nu este un compartiment pe lângă viața cea de toate zilele sau un simplu apendice al acesteia, ci este viața fără de care realitatea zilnică a existenței se reduce la pământ („căci pământ ești și în pământ te vei întoarce”), adică la moarte. Liturgia euharistică, precum și toate slujbele ce alcătuiesc cultul, departe de a fi simple acte de ritual adăugate vieții reale, pentru a-i oferi acesteia un cadru propice manifestării pietății individuale a credincioșilor, departe de a fi doar categorii cultice ce se săvârșesc conform unui formalism, ele reprezintă manifestarea și epifania vieții lui Hristos în om și în creație.

În consecință, creștinul, și când se roagă acasă, „în camera sa” (*Matei* 6, 6), se roagă tot ca membru al Bisericii. Rugăciunea particulară este prelungirea acasă a rugăciunii celei una a trupului Bisericii de către fiecare credincios în parte. Temelia și conținutul rugăciunii sunt date de rugăciunea Bisericii. Rugăciunile pe care le rostește credinciosul acasă – Împărate ceresc, Prea Sfântă Treime, Tatăl nostru, Născătoare de Dumnezeu, Semnul Crucii, acatistele, închinăciunile, metaniile, etc., sunt cuvintele și gesturile cu care sinaxa liturgică se roagă. Ele sunt aplicate însă celui ce se roagă intrând în camera sa, și astfel prelungeste rugăciunea Bisericii care se extinde în viața de toate zilele. Încadrarea în ritmul liturgic al Bisericii este, în consecință, decisiv pentru a dobândi starea de rugăciune.

¹² A se vedea pentru aceasta: Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, cap. D - *Modurile prezenței lui Hristos în cultul Bisericii*, Ed. Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1987, pp. 81-106, ediția a II-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 2004, pp. 134-175 și Pr. prof. dr. Ioan ICĂ, *Modurile prezenței personale a lui Hristos și a împărtășirii de El în Sfânta Liturghie și spiritualitatea ortodoxă* în diac. asist. Ioan I. ICĂ jr. (ed.), *Persoană și Comuniune. Prinos de cinstire Preotului Profesor Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani*, Editura și Tiparul Arhiepiscopiei Ortodoxe, Sibiu, 1993, pp. 335-358.

¹³ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 207.

Lumea de astăzi are nenumărate mijloace de distragere și abatere a atenției și a ne ispiti să amânăm continuu ceea ce este prioritar. Trebuie, de aceea, să avem mereu conștiința că suntem în fața lui Dumnezeu și El este prezent în toate împrejurările vieții noastre. Să dăm, deci, lui Dumnezeu întâiul gând la trezire și ultimul gând la culcare. Apoi să ne facem rânduiala de rugăciune, după îndrumările Bisericii, să ne rugăm în legătură cu cele mai importante momente ale zilei și în legătură cu obișnuitele nevoi de peste zi: dimineața, seara, înainte și după masă. Peste zi, să spunem lui Dumnezeu toate grijile și problemele noastre, în mod concret, odată cu desfășurarea lor. Conștiința smerită a păcătoșeniei noastre ne eliberează de egoism și ne face cu totul disponibili pentru Dumnezeu și pentru voia lui; ne dă o nouă însuflare de a ne ruga cu toată ființa și cu toată puterea. A nu judeca pe nimeni, a considera că nu suntem vrednici să stăm înaintea lui Dumnezeu, pentru că suntem înlănțuiți de patimi, pentru că avem o poziție de mândrie a minții, prin care oprim lucrarea harului lui Dumnezeu în noi, de care depine împlinirea noastră, sunt căi necesare pentru a ne apropia de starea de rugăciune. Smerenia privește realitatea așa cum a făcut-o Dumnezeu.

Mărturisirea păcatelor și dobândirea iertării, Împărtășania frecventă cu pregătirea cuvenită susțin în noi apropierea de starea de rugăciune și sunt condiții de posibilitate a stării de rugăciune.

Să ne străduim să dobândim starea de rugăciune smerită, chiar și atunci când nu ne rugăm propriu-zis, supunând totul lui Dumnezeu întotdeauna. Să avem credința vie că Dumnezeu este prezent mereu în toate împrejurările vieții noastre, ne ascultă rugăciunea smerită și o împlinește. Să-L iubim pentru că El ne-a iubit mai întâi (*1 Ioan 4, 10*), iar această iubire să se concretizeze și în iubirea de oameni. Viața noastră să fie o continuă mărturie a iubirii lui Dumnezeu. Aceasta este sarea de rugăciune.

MEMENTO MORI CA REPETIȚIE A FINITUDINII. MOARTEA, DINCOLO DE HEIDEGGER ȘI LEVINAS*

NICOLAE TURCAN

Abstract.

Exemplified especially by Heidegger and Levinas, the phenomenology of death expresses first, the impossibility of the death experience, second, the authenticity of *Dasein* starting from the horizon opened by the possibility of death, and third, the relevance of the death of the other to the discovery of one's own death. This article tries to take a step further, showing the link between the authenticity of *Dasein* and the desire for immortality manifested in this authenticity. By overturning Heidegger's theses and by affirming both the necessity of an authentication of death itself - in accord with Socrates's death example - and the legitimacy of the meditation on death, this text links the need for immortality, which is phenomenologically visible, with the Christian faith in the resurrection, which is visible only for theology.

Keywords: *memento mori, Phenomenology of Death, Martin Heidegger, Emmanuel Levinas, Christian Revelation, Resurrection of Christ.*

I. Amenințarea morții uitate

A trăi înseamnă în mod cotidian a uita moartea, atitudine doar aparent asemănătoare unei reducții fenomenologice care, fără efort, ar pune între paranteze existența evenimentului funebru. Falsă reducție, căci nu urmărește

* Acest text a apărut inițial în limba engleză: Nicolae Turcan, "Memento mori as Repetition of Finitude: Death beyond Heidegger and Levinas", *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 4 (2021), pp. 29–37. <https://doi.org/10.24193/diakrisis.2021.2>. În română a fost publicat în revista de cultură *Tribuna*, în două numere successive: Nicolae Turcan, „Memento mori ca repetiție a finitudinii (I)”, *Tribuna* 451 (2021), p. 8; Nicolae Turcan, „Memento mori ca repetiție a finitudinii (II)”, *Tribuna* 452 (2021), pp. 18–19. Redăm aici varianta definitivă și completă a articolului în limba română, cu ultimele modificări și corecturi.

în niciun fel punerea în lumină a fenomenului redus, așa cum se întâmplă în cazul reducăiei transcendental-fenomenologice husserliene. Dimpotrivă, intenăionalitatea evită moartea și se orientează până la prizonierat către viaă. Trăim de cele mai multe ori într-o ignorană existenăială echivalentul unei vieăi fără moarte în această lume, din care doar suferinăa, ca finitudine experimentată în propriul trup sau în propriul suflet, ne scoate episodic. Moartea ne este în primă instanăa pierdută, pe măsura pierderii noastre în lume. Fără avertizările suferinăei, suntem întotdeauna prea tineri pentru a muri.

Moartea nu ne privește pe noi, spunea Epicur, pentru că atăta timp cât existăm noi nu există moartea, iar când vine moartea, noi nu mai existăm. Materialismul lui scinda întregul experienăei umane într-o viaă fără moarte și o moarte fără viaă, în încercarea de a elimina frica de moarte cauzatoare de nefericire. Nenaturală, sfidând respiraăiile noastre zilnice, moartea este ținută la distanăa, atunci când nu e uitată, la cea mai mare distanăa posibilă, adică la distanăa posibilului însuși. Firește că aceasta este o falsă distanăa pentru că poate fi parcursă și suspendată într-o clipă. Heidegger ne învaăă că, privită existenăial, moartea devine „posibilitatea cea mai proprie, desprinsă de orice relaăie, de nedepășit, ci *certă*”.¹ Dar de câte ori se întâmplă, în moartea aproapelui, ea frapează ordinea vieăii și survine ca o stranietate radicală. Pentru că nu i se oferise nici loc, nici timp, fiind împinsă dincolo de orizontul vieăuirii, ea vine de nicăieri și, chiar anunăată, vine de nicicând, având deci caracteristicile neantului. Aneantizarea morăii are cu fiinăa raporturi contradictorii și nicio trecere dialectică nu va submina radicala diferenăa dintre a fi și a nu fi. Definitivul morăii este șocant și nenatural.

Descoperirea morăii proprii – ca fiind mai mult decât orizontul *artistic* al vieăii ce poate oferi măreăie actelor și iubirilor noastre – prinde loc odată cu moartea aproapelui. Orice analogie între moartea lui și moartea mea rămâne imperfectă, capturată fiind de fractura indepasabilă dintre fiinăa și nefiinăa. *Reprezentarea* analogică a morăii mele are loc pe solul ferm al faptului de a fi încă viu, de aceea nu devine cu adevărat o *experienăa* a morăii proprii. De altfel, a reduce moartea la o experienăa este o imposibilitate fenomenologică² și nu e impropriu să considerăm că nu experimentăm cu adevărat moartea nici în cazul celui alt: „Noi nu experimentăm în chip genuin faptul-de-a-muri al celorlalăi, ci, în cel mai bun caz, noi suntem întotdeauna «doar alăături de ei».”³ „*Nimeni nu-i poate lua altuia propriul fapt-de-a-muri.*”⁴ Experimentăm în moartea celui iubit oroarea

¹ Martin Heidegger, *Fiinăa și timp*, trad. Gabriel Liiceanu și Căălin Cioabă, Humanitas, București, 2002, p. 343 [258], § 52.

² Emmanuel Lévinas, *Moartea și timpul*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996, p. 29.

³ Heidegger, *Fiinăa și timp*, p. 319 [239], § 47.

⁴ Heidegger, *Fiinăa și timp*, p. 320 [240], § 47.

descompunerii cadavrului rămas, dar și indiferența lui absolută care frizează uneori o seninătate nepământeană; experimentăm suferința acută în fața pierderii și absenței definitive; experimentăm non-sensul⁵, în măsura în care „moartea nu poate fi dominată prin gândire”⁶. Contradicției ontologice dintre ființă și neant i se adaugă faptul existențial că este vorba nu de moarte în general, ci de moartea proprie. Acest detaliu dezvăluie angoasa în fața morții proprii, angoasă ce transferă moartea din relația abstractă ființă – neant într-un orizont existențial.

„În moarte – scrie Levinas –, nu se face abstracție de ființă – ci de noi. // Moartea, prin felul în care se vestește ea, prin felul cum preocupă și înspăimântă și angoasează în moartea semenului, este o aneantizare care nu-și găsește locul în logica ființei și a neantului; o aneantizare care este un scandal și căreia nu vin să i se adauge noțiuni morale, ca aceea de responsabilitate, de pildă.”⁷

Fiindcă acum, în fața celui pierdut, amenințarea imbatabilului a devenit vizibilă, deodată cu pericolul în fața căruia nu se poate face nimic. „În moarte sunt expus violenței absolute, crimei în noapte.”⁸ Ca orice revelație, revelarea morții se face fără voința noastră. Este adevărat că putem reveni la uitare – și se întâmplă adeseori după travaliul doliului –, dar lumina întunecată a unui adevăr de care nu țineam seama continuă să pâlpâie în adâncul nostru. Suntem într-un război pe care nu l-am ales și pe care cu siguranță îl vom pierde, în fața unui inamic despre care nu știm absolut nimic, imprevizibil și transcendent. Suntem la dispoziția iminenței, „drumul cel mai scurt între viață și moarte”⁹. Ne-am născut pe câmpul de luptă și, fără speranța păcii, nu putem decât să ne exersăm viața într-un armistițiu. Putem reveni la divertisment și beție a trăirii, putem formula chiar o filosofie a râsului, în urma descoperirii morții¹⁰; dar nu putem face abstracție pentru totdeauna de certitudinea propriului sfârșit, de faptul că *suntem* „întru moarte” (*Sein zum Tode*)¹¹, că „Singurul viitor care este în mod necesar al meu este moartea mea.”¹² Cuvintele lui Hegel – că viața spiritului își câștigă adevărul tocmai prin locuirea în ruperea absolută, suportând moartea și păstrându-se

⁵ Lévinas, *Moartea și timpul*, p. 42.

⁶ Françoise Dastur, *Moartea: eseu despre finitudine*, trad. Sabin Borș, Humanitas, București, 2006, p. 9.

⁷ Lévinas, *Moartea și timpul*, p. 117.

⁸ Emmanuel Levinas, *Totalitate și infinit: eseu despre exterioritate*, trad. Marius Lazurca, Polirom, Iași, 1999, p. 206.

⁹ Emil Cioran, *Amurgul gândurilor*, Humanitas, București, 1991, p. 77.

¹⁰ O asemenea filosofie se poate găsi în Dastur, *Moartea: eseu despre finitudine*.

¹¹ Ființa întru moarte este discutată de Heidegger în Heidegger, *Ființă și timp*, pp. 315–354, §§ 46–53.

¹² Jean-Yves Lacoste, *Timpul – o fenomenologie teologică*, trad. Maria Cornelia Ică jr, Deisis, Sibiu, 2005, p. 35.

totuși fără distrugere în ea¹³ – sunt valabile pentru un Dumnezeu-om, deci neconsolatoare în acest moment. Căci în cazul nostru, în moartea apropiată ne-a fost adresată declarația de război care nu dispăre odată cu ignorarea ei. Absența definitivă a celuilalt a descoperit prezența ineluctabilă a sfârșitului propriu care, posibilitate și certitudine deopotrivă, pune, între dorința pulsională a stingerii și angoasa viitorului adjudecat de moarte, întrebarea decisivă asupra sensului propriei vieți. Fie că se recunoaște, fie că nu, această întrebare angajează căutarea nemuririi.

II. În căutarea nemuririi: autenticitate, vanitate, iubire

Îl vom interpreta pe Heidegger pornind de la ideea că autenticitatea pe care *Dasein*-ul o dobândește pornind de la posibilitatea sa cea mai proprie situată în viitor este tocmai o formă de *nemurire*. Neîmplinirea constantă care definește ființa umană interzice înțelegerea acesteia într-o integralitate fără rest. Dincoace de moarte, omul rămâne angajat în viitorul său, auto-proiectat „înaintea-lui-însuși”. Conceptul existențial al morții arată că *Dasein*-ul este ființă-întru-moarte, deschisă deci către această posibilitate:

„Mai întâi se cuvine să caracterizăm ființa întru moarte ca *ființă întru o posibilitate*, în speță pentru o posibilitate privilegiată a *Dasein*-ului însuși. Ființa întru o posibilitate, adică întru un lucru posibil, poate să însemne: a fi în afara ta, exercitându-te asupra unui posibil în forma preocupării pentru actualizarea lui”.¹⁴

Evident, spune Heidegger, actualizarea nu înseamnă încercarea de actualizare a morții proprii prin provocarea decesului sau prin gândul neîncetat la moarte. Cel din urmă, care ne interesează aici, pierde din vedere tocmai posibilitatea morții ca atare:

„Această meditație stăruitoare asupra morții nu-i răpește desigur pe de-a-ntregul caracterul de posibilitate, de vreme ce moartea continuă să fie gândită ca ceva care vine, numai că ea îl debilitază prin voința calculatoare de a dispune de moarte.”¹⁵

Or moartea este posibilitate de a nu mai fi, „*posibilitate a imposibilității existenței în genere*”¹⁶. În lumina ei, omul poate să fie el însuși în mod autentic, adică să încerce să-și actualizeze proiectul său de viață, sustrăgându-se impersonalului se.

Heidegger nu leagă în niciun fel autenticitatea de nemurire. Condiționată de libertatea pe care conștiința posibilității morții o aduce, autenticitatea

¹³ G. W. F. Hegel, *Fenomenologia spiritului*, trad. Virgil Bogdan, IRI, București, 2000, p. 26 [34].

¹⁴ Heidegger, *Ființă și timp*, p. 346 [261], § 53.

¹⁵ Heidegger, *Ființă și timp*, p. 347 [261], § 53.

¹⁶ Heidegger, *Ființă și timp*, p. 348 [262], § 53.

e la măsura fiecărui om, este proiectul lui de viață neafectat de opiniile impersonale pe care societatea le vehiculează. Însă această libertate nu se exercită într-un context absent, nu se dă *fără lume*, fără posibilitatea *recunoașterii* de către altul a meritelor proprii autenticități. După cum a arătat Pascal, vanitatea ne motivează actele cele mai nobile și, am putea spune, pe cele mai autentice. Chiar dacă Heidegger îi exclude pe ceilalți de la lucrarea autenticității proprii, ca și cum în cauză aș fi doar eu și moartea mea, renumele care însoțește – discret sau vizibil, exclus ori căutat cu insistență – exercițiile de autenticitate oferă o primă formă de *nemurire*. Nu există niciun temei suficient pentru a considera autenticitatea ca fiind liberă de vanitate. A fi autentic înseamnă a fi autentic pentru încă o conștiință, cel puțin una – reală sau imaginată –, pentru o galerie minimă contemporană mie sau imaginată ca posteritate. Chiar numai în calitate de spectator, alteritatea motivează actele de a fi eu însumi. Scăpând de prizonieratul impersonalului *se*, nu e mai puțin adevărat că *Dasein*-ul se livrează unui personal *se*, unei posterități mai inteligente, unei alterități iubitoare sau cel puțin înțeleghătoare.

Or această donare de sine înseamnă auto-fenomenalizare și conferă o formă de nemurire a mea în conștiința celuilalt. Prin exersarea autenticității omul nu este prins doar în magnifica lui libertate oferită de conștiința morții. Sfera *ego*-ului explodează în căutarea unei livrări de sine către o alteritate. Sunt în măsura în care sunt pentru cineva. *Esse est percipi*, după cum spunea Berkeley, principiu care, reformulat, ar suna acum: a fi autentic înseamnă a fi perceput ca autentic. „Nemurirea relativă”¹⁷ face parte din proiectul existențial al *Dasein*-ului. Ea are o singură nevoie: de un celălalt.

Vom lua în discuție doar situația maximală în care celălalt este cel iubit pentru a măsura autenticitatea proprie de la măsura privirii lui. Evident, celălalt nu interferează cu orizontul deschis de posibilitatea morții proprii, schimbându-l în vreun anume fel; dar el constituie galeria necesară în fața căreia se exersează autenticitatea, chiar dacă amănuntele acestei exercitări îi sunt străine. Nu este însă un fapt excepțional ca iubirea să captureze moartea și să schimbe cursul autenticității transformând-o într-o autenticitate a iubirii. A-ți pune viața proprie în joc pentru a câștiga iubirea celuilalt nu este un lucru neobișnuit, pentru că iubirea „ca moartea e de tare” (Cânt. cânt. 8, 6). Moartea conferă autenticitate iubirii, o certifică; ea îmbracă la început forme mai puțin radicale, precum renunțarea la sine, avansul, iubirea

¹⁷ Peter Sloterdijk vorbește despre „nemurirea relativă” a modernilor, diferită de nemurirea faraonului egiptean și de nemurirea creștină a tuturor celor ce cred. Vezi Peter Sloterdijk, *Derrida, un egiptean. Despre problema piramidei eвреiești*, trad. Corina Bernic, Humanitas, București, 2012, p. 78.

necondiționată de reciprocitatea răspunsului¹⁸, dar poate ajunge la sacrificiul final, conferindu-i nemurirea pe care, în mod neînțeles, iubirea pare oricum a o deține. Schița aceasta dezvăluie forța cu care moartea autentică dragostea și exemplul cel mai elocvent este cel al răstignirii Fiului lui Dumnezeu din iubire pentru oameni. Chiar dacă teologia vede aici o donație, prin moarte, a învierii înseși, filosofia nu poate să nu observe că raportul dintre moarte și dragoste, așa cum este anunțat în Evangheliile, este în același timp unul de autentificare.

III. Gândul la moarte și teologia învierii

Se cuvine să ne întrebăm dacă nu există o autenticitate a morții, nu a *Dasein*-ului. Potrivit lui Heidegger, existența autentică devine posibilă în orizontul deschis de posibilitatea morții proprii. Dar este oare moartea proprie lipsită de relief și noblețe sau, cu alte cuvinte, poate fi ea *oricum*? Nu cumva în autenticitatea trăirii se are în vedere și o autenticitate a morții proprii? Nu cumva ceva din posibilul inactualizabil se actualizează totuși *imaginar* prin meditație, lăsându-se prins în lucrarea autenticității? „Doctrina platoniciană a *superiorității* filozofiei față de moarte”¹⁹ oferă răspunsul, așa cum reiese din exemplul lui Socrate: preocuparea cu filosofia este „pregătire pentru moarte”²⁰, ca și cum lucrarea autenticității s-ar extinde până la a cuprinde moartea. Nu doar orizontul morții conferă autenticitate vieții, ci și viața trăită în orizontul filosofiei (sau al teologiei, am putea adăuga) dă autenticitate morții. S-ar putea obiecta că Socrate își construia argumentele având deja în fundal credința în nemurire, credință în absența căreia argumentele sale ar lăsa de dorit. Dar cu ce diferă, din punct de vedere fenomenologic, nemurirea relativă a vanității, câștigată în ochii posterității – care ar putea să nu aibă loc niciodată din diverse motive – și nemurirea religioasă? Ambele au de-a face cu invizibilul și, la limită – atunci când nu se ia în considerare legitimitatea credinței religioase – cu iluzia, chiar dacă posteritatea pare a avea șanse de actualizare mai întemeiate, dacă discutăm doar în orizontul acestei lumi. Dar ambele au forța de a proiecta în prezent, prin posibilitatea morții, decizia liberă în vederea autenticității. Prin urmare, moartea autentică a lui Socrate este pregătită de viața sa filosofică, dublată de credința vieții viitoare – deși, în *Phaidon*, ele nu sunt separate. Gândind

¹⁸ A se vedea fenomenologia iubirii din Jean-Luc Marion, *Le phénomène érotique*, Grasset, Paris, 2003; un comentariu la această fenomenologie poate fi găsit în Nicolae Turcan, *Apologia după sfârșitul metafizicii. Teologie și fenomenologie la Jean-Luc Marion*, Eikon, București, 2016, pp. 319–338.

¹⁹ Paul-Ludwig Landsberg, *Eseu despre experiența morții*, trad. Marina Vazaca, Humanitas, București, 1992, p. 53.

²⁰ Platon, *Phaidon*, în Platon, *Opere complete*, vol. 2, trad. Petru Creția, Humanitas, București, 2002, 67 e.

nemurirea ca temei, moartea însăși capătă autenticitate prin noblețea cu care e asumată. Va trebui să răsturnăm, așadar, opinia lui Heidegger despre posibilitatea cea mai pură și refuzul gândului la moarte într-o posibilitate actualizată *imperfect* prin meditație. *Memento mori* este o cale de a conferi autenticitate nu doar vieții, ci și morții proprii.

Nu e o noutate: gândul la moarte nu schimbă statutul de posibilitate al morții, dar ia cunoștință de inevitabilul și certitudinea ei. El nu este mai puțin o *experiență* a unui fenomen absent, o experiență a absenței. Deși ceea ce se dă în meditația la moarte nu este moartea însăși, trebuie să concedem că aici se oferă totuși singura formă posibilă de moarte proprie de care avem parte. Imaginarea pierderii definitive de sine, anunțată de pierderile mari ale vieții sau de asceză, are cu moartea o vecinătate care ne livrează unei experiențe a angoasei sau a împăcării. O analogie între gândul la moarte și moarte poate fi făcută, fără pretenția de a anihila necunoscutul și stranietațea morții înseși. Cu cât mai intens este trăită această experiență a meditației la moarte, cu atât se apropie mai mult de conștiință această posibilitate pură și certă a morții proprii, fără a anula distanța mereu prezentă între mine și moartea mea. Experiența muririi prin meditația la moarte poate fi o experiență a debilitării față de viață și proiectele ei; poate fi însă și una a înțelegerii propriei finitudinii, a înțelepciunii.

În meditația la moartea proprie se oferă un fenomen imaginat care, prin de neînțelesul absolut și absurditatea pe care le pune în joc, contrariază. Ceea ce persoana umană aduce în fața posibilității morții, dincolo de realizările autenticității, este și sentimentul *imposibilității* ei în orizontul vieții. Moartea aproapei se dă ca fenomen pe o scenă, în distanța intenționalității. Dar viața care mă locuiește cu bogăția ei interzice moartea până în ultima clipă. Iubirea pe care o port interzice moartea pentru totdeauna. O fenomenologie a vieții, așa cum a edificat Michel Henry, afirmă distanța față de fenomenologia intenționalității, a lumii.²¹ Din perspectiva unei asemenea fenomenologii a vieții, nonsensul morții este însoțit de dispoziția afectivă a imposibilității ei de drept. Și nu e nevoie să afirmăm cu Henry identitatea între viața noastră și viața lui Dumnezeu în noi. Chiar rămânând în orizontul vieții non-religioase, absurdul morții nu înseamnă dispariția încercării de a căuta o soluție. Este *ca și cum* omul ar fi o ființă nemuritoare, aflată înaintea unui accident al vieții care nu ar trebui sau nu ar putea să anihileze viața. În acest *ca și cum* – înțeles ca experiență a deplinătății vieții – își construiește omul religiile lui²² și formele sale de nemurire. Cândva „pregă-

²¹ A se vedea capitolul „Răsturnarea fenomenologiei” din Michel Henry, Întrupare: o filozofie a trupului, trad. Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2003, pp. 49–141.

²² În cartea lui *Contra religiei*, Yannaras afirmă că, exceptând creștinismul care este revelat de Dumnezeu, celelalte religii sunt creații ale nevoii instinctuale de supraviețuire. Christos Yannaras,

tire pentru moarte”, filosofia, cu câteva excepții notabile, nu mai are astăzi priză asupra fenomenului funebru, rămânând mereu *în afara lui*. Dar a respinge meditația la moarte înseamnă a nu lua în considerare ceea ce omul a știut dintotdeauna, că *memento mori* duce la desăvârșire, indiferent în ce mod s-ar înțelege această desăvârșire: ca autenticitate a *Dasein*-ului, ca înțelepciune sau ca sfințenie.

Gândul la moarte este o repetiție a finitudinii, în vederea deschiderii către infinitudine, fie aceasta doar o dorință după absolut. Nevoia de absolut a omului rămâne insașiabilă, abisală și are cu moartea o contiguitate care trebuie luată în considerare. Cu moartea se poate intra în filosofie, dar la fel de bine se poate ieși din ea, către teologie, înțeleasă ca viață religioasă. Nevoia de absolut a omului poate duce la crearea de zei mai mult sau mai puțin paradoxali, mai mult sau mai puțin apropiați de imaginea Dumnezeului revelat.²³ Căutarea, în fața morții, nu se mulțumește cu răspunsurile teoretice, mereu insuficiente aici; doar o viață deplină ar putea răspunde unui nonsens de o asemenea amploare și doar o chemare a lui Dumnezeu ar putea da seama de măsura disperată a chemărilor noastre.²⁴ În definitiv, singurul răspuns plauzibil în fața non-sensului morții este credința în înviere, dar aceasta aparține deja religiei și teologiei revelate.

Teologia este singura care poate vorbi cu sens despre înviere, este „singura care știe pozitiv, și afirmă în aceeași măsură, că moartea nu are și nu este ultimul cuvânt”.²⁵ Demersul ei angajează revelația lui Dumnezeu și credința în ceea ce nu se poate încă vedea. Ea ne răspunde printr-un salt în Dumnezeu, asemănător unui salt în gol, care depășește deopotrivă moartea, lumea noastră și viața biologică. Teologia ne învață că forma noastră este absolutul, că deschiderea noastră este absolutul. În fața morții, revelația creștină afirmă bucuria de a fi mai mult decât ființe în orizontul acestei lumi. Să o recunoaștem: nu e nepotrivit defel cu sentimentele noastre cele mai profunde, cu nevoia noastră de nemurire. Viața veșnică, adusă de Hristos prin învierea Sa, îi este omului mai naturală, mai puțin absurdă, infinit mai puțin stranie decât moartea. Dacă moartea este transcendentă vieții, nu e mai puțin adevărat că putem gândi credința ca transcendere a morții. Credința „nu trece numai *dincolo*, ci și *dincoace* de moarte”;²⁶ ea face legă-

Contra religiei, trad. Tudor Dinu, Anastasia, București 2011.

²³ A se vedea, de exemplu, Dumnezeul paradoxal al lui Cioran. Nicolae Turcan, „Cioran et le Dieu des paradoxes”, *Alkemie. Revue semestrielle de littérature et philosophie*, nr. 6 (2010).

²⁴ Pentru o analiză teo-fenomenologică a chemării religioase a se vedea Nicolae Turcan, „Religious Call in Eastern Orthodox Spirituality: A Theo-Phenomenological Approach”, *Religions* 11, nr. 12 (2020), 653, <https://doi.org/10.3390/rel11120653>, <https://www.mdpi.com/2077-1444/11/12/653>.

²⁵ Lacoste, *Timpul – o fenomenologie teologică*, p. 31.

²⁶ Mihail Turcan, „Ca și cum Dumnezeu nu ar exista. Despre transfigurarea prin credință la Pascal”, *Tabor* XV, nr. 1 (2021), p. 83.

tura între viață și viață, între viața de aici și viața veșnică, având moartea ca termen mediu. Prin credință, gândul la moarte nu mai debilitază, ci bucură prin lumina care vine dinspre viața viitoare. Nădejdea eshatologică nu doar îmblânzește moartea, ci o înfrânge într-o anumită măsură, atât cât poate o posibilitate dată prin credință să înfrângă din posibilitatea certă a morții, despre care vorbește fenomenologia. Suntem încă în lume și dacă moartea e încă aici după credință, ea atestă gravitatea fără seamăn a acestei vieți. Moartea oferă orizontul autenticității noastre și, totodată, prin transcendența ei, reclamă deschiderea către un viitor eshatologic. De ce ne-am mira? Nevoia de nemurire care ne însoțește până și în actele cotidiene, încărcate adesea cu un absolut impropriu lor, însoțită de gândul morții și de credința în învierea Fiului lui Dumnezeu oferă o experiență religioasă care depășește moartea. Firește, nu mai suntem în fenomenologie. Însă repetiția finitudinii reprezentată de memento mori ne învață că experiența absenței are un cuvânt de spus. Chiar dacă mai puțin riguros decât cuvântul filosofiei, acest cuvânt al credinței oferă o deschidere posibilă către autenticitatea morții, autenticitate sinonimă cu depășirea ei.

Bibliografie

- Cioran, Emil, *Amurgul gândurilor*, Humanitas, București, 1991.
- Dastur, Françoise, *Moartea: eseu despre finitudine*, traducere de Sabin Borș, Humanitas, București, 2006.
- Hegel, G. W. F., *Fenomenologia spiritului*, traducere de Virgil Bogdan, IRI, București, 2000.
- Heidegger, Martin, *Ființă și timp*, traducere de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, Humanitas, București, 2002.
- Henry, Michel, *Întrupare: o filozofie a trupului*, traducere de Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2003.
- Lacoste, Jean-Yves, *Timpul – o fenomenologie teologică*, traducere de Maria Cornelia Ică jr., Deisis, Sibiu, 2005.
- Landsberg, Paul-Ludwig, *Eseu despre experiența morții*, traducere de Marina Vazaca, Humanitas, București, 1992.
- Levinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit: eseu despre exterioritate*, traducere de Marius Lazurca, Polirom, Iași, 1999.
- Lévinas, Emmanuel, *Moartea și timpul*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996.
- Marion, Jean-Luc, *Le phénomène érotique*, Grasset, Paris, 2003.
- Platon, *Phaidon*, în Platon, *Opere complete*, vol. 2, traducere de Petru Creția, Humanitas, București, 2002, pp. 149–245.
- Sloterdijk, Peter, *Derrida, un egiptean. Despre problema piramidei evreiești*, traducere de Corina Bernic, Humanitas, București, 2012.

Turcan, Mihail, „Ca și cum Dumnezeu nu ar exista. Despre transfigurarea prin credință la Pascal”, *Tabor XV*, nr. 1 (2021), pp. 79–83.

Turcan, Nicolae, *Apologia după sfârșitul metafizicii. Teologie și fenomenologie la Jean-Luc Marion*, Eikon, București, 2016.

Turcan, Nicolae, „Cioran et le Dieu des paradoxes”, *Alkemie. Revue semestrielle de littérature et philosophie*, nr. 6 (2010), pp. 164–173.

Turcan, Nicolae, „*Memento mori* ca repetiție a finitudinii (I)”, *Tribuna* 451 (2021), p. 8.

Turcan, Nicolae, „*Memento mori* ca repetiție a finitudinii (II)”, *Tribuna* 452 (2021), pp. 18–19.

Turcan, Nicolae, „Religious Call in Eastern Orthodox Spirituality: A Theo-Phenomenological Approach”, *Religions* 11, nr. 12 (2020), 653. <https://doi.org/10.3390/rel11120653>.

Yannaras, Christos, *Contra religiei*, traducere de Tudor Dinu, Anastasia, București, 2011.

CONSIDERAȚII ASUPRA CĂRȚILOR DE CULT TIPĂRITE DE SFÂNTUL IERARH PETRU MOVILĂ

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

Abstract.

As abbot of the Pecerska Lavra and then as Metropolitan of Kiev, Petru Movilă established printing houses in Kiev and Lvov to revive the Orthodox culture in Russia, printing numerous liturgical, teaching, Orthodox apologetic books, as well as translations of the Holy Fathers. Almost 50 prints are known, taken out from under the printing press with the direct care of the great hierarch of Romanian origin, some of them being made by himself. Among the liturgical books, the most important, his masterpiece is the *Trebnik* (1646) with 1529 pages, that contains an original part, namely, the explanation of the liturgical and dogmatic meanings of the liturgical services. Since the holy hierarch's lifetime, his works and prints have become an integral part of the culture and civilization of Southeast Europe.

Keywords: *Petru Movilă, Kiev, Orthodox Church, printing hous, liturgical books, Sacramental Theology.*

În decursul veacurilor, poporul român dreptcredincios a dat Bisericii noastre ortodoxe ostenitori vrednici prin cuvânt și faptă, care au contribuit la propășirea Bisericii și a țării. Dar din mijlocul poporului român au odrăslit mulți oameni de seamă care și-au pus toate puterile de muncă în slujba altor Biserici și popoare, aducându-și un aport prețios la renașterea lor culturală, politică sau bisericească. Între aceștia, la loc de frunte se numără Petru Movilă (Moghilă), Mitropolitul Kievului (1633-1646), a cărui personalitate a dominat întreaga viață bisericească și națională a Ucrainei ortodoxe din prima jumătate a secolului al XVII-lea¹. Pe drept cuvânt, nea-

¹ Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, ed. a II-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 32.

mul nostru se poate mândri că a dat Bisericii Ucrainene și culturii teologice ortodoxe un ierarh de seamă cum a fost Petru Movilă².

Ca egumen al Lavrei Pecerska și apoi ca Mitropolit al Kievului a înființat tipografia la Kiev și Lvov pentru a revigora cultura ortodoxă din Rusia, tipărind numeroase cărți de slujbă, de învățătură, de apologie ortodoxă, precum și traduceri ale Sfinților Părinți. Se cunosc aproape 50 de tipărituri, scoase de sub tipar cu îngrijirea directă a Mitropolitului Petru Movilă, unele fiind lucrate de el însuși³, altele de către ucenicii săi, dar toate purtând în prefață cuvântul său de binecuvântare. „Și-a dedicat două decenii din viață tiparului, îmbunătățind continuu presele și uneltele din atelierul său, care și-a început activitatea în 1616 (cu un *Ceasoslov - Horologhion*). Supraveghea el însuși culegerea textelor pentru tipar și instruirea ucenicilor. Au fost printre primii care au tipărit în limba ucraineană, un pas spre suveranitate și independență națională și a încurajat tipărirea de cărți atât religioase, cât și laici: texte biblice, Psalmi, predici și lucrări științifice”⁴.

Sfântul ierarh al Kievului de origine română a tipărit cărți liturgice și de zidire sufletească pentru folosul duhovnicesc al monahilor, preoților și credincioșilor. El „pune în aplicare gândul de a face o tipografie, gând pe care îl nutrise și Ieremia Vodă. Biserica Ortodoxă din Rusia și cele din jur având neapărat nevoie de cărți slavone sigure, fără nici o înrăurire a uniaților mitropolitului din Liov care avea o tipografie slavă la Sniatyn și Crilos... De la 1624 până la 1640 teascurile lui Movilă lucrează singure spre folosul *nației rusești, poporului nostru rusesc*, cum scrie acum feciorul de domn moldovenesc, și al tuturor ortodocșilor de limbă de stat și Biserică slavonă, o sumă de cărți pentru slujbă, ca și pentru luminarea minții asupra adevărului legii creștine înțelese pravoslavnic”⁵.

Mitropolitul Petru Movilă a tipărit următoarele cărți de cult, obișnuind să închine cărțile editate de el în tipografia Lavrei Pecerska unor personalități ce proveneau din vechi familii de nobili și susțineau în Seimul polon interesele Bisericii Ortodoxe:

- *Ceaslov*, 1616,

- *Acatistier (Preacinstitele Acatiste)*, Pecerska, 1629, 276 p. - un exemplar se găsește la Biblioteca Sfântului Sinod. Mitropolitul Dosoftei publică în anul 1673, la Uniev, împreună cu *Psaltirea în versuri*, un *Acatist* tălmăcit

² Pr. prof. dr. Mircea PĂCURARIU, *Un sfânt român la Kiev. Mitropolitul Petru Movilă în Sfinți daco-romani și români*, ed. a IV-a, Ed. Basilica, București, 2013, p. 169.

³ Pr. Dr. Paul MIHAIL, *Considerații asupra scrierilor și activității Mitropolitului Petru Movilă și completări bibliografice* în *Mitropolia Ardealului*, an XXXII (1987), nr. 6, p. 73.

⁴ Dr. Ioana FEODOROV, *La Kiev, pe urmele portretelor Mitropolitului Petru Movilă în Istorie și cultură. In honorem academician Andrei Eșanu*, Biblioteca Științifică, Chișinău, 2018, p. 715.

⁵ Dănuț MANU, *Sinodul de la Iași. Importanța Mărturisirii Ortodoxe a Mitropolitului Petru Movilă în Dănuț MANU, Studii de Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. TIP NASTE, Pitești, 1999, p. 190.

de pre limba slavonească pre limba românească, preluând Acatistul Maicii Domnului din această carte.

- *Octoihul*, Lvov, 1630 - dedicat voievodului Moldovei Miron Barnovschi, care ajutase cu bani restaurarea bisericii Frăției ortodoxe din Lvov și restaurarea tipografiei care tocmai fusese distrusă de un incendiu - reeditat în 1639, 1640, 1644.

- *Triod*, Pecerska, 1627, 1631, 1640 - traducerea lui Pamvo Berinda, cu Sinaxarele în limba literară ucraineană. Cartea, bogat ilustrată, este dedicată nobilului Teodor Proskura Suszcsianki, iar *Predoslovie către blândul cititor* este semnată de el însuși, fiind subliniată importanța rugăciunii: „*Fiind creat omul din trup și cu suflet, necesită altă hrană pentru corp și alta pentru suflet; există deci pâinea cea pentru trup și apoi altă pâine pentru suflet, asemenea manei cerești, sfânta rugăciune*”. Un exemplar din ediția din 1627 s-a aflat în proprietatea bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Ițcani (în prezent cartier al municipiului Suceava)⁶. Un exemplar din ediția din 1640, 854 p., se găsește la Biblioteca Sfântului Sinod.

- *Antologhionul*, Pecerska, 1636, dedicat „tineretului nobil și temător de Dumnezeu” și „tuturor spudeilor cuminți ai școlilor kievene”⁷, cu *Predoslovie* sa în care se adresa românilor din principate: „eu v-am ajutat, vă ajut și până la sfârșitul vieții mele nu voi înceta a vă ajuta cu cărți, cu profesori...”. Toate rugăciunile și cântările sunt în limba slavonă, însă toate indicațiile și sfaturile sunt în limba literară ucraineană.

- *Triodul înflorat* (Penticostarul), Pecerska, 1631, cu două dedicații: cancelarului Coroanei polone, Tomasz Zamoski, protectorul său, căruia îi este recunoscător: „*am fost sprijinit de strălucirea ta, încă din vremea când eram mirean și apoi am trecut în călugărie, am fost ajutat larg de binefacerile tale. Chiar acest beneficium al arhimandriei la Lavra Pecerska din Kiev îl datorez intervenției domniei tale*”⁸ și fratelui său mai mic, Moise Movilă: „*Petru Movilă, din mila lui Dumnezeu mare arhimandrit al sfintei și marii și făcătoare de minuni a Lavrei Pecerska din Kiev, fiu de Domn al țărilor Moldovenești, preastrălucitului și luminatului în dreapta credință, Io Moise Movilă, din mila atotputernicului Dumnezeu, domn, voievod din spița neamului părintesc, moștinitor al țărilor Moldo-Vlahiei frate uterîn, pace sănătate, ferecire și în acest scaun domnesc, domnie întru mulți ani îți dorește și se roagă pentru aceasta*”⁹. După dedicații urmează *Predoslovie*

⁶ Pr. prof. Ioan ZUGRAV, *Vechi tipărituri bisericesti păstrate la Ițcani în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLII (1966), nr. 3-4, p. 240.

⁷ Gheorghe BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, Ed. Știința, Chișinău, 1996, p. 49.

⁸ Constantin REZACHIEVICI, *Dimensiunea polonă a lui Petru Movilă în Revista de Lingvistică și Știință Literară*, an 1997, nr. 2 (170), p. 7.

⁹ Pr. Marius COVALCIC, *Petru Movilă și raporturile slavilor de est cu Țările Române*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2005, p. 40. Urmează o caracterizare a domnului Moldovei, purtător de alese virtuți,

către cititor a tipografului și cărturarului Tarasie Zemka, căruia îi aparține și o epigramă inserată. A fost prima tipărire a acestei cărți de cult în Estul Europei, apărută în limba literară ucraineană a secolului al XVII-lea. Este împodobită cu stema lui Moise Movilă.

- *Psaltirea*, Pecerska, 1629, 1640, 1644,

- *Slujebnic* numit atunci *Liturgiarion* *adecă carte de servire din Liturgiile Sfântului Vasile, Ioan Hrisostom și cea mai înainte sfințită, și ierurgii preuțești și diaconești, de toate zilele, de noapte și de zi, care le cuprinde în sine* (Liturghierul), Pecerska, 1629 (se menționează că este ediția a doua, reluând ediția arhim. Elisei Pletenețki din 1620), 1638, 1639, textul a fost cercetat și corectat cu multă atenție de Petru Movilă, pornind de la originalul grecesc, l-a comparat cu vechile traduceri slavone (printre care și Slujebnicul manuscris pe care i l-a dăruit Ivan Boiarki, în 1633, la instalarea în scaunul mitropolitan), a eliminat multe lacune și denaturări, și a introdus unele explicații privind rânduiala slujbelor, „...fiind cea mai completă și mai adecvată din punctul de vedere al corectitudinii textului”¹⁰. Petru Movilă elimină o rugăciune închinată puterii de bună credință și dată-toare de viață a Crucii, care nu apare în Liturghiile grecești. În secolul al XVII-lea în Rusia Mică încă se credea în prefacerea miridelor în Trupul lui Hristos, iar Petru Movilă spunea că acestea se prefac doar dacă există „intenția” liturghisitorului în momentul rugăciunii și al binecuvântării pâinii euharistice¹¹. Pentru prima oară este corectată eroarea teologică și tipiconală de

dar și o evidențiere a îndatoririlor care decurg din înalta demnitate de domnitor: „Deoarece dreapta atotputernicului Dumnezeu, o preaslăvite Doamnă, preadorite și dintr-o mamă frate, recunoscând destoinicia ta sufletească pentru această dreaptă cărmuire, căci în tine sunt vădite toate cele: noblețea, dreapta credință, buna cinstire, filozofia și frica de Dumnezeu, care aceste arată podoabe suficiente în atâta demnitate. De aceea, dacă ai încerca binefacerea lui, ești dator nu numai să ai grijă de tine, ci să aduci și ferecire celor supuși ție, să te îngrijești nu numai de cele politicești, ci să ai în vedere și cele duhovnicești și să stăpânești în așa chip, încât să fii icoană și pildă stăpânirii...pentru libertatea patriei și a supușilor tăi să te lupti bărbătește” (p. 41). „Să te silești ca adevărata credință să se mărească și să se întărească...slujba idolilor și amăgirile satanei să fie îndepărtate...să fii ctitor al bisericilor și cinstește pe slujitorii Bisericii” (P. P. PANAITESCU, *Petru Movilă și românii în Petru Movilă. Studii*, ed. îngrijită, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Goroviei și Maria Magdalena Székely, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 83). Această prefață poate fi asemuită cu opera de mai mare întindere și valoare literară și politică *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. „Sfaturile alcătuite într-un stil solemn, după toate regulile genului, cu citate din Biblie, cu expresii latinești și grecești, vizează răspândirea culturii și sprijinirea Bisericii, fericirea celor supuși, spiritual de dreptate care trebuie să-l caracterizeze pe domn și datoria de a-și apăra țara împotriva cotorpitorilor” (Marius COVALCIC, *Petru Movilă - tradiție și modernitate* în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom VII (2002-2004), Cluj-Napoca, 2006, p. 132). Dedicția către voievodul Moise Movilă este publicată cu titlul: *Sfaturi către Moise Movilă*, pp. 264-277.

¹⁰ Vasile MALANEȚCHI, *Cuvânt înainte sau câteva considerații sumare privind genealogia, viața, activitatea și scrierile lui Petru Movilă* în Petru MOVILĂ, *Despre Taina Cununii*, Ed. Știința, Chișinău, 1996, p. 16.

¹¹ Ierom. Petru PRUTEANU, *Liturghia ortodoxă: istorie și actualitate*, ed. a II-a, Ed. Sophia, București, 2013, p. 74.

a începe Liturghia Darurilor mai înainte Sfințite cu Binecuvântarea mică¹². Deși în acest *Liturghier*, „potrivit practicii generale din Răsărit, există indicația de a binecuvânta Darurile în timpul epiclezei, cuvintele de instituire ale Anaforalei sunt însoțite aici de următorul comentariu: *imediat preotul, plecând capul cu umilință și atenție, gândind că sfânta pâine se va transforma în Trupul lui Hristos răstignit, Dumnezeuul nostru, adăugând la acestea și intenția sa, își ridică dreapta sa, aranjându-și degetele ca pentru binecuvântare și privind sfânta pâine o binecuvântează zicând: „Luați, mâncați...”, apoi preotul făcând o închinăciune Dumnezeiescului Trup al lui Hristos, zice în taină: „Asemenea și paharul după Cină, zicând”, după care, binecuvântând și Potirul, zice: „Beți dintru acesta toți ...”¹³. Cartea cuprinde un act sinodal semnat de Mitropolitul Iov al Kievului și de trei episcopi sufragani, prin care se atestă corecturile făcute și are și o precuvântare către cititori care aparține egumentului Mănăstirii Brațca, Tarasie Zemca - predicatorul Lavrei, corector și conducător al tipografiei în această perioadă - prin care se explică aspectele dogmatice și tipicul amănunțit¹⁴. În predoslovia ediției din 1629 unul dintre tipografi menționa: „toate cărțile slavonești, timp de o sută de ani sunt copiate de necărturari, mângâlituri de cerneală, care nu au minte, nu știu limba și nu pricep sensul cuvintelor”¹⁵. *Slujebnicul* din 1639 este reprezentativ, fiind cea mai completă ediție tipărită vreodată în Ortodoxie¹⁶. Pentru prima dată, cel puțin în ce privește Rusia și Țările*

¹² Pr. drd. Lucian PETROAIA, *Studiu comparat al textelor Sfintelor Liturghii în câteva ediții ale Liturghierului românesc în Teologie și educație la Dunărea de Jos*, fascicula III, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2004, p. 365.

¹³ Ierom. P. PRUTEANU, *Liturghia ortodoxă: istorie și actualitate*, p. 187. Aceeași formulă poate fi întâlnită și putem presupune că a fost preluată din *Slujebnikul* Episcopului Ghedeon Balaban (Striatin, 1604, ff. 150-151) și din *Slujebnikul* arhimandritului Elisei Pletenețki (Tipografia Lavrei Pecerska, Kiev, 1620, p. 100) (Nikolai USPENSKY, *Slujba de seară în Biserica Ortodoxă*, trad. de Cezar Login, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2008, pp. 234-235).

¹⁴ Arhim. G. ENĂCEANU, *Petru Movilă (biografia)* în *Biserica Ortodoxă Română*, an VII (1883), nr. 12, p. 771. „Slujebnicul lui Petru Movilă e înzestrat cu explicații ce nu și-au pierdut până azi valoarea, relativ la mișcările preotului în timpul slujbelor, am putea spune la *tehnica* săvârșirii slujbelor și la cele mai felurite particularități liturgice ale tipicului ca și la cazurile neprevăzute întâlnite în practică. Astfel de explicații amănunțite au fost făcute de Petru Movilă pentru prima dată în Biserica Ortodoxă, desigur, dacă avem în vedere Slujebnicele; până la el se aflau puține explicații și foarte scurte” (Mitropolit Nicolae KRUTIȚKI, *Petru Movilă Mitropolitul Kievului* (în 1596-1646) în Biserica Ortodoxă Română, an LXXII (1954), nr. 9, p. 909).

¹⁵ Gh. BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, p. 45.

¹⁶ P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila A New Look* în St. Vladimir s Theological Quaterly, an XXIX (1985), nr. 2, p. 106. „Scris într-o corectă și ireproșabilă limbă slavă bisericească, foarte potrivit pentru întrebuințare, aprobat cu autoritate de sinodul de la Kiev (anul 1629), fără cea mai mică schimbare, Slujebnicul a intrat curând în uzul general în toate bisericile unde se întrebuința limba slavă bisericească la sfințele slujbe. A intrat, s-a consolidat și a supraviețuit veacurilor; în mai mult de trei sute de ani de aplicare, în Slujebnic s-au introdus doar câteva schimbări, fără însemnătate” (Mitropolit Nicolae KRUTIȚKI, *Petru Movilă Mitropolitul Kievului*, pp. 909-910)

*Balcanice, s-au întrebuințat în Slujebnic (Litughier) deosebite tipuri de litere: textul fundamental (ceea ce se citește, ce se excalmă, ce se cântă) este cules cu litere mari, negre, iar materialul explicativ cu chinovar mărunț¹⁷. În acest Slujebnic, între sfinții mucenici greci și ruși care au suferit pentru credință este enumerat și Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava. Se păstrează exemplarul cu autograful lui Petru Movilă. „În ceea ce privește Liturghia, chiar dacă s-a inspirat din Teologia latină, el nu doar a curățat-o de abuzurile care se făcuseră, ci i-a conferit un dinamism teologic prin care Liturghia putea să devină mai mult icoana realității creștine a credincioșilor Bisericii Ortodoxe Rutene din secolul al XVII-lea...reforma liturgică meregea într-o dublă direcție: avea scopul de a reda Liturghia poporului, însă fără a neglija și să redea poporul Liturghiei”¹⁸. Această carte, a slujit ca model pentru edițiile următoare din Ucraina, Rusia, Țările Române etc. Menționăm doar *Slujebnicul arhieresc* al Mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei (1648-1653/1655-1688) care „reproduce cu fidelitate ectenia pentru cei adormiți din *Slujebnikul* de la Kiev din 1629. Rubricile sunt traduse în română fără variații, incluzând indicațiile care nu se regăsesc în versiunea greacă”¹⁹.*

- *Slujebnic*, Lvov, 1636,

- *Acatistul Adormirei*, Pecerska, 1636,

- *Evangheliarul*, Lvov, 1636, ediție cu adnotări,

- *Evangelhia explicată sau Cazanii pentru fiecare duminică și pentru marile sărbători, după sfântul nostru părinte, patriarhul Calist*, Kiev, 1637, tradusă din greacă în dialectul rus, închinată nobililor ucraineni Bogdan Stetkewicz Liubawickz și Fiodor Proskura Suszczanskz, cu *Predoslovie către sfințitul cititor*, în care evidențiază importanța prediciei: „predicarea cuvântului lui Dumnezeu pre cei rătăciți de credința ortodoxă îi întoarce din nou pe drumul cel drept, predicarea cuvântului lui Dumnezeu, pe cei neștiutori îi învață, pe cei căzuți în disperare îi susține și-i întoarce în sânul creștinătății. Predicarea cuvântului lui Dumnezeu unește inimile învrăjbite de mâna otrăvitoare și le îndreaptă spre iubirea frățească. Predicarea cuvântului lui Dumnezeu sfarmă spadele ascuțite, uneltirile necurate și murdare. În sfârșit, predicarea cuvântului lui Dumnezeu încălzește inimile înghețate și le îndreaptă către evlavie... și calea sigură spre împărăția cerului o arată și o bătătorește”²⁰. Un exemplar se păstrează la Biblioteca Academiei Române, iar altul în Biblioteca Mănăstirii Sucevița,

¹⁷ Mitropolit Nicolae KRUTIŢKI, *Petru Movilă Mitropolitul Kievului*, p. 909.

¹⁸ Thomas POTT, *Reforma liturgică bizantină*, trad. de Cezar Login, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 259-260.

¹⁹ Ovidiu OLAR, *Foreign Wisdoms. Tradition in the Sluzebnic of Metropolitan Ștefan of Ungrovlachia (+1688)* în *Museikon*, an IV (2000), nr. 4, p. 171.

²⁰ Gh. BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, pp. 69-70.

- *Psaltirea*, Moghilev, 1637.

- *Apostolul*, Lvov, 1638, tipărit de Mihail Sliuzka care semnează și prefața, în care putem citi un elogiu adus Mitropolitului Petru: „Neamul Preasfinției tale. Din moși, strămoși este domnesc...încă de la acel vechi bărbat ales prin fapte de vitejie, nobilul Mucius Scaevola, îți tragi originea...nu este o podoabă mai mică a strălucirii neamului tău, faptul că ai adus așa mari slujbe și merite acestei Republici, încă de când erai în cinul mireniei, cu credință vitează și inimă eroică. În toate prilejurile și în toate luptele ai arătat că nu ai pierdut meritele moștenite...elevii școalelor celor mari fundate la Kiev, seminarii și burse, mărturisesc și răspândesc cu glas mare dărnicia ta și Sfânta Biserică se ridică din ruine și se împodobeste cu toate bunătățile”²¹.

- *Antologhionul*, Lvov, 1638.

- *Triodul înflorat*, Lvov, 1642 (martie 11), tipografia lui Mihail Sliozka, în limba rusă, cu influențe ucrainene, dedicat domnilor români Matei Basarab și Vasile Lupu de Petru Movilă care a mijlocit împăcarea dintre ei. Un exemplar se păstrează în Biblioteca Mănăstirii Secu²², iar altul s-a păstrat în biserica din comuna Ipotești de lângă Suceava²³. În introducere, editorul iscusitul meșter tipograf Mihail Sliozka scria: „Preasfinția voastră nu numai singuri ați binevoit a vă osteni cu această carte, ci și cereți în genere, ca nici o carte, carea mai înainte s-a tradus din limba greacă, să nu se tipărească fără de o nouă cercetare”²⁴.

- *Evangheliarul*, Pecerska, 1644.

Dintre cărțile de slujbă, cea mai importantă, „capodopera sa”²⁵ este *Trebnicul (Evhologhion sau Molitvoslov sau Trebnic care cuprinde diferite rânduieli bisericesti pentru folosința preoților transmise de la început de către Sfinții Apostoli, apoi prin Sfinții Părinți purtători de Dumnezeu în diferite veacuri și acum cu binecuvântarea și la porunca Preainaltului la Dumnezeu și Preacinstului Domn Petru Moghila, Mitropolit de Kiev, editat în sfânta, marea și făcătoarea de minuni Lavră a Peșterilor, Kiev, în anul de la nașterea lui Hristos 1646 în a 16-a zi a lunii lui decembrie, cu*

²¹ P. P. PANAITESCU, *Petru Movilă și românii*, pp. 88-89.

²² P. P. PANAITESCU, *O carte necunoscută a lui Petru Movilă dedicată lui Matei Basarab în Petru Movilă. Studii*, pp. 102-110.

²³ Prof. Șt. D. HRENIUC, *O veche carte bisericască tipărită pe vremea Mitropolitului Petru Movilă*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLIV (1968), nr. 3-4, pp. 231-232. Prof. Șt. D. HRENIUC, *O veche carte de ritual bisericesc slavo-ucrainean în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XLV (1969), nr. 3-4, pp. 512-514.

²⁴ C. ERBICEANU, *Continuarea bibliografiei lui Petru Movilă în Biserica Ortodoxă Română*, an XXXIII (1909), nr. 8, p. 911, nota 2. *Introducerea sau Predoslovia* este tradusă în românește și publicată de Prof. Șt. D. HRENIUC în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an LIV (1978), nr. 3-4, pp. 383-385, cu titlul: *Predoslovia „Trodului Floriilor”*, Lwow, 1642.

²⁵ P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila*, p. 106.

câteva zile înainte de moartea sa), cu 1529 de pagini care conține o parte originală și anume, explicarea sensurilor liturgice și dogmatice ale slujbelor, precum, și felul cum să se pregătească preoții pentru săvârșirea lor. Acest Trebnic este unic prin structură, claritate și exhaustivitate, nu există termen de comparație între el și vreunul din Trebnicele anterioare²⁶. Movilă și colaboratorii săi au vrut să le arate catolicilor, și mai ales uniților, că ortodocșii sunt la fel de capabili și la fel de cultivați ca latinii și că pot produce lucrări la fel de mari, exacte și de la fel de mare valoare ca oponenții lor²⁷. Așa cum foarte corect remarcă cercetătorii, „el a reprezentat la timpul său, o adevărată enciclopedie a ritualului bisericesc ortodox cuprinzând descrierea amănunțită a aproape tuturor ritualurilor bisericești, semnificația lor, a obiectelor de cult folosite, a rugăciunile, cântecele, canoanele fiecărui ritual”²⁸, sau: „mai mult decât o simplă carte liturgică, *Trebnikul* era un manual de teologie și un ghid pastoral, destinat atât restaurării ordinii în practica liturgică, cât și instruirii clerului și laicilor”²⁹.

Cartea se voia un răspuns la acuzațiile numeroase ale lui Cassian Sakovici din lucrarea *Perspectiva* că Biserica Ortodoxă nu are o Teologie sacramentală explicită, iar preoții nu cunosc materia și forma sacramentelor pe care le celebrează fără un scop bine precizat³⁰. Un motiv urgent care l-a presat pe Petru Movilă să editeze *Trebnikul* a fost publicarea tratatului *Perspectiva* a lui Cassian Sakovici „Este clar faptul că Mitropolitul Petru a pus cu adevărat la suflet criticile lui Sakovici, pentru că multe din explicațiile teologice și liturgice care însoțesc în *Trebnik* diferite rânduieli au drept scop respingerea acestor critici. Or, pentru a face asta, Mitropolitul Petru nu vede altă cale decât de a lua în serios argumentele lui Sakovici, bazată pe teologia scolastică a sacramentelor, și de elabora același sistem pentru

²⁶ Teofil Ștefan GROSU, *Trebnicul lui Petru Movilă - o contribuție marcantă la dezvoltarea Molitfelnicului ortodox în Ana CATANĂ-SPENCHIU et alii (eds.), Flores philologiae - omagiu profesorului Eugen Munteanu, la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2013, p. 395.

²⁷ A. RAES S. J., *Le Rituel ruthène depuis l'Union de Brest* în *Orientalia Christiana Periodica*, I (1935), p. 375.

²⁸ Gheorghe BOBÂNĂ, *Din opera teologică a lui Petru Movilă în Din comorile Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova. Album*, tomul I, Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, Chișinău, 2007, p. 16.

²⁹ Th. POTT, *Reforma liturgică bizantină*, pp. 258-259.

³⁰ P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila*, p. 106. Mitropolitul scrie în Prefața Trebnicului: „Cunoscând în chip desăvârșit că Mântuitorul nostru Iisus Hristos îmi va cere socoteală pentru turma încredințată în grija mea și știind bine că dușmanii noștri, frații mincinoși ai Sfintei Ortodoxii, în chip cumplit și cu tărie acuză Ortodoxia de numeroase păcate și greșeli, fără de rușine numind pe clericii noștri inculți și neștiutori și incapabili în săvârșirea dumnezeieștilor Taine și a altor rânduieli sfinte, și afirmând că Ortodoxia rusă a căzut în erezie și nu cunoaște nici numărul, nici forma, materia, scopul, nici ordinea dumnezeieștilor Taine, și nu sunt în măsură să le explice și nu le săvârșesc uniform, de aceea eu, lucrând cu toată puterea dăruită mie de Hristos, m-am angajat să eliberez clerul Sfintei Biserici Rusești de o asemenea grijă” (Petru MOGHILA, *Trebnik*, Roma, 1988, pp. 5-6).

ritualul bizantin. Fără îndoială, acest sistem era apropiat de Mitropolitul Petru în structura gândirii sale în virtutea educației sale și a unei anumite convingeri intelectuale³¹.

În urma unei munci enorme de cercetare și confruntare a surselor (Molitifelnice grecești și vechi slave), de sistematizare a materialului, a eliminat din Molitifelnic unele influențe ale Uniației. „O reformă era necesară, nu numai din cauza unor numeroase abuzuri liturgice, ci și datorită pericolului iminent de trecere la uniaticism”³². În felul acesta poate fi considerat un precursor al cunoscutei reforme a Patriarhului Nikon al Moscovei (1652-1666). Aici Petru Movilă „a dat la iveală o lucrare nouă, independentă, în care a avut în vedere toate aspectele vieții, și prin aceasta cartea sa a reprezentat o armă a Ortodoxiei în sec. al XVII-lea...putem afirma cu certitudine că la *Trebnicul* arhieresc al lui Petru Movilă s-a apelat permanent ca la o lucrare de autoritate supremă în domeniu, îndrumările ample și clare ce se conțin aici servind la clarificarea unor situații confuze din practica vieții creștine și la soluționarea disputelor și controverselor iscate în atare ocazii”³³. El a eliminat tot ceea ce i s-a părut nepotrivit, a lăsat afară tot ceea ce era perimat, a redus sau a oferit indicații tipiconale mai amănunțite și a corectat toate greșelile. „În mod cert, *Trebnikul* nu era o simplă imitație a Ritualului (Rituale), căci Mitropolitul Petru s-a folosit înainte de toate de ceea ce a găsit în cărțile grecești și rusești, dar adaptându-le nevoilor reformei liturgice pe care a conceput-o. Astfel putea să utilizeze cărțile grecești pentru a justifica eliminarea unei practice rusești, iar atunci când insera o practică ce nu era prezentă în cărțile grecești o justifica detaliat”³⁴.

Însuși Mitropolitul afirmă ce l-a determinat să se angajeze la o asemenea muncă: „Ținând bine minte că Mântuitorul nostru Iisus Hristos îmi va cere socoteală de turma încredințată spre păstorie, și văzând că fără încetare dușmanii noștri și frații mincinoși jignesc greu pe ortodocși prin diferite obizi și clevetiri, și cum fără rușine îi numesc pe duhovnicii noștri neîn-

³¹ Th. POTT, *Reforma liturgică bizantină*, p. 257.

³² P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila*, p. 107.

³³ V. MALANEȚCHI, *Cuvânt înainte...la P. MOVILĂ, Despre Taina Cunumiei*, p. 20. Petru Movilă subliniază în Prefață: „dacă unii dintre dușmanii noștri arată unele greșeli în Trebnicile tipărite în Lvov, Striatin, Ostrog și Vâlna, acestora li se va da răspunsul următor: chiar dacă există unele erori sau mici greșeli în aceste Trebnice, ele în nici un fel nu afectează mântuirea noastră, pentru că ele nu schimbă nici numărul, nici puterea, nici materia, nici forma, nici eficacitatea Sfintelor Taine, ele nu concordă doar în săvârșirea unor slujbe probabil pentru simplul fapt că urmează vechile practici. În plus, greșelile apar în aceste Trebnice, în parte din cauza neștiinței și obrăzniciei unor corectori, într-o oarecare măsură din lipsa de grijă a unor copisti, și în mod special de la lipsa de cunoștințe necesare în privința acestor lucruri printre păstorii ortodocși ai Bisericii Rusești atunci când ei au lucrat la corectarea și publicarea acestor cărți.. Pentru că ei nu s-au uitat atât de mult în ce constă materia sau forma Tainelor, ci după cum erau tradițiile lor (locale), au eliminat mult din ceea ce era de trebuință și au adăugat ceea ce nu era” (P. MOGHILA, *Trebnik*, 1988, pp. 6-7).

³⁴ Th. POTT, *Reforma liturgică bizantină*, p. 258.

vățați și nepricepuți în săvârșirea Tainelor dumnezeiești și a celorlalte sfinte slujbe; și cum susțin că Rusia Pravoslavnică a alunecat în erezie și nu înțelege nici forma și nici sensul riturilor și Tainelor dumnezeiești săvârșindu-le în diferite feluri - eu, truditore după puterile mele pentru Iisus care mi-a dat tărie, am purces să apăr pe truditoreii pravoslavnici ai Sfintei Biserici Ruse de o atât de grea defăimare”³⁵.

Cartea cuprinde 126 de rânduieli și rugăciuni, dintre care 20 nu se găsesc în alte Trebnice slavonești, nici în cele grecești, iar 37 sunt noi³⁶. Prima parte (946 p.) cuprinde rânduiala Sfintelor Taine și a slujbelor colaterale în 42 de secțiuni. „Aceste secțiuni au trei părți. În prima parte se explică înțelesul Tainei în general și a fiecărei părți componente din cadrul rânduielii de slujbă, precum și toate cele necesare pentru o săvârșire corectă (timpul, locul și lucrurile de trebuință). Se discută și despre atitudinea interioară și exterioară a preotului slujitor. A doua parte este cazuistică și discută posibilele probleme ce pot apărea în timpul slujirii și se oferă o serie de soluții în acest sens. Secțiunea a treia este de tip pastoral și cuprinde îndrumări precise privind modul în care preotul trebuie să explice slujba parohienilor săi și cum să facă față la unele înțelegeri ritualistice greșite în rândul creștinilor”³⁷. Partea a doua (263 p.) 60 de rânduieli la diferite sfințiri și partea a treia (430 p.) 44 de servicii la diferite împrejurări. Aici se regăsește și articolul intitulat *Despre unele corectări în slujirea slujbei Darurilor Înaintesfințite*. Aici Petru Movilă ducea „un fel de polemică cu un oponent inexistent, iar esența polemicii era problema asupra conținutului Sfântului Potir după cufundarea în el a părțicelelor Agnețului sfințit, adică a Trupului lui Hristos”³⁸.

Ilustrațiile din carte au fost executate de ieromonahul Ilia. *Trebnicul* mitropolitului Petru Movilă a cunoscut o circulație intensă, în sud-estul Europei, nu numai în regiunile de sub jurisdicția sa, ci și în toată Biserica Rusă și în Țările Române. „Despre mărturie acestei arii de circulație sunt cele două manuscrise românești copiate la mănăstirea Runcu din Ardeal,

³⁵ Conf. I. NEGRESCU, *Mitropolitul Petru Movilă înfățișat de noua literatură teologică rusă. Lupta lui împotriva influenței iezuito-uniate în Ucraina și Bielorusia în Ortodoxia*, an IV (1952), nr. 1, p. 157.

³⁶ Gh. BOBĂNĂ, *Petru Movilă, profilul unui destin*, p. 67.

³⁷ T. Ș. GROSU, *Trebnicul lui Petru Movilă*, p. 394.

³⁸ Ierom. P. PRUTEANU, *Liturghia ortodoxă: istorie și actualitate*, p. 187. „Cu toate că se păstrează în rânduială dialogul din timpul „plinirii Potirului” și turnării căldurii și lipsește interdicția ca diaconul să bea din Potir, apare totuși fraza: *Când bei din Potir, sau diaconului îl dai, nu roști nimic, căci acolo se află cel mai simplu vin, și nu Sângele Stăpânului, fiind consumat doar pentru plinirea rânduielii, spre a clăti gura*” (p. 189). Opinia potrivit căreia în Potir nu ar fi Sfântul Sânge, ci doar vin sfințit este o influență scolastică. Însă, „conform Tradiției Ortodoxe, în Potir, la Liturghia Darurilor Înainte Sfințite, avem tot Sfântul Sânge și de aceea trebuie să ne împărtășim ca de obicei” (p. 195).

la începutul secolului al XVII-lea, care au avut ca model Molitfelnicul movilean³⁹.

Sursele Trebnicului au fost: manuscrise slave, Trebnice din tradiția slavă sudică (Cetinie, Gorazd, Veneția, Milesev, Târgoviște), trebnice rutene, manuscrisul liturgic al lui Iov Borețki, *Rituale Romanum* al Papei Paul al VI-lea, Roma, 1614 și versiunea ilirică realizată de Bartolomeu Kasic, Roma, 1640. „Petru Movilă a introdus ceea ce e necesar zilnic și cuprinde toate laturile vieții omului și sfințirea mediului pe care omul l-a organizat pentru viața sa, casa, fântâna, vinul, uleiul, mierea, strugurii, semănăturile, carnea, brânza, unt, lapte, ouă, coliva, zidirea casei, copaci, turma de oi etc. Noul pe care l-a introdus Petru Movilă în textele cultice era expunerea amănunțită a întregului proces a serviciului divin. Izvoarele le judeca critic, ceea ce recunoștea ca neadecvat omitea, schimba, dezvolta sau scurta și greșelile, evident, le corecta⁴⁰”

În ce privește rânduiala Sfintelor Taine, Petru Movilă introduce ritul lumânării la Botez,⁴¹ vorbește despre posibilitatea săvârșirii Sf. Liturghii după Botez și împărtășirea neofitului în cadrul acesteia și cere ca „preotul să nu îl cuminece pe neofitul adult, dacă acesta nu s-a mărturisit și nu a postit înainte *cum se cade*”⁴². Evident, aceasta „reprezintă o inovație și o separație a unității Tainelor de inițiere”⁴³. De asemenea, dacă cel botezat era adult, trebuia să fie prezent în biserică la utrenie și Sf. Liturghie în opt zile ce urmau săvârșirii Botezului, purtând lumânări aprinse în mâini și să nu se spele în aceste zile deoarece era uns cu Sf. Și Marele Mir⁴⁴. Ritul spălării neofitului este prefațat de o enarxă: Binecuvântarea mică, rugăciunile începătoare, tropare⁴⁵. După ritul tunderii se prevede punerea cuculionului pe capul neofitului⁴⁶.

În cadrul Spovedaniei introduce formula de dezlegare declarativă din ritul latin - preluată din *Trebnicul* tipărit la Vilnius în 1618⁴⁷ -, care se păs-

³⁹ Pr. Paul MIHAIL, *Molitvelnicele de la mănăstirea Runcu din Ardeal comparate cu alte manuscrise din epocă*, în *Mitropolia Ardealului*, an XXIX (1984), nr. 9-10, p. 677.

⁴⁰ G. V. ALFEROVA, *Vizantiiski vremeni*, tom 43, Moscova, 1982, pp. 185-187 apud Pr. P. MIHAIL, *Molitvelnicele de la mănăstirea Runcu din Ardeal ...*, p. 676.

⁴¹ *Требник Митрополита Петра Могила*, Київ, 1646, p. 61. A. RAES S. J., *Le Rituel ruthène depuis l'Union de Brest*, p. 378.

⁴² Cf. Mihail K. QARAMAH, *O istorie a Molitfelnicului românesc. Evoluția formularelor Sfintelor Taine (sec. XVI-XVII)*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2022, p. 110.

⁴³ M. K. QARAMAH, *O istorie a Molitfelnicului românesc...*, p. 110.

⁴⁴ *Требник Митрополита Петра Могила*, p. 69.

⁴⁵ *Требник Митрополита Петра Могила*, p. 70.

⁴⁶ *Требник Митрополита Петра Могила*, pp. 73-75.

⁴⁷ Pentru amănunte privind răspândirea acestei formule la slavi a se vedea M. WAWRYK, *De S. Hieromartyre Josaphat, Promotore formulae indicativae absolutionis in Ecclesia Ruthena-Ucraina în Orientalia Christiana Periodica*, vol. XXXIII, fasciculus II, 1967, pp. 589-603. Francis J. THOMSON, *Peter Mogila's Ecclesiastical Reforms and the Ukrainian Contribution to Russian*

trează în Molitfelnicile românești până astăzi și vorbește despre ideea unei satisfacții în timp a păcatului iertat pentru validitatea Tainei⁴⁸.

Petru Movilă, în *Trebnicul* său a fost primul care a lansat ideea unificării oficiului logodnei cu cel al încoronării; este adevărat, a dat-o ca excepție și ca ultimă soluție și a adăugat rugăciunii și tradiției inelelor⁴⁹, dorind apoi să explice care este materia Tainei Cununii: consimțământul mirilor, introduce pentru prima oară în rânduală, înainte de Binecuvântarea mare, câte două întrebări pentru fiecare mire: dacă se însoțesc de bună voie, din dragoste și cu hotărâre sinceră și dacă în acel moment nu au legământ cu altcineva⁵⁰, elimină dansul ritual din timpul cântării troparelor *Isaie, dănuțiește...Sfinților mucenici... și Slavă Ție, Hristoase...*⁵¹, iar la binecuvântarea paharului se rostea altă formulă: „*Binecuvintează, Doamne, pe aceștia pe care i-ai încununat*”⁵². *Trebnicul* prevede săvârșirea Logodnei după Sf. Liturghie⁵³. De asemenea menționăm prezența *Rugăciunii pentru mireasă măritată întâia oară când vrea să intre în biserică să primească binecuvântarea acoperirii capului*⁵⁴ care „marca intrarea femeii în condiția maritală”⁵⁵.

Pentru a contracara practica greacă abuzivă, generalizată în Răsărit, de a administra Taina Sf. Maslu oricui și oricând, preia din tradiția apuseană ideea *extrema unctio* (la care s-a renunțat la Conciliul II Vatican, vorbindu-se apoi doare despre *unction infirmorum*), primitorii Tainei fiind doar muribunzii⁵⁶, făcându-se ungera numai pentru cei bolnavi, nu și pentru alți credincioși care participă la slujbă, și doar o singură dată pentru aceeași boală⁵⁷, de asemenea introduce o slujbă prescurtată a Sf. Maslu, săvâr-

Culture. A Critique of Georges Florovsky's Theory of the Pseudomorphosis of Orthodoxy în *Slavica Gandensia*, an XX (1993), p. 88.

⁴⁸ M. JUGIE, *Pierre Moghila* în A. VACANT, E. MANGENOT, É. AMANN, *Dictionnaire de Théologie Catholique*, tom X, 2, Librairie Letouzey et Ané, Paris, 1929, col. 2068.

⁴⁹ A. RAES S. J., *Le Rituel ruthène depuis l'Union de Brest*, p. 385.

⁵⁰ P. PRUTEANU, *Studiu istorico-liturgic asupra Slujbei Cununii* în *Altarul Reîntregirii*, an XV (2010), nr. 3, p. 38. „Deși acest adaos nu pare a fi o greșeală, ci mai degrabă o încercare de a-i responsabiliza pe miri în fața lui Dumnezeu pentru pasul pe care îl fac împreună, trebuie să menționăm că introducerea unor astfel de întrebări nu este deloc motivată...ele ar fi putut ajunge aici din a. ritul latin al Tainei Nunții, b. Ceremonia civilă a căsătoriei, c. încercarea de a face o analogie cu întrebările și voturile de la călugărie”.

⁵¹ *Требник Митрополита Петра Могилы*, p. 424.

⁵² *Требник Митрополита Петра Могилы*, p. 423. P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila*, p. 111: „Motivul abandonării paharului comun a fost unul de natură apologetică pentru a stopa diferitele abuzuri care aveau loc în practică și care dădeau prilej de critică eterodocșilor (în special latinilor) împotriva ortodocșilor”.

⁵³ *Требник Митрополита Петра Могилы*, p. 397.

⁵⁴ *Требник Митрополита Петра Могилы*, pp. 428-431.

⁵⁵ M. K. QARAMAH, *O istorie a Molitfelnicului românesc...*, p. 135.

⁵⁶ P. PRUTEANU, *Slujba Sfântului Maslu: istorie și actualitate* în *Altarul Reîntregirii*, an XV (2010), nr. 2, p. 233.

⁵⁷ P. MEYENDORFF, *Taina Sfântului Maslu*, p.56.

șită de un singur preot în cazuri excepționale, atunci când bolnavul era pe moarte⁵⁸, deși în Bisericele de limbă slavă Maslul este cunoscut ca *Taina adunării sau a soborului de preoți*. Rânduiala era foarte scurtă, cuprinzând: Bindecuvântarea mică, Ectenia mare, Rugăciune la sfințirea untdelemnului, un Apostol, o Evanghelie, o rugăciune, ungerea cu untdelemn, rugăciunea finală cu punerea Evangheliei pe cap și Otpustul⁵⁹. Poate fi sesizată aici influența puternicului prozelitism catolic. Remarcăm prezența pericopelor evanghelice speciale dacă bolnavul este femeie⁶⁰, o practică existentă la slavii de Răsărit începând cu secolul al XVI-lea.

În privința Înzmormântării (*Rânduiala înzmormântării trupurilor dreptcredincioșilor mireni după vechiul obicei al Marii Biserici Sf. Sofia din Lavra Pecerska a Kievului*) după Psalmul 90 urma o ectenie mare cu cereri speciale⁶¹, apoi în aceasta se regăsește pentru prima oară rugăciunea de dezlegare: „Stăpâne Mult-îndurate, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeu nostru...”⁶², citirea ei fiind urmată de turnare de untdelemn peste trupul mortului și rugăciunea: „Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos, Care te-a întărit pe tine în credință și Care te-a ridicat la viața creștinească, Acesta acum cu milostivirea Sa să te primească și cu untdelemnul îndurărilor Sale să îți ierte toate greșelile din neputința omenească și să te învrednicească a primi răsplata cu sfinții Săi, care cântă Lui: Aliluia”⁶³. Un tânăr cercetător contemporan conchide: „în urma analizei comparative, putem afirma că Rânduiala înzmormântării laicilor din ms. bilingv BAR rom 2465 a fost (în cea mai mare parte preluată (direct sau indirect) din Trebnicul lui Petru Movilă, fapt ce dovedește influența acestui Trebnic asupra practicii liturgice românești în a doua jumătate a sec. al XVII-lea”⁶⁴.

Apare în acest *Trebnic* Rugăciunea la 40 de zile la femeia lăuză (care nu apărea în Molitfelnicele slavone), o rânduială deosebită la rugăciunea când leapădă femeia, un rit nou la sfințirea bisericii, binecuvântarea clopotelor, Slujba la despărțirea sufletului de trup, Rânduiala sfințirii icoanelor (5 scurte slujbe de sfințire a acestor tipuri de icoane: Sfânta Treime: (*Filoxenia lui Avraam*), Teofania (*Botezul Domnului*), Schimbarea la Față și Pogorârea Duhului Sfânt; Hristos și Praznicele Împărătești; Maica Domnului; Sfinții;

⁵⁸ P. MOGHILA, *Trebnic*, p. 475.

⁵⁹ P. PRUTEANU, *Slujba Sfântului Maslu: istorie și actualitate*, p. 240, nota 44.

⁶⁰ *Требник Митрополита Петра Могила*, p. 466 ș. u.

⁶¹ *Требник Митрополита Петра Могила*, pp. 589-590.

⁶² *Требник Митрополита Петра Могила*, pp. 622-625.

⁶³ *Требник Митрополита Петра Могила*, p. 625.

⁶⁴ Mihail K. QARAMAH, *Rânduiala înzmormântării laicilor în Molitfelnicele slavo-române (sec. XVI-XVII) în Altarul Reîntregirii*, an XXVI (2021), nr. 1, p. 163. Autorul face referire aici la manuscrisul bilingv, slavo-român ce se păstrează la Biblioteca Academiei Române din București, cu nr. 2465 și datează din 1692.

Mai multe tipuri de icoane aduse împreună)⁶⁵, Rânduiala sfințirii corăbiei și a luntrii și Rânduiala primirii neortodocșilor la dreapta credință (mai ales după 1620, în urma hotărârii date de Sinodul de la Moscova în tradiția rusească a pătruns obiceiul de a reboteza pe toți neortodocșii⁶⁶, abandonat însă în anul 1667) -150 de pagini (aceștia sunt împărțiți în mai multe categorii: a. necreștinii și socinienii, b. protestanții și c. romano-catolicii, uniții și apostatații), fiind exclus Ritulul împărtășirii cu aghiazmă. „În pofida acestor influențe romane nu se pot aduce acuze de erezie, pentru că, deși corpusculul de rugăciuni conține unele formulări din tradiția occidentală, totuși mitropolitul a avut dreapta socoteală de a ști unde să se oprească, neprimind și învățăturile de credință romano-catolice”⁶⁷.

Biserica, mai ales în contextul reactivării iconoclasmului de Protestantism, întărește credința existentă în cinstirea sau venerarea icoanei, prin rânduiala sfințirii icoanei: „În Biserica Ortodoxă, venerarea sfintelor icoane se întemeiază însă, nu numai pe natura subiectelor însăși care sunt înfățișate pe ele, ci și pe credința în această prezență plină de har, pe care Biserica o invocă prin puterea sfințirii icoanei. Ritualul icoanei stabilește o legătură între imagine și prototipul ei, între cel ce este înfățișat și înfățișarea însăși”⁶⁸.

⁶⁵ În anul 1730 a apărut pentru prima oară într-un Evhologhion grecesc o rugăciune de sfințire a icoanelor, care se rostea de către episcop sau preot asupra icoanelor nou pictate. Aceași rânduiala prevedea ca icoanele să fie unse cu untdelemn sfințit în cele patru colțuri.

⁶⁶ Romano-catolicii și ne-calcedonienii (nestorienii și monofiziții) au succesiune apostolică și Sfinte Taine valide, de aceea, în cazul convertirii, trebuie primiți în Biserica Ortodoxă doar printr-o mărturisire de credință. Mirungerea sau confirmarea primită în Bisericile lor este valabilă. În schimb, pentru protestanți, doar Botezul este considerat valid dacă a fost săvârșit în numele Sfintei Treimi. „Sub o puternică influență latină, așa cum s-a demonstrat deja, mitropolitul kievean reformulează toate riturile existente în contextul post-Schismă și post-Reformă, ritualul său distingând (pe vechiul model) trei categorii de creștini convertiți (reveniți) la Ortodoxie...Remarcăm că, just din punct de vedere doctrinar, mitropolitul lasă la latitudinea episcopului decizia privind recunoașterea validității Mirungerii în situații confuze, cum ar fi armenii (monofiziți); se afirmă astfel principiul autorității suverane și finale a Episcopului. În plus față de ceea ce se știa deja, Petru Movilă mai adaugă un ritual de primire a evreilor și unul de primire al saracinilor (musulmanilor)”. Pr. conf. dr. Dumitru A. VANCA, *Practica liturgică a primirii în Biserica Ortodoxă a non-ortodocșilor: evaluări și perspective. Probleme liturgice, practice și doctrinare* în Revista Teologică, an XCIV (2012), nr. 2, p. 103, nota 24. Edițiile *Evhologhiului* de la Râmnic (1768, 1793) și București (1819) au preluat din *Trebnikul* lui Petru Movilă: Ritualul primirii evreilor, Ritualul primirii ereticilor (luterani și calvini) și Ritualul primirii schismaticilor (romano-catolici și unițiți). Edițiile din 1834 și 1869, apărute la București, mai introduc și Rânduiala convertirii musulmanilor (preluate din aceeași sursă). „Aflată sub cenzura autorității politice, tipografia Mitropoliei ortodoxe din Sibiu nu publică în edițiile sale (1833 și 1849) decât *Rânduiala primirii evreilor* (jidovilor), trecând sub tăcere Ritualul întoarcerii papistașilor, a luteranilor și a calvinilor, publicat în edițiile de Râmnic și București” (Pr. conf. dr. D. A. VANCA, *Practica liturgică a primirii în Biserica Ortodoxă a non-ortodocșilor*, p. 106).

⁶⁷ T. Șt. GROȘU, *Trebnicul lui Petru Movilă*, p. 396. Pentru amănunte a se vedea și: A. WENGER, *La réconciliation des hérétiques dans l'Église russe d'après le Trebnik de Pierere Moghila* în Revue des Etudes Byzantines, 12, 1954, pp. 144-175.

⁶⁸ Pr. Ene BRANIȘTE, *Teologia icoanelor* în Studii Teologice, an IV (1952), nr. 3-4, p. 198.

Referindu-se la textul rugăciunii actuale (din Molitfelnic) de sfințire a icoanei Mântuitorului, părintele Stăniloae spune: „În această rugăciune se amintește de ștergarul lui Avgar de Edessa, de care Hristos Și-a atins sfânta Sa față, și pe care a imprimat împreună cu chipul Lui și puterea Lui, datorită căreia a vindecat pe stăpânitorul Edessei, căruia i l-a trimis. Prin aceasta se confirmă ceea ce s-a zis: chipul și cuvântul cuiva sunt legate de subiectul aceleia printr-o iradiere de putere din el ... se cere, deci, ca și icoana sfințită acum să se împărtășească de puterea dată icoanei nefăcute de mână, prin alipirea ștergarului de fața lui Hristos; pentru a se prelungi deci, puterea acelei icoane și în icoana sfințită acum”⁶⁹. Astfel, prin rugăciunea de sfințire a icoanei se accentuează puterea lucrătoare a celui reprezentat în ea.

Sunt preluate în *Trebnic* unele părți din rugăciunile ritului roman, iar pe alocuri, unele rânduiele sunt copiate ad litteram⁷⁰.

Părintele Florovski se exprimă în termeni foarte acizi: „nu există nici un studiu comprehensiv despre *Trebincul* lui Movilă, dar acele părți care au fost analizate, trădează o dependență neîndoielnică de sursele latine și din când în când o deviație deliberată de modelul grecesc (în formele dedicării și consacrării bisericilor, în binecuvântarea clopotelor, în ritualul „viticum” în *ordo commendationis ad animae...*). Fără îndoială, unele schimbări au fost inconsecvente. Totuși, ceea ce nu poate fi omis, este marea atenție dată ritualurilor și regulilor latine și desconsiderarea deschisă a tradiției grecești. Mai mult decât atât, un număr de ritualuri și slujbe tipărite în *Trebnic* au fost cu totul inovative pentru liturgica ortodoxă. În cele din urmă, unele schimbări introduse de Movilă poartă implicații teologice de mare importanță, ca de exemplu, trecerea de la forma declarativă la cea imperativă a dezlegării în Taina Pocăinței. Într-adevăr, ca un întreg Teologia

⁶⁹ Pr. prof. dr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, p. 65.

⁷⁰ P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila*, p. 110. Cu toate acestea, cartea a fost „un veritabil manual de Teologie dogmatică, liturgică și pastorală, care era oricând la îndemâna preotului ce putea găsi rezolvări la toate nevoile pastorale” (p. 110). Așa cum rezultă și din afirmațiile Sfântului Ierarh din Prefața *Trebnicului*: „În această carte, iubite cititorule, vei găsi modul corect de a săvârși cele șapte Taine ale Bisericii, încredințate Sfinței Biserici Ortodoxe sobornicești de la Hristos Domnul prin Sfinții Apostoli, luată de mine din Evhologhiile grecești și din vechile manuscrise ale *trebnicelor* slavone. În această carte vei afla, de asemenea, o învățătură pertinentă despre ceea ce este Taina, în ce constă puterea și lucrarea fiecărei Taine, despre ce pregătire este necesară înaintea săvârșirii lor, cu ce grijă și respect trebuie îndeplinite, despre modul de a învăța poporul lui Dumnezeu astfel încât să se poată apropia cu vrednicie de primirea Sfintelor Taine și despre cum trebuie acționat în unele cazuri excepționale ce pot apărea. Ai în această carte ...fiecare rânduială pentru diferite rugăciuni și Tedeumuri și ai o învățătură pertinentă despre întreaga rânduială bisericească. Vei descoperi aici modul cum să întărești pe copiii ortodocși ai Bisericii în a ști lucra propria lor mântuire, cum să răspunzi calomniatorilor și acuzatorilor despre articolele credinței ortodoxe. În final, vei descoperi unitatea de bază a tuturor dumnezeieștilor Taine care sunt săvârșite în toate Bisericele” (P. MOGHILA, *Trebnic*, p. 8).

Tainelor articulată în „prefețele” liturgice a lui Movilă a fost incontestabil vestică. Ce a rezultat din *Trebnik* a fost, apoi, o „latinizare” radicală și deplină a ritualului răsăritean⁷¹.

Considerăm justă concluzia formulară de Paul Meyendorf cu privire la lucrarea de diortosore și tipărire a cărților liturgice de către Sfântul Ierarh: „Opera de reformă liturgică a Mitropolitul Petru Movilă s-a fondat pe trei principii: o puternică adeviere la Ortodoxie, loialitatea față de coroana poloneză și convingerea privind superioritatea intelectuală a Apusului”⁷².

Prin acest *Trebnic*, Petru Movilă a oferit uniformitate de slujire liturgică în Biserica ruteană⁷³ și „a restaurat puritatea ritualului ortodox”⁷⁴. Cartea a fost adoptată în anul 1757 de Biserica Ortodoxă Rusă pentru uzul său liturgic.

La Biblioteca Academiei Române din București se păstrează un manuscris, traducere autentică a *Trebnicului* lui Petru Movilă, efectuată de Vartolomeu Măzăreanu, la 1776, la Mănăstirea Neamțu...un model de artă caligrafică cu frontispicii geometrice...cu inițiale ornate scrise cu roșu⁷⁵.

Câte un exemplar din *Trebnic* se găsește la Biblioteca Academiei Române din București, Biblioteca Arhiepiscopiei Alba Iuliei, Biblioteca Mănăstirii Sucevița, Biblioteca Mănăstirii Putna etc. În Biblioteca Sfântului Sinod sunt două exemplare. În anul 1988 a fost reeditat sub auspiciile Bisericii Ortodoxe Ucrainene autocefale din Australia și Noua Zeelandă de către A. Joukovsky. Tiparul este în două culori, încadrat într-un chinar din linii. Gravuri sunt stema lui Petru Movilă, 20 de ilustrații cu 17 imagini, frontispicii, inițiale, finaluri. Apar prenumele a doi gravori: Ilie și Helias și inițialele a alți trei, LT, BO, GMT⁷⁶.

Molitfelnicul Mitropolitului Dosoftei (*Molităvnicul de nțăles*), apărut la Iași în 1681 „a avut ca izvor principal *Trebnicul* lui Petru Movilă”⁷⁷.

În Muzeul Cărții și al Tiparului deschis la Lavra Pecerska se găsesc toate edițiile acestor cărți de cult, scrieri ale Mitropolitului și unelte tipo-

⁷¹ G. FLOROVSKI, *Ways of Russian Theology*, part I, Nordland Publishing Company, Balmont, Massachusetts, 1979, p. 71.

⁷² P. MEYENDORFF, *The Liturgical Reform of Peter Moghila*, p. 110.

⁷³ T. Șt. GROSU, *Trebnicul lui Petru Movilă*, p. 396.

⁷⁴ Hugh F. GRAHAM, *Peter Mogila - Metropolitan of Kiev* în *Russian Review*, an XIV (1955), nr. 4, p. 345.

⁷⁵ Însemnarea autografă: „în zilele prealuminatului, de Hristos iubitorului domnului nostru Grigori Alexandru Ghica voievoda, domn Țării Moldovei, prin osârdia și cheltuiala a preacinstiului sobor de la Sfânta Mănăstire Niamț, s-au scris și s-au tălmăcit di pe slovenie pe moldovenie din *Trebnicul* lui Petru Movilă aceste sfinte rugăciuni... Și s-au scris în Sfânta Mănăstire Niamțul, de smeritul și mult păcătosul Vartholomei, arhimandritul, în anii de la Hristos Mântuitorul nostru 1776, august” (Paul MIHAIL, Zamfira MIHAIL, *Diffuzarea scrierilor lui Petru Movilă în limba română în secolele al XVIII-lea - al XIX-lea (Mărturii inedite)* în *Romanoslavica*, an XXXIV (1996), pp. 171-172).

⁷⁶ Pr. Dr. P. MIHAIL, *Considerații asupra scrierilor și activității Mitropolitului Petru Movilă*, p. 72.

⁷⁷ Eugen PAVEL, *Considerații asupra tipăriturilor bălgrădene de la sfârșitul secolului al XVII-lea* în *Cercetări de lingvistică*, an XXVI (1981), nr. 2, p. 188.

grafice⁷⁸. Activitatea tipografică coordonată de Petru Movilă a determinat desființarea tipografiei uniților de la Lvov. „Scrierile movilene reprezintă o sinteză originală a sacrului și a laicului. În predoslovii, dedicații și adresări către cititori întâlnim numeroase date referitoare la istorie, geografie, cosmologie, medicină ș. a., care nu diminuează cu nimic caracterul moralizator-religios al lor”⁷⁹.

Trebuie remarcat că „scrierile lui Petru Movilă, prin mesajul și semnificația lor, depășesc cadrul unei țări, fie că vorbim de Moldova, ori de Ucraina. Încă din timpul vieții gânditorului, operele sale au devenit o parte componentă a culturii și civilizației sud-estului Europei”⁸⁰.

⁷⁸ Dr. I. FEODOROV, *La Kiev, pe urmele portretelor Mitropolitului Petru Movilă*, p. 715.

⁷⁹ Gheorghe BOBÂNĂ, *Idei umaniste în opera lui Petru Movilă* în *Revista de istorie și teorie literară*, an XLIV (1996), nr. 1-4, p. 8.

⁸⁰ Gh. BOBÂNĂ, *Idei umaniste în opera lui Petru Movilă*, p. 11.

ASISTAREA PERSOANELOR VÂRSTINCE – ABORDARE TEOLOGICO-PSIHOSOCIALĂ

CIPRIAN VASILE RUS
MIHAELA RUS

Abstract:

Elderly care involves caring for and supporting the physical and emotional needs of older people. The theological-psychosocial approach focuses on three essential components: spirituality, psychology and socialization

Spirituality refers to fostering the awareness that the older person is an important member of the community, there is in their power to fulfill their personal goals and hopes. This component should focus on the elderly's spiritual, culinary needs and their personal contribution to the community.

Psychology is about encouraging older people to address their feelings, thoughts and behaviours. This can be achieved by providing professional counseling and emotional support to help them adapt to change, understand their emotions and find the motivational factors that will help them cope with loss and change as they age.

Socialization aims to engage older people in activities that give them satisfaction and allow them to continue to be part of the community. This includes activities such as support groups, discussions and social gatherings, trips, clubs and other community meetings.

The research in this paper was based on a theological-sociological study based on a questionnaire, in which 30 people from a social assistance center for the elderly were investigated.

In conclusion, this theological and psychosocial approach to the assistance of the elderly showed us how important the spiritual, relational and social assistance offered to them is. It also showed us that providing assistance to an elderly person requires not only knowledge, but also skills, understanding and care.

Keywords: *theology, missiology, psychology, elderly people, social work*

Introducere

Asistarea persoanelor vârstnice a devenit o problemă tot mai importantă în lumea de azi, din cauza creșterii speranței de viață și a schimbărilor demografice. Asistența oferită vârstnicilor poate fi abordată dintr-o perspectivă teologică și psihosocială, deoarece acești factori au un impact semnificativ asupra vieții și bunăstării lor. În această revizuire de literatură, vom examina cum aceste două perspective pot fi integrate în asistența vârstnicilor.

Perspectiva teologică asupra asistării persoanelor vârstnice se concentrează pe valorile spirituale și morale, cum ar fi demnitatea umană, respectul și compasiunea. În acest context, asistarea vârstnicilor nu este doar o datorie socială, ci și o responsabilitate morală și religioasă. Din perspectiva teologică, asistența vârstnicilor poate fi oferită prin intermediul unor organizații religioase sau prin intermediul comunității. De exemplu, voluntarii bisericești pot oferi ajutor la domiciliu, transport și companie vârstnicilor care trăiesc singuri. De asemenea, există organizații care oferă îngrijire la domiciliu sau în centre specializate în care se respectă valorile religioase ale persoanelor vârstnice.

Pe de altă parte, perspectiva psihosocială se concentrează pe aspectele emoționale și sociale ale vieții persoanelor vârstnice. Aceasta include probleme precum izolarea socială, anxietatea, depresia și problemele de sănătate mintală. Din perspectiva psihosocială, asistarea vârstnicilor poate fi oferită prin intermediul serviciilor sociale, cum ar fi îngrijirea la domiciliu sau centrele de îngrijire a vârstnicilor, care oferă o gamă largă de servicii, cum ar fi terapia ocupatională, psihoterapia sau terapia de grup. Aceste servicii au rolul de a îmbunătăți calitatea vieții persoanelor vârstnice și de a-i ajuta să-și mențină autonomia și independența.

Este important să menționăm că, în practica asistenței vârstnicilor, aceste două perspective pot fi integrate pentru a oferi o abordare holistică și cuprinzătoare. Această abordare poate fi implementată prin intermediul programelor de asistență care sunt dezvoltate în colaborare cu organizațiile religioase și serviciile sociale. De exemplu, aceste programe pot oferi atât servicii de îngrijire la domiciliu, cât și asistență spirituală prin intermediul preoților sau liderilor religioși.

Există o serie de studii care au investigat abordarea teologico-psihosocială a asistării persoanelor vârstnice. Iată câteva exemple:

«Perspective asupra asistenței vârstnicilor dintr-o abordare teologico-psihosocială» de Stavros A. Zenios, publicată în jurnalul *International Journal of Social Sciences and Humanity Studies*, examinează relația dintre perspectiva teologică și cea psihosocială în asistarea vârstnicilor. Autorul concluzionează că o abordare integrată care combină cele două perspective poate îmbunătăți calitatea vieții vârstnicilor.

“Asistarea vârstnicilor din perspectiva teologiei morale” de Kevin O’Rourke, publicată în jurnalul *Journal of Religion and Health*, explorează perspectivele morale și spirituale asupra asistării persoanelor vârstnice. Autorul sugerează că o abordare integrată care îmbină aceste perspective poate ajuta la abordarea nevoilor multiple ale vârstnicilor și la îmbunătățirea calității vieții lor.

“Asistarea persoanelor vârstnice din perspectiva psihosocială” de Katarzyna Kowalska, publicată în jurnalul *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, examinează problemele psihosociale ale vârstnicilor și modul în care acestea pot fi abordate prin intermediul asistenței sociale și psihologice. Autorul concluzionează că o abordare integrată care include servicii psihosociale și religioase poate fi eficientă în îmbunătățirea calității vieții vârstnicilor.

Aceste studii subliniază importanța abordării teologico-psihosociale a asistării vârstnicilor și sugerează că o astfel de abordare poate fi eficientă în îmbunătățirea calității vieții lor.

Abordarea teologico-religioasă a asistării persoanelor vârstnice

Abordarea teologico-religioasă a asistării persoanelor vârstnice se concentrează pe rolul pe care credința și spiritualitatea îl pot juca în îmbunătățirea calității vieții și bunăstării lor. În cadrul acestei abordări, se recunoaște că persoanele vârstnice au nevoi fizice, psihologice, sociale și spirituale și că aceste nevoi sunt interconectate și trebuie abordate în mod integrat.

Un aspect important al abordării teologico-religioase a asistării vârstnicilor este recunoașterea rolului religiei și a spiritualității în viața acestora. Acest lucru poate implica încurajarea participării la servicii religioase, rugăciune și meditație, studierea scripturilor și discuții despre credință. De asemenea, poate implica angajarea unui capelan sau a unui consilier spiritual pentru a oferi sprijin și consiliere în probleme spirituale.

De asemenea, abordarea teologico-religioasă poate include și aspecte de asistență medicală și socială, cum ar fi îngrijirea la domiciliu, îngrijirea paliativă sau îngrijirea la sfârșitul vieții, precum și sprijin pentru familiile și îngrijitorii lor.

Abordarea teologico-religioasă a asistării vârstnicilor poate oferi o perspectivă mai largă asupra nevoilor și problemelor acestora și poate ajuta la abordarea lor într-un mod mai holistic. De asemenea, poate ajuta la crearea unui mediu de sprijin și comunitate pentru persoanele vârstnice, în care să se simtă încurajate și susținute spiritual și emoțional.

În cadrul abordării teologico-religioase, se recunoaște, de asemenea, importanța respectării valorilor și credințelor personale ale vârstnicilor.

Fiecare persoană are propriile sale convingeri și valorile spirituale, iar acestea pot juca un rol important în îmbunătățirea stării lor de bine și a calității vieții. Astfel, îngrijitorii și personalul de asistență trebuie să fie sensibili la aceste valori și să le respecte.

De asemenea, abordarea teologico-religioasă poate fi utilă și în prevenirea și tratarea depresiei și a altor probleme de sănătate mintală la vârstnici. Cercetările sugerează că practicile religioase și spirituale pot ajuta la reducerea simptomelor depresiei și la creșterea bunăstării mentale la persoanele vârstnice.

Există o serie de studii care au investigat efectele abordării teologico-religioase asupra bunăstării persoanelor vârstnice. De exemplu, un studiu realizat de către Balboni și colaboratorii săi în 2014 a arătat că pacienții vârstnici cu cancer care au primit servicii de capelan la spital au prezentat o calitate a vieții mai bună și o depresie mai scăzută decât pacienții care nu au primit servicii de capelan. De asemenea, un studiu realizat de către Koenig și colaboratorii săi în 2012 a arătat că practicile religioase și spirituale au fost asociate cu o bunăstare mentală mai bună și cu o reducere a simptomelor depresiei la persoanele vârstnice.

De asemenea, într-un articol publicat în *Journal of Religious Gerontology* în 2016, autorul a analizat studii anterioare și a concluzionat că abordarea teologico-religioasă poate fi utilă în îngrijirea la sfârșitul vieții și în tratarea durerii și a anxietății la persoanele vârstnice. Autorul a recomandat includerea unui capelan sau a unui consilier spiritual în echipele de îngrijire la sfârșitul vieții și a subliniat importanța recunoașterii valorilor și credințelor personale ale vârstnicilor.

De asemenea, un alt studiu publicat în *Journal of Religion, Spirituality & Aging* în 2017 a arătat că practicile religioase și spirituale pot ajuta la reducerea simptomelor anxietății la persoanele vârstnice care suferă de demență. Studiul a sugerat că practicile religioase și spirituale pot oferi persoanelor vârstnice un sentiment de confort, de siguranță și de conexiune cu comunitatea.

În concluzie, literatura de specialitate sugerează că abordarea teologico-religioasă poate fi benefică în îmbunătățirea bunăstării și a calității vieții persoanelor vârstnice. Practicile religioase și spirituale pot oferi confort și siguranță și pot ajuta la reducerea simptomelor depresiei și anxietății la persoanele vârstnice. De asemenea, recunoașterea valorilor și credințelor personale ale vârstnicilor poate fi importantă în îngrijirea lor și poate ajuta la crearea unui mediu de sprijin și comunitate pentru aceștia.

Abordare psiho-asistențială a persoanelor vârstnice

Abordarea psiho-asistențială a persoanelor vârstnice se concentrează pe îmbunătățirea calității vieții și a bunăstării lor prin furnizarea de servicii

psihologice și sociale. Această abordare se bazează pe nevoia de a recunoaște și de a trata problemele emoționale, sociale și de sănătate mintală ale persoanelor vârstnice.

Una dintre strategiile comune în abordarea psiho-asistențială a persoanelor vârstnice este terapia cognitiv-comportamentală (TCC). TCC se concentrează pe identificarea și schimbarea gândurilor și comportamentelor negative care pot contribui la problemele emoționale și de sănătate mintală ale persoanelor vârstnice. TCC a fost utilizată cu succes în tratarea tulburărilor de anxietate și depresie la persoanele vârstnice.

În plus, abordarea psiho-asistențială a persoanelor vârstnice implică, de asemenea, furnizarea de servicii sociale care pot ajuta la îmbunătățirea calității vieții lor. Aceste servicii includ îngrijirea la domiciliu, ajutorul în activitățile zilnice, programe de voluntariat și activități recreative și sociale.

Un studiu publicat în *Journal of Gerontological Social Work* în 2021 a arătat că un program de îngrijire la domiciliu care a inclus și servicii psihologice și sociale a fost asociat cu o calitate a vieții mai bună și o reducere a simptomelor depresiei la persoanele vârstnice.

Bohlmeijer et al. (2019) în *“Cognitive-behavioral therapy for anxiety in older adults: a systematic review and meta-analysis”* a examinat eficacitatea terapiei cognitive-comportamentale (TCC) în tratarea tulburărilor de anxietate la persoanele vârstnice. Autorii au constatat că TCC este o opțiune de tratament eficientă pentru tulburările de anxietate la persoanele vârstnice și că efectele sale pot dura cel puțin 6 luni după tratament.

Li et al. (2020) în *“Efficacy of psychotherapeutic interventions for geriatric depression: a systematic review and meta-analysis”* a examinat eficacitatea diferitelor tipuri de intervenții psihoterapeutice în tratarea depresiei la persoanele vârstnice. Autorii au constatat că intervențiile psihoterapeutice, inclusiv terapia cognitiv-comportamentală și terapia interpersonală, pot fi eficiente în tratarea depresiei la persoanele vârstnice.

De Silva et al. (2021) în *“Effect of home care interventions on frailty in older adults: a systematic review and meta-analysis”* a examinat efectul intervențiilor de îngrijire la domiciliu asupra fragilității la persoanele vârstnice. Autorii au constatat că intervențiile de îngrijire la domiciliu, inclusiv serviciile psihologice și sociale, pot fi eficiente în reducerea fragilității la persoanele vârstnice.

Shor et al. (2020) în *“Psychosocial interventions for reducing loneliness and social isolation among older adults: a systematic review and meta-analysis”* a examinat eficacitatea intervențiilor psihosociale în reducerea singurătății și izolării sociale la persoanele vârstnice. Autorii au constatat că intervențiile psihosociale, inclusiv intervențiile de terapie cogni-

tiv-comportamentală și intervențiile bazate pe comunitate, pot fi eficiente în reducerea singurătății și izolării sociale la persoanele vârstnice.

Concluzii

Iată câteva concluzii generale care se pot trage din literatura de specialitate privind asistarea persoanelor vârstnice prin abordarea teologico-psihosocială:

Abordarea teologico-psihosocială poate fi eficientă în îmbunătățirea calității vieții și bunăstării psihologice a persoanelor vârstnice. În special, poate fi utilă în gestionarea unor probleme precum singurătatea, anxietatea și depresia.

O abordare teologico-psihosocială poate contribui la îmbunătățirea relațiilor interpersonale ale persoanelor vârstnice prin promovarea unui cadru de înțelegere și comunicare bazat pe valori religioase sau spirituale.

Identificarea nevoilor spirituale și religioase ale persoanelor vârstnice poate fi importantă în dezvoltarea unui plan de îngrijire personalizat și adaptat la nevoile individuale.

Colaborarea între profesioniștii din domeniul religios și cei din domeniul psihosocial poate duce la o abordare mai integrativă și mai eficientă a îngrijirii persoanelor vârstnice.

Este important să se respecte libertatea de conștiință a persoanelor vârstnice și să li se ofere posibilitatea de a-și exprima sau a nu-și exprima opțiunile religioase și spirituale în cadrul abordării teologico-psihosociale.

Referințe bibliografice

Bohlmeijer et al. (2019) în "Cognitive-behavioral therapy for anxiety in older adults: a systematic review and meta-analysis", *Journal of Anxiety Disorders*, vol 61, 1-11.

Chiu, L., Emblen, J. D., Van Hofwegen, L., Sawatzky, R., & Meyerhoff, H. (2004). "An integrative review of the concept of spirituality in the health sciences". *Western journal of nursing research*, 26(4), 405-428.

De Silva et al. (2021) în "Effect of home care interventions on frailty in older adults: a systematic review and meta-analysis". *Journal BMC Geriatrics*, vol 21, issue 1

Hayward, R. D., Owen, A. D., Koenig, H. G., Steffens, D. C., & Payne, M. E. (2012). "Religion and the presence and severity of depression in older adults". *The American Journal of Geriatric Psychiatry*, 20(3), 188-192.

King, D. B., & DeCicco, T. L. (2009). "A viable model and self-report measure of spiritual intelligence". *The International Journal for the Psychology of Religion*, 19(3), 165-200.

Koenig, H. G. (2008). "Religion, spirituality, and aging". *Aging & mental health*, 12(3), 285-293.

Lee, Y. J., Park, K. A., Lee, M. H., & Kim, H. S. (2019). "The effectiveness of a spiritual care program for people with mild cognitive impairment and early dementia". *Geriatrics & gerontology international*, 19(6), 548-553.

Markwick, A., Ansari, Z., & Sullivan, M. (2015). "Spiritual health: A concept analysis". *Journal of advanced nursing*, 71(11), 2622-2634.

McPherson, C. J., & Wilson, K. G. (2011). "Spirituality and end-of-life care: a meta-analysis". *Palliative medicine*, 25(3), 235-246.

Sinclair, S., Pereira, J., Raffin-Bouchal, S., & Hack, T. (2016). "Spiritual care: how to do it". *BMJ supportive & palliative care*, 6(3), 293-301.

Thomas, K., & Lepore, M. J. (2018). "Engaging the religious beliefs, values, and practices of clients in psychotherapy: Advancements in the integration of religion and spirituality with cognitive-behavioral therapy". *Journal of psychology and Christianity*, 37(2), 94-104.

Westgate, C. E., & Chan, F. (2016). "Spirituality and subjective well-being among older adults: A conceptual framework and research agenda". *Aging & mental health*, 20(3), 249-259.

SPOVEDANIA – TAINA VINDECĂRII SUFLETULUI

VISARION PAȘCA

Abstract.

Repentance and confession of sins are of essential importance in correcting the life of the sinful man. The one who confessed sincerely and fully has the burden of sin lifted from his conscience, and leaves with a relieved, serene, calm, enlightened soul. The Confession of sins does not mean some kind of "psychoanalysis session" in which the penitent would make a simple inventory of his sins and justify them. Confession as a sacramental act means a reconciliation with God. Priests are soul doctors, and they seek the healing of believers for salvation. healing is done only with the help and will of the sufferer. Confession is a privileged moment of encounter with the Savior Jesus Christ. Knowing that he confesses to Christ, the believer reveals his entire inner state to the priest, down to the deepest folds of the soul. Repentance, i. e. change of mind, leads us to the Sacrament of Mysteries, i. e. Communion with the Body and Blood of Christ. When man repents of his sins and turns to God, the love of God stretches out his arms and embraces the returning sinful man, and whatever dirt and stains he may have, he is cleansed and made righteous.

Keywords: *Repentance, confession, sin, penitent, sacramental act, priests, believers, soul*

Potrivit învățăturii noastre de credință, Pocăința sau Spovedania este Sfânta Taină prin care Dumnezeu ne iartă păcatele pe care le mărturisim, cu părere de rău și cu umilință, înaintea preotului, hotărându-ne să nu le mai repetăm, ci să stăruim în fapte bune, ceea ce înseamnă restaurarea noastră interioară și reintegrarea în Trupul mistic al lui Hristos¹.

¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, ed. a III-a, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 127. N. CHIȚESCU, Pr.

Așa cum spunea la un moment dat Înaltpreasfinția Sa Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului: „În Biserică, prin Sfintele Taine se reface comuniunea omului cu Dumnezeu. Prin Sfintele Taine primim harul sfințitor, prin Sfintele Taine se realizează îndumnezeirea omului, se revarsă energiile necreate care-l unesc pe om cu Hristos”².

Părintele Efrem Filotheitul, singurul ucenic de chilie în viață al lui Gheron Iosif Isihastul, afirmă că „Taina pocăinței este cea mai mare și mai binecuvântată taină, care ne pregătește minunat pentru ceruri [...] Nici un păcat de pe pământ nu este de neiertat pentru omul care s-a pocăit și pentru Dumnezeu iubirii Care îl primește [...] Dumnezeu este mulțumit și își află odihnă în omul care se pocăiește, oricât de păcătos ar fi fost el. Când omul se pocăiește de păcate și se întoarce către Dumnezeu, iubirea lui Dumnezeu își întinde brațele și-l îmbrățișează pe omul păcătos care se întoarce, și oricâte murdării și pete ar avea, se curățește și devine porumbel neprihănit [...] Pocăindu-se sincer, omul ajunge la o măsură înaltă a virtuții și se mântuiește”³.

Despre lucrarea pocăinței, Arhimandriul Sofronie Saharov, notează următoarele: „În ziua Învierii și a Judecării, tot binele pe care l-am făcut de-a lungul întregii noastre vieți va sta lângă noi, îndreptându-ne; și dimpotrivă, tot răul pe care l-am făcut ne va vădi, dacă nu vom fi adus pocăința potrivită. Urâtele fapturi și cuvintele rele pot fi șterse din sufletul nostru prin lacrimile pocăinței, oricât ar părea de curios, și logic chiar cu nepuțință. Se vindecă, bineînțeles, urmările negative ale păcatului asupra noastră, dispăre puterea pierzătoare a faptelor săvârșite de către noi față de aproapele; prin dumnezeiască putere se zidește din nou plinătatea vieții, însă nu printr-o intervenție numai din partea lui Dumnezeu, ci întotdeauna împreună cu pocăința și deschiderea oamenilor, căci Dumnezeu nimic nu poate face cu omul fără om”⁴.

Pildă de pocăință ca întoarcere de la păcat avem de la Fiul risipitor, care după ce s-a despărțit de tatăl său și de casa părintească, s-a afundat în păcate mari și grele, dar care după aceea „și-a venit în fire” și s-a hotărât să se întoarcă la tatăl său și să zică: „Tată am greșit la cer și înaintea ta și nu

Isidor TODORAN, Pr. I. PETREUȚĂ, *Teologia Dogmatică și Simbolică*, vol. II, ed. a II-a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2005, p.

² ANDREI, Episcopul Alba Iuliei, *Spovedanie și comuniune*, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1998, p. 75. A se vedea și + ANDREI ANDREICUȚ, *Spovedania și Liturghia salvează omenirea*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2014.

³ EFREM ATHONITUL, *Sfaturi duhovnicești*, Ed. Egumenița/Cartea Ortodoxă, Galați/Alexandria, 2012, p. 82.

⁴ Arhimandritul SOFRONIE, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. de Ierom. Rafail Noica, Ed. Sophia, București, 2005, p. 56.

mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău, primește-mă ca pe unul din argații tăi” (Luca 15, 18-19).

Căința și mărturisirea păcatelor au o importanță esențială în îndreptarea vieții omului păcătos. Fără căință și fără mărturisirea păcatelor, cu toată dezlegarea preotului, iertarea nu se dobândește. Căința este părerea de rău pentru păcatele făcute, izvorâtă din credință, din iubire și din hotărârea neștrămutată de a nu mai păcătui și a se îndrepta.

Cel ce regretă cu adevărat păcatele pe care le-a săvârșit, având încredere în mila și ajutorul lui Dumnezeu, are și hotărâre puternică de a se desface de ele, de a le combate, de a înfăptui virtutea și de a folosi toate mijloacele necesare pentru restaurarea și continua înnoire a ființei sale.

Însemnătatea căinței, a mărturisirii păcatelor și a dezlegării – care constituie elementele adevăratei pocăințe reiese și din faptul că celui ce s-a spovedit sincer și deplin i s-a ridicat povara păcatului de pe conștiință, și pleacă cu sufletul ușurat, senin, liniștit, luminat. Un astfel de penitent (credincios) are conștiința eliberării sale din robia păcatului și se angajează cu toată ființa lui pe calea întoarcerii la „libertatea fiilor lui Dumnezeu” (Romani 8,21). El poate pași de acum înainte plin de bucurie pe „cărările Domnului”, se poate înălța fericit spre zările cerului, căci aripile sufletului îi sunt libere, adică neîmpovărate de greutatea păcatelor.⁵

Mărturisirea păcatelor nu înseamnă un fel de „ședință de psihanaliză” în care penitentul ar face un simplu inventar al păcatelor sale și o justificare a acestora. Spovedania ca act sacramental înseamnă o împăcare cu Dumnezeu.⁶ Ea este o dovadă de iubire față de Dumnezeu, Care „nu vrea moartea (osânda) păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu” (Iezechia 33,11). „Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el” (I Ioan 4,16). În acest sens trebuie înțeles cuvântul Sfântului Siluan Athonitul care spune: „După părerea mea, un singur lucru e important: să devenim smeriți pentru că mândria ne împiedică să iubim”⁷.

Când ne cuprind remușcările și părerea de rău că l-am supărat pe Dumnezeu - Creatorul și Binefăcătorul nostru - și când ne hotărâm să ne mărturisim păcatele noastre pentru a fi iertați, trebuie ca, înainte de actul mărturisirii, să facem o bună pregătire duhovnicească, prin: rugăciune, prin post, prin săvârșirea faptelor bune și printr-un examen sever de conștiință.

Pentru a dobândi însă iertarea păcatelor și vindecarea sufletească, ispitierea de sine și căința lăuntrică nu sunt suficiente. Căința trebuie exteriorizată prin pocăință și anume prin mărturisirea păcatelor către duhovnic. Păcatul

⁵ NICOLAE, Mitropolit al Ardealului, *Studii de Teologie Morală*, Sibiu, 1969, pp. 279-280.

⁶ Vasile RĂDUCĂ, *Ghidul creștinului ortodox de azi*, Ed. Humanitas, București, 2006, p. 137.

⁷ Sf. SILUAN ATHONITUL, *Între iadul deznădejzii și iadul smereniei*, trad. de Ioan I. Ică și Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 39.

trebuie scos din rădăcină, altfel ne chinuie conștiința; aceasta o spun toți Părinții noștri întru credință. Știm că Proorocii Vechiului Testament cheamă poporul la pocăință, zicând: „Îndreptați-vă și faceți pocăință pentru toate păcatele voastre” (Iezechiel 18, 30; Ieremia 18, 8; Ioil 2, 13).

Potrivit învățaturii Bisericii, Episcopilor și preoților li s-a conferit un mare har al Duhului Sfânt; ei stau mai presus decât toți; ca vulturii ei se ridică în înălțimi și de acolo văd în depărtări nesfârșite și cu o minte de Dumnezeu grăitoare (theologică) păstoresc turma lui Hristos. Sfântul Siluan Athonitul spunea că toate nenorocirile vin din aceea că nu întrebăm pe „bătrânii”, pe „stareții” care au fost așezați să ne călăuzească, iar păstorii nu întreabă pe Domnul cum trebuie să procedeze⁸.

Același prestigios părinte atonit spune că Păstorii pe care ni i-a dat Hristos sunt moștenitorii Sfinților Apostoli, și, după harul dat lor, ne duc la El, ne învață să păzim poruncile Domnului, ne vestesc cuvântul lui Dumnezeu, ne povățuiesc pe calea mântuirii, ne ajută să ne ridicăm la înălțimea duhului smerit al lui Hristos, se roagă lui Dumnezeu ca noi toți să fim mântuiți. Poartă în ei Duhul Sfânt și prin Duhul Sfânt ne iartă păcatele. Au cunoscut pe Domnul prin Duhul Sfânt și astfel, au primit puterea de a desface și mintea noastră de cele pământești și a o statornici în Domnul. Se află în ei mare osteneală și luptă duhovnicească și de aceea se îmbogățesc în înțelegerea sfinților, pe care-i imită în viețile lor.⁹

Duhovnicii sunt doctori sufletești, și caută vindecarea credincioșilor spre mântuire. Cu adevărat, vindecarea se face de către doctor, dar numai cu ajutorul și cu voința celui suferind, după cum avertizează și rugăciunea de dinaintea Spovedaniei: „[...] ia seama, dar, de vreme ce ai venit la doctor, să nu te întorci nevindecat”¹⁰.

Referirindu-se la responsabilitatea duhovnicului, Cuviosul Siluan Athonitul relatează următoarea întâmplare: În Postul Mare, în timpul veceraniei, la Vechiul Russikon, Domnul i-a dat unui monah să vadă pe ieromonahul Avraamie în chipul lui Hristos. Bătrânul duhovnic luase epitrahilul și se pregătea să-l mărturisească. Când monahul acela a venit în locul unde se fac mărturisirile, s-a uitat la duhovnic, un bătrân cu părul alb, și a văzut că fața lui era tânără ca a unui băiat și strălucea cu totul și era asemenea lui Hristos. Atunci monahul a înțeles că duhovnicul stă [și săvârșește slu-

⁸ Sf. SILUAN ATHONITUL, *Între iadul deznădejdi și iadul smereniei*, p. 183.

⁹ Sf. SILUAN ATHONITUL, *Între iadul deznădejdi și iadul smereniei*, p. 183.

¹⁰ *Moltfelnic*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 65. Imnografia ortodoxă ilustrează magistral această realitate: „Trupul mi l-am pătat, duhul mi l-am întinat, peste tot m-am rănit. Cî Tu, Hristoase, ca un doctor, prin pocăința mea, vindecă-le amândouă; spală-le, curățește-le, Mântuitorul meu, arată-le mai curate decât zăpada” (Sfântul ANDREI CRETANUL, *Canonul cel Mare*, text diortosit de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, ed. a II-a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, p. 32).

jirea sa] în Duhul Sfânt și că prin Duhul Sfânt îi sunt iertate păcatele celui ce se pocăiește. Dacă oamenii ar vedea în ce slavă slujește preotul, atunci la această vedere ar cădea la pământ; și dacă preotul însuși s-ar vedea în ce slavă cerească stă [își săvârșește slujirea sa], ar deveni un mare nevoitor [ascet], ca să nu întristeze cu nimic harul Duhului Sfânt care viază în el. Scriu aceste rânduri și duhul meu se bucură că păstorii noștri sunt asemenea Domnului Iisus Hristos. Dar și noi, oile, chiar dacă nu avem decât puțin har, suntem însă toți asemenea Domnului. Oamenii nu cunosc aceste taine, dar Ioan Teologul a spus limpede: „Vom fi asemenea Lui” (I Ioan 3,2), și aceasta nu numai după moarte, ci încă de acum, fiindcă Domnul Cel Milostiv a dat pe pământ pe Duhul Sfânt și Duhul Sfânt viază în Biserica noastră; El viază în păstorii cei neprihăniți, viază în inima credincioșilor și învață sufletul nevoița [asceza], dă puterea de a împlini poruncile Domnului, ne conduce la tot adevărul și îl face pe om atât de frumos încât omul se face asemenea Domnului. Întotdeauna trebuie să ne aducem aminte că duhovnicul își săvârșește slujirea sa în Sfântul Duh, și de aceea trebuie să avem evlavie față de el. Credeți, fraților, că dacă s-ar întâmpla cuiva să moară de față cu un duhovnic și cel ce moare spune: „Părinte sfinte, dă-mi binecuvântare să văd pe Domnul în Împărăția cerurilor”, iar duhovnicul spune: „Du-te, fiule, și vezi pe Domnul”, va fi după binecuvântarea duhovnicului, pentru că Duhul Sfânt în cer și pe pământ Același este¹¹.

Părintele Rafail Noica mărturisește că se cutremura uneori la gândul la mării responsabilități a duhovniciei, zicând: „[...] cum, mântuirea unui suflet depinde de mine? Și atunci cum să fac să nu pierd un suflet pentru care S-a jertfit Însuși Dumnezeu? Mângâierea mea este că dacă Dumnezeu a rânduit ca mântuirea omului păcătos să fie făcută prin păcătoși, înseamnă că pot să zic: dar ce, păcătosul ăsta va fi împiedicat spre mântuire din cauza păcatului și a neputinei mele? Și sfârșesc zicând: anatema gândului ăstuia! Erezie e gândul ăsta! Că altfel Dumnezeu nu ar fi făcut hirotonie și hirotesie de oameni nevrednici precum sunt eu – dar precum se mărturiseau și cei mai mari sfinți, de-aia îndrăznesc să vorbesc așa – decât dacă Dumnezeu știe că poate să săvârșească mântuirea păcătoșilor prin păcătoși. Deci, să prindem curaj și să știm că lucrarea noastră este lucrare nu în puterea omului, ci în puterea lui Dumnezeu; și puterea lui Dumnezeu să o căutăm”¹².

Atitudinea duhovnicului plină de dragoste, de răbdare și de blândețe va ajuta pe ucenic să își deschidă sufletul, îl va predispuce pe păcătosul zbuciumat să-și mărturisească toată suferința sufletească și să înainteze în hotărârea schimbării vieții sale. Pentru păcătoșii care se mărturisesc sin-

¹¹ Sf. SILUAN ATHONITUL, *Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei*, p. 186.

¹² Părintele Rafail NOICA, *Cuvinte de folos rostite la mănăstirea Râmeț*, August, 1994: „Despre Duhovnicie și Spovedanie”

cer, cu părere de rău, sunt necesare încurajările, în vederea sporirii râvnei sufletului de a face o pocăință adevărată și de a se lupta cu păcatul¹³, spunea ÎPS Părinte Mitropolit Andrei.

Spovedania este un moment privilegiat de întâlnire cu Mântuitorul Iisus Hristos. Având conștiința că se mărturisește lui Hristos, credinciosul își descoperă înaintea duhovnicului toată starea sa interioară, până la cele mai adânci cute ale sufletului. „De aici necesitatea ca preotul să fie un bun duhovnic, pentru a sesiza starea morală a penitentului și a da fiecăruia îndrumările necesare pentru îndreptare”¹⁴.

Prin mărturisirea verbală a păcatelor, sufletul se umilește și totodată își ușurează conștiința, așa că mărturisirea păcatelor este un act de virtute. Fără umilință, fără „plecarea genunchilor inimii” credinciosului și fără mărturisirea păcatelor în fața duhovnicului, Taina Pocăinței nu-și împlinește menirea. Căința trebuie însoțită de credința, dragostea și nădejdea în Dumnezeu, căci harul nu se impune cu sila, și Dumnezeu voiește ca prin viu grai, să ne îndreptăm: „Că din cuvintele tale te vei îndrepta și din cuvintele tale te vei osândi”, ne încredințează Mântuitorul (Matei 12, 37); iar Sfântul Apostol Petru spune: „Dumnezeu celor mândri le stă împotriva, iar celor smeriți le dă har” (I Petru 5, 9).

Mărturisirea păcatelor nu este un lucru ușor de făcut. Ea necesită o voință puternică prin care să biruim mândria, aroganța și rușinea, care nu lasă sufletul credinciosului să se smerească, să-și recunoască și să-și mărturisească păcatele, sub pretextul că aceasta ar constitui un act de înjosire. Adevărul este că mărturisirea păcatelor nu înseamnă o înjosire, o dezbrăcare și deschidere nedemnă a sufletului omenesc, ci, dimpotrivă, ea este un act de demnitate și curaj. În această privință, Sfinții Părinți folosesc adeseori următoarea comparație: după cum o boală ascunsă și netratată, din neglijență sau rușinea de medic și din frică de tratament, duce la moarte, tot așa și păcatele nemărturisite din rușine sau din altă pricină rămân ca un fel de rană dureroasă în sufletul credinciosului și duc la moartea sufletească. „Nu-ți fie rușine a mărturisi păcatele!”, spune Sfânta Scriptură (Isus Sirah 4, 28).

Gândurile de regret nu depind totdeauna numai de om, dar mărturisirea lor depinde numai de el; depinde de el să facă statornice astfel de gânduri și să le traducă în viață. „Prin căință păcatul este ținut la pământ, dar prin mărturisirea acestuia el este cu totul alungat din împărăția sufletului nostru. Numai prin mărturisire, el este scos la lumina zilei, care-l usucă și-l distruge [...] Numai prin mărturisire noi aruncăm balastul păcatelor peste bordul ființei noastre și ne ușurăm vindecându-ne”¹⁵. De aceea este recoman-

¹³ ANDREI, Episcopul Alba Iuliei, *Spovedanie și comuniune*, p. 143.

¹⁴ Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania și duhovnicia*, Ed. Librăriei Teologice, București, 1939.

¹⁵ TEOFIL, Episcopul Romanului, *Spovedania clericilor în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an XXXI (1955), nr. 9-10, p. 698.

dabilă mărturisirea mai deasă. Este important să conștientizăm un fapt ce ține de onestitatea sacerdotală: noi preoții care ne împărtășim la fiecare Sf. Liturghie, ar trebui să ne spovedim, noi înșine, mai des: „Doctore, vindecă-te pe tine însuși” (Luca 4,23), zice Mântuitorul, Sf. Simeon al Tesalonicului subliniază acest lucru: „Toți trebuie să ne pocăim: și mireni și călugării și preoții și arhieriei, și niciunul să nu se depăreteze de la pocăință, pentru că toți am greșit și greșim și suntem datori să ne pocăim”¹⁶.

Spovedania deasă este aducătoare de mântuire pentru cel împătimit, căci deasa sa smerire Îl va îndupleca pe Dumnezeu să-l ajute să se elibereze de sub robia păcatului: „cel ce păcătuiește și, spovedindu-se nu se îndreaptă, ci cade iarăși în aceleași păcate, dar cu durere de inimă le spovedește, bine face, căci smerindu-se pe sine face început de pocăință și până la urmă, Dumnezeu nu-l va lăsa până ce nu se va pocăi. Unii ca aceștia cad din har fie pentru păcatele săvârșite, fie că harul se retrage lăsându-i să cadă în anumite păcate mai mici, ca să-i oprească de altele mai mari, sau din pricina slăbiciunii lor sufletești. Mântuirea lor atârână de sinceritatea inimii și a credinței lor în ajutorul harului izbăvitor”¹⁷.

Sfântul Ioan Gură de Aur seamănă spovedania cu o baie ce curățește întinăciunea sufletului prin lacrimile de pocăință și hotărârea neclintită a penitentului de a nu mai cădea: „Laud mult pe cei ce se cred pe sine păcătoși și-i aprob, dar dacă nu merg pe adevărata cale a pocăinței îi mustru și-i osândesc. Dacă necurăția ar fi numai trupească s-ar putea spăla la baie cu apă, însă când sufletul este necurat, caută o baie potrivită pentru a-l spăla. Ce este baia curățitoare de păcate? Izvoare de lacrimi fierbinți, suspinele din adâncul inimii, muștrarea neconținută, multe milostenii de toate felurile, pocăința de faptele făcute, grijă ca să nu cazi iarăși în păcatele făcute, așa se spală firea păcatului, așa se curăță murdăriile sufletului și dacă nu vom face așa, în zadar vom trece prin toate apele râurilor [...] căci, dacă după ce am păcătuit și ne pocăim și iarăși cădem în aceleași păcate n-avem nici un folos de spovedanie”¹⁸.

Spovedania, la fel ca întreaga noastră viață, are nevoie de simplitate. Uneori, când ne spovedim, începem să spunem amănunte despre păcatele noastre, fie pentru a le înfrumuseța în urechile duhovnicului, fie pentru a înlătura vinovăția pe care o simțim din pricina lor, și mai vorbim, chipurile!, despre spovedanie curată. Spovedania curată înseamnă să ne spunem

¹⁶ Sf. SIMEON AL TESALONICULUI, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, vol. II, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăușilor, Suceava, 2002, p. 6.

¹⁷ Arhim. Nicodim SACHELARIE, *Pravila bisericască*, Ed. Patrohiei Valea Plopului, 1996, p. 187, paragraf 1897.

¹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre căsătorie*, Omilia II,5 apud. Arhim. N. SACHELARIE, *Pravila bisericască*, p. 187, paragraf 1898.

păcatele fără să le ascundem, fără viclenie. Iar amănunțele, nici duhovnicul nu este potrivit să le asculte, în afară de cazul când el însuși cere amănunte prin anumite întrebări.

Spunea părintele Efrem Katunakiotul că a încetat să mai spovedească mireni pentru că el a venit la isihie ca să-și curățească mintea și nu avea nevoie să audă cele ce îi spuneau mireni cu amănunte care îi întinau mintea. Dacă acest duhovnic renumit vedea la sine o astfel de primejdie, cu cât mai mult ne primejduim noi, care suntem atât de modești în ale duhovniciei.

Alți penitenți vor să își exagereze păcatele, crezând că în felul acesta își dau o valoare mai mare în ochii duhovnicului, chiar și în chip negativ, și mulți pentru că au tendințe masochiste, cer canoane cât mai grele de la duhovnici.

Canonul nu este o pedeapsă pentru păcatele noastre, ci o pedagogie, ca să simțim că ne aflăm pe un drum greșit și să ne reîntoarcem la Dumnezeu. Îl vedem pe Sfântul Vasile cel Mare că pentru un anume păcat dă un canon de 15 ani oprire de la Dumnezeiasca Împărtășanie și pentru același păcat, câțiva ani mai târziu, Sfântul Ioan Postitorul dă un canon de doi ani și câteva îngenunchieri și post. Și din aceasta vedem că în Biserica noastră Sfinții, trăind în harul lui Dumnezeu, sunt luminați și rânduiesc lucrurile după situațiile concrete în care se află societatea. Iar Canoanele sunt insuflete de Sfântul Duh, însă toate au caracter istoric, pentru că Biserica noastră este vie, și nu o fosilă istorică.

Sfântul Nicodim Aghioritul spune despre deosebirea dintre Sfântul Vasile și Sfântul Ioan Postitorul că în epoca celui dintâi exista o credință puternică, dragoste de Hristos, iar un credincios care primea canon ca 15 ani să stea fără Dumnezeiasca Împărtășanie dobânda un dor tot mai mare de Hristos și toată viața lui era îndreptată către clipa în care ar fi devenit vrednic să se împărtășească. În epoca Sfântului Ioan Postitorul, adică 300 de ani mai târziu, evlavia scăzuse, dragostea de Hristos se împușinase și indiferența față de viața duhovnicească s-a împământenit, iar ca să aprindă dorul după Hristos, Sfântul Ioan dă un alt canon pentru aceeași faptă.

Desigur, această iconomie se impune să fie folosită și astăzi. Biserica este vie în Sfântul Duh, avem *Pidalionul*¹⁹ – Canoanele Sfinților Părinți, însă cheia este în mâinile duhovnicului pe care Biserica îl rânduiește spre această slujire.

Spunea un mare bărbat duhovnicesc, care a viețuit la Ierusalim – acum trecut la Domnul – : „Părințele, acum lucrurile s-au schimbat. Astăzi nu mai trebuie să dăm canon să nu se împărtășească poporul, ci trebuie să le dăm

¹⁹ NEOFIT, Patriarh al Constantinopolului, *Pidalion (Cârma Bisericii Ortodoxe)*, Ed. Credința Strămoșească, 2004.

canon să se împărtășească. Este singurul lucru care ne unește cu Dumnezeu. Toți suntem căldicei. Viața noastră nu mai este în multe privințe creștinească, ne lipsesc pildele de viață, ne îndepărtează de Dumnezeu vorbele lumești, toate ne îndepărtează, și doar prin Dumnezeiasca Împărtășanie poate un creștin să simtă că Dumnezeu îl iubește și se pogoară Hristosul nostru să-i dea Trupul și Sângele Lui, să i Se dea spre mâncare și băutură”²⁰.

Un cunoscut profesor de Teologie din Grecia i-a spus unui preot duhovnic cu puține luni înainte de a muri, când a venit în Sfântul Munte: „Părinte, cine este acela care poate să împiedice un creștin care crede că în Sfântul Potir al Dumnezeieștii Liturghii este Trupul și Sângele Hristosului nostru, cine poate deci, să-l împiedice să se împărtășească?”²¹.

Creștin nu este doar acela care s-a născut „din apă și din Duh”. Creștin este acela care participă la Dumnezeieștile Taine ale Bisericii noastre. Prin Botez, omul este integrat în Trupul eclesial al lui Hristos, iar prin celelalte evenimente sacramentale ale Bisericii, și îndeosebi prin Dumnezeiasca Euharistie, participă într-adevăr la „firea dumnezeiască” (cf II Petru 1,4) devii creștin în mod real.

O problemă – care a apărut în ultimii ani prin editarea cărților duhovnicești alcătuite în mediile monahale, prin posibilitatea de a vizita Sfântul Munte și alte mănăstiri prestigioase și, mai cu seamă, prin ieșirea frecventă a ieromonahilor din Sfântul Munte – apare confuzia între Spovedanie ca Taină a iertării și îndrumarea duhovnicească. Monahul are posibilitatea să își dezvăluie gândurile către Starețul care îl îndrumă, pentru a-și tăia voia și a înainta pe drumul desăvârșirii. Pentru mireni însă nu există o asemenea nevoie și posibilitate. Mulți dintre noi, monahii, credem că îi vom putea pune și pe mireni, în aceleași tipare mentale (duhovnicești). Trebuie să acceptăm este greu, dacă nu chiar imposibil pentru mulți.

Noi, se presupune, trăim în isihie, liberi de grijile vieții și lucrăm mai atent mântuirea noastră. Dumneavoastră, mireni, aveți atâtea griji față de familie, multe probleme economice și sociale, și atâtea altele, așa încât, dacă vă luptați cu ele potrivit Evangheliei, Dumnezeu vă sfințește. Preocuparea cea mai importantă pentru creștinul din lume este alcătuirea unei familii în acord cu voia lui Dumnezeu.

Mulți dintre noi dorim să găsim un duhovnic cât mai luminat. Scria un egumen despre acești căutători de „sfinți”, care vizitează Athosul: „Trăind în Sfântul Munte destui ani, am constatat de multe ori dispoziția vizitatorilor și a pelerinilor de a întâlni o persoană luminată, ținând de fapt să

²⁰ Macarie MAROUDÁS, *Pocăință - Spovedanie - Dumnezeiască Împărtășanie*, Omilie la Duminica a V-a a Postului Mare (a Sfintei Maria Egipteanca), 10 aprilie 2011, Catedrala mitropolitană a Sfântului Nicolae din Alexandroupolis - www.pemptousia.ro/2013/04

²¹ Macarie MAROUDÁS, *Pocăință - Spovedanie - Dumnezeiască Împărtășanie*.

întâlnească un soi de vrăjitor sau măcar un făcător-de-minuni sau unul cu harisma străvederii sau a înainte-vederii, limitând sau mai degrabă desconsiderând și făcând de prisos sfințenia în Hristos”²². Or, printr-o astfel de căutare se pare că nu aspirăm atât la curățirea patimilor noastre, cât râvnim să ne satisfacem curiozitatea egoistă, iar dacă nu reușim, începem să ne îndoim de existenței sfințeniei și a Sfinților în vremea noastră ceea ce face posibilă chiar căderea în blasfemia împotriva Sfântului Duh, crezând că azi s-au pierdut Sfinții, ca și cum sfințenia s-ar expune pe tarabă sau ar bate la ușă, după cum spunea un monah îmbunătățit. Iar părintele Efrem Katunakiotul zicea: „Vai de sfântul căruia i-a ajuns faima până la Atena” sau referindu-se la sine însuși, „Prin blestemul lui Dumnezeu și binecuvântarea diavolului s-a răspândit vestea că aș fi sfânt”²³.

Cineva mi-a relatat că, după ce a fost hirotosit preot duhovnic de către episcopul său, și-a pregătit un loc special în birou pentru spovedania păstoriiților săi. Și în timp ce și-l pregătea, îl vede preotul împreună-slujiitor cu el - care era bătrân și plin de experiență - și îl felicită pentru zelul lui. După ce a terminat procedura și și-a pregătit biroul, plin de bucurie i l-a arătat protosinghelului. Atunci acesta i-a spus: „Așadar, fiul meu, acum mergi și găsește o strană mărginașă în biserica Sfântului Nicolae și acolo să spovedești. Ești încă tânăr și fără experiență. În strană și stând în picioare nu e cu putință să te lungești la vorbă și să spui vorbe deșarte care cu ușurință se pot spune în fotoliile comode ale biroului”²⁴. Putem aminti modul în care noi îi spovedim pe credincioșii noștri. În Grecia, credinciosul nu stă în genunchi în timpul Spovedaniei decât la Molitfă, ci în picioare sau în strană. Părintele Arsenie Papacioc stătea în genunchi împreună cu penitentul, iar părintele Arsenie Boca îi atrăgea atenția unui preot duhovnic: Tu ești, preote, în genunchi, nu penitentul !

La un moment dat un preot din Grecia, care slujea la o parohie mare, mi-a relatat că erau cinci părinți duhovnici care spovedeau pe rând. Cei care ieșeau de sub epitrahilul unuia dintre preoți plecau cu pace și bucuroși, altfel decât se întâmpla la ceilalți duhovnici. L-au întrebat așadar ceilalți pe părintele respectiv, ce le spune de pleacă așa împăcați și bucuroși, iar el le-a răspuns: „Încerc să îi ascult pe oamenii care vin ca să-și lase greutățile sufletului fără să spun multe cuvinte și întrebări despre subiecte pe care ei înșiși nu le pomenesc. Oamenii au nevoie să îi ascultăm, iar nu să le dăm «sfaturi înțelepte»”.

Câtă grijă trebuie să aibă părintele pentru fiul său duhovnicesc ne arată Sf. Simeon Noul Teolog: „Te-am modelat cu multă căldură ucenic prin învă-

²² Macarie MAROUDÁS, *Pocăință - Spovedanie - Dumnezeiască Împărtășanie*.

²³ Macarie MAROUDÁS, *Pocăință - Spovedanie - Dumnezeiască Împărtășanie*.

²⁴ Macarie MAROUDÁS, *Pocăință - Spovedanie - Dumnezeiască Împărtășanie*.

țătură și te-am născut din nou copil duhovnicesc prin multă răbdare, osteneți puternice și lacrimi de zi cu zi”²⁵, dar este foarte necesară și rugăciunea noastră pentru fiii duhovnicești și mai ales să fie pomeniți la Sf. Liturghie.

Alergând în găsirea un duhovnic harismatic, de multe ori Îl pierdem pe Dumnezeu. Ne mulțumim cu o relație sentimentală care de obicei se creează cu acesta, și considerăm că nu mai avem nevoie să ne adresăm lui Dumnezeu Însuși pentru mântuirea noastră, pentru că ne acoperă rasele și epitrahilul duhovnicului. Această modă nocivă vine din afara Ortodoxiei prin tot felul de „guru” și „psihoanaliști” care bântuie și în orizontul nostru de pastorație. Participând nu demult la o sinaxă ținută la mănăstirea Vatoped, părintele stareț Efrem spunea că mirenilor nu li se impune ca și monahilor să nu-și schimbe duhovnicul. Poate uneori să apară rutina și atunci când constatăm că un fiu duhovnicesc nu sporește îl trimiți la altul, precum fac și medicii, așa obișnuia și părintele Cleopa Ilie.

În zilele noastre poate apărea ispita de a se lăsa idolatrizat preotul de către fiii duhovnicești.

Am spus mai devreme că pocăința, adică schimbarea minții, ne conduce la Taina Tainelor, adică Împărtășirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, ce ni se oferă astfel „spre iertarea păcatelor și viața veșnică”.

Oare de ce altceva ar avea nevoie creștinul? Nu a venit Hristos în lume ca să sfințească firea a omului îndepărtat de Dumnezeu și căzut din adevărata viață a Raiului, ca să sfințească această fire a noastră desfigurată de păcat? El n-a venit să propovăduiască o „învățătură morală” precum au făcut toți întemeietorii de religii. A venit ca să ne facă părtași în har și adevăr la viața Lui pentru veșnicie.

²⁵ Sf. SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și Capitole* în vol. *Scrieri III*, trad. de diac. Ioan I. ICĂ jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 323.

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

BISERICA ȘI „GENERAȚIA DOPAMINEI” INTRODUCERE ÎN (PSIHO)TERAPIA PASTORALĂ A DEPENDENȚELOR

TEOFIL TIA
GRIGORIE FOLTIȘ

Abstract:

The study is an introduction to the complex problems of today's generation of young people, a generation suggestively called the „dopamine generation”; it creates the premises for a rigorous reflection on the forms through which the Orthodox Church can express its pastoral responsibility towards this generation, especially by articulating a coherent form of integrative psychotherapy (with a pastoral identity), which mitigates the harmful impact of new technologies on the more vulnerable categories. After operating some terminological and content nuances (one is vulnerability, another is chronic disease), it finds that digital addiction is a threat to public health in the Euro-Atlantic space, spreading tentacularly especially in the university universe; subsequently, two toxic effects of this addiction are briefly analyzed: insomnia (true psychiatric emergency) and the collapse of school performance. Finally, some guidelines are outlined for articulating professional forms of digital „detoxification”.

Keywords: *Church, young people, dopamine generation, psychotherapy, digital addiction, pastoral care.*

1. Fizionomia unui concept polimorf: „adicție” („dependență”). De la slăbiciune la boală cronică

În literatura de specialitate cei doi termeni se folosesc cu același sens, neexistând diferențe de conținut între ei; totuși, în anumite tratate de psi-

hofarmacologie, se operează o distincție: dacă adicția e definită ca „un tipar comportamental de abuz de substanțe, caracterizat printr-o preocupare exagerată privind consumul unui drog (consum compulsiv), asigurarea rezervelor și tendința crescută de recădere după întreruperea consumului”¹, iar dependența² este caracterizată drept „starea fiziologică de adaptare³ produsă de administrarea repetată a anumitor substanțe cum ar fi alcoolul, heroina și benzodiazepinele atunci când consumul lor este întrerupt brusc și se asociază cu sevraj fizic la acea substanță care este diferit de schimbările motivaționale din sevrajul acut și de abinența prelungită, care fac parte din adicție.”⁴

În sfârșit, în anul 2015, un număr de 80 de experți din domeniul adicțiilor din cadrul Societății Americane pentru Medicină Adictivă, după o cercetare de patru ani, au ajuns la concluzia că „dependența (adicția) este **o afecțiune cronică a creierului, nu o simplă problemă comportamentală ce implică alcool, droguri, jocuri de noroc sau sex**”⁵. Ultima definiție are în vedere o explicație a cauzei strict din punct de vedere organic, neurologic, omițând cauzele emoționale, psihologice și spirituale; se consideră că singura problemă în acest sens e dată de un dezechilibru chimic la nivelul creierului. Câteva cercetări din zona neuroștiințelor arată că **dependența afectează sistemul de recompensă a creierului**.⁶

Un studiu mult mai cuprinzător asupra dependenței a fost realizat de cercetătoarea Helga Dittmar care definește și stabilește totodată criteriile

¹ M. STEPHEN STAHL, *Psihofarmacologie. Baze neuroștiințifice și aplicații practice*, a 4-a, Callisto, București, 2018, p. 540.

² La o simplă căutare în dicționarul explicativ al limbii române, dependența este văzută ca o problemă ce ține de omul „care depinde de ceva sau de cineva și care nu este autonom”. În diversele dicționare medicale sau psihologice, „dependența este văzută ca fiind situația de subjugare a unui individ față de administrarea unui drog, întreruperea acestuia creând un rău fizic, chiar și psihic, determinând astfel individul să își continue consumul.” DENIS RICHARD, JEAN-LOUIS SENON, *Dicționar de droguri, toxicomanii și dependente*, Editura Științelor Medicale, București, 2005, p. 475.

³ ICD-10 definește sindromul de dependență astfel: „Caracteristica esențială a sindromului de dependență este dorința (deseori puternică, câteodată irezistibilă) de a consuma un drog (care poate sau nu să fie prescris medical), alcool sau tutun. Pot exista dovezi că revenirea la utilizarea substanței după o perioadă de abinență duce la o mai rapidă reparație a altor caracteristici ale sindromului care apar la indivizii nondependenți”. *ICD-10: Clasificarea tulburărilor mentale și de comportament: descrieri clinice și îndreptare diagnostice*, trad. MIRCEA DEHELEAN ET AL., Editura Trei, București, 2016, p. 131.

⁴ M. STEPHEN STAHL, *Psihofarmacologie. Baze neuroștiințifice și aplicații practice*, p. 540.

⁵ <https://www.totb.ro/o-noua-definitie-a-adictiei-tulburare-a-creierului-nu-problema-comportamentala/>

⁶ Precizările acestea sunt, așa cum spuneam, foarte importante, fiindcă aduc în atenție această idee a dependenței ca boală. Acesta a fost un pas major în înțelegerea adicțiilor, deoarece de atunci, treptat, a început să se renunțe la a fi văzută ca o simplă slăbiciune sau ca o lipsă de voință. În aceeași măsură, s-a dovedit de-a lungul timpului ceea ce a afirmat cercetătoarea mai sus-menționată, anume că nu există vindecare. (n.n.)

mult mai obiective de diagnosticare. Astfel, ea afirmă că „dependența este o boală în sine, caracterizată prin **trei elemente: compulsivitate, pierderea controlului și continuarea utilizării în ciuda consecințelor negative** care apar”⁷. Autoarea se preocupă și de cauzele care duc la dependență, arătând că ea apare ca un cumul de factori genetici și de mediu. Concluzionează studiul său cu această constatare: „dependența este o boală a creierului, care, la fel ca și diabetul, este o boală cronică.⁸ Aceasta este, în cel mai bun caz, controlată, decât vindecată. Victimele sunt supuse recidivei periodice, însă, în timp ce boala este incurabilă, ea **poate fi adusă în remisie printr-un program de abinență**”⁹.

Vreme de treizeci de ani, din 1950 până în 1980, adicțiile erau văzute strict ca dependențe față de o substanță chimică, psihoactivă. Mult mai recent, însă, au fost incluse în cadrul bolii dependenței și comportamentele care sunt susceptibile să devină adictive. Acesta a fost un pas important, fiindcă multă vreme se credea că doar substanțele pot crea dependență. Realitatea ne arată că lucrurile nu stau așa, ci dimpotrivă, anumite comportamente pot crea o dependență mult mai puternică decât cea de substanțe. În anumite condiții, se poate ajunge chiar până la „negarea consecințelor viitoare”¹⁰. Unele studii arată că adicția de pornografie, bunăoară, creează o dependență cel puțin egală cu cea de droguri¹¹. Mai mult, așa cum amintea și profesorul și psihiatrul Judson Brewer într-o carte tradusă recent în română, „dependența nu se limitează la uzul de substanțe chimice precum nicotina, alcoolul sau heroina. Utilizarea continuă în ciuda consecințelor negative vizează o arie mult mai largă decât cea acoperită de țigări, cocaină sau oricare alt lucru rău pe care-l evităm. Definiția aceea – hai să o mai spunem o dată, în caz că avem ceva dubii: „utilizarea continuă în ciuda consecințelor negative” –, ei bine, poate însemna utilizarea continuă a orice”¹².

⁷ ROBERT HOLMAN COOMBS (ed.), *Handbook of Addictive Disorders: a Practical Guide to Diagnosis and Treatment.*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2004, p. 5, <http://rbdigital.oneclickdigital.com>.

⁸ Vindecarea în aria adicțiilor presupune abinență totală și viageră; niciun dependent nu se mai poate aștepta să poată consuma în mod controlat. Cineva descria creierul unui dependent în recuperare (abstinent) cu un oraș cu luminile stinse. Consumarea unei substanțe într-o proporție infimă (un strop de alcool) sau a unui comportament adictiv (vizionarea unor imagini pornografice) echivalează cu o activare bruscă a tuturor sistemelor de iluminare a unui oraș care era în întuneric. Sau într-o altă exprimare, comunitatea AA (Alcoolici Anonimi), spune că pentru un consumator de alcool „un pahar e prea mult, iar o mie nu îi ajung”. Ceea ce vrea să se arate e că niciodată un consumator adictiv nu va putea să mai consume în mod controlat. (n.n.)

⁹ ROBERT HOLMAN COOMBS (ed.), *Handbook of Addictive Disorders*, p. 29.

¹⁰ Tyler, M., *What is addiction?*, <https://www.healthline.com/health/addiction>, data accesării: 2 august 2022

¹¹ VIRGILIU GHEORGHE, *Pornografia: maladia secolului XXI*, Prodomos, București, 2011, p. 104.

¹² JUDSON BREWER, *Îmblânzirea anxietății. Cum să oprim spirala îngrijorării și a fricii ca să ne vindecăm mintea* (Biblioterapia), trad. IOANA MANOLACHE, Curtea Veche, București, 2021, p. 48.

2. Dependența comportamentală, o realitate desconsiderată, fiind „fără suport substanțial”

Așa cum am arătat mai sus, recent, din determinări plurifactoriale, aria de acoperire a ceea ce înseamnă dependențele, s-a extins; ca un rezultat al acestei extinderi, s-a ajuns la o clasificare a dependențelor în două categorii. Prima categorie e denumită în literatura de specialitate ca „dependență cu suport substanțial” sau „dependența de substanțe”, iar a doua categorie e denumită ca „dependență fără suport substanțial” sau „dependență comportamentală”.

Atât în România, cât și în afara ei, de-a lungul timpului a existat o preocupare foarte intensă pentru recuperarea din dependența de diversele substanțe. În ceea ce privește alcoolismul, bunăoară, atât cercetările, cât și implementarea programelor de recuperare au fost și sunt foarte dezvoltate astăzi. Nu același lucru se poate spune despre dependențele comportamentale, cărora nu li s-a acordat o atenție deosebită. Acest lucru atât pentru faptul că doar recent au fost introduse în categoria acestei boli cronice, cât și pentru faptul că aceste adicții sunt **foarte subtile, iar unele se suprapun peste nevoi firești ale omului și tind să fie considerate normale.**

Dependența comportamentală acționează asupra aceluiași mecanism neuronale ca și cea de substanțe. Diferența este că cel dependent nu ingerează o substanță prin cavitatea bucală, ci desfășoară un comportament. Ambele au caracter compulsiv și răspund unei nevoi emoționale a dependentului. Luând ca exemplu pe omul aflat în doliu, acesta poate să-ți anestezieze durerea bând alcool și fumând dintr-un drog sau poate merge într-un cazino să joace la ruletă. Ambele, atât substanța, cât și comportamentul, îl scot pe om din realitate și-l răpesc într-o realitate în care nu mai există doliu.¹³

Există o gamă tot mai extinsă a dependențelor comportamentale care apar odată cu dezvoltarea tehnologiei, a comunicării sau a consumismului. Se va face o trecere în revistă a dependențelor îndeobște cunoscute, iar ulterior, pentru a fi cât mai specifică abordarea, ne vom opri doar la un anumit tip. Astfel, în literatura de specialitate se disting următoarele adicții de comportamente: 1. Dependența de jocurile de noroc; 2. Dependența de muncă; 3. Dependența de putere și control asupra celorlalți; 4. Dependența de o realitate virtuală (internet, pornografie, jocuri video, rețele de socializare,

¹³ Într-un documentar numit „Înțelepciunea traumei”, doctorul Gabor Mate spunea că dependența răspunde unei nevoi. Pentru unii e nevoia de comuniune, fiindcă se simt extrem de singuri, pentru alții e nevoia de a scăpa de vidul interior, iar pentru alții e nevoia de a se simți validați. Într-un cuvânt, **fiecare caută dragostea într-un fel sau altul.** Nevoia de a ne simți iubiți este o nevoie cât se poate de firească, însă la unii devine stringentă. Iar acestei nevoi stringente, îi răspunde dependența. Desigur că ea, dependența, rămâne un răspuns nesatisfăcător și distrugător, însă este un răspuns printre multe altele. (n.n.)

rețele de dating etc); 5. Dependența de religie și misticism; 6. Dependența de cumpărături; 7. Dependența de masturbare. În continuare noi ne vom preocupa doar de un anumit tip de **dependență comportamentală, și anume cea de internet, rețele de socializare, pornografie, etc.**

3. Dependența digitală, „de internet”, o amenințare pentru sănătatea publică

Adicții, ca cea de jocuri de noroc, mâncat compulsiv, cumpărături, s-au bucurat în trecut de analiza multor cercetători; ne oprima la una mai rar analizată, cea digitală. Din categoria dependențelor comportamentale, dependența digitală reprezintă o temă de mare actualitate și o preocupare intensă în zona psihologiei comportamentale și a neuroștiințelor. Acest fapt se datorează, desigur, dezvoltării tehnologiei și a societății tehnologizate, chiar dacă nu există o relație de cauzalitate. Tehnologia răspunde multor nevoi umane și reprezintă un mare ajutor pentru supraviețuirea omului în lumea tot mai complexă în care își desfășoară activitatea. Numai urmărind dezvoltarea medicinei prin intermediul tehnologiei, deja ne este de ajuns să afirmăm că are o latură pozitivă incontestabilă. Cauza o regăsim în ceva interior omului, și anume în atitudinea sau poziționarea pe care el o are față de tehnologie. Conceptul de „dependență de internet” a fost propus ca o explicație pentru **utilizarea necontrolabilă și dăunătoare a acestor tehnologii noi**. Simptomele utilizării excesive a internetului sunt comparate cu cele din alte dependențe, în special cu cea de jocurile de noroc¹⁴.

În anul 1995, cercetătorul Kimberly Young a consacrat termenul de „dependență de internet”, iar în 2010 a inaugurat primul centru pentru tratarea acesteia. Kimberly Young a susținut că prietenii stabilite online și care dau dependență nu sunt periculoase prin ceea ce ne oferă, ci datorită lucrurilor pe care nu le pot oferi, și anume: ocazia de a învăța și de a trăi interacțiunea directă și empatia.¹⁵ Prima țară care a declarat dependența de internet ca fiind o tulburare clinică a fost China și a considerat-o „cea mai mare amenințare pentru sănătatea publică” în rândul adolescenți-

¹⁴ ADINA BRĂNDUȘA BACIU, *Adicția digitală: boală a societății postmoderne*, Pro Universitaria, București, 2019, p. 109.

¹⁵ Nu doar adolescenții sunt victime ale acestei adicții, ci și toate celelalte categorii de vârstă. Se observă astăzi o prezență foarte pregnantă pe rețelele de socializare a celor de vârstă a treia. Există actualmente chiar o „fugă” a tinerilor de pe rețelele de socializare deja cunoscute de majoritatea populației, cum ar fi Facebook, fiindcă sunt supra-încărcate de persoane de vârste înaintate. Aceste prezențe sunt incomodante pentru tineri, iar ei aleg să evadeze pe rețele mai noi și despre care speră ei că sunt suficient de greu de operat pentru cei bătrâni. Așadar, așa cum s-a afirmat, adicția digitală este o adicție fără vârstă, având în vedere gama foarte largă de persoane care o uzitează. (n.n.)

lor, motiv pentru care au înființat peste 400 de centre de tratament destinate acestei afecțiuni¹⁶.

Dintre consecințele negative sigure și dovedite prin studii științifice¹⁷, amintim doar două: **agresivitatea exprimată prin irascibilitate și nerăbdare și capacitatea de concentrare redusă**. Din punct de vedere medical, o altă problemă ar fi tulburările de vedere și cele ce țin de sănătatea coloanei vertebrale. Emoțional vorbind, cei care sunt dependenți devin tot mai însingurați, izolați, depresivi și foarte anxioși. Merită subliniat faptul că folosirea internetului oferă un avantaj greu de egalat de orice alt mijloc de comunicare și anume **păstrarea anonimatului**: orice persoană se poate ascunde în spatele atâtor identități false, avataruri sau alias-uri, dând, astfel, oricui posibilitatea de a manifesta comportamente necorespunzătoare, uneori chiar malefice, fără a suferi consecințe.

4. Insomnia – urgență psihiatrică corelată dependenței de internet

Studiile recente pun din ce în ce mai mult accentul pe rolul pe care somnul îl are în viața noastră, evidențiind tot mai multe aspecte de o importanță copleșitoare pentru păstrarea stării de sănătate. Cu toate acestea, stilul de viață post-modern, conectat mereu la tehnologie, presupune de multe ori prelungirea orelor de lucru sau de consum de informație prin diferite mijloace, în detrimentul orelor pe care ar trebui să le petrecem odihnindu-ne, astfel că, cine vizionează mai multe filme sau are televizor în cameră, dedică mult timp activităților online, tinde să doarmă mai puțin, iar faptul că **folosirea tuturor acestor medii digitale se corelează cu mai puține ore de odihnă**, cu mai mult stres, niveluri ridicate de cortizol și cu senzația că este imperativ să dobândim capacități de multitasking, este de-a dreptul îngrijorător.

Unul dintre cele mai grave simptome care apar ca urmare a abuzului de internet și medii digitale este reprezentat de insomnia, care afectează în egală măsură, atât bărbații cât și femeile. Studiile efectuate pe un lot de aproximativ 1200 de tineri cu vârste cuprinse între 19 și 25 ani și un alt lot de aproximativ 4200 de persoane cu vârste cuprinse între 20 și 25 ani au evidențiat în mod cert prezența tulburărilor de somn corelată cu folosirea, mai ales seara, a mediilor digitale (consultarea emailului și jocuri video).¹⁸

¹⁶ ADINA BRÂNDUȘA BACIU, *Adicția digitală*, p. 108.

¹⁷ O carte reprezentativă în privința demenței digitale a fost scrisă de un cunoscut cercetător german, doctorul psihiatru Manfred Spitzer. Cartea se numește „Demența digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii” și a fost tradusă la editura Humanitas în 2020.

¹⁸ Somnul insuficient nu provoacă doar oboseală pe termen scurt, ci pe termen lung duce la scăderea imunității, creșterea frecvenței bolilor infecțioase și a cancerului, fiind factor de risc important în apariția bolilor cardio-vasculare, a obezității și diabetului. Lipsa cronică de somn este

Un grup de cercetători britanici a măsurat simptomele depresive cu ajutorul unor scale standardizate, pe un lot de 1319 tineri, intervievându-i în legătură cu obișnuințele lor de folosire a internetului. Studiul a evidențiat clar un **raport direct proporțional între folosirea internetului și virarea către dependență și apariția ulterior, a simptomelor depresive**. Dintre participanții la studiu, 18 se încadrau în criteriile pentru dependența de internet care era utilizat în special pentru jocuri și pornografie, toți suferind de depresie în grade diferite.

Cum expunerea la mediile digitale predispune și la sedentarism, acesta asociindu-se cu obezitatea, întâlnim de multe ori în viața persoanelor cu dependență digitală un cerc vicios, în care lipsa de activitate, petrecerea numeroaselor ore în fața ecranului, stigmatizarea propriului corp de către ceilalți și lipsa somnului duc de cele mai multe ori la multă frustrare, insatisfacție, afectarea sănătății mintale și din păcate, la suicid uneori. „Depresia reprezintă rezultatul final și comun al modificărilor corpului și minții provocate de mediile digitale¹⁹”. Hимерa internetului a fost foarte repede promovată ca un mijloc facil de educație pentru copii, majoritatea părinților acceptând această idee, fără a-și pune prea multe întrebări. Efectele dezastruoase ale internetului folosit în exces nu au întârziat însă, să apară: numeroase studii demonstrează că folosirea internetului „promovează cititul pe fugă, gânditul în grabă și cu atenția ușor de distras, precum și învățarea superficială²⁰”.

5. Metamorfozele mutilante ale cerebralului, dictate de virtualul digital

Printre efectele negative ale folosirii excesive și în mod patologic ale internetului se numără **afectarea procesului de învățare, memorare, de rezolvare a problemelor**, dar și influențarea modului de gândire, scăderea capacității de acumulare a cunoștințelor ca urmare a accesului rapid la informații și **nealimentarea corespunzătoare** a acestora. Probabil că acesta este aspectul cel mai grav, anume faptul că încă începând cu copilăria și adolescența, tinerii se păgubesc de capacitatea de a acumula cunoștințe și de abilitatea de a face conexiuni între ele.²¹

incriminată în instalarea depresiei, iar aceasta, la rândul ei, afectează somnul. Numeroase studii au demonstrat că depresia apare mult mai frecvent la persoanele dependente de calculator și de internet față de persoanele care manifestă un comportament echilibrat în ceea ce privește folosirea mediilor digitale. (n.n.)

¹⁹ MANFRED SPITZER, *Demența digitală: cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, trad. DANA VERESCU, Editura Humanitas, București, 2020, p. 230.

²⁰ ANDREI DRĂGULINESCU, *Lumea virtuală, între uz și abuz. Computer, internet, smartphone, 5G, AI, QC - de la beneficii la dependență-* (Dosarele Omega 6), Agaton, Făgăraș, 2020, p. 42.

²¹ Datele preliminare din Studiul Adolescent Brain and Cognitive Development (ABCD), un studiu de neuroimagnostică longitudinală arată impactul semnificativ pe care timpul petrecut în

În primul rând, rezultatele au arătat o asociere solidă între timpul petrecut pe ecran și modificările modelelor structurale ale sistemului vizual (adică volum redus, cortex mai subțire, variații ale adâncimii sulcusului), care pot afecta negativ funcționarea altor rețele corticale, cum ar fi regiunile de control cognitiv, care interacționează cu zonele senzoriomotorii. În al doilea rând, rezultatele au arătat o asociere puternică între timpul petrecut pe ecran, psihopatologia de externalizare (dar nu de internalizare) și modificări ale structurilor corticale și limbice (de exemplu, volum orbitofrontal mai mic, corticala occipitală și temporală mai subțire, hipocamp mai subțire), ceea ce poate ajuta la explicarea creșterii concomitente cu timpul pe ecran a tulburărilor de atenție și hiperactivitate. În al treilea rând, rezultatele au arătat un model mai complex de asociere între timpul petrecut pe ecran, în special tipul (de exemplu, jocurile versus rețelele sociale) și modificările structurii creierului și nivelurile de inteligență fluidă și cristalizată.

Pentru inteligența fluidă, activitatea de joc a arătat asocieri pozitive cu subțierea cortexului prefrontal, în timp ce activitatea pe rețelele sociale a arătat asocieri negative cu grosimea hipocampului și volumul lobului temporal. În schimb, pentru inteligența cristalizată, timpul de expunere la medii digitale, în general și activitatea pe rețelele sociale au arătat asocieri negative puternice cu volumul occipital și orbitofrontal²².

În ceea ce privește vizionarea programelor TV în rândul copiilor, există foarte puține studii longitudinale, uneori având rezultate contradictorii, „demonstrând efecte benefice mici ale vizionării televiziunii educaționale pe termen mediu pentru copiii cu statut socio-economic inferior” și efecte negative ale programelor noneducaționale. Putem afirma că efectele televiziunii pot fi diferite în funcție de nivelurile de educație parentală și capacitatea cognitivă. Într-un studiu suedez longitudinal s-a raportat faptul că **elevii cu rezultate bune la învățătură au folosit televiziunea ca o completare a procesului de învățare, iar copiii cu rezultate slabe la învățătură au folosit televiziunea ca substitut al acestuia**²³.

fața ecranului îl are asupra relației dintre markerii de maturizare cognitiv-comportamentali și modelele normale de dezvoltare a creierului la copii și adolescenți. Studiul a identificat mai multe asocieri între timpul petrecut pe ecran, structura creierului (de exemplu, grosimea corticală, volumul materiei cenușii și adâncimea sulcusului) și cogniție (de exemplu, inteligența fluidă și cristalizată) și sănătatea mintală (de exemplu, interiorizarea și exteriorizarea psihopatologiilor). *Ibidem*.

²² Laurie A. Manwell, Merelle Tadros, Tiana M. Ciccarelli, Roelof Eikelboom. Digital dementia in the internet generation: excessive screen time during brain development will increase the risk of Alzheimer's disease and related dementias in adulthood. *J. Integr. Neurosci.* 2022, 21(1), 28. <https://doi.org/10.31083/j.jin2101028>

²³ Zimmerman FJ, Christakis DA. Children's Television Viewing and Cognitive Outcomes: A Longitudinal Analysis of National Data. *Arch Pediatr Adolesc Med.* 2005;159(7):619–625. doi:10.1001/archpedi.159.7.619

În „Dependența Virtuală” dr. David, evidențiază trăsăturile specifice internetului care pot contribui la dezvoltarea dependenței și anume: 1. Accesul facil – doar prin apăsarea unui buton, internauții se pot conecta pe orice site, în orice domeniu, la orice oră din zi și din noapte, fără a exista o limitare a informației, iar legăturile de pe un site pe altul întretin dorința utilizatorului de „mai mult”; 2. Stimularea senzorială: viteza mare a informațiilor și imaginilor care stimulează mai ales simțul vizual, ușurința cu care sunt accesate informațiile și într-un mod interactiv, transformând această „navigare” într-o experiență incitantă; 3. Anonimatul – se creează o imagine falsă a utilizatorului care își poate pune în aplicare toate fanteziile fără a exista inhibiția simțită în viața reală, masca oferită de internet absolvindu-l de orice repercusiune; 4. Pierderea noțiunii timpului – utilizatorii de internet sunt atât de captivați și hipnotizați de ecran încât pierd ore/zile importante din viață fără a realiza acest lucru.

„Iată și câteva semne ale instalării dependenței de internet în viața unui student: 1. Lipsa somnului și oboseală în exces; 2. Scăderea notelor, a performanței universitare; 3. Scăderea implicării în prietenia cu o fată, respectiv un băiat; 4. Retragerea din orice activități de socializare sau alte evenimente din campus; 5. Apatie generală, iritabilitate în perioadele în care nu se află pe internet; 6. Negarea faptului că este o problemă serioasă; 7. Susținerea faptului că ceea ce învață de pe internet este superior celor învățate la orele de curs; 8. Mințitul cu privire la cât de mult timp petrece pe internet și ce face acolo; 9. Încercarea de a renunța complet la internet, atunci când este amenințat cu exmatricularea din pricina notelor mici și recăderea după scurtă vreme în aceleași tipare de comportament dependent.”²⁴

Se pare că nu neapărat folosirea internetului este atât de nocivă, cât oferirea de către rețelele digitale a unor stimuli senzoriali și cognitivi care duc la modificări foarte puternice și rapide în circuitele neuronale și funcțiile cerebrale, conducând în final către dependență. În neuroștiințe este deja adoptată teoria că **între dimensiunea creierului unei persoane și dimensiunea grupului social la care aceasta se raportează** sau în interiorul căruia își desfășoară existența, există un raport important: „Mai precis, dimensiunea cortexului cerebral sau a neocortexului, nu a întregului creier, e pusă în raport cu viața socială a organismului²⁵”.

Astfel, regiunea din creier responsabilă de operațiile mentale complexe necesare vieții noastre sociale poate fi modelată, influențată, prin dezvoltarea capacității de a relaționa cu ceilalți. Modificările cerebrale care apar

²⁴ ANDREI DRĂGULINESCU, *Lumea virtuală, între uz și abuz. Computer, internet, smartphone, 5G, AI, QC - de la beneficii la dependență*, p. 39.

²⁵ MANFRED SPITZER, *Demența digitală*, p. 103.

ca urmare a utilizării internetului prin distragerea continuă a atenției, cultivă o tendință spre **superficialitate a minții pe care o transformă doar într-o unitate de prelucrare a semnalelor și nimic mai mult, împiedicându-o să gândească profund și creator.**

Tot mai multe studii evidențiază efectul nociv al utilizării excesive a mediilor digitale, peste 2-3 ore pe zi în perioada de dezvoltare cerebrală, manifestându-se prin „deficiențe de învățare și memorie, tulburări de atenție și emoționale, abuz de substanțe și modificări ale volumelor corticale de substanță cenușie și albă”. **„Stabilirea unor limite stricte cu privire la utilizarea tehnologiilor** ne permite să nu cădem în ispita pe care o reprezintă disponibilitatea 24 de ore din 24 de ore a informațiilor în timp real. Cum de regulă avem impresia că petrecem online mult mai puțin timp decât o facem în realitate, este necesar un cuantificator al timpului pe care adesea îl pierdem pe rețelele de socializare sau navigând fără țel, sărind haotic de la un link la altul. Un alt sfat oferit de specialiști este de a ne reduce lista aplicațiilor și extensiilor disponibile. Avem multe astfel de aplicații de care nu avem nevoie. După ce le-am identificat pe cele care ne sunt într-adevăr utile, trebuie să ne debarasăm de celelalte²⁶”.

Efectele timpului excesiv²⁷ petrecut pe ecran par a fi similare cu simptomele de deficiență cognitivă ușoară (MCI) observate la adulți în stadiile incipiente ale demenței, inclusiv tulburări de concentrare, orientare, pierderea de amintiri recente (amnezie anterogradă), sau mai vechi (amnezie retrogradă), funcționare și autoîngrijire deficitară. Aceste capacități de bază sunt esențiale pentru controlul executiv în comportamentele orientate spre obiective și de luare a deciziilor care stau la baza inteligenței umane și a capacității esențiale de a se adapta la medii nesigure, în schimbare și deschise.

Dezvoltarea creierului are loc în etape, fiind caracterizată de perioade de plasticitate masivă, în special în perioada perinatală și periadolescentină, în ultima având loc reduceri de substanță cenușie și creșteri ale substanței albe care stau la baza dezvoltării cognitive-comportamentale. Dacă în aceste perioade circuitele neuronale sunt sub sau anormal dezvoltate,

²⁶ ANDREI DRĂGULINESCU, *Lumea virtuală, între uz și abuz. Computer, internet, smartphone, 5G, AI, QC. De la beneficii la dependență*, p. 356.

²⁷ Există cel puțin doi factori critici cunoscuți care diferă semnificativ între cei născuți înainte de 1965 și cei născuți după 1980 care sunt legați de riscul de tulburări neuro-degenerative precum ADRD: acestea sunt nivelul inteligenței generale (evaluat prin testarea IQ) și timpul excesiv petrecut în fața ecranului (timpul petrecut în mediul digital). Tot mai multe dovezi se adună în favoarea unui efect Flynn negativ (sau invers), ceea ce presupune o scădere progresivă a valorilor IQ-ului general în rândul populației la nivel mondial, începând în jurul anului 1975 și cu păstrarea tendinței descrescătoare până în jurul anului 2050. Scăderea globală a valorilor IQ prevăzută pentru anii 2000-2050 este de 1,28, iar factorii care favorizează acest lucru sunt mai mult legați de condițiile de mediu și mai puțin de cauze genetice”. *Ibidem*.

aceste abilități cognitiv-comportamentale vor fi insuficient dezvoltate la vârsta adultă și pot crește **vulnerabilitatea spre o neurodegenerare accelerată în viitor**²⁸.

6. Detoxifierea digitală. Psihoterapia adicțiilor rezistente la tratament

Toate dependențele despre care am amintit rămân probleme ce privesc întreaga lume și conțin riscuri semnificative. Câteva dintre problemele spinoase țin de faptul că aceste adicții sunt rezistente la tratament, au **rate mari de recidivă** și scade mult sensibilitatea la tratamente ce țin de afecțiuni comorbide. Alibiul internetului prin care și-a câștigat notorietatea și a pus stăpânire pe timpul, energia și mintea oamenilor a fost tocmai îmbunătățirea vieții oamenilor prin facilitarea comunicării interumane asemenea telefonului. Cel mai nociv efect al folosirii excesive a internetului a fost însă, chiar scăderea interacțiunii cu membrii familiei și ai societății, ducând la o creștere a depresiei și a însingurării lor, astfel că putem spune că internetul și-a revendicat în anumite circumstanțe, rolul de unicul și **cel mai apropiat „prieten” al omului**.

Dependența digitală reprezintă o tulburare de comportament care duce la probleme de relaționare, profesionale și sociale și care necesită tratament specializat. Există în acest sens, o abordare trifazică a terapiei cognitiv-comportamentale și anume: 1. În prima fază se încearcă reducerea perioadei de timp petrecută pe internet; 2. În faza a doua se abordează negarea, foarte des întâlnită în rândul dependenților și combaterea motivelor care justifică abuzul de internet; 3. În faza a treia se încearcă tratarea problemelor coexistente utilizării compulsive a internetului.

De asemenea, s-au dezvoltat o multitudine de metode psihoterapeutice cu rezultate bune în tratarea dependenței de internet, dintre care amintim: terapia individuală, de grup sau de familie, terapia dialectic comportamentală, terapia ecvina, art-terapia, terapia prin recreere și terapia celor 12 pași. Foarte recent, a apărut și teoria postului de dopamină²⁹. Impactul major al fenomenului a impus în același timp și formarea centrelor de tratament pentru dependenții de internet, în întreaga lume, precum și inițierea în foarte multe cazuri a tratamentului medicamentos alături de psihoterapie.

Se pare că prevalența dependenței este invers proporțională cu parametrii legați de calitatea vieții, aceasta fiind mai mare în țările în care se petrece mai mult trafic, poluarea este mai mare și nivelul de nemulțumire al vieții

²⁸ MARION FRIED SOLOMON, DANIEL J. SIEGEL, *Cum se schimbă oamenii: relațiile și neuroplasticitatea în psihoterapie*, trad. IOANA MIHALACHE, Herald, București, 2020.

²⁹ ANNA LEMBEKE, *Generația dopaminei*, Globo, București, 2022, p. 81.

este mai mare. O meta-analiză a arătat că în Orientul Mijlociu este întâlnit un procent de 10,9%, iar în Europa de Nord și de Vest este întâlnit un procent de 2,6%. Detoxifierea digitală a fost definită din anul 2013 în dicționarul Oxford, și se referă la „o perioadă în care o persoană se abține de la utilizarea dispozitivelor electronice precum smartphone-uri și computere”³⁰, fiind o șansă de a reduce stresul, de a întări legăturile sociale și de a se conecta mai mult la lumea reală.

Numeroase studii au evidențiat importanța plimbărilor în aer liber care scad tensiunea acumulată, reduc frecvența cardiacă și tensiunea arterială, reduc nivelul hormonilor de stres precum cortizolul. Aceste beneficii conduc la o concentrare sporită și la o scădere a anxietății. Este binecunoscut faptul că **absența experiențelor interpersonale pozitive și a performanțelor din viața reală, cresc riscul ca individul să se refugieze în lumea virtuală**, sugerându-se în acest fel, indirect, beneficiul stimulării interacțiunilor sociale și al creșterii rezistenței în fața emoțiilor negative, precum și a conflictelor interpersonale.

O persoană este dependentă de internet atunci când utilizează în mod excesiv mediile digitale, manifestă dezinteres pentru lumea înconjurătoare cu respingerea oamenilor, având ca urmare instalarea izolării și singurătății. S-a demonstrat faptul că la baza dependenței se află sistemul de recompensă, fiind în același timp evidențiat că, persoanele cu nivel scăzut de dopamină și serotonină sunt mult mai predispuse la a folosi internetul pentru a obține o stare plăcută, crescând astfel șansele dependenței. De asemenea, persoanele anxioase și depresive apelează la internet pentru a-și alina suferința, precum și persoanele timide, pentru a evita interacțiunea interpersonală.

„În urma unui studiu realizat cu participarea unui lot de studenți din Turcia, studiu care a investigat relația dintre singurătate, respect de sine, satisfacția în privința vieții și dependența de internet, s-a constatat că **singurătatea, stima de sine și satisfacția de viață scăzute au generat 38% din cazurile de dependență de internet**, însă cea mai importantă variabilă asociată a fost singurătatea³¹”.

„Psihiatrul Ivan K. Goldberg a fost primul care a definit complexul de simptome determinate de utilizarea internetului și reprezentat de: neglijarea activităților sociale sau profesionale, fantezii sau vise despre internet, mișcări voluntare sau involuntare ale degetelor de tastare, ca fiind o boală denumită tulburare legată de dependența de internet³²”. Această patologie

³⁰ ANDREI DRĂGULINESCU, *Lumea virtuală, între uz și abuz. Computer, internet, smartphone, 5G, AI, QC - de la beneficii la dependență*, p. 348.

³¹ ADINA BRÂNDUȘA. BACIU, *Adicția digitală*, p. 112.

³² ADINA BRÂNDUȘA. BACIU, *Adicția digitală*, p. 114.

nouă întâlnită la nivel mondial și care se răspândește cu o rapiditate greu de controlat, poate distruge vieți, prin complicațiile neurologice și problemele psiho-sociale pe care le determină.

Tocmai de aceea Biserica nu poate rămâne indiferentă la noile provocări pe care societatea le face tinerei generații. Ortodoxia își poate exprima responsabilitatea pastorală față de acest segment de vârstă (de o importanță capitală pentru viitorul lumii), cu precădere **articulând o formă coerentă de psihoterapie pastorală integrativă** care să atenueze impactul nociv al noilor tehnologii asupra categoriilor mai vulnerabile. De asemenea, e datoare să pună în act o **formă de profilaxie pastorală, care să întâmpine alunecarea spre patologic**. Pentru aceasta sunt necesare nuanțările terminologice, de conținut (una este vulnerabilitatea, alta e boala cronică), și realism în lectura realității înconjurătoare: adicțiile digitale sunt o amenințare la sănătatea publică în spațiul euro-atlantic, întinzându-se tentacular în special în universul universitar. De aceea, reflecția pastorală din viitor trebuie să se orienteze spre articularea unor **forme profesionale de „detoxifiere” digitală**, în colaborare cu specialiștii din mediul laic care acum își exersează competențele în această direcție.

Bibliografia:

- ADINA BRÂNDUȘA BACIU, *Adicția digitală: boală a societății postmoderne*, Pro Universitaria, București, 2019;
- JUDSON BREWER, *Îmblânzirea anxietății. Cum să oprim spirala îngrijorării și a fricii ca să ne vindecăm mintea*, Curtea Veche, București, 2021;
- ROBERT HOLMAN COOMBS (ed.), *Handbook of Addictive Disorders: a Practical Guide to Diagnosis and Treatment.*, John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2004;
- ANDREI DRĂGULINESCU, *Lumea virtuală, între uz și abuz. Computer, internet, smartphone, 5G, AI, QC. De la beneficii la dependență*, Agaton, Făgăraș, 2020;
- VIRGILIU GHEORGHE, *Pornografia: maladia secolului XXI*, Prodromos, București, 2011;
- *ICD-10: Clasificarea tulburărilor mentale și de comportament: descrieri clinice și îndreptare diagnostice*, Editura Trei, București, 2016;
- ANNA LEMBKE, *Generația dopaminei*, Globo, București, 2022;
- DENIS RICHARD, JEAN-LOUIS SENON, *Dicționar de droguri, toxicomanii și dependențe*, Editura Științelor Medicale, București, 2005;
- MAM. STEPHEN STAHL, *Psihofarmacologie. Baze neuroștiințifice și aplicații practice*, Callisto, București, 2018;

- NFRED SPITZER, *Demența digitală: cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, Editura Humanitas, București, 2020;
- MARION FRIED SOLOMON, DANIEL J. SIEGEL, *Cum se schimbă oamenii: relațiile și neuroplasticitatea în psihoterapie*, Herald, București, 2020;

FRUMUSEȚEA SLUJBELOR BISERICEȘTI ÎN SUFLETUL TÂNĂRULUI DE AZI*

VASILE STANCIU

Abstract.

Young people are the same, in any period of history, with their intentions, their aspirations, their ideals, their age-specific concerns, their problems, their failures and their successes. The Church, through its voice, which is the voice of Christ, can offer the perspective of a spirituality in which today's young people can find themselves. And one of the coordinates of this spirituality is precisely the Church service, which he listens to and participates in. An important, essential role is played by the musical component of church services. Liturgical music has its own theology, in which two components are combined: the hymn text and the melody. Church services are the soul that animates the entire life of the Christian, of today's youth. They are like spiritual food without which we cannot conceive an authentic and personal, but also communal relationship with God.

Keywords: *young people, Church, spirituality, liturgical music, Church service.*

Preliminarii

1. Cine este tânărul de azi? Cine a fost tânărul de ieri? Este vreo diferență ?

O întrebare pe cât de îndrăzneată pe atât de insolită. Mai întâi să răspundem la a doua întrebare. În ce perioadă de timp îl putem încadra pe tânărul de ieri? Să nu mergem prea departe, ci să ne oprim la perioada comunistă. Tinerii sunt aceeași, în orice perioadă a istoriei, cu năzuințele lor, aspirațiile lor, idealurile lor, cu preocupările specifice vârstei, cu problemele lor, cu

* Cuvânt ținut în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca la Serile Duhovnicești ASCOR, 21 noiembrie, 2019

eșecurile și succesele lor. Totuși, în perioada comunistă tânărul, deși constrâns în libertate, a încercat și chiar a reușit uneori să înfrângă sistemul tocmai prin câștigarea libertății interioare. Ce înseamnă libertatea interioară? Să fii tu însuși! Din această stare de spirit izvorăște bucuria de a trăi, de a te exprima, de a te afirma, bucuria de a fi exact așa cum ești, eliberat de părerile celorlați. În Evanghelia după Sfântul Ioan 8,32: „*Veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi*”. Care adevăr? Întâi de toate, adevărul despre tine însuși, apoi adevărul despre aproapele tău și apoi adevărul despre Dumnezeu. Un preot spunea: „Adevărul este dragostea lui Hristos. Intrând în Biserică, începem să vedem în ce stare este sufletul nostru, întregul adevăr al vieții este dezvăluit *propriei conștiințe*. Iar acest adevăr nu ne aduce bucurie, el ne arată că, trăind într-un mediu păcătos, trăind superficial, ne aflăm într-o dependență continuă de această lume, de condițiile ei, de stările noastre. Și numai Hristos îi dă omului posibilitatea de a se elibera de păcat. El spune: Vino după Mine! Și iată că sufletul se trage spre lumină și năzuiește spre frumusețea lui Dumnezeu, spre iubire, dar păcatul din lăuntru nostru eclipsează, ascunde lumina dragostei lui Dumnezeu de la noi. Și suntem nevoiți să luptăm cu noi înșine și să părăsim iluziile cu care am trăit”¹¹. Atunci, eclipsarea unei perspective luminoase era atât de puternică, încât trăiam doar cu iluzia unei izbăviri, ce nu se întrevedea la orizont. Atunci s-a născut genul muzicii folk la noi, iar Europa Liberă transmitea hituri celebre ale vestiților interpreți de altă dată: Queen, Led Zeppelin, Deep Purple, Donna Summer, Abba, Bony M. Să nu uităm că în sport strălucea Ilie Năstase, Ivan Pațaichin, Nadia Comăneci, iar în lumea muzicii vocal-simfonice strălucea un Sergiu Celibidache, sau Marin Constantin, iar vocile inconfundabile ale Mariei Tănase sau Nicolae Herlea făceau furori în țară și străinătate. În aceste modele își regăseau tinerii de atunci refugiul libertății interioare. Mă veți întreba, dar în Biserică, ce s-a întâmplat? Ei bine, atunci au fost închiși Nicolae Steinhart, Vasile Militaru, Dumitru Stăniloae, Ioan Iovan, Ioan Bunea și tot atunci au murit clujenii noștri dragi la Aiud, Liviu Galaction Munteanu și Florea Mureșanu. Și tot atunci, părințele Gheorghe Calciu Dumitreasa rostea pe 8 martie 1978 primul cuvânt către tineri, în momentul în care Nicolae Ceaușescu era în culmea gloriei sale trecătoare și a puterii dictatoriale nemiloase. Primul cuvânt purta următorul motto: „Ce știi tu tinere despre Hristos? A venit acum vremea, tinere, să auzi un glas care te cheamă. Un glas pe care nu l-ai mai auzit; sau poate da, dar pe care nu l-ai înțeles și nu l-ai ascultat. Este glasul lui Iisus! Nu tresări, nu te mira, nu zâmbi neîncrezător, tânărul meu prieten! Glasul care te cheamă nu este al unui mort, ci al unui înviat. El nu te strigă din istorie, ci din adân-

¹¹ Prot. Andrei Lemenshonok, *Conversații pe marginea vechiului Pateric*, Minsk, 2012.

cul propriei tale ființe... te văd pe stradă, prietene, tânăr și frumos și deodată totul se schimbă în tine, fața ta se schimonosește, instinctele îți răbufnesc în afară, răvășindu-ți ființa ca o dezlănțuire de stihii și devii violente... te-am văzut speriat, sau cinic, sau bravând și toate aceste atitudini ale tale îmi arătau cât de aproape de marginea prăpastiei te aflai; și m-am întrebant, încă odată, cine este vinovat pentru căderea ta?...ai fost scavul instinctelor tale, trupul tău a fost un simplu instrument prin care ele s-au exteriorizat... iar acum afli că tu ești templul lui Dumnezeu, în tine sălășluiește Duhul lui Dumnezeu! Ești rechemat la demnitatea ta de om metafizic; ești ridicat de acolo de unde educația greșită te-a coborât, de a fi templu în care să locuiască Dumnezeu. Noi te chemăm la puritate...vino în Biserica lui Hristos! Vei afla care este rostul tău în lume...cu stupoare vei afla că viața noastră nu sfârșește în moarte, ci în înviere”. Realizați ce rezonanță au avut aceste cuvinte. Și au fost 7, toate cu un impact incredibil printre studenții anilor 70. Tot atunci România pierdea prin plecarea în exil pe Mircea Eliade, pe Virgil Ierunca, pe Eugen Ionescu sau pe Monica Lovinescu, ca să nu mai pomenim pe George Enescu, cel care pleca din țară îndată, în anul 1946, atunci când prevedea pericolul comunist ce se apropia cu pași repezi și murea la Paris în anul 1955.

Cam aceasta era atmosfera în care trăiau tinerii atunci.

2. Cine este tânărul de azi? Este același tânăr de atunci, doar că preocupările lui sunt într-o oarecare măsură altele. Dacă atunci erai însetat de libertate și nu-i cunoșteai valoarea, ci încercai să-ți descoperi libertatea interioară, acum, am impresia că suntem îmbătați de atâta libertate și nu-i mai simțim mireasma, ni se pare totul atât de firesc, încât nu putem realiza că de fapt pentru acest firesc s-a murit acum 30 de ani și aici în Cluj. Acel slogan, „vom muri și vom fi liberi” s-a auzit în Cluj, în București, în Sibiu, În Timișoara. Acei tineri frumoși și liberi de atunci cântau „Cu noi este Dumnezeu” și rosteau Rugăciunea „Tatăl nostru” într-un cor cum nu s-a mai auzit niciodată. Tânărul de azi e copilul tânărului de ieri. Tânărul de azi a experimentat o altă mentalitate, un alt mod de a gândi, un altfel de libertate. Uneori mă întreb, oare câți tineri de azi se mai apropie de Hristos, întrebându-L: „Învățătorule bun, ce să fac ca să moștenesc viața veșnică?” (Matei 19,16). În ce măsură Biserica, care este glasul lui Hristos, mai este interesantă pentru tânărul de azi? Ce mai poate Biserica prin glasul ei, care este glasul lui Hristos, să ofere tânărului de azi, dezorientat de postmodernitate, plictisit de ofertele eclatante ale consumismului, ajuns la saturație de discordia socială generalizată, scârbit de realitățile cotidiene în care nu-și regăsește locul, fără perspectiva clară a unui viitor în propria lui țară? Desigur, întrebarea este retorică. Biserica, prin glasul ei, care, repet, este

glasul lui Hristos, poate oferi perspectiva unei spiritualități în care tânărul de azi să se regăsească. Și una dintre coordonatele acestei spiritualități este tocmai slujba bisericească, pe care o ascultă și la care participă de multe ori fără să înțeleagă mare lucru, neconștientizând faptul că slujba bisericească în profunzimea frumuseții ei este icoana frumuseții lui Dumnezeu. În slujbele Bisericii Ortodoxe respiră o spiritualitate a primelor veacuri creștine, când de fapt s-au cristalizat și primele forme de cult, toate gravitând în jurul Sfintei Liturghii. Liturghia bizantină, ca icoană a Împărăției, te plasează într-un context atât temporal, cât mai ales atemporal. Temporal, pentru că la fiecare Liturghie actualizăm un eveniment istoric petrecut în timp, dacă privim această temporalitate în relație directă cu Sfinții pe care-i sărbătorim zi de zi și care fac legătura dintre Biserica luptătoare cu cea cerească, triumfătoare. La început Liturghia se săvârșea pe mormintele martirilor, având ca suport fizic o bucată de pânză, ce a devenit antimisul de mai târziu. Orice Liturghie se săvârșește atât în amintirea Jertfei lui Hristos cât și în amintirea jertfei martirilor care s-au sacrificat pentru Mielul răstignit și înviat. Aspectul atemporal este pus în relație directă cu realitățile eshatologice, de care ne putem împărtăși chiar de aici de pe pământ. Privit din această perspectivă, slujbele bisericești nu sunt doar o înșiruire de rânduieli liturgice care se succed ciclic în Biserică, ci ne fac contemporani cu trecutul și părtași la un viitor.

3. Pentru ca o slujbă bisericească să fie atractivă pentru tânărul de azi și pentru ca acesta să-și păstreze și să-și cultive interesul pentru ea, trebuie să îndeplinească mai multe condiții:

a) Să fie canonică, adică să fie inclusă într-un formular liturgic aprobat de Biserică și să poarte pecetea ecumenicității, a universalului;

b) Să fie săvârșită de un slujitor hirotonit valid, prin succesiune apostolică;

c) Să fie săvârșită într-un spațiu adecvat, special amenajat, sfințit de un ierarh canonic, în comuniune cu întreaga Biserică;

d) Textele imnografice ale slujbelor să fie canonice și nu improvizații după bunul plac al săvârșitorului; uniformitatea liturgică;

e) Săvârșitorii slujbelor bisericești, preoți, diaconi, cântăreți să aibă o pregătire liturgică și muzicală corespunzătoare: dicție, frazare, tonalitate moderată, fără excese și fără teatralitate, ci să imprime un caracter de rugăciune, de meditație și de împreună slujire;

f) Gesturile care însoțesc o slujbă bisericească să nu fie ostentative, ci să poarte pecetea firescului;

g) Discursul liturgic sau acel recitativ al ecteniilor, pericopelor evanghelice sau apostolelor, precum și rostirea declamativă a rugăciunilor să cre-

eze o atmosferă de rugăciune, în care tânărul să se regăsească și să-l determine la o introspecție spirituală autentică;

h) Un rol important, esențial, îl joacă componenta muzicală a slujbelor bisericești. Muzica liturgică are o teologie a ei, în care se îmbină două componente: textul imnografic și melodia. Întotdeauna Părinții Bisericii au pus un accent deosebit pe textul cântat, iar melodia trebuie să fie în armonie desăvârșită cu textul pe care îl slujește, altfel, avem de-a face cu o operă muzicală, e adevărat valoroasă din punct de vedere estetic și compozițional, dar care nu se încadrează în specificul unui discurs muzical liturgic. De aceea avem în Biserică cele opt glasuri statornicite și sistematizate de către Sf. Ioan Damaschin în celebra carte de cult, *Octoihul*.

i) Și nu în ultimul rând, pentru ca o slujbă bisericească să-și atingă scopul, ea trebuie să fie însoțită de un comentariu explicativ, după modelul catehezelor mistagogice ale Sf. Simeon al Tesalonicului, Dionisie Areopagitul sau Maxim Mărturisitorul, iar din teologia contemporană comentariile liturgice ale lui Petre Vintilescu, Ene Braniște, Dumitru Stăniloae sau Bartolomeu Anania.

Ținând cont de aceste succinte recomandări privind slujbele Bisericii, am convingerea că ele vor ajunge la sufletul tânărului de azi, iar acesta se va îndrăgosti de ele și nu va putea trăi fără experiența participării la acestea. Slujbele Bisericii sunt sufletul care animă întreaga viață a creștinului, a tânărului de azi. Sunt ca o hrană spirituală fără de care nu putem concepe o relație autentică și personală, dar și comunitară cu Dumnezeu. Experiența ultimilor ani ne-a demonstrat că majoritatea tinerilor au fost atrași la Biserică de calitatea specială a actului liturgic și a cuvântului de învățătură. Tinerii se solidarizează în jurul slujbelor, mai ales atunci când participă efectiv la săvârșirea lor și nu doar în calitate de asistenți pasivi sau impasibili, ci activi, cu toată ființa. Părintele Stăniloae vorbește despre un timp necronologic, atunci când afirmă: „În momente foarte intense spunem că timpul se oprește: experiența unui astfel de timp e ca un prezent, ca o clipă care durează! E timpul marilor experiențe umane, ca iubirea, frumusețea, moartea... De fiecare dată când există o revelație, accedem la acel timp. E timpul liturgic, un fel de meta-timp pe care-l atingem printr-o străpungere în afara timpului cronologic. E de asemenea cel al comuniunii sfinților”²². O asemenea experiență mistică o doresc tuturor tinerilor de azi și mi-o doresc și mie.

²² Dumitru Stăniloae, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica cu Marc Antoine Costa de Beauregard*, Ed. Deisis, Sibiu, 2000, p. 175.

SFÂNTUL MARE MUCENIC TEODOR TIRON ÎN ICONOGRAFIE

MARCEL MUNTEAN

Abstract:

The life of this military saint named Theodore, who was part of the Roman army of tyrants, is recorded in the 4th century, during the reign of the emperors Maximian and Maximin. Deeds of bravery propelled him among the higher military ranks. He remained in the hagiography through the miracles he performed, both during his life and after his death. The first refers to the victory against those who did not accept Christ and the second is the miracle of the funeral cake made by wheat that saved the Christians from eating food sprinkled with the blood of animals destined to be sacrificed to idols, a story that happened during the Great Lent. This created the tradition of the funeral cake and Theodor's Saturday. Of course, the miracle of the slaying of the dragon is also found later and it can be recognized in many Byzantine and post-Byzantine icons.

The iconography is based on the short text of Dionysius of Furna, which presents him as a young man with a bushy black beard and hair up to the top of his ears.

In the Byzantine iconography, the Holy Great Martyr Theodore Tiron is painted as a Roman soldier, with all the insignia and elements characteristic of the military outfit of the ancient era: long shirt, breastplate, crest, large cloak, sandals on his feet, also having the weapons: spear, bow and the quiver of arrows, the longsword, the shield of defense. There are four significant representations of Saint Theodore: a) The Saint appears alone (bust or standing), b) The Saint appears together with Saint Theodore Stratilatus or with other saints, c) The Saint appears slaying the dragon, d) The Saint appears depicted on a horse. The most interesting examples are: the icon of the Holy Great Martyr Theodore Tiron from the 10th century from the Church of the Monastery of Saint Catherine in Sinai; the fresco by Manuil Panselinos from the Church of the Protaton Monastery in the Holy Mount Athos, 1290; the icon signed by the greek painter Angelos Akotantos with the title

The Holy Great Martyr Theodore Tiron killing the dragon. The work dates from the 15th century and can be found at the Christian and Byzantine Museum in Athens. The last example analyzed is also an icon from the Russian iconography where we see the saints: Great Martyr Theodore Stratilat and Great Martyr Theodore Tiron. The icon is dated to the 15th century and is housed in the Hermitage Museum, Saint Petersburg.

The life and hagiography of this saint interweave with the similar one of Saint Theodore Stratilat next to whom he is often represented in icons and frescoes. The hagiography and iconography of Saint Theodore Tiron are models of living and representation in ancient and contemporary church art.

Keyword: *Holy Great Martyr Theodore Tiron, Amasia, East, icon, fresco, Novgorod*

Prăznuit în data de 17 februarie în calendarul ortodox, iar în cel romano-catolic în ziua de 9 noiembrie, Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron a fost militar în armata romană și a trăit în vremea a doi mari împărați, Maximian și Maximin în veacul al IV-lea (respectiv anul muceniciei sale 306)¹.

Numele său cu traducere din limba greacă se definește drept *darul lui Dumnezeu* – Θεόδωρος.

Fiind încorporat în oastea tironilor în Amasia, oraș din Turcia, în acele vremuri s-a iscat o mare prigoană împotriva creștinilor, fapt ce l-a determinat pe tânărul soldat să își recunoască credința în Hristos. Înainte de a fi prins și aruncat în temniță, el a batjocorit idolii elinilor, ca pe unii ce au fost plăsmuiți de oameni, dându-le foc. Pedepsa la început a fost de a-l fi lăsat să moară în închisoare de sete și de foame.

În întunericul închisorii viitorul mucenic, ca printr-o minune l-a auzit pe Mântuitorul Iisus ce l-a încurajat, zicându-i: „Nu te teme, Teodore, căci Eu sunt cu tine; de hrana cea trupească și de băutura cea pământească de acum nici să nu te mai atingi, căci cu Mine vei fi în împărăția Mea cea cerească și veșnică”. O mulțime de îngeri s-au pogorât în temniță, iar ostașii ce îl păzeau s-au speriat, temându-se de vedenia ce a strălucit în adâncul prinsorii.

După mai multe încercări de a-l face să își părăsească credința, Sfântul a rămas consecvent în tăria convingerii sale, iar mai apoi a fost condamnat la moarte prin ardere.

¹ Articolul într-o primă formă a fost publicat pe site-ul Radio Renaștere de la Cluj-Napoca în anul 2023; <https://radiorenasterea.ro/sfantul-mare-mucenic-teodor-tiron-viteaz-a-lui-hristos-in-iconografie/>.

Astfel, Sfântul Mare Mucenic Teodor din rândul tironilor și-a dat sufletul în mâinile binefăcătorului Său, Hristos.

În Sinaxarul pravoslav se menționează de o minune ce s-a petrecut la aproximativ 50 de ani de la adormirea Sfântului Mucenic, în perioada, în care a domnit împăratul Iulian Apostatul (361-363). Fiind și acesta, la fel ca și cei doi împărați deja pomeniți, potrivnic creștinilor a dat ordin guvernatorului orașului Constantinopol să stropească toate bunurile din piețele urbei cu sângele jertfit idolilor, acest eveniment petrecându-se chiar în prima săptămână din Postul Mare a Sfințelor Paști.

În acest moment, Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron s-a arătat în vis Arhiepiscopului Eudoxie al cetății, poruncindu-i să nu îi lase pe creștini a cumpăra nimic din piețe, ci să se limiteze să mănânce doar miere și grâu fiert.

În amintirea acestei minuni, Biserica Ortodoxă îl cinstește pe Sfântul Mare Mucenic Teodor și în prima sâmbătă din Postul Mare (numită și Sâmbăta Sfântului Teodor sau Sâmbăta colivelor), creștinii duc în lăcașurile de cult coliva, pomenind anual pe cei adormiți.

Despre o altă minune se consemnează că ar fi fost legată tot de prezența și vitejia Sfântului Mucenic a lui Hristos. S-a consemnat că încă de pe vremea când armata era condusă de generalul Vringa, iar viitorul mucenic Teodor se afla împreună cu mai mulți oșteni un balaur înfricoșă pe locuitorii respectivului ținut. Singurul ce s-a încumetat a merge spre a-l prinde a fost Teodor. A călărit căutând balaurul printr-o pădure, dar într-un sfârșit, ostenit de drum, a adormit la umbra unui copac falnic. Trecând pe acolo o femeie credincioasă cu numele Evsevia a văzut pe oșean dormind, și de îndată l-a trezit, avertizându-l de prezența temutului balaur, dar Sfântul Teodor îmbărbătat de Dumnezeu, se luptă și lovește cu suliza fiara și o răpune, asemeni Sfântului Mare Mucenic Gheorghe².

Minunea uciderii balaurului va deveni scenă reprezentativă în icoanele de tip hagiografic.

Cultul și recunoașterea sa a fost unanim recunoscută în Biserica una și nedespărțită, exista dintru început un sanctuar la Euchaita în Pont, astfel Răsăritul a avut o mare evlavie, considerându-l soldat-martir sau mucenic, precum și făcător de minuni.

De asemenea a fost venerat la Roma unde i s-a ridicat o biserică în cinstea lui. Moaștele sale au fost transferate și la Veneția și la Chartres.

Referindu-ne la Roma, amintim de biserica ridicată în secolul al VI-lea, în timp ce la Veneția la Biserica San Salvador se păstrează o parte din relicvele sfântului.

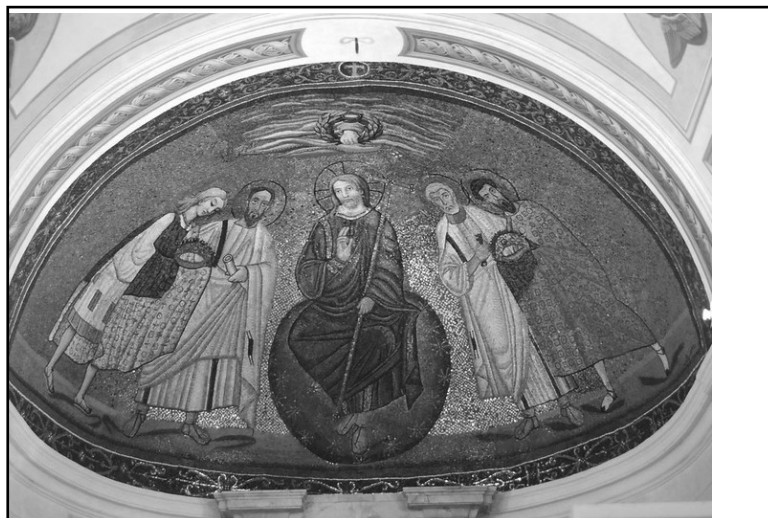
² *Viețile Sfinților pe luna Februarie*, ed. II, Ed. Episcopiei Romanului, 1999, pp. 219- 220.

Mormântul Sfântului Mare Mucenic Teodor Tiron, Biserica San Salvador, Veneția

Biserica Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron, sec. al VI-lea, Roma

Sfântul Teodor și Sfântul Cleonic însoțiți de Sfinții Apostoli Petru și Pavel înaintea lui Hristos, mozaic, sec. al VI-lea, biserica Sfântul Teodor Tiron, Roma

Începând din veacul al X-lea, detalii din viața sa se regăsesc în viața altui sfânt cu același nume, de altfel tot militar și tot mucenic, Sfântul Teodor Stratilat.³

În iconografia bizantină, Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron este pictat asemeni unui soldat roman, cu toate însemnele și elementele caracteristice ținutei militare a epocii antice: cămașă lungă, platoșă, coif, mantie amplă, sandale în picioare, având, de asemenea armele: sulita, arcul și tolba cu săgeți, spada lungă, scutul de apărare.

Patru sunt reprezentările semnificative ale Sfântului Teodor: a) Sfântul apare singur (bust sau în picioare), b) Sfântul apare împreună cu Sfântul Teodor Stratilat sau cu alți sfinți, c) Sfântul apare omorând balaurul, d) Sfântul apare înfățișat pe cal.

Figura sa monumentală se regăsește în spațiul bisericii, în absida sudică, reprezentat în mărime naturală, în picioare, nelipsit fiind din decorația bizantină și postbizantină. El este redat împreună cu alți sfinți militari, mari mucenici, asemeni: Dimitrie, Gheorghe, Teodor Stratilat, Mina, Longin, Mercurie, Procopie și alții.

Dionisie din Furna în *Erminia* sa lasă câteva detalii spre a fi folosite de iconari de-a lungul timpului, și anume: *Teodor Tiron, cu barba neagră [stufoasă], cu părul până din sus de urechi*⁴. Câteodată fiind zugră-

³ David Hugh Farmer, *Oxford Dicționar al Sfinților*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 489.

⁴ Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Ed. Sophia, București, 2000, p. 154.

vit alături de Sfântul Teodor Stratilat, tot din Erminie aflăm: că acesta din urmă trebuie să fie reprezentat *tânăr cu părul creț, cu puțină barbă creță [împărțită în două]*⁵.

Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron, tempera pe lemn, sec. al X-lea, biserica Mănăstirii Sfânta Ecaterina, Sinai

Într-o redactare iconografică arhaică de la Mănăstirea Sfânta Ecaterina de la Muntele Sinai, îl vizualizăm pe Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron redat pe cal, omorând balaurul. Icoana face parte dintr-un diptic ce îl are simetric, pe celălalt panou pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe⁶. Aparținând unui iconar georgian, stilul de reprezentare este influențat de atelierele locale, tradiționale ale vremii.

Cromatică caldă înregistrează culori terne de: ocru, sienă arsă, negru, dar și alb ce dă strălucire și luminozitate temei. Preponderența liniei ce se arcuiește în jurul figurii și o caracterizează, definește stilul grafic al ei.

⁵ Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, p. 154.

⁶ <http://riowang.blogspot.com/2020/04/saint-george-and-other-warrior-saints.html> accesat 18.02.2023 ora 10 19.

Portretul sugestiv prezintă detaliile recunoscutibile ale sfântului mărturisitor – părul scurt și barba stufoasă.

Unul dintre cele mai frumoase exemple ale figurii sale provine din Biserica Protaton de la Sfântul Munte Athos și i se datorează renumitului pictor din școala macedoneană, Manuil Panselinos, trăitor în veacul al XIV-lea.

Manuil Panselinos, *Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron*, frescă, 1290, biserica Mănăstirii Protaton, Sfântul Munte Athos

Sfântul este înfățișat tânăr cu chip feciorelnic și încrezător. El poartă veșminte ostășești, iar armura sa îi acoperă bustul peste care o mantie de culoarea violetă este legată pe umărul drept.

Portretul ni-l arată cu trăsături armonioase, fața prelungă, ochii pătrunzători, reliefați de sprâncenele frumos arcuite. Părul desenat în bucle ample și barba despicate în două dau expresie și plasticitate chipului său. Nimbul mare de culoarea ocru oranj încadrează, și delimitează fața sa, de fondul gri albăstrui, dându-i nota de spiritualitate.

În mâna dreaptă Sfântul Teodor ridică o sulită, semn al biruinței în fața vrășmașului și a temutului balaur.

Cu litere deschise la culoare sunt scrise în jurul chipului de o parte și alta: Ο Άγιος Θεόδωρος Τήρων - *Sfântul Teodor Tiron*.

Cromatică sobră, reținută se înscrie într-o armonie de albastru rafinat și oranj, în vreme ce Panselinos⁷, pictorul școlii macedonene dă importanță luminii ce se concentrează pe fața și mâinile Sfântului Marelui Mucenic.

Angelos Akotantos, *Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron omorând balaurul*, frescă, sec. al XV-lea, Muzeul Creștin și Bizantin, Atena

În icoana din secolul al XV-lea, de la muzeul atenian,⁸ Mucenicul Teodor Tiron ne apare pictat în picioare, într-o atitudine dinamică, fiind surprins în momentul în care răpune balaurul colorat în verde cu sabia sa monumentală.

Impresionantă este ținuta sa ostășească cu toate elementele care îi caracterizează pe sfinții militari. De data aceasta, mantia ce se ordonează simetric de pe cei doi umeri are culoarea roșu stins, culoare ce ne amintește de sacrificiul său suprem, al muceniei sale pentru Hristos. Pe brațul stâng, ce echilibrează mișcarea se vede arcu, și tolba cu săgeți, în timp ce teaca îndreaptată în sus e strânsă cu putere.

⁷ <https://www.kaliterilamia.gr/2020/09/1204-1453.html> accesat 17 02. 2023 ora 21 41.

⁸ <https://www.ebyzantinmuseum.gr/?i=bxm.el.exhibit&id=227> accesat 17 02. 2023 ora 15 02.

În jurul său pe fondul de aur se văd două vârfuli muntoase, iar în partea de jos urmele unei adâncituri (sau a unui râu) sunt scrise câteva litere alături de numele pictorului cretan Agellos.

În partea dreaptă și sus apare din cerurile preainalte mâna binecuvântând a Mântuitorului ce încuviințează sfântul triumfător.

Sfântul Mare Mucenic Teodor Stratilat și Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron, tempera pe lemn, sec. al XV-lea, Muzeul Ermitaj, Saint Petersburg

În icoana rusească ce aparține școlii de la Novgorod cei doi sfinți militari sunt redați în picioare, având poziții și straie asemănătoare. Ambii susțin sulițe zvelte în mâna dreaptă, iar în cea stângă, săbiile așezate în teaca lor. Tunica largă în spate, dar strânsă peste umăr e pictată când în roșu, pentru cel dintâi, când în nuanțe pământii, pentru cel de-al doilea. Chipurile lor încununate de aureola amplă sunt distincte și bine caracterizate, individualizate pentru fiecare în parte. Dacă forma ușor ovoidală a capului Sfântului Teodor Stratilat sintetizează detaliile faciale, la Sfântul Teodor Tiron ea este mult alungită și puțin mai mare, astfel, fruntea amplă prelungeste ansamblul chipului. Cu toate acestea se vizualizează mici diferențe; nasul, ochii, dar mai cu seamă lumina sunt tratate asemănător iconografic. Distinct este părul și baraba celor doi mucenici.

Deasupra lor într-un semicerc se observă, în dimensiuni mult micșorate bustul Mântuitorului, în gestul blagoslovirii cu ambele mâini.

Pe fondul auriu se citesc numele celor doi sfinți scris cu culoarea roșie. Frumusețea culorilor, proporția voit alungită, grațioasă a formelor și desenul mult simplificat ni-i arată ca demni urmași și mărturisitori ai lui Hristos.

Caracterizând întreaga sa viață și moarte martirică, Condacul ne așează înaintea faptelor minunate săvârșite de Sfântul Mare Mucenic Teodor: *„Credința lui Hristos ca pe o pavăză, înăuntru în inima ta primind-o, puterile cele potrivnice le-ai călcat în picioare, pătimitorule, și cu cunună cerească ai fost încununat, în veci, Preafericite Teodor, ca un nebiruit”*.

Condac, glasul al 4-lea.

MONAHISMUL ORTODOX ȘI PREDICA ON-LINE ÎNAINTEA PERIOADEI PANDEMICE. O ANALIZĂ OMILETICĂ¹

LIVIU VIDICAN-MANCI
EMIL M. MĂRGINEAN

Abstract.

Studies in the Orthodox sphere, analyzing, forecasting and diagnosing the presence of the Church in the virtual environment are in their first stages. We will meet many initiatives in the Protestant and Catholic environment, but fewer in the Orthodox environment. Today, it is important to pass through a theological and scientific filter the monastic presence in the virtual environment. How can the virtual world be reconciled with monastic life, globalism with asceticism? Can we speak of a real impact on Internet consumers? What expectations do the believers have? What is the most popular content? What impact can the online mission of monks have if presented in a professional manner? In the present study, the authors try to highlight how two personalities of the Western monastic world carry out their mission online and indirectly promote a new type of monasticism, too little known in the Orthodox Church, a missionary monasticism in the orthosphere”.

Keywords: *preaching in the virtual environment, Abbot Tryphon, Sister Vassa, Youtube, Facebook, mission in the orthosphere.*

Introducere

Prezența Bisericii în mediul virtual nu mai este o noutate, este doar o realitate care ne preocupă, pe unii mai mult, pe alții mai puțin. În acest mediu „fermecător”, tentant, promițător și, în aceeași măsură, acaparator și versatil, Biserica caută să-și continue și împlinească rolul de propovă-

¹ Studiul a fost publicat în limba Engleză cu titlul: *Orthodox Monasticism and Online Preaching* în *Revista Teologică*, 2020, (ERIH PLUS), pp. 114-124.

duitoare a Evangheliei (*Mt 28, 19-20*). Dacă implicarea instituțiilor bisericești nu mai miră pe nimeni, ci este tradusă, mai ales de către mediul laic, ca o normalitate, totuși analiza acestei prezențe, constituirea unei metodologii care să ne ajutăm să înțelegem mai bine cum, cât și în ce mod e bine să fim prezenți, sunt doar la început. Studiile din mediul ortodox, de analiză, prognoză și diagnoză, de impact sunt la început, și vorbim de întreaga Ortodoxie. Vom întâlni multe inițiative din mediul protestant și catolic, dar mai puține din mediul ortodox². În demersul nostru am pornit de la studiile lui Isabelle Jonveaux, care vorbește despre două dimensiuni ale digital media în context monastic. Într-un amplu studiu, desfășurat pe perioada a patru ani, I. Jonveaux susține noua oportunitate adusă de digital media în cadrul comunităților monahale. Principalul argument este posibilitatea acestora de a contribui pentru societatea contemporană, sub diferite forme, rămânând, totuși, în mediul lor monahal, cel care le facilitează viața spirituală și contemplativă. Așadar, media digitală poate deveni un mijloc de misiune *ad extra*: „mulțumită paginilor web, aceștia pot dobândi vizibilitate în societatea secularizată printr-un canal neutru din punct de vedere religios. Mai mult, monahii, încearcă să folosească Internetul ca un nou canal de evanghelizare”³. Totuși, există și un aspect al misiunii *ad intra*, adică utilizarea mediei digitale în formarea personală și construirea de relații și parteneriate benefice între comunitățile monahale⁴.

Cele mai serioase și vizibile conferințe organizate în mediul ortodox pe tema digitalizării misiunii ortodoxe sunt cele organizate sub egida „International Association of Digital Media and Orthodox Pastoral Care” desfășurate în două ediții: 2015 și 2018⁵. Au avut parte de susținerea nemijlocită a Bisericilor Ortodoxe, mai ales a Patriarhiei Ecumenice. Prezența a fost masivă, reprezentative fiind Bisericile Greacă, Rusă și Română, prin delegații lor. Dezbaterile au atins toate fațetele impactului noilor tehnologii în viața Bisericii și au generat o serie de concluzii. Una din rezoluțiile primei ediții subliniază dorința unei părți a mediului monahal de a „reevangheliza” lumea prin internet⁶. Chiar dacă pare mult spus „reevangheliza”, dacă ținem cont și de luările de poziție din ultimul deceniu în sânul Lumii catolice, vom înțelege că din Diaspora și din Ortodoxia trăită în Occident,

² Documentele comisiei papale pentru comunicațiile sociale. Vezi colecția disponibilă în traducerea românească: <<https://www.magisteriu.ro/categorie/dicastere-vaticane/cons-pontif-pt-comunicatiile-sociale/>>, 26 februarie 2020.

³ Isabelle JONVEAUX, „Facebook as a monastic place? The new use of internet by Catholic monks”, în: *Scripta Instituti Donneriani Aboensis*, XXV (2013), p. 102.

⁴ Vezi Isabelle JONVEAUX, „Internet in the Monastery. Construction or Deconstruction of the Community?”, în: *Online - Heidelberg Journal of Religions on the Internet*, XIV (2019), pp. 61-78.

⁵ Vezi concluziile conferințelor: <<http://dmopc.org/?p=2167>>, 20 februarie 2020.

⁶ Vezi <<http://dmopc.org/?p=2167>>, 20 februarie 2020.

lucrurile se cer a fi citite și din altă perspectivă. În aceeași ordine de idei, e important să precizăm că în Ortodoxie teologii sunt împărțiți între cei care refuză categoric noile tehnologii, cei care au o viziune moderată și cei care exacerbează rolul acestora. În ce privește lumea monahală, chiar dacă nu avem foarte multe poziționări oficiale, una este demnă de remarcat și aparține Arhiepiscopului de Alba-Iulia, Irineu Pop, care în sinaxa monahală din 2019 a precizat „monahul contemporan nu are nevoie de o identitate virtuală pentru a comunica cu lumea, chiar și în dorința de a face misiune”⁷.

Această ultimă luare de poziție, perfect justificată, dacă ținem cont de voturile monahale, de vocația ascetică, poate de virajele și derapajele înregistrate în activitatea unor monahi în mediul virtual, intră vizibil în conflict cu propunerea DPMOC I. Nu vom comenta cine are dreptate și cine nu, mai ales că ambele poziționări privesc problema din unghiuri diferite, ci vom încerca analizarea unei piese din „puzzelul” misiunii monahale ortodoxe în lumea virtuală.

Scopul acestui studiu este să trecem prin filtrul teologic, a se citi misiionar-catehetic, și științific, prezența monahală în mediul virtual. Cum se poate împăca lumea virtuală cu viața monahală, globalismul cu ascetismul? Se poate vorbi despre un impact real asupra consumatorilor de internet? Ce așteptări au credincioșii? Care sunt cele mai apreciate conținuturi? De ce unele sunt preferate altora? În final vom trage câteva concluzii care sperăm să sporească înțelegerea importanței prezenței călugărilor în mediul virtual.

Metodologie

Pentru a fi cât mai obiectivi în analiză metodologia utilizată este inspirată din ceea ce se cunoaște drept „triangulation methodology”, adică un mix metodologic, combinând elemente din analiza teologică și netnografică de adunare și interpretare a datelor⁸.

Subiecții aleși sunt monahi, persoane cu identitate virtuală asumată, cu profile în „Social Media” girate de o prezență constantă, deci expuși posibilității de a fi subiecte de analiză academică. Vorbim de Varvara Georgievna Larina și Părintele Trifon, cunoscuți drept „Sister Vassa” și „Abbot Tryphon”. Motivele acestei alegeri sunt două: popularitatea în mediul on-line și faptul că ambii sunt monahi ce activează în ortho-networkul internațional, vorbitor de limba engleză.

⁷ Vezi concluziile sinaxei: <<https://basilica.ro/arhiepiscopul-irineu-le-reaminteste-monahilor-ca-nu-au-nevoie-de-o-identitate-virtuala>>, 20 februarie 2020.

⁸ Aceeași metodologie am folosit în redactarea părții a II-a, partea de analiză a cercetării doctorele „Impactul predicii și al catehezei asupra „generației digitale” prin utilizarea noilor tehnologii ale informației și comunicării” sub conducerea Pr. Prof. Dr. Vasile Gordon și Prof. Dr. Adrian Opre. Lucrarea este în curs de publicare la Presa Universitară Clujeană.

Vom prezenta statisticile generale în cazul celor doi autori, perioada eșantionată este cuprinsă între 1 și 30 iunie 2019, fiind înregistrate toate postările din această perioadă. Apoi vom oferi analiza primelor și ultimelor două postări ale celor doi autori, ordonate după numărul total de reacții. În cazul minimelor, din rațiuni statistice, nu le-am ales întotdeauna strict pe ultimele două, întrucât acestea erau foarte similare din punctul de vedere al conținutului. Totuși acestea au fost alese din ultimele 15% după numărul total de reacții.

Aspecte biografice

Sister Vassa

Sister Vassa⁹ (Varvara Georgievna Larina) este o călugăriță ortodoxă care în perioada 2009-2017 a predat Liturgică la Universitatea din Viena. S-a născut în 11 decembrie 1970, în New York, într-o familie preoțească. Studiile superioare le-a urmat în Europa (Italia și Germania) specializându-se în Liturgică sub atenta îndrumare a profesorului Robert F. Taft. În 2010, teza i-a fost publicată în prestigioasa colecție *Orientalia Christiana Analecta*, volumul 286. A intrat în mediul monahal în 1989, într-o mănăstire din Franța, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse (ROCOR). Sister Vassa este autoarea seriei „Coffee with Sr. Vassa”¹⁰. Acest program se concretizează prin materiale video și meditații zilnice prin care autoarea își propune să facă cunoscute diferite aspecte liturgice și practice ale credinței ortodoxe¹¹. Promovează o cateheză atipică, mijlocită de new media. Întregul program are o structură bine definită și se bucură de un acces larg în mediul online, prin pagina Facebook, canalul Youtube și site-ul propriu. Multe dintre înregistrările video sunt însoțite și de subtitrări în diferite limbi de circulație internațională, ceea ce înseamnă că a creat o adevărată comunitate de „contributori”, adică de persoane care ajută la traducerea materialelor în diferite limbi. Cele mai multe dintre postările sale se adresează unui public care poate înțelege nuanțele elementelor liturgice bizantine, citând adesea din textul biblic grecesc sau folosind diferiți termeni din slavona liturgică. Am putea spune că publicul căruia i se adresează este educat, cu studii peste medie, intelectuali și începători în studiul teologiei.

⁹ Sr. Vassa administrează o pagină web oficială unde vom putea urmări elemente biografice importante. Pe unele le vom oferi schematic în descrierea noastră, celelalte pot fi accesate în: <<https://www.coffeewithsistervassa.com/aboutsrvassa>>, 17 martie 2020.

¹⁰ Vezi biografia autoarei Barbara Larin, <http://media.wix.com/ugd/26b36d_dc588da5510148a-bbbf70d5c122a087f.pdf>, 17 martie 2020.

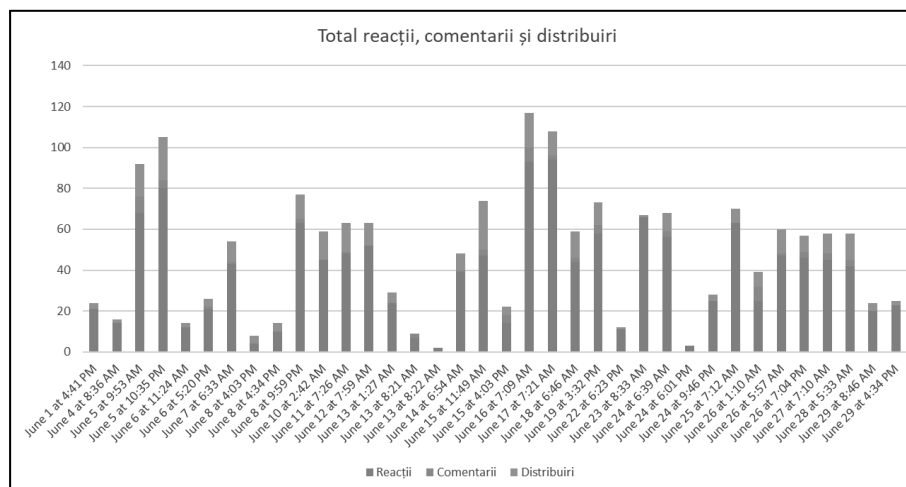
¹¹ <<https://www.facebook.com/CoffeeWithSisterVassa/>>, 20 februarie 2020; <<https://www.youtube.com/channel/UCH-FBwgf93rU-g8BH3xiuUQ>>, 20 februarie 2020. În ziua accesării, canalul *Coffee with Sr. Vassa* număra 11.400 de utilizatori și arhiva 229 videoclipuri, iar pagina de Facebook număra 17.080 urmăritori și 17.188 de persoane care o apreciază.

Abbot Tryphon

Despre Părințele Trifon avem puține date disponibile. Este starețul mănăstirii ortodoxe din insula Vashon, Washington, Statele Unite, aflată sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse din afara granițelor (ROCOR). De profesie psihoterapeut, traseul lui spiritual începe cu protestantismul de factură luterană, alunecă înspre ateism, însă dorința de a cerceta originile creștinismului l-a re poziționat în contextul ortodox în care se află și astăzi¹². Misiunea sa în mediul online a început cu scurtele meditații zilnice „The Morning Offering” de la postul de radio ortodox Ancient Faith Radio din Statele Unite și se continuă cu succes prin pagina Facebook care este actualizată zilnic. Având în vedere propria formare și itinerariul său spiritual, precum și audiența paginii sale de Facebook, putem spune că Abbot Tryphon manifestă o misiune autentic ortodoxă, deschisă înspre alte tradiții creștine, dar fără a se preocupa în mod deosebit de un tip de misiune ad-extra. Cateheza sa este, de asemenea, atipică, adaptată mediului virtual. Textele sunt scurte și combină elementele de credință cu sfaturile practice.

Rezultate

Sister Vassa și natura postărilor ei

¹² Postările prezentate pe Facebook, majoritatea, sunt prezente în format text și pe blogul: <<https://blogs.ancientfaith.com/morningoffering/author/themorningoffering/>>, 12 ianuarie 2020. O foarte succintă biografie se găsește la <<https://www.seattletimes.com/seattle-news/northwest-wanderings-vashon-monk-anything-but-orthodox/>>, 17 ianuarie 2020. Cele mai multe dintre detaliile biografice se găsesc în interviurile și materialele video publicate de autor.

The day of the Holy Spirit (17 iunie 7:21)

Statistici: *Total reacții* 94, *Like* 76, *Love* 18, *Comentarii* 2, *Distribuirii* 12

Postarea este compusă dintr-un text explicativ al sărbătorii Duhului Sfânt, însoțit de o imagine ruptă din context. Data postării este corelată cu Luna Sfântului Duh din ritul bizantin.

Textul are o lungime de 396 de cuvinte și este împărțit în 5 paragrafe. Primul reprezintă pasajul referitor la persoana Duhului Sfânt din Crezul Niceo-Constantinopolitan. Sister Vassa face câteva precizări legate de învățătura ortodoxă a „purcederii” Duhului Sfânt din Tatăl. Apoi vorbește despre actualitatea prezenței Duhului în lumea contemporană, El fiind Cel care suflă viață peste toți, nu doar peste un grup restrâns. De-a lungul textului face și câteva trimiteri scripturistice la pasaje care vorbesc despre persoana și lucrarea Duhului Sfânt. În final, autoarea face apel la rugăciunea publicului pentru o călătorie pe care o va face în următoarele zile. Imaginea reprezintă o fotografie care o surprinde pe autoare în natură, îmbrăcând ținuta monahală.

Există un singur comentariu, apreciativ la tema aleasă. Sister Vassa răspunde cu o mulțumire personalizată.

Postarea este distribuită de două pagini ale unor parohii ortodoxe din Marea Britanie și de persoane individuale, existând și două distribuirii pe grupuri de discuții.

Pentecost (16 iunie 7:09)

Statistici: *Total reacții* 93, *Like* 73, *Love* 20, *Comentarii* 7, *Distribuirii* 17

Postarea este compusă dintr-un text explicativ al sărbătorii, însoțit de o imagine sugestivă. Data postării este corelată cu sărbătoarea Pogorârii Sfântului Duh din ritul bizantin.

Textul are o lungime de 362 de cuvinte și este împărțit în trei paragrafe de 8-9 linii. Primul este citarea scripturistică a episodului Pogorârii Duhului Sfânt (FA, 2, 1-6). Apoi, Sister Vassa face câteva delimitări conceptuale, vorbind despre noțiuni precum „har”, „energii divine”, ca elemente ale Duhului, Cel care aduce darul sacru al vieții. În ultimul paragraf amintește rolul sărbătorii de astăzi pentru creștinii ortodocși și încheie prin rugăciunea „Împărate ceresc”. Imaginea este explicată la finalul textului și prezintă un interior al unei biserici ortodoxe, cu un aranjament floral în jurul icoanei Sfintei Treimi.

Comentariile reprezintă mesaje de binecuvântare cu ocazia praznicului Pogorârii Duhului Sfânt și aprecieri ale valorii artistice a imaginii încărcate. Sister Vassa răspunde unor comentarii și le apreciază pe celelalte prin *Like* sau *Love*.

Distribuirile aparțin unor persoane particulare, cu excepția a două dintre ele, o parohie ortodoxă din Marea Britanie și un centru de studiu atașat de o parohie ortodoxă din Statele Unite.

Tune in to our all-NEW audio podcast! (24 iunie 18:01)

Statistici: *Total reacții 3, Like 3, Love 0, Comentarii 0, Distribuiri 0*

Prin această postare, Sister Vassa dorește să popularizeze canalul ei de pe platforma *patreon*, publicând o imagine sugestivă, însoțită de un scurt text explicativ și o legătură spre canalul *patreon*. Utilizatorii nu pot vizualiza materialul video propus decât dacă devin colaboratori prin donarea unei sume de bani, astfel că resursele nu sunt puse la dispoziție în mod gratuit, ci sunt accesibile doar unui grup restrâns.

Textul are o lungime de 50 de cuvinte și este compactat într-un singur paragraf. Aici, autoarea descrie conținutul noului episod publicat pe platforma *patreon*, și anume textul referitor la Duhul Sfânt din Crezul Niceo-Constantinopolitan, în relație cu începutul postului Sfinților Apostoli. Imaginea este sugestivă, grafica este personalizată pentru episodul 251 din seria „The Podcast Coffee with Sister Vassa”.

Nu există comentarii sau distribuiri ale postării.

Sister Vassa’s weekly “Here’s A Thought” video “on Taking Care of the Body” (6 iunie 11:24)

Statistici: *Total reacții 12, Like 11, Love 1, Comentarii 0, Distribuiri 2*

Postarea reprezintă un mesaj de promovare al canalului *instagram* al autoarei. Aceasta se concretizează într-un scurt mesaj text explicativ însoțit de o imagine de tip „poster” și o legătură spre resursa video din *instagram*. Video-ul este accesibil în mod liber și gratuit, fără a fi nevoie de un cont în rețeaua *instagram*.

Textul are o lungime de 26 de cuvinte și este compactat într-un singur paragraf. Autoarea folosește trei hashtag-uri: #ascension #orthodoxy #ilovedogs și descrie înregistrarea video în care vorbește despre grija față de trup. Imaginea este un generic al seriei „Weekly Instagram Video”.

Nu există comentarii, iar postarea este distribuită de o persoană particulară și o pagină a unei parohii catolice de rit bizantin din Statele Unite.

Abbot Tryphon

How to Forgive (9 iunie 5:04)

Statistici: *Total reacții 703, Like 487, Love 216, Comentarii 64, Distribuiri 272*

Postarea reprezintă o invitație la iertare, un mesaj text însoțit de o imagine care nu este sugestivă.

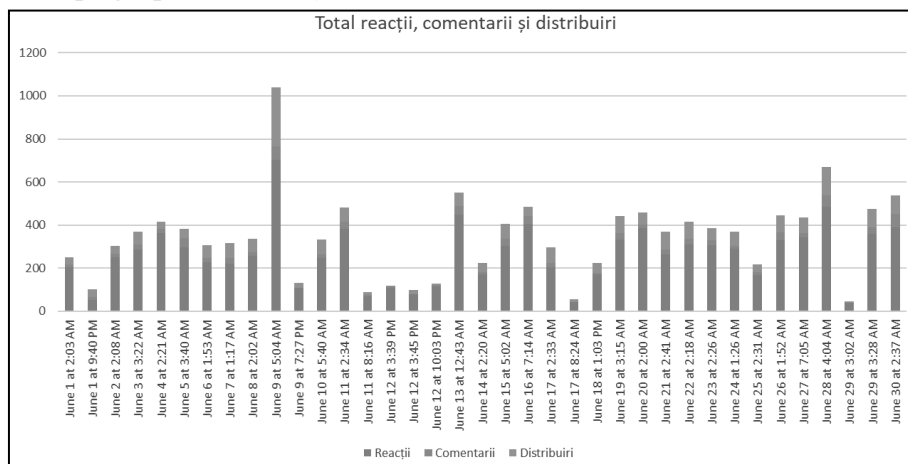
Textul are o lungime de 345 de cuvinte și este împărțit în 5 paragrafe. La început se face o explicitare a termenului iertare, care nu înseamnă totală uitare, ci, mai degrabă, lipsa resentimentului. Apoi, urmează o metodă care poate fi utilizată de cei care nu pot ierta: amintirea ofenselor aduse altora

de-a lungul timpului. În final se arată care sunt roadele iertării și rugăciunii pentru vrăjmași: deschiderea inimii și dobândirea harului aducător de pace. Textul se încheie prin citarea versetului 1 Petru 3, 9.

Imaginea reprezintă o fotografie de grup a autorului, împreună cu obștea mănăstirii, în fața bisericii de lemn.

Din cele 65 de comentarii, 34 reprezintă mesaje de mulțumire pentru acest mesaj care inspiră. Alte comentarii reprezintă întrebări sau reflecții referitoare la acest text. Abbot Tryphon răspunde la primele 23 dintre ele cu o reacție *like*. La una dintre întrebări răspunde personalizat, oferind o soluție pastorală la problema iertării.

Postarea este distribuită de 9 pagini ale unor parohii ortodoxe din Statele Unite, o pagină a unei parohii ortodoxe din Belize, două misiuni ortodoxe din SUA, o parohie ortodoxă din Marea Britanie, o asociație a studenților ortodocși din Australia și de persoane particulare, existând și șase distribuiri pe grupuri de discuții.

A Christian Home (28 iunie 4:04)

Statistici: *Total reacții* 486, *Like* 341, *Love* 144, *Comentarii* 51, *Distribuiri* 134

Postarea descrie imaginea unei case creștine în context contemporan, și este alcătuită dintr-un mesaj text însoțit de o imagine sugestivă.

Textul are o lungime de 787 de cuvinte și este împărțit în 9 paragrafe. La început se vorbește despre colțul de rugăciune ca utilitate practică și misiune creștină, semn al prezenței creștine în acea casă. Apoi se încurajează pictarea unei icoane cu sfinții ocrotitori ai tuturor membrilor familiei. Se încurajează cina tradițională în familie, cu toate gesturile creștine care o compun. Autorul prezintă pericolul invaziei digital media în casa creștină și recomandă unele măsuri de protecție. În final, se fac alte recomandări des-

pre prezența la biserică și milostenia creștină, recomandări practice și ușor de asimilat de majoritatea familiilor.

Imaginea reprezintă o fotografie a colțului de rugăciune din camera de studiu a autorului, descriere care nu este menționată în textul principal, ci autorul răspunde unei întrebări din secțiunea de comentarii.

Din cele 50 de comentarii, multe reprezintă mesaje apreciative și de mulțumire pentru aceste îndrumări pastorale. Patru comentarii sunt însoțite de fotografii ale colțurilor de rugăciune ale diferitelor persoane individuale. Abbot Tryphon răspunde la primele 5 dintre ele cu o reacție *like*, iar la fiecare dintre întrebări răspunde personalizat. Există și unele comentarii care sugerează abordarea temei în cazul familiilor monoparentale, lucru pe care Abbot Tryphon promite să-l facă în viitor.

Postarea este distribuită de pagina unei episcopii ortodoxe din SUA, de 9 parohii ortodoxe din SUA, 2 centre sau asociații ortodoxe, precum și în cadrul a 4 grupuri de discuții, restul fiind persoane particulare. Distribuiri pe paginile parohiilor sunt însoțite de recomandări de implementare a acestor puncte în casele credincioșilor.

Morning Offering (29 Iunie 3:02)

Statistici: *Total reacții 38, Like 30, Love 8, Comentarii 0, Distribuiri 7*

Abbot Tryphon distribuie un interviu audio (link extern) realizat pentru Ancient Faith Radio din Statele Unite. În interviul de aproximativ 7 minute, autorul vorbește despre casa creștină, subiect abordat și în mod text cu o zi înainte. Accesul la resursă este gratuit, însă acest lucru nu se poate face instant în pagina Facebook, utilizatorii fiind redirecționați spre pagina Ancient Faith Radio.

Nu există nicio descriere a materialului video sau un mesaj explicativ din partea lui Abbot Tryphon, utilizatorul fiind lăsat să urmărească pagina Ancient Faith pentru mai multe detalii.

Nu există niciun comentariu, iar din cele 7 distribuiri, doar una este realizată de o parohie ortodoxă din Statele Unite, restul aparțin persoanelor particulare.

What is Christian Freedom (17 iunie 8:24)

Statistici: *Total reacții 41, Like 33, Love 8, Comentarii 1, Distribuiri 12*

Abbot Tryphon distribuie un interviu video (link extern) cu un realizator Youtube de programe duhovnicești din Statele Unite. Utilizatorii pot vizualiza în mod gratuit materialul video propus, însă acest lucru nu se poate face instant în pagina Facebook, aceștia fiind redirecționați spre pagina Youtube. Există, așadar, un pas suplimentar care poate fi descurajant pentru unii utilizatori.

Nu există nicio descriere a materialului video sau un mesaj explicativ din partea lui Abbot Tryphon, utilizatorul fiind lăsat să urmărească pagina Youtube pentru mai multe detalii.

Există un singur comentariu de mulțumire și 12 distribuiri, dintre care doar o distribuire pe grup.

Concluzii

- Diferența dintre cele mai populare și cele mai puțin accesate postări este dată de conținutul acestora. Un text teologic bine argumentat și publicat la timpul potrivit, însoțit de o imagine sugestivă va fi mult mai bine receptat decât o postare care face trimitere la un site extern precum *Youtube*, *Patreon* sau *Instagram*, mai ales dacă pentru a vizualiza resursa este nevoie de crearea unui cont suplimentar.

- Un număr important de comentarii reprezintă mesaje de mulțumire sau binecuvântare (în cazul în care postarea este corelată cu un praznic bisericesc) sau aprecieri legate de imaginea care însoțește postarea.

- Lungimea textului postării nu este un element critic, importantă fiind actualitatea și relevanța mesajului.

- Sfaturile practice, cu aplicabilitate generală, care pot fi implementate în viața de zi cu zi a credincioșilor, au mai multe șanse să fie distribuite de paginile unor biserici locale sau asociații, și astfel să se bucure de o mai mare răspândire. Teologia academică este puțin atractivă pentru omul de rând, el căutând răspunsuri la întrebări din viața personală.

- Comparând postările populare ale lui Sister Vassa cu unele care au generat un număr mediu de reacții, putem observa că temele care sunt conectate cu calendarul liturgic se bucură de o mai mare receptivitate. Conținutul teologic al postărilor este relativ constant, însă diferența este făcută de momentul în care o postare se asociază cu o celebrare liturgică. Dintre temele care au generat un număr mediu de reacții, amintim: *O Cincizecime continuă*, *Rodirea duhovnicească*, *Toți suntem trimiși*, *Chemarea de a fi sarea pământului*, *Nădejdea în Dumnezeu* sau *Semnificația postirii*.

- Comparând postările populare ale lui Abbot Tryphon cu unele care au generat un număr mediu de reacții, putem observa că temele în care se face o analiză pur-teologică, fără o aplicabilitate practică imediată, sunt defavorizate. Totuși, în ceea ce privește comentariile, deși mai puține statistic, cele mai multe dintre ele sunt scrise în deplină legătura cu tema, reprezentând întrebări sau nuanțări teologice. Unele dintre temele pur-teologice amintite mai sus sunt: *Relația dintre har și fapte bune în contextul mântuirii*, *Personalitatea criticului*, *Virtute și curaj*, *Legătura dintre templul Vechiului Testament și templul cel nou*, *Falsa smerenie* sau *Bucuria inimii*.

- Timpul de postare nu are neapărat o legătură directă cu numărul mare sau scăzut de vizualizări.

- Cititorii postărilor nu sunt exclusiv din Statele Unite sau Marea Britanie, ci sunt și din spațiile ortodoxe europene, chiar din România. Ce înțelegem prin acest apetit de lectură a unui text ortodox scris într-o limbă străină? Din punctul nostru de vedere setea de lectură în mediul virtual, cu precădere pe social-media, acolo unde elemente distractive sunt numeroase, reprezintă un alt fel de căutare a păcii.

- Cei care urmăresc mesajele celor doi nu sunt numai ortodocși, ci și catolici și protestanți. Am putea spune, poate exagerând puțin, că cei care urmăresc aceste postări, neortodocși, mulți dintre ei se află în postura auditorilor din perioada catehumenatului primar.

- Sister Vassa are un discurs ce se adresează unui public educat, sensibil la elemente profunde, adânci din adevărul de credință. Cu alte cuvinte S. Vassa ar construi cuvântul ei pentru categoria „lumiștilor”, în timp ce Abbot Tryphon are o propovăduire ce se potrivește auditorilor, îngenunchetorilor și lumiștilor, deopotrivă.

Ca o concluzie ultimă, considerăm că prezența monahilor în mediul virtual este importantă în măsura în care aceasta se rezumă la propovăduire, una constantă, lipsită de egocentrism, consistentă din punct de vedere teologic. De asemenea, credem că este nevoie de antrenarea expresă pentru acest tip de misiune încă din Facultățile de Teologie. Componenta misionară, de catehizare și propovăduire în mediul on-line e important să fie analizată, studiată și îmbunătățită. Aceasta nu va înlocui misiunea clasică, dar își cere locul ei. În ce privește oportunitatea prezenței monahilor în mediul virtual, considerăm că ceea ce afirmă Arhiepiscopul Alba Iuliei este în deplină concordanță cu învățătura ortodoxă, dar, în același timp, suportă anumite nuanțe când vine vorba de misiunea asumată și binecuvântată de episcopul locului. Deci, misiunea monahului, dacă acesta este foarte bine antrenat în probleme teologice, dacă este dăruit de Dumnezeu cu harul misiunii în mediul virtual, dacă își asumă riscurile unei astfel de prezențe, poate avea efectele misionare reclamate în textul evanghelic de la Mt.28, 19-20.

PREDAREA DREPTULUI BISERICESC ÎN CADRUL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR CLUJEAN PÂNĂ LA INSTAURAREA COMUNISMULUI

RĂZVAN PERȘA

Abstract:

Following the unification of Romania in 1918, the theological academic landscape underwent significant transformations, particularly with the introduction of Canon Law as a subject within the university curriculum. This development fostered a reevaluation of the relationship between State and Church. As the sole subject with theological content in the state university system, Canon Law maintained an inter-confessional nature. In the context of Cluj university education, Canon Law was taught at both the Faculty of Law of the University of Cluj and the Theological Institute, which later evolved into the Romanian Orthodox Theological Academy of Cluj. Subsequently, due to the persistent efforts of Bishop Nicolae Ivan, the Theological Institute of Cluj was established on October 1, 1924, under the auspices of the Bishopric of Cluj. In addition to the financial challenges associated with such an undertaking, the Bishop of Cluj was tasked with assembling a university teaching staff that could support the cultural, theological, and spiritual aspects of the project. Within the Faculty of Law and the Faculty of Theology, distinguished interwar-period academics such as Petre Poruțiu, Vasile Sava, Valeriu Moldovan, and Iacob Lazăr were professors of Canon Law.

Keywords: *Canon Law, Faculty of Law, Orthodox Academy, Petre Poruțiu, Vasile Sava, Valeriu Moldovan, Iacob Lazăr.*

Preliminarii

Dezvoltarea sistemului academic în România întregită, după actul unificator de la 1918, a reprezentat momentul apariției disciplinei dreptului bisericesc în curricula universitară și, prin aceasta, reconsiderarea relațiilor dintre stat și Biserică. Dreptul bisericesc a fost singura disciplină cu conți-

nut teologic care a fost inclusă în sistemul universitar de stat, învățământul teologic fiind de natură confesională. În cadrul învățământului universitar clujean, predarea disciplinei dreptului bisericesc s-a realizat, după actul Marii Uniri, atât la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, cât și la Institutul Teologic, devenit în scurt timp Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj. La data de 12 septembrie 1919, vechea Universitatea maghiară din Cluj a fost transformată prin decretul regal nr. 4090, semnat de regele Ferdinand I al României¹, în Universitatea Regele Ferdinand I, având în componență patru facultăți: Drept, Medicină, Științe, Litere și Filozofie².

1. Predarea disciplinei dreptului bisericesc la Facultatea de Drept a Universității românești din Cluj

Disciplina dreptului bisericesc era încadrată la Facultatea de Drept de la Universitatea din Cluj ca a 14-a disciplină în programa universitară începând cu anul universitar 1919-1920, primul an de universitate românească la Cluj. Cu toate acestea, catedra era vacantă și nu avea încă un titular sau suplinitor³, deși candidase pentru Felician Bran din Lugoj, a cărui dosar a fost respins⁴. Începând cu anul universitar 1922-1923⁵, catedra de drept bisericesc avea să fie suplinită de către Petre Poruțiu⁶, profesorul titular de drept comercial de la deschiderea porților universității clujene în 1919⁷.

¹ Cu privire la preluarea Universității din Cluj de către autoritățile române a se vedea: Vasile PUȘCAȘ, Marcela SĂLĂGEAN, „Le développement et la modernisation de l'Université de Cluj (1919-1945)”, *Transylvanian Review*, 18.4 (2009), pp. 46-61.

² Pentru istoricul acestor facultăți a se vedea colecția: Marcela SĂLĂGEAN et alii (eds.), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. 1: Înființarea și consolidarea Universității românești din Cluj între anii 1919-1939: Facultatea de Drept*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019; Cristian BĂRSU (ed.), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. 2: Facultatea de Medicină*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019; Ana-Maria STAN (ed.), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. 3: Facultatea de Litere și Filosofie*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019; Simion SIMON (ed.), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. 4: Facultatea de științe*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019.

³ *Anuarul Universității din Cluj, Anul 1, 1919-1920*, Tipografia Institutului de arte grafice Ardealul, Cluj, 1921, p. 22.

⁴ Alexandru-Bogdan BUT, Florin STRETEANU, „Evoluția Catedrelor Facultății de Drept în perioada 1919-1939”, în: M. SĂLĂGEAN et alii (eds.), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. 1: Înființarea și consolidarea Universității românești din Cluj între anii 1919-1939: Facultatea de Drept*, p. 143.

⁵ Codruța Ciceu și Horațiu Crișan afirmă că această catedră a fost suplinită doar din 1923-1924 de către Petre Poruțiu, fapt infirmat de programa universitară pe 1921-1922. A se vedea: Codruța Ciceu și Horațiu Crișan, p. 52.

⁶ Petre Poruțiu, născut la data de 5 august 1884, la Timișoara, a fost decan al prestigioasei Facultății de Drept de la Universitatea clujeană între anii universitari 1924-1925 și 1930-1931. De asemenea, Petre Poruțiu a ocupat funcția de prodecan al aceleiași facultăți între anii universitari 1925-1926 și 1931-1932.

⁷ „Petre Poruțiu, născut la 5 August 1884. Doctor în Drept și științele politice. Advocat. Profesor titular de Drept comercial. Directorul seminarului de Drept comercial. Substituiește catedra de

Cursul de drept bisericesc, suplinit de către Petre Poruțiu cuprindea următoarea tematică:

„Biserica. Drept bisericesc și drept canonic. Istoria literaturii dreptului bisericesc. Constituția bisericească în dezvoltarea ei istorică. Timpurile vechi. Episcopi, diaconi, presbiteri. Cler și laici. Sinoadele. Metropoliti. Dezvoltarea Bisericii Răsăritene. Biserica în Imperiul Roman și în Imperiul Franc. Primatul roman. Conciliul Tridentin. Papalismul. Episcopatul. Statul și biserica. Situația de drept a bisericilor în România.”⁸

Din această programă a disciplinei se poate constata faptul că predarea avea în vedere abordarea dreptului canonic atât în tradiția Bisericii Ortodoxe, cât și a Bisericii de Apus, având în vedere faptul că din cei 1265 de studenți – dintre care doar 4 fete – înscriși la Facultatea de drept în primul an academic după Marea Unire, 476 erau ortodocși, 452 greco-catolici, 80 de studenți erau romano-catolici, 73 protestanți, 136 evrei și 48 de alte confesiuni⁹. Abordarea dreptului bisericesc era mai degrabă una comparată, în care erau evidențiate tradițiile confesiunilor din România și legislația de stat cu incidență asupra cultelor, sau abordarea dreptului bisericesc din perspectiva unui *Staatskirchenrecht*. Aceeași programă a fost menținută și în anii universitari 1923-1924 și 1924-1925¹⁰. Începând cu următorul an universitar, programa cursului de drept bisericesc s-a schimbat cu următoarea:

„I. Noțiunea dreptului bisericesc. Istoria izvoarelor până în veacul XV. Raportul dintre biserică și stat : A) Imperiul roman-bizantin. Cod. Theodosianus lib. XVI. tit. 1; Codex Justinianus lib. I. tit. I—XIII.; Novel VI. B) Imperiul Merovingilor și Garolingilor. Imperiul roman-german. Lupta pentru investitură. Bula unam sanctam, Sancțiunea Pragmatică de la Bourges. Declarația Clerului Gallican (1682). Febronianismul. Josephinismul. Concordatele. Separarea bisericii de stat. Principiile de organizare bisericească în România. II. Expunerea aprofundată a începuturilor de organizare a bisericii creștine (Διδαχῆ κυρίου)”¹¹.

drept bisericesc”. Prof. dr. IACOBVICI, Dr. Ștefan JARDA, *Anuarul Universității din Cluj, Anul școlar 1922-1923*, Imprimeria Dr. Bornemisa, Cluj, 1924, pp. 21-22, 32). Pentru biografia sa a se vedea: Sergiu GOLUB, „Petre Poruțiu”, în: pp. 263-268 și bibliografia aferentă.

⁸ Se poate constata că acest curs includea și chestiuni legate de relația Stat-Biserică și regimul general al Bisericilor *Anuarul Universității din Cluj, Anul școlar 1922-1923*, p. 22.

⁹ *Anuarul Universității din Cluj, Anul școlar 1922-1923*, p. 33.

¹⁰ *Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923-1924*, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj, 1925, p. 48; *Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1924-1925*, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj, 1926, p. 24.

¹¹ *Anuarul Universității din Cluj pe anii școlari 1925/1926 și 1926/1927*, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj, 1928, pp. 17-18.

Noua abordare punea accentul pe relația stat – Biserică și diferitele doctrine ale raportării statului la cultele religioase. De asemenea, se analizau și principiile de organizare bisericească în România, pe baza noilor prevederi ale legii și statutului Bisericii Ortodoxe Române din 1925¹². Începând cu anul universitar 1928-1929 sunt introduse, pentru cele 5 ore săptămânale de drept bisericesc¹³, alte teme de actualitate, precum analiza Legii de organizare a Bisericii Ortodoxe Române și Legea cultelor din 1928¹⁴. În cadrul orelor de seminarizare sunt introduse citiri și analize pe texte canonice, precum Didahia celor doisprezece apostoli și canoanele apostolice, dar și documente catolice¹⁵. Petre Poruțiu avea să suplinească catedra de drept bisericesc din 1922-1923 până în ianuarie 1930. Începând cu data de 25 ianuarie 1930, Valer sau Valeriu Moldovan¹⁶, doctor în drept, este numit ca agregat¹⁷. Valeriu Moldovan a avut studii de specializare în drept la Budapesta, fiind bursier al renumitei Fundații Emanuil Gojdu¹⁸. Acesta a fost nu doar un apropiat al Bisericii, ci un colaborator direct al ei. În a doua ședință a Sinodului eparhial al nou-înființatei Eparhii a Clujului, care a avut loc la data de 26 aprilie/ 9 mai 1921, Valeriu Moldovan este desemnat ca deputat

¹² Pentru detalii privind contextul acestui statut și izvoarele, a se vedea: Paul BRUSANOWSKI, *Rumänisch-orthodoxe Kirchenordnungen (1786 - 2008): Siebenbürgen - Bukowina - Rumänien*, Böhlau Verlag Köln Weimar, 2011, p. 287. Chiru C. COSTESCU, *Legea și statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1925*, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, București, 1925.

¹³ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I. Cluj, Anul școlar 1928-1929*, Tipografia națională, Cluj, 1929, pp. 25-26.

¹⁴ Legea 54 din 22 aprilie 1928, a fost aprobată prin Decretul regal Nr. 1093 din 12 aprilie 1928 și publicată în *Monitorul Oficial*, Nr. 89/22 aprilie 1928. George ENACHE, „Legea pentru regimul general al cultelor din 1928 și Decretul 177 din 4 august 1948. Privire comparativă”, *Analele Universității Dunărea de Jos din Galați. Seria Istorie* 12 (2013), pp. 107-149.

¹⁵ „11. Exerciții practice și seminariale. Citirea și interpretarea textelor: Διδαχὴ τῶν δώδεκα ἀποστόλων (*Doctrina duodecim apostolorum*). Κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων (Canones ecclesiastici ss. apostolorum) Pax Wormatiensis 1122. Instrumentum pacis Caesareo-Suecicum Onsburgis a 1648 erectum. Conventio inter Pium VII et Gubernium Gallicanum. Articles organiques de la Convention du 26 Messidor An. IX.” *Anuarul Universității Regele Ferdinand I. Cluj, Anul școlar 1928-1929*, p. 26.

¹⁶ Acesta este descris în *Anuarul Universității* astfel: „Valer Moldovan. Născut la 5 August 1875 în Câmpeni, jud. Turda. Numit pe ziua de 25 Ianuarie 1930. Doctor în drept, profesor agregat de drept bisericesc. Directorul seminarului de drept bisericesc. Delegat Director ministerial al Ardealului în rang de subsecretar de Stat. Fost subsecretar de stat la Ministerul Instrucției. Fost Vicepreședinte al Senatului. Fost secretar general în Consiliul Dirigent. Decorat cu ordinul „Steaua României” în gradul de mare ofițer.” *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1929-1930*, Tipografia națională, Cluj, 1930, p. 53.

¹⁷ Această numire este redată în raportul rectorului Universității: „La Facultatea de Drept a fost numit, prin concurs, dl. Valer Moldovan ca profesor agregat la catedra de Dreptul bisericesc pe ziua de 25 Ianuarie 1930 prin I. D. R. Nr. 315 din 31 Ianuarie 1930 (Rectorat Nr. 1303). Am plăcerea de a-l saluta aci și ca deținător al înaltei funcții de Director Ministerial al Ardealului.” *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1929-1930*, Tipografia națională, Cluj, 1930, p. 10.

¹⁸ Maria BERÉNY, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Publicație a Societății culturale a românilor din Budapesta, Giula, 2000, p. 218.

laic din rândul cercului electoral XIII Turda, împreună cu preotul Jovian Murășian și laicul Mihail Moldovan¹⁹. Tot în ședința a 2-a a Sinodului eparhial, Valeriu Moldovan este ales membru în comisia de organizare²⁰.

A publicat în 1930²¹, după un semestru de predare la Facultatea de Drept și Științe de Stat din Cluj²², un curs elementar de drept bisericesc comparat, fiind considerat de către autor ca o lucrare inovativă și prima lucrare românească ce are în vedere compararea sistemelor sau gândirii canonice a Bisericilor ortodoxe, catolice și evanghelice. Prin urmare, începând cu anul universitar 1930-1931, programa cursului de drept bisericesc avea să se schimbe total:

„Semestrul I. Istoria dreptului bisericesc. Izvoarele dreptului bisericesc, istoria lor, evoluția istorică a Bisericii și a dreptului bisericesc și raportul dintre biserică și Stat. Semestrul II. Dreptul bisericesc pozitiv. Noțiuni generale despre constituția bisericii, organele centrale ale puterii bisericești, autoritatea bisericească în bisericile ortodoxe particulare, organizația bisericii ortodoxe române și celorlalte culte istorice din România”²³.

În semestrul al doilea al anului universitar, Valeriu Moldovan introduce în programă și „Lecțiuni din istoria bisericilor. Considerațiuni asupra raporturilor dintre Biserica și Stat. Organizația bisericii ortodoxe.”²⁴

În anul universitar 1931-1932, Valeriu Moldovan extinde programa pentru cursul de drept bisericesc predat la anul I de studiu, având 5 ore pe săptămână. În primul semestru se focalizează, pe lângă noțiuni istorice și de introducere în dreptul bisericesc și pe relația dintre Stat și Biserică, dar și pe evoluția istorică a bisericii și a dreptului în mod comparat, pe baza manualului său²⁵. În semestrul al doilea introduce o programă mai complexă cu privire la organizarea cultelor în România²⁶.

¹⁹ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului ținut la Cluj în anul 1921*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1921, p. 1.

²⁰ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului ținut la Cluj în anul 1921*, p. 14.

²¹ Valeriu MOLDOVAN, *Curs elementar de drept bisericesc comparat*, Tipografia Națională S. A., Cluj, 1930, 131 pp. A se vedea și recenzia Arhim. Iuliu SCRIBAN, „Valeriu Moldovan, Curs elementar de Drept bisericesc comparat (Cluj, 1930)”, *Biserica Ortodoxă Română*, an XLIX, nr. 12 (1931), p. 863.

²² În „cuvântul înainte”, Valeriu Moldovan motivează apariția rapidă a cursului său datorată „urgens necessitas et evidens utilitas”, mai ales pentru studenții de la Facultatea de Drept și pentru cei ce se pregătesc pentru un doctorat în dreptul bisericesc.

²³ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1930-1931*, Tipografia de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1931, p. 10.

²⁴ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1929-1930*, p. 58.

²⁵ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1931-1932*, Tipografia de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1932, p. 78.

²⁶ Programa includea: „dreptul bisericesc în vigoare, în deosebi: Noțiuni generale despre constituția bisericii. Organele centrale ale puterii bisericești. Autoritatea bisericească în bisericile ortodoxe autocefale. Organizația bisericii ortodoxe române. Organizația celorlalte opt culturi istorice

Începând cu data de 1 aprilie 1933, prin înaltul decret regal Nr. 625 din 15 martie 1933, Valeriu Moldovan va activa ca profesor titular la catedra de drept bisericesc de la Facultatea de Drept²⁷. Programa pentru cursul său rămâne aceeași ca și în anul precedent²⁸.

Este important să abordăm puțin și viziunea pe care Valeriu Moldovan a propus-o pentru cursul său de drept bisericesc de la Facultatea de drept. Pe baza manualului său, Valeriu Moldovan pornea de la definițiile eclesiologice pentru fiecare Biserică, definiția ortodoxă fiind, cu excepția pomenirii papei, în mare parte identică cu cea catolică, iar la polul opus fiind doctrina protestantă a celor două naturi ale Bisericii, vizibilă și invizibilă. Pornind de la aceste premise, autorul concluzionează, evident, că Biserica Catolică și Ortodoxă sunt instituții de drept divin și, prin urmare, organismul juridic, drepturile și privilegiile ierarhiei sunt imuabile, fiind „în afară de eventualele evoluții istorice”²⁹, ceea ce duce la existența unui drept divin, bazat pe revelația divină, și a unui drept uman, care are ca sursă Biserica³⁰. După o scurtă definiție a dreptului bisericesc³¹, autorul semnalează posibilitatea împărțirii dreptului bisericesc în intern și extern, dar sancționează lipsa de valoare practică și a delimitărilor precise în această împărțire, alegând să structureze întregul material în: Istoria dreptului bisericesc și Dreptul pozitiv. Autorul face diferența între *Jus canonicum* și *Jus ecclesiasticum*, arătând că prin primul se înțelege suma legilor bisericești emane de către organe bisericești, colecții de canoane și decretale, iar al doilea cuprinde și legislația politico-bisericească. Această parte a manualului se încheie cu prezentarea și combaterea teoriei lui Rudolf Sohm³². Problema prezentării comparate a dreptului bisericesc este dată de posibilitatea rapidă de echivalare a doctrinei canonice catolice cu viziunea ortodoxă, pe alocuri comparațiile sunt atât de polarizate încât sunt contrare eclesiologiei ortodoxe³³. Cu toate acestea, noutatea cursului lui Valeriu Moldovan este dată, pe de o parte, de metoda comparativă pe care acesta o folosește, dar și de abordarea unei tematici de actualitate.

din România. Dreptul bisericesc de Stat din România.” *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1931-1932*, p. 78.

²⁷ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1932-1933*, Tipografia de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1933, p. 33.

²⁸ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1932-1933*, p. 58.

²⁹ Valeriu MOLDOVAN, *Curs elementar de drept bisericesc comparat*, p. 6.

³⁰ Valeriu MOLDOVAN, *Curs elementar de drept bisericesc comparat*, pp. 10-11.

³¹ „Dreptul bisericesc este complexul tuturor legilor și obiceiurilor, cari reglementează funcționarea internă și externă a bisericii, ca instituție de drept”. Valeriu MOLDOVAN, *Curs elementar de drept bisericesc comparat*, p. 6.

³² Valeriu MOLDOVAN, *Curs elementar de drept bisericesc comparat*, p. 9.

³³ A se vedea spre exemplu, afirmația că unitatea Bisericii ortodoxe este numai de natură spirituală, adică dogmatică, făcând abstracție de unitatea de manifestare liturgică și unitatea canonică. Valeriu MOLDOVAN, *Curs elementar de drept bisericesc comparat*, p. 52.

Prin Decretul-Lege Nr. 2424 publicat în Monitorul Oficial, Nr. 192 din 22 August 1934, Facultatea de Drept din Oradea a fost contopită cu Facultatea de Drept din Cluj, ceea ce a dus la venirea lui Iacob Lazăr de la Oradea la Cluj³⁴. Cu toate acestea, numărul orelor de drept bisericesc se reduce de la 5 la 4 ore, 2 ore curs și 2 seminar³⁵.

Din octombrie 1934, Valeriu Moldovan devine titular al catedrei de drept administrativ³⁶, părăsind catedra de drept bisericesc³⁷, ce avea să fie ocupată de către Iacob Lazăr³⁸, acesta fiind menționat ca profesor titular pe indexul cadrelor titulare pe anul 1933-1934³⁹, până în 1938 când se va transfera la București⁴⁰.

Cu studii de doctorat finalizate la Cernăuți în iunie 1908, apoi profesor de drept bisericesc la Arad, Oradea, Cluj și apoi la București, cu o bogată erudiție juridică și teologică, Lazăr Iacob avea să continue programa analitică a lui Valeriu Moldovan. În 1935 numărul orelor se reduce de la 4 la 3 ore, cu două ore de curs și o oră de seminar⁴¹. Chiar și după aceasta, în linii mari, Iacob Lazăr păstrează aceeași structură a cursurilor lui Valeriu Moldovan, aprofundând dreptul bisericesc comparat (ortodox, catolic și protestant) și relația Bisericii cu Statul, în special legea cultelor și Concordatul cu Sf. Scaun, care a constituit și partea centrală a Cursului de drept bisericesc pentru doctorat, unde predă un curs de o oră⁴².

Din cauza Legii pentru modificarea și completarea legilor privitoare la învățământul superior și special în vederea raționalizării, publicată în Monitorul Oficial nr. 257/4 noiembrie 1938, catedra de drept bisericesc de

³⁴ „Lazăr Iacob. Născut la 28 Martie 1884, în comuna Peștea, județul Bihor. Doctor în teologie (Cernăuți). Fost profesor la Academia teologică ortodoxă din Arad (1908-1922). Fost profesor titular la facultatea de drept din Oradea (1 Noiembrie 1921—22 August 1934). Profesor titular de drept bisericesc la facultatea de drept. Fost deputat, senator, președinte al Casei Naționale Bihor. Membru al Consiliului și adunării eparhiale Oradea; membru în Congresul bisericesc Sibiu. Ofițer „Coroana României”. Ofițer „Steaua României.” *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1933-1934*, Institutul de arte grafice Ardealul, Cluj, 1934, p. 69.

³⁵ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1933-1934*, p. 9, 75.

³⁶ Valeriu MOLDOVAN, *Administrațiunea locală română. Județul și comuna*, Tipografia Națională, Cluj, 1936, 88 pp. Valeriu MOLDOVAN, *Administrațiunea locală română. Curs de drept administrativ*, Cluj, 1939, 172 p.

³⁷ Valeriu Moldovan a murit la data de 19 iulie 1954 în detenție politică la penitenciarul din Sighet.

³⁸ Pentru date biografice despre Iacob Lazăr, a se vedea: Liviu STAN, „Profesorul Iacob Lazăr (23 Martie 1884 - August 1951)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, (1952), nr. 4-5, pp. 255-260; Iorgu IVAN, „Prof. dr. Lazăr Iacob (1884-1951)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, (1985), nr. 7-8, pp. 571-578; Pr. lect. drd. Irimie MARGA, „Pr. prof. dr. Lazăr Iacob (1884-1951)”, în: *Academia Teologică Ortodoxă Română Oradea. 70 de ani de la înființare*, Oradea, 1995, pp. 38-42.

³⁹ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1933-1934*, p. 396

⁴⁰ *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1935-1936*, Tipografia Ardealul, Cluj, 1937, p. 21

⁴¹ Seminarul includea aprofundarea legii pentru regimul cultelor și Concordatului cu Sf. Scaun. *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1935-1936*, p. 34.

⁴² Cursul era denumit „Biserica și Statul. Evoluția istorică a raporturilor dintre Biserică și Stat”. *Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cluj, 1935-1936*, p. 42.

la Facultatea de Drept din Cluj este desființată, iar la data de 1 decembrie 1938, Iacob Lazăr este încadrat la Facultatea de Teologie din București, în locul vacantat prin pensionarea lui Dimitrie Boroianu, desființare ce a dus la luări de poziție din partea unor teologi ortodocși, precum: Valerian Șesan⁴³, Grigore Marcu⁴⁴ și Lazăr Iacob⁴⁵, direct afectați de această decizie. În acest studiu, profesorul Lazăr Iacob chestionează, încă de la început, statutul dreptului bisericesc între științele juridice, mai ales în cadrul învățământului universitar clujean⁴⁶. Pornind de la ideea structurării Bisericii ca organism social, autorul îmbrățișează întru totul doctrina canonică catolică a școlii de *Ius Publicum Ecclesiasticum*, afirmând că Biserica este o *societate perfectă*⁴⁷, care are nevoie de un drept, dar care să difere de dreptul de stat, privat și public, idee preluată, în cea mai mare parte, de la Valerian Șesan. Influența catolică asupra afirmațiilor este atât de evidentă încât Iacob Lazăr atribuie ridicarea dreptului bisericesc la rangul de știință independentă și emanciparea lui de teologie lui Grațian⁴⁸. Totuși, dreptul este considerat o știință teologică și, concomitent, juridică. În argumentarea sa, Iacob Lazăr folosește și împrumută idei din operele marilor canoniști catolici ai secolului al XIX-lea, precum Johann Friedrich von Schulte⁴⁹, Nikolaus Hilling⁵⁰, Johannes Baptist Sägmüller⁵¹, echivalând ulterior relația dintre dreptul secular și dreptul canonic din Apus cu cea din Răsărit⁵². În memoriul înaintat la data de 17 octombrie 1938 Ministerului Educației Naționale, Lazăr Iacob încerca să facă distincția între dreptul bisericesc, văzut mai ales în relația Statului cu celelalte culte, și dreptul canonic, care are în vedere organiza-

⁴³ Valerian ȘESAN, „Catedra de drept bisericesc la facultățile de drept”, *Candela* XLIX, 1938, pp. 242-262 și extras Cernăuți, 1939, 24 pp.

⁴⁴ Grigore MARCU, „Pe marginea desființării catedrelor de Teologie Morală de la Academii Teologice și a celei de Drept Bisericesc de la Universitatea din Cluj”, *Revista Teologică*, nr. 6 (1939), pp. 259-262,

⁴⁵ Lazăr IACOB, *Dreptul bisericesc la facultățile de drept*, București, 1939.

⁴⁶ Pr. Mircea Păcurariu semnalează și un curs litografiat: Lazăr IACOB, *Dreptul bisericesc ortodox*, Arad, 1918, 400 pp. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, p. 394. Din păcate nu am avut acces la acest curs și nici nu am găsit menționarea cursului în literatura de specialitate a acestei perioade.

⁴⁷ „Biserica este o societate perfectă, liberă a-și stabili organizația și ca să-și aleagă mijloacele cele mai potrivite pentru realizarea menirii sale, în conformitate cu voința Întemeietorului ei.” Lazar IACOB, *Dreptul bisericesc la facultățile de drept*, p. 90.

⁴⁸ Aceeași afirmație se regăsește și la Valerian Șesan, a se vedea: Valerian ȘESAN, *Curs de drept bisericesc universal*, p. 14; Valerian ȘESAN, „Catedra de drept bisericesc la facultățile de drept”, p. 253.

⁴⁹ Johann Friedrich von Schulte VON SCHULTE, *Die Lehre von den Quellen des katholischen Kirchenrechts*, Ferber, 1860. Iacob Lazăr folosește ediția din anul 1925.

⁵⁰ Nikolaus HILLING, *Die allgemeinen Normen des Codex Juris Canonici*, Freiburg im Br., 1926.

⁵¹ Johannes Baptist SÄGMÜLLER, *Lehrbuch der katholischen kirchenrechts*, Herder, Freiburg im Breisgau, 1904.

⁵² Lazar IACOB, *Dreptul bisericesc la facultățile de drept*, p. 94.

rea internă a Bisericii⁵³. Nu trebuie să pierdem din vedere contextul acestor afirmații, care doreau să reprezinte o apologie pentru rămânerea dreptului bisericesc ca materie predată în cadrul Facultăților de Drept, ceea ce a dus la necesitatea articulării părții juridice a dreptului bisericesc, de cele mai multe ori, în detrimentul celei teologice.

Cu această mutare a lui Lazăr Iacob la facultatea din București, disciplina dreptului bisericesc este exclusă din programa Facultății de Drept.

2. Predarea disciplinei dreptului bisericesc la Institutul / Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj

După deliberări succesive asupra proiectului de înființare a unei instituții teologice de învățământ superior în 1923, Consistoriul diecezan al Clujului a întreprins toate eforturile necesare pentru materializarea acestor aspirații pe care le avea eparhia în aceste momente de revitalizare a sentimentului românesc în această parte a Transilvaniei. Ca urmare a acestui demers, episcopul Nicolae Ivan s-a adresat succesiv Ministerului Instrucțiunii Publice, Ministerului Cultelor și Senatului Universității din Cluj, căruia îi trimisese o scrisoare la 20 iunie 1923⁵⁴. Pe 30 iunie 1923, rectorul Universității din Cluj, Iacob Iacobovici⁵⁵, transmitea un răspuns eluziv și reticent față de cererea episcopului Ivan privind înființarea unei Facultăți de Teologie în cadrul universității clujene⁵⁶.

⁵³ Lazăr IACOB, *Dreptul bisericesc la facultățile de drept*, pp. 97-98.

⁵⁴ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar II, 3/923, Document Nr. 943: „Onorat Senat universitar Cluj, Sinodul nostru Eparhial în sesiunea sa din anul curent a luat în dezbatere chestiunea înființării unei facultăți teologice pe lângă Universitatea din Cluj. Necesitatea înființării acestei facultăți aici în centrul Ardealului la o populație atât de mare, cum este astăzi a noastră, e o cerință justă a vremii, după ce în întreagă țara abia sunt 2 astfel de facultăți. Ridicarea facultății teologice, pe lângă Universitatea din Cluj n-ar întâmpina greutăți după ce cei mai mulți profesori de o valoare netăgăduită s-ar putea recruta de la celelalte facultăți, rămânând abia 3-4 posturi de profesori speciali, care ar reclama să fie sistemizate din nou. Rugăm deci Onor. Senat universitar să binevoiască a aprecia după cuviință dorința Sinodului nostru Eparhial și a decide și din parte-i aderarea la această idee, comunicându-ne hotărârea sa, întrucât ar afla de necesară înființarea acestei facultăți și întrucât ar putea pune la dispoziția ei 3-4 săli de învățământ. Plasarea studenților ar cădea în sarcina noastră. Sperăm că on. Senat universitar va aduce în conclud favorabil în cauza aceasta, sprijinind astfel acțiunea pornită în această direcție de sinodul nostru eparhial. ss. Nicolae Ivan, episcop.”

⁵⁵ Despre contribuția lui Iacob Iacobovici la dezvoltarea vieții universitare din Cluj a se vedea: Cristian BĂRSU, „Iacob Iacobovici”, în: C. BĂRSU (ed.), *Universitatea din Cluj în perioada interbelică. Vol. 2: Facultatea de Medicină*, pp. 311-316.

⁵⁶ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar II, 3/923, Document Nr. 2695, din 2/VII 1923: „Universitatea din Cluj. Cabinetul Rectorului. Cluj la 30 iunie 1923. Nr. 1576/1922/23. Onorat Consistoriu, în legătură cu adresa dvoastre Nr. 943, am onoarea a Vă face cunoscut, în conformitate cu avizul Senatului, că crearea unei noi facultăți nu intră în drepturile autorităților universitare. Această chestiune va putea fi luată în discuție în legătură cu legea pentru reforma învățământului superior.”

Cu toate acestea, în urma unor eforturi substanțiale depuse de Episcopul Nicolae Ivan, la 1 octombrie 1924 s-au deschis porțile Institutului Teologic din Cluj, înființat sub patronajul Episcopiei Clujului⁵⁷. Pe lângă eforturile financiare implicate într-un asemenea demers, unul dintre cele mai importante obiective ale episcopului clujean a fost acela de a forma un corp didactic universitar competent să sprijine un astfel de proiect din punct de vedere cultural, teologic și duhovnicesc. Deși Institutul a fost inaugurat la 1 octombrie, deschiderea festivă a avut loc la 6 decembrie 1924, cu ocazia primei aniversări a Institutului⁵⁸.

Pentru angajarea unor cadre didactice competente, în cadrul celei de-a V-a ședințe a Sinodului ordinar al Eparhiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului și Clujului, desfășurat la data de 7 mai 1924, se decide ca înființarea și autorizarea Institutului să fie realizată de către Consistoriul Eparhial, care avea să redacteze și un regulament de organizare internă, astfel încât Institutul să funcționeze din toamna anului 1924⁵⁹, și care se va ocupa și de concursurile sau numirile⁶⁰ cadrelor didactice, sub următoarele condiții: „Se consideră însă ca o condiție de căpetenie doctoratul în teologie, excepțiune formează numai catedra pentru dreptul bisericesc al cărei titular poate fi doctor în științele de drept.”⁶¹ Față de această condiție minimală, Dr. Silviu Dragomir expune în cadrul ședinței Sinodului ordinar un proiect de regulament al viitorului institut teologic. În acest sens, pe lângă condițiile scoaterii posturilor la concurs⁶², proiectul prevedea înființarea unui număr de șase catedre de știință teologică, ultima dintre acestea fiind cea de drept bisericesc. În acest sens, se propunea ca „până se va înscrie în

mântului superior. În același tip, avem onoare a Vă face cunoscut că localitățile de care dispunem ne sunt absolut insuficiente chiar pentru trebuințele actuale ale Universității. Rector. ss. Iacobovici”.

⁵⁷ Cu privire la înființarea Institutului Teologic de la Cluj și documentele emise între 1923-1924 a se vedea: „Istoricul înființării Institutului teologic, mai târziu Academia teologică ortodoxă română din Cluj”, *Anuarul. Academia Teologică Ortodoxă Română, Cluj (1924-1930)*, Tiparul Tipografiei Eparhiale, Cluj, 1930, pp. 5-17. Documentele au fost preluate ulterior și de către Alexandru MORARU, *Învățământul teologic universitar ortodox din Cluj: 1924-1952*, Ediția a 2-a revizuită și adăugită, Renașterea, Cluj-Napoca, 2020; Alexandru MORARU, „Reînvierea învățământului teologic universitar ortodox din Cluj – Napoca. Primii doi ani de activitate”, *Anuar I (1990 – 1992). Institutul Teologic Universitar Ortodox Cluj – Napoca (din 1992 – Facultate de Teologie Ortodoxă)*, (1998), pp. 11 – 86; Alexandru MORARU, „Pași importanți în circuitul învățământului universitar clujean”, *Anuar III 1994-1996*, (1999), pp. 11-24.

⁵⁸ Au fost prezente mai multe personalități naționale și locale. Pentru discursurile inaugurale a se vedea: Ioan VASCĂ, *Academia Teologică Ortodoxă Română Cluj: zece ani în slujba bisericii și neamului 1924-1934*, Tip. „Ardealul”, Cluj, 1934, pp. 11–20.

⁵⁹ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, Cluj, 1925, pp. 43-44.

⁶⁰ „Consistorul este îndreptățit a invita și una sau două persoane cu reputație teologică bine stabilită, asigurându-le alegerea de profesor în afară de concurs.” *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, p. 44.

⁶¹ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, p. 44.

⁶² *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, pp. 47-48.

bugetul institutului teologic și a șasea catedră, dreptul bisericesc să fie predat de unul din profesorii însărcinați de Consistoriul la propunerea consiliului profesoral”, amendament contestat de către Dr. Ion Matei⁶³. Proiectul este acceptat cu amendarea art. 5, prin următoarea precizare: „profesorii de drept bisericesc pot fi și absolvenți de teologie și doctori în drept”, și a art. 10 cu privire la aranjarea catedrelor⁶⁴. Pentru catedra de drept bisericesc a solicitat suplینirea arhidiaconul Dr. Vasile Sava, asesor consistorial. Pentru anul universitar 1924-1925 erau prevăzute în programă pentru „Cursul III” de studii un număr de 3 ore pe săptămână.

După finalizarea cursurilor teologice, tânărul Vasile Sava s-a înscris, ca bursier al Arhiepiscopiei Sibiului⁶⁵, la Facultatea de Drept a Universității maghiare din Cluj din anul 1911⁶⁶. De la data de 1 septembrie 1912 a ocupat postul de catehet ortodox la școlile confesionale ortodoxe din Cluj, fiind trimis de către episcopul Vasile Mangra cu această misiune prin decizia 9949/1912 Șc.⁶⁷ A activat în acest post până la data de 1 septembrie 1914, când solicită un concediu pentru finalizarea studiilor la Universitatea din Cluj. În anul universitar 1921-1922, Vasile Sava susținea examenele doctorale⁶⁸ și finaliza pregătirea sa doctorală în drept constituțional, încununată cu obținerea titlului de doctor în Științe juridice și Drept Constituțional la Facultatea de Drept a Universității românești din Cluj, fiind inclus în lista doctorilor la poziția 29⁶⁹, obținând diploma de doctor cu nr. 1398/1921-1922.

⁶³ *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, p. 48.

⁶⁴ Pentru versiunea finală a *Regulamentului pentru calificarea și numirea profesorilor de la Institutul Teologic al eparhiei Clujului* a se vedea „Regulamentul pentru calificarea și numirea profesorilor de la Institutul Teologic al eparhiei Clujului”, *Actele Sinodului ordinar al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului ținut la Cluj în anul 1924*, pp. 110-113.

⁶⁵ A. MORARU, *Istoria Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, p. 633.

⁶⁶ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar V, 202/922, *Memoriu Vasile Sava din data de 1 mai 1922*: „Ca Veneratul Consistoriu să fie orientat asupra serviciilor mele din trecut raportez acum următoarele: 1. Cursurile teologice le-am absolvit în anul 1910 în Seminarul Andreian din Sibiu. 2. În toamna anului 1911 m-am înscris la facultatea de drepturi din Cluj. Pentru continuarea studiilor juridice am primit de la Prea Veneratul Consistoriu arhidiecezan o bursă și am fost numit cu începerea anului școlar 1912/1913 profesor de religie pentru elevii ortodocși de la toate institutele de învățământ din Cluj. Ca atare, am funcționat în anii școlari 1912/1913, 1913/1914. La finea anului școlar 1913/1914 am fost absolvat, la cererea mea de această sarcină cu excepția celor trei licee la care am fost lăsat și pe anul 1914/1915 ca profesor de religie, dându-mi-se totodată un concediu pentru terminarea studiilor”.

⁶⁷ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Fond „Dosarele Preoților”, Dosar „Vasile Sava”, Stat de Serviciu, 1945, fila 2.

⁶⁸ La data de 12 mai 1921, Vasile Sava solicita un concediu de o lună pentru a se pregăti pentru examenele din cadrul studiilor doctorale. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar I, 12/921 act. 1297, 2725: „Venerat consistoriu diecezan, având a mă supune în luna iunie a.c. unui examen riguros am onoare a Vă ruga să binevoiți a-mi acorda un concediu de o lună de zile pentru a mă putea pregăti începând cu 13 mai 1921. Cluj la 12 mai 1921. V. Sava. Secretar consistorial”.

⁶⁹ „Titrații Universității din Cluj în anul 1921-1922. 1. Doctori”, în: *Anuarul Universității din Cluj pe Anul școlar 1921-1922*, Tipografia Institutului de arte grafice Ardealul, Cluj-Napoca, 1923, p. 210.

Începând cu 1 septembrie 1924, prin decizia Nr. 5787/1924, Vasile Sava ocupă postul de profesor suplinitor pentru disciplina drept bisericesc la Institutul Teologic Ortodox din Cluj⁷⁰, cerându-se de la Ministerul Cultelor o retribuție financiară pentru acest post⁷¹. A activat ca profesor suplinitor de drept bisericesc la Academia Teologică timp de 24 de ani (1924-1948). A predat această disciplină ca profesor suplinitor, norma sa de bază fiind încadrată la Episcopie. Între anii 1924-1936, Pr. Sava a predat drept bisericesc pentru anul IV de studiu de la Academia Teologică din Cluj. În primul an, până la transformarea Institutului Teologic în Academia Teologică, Pr. Sava a predat 3 ore de drept bisericesc la anul al III-lea de studii. Începând cu anul universitar 1925-1926, cursul de drept bisericesc a fost predat al anul al IV-lea de studii, având disponibile 6 ore pe săptămână⁷².

În anul universitar 1934-1935, dreptul bisericesc a fost redus de la șase ore pe săptămână, la cinci ore⁷³, tot prin suplینirea Pr. Vasile Sava. La finalul anului 1935, ca urmare a deciziei ministeriale de reduce a normelor personalului de conducere⁷⁴, Pr. Vasile Sava a fost nevoit să se retragă din profesorat. Cu toate acestea, la insistențele Consiliului profesoral al Academiei Teologice⁷⁵, Pr. Sava a mai predat până la finalul anului 1936 și a reluat acti-

⁷⁰ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar II, 3/923. La data de 31 iulie 1924, Vasile Sava trimitea următoarea solicitare către episcopul Nicolae Ivan: „Venerat Consistoriu eparhial. Am onoarea a Vă ruga, ca, în lipsa unui titular calificat, să binevoiți a-mi încredința substituirea titularului la catedra de drept canonic și pastorală la seminarul teologic. Alăturat sub: 1. Absolutorul teologic; 2. Atestat de calificare preotească; 3. Diploma de doctor în științele de drept; 4. Extras de botez. Cluj, la 31 iulie 1924. ss. Dr. Vasile Sava.” Prin decizia nr. 4890/31 VIII 1924, Vasile Sava primea următorul răspuns: „Dl. Dr. Vasile Sava, asesor consistorial, vă încunoștințăm că, în lipsa de concurent titular la catedra de drept bisericesc la Institutul nostru teologic, suplینirea acestor catedre, în anul școlar 1924/1925 ți-a fost încredințată. Din șed. Plen. 7 VIII 1924.”

⁷¹ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar II, 3/923, Document Nr. 5787/10 IX 1924: „Domnule Ministru, avem onoarea să Vă notificăm că Consistoriul eparhial în ședința din 7 August 1924 a încuviințat catedra de drept bisericesc la Institutul nostru teologic din Cluj D-lui asesor consistorial Dr. Vasile Sava în mod interimar pe anul școlar 1924/1925, cu 3 ore pe săptămână. Nefiind acoperire bugetară pentru acest al 6-lea post de profesor în bugetul pe 1924 Cap. II, art. 12, Stat. 127, vă rugăm să binevoiți a-i încuviința retribuția în conformitate cu Regulamentul de salarizare a profesorilor.”

⁷² *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române, Cluj (1924-1930)*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1930, p. 30.

⁷³ *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române, Cluj (1935-1937)*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1937, p. 154.

⁷⁴ Prin decizia Nr. 178171/1935, Ministerul Cultelor decidea: „Art. 1. Cu începere de la 15 septembrie 1935, Consilierii eparhiali, membrii Consiliului Central Bisericesc și membrul cleric al Eforiei bisericii nu vor mai putea ocupa altă funcție, chiar și în mod onorific.” Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar III, 67/935, Act. Nr. 178171.

⁷⁵ „Consiliul profesoral a luat în dezbatere chestia suplینirii orelor de drept bisericesc, în urma abdicării pâr. Cons. Dr. V. Sava și, ajungând la concluzii concrete din punct de vedere practic, roagă pe Ven. Consiliu să binevoiască a insista pe lângă dl. D. V. Sava, de a-și continua, cel puțin pentru anul școlar în curs, orele de drept bisericesc. D-lui și-a început cursul și ar fi un inconvenient păgubitor pentru orientarea și pregătirea studenților în această materie, de a fi siliți în decursul

vitătea din anul academic 1937/1938⁷⁶. În acest an academic, cursul de drept bisericesc, prevăzut ca suplimentar, a avut dedicate patru ore pe săptămână.

Din cauza Legii pentru raționalizarea învățământului superior din noiembrie 1938⁷⁷, învățământul de la Academia teologică a fost grav afectat. Pe baza legii, programa a fost restructurată, în șase catedre. Disciplina dreptului bisericesc de la Academie este trecută, din data de 11 ianuarie 1939 ca „asistență de drept și administrație bisericească”. La cererea Academiei se aprobă ca asistența de drept bisericesc să fie preluată, începând cu ianuarie 1939, de către prof. Dr. Vasile Petrașcu⁷⁸, având un număr de șapte ore, dintre care patru ore de drept bisericesc, care vor fi suplinite tot de către Pr. Vasile Sava, două ore de drept bisericesc suplinite de către Vasile Petrașcu și o oră de administrație bisericească, curs suplinit tot de către Vasile Petrașcu⁷⁹.

În 1940, Vasile Petrașcu, se va refugia la Sibiu din cauza ocupării maghiare a Ardealului de Nord. Din această cauză, de la începutul anului universitar 1940-1941, Pr. Vasile Sava reia activitatea didactică, suplinind întregul post de profesor de drept bisericesc în această perioadă grea de ocupație horthystă. După cel de-al doilea Război Mondial, Pr. Sava a continuat să predea dreptul bisericesc ca suplinitor la Academia Teologică până în anul 1948⁸⁰. În programa analitică pe anul 1947/1948, dreptul bisericesc figura cu 4 ore de curs pentru anul 3 și pentru anul 4, o oră de seminar pentru anul 3 și 4, împreună cu o oră de administrație bisericească pentru ace-

anului, după ce au primit note introductive și o orientare generală de la un profesor, să-și schimbe directivele și orientarea după metoda altuia. Sperăm că dl. Cons. Sava va aprecia dorința întemeiată a consiliului profesoral și va aduce această jertfă cel puțin pentru anul școlar în curs.” Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Dosar III, 67/935, Document. Nr. 7171.

⁷⁶ Pr. Vasile Sava apare ca suplinitor în orarul pe anul 1937-1938. Arhiva Academiei Teologice din Cluj, Dosar 1937, Orariul Academiei Teologice ort. din Cluj pe anul școlar 1937-1938, aprobat prin Hot. 7268 din 29 oct. 1937 a Consiliului Eparhial. *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române, Cluj (1937-1938)*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1938, p. 92.

⁷⁷ Cu privire la efectul legii raționalizării învățământului superior asupra disciplinei dreptului bisericesc a se vedea: Valerian Șesan, „Catedra de drept bisericesc la facultățile de drept”, *Candela* XLIX, 1938, pp. 242-262 și extras Cernăuți, 1939, 24 pp; Grigore MARCU, „Pe marginea desființării catedrelor de Teologie Morală de la Academii Teologice și a celei de Drept Bisericesc de la Universitatea din Cluj”, *Revista Teologică*, nr. 6 (1939), pp. 259-262; Lazăr IACOB, *Dreptul bisericesc la facultățile de drept*, București, 1939.

⁷⁸ La începutul anului 1939, Ministerul Educației trimitea următoarea adresă: „Nr. 8692. Răspunzând adresei dv. Nr. 192/939, avem onoarea a vă face cunoscut că un profesor nu poate suplini un post inferior gradului său. Ca atare, Ministerul a aprobat ca asistența de „Drept și administrație bisericească” de la Academia Teologică ortodoxă română din Cluj, să fie suplinită de către dl Vasile Petrașcu, asistent, pe restul anului școlar 1938/1939.” Arhiva Academiei Teologice din Cluj, Dosar 1939, Doc. Nr. 337/4 Feb. 1939.

⁷⁹ *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române, Cluj (1938-1939)*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1939, pp. 148-149; *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române, Cluj (1939-1940)*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Ortodoxe Române, Cluj, 1940, pp. 326-327

⁸⁰ Arhiva Academiei Teologice din Cluj, Dosar 1945-1946, Programul orelor la Academia Teologică ort. Rom. din Cluj pe anul școlar 1945-1946.

iași ani de studiu. Conținutul cursului de drept bisericesc era următorul: „Noțiuni generale, izvoarele dreptului bisericesc, puterea Bisericii, sinoadele puterea legislativă, clerici și mireni, treptele clericale, calitățile clericilor, monahismul, puterea sfințitoare, explicarea canoanelor”⁸¹.

De la Pr. Vasile Sava s-au păstrat în această perioadă hortistă două manuale de drept bisericesc, păstrate în manuscris dactilografiate⁸². Chiar dacă opera lui Vasile Sava nu a fost de mari dimensiuni, activitatea și personalitatea a rămas în memoria contemporanilor. Este de datoria noastră să ne readucem aminte, cât mai des, de acești bărbați ai Bisericii Ortodoxe.

În cursul părintelui Vasile Sava putem identifica aceeași viziune asupra dreptului precum la ceilalți autori ai epocii⁸³. Teologul clujean pornește de la aceeași definiție sociologică a Bisericii⁸⁴, dar adaugă scopul soteriologic al ei, pentru ca aceasta să nu fie confundată cu o simplă societate umană. În acest sens, Biserica este o „personalitate distinctă care are conștiința menirii sale pe pământ”, acționând conform scopului ei suprem. Totuși, comunitatea credincioșilor are nevoie de anumite norme pentru reglementarea conviețuirii și pentru determinarea datoriilor și drepturilor, numite *dreptul bisericesc obiectiv*⁸⁵. Cu o bogată experiență juridică, Părintele Vasile Sava face diferența în acest curs între legea de drept bisericesc și legea „normală” sau morală. În acest sens, legile juridice au în vedere acțiunile externe, judecând faptele oamenilor, pe când legea morală are în vedere viața internă, spirituală a omului și intenția acestuia⁸⁶. Pentru încălcarea legilor de drept bisericesc credincioșii se supun pedepselor canonice, iar pentru încălcarea normelor morale se supun propriei conștiințe și lui Dumnezeu. După cum se poate constata, Vasile Sava asimilează legile de drept bisericesc legilor juridice. În ceea ce privește împărțirea dreptului bisericesc, Vasile Sava preia

⁸¹ Arhiva Academiei Teologice din Cluj, Dosar 1947, Programa analitică pe anul școlar 1947/48 în sistemul biennial de la Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj, 10 octombrie 1947.

⁸² Vasile SAVA, *Curs de drept bisericesc: predat studenților din anul IV*, Manuscris dactilografiat, Cluj, 1930; Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, Manuscris dactilografiat, Kolozsvár-Cluj, 1941. Despre aceste manuale și viziunea canonică a lui Vasile Sava, am discutat în: Răzvan PERȘA, *Natura canoanelor și principiile de interpretare a lor în Dreptul canonic ortodox al secolelor XIX-XX*, Ediția a 2-a, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 63–67.

⁸³ Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, Manuscris dactilografiat, Kolozsvár-Cluj, 1941.

⁸⁴ „Dacă confesiunea se organizează ea devine biserică. În urmarea biserica este comunitatea organizată a aceluia, care mărturisesc aceeași credință și urmăresc cu aceleași mijloace mântuirea. Fără organizație nu putem vorbi de biserică. Biserica creștină este societatea organizată a tuturor aceluia care cred și mărturisesc învățătura Mântuitorului Iisus Hristos.” Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, p. 2.

⁸⁵ Vasile Sava definește dreptul bisericesc astfel: „sub știința dreptului bisericesc înțelegem deci expunerea sistematică a normelor de viață bisericească”. Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, p. 4.

⁸⁶ Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, p. 4.

aceeași distincție între: dreptul public și dreptul privat⁸⁷, drept general bisericesc și drept particular, drept divin și uman, drept scris și nescris, drept canonic și drept bisericesc⁸⁸, dreptul intern și extern. Metoda de expunere este una istorico-dogmatică și de drept bisericesc comparat.

La capitolul legat de obligativitatea, contradicția și încetarea legilor, Vasile Sava preia integral ideile lui Vasile Pocitan, care la rândul său, le preluase, după cum am văzut, de la Constantin Popovici⁸⁹. Ceea ce se poate constata în partea introductivă a cursului lui Vasile Sava este dependența directă, în ceea ce privește structura și conținutul, de manualul lui Vasile Pocitan, și dependența indirectă de manualul lui I. Berdnikov⁹⁰ și de cercetările lui Constantin Popovici.

Concluzii

Predarea disciplinei Dreptul Canonic la Facultatea de Drept din Cluj și la Academia Teologică din Cluj în perioada interbelică și până la instaurarea comunismului a avut o importanță semnificativă pentru teologi și juriști. Aceasta a contribuit la consolidarea relației dintre stat și Biserică și a facilitat o înțelegere reciprocă între cele două domenii.

Pentru teologi, studiul Dreptului Canonic a oferit o înțelegere mai profundă a normelor și principiilor care guvernează organizarea și funcționarea Bisericii, precum și relația dintre aceasta și autoritățile civile. Acest lucru a permis teologilor să aplice aceste cunoștințe în diverse aspecte ale vieții ecleziastice și să colaboreze eficient cu instituțiile statului.

Pentru juriști, învățarea Dreptului Canonic a facilitat o perspectivă mai completă asupra sistemului juridic în ansamblu și asupra modului în care acesta se intersecta cu dreptul bisericesc. Acest demers a permis juriștilor să abordeze problemele juridice cu o sensibilitate sporită față de aspectele religioase și să colaboreze cu reprezentanții Bisericii în rezolvarea unor cazuri complexe.

⁸⁷ „Dreptul public bisericesc tratează formele de manifestare a puterii bisericești în sensul adevărat al cuvântului, el stabilește datorințele și drepturile bisericii, iar dreptul privat bisericesc cuprinde datorințele și drepturile credincioșilor în biserică”. Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, p. 4.

⁸⁸ Autorul preia aceeași distincție regăsită și la ceilalți canoniști. Dreptul canonic se referă la normele cuprinse în canoane, pe când dreptul bisericesc este constituit și din legislația bisericească și de stat. Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, p. 5.

⁸⁹ Constantin POPOVICI, „Fontânele și Codicii dreptului bisericescu ortodoxu”, *Candela. Jurnalul bisericescu-literar*, nr. 2 (februarie 1886), p. 68; Vasile POCITAN, *Compendiu de drept bisericesc al bisericii ortodoxe, comparativ cu bisericile Latină, Protestantă etc. și cu referințe speciale la legile și regulamentele bisericii ortodoxe autocefale Române*, Tipografia Adolf I. Feldmann, București, 1898, p. 22; Vasile SAVA, *Compendiu de drept bisericesc*, pp. 14-15.

⁹⁰ I. S. BERDNIKOV, *Curs de Drept bisericesc*, trad. Silvestru Bălănescu, Episcopul Hușilor, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1892.

În plus, studiul Dreptului Canonic în cadrul instituțiilor academice precum Facultatea de Drept din Cluj și Academia Teologică din Cluj a contribuit la formarea unei generații de teologi și juriști care aveau să joace un rol important în societatea românească interbelică și înainte de instaurarea comunismului. Acest fenomen a avut un impact pozitiv asupra dezvoltării și modernizării sistemelor juridice și bisericești din România.

CÂNTĂRILE RELIGIOASE ÎN MANUALELE DE EDUCAȚIE MUZICALĂ. O ANALIZĂ COMPARATIVĂ

DANIEL MOCANU

Abstract:

The elementary notions related to the field of religious education, during schooling, are gradually acquired by going through the contents related to the three school cycles: primary, secondary and high school. In this context of the development and acquisition of religious knowledge, the contents of the school programs intended for the subject of Music Education are also included. Through the Music Education handbooks, in addition to the knowledge related to the sphere of linear music, a whole series of Christian values and attitudes, which can be derived from the religious songs, are shared with the students. Among the Christian values and attitudes transmitted through the Music Education handbooks we can list: the awareness of the contribution of church music in the spiritual and cultural life of society, the awareness of the meanings of divine worship manifested through church music and the reflective attitude on the value of church music in the life of the individual and society.

Keywords: *music education, church music, interwar, communism, alternative handbooks.*

Prezenta cercetare are drept miză identificarea și catalogarea cântecelor religioase și a colindelor cu caracter religios, prezente în paginile manualelor școlare de Educație Muzicală, din diferite perioade istorice. În acest sens, vor fi analizate o serie de manuale de Educație Muzicală, din trei perioade istorice diferite, precizând repertoriul muzical bisericesc, colindele tradiționale cu text religios, elementele teoretice ce țin de evoluția muzicii bisericești, noțiunile și definițiile unor termeni liturgici și muzicali. Acest demers de natură analitico-comparativ are drept scop configurarea modu-

lui în care muzica bisericească și colindele cu conținut religios au fost folosite ca mijloace de misiune creștină în școlile laice, prin intermediul orelor de Educație Muzicală. Principalele obiective ale studiului sunt: circumscrierea contextului în care au fost tipărite și difuzate manualele de Educație Muzicală; identificarea exemplelor muzicale religioase și folclorice, din manualele școlare și întocmirea unui tabel sinoptic¹.

Prezența cântecelor cu conținut religios, în manualele de Educație Muzicală, ne relevă modul în care o serie de concepte și definiții religioase au fost/sunt împărtășite prin muzică, în rândul tinerilor din mediul școlilor neconfesionale. Alături de identificarea și catalogarea cântecelor bisericești, vom avea în vedere și consemnarea repertoriului muzical din perioada sărbătorilor de iarnă. Acest demers este dictat de importanța pe care o au colindele și ritualul colindatului în spiritualitatea populară. Întregul repertoriu al colindelor „acoperă o sferă simbolică și alegorică în care sunt conținute: istoria vieții lui Iisus, de la naștere la răstignire, cele șapte taine, conceptul de milă. Corpul colindei românești probează o coerență dogmatică remarcabilă, care este dată, pe de o parte, de caracterul ritual al practicii colindatului, pe de altă parte, de unitatea confesională”². Prezența repertoriului de colinde cu caracter religios, în manualele de Educație Muzicală, poate fi receptat ca un instrument de misiune creștină. Familiarizarea elevilor cu conținutul ideatic al colindelor, oferă acestora un minim de cunoștințe religioase referitoare la nașterea, viața, moartea, răstignirea, înălțarea și învierea Domnului Iisus Hristos. Astfel, prin cele două genuri muzicale, bisericesc și folcloric ocazional, o serie de învățături de credință ortodoxă sunt diseminate în spațiul public, prin intermediul manualului de Educație Muzicală.

Cercetarea de față va fi structurată pe trei capitole. În primul capitol, ne vom referi la repertoriul tematic bisericesc prezent în manualele școlare din perioada interbelică; în cel de-al doilea capitol, ne vom focaliza asupra exemplelor muzicale bisericești din manualele școlare din perioada comu-

¹ Adrian Petrencu, *Învățământul istoric în România (1948-1989)*, Editura Știința, Chișinău, 1991; Gabriela Munteanu, *Manualele de muzică din România între 1846-1994*, București, Academia de Muzică, 1994; Gabriela Munteanu, *De la didactică la educație muzicală*, Editura Fundației România de Mâine, București, 1997; G. Văideanu, *Educația la frontiera dintre milenii*, Ed. Politică, București, 1988; Jean-Claude Abric, *Psihologia comunicării*, Editura Polirom, Iași, 2002; Valentina Sandu-Dediu, *Muzica românească între 1944-2000*, Editura Muzicală, București, 2002; Ion Albușescu, *Educația și mass-media. Comunicare și învățare în societatea informațională*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003; Maria Momanu *Educație și ideologie*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005; Constantin Cucoș, *Istoria pedagogiei*, Iași, Editura Polirom, 2001; Gabriela Munteanu, *Didactica Educației Muzicale*, Ediția a II-a, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007.

² *Colindatul tradițional românesc*, sens și simbol, prefață, antologie și glosar de Sabina Ispas, Editura Saeculum Vizual, București, 2007, p. 33.

nistă, iar în cel de-al treilea capitol, vom analiza cântecele religioase cuprinse în manualele școlare din perioada postdecembristă.

Muzica bisericească în manualele școlare din perioada interbelică.

Încă din primele decenii ale secolului al XX-lea, în România, mentorul reformei învățământului românesc a fost prof. univ. dr. G. G. Antonescu. Acesta a fost cel care l-a sfătuit pe ministrul învățământului de atunci, dr. C. Angelescu, să inițieze reforma învățământului din anul 1924³, reformă ce-i poartă numele. G. G. Antonescu, în celebra lui *Pedagogie generală*⁴, oferea o serie de soluții pentru întocmirea viitoarelor programe școlare, între care se numără și desființarea disciplinelor și focalizarea informațiilor spre câteva teme de interes cultural-istoric sau pragmatic. Sistemul educațional din perioada interbelică, prin promulgarea celor două legi ale învățământului⁵ a fost orientat înspre adoptarea legilor fundamentale de organizare a studiilor în învățământul primar, secundar, particular și confesional, respectiv universitar, unificarea învățământului și acoperirea nevoilor materiale ale cadrelor didactice, dotarea clădirilor școlare și punerea la dispoziția elevilor a materialelor didactice necesare desfășurării în bune condiții a procesului educațional.

Muzica, ca disciplină de studiu, era numărată între disciplinele din aria curriculară Arte și dexterități comune⁶, iar programele pentru aceste discipline erau elaborate de Ministerul Instrucțiunii. În ceea ce privește conținuturile unităților de învățare, adică al lecțiilor, nu găsim nicio mențiune care să facă referire la repertoriul de cântece bisericești.

Pentru prezentul studiu, din perioada interbelică, au fost analizate 6 manuale școlare de Educație Muzicală. Acestea au fost alcătuite de Dimitrie Cuclin⁷, profesor la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din

³ Lege pentru învățământul primar al Statului (școale de copii mici, școale primare, școale și cursuri de adulți, școalele și clasele special pentru copii debili și anormali educabili) și învățământul normal primar, promulgată prin Înaltul Decret Regal nr. 2.571 din 24 iulie 1924 și publicată în *Monitorul Oficial* nr. 101 din 26 iulie 1924.

⁴ George G. Antonescu, *Pedagogie generală*, Ediția II-a, Editura „Cultura Românească” S.A.R., București, 1936, pp. 285-320.

⁵ Legea învățământului primar al statului și învățământului normal-primar din 1924; Legea nr. 79/1928 pentru învățământul secundar, Decret de promulgare No 1308 din 8 Mai 1928, *Monitorul Oficial* No 105 din 15 Mai 1928.

⁶ Legea nr. 79/1928, Art. 28, b.

⁷ *Manual de muzică*, pentru clasa a II-a secundară. Dimitrie Cuclin, profesor la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București, Editura Cartea Românească, București, 1923; *Manual de muzică*, pentru clasa a III-a secundară. Dimitrie Cuclin, profesor la Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică din București, Editura Cartea Românească, București, 1923.

București, de George Breazul, profesor de enciclopedia și pedagogia muzicii la Academia Regală de Muzică și artă dramatică din București și Sabin Drăgoi, compozitor, Directorul Conservatorului de Muzică din Timișoara⁸.

Din cuprinsul acestor manuale⁹ putem observa că repertoriul muzical bisericesc era ilustrat cu melodii preluate de la cele mai importante momente liturgice: cântări de la Sfânta Liturghie, de la Sfintele Taine, cântări din perioada Triodului și din perioada Penticostarului. Din exemplele prezente în acele manuale, amintim compozițiile lui I. Popescu-Pasărea și prelucrările corale ale lui Dimitrie Cuclin. Majoritatea cântecelor bisericești fac parte din colecțiile alcătuite de I. Popescu-Pasărea¹⁰ și sunt compoziții monodice, simple și ușor de executat. Analizate din perspectiva conținutului ideatic și al liniilor melodice, putem observa că melodiile au fost alese după frecvența performării lor în serviciul liturgic și gradul de dificultate. În mare parte, ele provin din acele perioade liturgice, în care copiii erau în vacanță și le puteau asculta atunci când mergeau la Biserică: vacanța de Paști și vacanța de Crăciun. Pe lângă acestea, se regăsesc și partituri de la slujba sfeștaniei, troparul *Mântuiește, Doamne*, pe glasul I și două exemple pentru rugăciunea din clasă: la intrarea în clasă, *Doamne al puterilor fii cu noi* și la ieșirea din clasă, *Cu noi este Dumnezeu*¹¹.

De asemenea, în manualul pentru clasa a IV-a secundară¹², întâlnim și câteva noțiuni generale despre muzica bisericească. Capitolul dedicat acestui gen conține scurte referințe privitoare la muzica strămoșească și la importanța cântărilor în cultul ortodox. Astfel, se menționează că la serviciile religioase se citesc o serie de pasaje din Vechiul și Noul Testament sub formă de psalmodii, făcându-se referire la cântarea psalmilor și a perico-

⁸ *Carte de cântece pentru clasa I secundară de băieți și fete*. G. Breazul, profesor de enciclopedia și pedagogia muzicii la Academia regală de muzică și artă dramatică din București; Sabin Drăgoi, compozitor, Directorul Conservatorului de muzică din Timișoara, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1932; *Carte de cântece pentru clasa II secundară de băieți și fete*. Prof. G. Breazul de la Academia regală de muzică, prelucrare de Prof. Sabin Drăgoi, Directorul Conservatorului de muzică din Timișoara, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1932; *Carte de cântece pentru clasa III secundară de băieți și fete*. G. Breazul, profesor de enciclopedia și pedagogia muzicii la Academia regală de muzică și artă dramatică din București; Sabin Drăgoi, compozitor, Directorul Conservatorului de muzică din Timișoara, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1932; *Carte de cântece pentru clasa IV^a secundară de băieți și fete*. G. Breazul, profesor de enciclopedia și pedagogia muzicii la Academia regală de muzică și artă dramatică din București, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1932.

⁹ Lista cântecelor bisericești și a colindelor cu conținut religios prezente în aceste manuale se află în anexa de la sfârșitul studiului.

¹⁰ Ion Popescu Pasărea, *Colecțiune de Cântările Sfintei Liturghii*, după cum se întrebuintează în Sfânta noastră Biserică Ortodoxă, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1911; *Cântările Triodului*, scrise după Macarie, A. Pann, Dimitrie Suceveanu și Dl. Ștefan Popescu, completeate, tipărite și orânduite pentru trebuința elevilor seminariști de Ion Popescu Pasărea, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1905.

¹¹ *Carte de cântece pentru clasa I*, pp. 43, 45.

¹² *Carte de cântece pentru clasa IV^a*, pp. 147-148.

pelor din Sfânta Evanghelie și Apostol. Imnurile folosite în cult, la slujbele divine, sunt structurate pe opt glasuri, numite și ehuri. De asemenea, se menționează că în tradiția ortodoxă, cea mai importantă carte pentru slujbele de peste săptămână este Octoihul. În ceea ce privește modul în care este performată, cântarea bisericească este apanajul dascălului sau cântărețului care dă răspunsurile la strană, iar cărțile de muzică bisericească conțin o semiografie proprie.

Pe lângă exemplele muzicale bisericești¹³, manualele din perioada interbelică conțin și o serie de colinde cu caracter religios preluate din cele mai importante colecții: Anton Pann¹⁴, George Breazu¹⁵, Sabin Drăgoi¹⁶, Tiberiu Brediceanu¹⁷, Ilarion Cocișiu¹⁸, Gh. Cucu¹⁹, dar și culegeri personale, prelucrări și armonizări corale realizate de I.D. Chirescu, Aurel Borșianu, Georgeta Bălănescu, G. Madan, I. Garofoiu. Colindele prezente în aceste manuale provin din toate regiunile istorice ale României: Basarabia, Bucovina, Maramureș, Transilvania și Dobrogea.

Muzica bisericească în manualele școlare din perioada comunistă

În perioada comunistă (1948-1990) manualele de muzică au trecut printr-o serie de revizuri majore, fiind adaptate la noile directive educaționale stipulate în articolele din legea învățământului²⁰. Noile manuale au

¹³ A se vedea anexa de la sfârșitul studiului.

¹⁴ Anton Pann, *Cântece de stea sau Versuri ce se cântă la Nașterea Domnului Nostru Is. Hr./ A patra oară tipărită cu adaos de cântece morale*. Tipografia lui Anton Pann, București, 1848.

¹⁵ *Colinde*, culegere întocmită de George Breazu, Colecția „Cartea satului”, Craiova, 1938.

¹⁶ Sabin Drăgoi, *303 colinde cu text și melodie*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1925.

¹⁷ Tiberiu Brediceanu, *170 melodii populare românești din Maramureș*, ESPLA, București, 1957.

¹⁸ Ilarion Cocișiu, *Colinde din Ardeal*, culese și armonizate de Ilarion Cocișiu, București, 1940; *Cântece populare românești*, ediție postumă alcătuită de Tiberiu Alexandru și Maria Siminel-Fusteri, sub îngrijirea IF, Editura Muzicală, București, 1966.

¹⁹ Gheorghe Cucu, *200 colinde populare*, culese de la elevii Seminarului Nifon în anii 1924-1927. Ediție postumă îngrijită de Constantin Brăiloiu, București, 1936.

²⁰ Decretul nr. 175/1948 pentru reforma învățământului. În vigoare de la 03.08.1948 până la 01.09.1968. Art. VI. „Învățământul elementar este de 7 ani și este gratuit. Învățământul pentru primele patru clase elementare este general și obligatoriu. Pentru învățământul elementar, manualele vor fi unice, iar programa școlară va da o largă dezvoltare disciplinelor de bază: limba, literatura, istoria și geografia națională, matematicile, științele naturii, educația fizică.”

Legea nr. 11/1968 privind învățământul în Republica Socialistă România. În vigoare de la 01.09.1968 până la 26.12.1978. Art. 25. „Învățământul obligatoriu de cultură generală asigură însușirea de către elevi a bazelor culturale generale, contribuie la dezvoltarea lor intelectuală și fizică, la formarea lor moral-cetățenească, cultivă interesul și dragostea lor pentru muncă, le formează deprinderi practice, îi orientează și-i pregătește, potrivit aptitudinilor, pentru continuarea studiilor în unități de învățământ de nivel superior sau pentru desfășurarea unor activități utile în diferite sectoare de muncă”.

Legea educației și învățământului nr. 28/1978. În vigoare de la 26.12.1978 până la 29.08.1995.

fost epurate de tot ce înseamnă conținut religios, iar exemplele muzicale erau alese pentru a fundamenta și disemina ideologia totalitară²¹. Discursul muzicologic, tradus în noile creații muzicale, trebuia să reflecte cât mai fidel doctrina partidului, fiind o armă ideologică și un instrument de luptă pus în serviciul puterii. Directivele nedeclarate ale învățământului comunist, recuperabile astăzi din analiza manualelor școlare, pot fi considerate ca „strategii majore de manipulare a personalității în direcția asimilării, acceptării și perpetuării comunismului ca normalitate biosocială”²². Acestea se pot grupa în jurul a trei obiective majore: disciplinarea, uniformizarea și îndoctrinarea. Toate aceste îndoctrinări nu au alt scop decât acela de a spăla creierul elevilor pentru a-și asigura o bază de mase docile și maleabile²³.

Pentru această perioadă am consultat manualele de *Muzică*, alcătuite de Ioan Filipoiu²⁴; Ioan Serfezi și Eremia Albuțiu²⁵; Simona Catană, Ștefan Andronic și Nicolae Popescu²⁶; Ana Motora-Ionescu, profesoară emerită și Elena Sihotă-Frățilă²⁷; Constantin Popescu și Alina Mușat Popovici²⁸. În studiul documentării pentru acest studiu am constat lipsa acestor manuale din

²¹ Legea nr. 11/1968 privind învățământul în Republica Socialistă România. Art. 90. „Activitatea instructiv-educativă se desfășoară în baza planurilor de învățămînt, a programelor școlare și a manualelor școlare. Planurile de învățămînt și programele școlare pentru disciplinele de cultură generală se elaborează de Ministerul Învățămîntului. Programele școlare pentru disciplinele de specialitate se elaborează de ministerele și celelalte organe centrale interesate și se aprobă de Ministerul Învățămîntului. Elaborarea manualelor școlare este asigurată de Ministerul Învățămîntului împreună cu celelalte ministere și organe centrale care organizează unități școlare.”

²² Ion Manolescu, „Abecedarele – o paraliteratură politică”, în: *Explorări în comunismul românesc*, I, volum coordonat de Paul Cernat; Ion Manolescu; Angelo Mitchievici; Ioan Stanomir, Polirom, 2004, p. 215.

²³ Ion Manolescu, „Abecedarele”, p. 216.

²⁴ *Muzica*. Manual pentru clasa a VIII-a. Ioan Filipoiu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969 și edițiile 1971, 1973; *Muzica*. Manual pentru clasa a VIII-a. Ioan Filipoiu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966 și ediția 1967.

²⁵ *Muzica*. Manual pentru clasa a X-a, Ioan Serfezi, Eremia Albuțiu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.

²⁶ *Muzică*. Manual pentru clasele a V-a și a VI-a. Simona Catană, Ștefan Andronic, Nicolae Popescu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, 1976. Manualul pentru clasa a V-a a fost elaborat în anul 1975, iar cel pentru clasa a VI-a în anul 1976. Ambele manuale au fost revizuite în anul 1983, conform programei nr. 28056/1983, aprobată de Ministerul Educației și Învățămîntului; *Muzică*. Manual pentru clasa a VI-a. Simona Catană, Nicolae Popescu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1982. Manualul a fost revizuit conform programei aprobate de Ministerul Educației și Învățămîntului cu nr. 41198/1979.

²⁷ *Muzică*. Manual pentru clasele a III-a și a IV-a. Ana Motora-Ionescu, profesoară emerită; Elena Sihotă-Frățilă, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976, 1977, 1983, 1986. Manualul pentru clasa a III-a a fost elaborat în anul 1976, iar cel pentru clasa a IV-a în anul 1977. Ambele manuale au fost revizuite în anul 1983, conform programei nr. 41499/1980, aprobată de Ministerul Educației și Învățămîntului. Manualul de clasa a III-a este retipărit în anul 1990, acesta păstrează structura manualului din anul 1980.

²⁸ *Muzică*. Manual pentru clasa a VII-a. Constantin Popescu și Alina Mușat Popovici, Editura Didactică și Pedagogică București, 1988. Manualul a fost elaborat în 1981. Ediția 1986 a fost pusă de acord cu programa școlară aprobată de Ministerul Educației și Învățămîntului nr. 28056/1983.

bibliotecile județene și universitare²⁹. Această lipsă a manualelor din cataloagele bibliotecilor se poate datora stipulării din Articolul 166 al codurilor penale, din perioada 1992-2009, care interzice „propaganda în vederea instaurării unui stat totalitar, săvârșită prin orice mijloace”³⁰. Deoarece unele din aceste manuale fac implicit apologia epocii în care au fost create, este posibil ca ele să fi fost interzise în România. Din fericire, revizuirea codului penal din primăvara anului 2009, sub recomandarea Uniunii Europene, abrogă această limitare a libertății de exprimare și permite din nou distribuția în România a tuturor acestor cărți.

Programa școlară elaborată pentru această perioadă era în așa fel alcătuită, încât să ducă la manipularea școlărilor. Planul de învățământ pleca de la partid și ajungea, prin miniștri, inspectori, subinspectori, directori și profesori, în școala³¹. Se organizau periodic brigăzi care controlau activitatea școlară, atât la o singură clasă, cât și în toata unitatea de învățământ (brigada frontală). Manualele - puntea dintre autorități și tineri - erau gratuite pe toata durata studiilor și erau publicate în tiraje enorme, fiind foarte răspândite în epocă³².

Din analiza manualelor de *Muzică* publicate în intervalul 1960-1988, observăm că în cadrul capitolului dedicat clasificării modurilor, în care, inevitabil, intrau și cele bizantine și gregoriene, se amintește doar tangențial de învățământul muzical din Țara Românească, de muzica bisericească de la Curtea Domnească de la București sau școlile de muzică psaltică din alte zone ale țării. De asemenea, este amintit Ioan Damaschin cel care sistematizează cele opt glasuri bisericești, alături de alți compozitori ai muzicii bizantine, precum Macarie, Anton Pann și Dimitrie Suceveanu. Termenul de muzică

²⁹ În cataloagele din Biblioteca Județeană „Octavian Goga”, Cluj-Napoca; Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca; Biblioteca Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca; Biblioteca Academiei Române, filiala Cluj-Napoca, sunt prezente doar câteva manuale muzicale din această perioadă.

³⁰ Codul Penal al României din 2006. Codul penal a fost republicat în Monitorul Oficial nr. 65 din 16 aprilie 1997, în temeiul art. III din Legea nr. 140/1996, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 289 din 14 noiembrie 1996. Art. 166. - Propaganda în favoarea statului totalitar: Propaganda în vederea instaurării unui stat totalitar, săvârșită prin orice mijloace, în public, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 5 ani și interzicerea unor drepturi. Propaganda constă în răspândirea, în mod sistematic, sau în apologia unor idei, concepții sau doctrine cu intenția de a convinge și de a atrage noi adepți.

³¹ Legea educației și învățământului nr. 28/1978, Art. 55. „Planurile de învățământ, programele și manualele școlare se elaborează de ministerele și celelalte organe centrale și locale care organizează școli profesionale și se aprobă de Ministerul Educației și Învățământului.”

^{Art. 56.} „Planurile de învățământ ale școlilor profesionale se elaborează diferențiat, în funcție de meseriile în care acestea pregătesc muncitori calificați. Planurile cuprind pregătirea practică, disciplinele de specialitate, tehnice și tehnologice specifice, precum și disciplinele și activitățile menite să contribuie la educarea politico-ideologică și moral-cetățenească a elevilor.”

³² Artemiza-Delia Asanache, *Sistemul educațional în perioada lui Nicolae Ceaușescu și în primii ani de după revoluție*, revista *Memoria*, http://revista.memoria.ro/?location=view_article&id=1052

bisericească este înlocuit cu cel de muzică bizantină, iar exemplele melodice lipsesc cu desăvârșire din manualele de *Muzică*, din această perioadă.

În ceea ce privește folclorul și performarea acestuia în diferite perioade calendaristice legate de anumite sărbători religioase, constatăm faptul că lipsesc din exemplele muzicale colindele cu conținut religios. Sporadic găsim câte o colindă folosită pentru solfegiu, însă fără text. Din ciclul sărbătorilor de iarnă, sunt păstrate din repertoriul popular doar acele variante cu caracter augural: *Colindița, Sorcova, Plugușorul, Capra*. Un exemplu interesant de menționat este prezența în paginile unui manual din anul 1969³³ a unei colinde cu textul cenzurat. Colinda are următorul text: *Slobozâ-ne, gazdă-n, casă/ Că afară plouă, varsă/ Și mai pică picurele/ De pe garduri de nuiete/ Gazdă, dacă nu ne crezi/ Ieși afară de ne vezi/ Că de frig ne-am făcut verzi/ Ca și iarba pe livezi*. Textul necenzurat, cu variantele aferente, are următoarele versuri: *Slobozâ-ne, gazdă-n, casă/ Că afară plouă, varsă/ Și ne ninge de ne frife/ De nu crezi vină să vezi/ Că suntem în haine verzi/ Să fii gazdă sănătoasă/ Să plătești colinde noastră/ Cu-n colac de grâu curat/ Precum Domnul vi l-a dat/ Oieguța de pe masă/ Să ne-o dați pe mâna noastră/ Iar la anul când venim/ Tot voiși să vă găsim*.

Tot în manualul de *Muzică* din anul 1969, întâlnim și două colinde trunchiate și cenzurate. Din colecția George Breazu: *Și-am plecat să colindăm cu următoarele versuri: Am plecat să colindăm/ Pe la case să umblăm/ Slobozi-ne, gazdă-n, casă/ Că d-asară stăm p-afară/ N'tinde masa-n toată casa/ Peste masă grâu revarsă/ Bună vreme-n astă sară*.³⁴ Iar din colecția Emil Montția³⁵: *Sus la poarta raiului*, colindă cu două versuri: *Sus la poarta raiului/ Paște turma tatălui*.

Muzica bisericească în manualele școlare din perioada post-decembristă.

După căderea regimului comunist constatăm că în ceea ce privește sistemul de educație și legea care stipulează și prevede buna desfășurarea a acestuia, acesta s-a ghidat după vechea Legea educației și învățământului nr. 28/1978, în vigoare de la 26.12.1978, ea fiind abrogată abia în anul 1995, prin Legea învățământului nr. 84/1995.

În urma Legii învățământului din 1995, în contextul reformei, profesorul are deplina libertate de a-și concepe tematica și strategia orei, după nivelul

³³ *Muzica*. Manual pentru clasa a X-a, Ioan Serfezi, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969.

³⁴ *Am plecat să colindăm/ Pe la case să umblăm/ Sculați, sculați, boieri mari/ Că vă vin colindători/ Și sculați și slugile/ Și măturați curțile/ Că vă vin colindători/ Pe la miez de cântători/ Nu vă vin cu nici un rău/ Ci v'a duc pe Dumnezeu/ Mititel și-nfășătel/ În fașă de bumbăcel/ Fașă dalbă de mătășă/ Rămâi gazda sănătoasă/ Colindăm, colindăm*.

³⁵ Emil Montția, *110 colinde populare*, pentru voce și pian, vol. I, București, Editura Jean Feder, 1921.

claselor, respectând noua programă școlară, cu o mai mare deschidere spre cunoaștere³⁶. Planurile de învățământ cuprind o altă structură, materiile fiind grupate în arii curriculare, alături de disciplinele din trunchiul comun. Profesorul decide în alegerea manualului potrivit clasei³⁷, din numărul exagerat de mare al manualelor alternative, alcătuite după o programă unitară. Această lege este abrogată în anul 2011, când noua lege a învățământului, Lege nr. 1 din 5 ianuarie 2011 a educației naționale, o completează pe cea veche. În ceea ce privește structura planurilor de învățământ, a manualelor și elaborarea acestora, legea este neschimbată.

Actualele programe școlare elaborate de Ministerul Educației și Cercetării Științifice sunt axate pe următoarea așteptare: „ce este bine să știe și să știe să facă elevii în termeni de cunoștințe, competențe și atitudini”³⁸. În planul-cadru de învățământ este prevăzută pentru Educația Muzicală o oră pe săptămână în trunchiul comun de la clasa I până la clasa a X-a a învățământului obligatoriu.

Analizând obiectivele cadru ale programelor de învățământ observăm că Repertoriul de cântece (vocale și piese instrumentale) trebuie să urmeze un dat calendaristic și de interes cultural (național, de tradiție școlară, religioasă sau strict personal). Astfel, din succinta trecere în revistă a orientărilor programelor de Educație Muzicală constatăm prezența în manualele școlare a repertoriului patriotic, religios și a pieselor ce se pretează la scenarii didactice cunoscute, repertoriu ce ține cont de posibilitățile de învățare ale copiilor, cu păstrarea românescului generațiilor anterioare. Sugestiile pentru audițiile muzicale, pentru muzica populară, corală și instrumentală, sunt orientate pe ideea binecunoscută a audiției ce trebuie să perpetueze valorile clasice naționale și universale³⁹.

În cadrul învățământului postdecembrist, manualul unic, tradițional, a fost înlocuit cu o multitudine de manuale alternative care pornesc de la aceeași programă, dar au conținut diferit. Față de manualul unic ce oferă o

³⁶ Legea învățământului nr. 84/1995, Art. 127 (1) Conținutul învățământului preuniversitar este asigurat prin planuri de învățământ, programe analitice și manuale școlare. (2) Planurile de învățământ cuprind discipline obligatorii, opționale și facultative, precum și numărul de ore aferent fiecăreia dintre acestea. Ponderea disciplinelor opționale și facultative crește în clasele finale ale învățământului gimnazial și liceal. (3) Programele analitice stabilesc, pentru fiecare disciplină din planul de învățământ, obiectivele instructiv-educative și formative ale disciplinei și evidențiază conținuturile fundamentale de ordin teoretic, experimental și aplicativ, oferind orientări metodologice generale pentru realizarea acestora.

³⁷ Legea învățământului nr. 84/1995, Art. 128. (2) În unitățile de învățământ se utilizează numai manuale școlare aprobate de Ministerul Învățământului. (3) În unitățile de învățământ se pot utiliza manuale alternative, selectate prin concurs, la nivel național. Cadru didactic are dreptul de a recomanda elevilor un anumit manual.

³⁸ Gabriela Munteanu, *Didactica Educației Muzicale*, ediția a II-a, Editura Fundației România de Măine, București, 2007, p. 27.

³⁹ Gabriela Munteanu, *Didactica*, p. 58.

plajă de soluții și un repertoriu unilateral, ce avea calitatea de a da un aspect unitar acestuia, manualele alternative (2-3 pentru o clasă) vin să ofere un repertoriu bogat de cântece și audiții. Dacă manualul unic pentru disciplina muzică avea rolul de a omogeniza și difuza un repertoriu unitar de cântece, accesibil tuturor vârstelor, manualele alternative vin cu o mulțime de exemple, îmbogățind, pe de o parte, cunoștințele muzicale ale elevilor, însă, diversificând, pe de altă parte, repertoriul⁴⁰. Vizavi de această chestiune, Gabriela Munteanu este de părere că: „În momentul de față oferta de cântece bogată numeric și diversificată ca gen și stil ar trebui să cuprindă și standarde repertoriale care ar permite ca elevii din România să intoneze un repertoriu comun în anumite ocazii. Dacă repertoriul de colinde de Crăciun a inaugurat acest procedeu, el trebuie extins sub forma unei programe minime de repertoriu pentru evenimentele culturale de interes național”⁴¹. Această idee ar trebuie împărtășită de autorii de manuale și, în elaborarea și alegerea repertoriului de cântece, să se folosească de mai multe exemple muzicale preluate din repertoriul muzicii bisericești. Cântările de la Sfânta Liturghie și de la principalele slujbe de peste an, Paști, Nașterea Domnului, Bobotează, pot servi drept modele de intonație pentru un repertoriu comun.

Din multitudinea de manuale alternative existente la ora actuală pe piață⁴² vom analiza manualele de Educație Muzicală elaborate de următorii autori: Ana Motora-Ionescu, profesoară emerită⁴³; Simona Ciurumulescu și Regeni Rausch⁴⁴; Vasile Vasile⁴⁵; Aurelia Iacob și Vasile

⁴⁰ Gabriela Munteanu, *Didactica*, p. 50.

⁴¹ Gabriela Munteanu, *Didactica*, p. 51.

⁴² Conform, catalogului manualelor școlare pentru clasele a III-a - a X-a, în vederea retipăririlor în anul școlar 2015 – 2016, publicat de Ministerul Educației și Cercetării Științifice, pentru disciplina Educație Muzicală avem: 2 manuale alternative pentru clasa a X-a; 2 manuale alternative pentru clasa a IX-a; 3 manuale alternative pentru clasa a VIII-a; 3 manuale alternative pentru clasa a VII-a; 4 manuale alternative pentru clasa a VI-a; 2 manuale alternative pentru clasa a V-a; 6 manuale alternative pentru clasa a IV-a și 3 manuale alternative pentru clasa a III-a.

⁴³ *Muzică*, manual pentru clasa a III-a, Ana Motora-Ionescu, profesoară emerită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1990.

⁴⁴ *Educație Muzicală*. Manual pentru clasa a VI-a. Simona Ciurumulescu; Regeni Rausch, Coordonator științific prof. univ. Dragoș Alexandrescu – Academia de Muzică București. Acest manual a fost elaborat în conformitate cu Programa de educație muzicală pentru clasele V-X, aprobată de M.I. cu nr. 32655/1993; *Educație Muzicală*. Manual pentru clasa a VI-a. Simona Ciurumulescu; Regeni Rausch, Coordonator științific prof. univ. Dragoș Alexandrescu – Academia de Muzică București, Editura Teora, București, 2008. Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației Naționale prin Ordinul nr. 4237/23.08.1999; *Educație Muzicală*. Manual pentru clasa a V-a. Simona Ciurumulescu; Regeni Rausch, Coordonator științific prof. univ. Dragoș Alexandrescu – Academia de Muzică București, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2009. Manualul a obținut locul I la concursul de manuale alternative organizat de Ministerul Educației Naționale, în anul 1996. Manualul a fost elaborat conform programei analitice pentru clasa a V-a, aprobată cu ordin al ministrului nr. 4633 din 03.08.1996.

⁴⁵ *Educație muzicală*. Manual pentru clasa a VII-a. Vasile Vasile. Editura Didactică și Pedagogică, București. Acest manual îl reproduce pe cel din 1996.

Vasile⁴⁶; Anca Toader și Valentin Moraru⁴⁷; Simion Vaida și Șarolta Vaida⁴⁸.

Analizând conținuturile și sugestiile muzicale pentru audiere, constatăm că, în ceea ce privește muzica bisericească, ponderea exemplurilor muzicale variază în funcție de manual. Dintre toate manualele analizate, cele elaborate de cunoscutul muzicolog și bizantinolog Vasile Vasile și de Simona Ciurumulescu și Regeni Rausch sunt cele mai bogate atât în exemple muzicale bisericești, cât și în precizări de ordin istoric și cultic.

Exemplele muzicale bisericești prezente în manualele alternative provin din sfera cântărilor Sfintei Liturghii, din perioada Săptămânii Pătimirilor și din perioada Sfințelor Paști. Sunt alese spre ilustrare cele mai reprezentative și cunoscute cântări: *Mergi la cer*, după Alexandru Flechtenmacher; *Cu noi este Dumnezeu*; *Doamne al puterilor, fii cu noi*; *Cămara Ta, Mântuitorul Meu*; *Prohodul Domnului*; *Doamne Iisuse Hristoase*; *Hristos a înviat*; *Tatăl nostru* după Anton Pann; *Câți în Hristos v-ați botezat*; *Fecioara astăzi*, melodie tradițională; *Antifonul I, II*, melodie tradițională după Anton Pann; *Fericirile*; *Veniți să ne închinăm*; *Miluește-mă, Dumnezeuule*, de Gh. Cucu; *O minune*, colindă de Paști, după Gheorghe Cucu; *Sfinte Dumnezeuule*, melodie tradițională, după Ghelasia Basarabeanu; *Sfinte Dumnezeuule*, Ion Popescu Pasărea; *Rugăciune la intrarea în clasă*, D.G. Kiriatic; *Fie numele Domnului*, cântare Sfânta Liturghie; *Hristos a înviat*, după Alexandru Podoleanu; *Doamne Sfinte și-ndurate*, rugăciune.

În capitolul dedicat muzicii bisericești, găsim menționate o serie de considerente generale privitoare la evoluția acesteia pe teritoriul țării noastre, începând cu încreștinarea poporului de către Sfântul Apostol Andrei. Totodată, găsim informații și despre evoluția limbii și a cărților bisericești scrise în limba română și organizarea acestora pe perioade calendaristice și liturgice. Muzica bisericească este utilizată în cadrul celor mai importante slujbe bisericești: Vecernia, Utrenia, Sfânta Liturghie. De asemenea, este menționată și importanța cântării în biserică, cântarea în comun. Legat de Sfânta Liturghie, găsim menționate câteva explicații liturgice generale despre momentele cele mai importante: Citirea Sfintei Evanghelii, Heruvic, Axion.

⁴⁶ *Educație muzicală*. Manual pentru clasa a VII-a. Aurelia Iacob; Vasile Vasile, Editura Petriion, București, 2004. Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației și Cercetării prin Ordinul nr. 4874/din 9 septembrie 1996; *Educație muzicală*. Manual pentru clasa a VI-a. Aurelia Iacob; Vasile Vasile, Editura Petriion, București, 2004. Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației și Cercetării prin Ordinul nr. 4874/din 9 septembrie 1996.

⁴⁷ *Educație muzicală*, Manual pentru clasa a VIII-a, Anca Toader, Valentin Moraru, Editura Teora, 2000. Manualul este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată de Ministerul Educației Naționale prin Ordinul nr. 4237/23.08.1999.

⁴⁸ *Educație muzicală*. Manual pentru clasa a X-a, ciclul inferior la liceului. Simion Vaida și Șarolta Vaida, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2005.

În paginile manualelor găsim conturată și personalitatea, opera și contribuția lui Anton Pann și Macarie Ieromonahul. Totodată este precizat faptul că muzica bisericească prezentă pe teritoriul țării noastre se manifestă sub două forme: în formă monodică, avându-i drept reprezentanți pe Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Ion Popescu-Pasărea; și în formă corală, avându-i reprezentanți pe D.G. Kiriac, Gheorghe Cucu, Paul Constantinescu, Ioan Chirescu, Nicolae Lungu. În rândul oamenilor care au avut o contribuție majoră la dezvoltarea muzicii bisericești este amintit și Sfântul Ioan Damaschinul, cel care a sistematizat Octoihul potrivit cu ciclul celor opt glasuri bisericești.

De asemenea, manualele oferă câteva explicații cu privire la anumiți termeni liturgici: utrenie, vecernie, heruvic, axion, crez, rânduiala și explicarea Sfintei Liturghii.

Repertoriul colindelor cu conținut religios este unul foarte variat, cuprinzând exemple din toate zonele țării. În alegerea lor, autorii s-au folosit de colecțiile alcătuite de George Breazu, Sabin Drăgoi, Tiberiu Brediceanu; dar și de culegerile, prelucrările și compozițiile lui Emil Monția, Timotei Popovici, Gheorghe Cucu, Nicolae Lungu, D.G. Kiriac, Teodor Burada, Anton Pann, Valentin Teodorovici și Emilia Comișel.

Concluzii

În cele trei perioade analizate, factorul politic a fost cel care a reglementat conținuturile programelor școlare, orientându-le după caz. În perioada interbelică, într-o epocă de formare a învățământului românesc, muzica bisericească din manualele școlare servea scopului sistemului educațional, de a forma la tinerii elevi valori morale, religioase și naționale. În perioada de tristă amintire a regimului comunist, manualele de muzică au fost epurate de tot ce înseamnă conținut religios, fiind destinate, cu precădere, fundamentării și diseminării ideologiei totalitare prin disciplinare, uniformizare și îndoctrinare. În perioada postdecembristă, manualele de educație muzicală au fost alcătuite conform unor conținuturi care se pot traduce în termeni de cunoștințe, competențe și atitudini. Repertoriul de cântece (vocale și piese instrumentale) prezent în noile manuale alternative trebuia să urmeze un dat calendaristic și de interes cultural (național, de tradiție școlară, religioasă sau strict personal).

Învățătura de credință ortodoxă este prezentă în manualele de Educație Muzicală analizate prin intermediul exemplelor muzicale bisericești, preluate din cântările de la Sfânta Liturghie, de la Sfintele Taine, de la slujbele din perioada Triodului și a Penticostarului; prin informațiile legate de compozitori, termeni liturgici, muzicali și rânduielei tipiconale.

Rezervarea în paginile manualelor de Educație Muzicală a unui spațiu considerabil destinat repertoriului folcloric de iarnă aduce un plus misiunii creștine. Prin conținuturile lor ideatice, colindele transmit învățătura de credință cu privire la întruparea Mântuitorului, prin învățarea și performarea lor în clase și în societate. Toți cei care vestesc nașterea Domnului Iisus prin ritualul colindatului sunt niște misionari creștini, deoarece, prin ceea ce cântă, aduc în casele colindate, învățătura despre Dumnezeu.

Prezența muzicii bisericesti, în manualele de Educație Muzicală, sub toate aspectele enumerate, constituie un mijloc important de misiune pentru Biserica Ortodoxă. Alături de manualele de religie ortodoxă, manualele de educație muzicală constituie un element important în transmiterea învățăturii ortodoxe, în cadrul orelor desfășurate în școlile din România. Însușirea cântecelor bisericesti, alese după nivelul de vârstă, și învățarea conținuturilor legate de doctrina ortodoxă și de cult, îl pot situa pe elev în sfera celor mai importante manifestări de natură publică a Bisericii: Sfânta Liturghie și cultul divin.

Manualul	Cântece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<i>Manual de muzică</i> , pentru clasa a II-a secundară, 1923.	Psalmul 38, variații la 3 voci. Psalmul 62, <i>Crucii Tale</i>		
<i>Manual de muzică</i> , pentru clasa a III-a secundară, 1923.	Psalmul 34, <i>Isus pe Cruce</i> , Psalmul 37, 11, 86, 92, 112.; <i>Hristos a înviat; Fie numele Domnului; Mărire Tatălui</i>		
<i>Carte de cântece pentru clasa I secundară de băieți și fete</i> . G. Breazul, 1932.	<i>Doamne al puterilor</i> , rugăciune de intrare în clasă; <i>Cu noi este Dumnezeu</i> , rugăciune la ieșirea din clasă; <i>Sfinte Dumnezeule</i> , melodie bisericească; <i>Christos a înviat</i> , muzică bisericească tradițională; <i>Aliлуйa</i> , muzică bisericească.	<i>Mare minune se arată</i> , colind din Basarabia; <i>Florile dalbe</i> , colindă din Basarabia după M. Bârcă; <i>Veniți toate neamurile</i> , cântec de stea din Ardeal, din colecția „303 colinde” de S.V. Drăgoi; <i>Răurel de ploaie</i> , colindă după Tiberius Brediceanu; <i>Viers la Crăciun</i> ; <i>Steaua sus răsare</i> ; <i>La poartă la Ștefan Vodă</i> , colindă din Moldova; <i>Trei Crai de la Răsărit</i> , cântec de stea din Muntenia; <i>Vaslica</i> , colindă de Anul Nou; În grădina Raiului, colindă; <i>Obștile să salte</i> , colindă din Basarabia, după G. Madan.	
<i>Carte de cântece pentru clasa II secundară de băieți și fete</i> . G. Breazul, 1932.	<i>Troparul Nașterii Domnului</i> , muzică bisericească strămoșească, I. Popescu-Pășărea.	<i>Nunta din Cana Galileii</i> , cântec de stea din Dobrogea, după I- Chirescu; <i>Sus la 'naltu cerului</i> , colindă după Ilarion Cocișiu; <i>Toaca 'n cer</i> , colindă, după Aurel Borșianu.	

Manualul	Cântece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Carte de cântece pentru clasa III secundară de băieți și fete. G. Breazul, 1932.</i></p>		<p><i>Zorile-s dalbe</i>, colindă din Ardeal, după Tiberiu Brediceanu; <i>Iosif și frații lui</i>, colindă din Muntenia, după Anton Pann; <i>Adam dacă a greșit</i>, cântec de stea din Oltenia, după Georgeta Bălănescu; <i>Ziurel de zi</i>, colindă după Tiberiu Brediceanu; <i>Linu-i lin</i>, colindă după Tiberiu Brediceanu; <i>La cel pom mare rotat</i>, colindă din Moldova; <i>La tulpină la doi meri</i>, colindă din Muntenia; <i>Murgul</i>, colindă din Muntenia; <i>Sorcova</i>; <i>Trei Crai de la Răsărit</i>, melodie din Transilvania, aranj. de Cornel Givulescu pentru trei voci de copii; <i>Ziurel de zi</i>, colindă după Tiberiu Brediceanu; <i>Zorile-s dalbe</i>, colindă din Ardeal, după Tiberiu Brediceanu.</p>	
<p><i>Carte de cântece pentru clasa IV secundară de băieți și fete. G. Breazul, 1932.</i></p>	<p><i>Tropar</i>, glasul I, la Înălțarea Sfintei Cruci (14 Septembrie) și la Slujba Sfeștaniei. <i>Să se îndrepteze</i>, cântare liturgică din Postul Mare, glasul I, I. Popescu-Pasărea; <i>Cămara Ta, Mântuitorul meu</i>, luminândă ce se cântă în</p>	<p>Înainte de călătorie, colindă din Muntenia, după Georgeta Bălănescu; <i>Florile dalbe</i>, colindă din Transilvania; <i>Hondai, leroloi, flori de măr</i>, colindă din Muntenia; <i>Mărire întru cele nalte</i>, colindă din Oltenia, după N. Lungu; <i>De când Domnul S-a născut</i>, colindă din Muntenia; <i>Doarme, doarme doi boieri</i>, colind de familie din Muntenia, după I. Garofoiu; <i>După dealul cel mai mare</i>, colindă din Moldova; <i>Sus la vârf la nouăși</i></p>	<p>Capitolul conține scurte referințe privitoare la muzica bisericească strămoșească, la importanța cântărilor bisericești. Se precizează că citirile din Vechiul și Noul Testament se fac într-un fel de psalmodie, iar imnele sunt</p>

Manualul	Cântece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Muzica. Manual pentru clasa a VIII-a. Ioan Filipoiu, 1969 și edițiile 1971, 1973.</i></p>	<p>Săptămâna Patimilor, glas VIII; <i>Apărătoarei Doamne</i>, glasul al VIII-lea; <i>Prohodul Domnului Nostru Iisus Christos</i>, ce se cântă în seara Marelui Vineri a Patimilor; <i>Troparul Mântuiește Doamne</i>, scris cu neume.</p>	<p>Colinde din Dobrogea; <i>Lăzărelul</i>, colind muntelesc la Sâmbăta Floriilor; <i>Doamne Iisuse Christoase</i>, colindă de Florii din Muntenia; <i>Christos a înviat din morți</i>, colindă de Paști din Transilvania (colindă ce se cântă în noaptea Învierii, după miezul nopții, de către fete și feciori în grup, în turnul bisericii, în sunetul clopotelor); <i>Steaua sus răsare</i>, colindă de stea din Muntenia, după Anton Pann; <i>Steaua strălucеște</i>, cântec de stea din Oltenia; <i>Veniți cu toți după Anton Pann</i>; <i>Noi umblăm și colindăm</i>, colindă din Muntenia, arm. De G. Cucu.</p>	<p>Structurate pe opt glasuri, ehuri. Cartea cea mai importantă pentru slujbele de peste săptămână este Octoihul. În biserica strămoșească, dascălul sau cântărețul este cel care dă răspunsurile la strană. Muzica bisericească are o semiografie proprie.</p>
		<p>Găsim o singură colindă din zona Sibiului doar cu textul muzical, fără cuvinte.</p>	<p>Conține o scurtă descriere a dezvoltării muzicii bisericești în general, amintind de Ioan Damaschin și de sistematizarea celor opt glasuri bisericești. De asemenea, sunt amintiți Cucuzel, Macarie Ieromonahul și Anton Pann ca promotori și compozitori ai muzicii românești bizantine.</p>

Manualul	Cântece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Muzica</i>. Manual pentru clasa a X-a, Ioan Serfezi, 1969.</p>		<p>Și-am plecat să colindăm cu următoarele versuri: Am plecat să colindăm/ Pe la case să umblăm/ Slobozine, gazdă-n, casă/ Că d-asăară stăm p-afară/ Ntinde masa-n toată casa/ Peste masă grâu revarsă/ Bună vreme-n astă sară. Din colecția Emil Monția: <i>Sus la poarta raiului/ Paște turma tatălui.</i> <i>Sloboză-ne, gazdă-n, casă/ Că afară plouă, varsă/ Și mai pică picurele/ De pe garduri de nuiele/ Gazdă, dacă nu ne crezi/ Ieși afară de ne vezi/ Că de frig ne-am făcut verzi/ Ca și iarba pe livezi.</i> Colindăta – fără versuri; Plugușorul, Sorcova și Capra.</p>	
<p><i>Muzica</i>. Manual pentru clasa a VIII-a. Ioan Filipoiu, 1966 și ediția 1967.</p> <p><i>Muzică</i>. Manual pentru clasele a V-a și a VI-a. Simona Catană, 1975, 1976, 1983, 1987.</p>		<p>Ștefan, Ștefan <i>Domn cel mare.</i></p>	
<p><i>Muzică</i>. Manual pentru clasele a III-a și a IV-a. Ana Motora-Ionescu, 1976, 1977, 1983, 1987.</p>		<p><i>Sorcova, Plugușorul, Sămnița, Cântecul brăduțului.</i></p>	

Manualul	Căntece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<i>Muzică</i> . Manual pentru clasa a VI-a. Simona Catană, 1982.		Colinde: Și-am plecat să colindăm, Măine anul se-nnoiește, Plugușor, Sorcova. Un exemplu din muzica gregoriană cu textul în limba latină: <i>Puer natus est nobis et filius datus de nobis cuius imperium super humerum ejus.</i>	Manualul amintește în treacăt despre cultura muzicală în Evul mediu, informând despre muzica bizantină, pur vocală, monodică, ce conține o semiografie proprie. Aceasta a fost organizată de Ioan Damascinul. În prezentul capitol, întâlnim și un exemplu de muzică bizantină, transcris de I. D. Petrescu, exemplul, bineînțeles, este redat fără cuvinte.
<i>Muzică</i> , manual pentru clasa a III-a, Ana Motora-Ionescu, 1990.		<i>Bună dimineața la Moș Ajun</i> , de Alexandru Podoleanu, <i>Moș Crăciun</i> , de D. G. Kiriac, <i>Cântec de stea</i> , colind tradițional.	

Manualul	Cântece bisericesti	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Educație Muzicală</i>. Manual pentru clasa a VI-a. Simona Ciurumulescu, 1993.</p>	<p><i>Prohodul Domnului</i>, <i>Sfinte Dumnezeule, Mergi la cer</i>, după Alexandru Flechtenmacher; <i>Hristos a înviat</i>; <i>Vino astăzi toată firea</i>, colind la Înălțarea Domnului; <i>A venit din cer de sus</i>, cules de Alexie Buzerea.</p>	<p><i>Ziurel de ziua</i> (La Poartă la Țarigrad) după Vasile Popovici; <i>Sus la poarta raifului</i>, după Emil Monția; <i>Trei Păstori</i>, după Timotei Popovici; În vârful la nouă mei, după Gh. Cucu; <i>La Vitilem colo-n jos</i>, după Nicolae Lungu; <i>Slavă întru cele înalte</i>, după Nicolae Lungu; <i>O ce veste minunată</i>, după D. G. Kiriac; <i>Praznic luminos</i>, după Timotei Popovici; <i>Steaua sus răsare</i>, după Todor Burada; <i>Auzit-am, auzit</i>, colind de Bobotează; <i>Cerescule-mpărate</i>, după D. G. Kiriac; <i>Doamne, Tu ne-ai ajutat</i>, după Timotei Popovici; <i>Cu noi este Dumnezeu</i>; <i>Veniți norii de mulțime</i>, colind de Florii din Muntenia, după Gheorghe Cucu.</p>	
<p><i>Manual pentru clasa a VII-a. Vasile Vasile, 1996.</i></p>	<p><i>Cu noi este Dumnezeu</i>; <i>Doamne al puterilor</i>, <i>fii cu noi</i>; <i>Câmara Ta</i>, <i>Mântuitorul Meu</i>; <i>Prohodul Domnului</i>; <i>Doamne Iisuse Hristoase, O, minune!</i>; <i>Hristos a înviat. Tatăl nostru</i>, Anton Pann</p>	<p><i>Leușeriu ș-o plecat</i>, Hunedoara; <i>Mă luai, luai</i>, Țiha Bârgăului-Nășaud; <i>La livadă sub cetate</i>, Beliș, Timiș; <i>Noi umblăm a colinda</i>, Turda; <i>După dealul cel mai mare</i>, Moldova; <i>La poartă la Ștefan Vodă</i>, Muntenia; <i>A lu' Toma Alimoșu</i>, Voievodeni; <i>Ia sculați, sculați</i>, București; <i>Cest-tânăr voinicu</i>, Hunedoara; <i>O ce veste minunată</i>, Gheorghe Dima; <i>Am plecat să colindăm</i>, Gheorghe Cucu; <i>Noi umblăm și colindăm</i>, Basarabia; <i>La poartă la Țarigrad</i>, Transilvania;</p>	<p>Manualul conține un scurt istoric al evoluției muzicii bisericești pe teritoriul țării noastre, de la încreștinarea poporului de către Sfântul Apostol Andrei. De asemenea, este prezentată muzica bisericească și evoluția limbii și a cântărilor scrise</p>

Manualul	Căntece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
		<p><i>La Vitleem acolo-n jos, Suceava; Rătăceam printr-o grădină, Basarabia; Sus, boieri, nu mai dormiți, Muntenia; Tu ești lumina cea sfântă; Covasna; Steaua, Muntenia; Mărire-ntru cele'nalte, Oltenia; Trei crai de la Răsărit, Muntenia; Troparul Nașterii Domnului; O pricină minunată, Oltenia; Veniți cu toții dimpreună.</i></p>	<p>în limba română. Elevii sunt informați cu privire la două personalități importante ale muzicii bisericești românești: Macarie Ieromonahul și Anton Pann. Capitolul cuprinde și câteva date despre locul unde se practică muzica bisericească și organizarea ei pe perioade calendaristice și liturgice; folosirea ei în cadrul celor mai importante slujbe bisericești: Vecernia, Utrenia, Sfânta Liturghie și importanța cântării în biserică, cântarea în comun. Autorul ne oferă și o descriere a rânduieșii Sfintei Liturghii, precum și explicarea acesteia. Mai găsim menționată</p>

Manualul	Cântece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească și activitatea sfântului Ioan Damaschinul și modul în care a organizat glasurile și Octoihul.
<i>Educație muzicală</i> , Manual pentru clasa a VIII-a, Anca Toader, 2000.		<i>La Betleem acolo-n jos; După datini, Steaua sus răsare; Închinarea păstorilor; Linu-i lin; Legământul lui Iisus, Valentin Teodorovici; În seara lui Moș Ajun, Emilia Comișel; Ectenia mare, Nicolae Lungu pe 3 voci.</i>	
<i>Educație muzicală</i> . Manual pentru clasa a VII-a. Aurelia Iacob, 2004.	<i>Doamne al puterilor fii cu noi, melodie tradițională; Hristos a înviat, de Alexandru Podoleanu; Tatăl nostru, de Anton Pann; Crezul, de Anton Pann; Fecioara astăzi, melodie tradițională.</i>	<i>Colo-n umbra pomilor, colind din Transilvania, Tiberiu Brediceanu; La poartă la Ștefan Vodă, colind din Moldova, George Breazu; Mario, zic către tine, colind Transilvania, colecția George Breazu; Steaua sus răsare, colind Moldova, colecția George Breazu; Săltați câmpuri și livezi, colind Transilvania, colecția George Breazu.</i>	Manualul oferă câteva explicații cu privire la anumiți termeni liturgici: utrenie, vecernie, heruvic, axion, crez. De asemenea, este prezentată importanța muzicii bisericești în viața omului, care începe cu cântarea <i>Câți în Hristos v-ați botezat și se termină cu Vesnica pomernire</i> . Personalitatea și opera lui Anton Pann sunt

Manualul	Căntece bisericesti	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Educație muzicală</i>. Manual pentru clasa a VI-a. Aurelia Iacob, 2004.</p>	<p>Căntece bisericesti. <i>Antifonul I, II</i>, melodie tradițională.</p>	<p>Închinarea păstorilor, după Vasile Popovici; <i>O minune</i>, colindă de Paști, după Gheorghe Cucu; <i>Sfinte Dumnezeule</i>, melodie tradițională, după Ghelasia Basarabeanu; <i>Mergi la cer</i> de Alexandru Flechtenmacher; <i>Domnuleț și Domn din cer</i>, după Gheorghe Cucu; <i>Nouă azi ne-a răsarit</i>, Dumitru Georgescu Kiriac; <i>Plecare magilor</i>, Dumitru Georgescu Kiriac.</p>	<p>amintite în câteva rânduri. Autoarea precizează că muzica bisericească este prezentă pe teritoriul țării noastre sub două forme: monodică, avându-i drept reprezentanți pe Macarie Ieromonahul, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Ion Popescu-Pasărea; și colară, avându-i reprezentanți pe D.G. Kiriac, Gheorghe Cucu, Paul Constantinescu, Ioan Chirescu, Nicolae Lungu. Muzica bisericească străbună – considerată introductivă despre importanța Sfintei Liturghii, explicarea noțiunilor de ectenie, Doamne miluiește, antifon.</p>
<p><i>Educație muzicală</i>. Manual pentru clasa a X-a, ciclul inferior la liceului. Simion Vaida, 2005.</p>			

Manualul	Cântece bisericești	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Educație Muzicală</i>. Manual pentru clasa a VI-a. Simona Ciurumulescu, 2008.</p>	<p><i>Antifonul I, Ectenia mică, Fericirile, Veniți să ne închinăm, Miluiește-mă, Dumnezeule</i>, Gh. Cucu; Cântările Sfințelor Paști: <i>Cu noi este Dumnezeu; Mergi la cer de Alexandru Flechtenmacher; Hristos a înviat</i>, după Gavril Musicescu. <i>Rugăciune</i>, Timotei Popovici.</p>	<p>Colinde cu conținut religios <i>La Vitilem colo-n jos, Oltenia; La poartă la Țarigrad, Transilvania; Sus la poarta raiului, Muntenia; Steaua sus răsare, Dobrogea; Slavă întru cele nalte, Oltenia; Auzit-am, auzit, colind de Bobotează.</i></p>	<p>Informații despre muzica bisericească Cartea cuprinde scurte noțiuni istorice privitoare la evoluția muzicii bisericești și importanța ei. Sunt enumerate o serie de compozitori Macarie, Anton Pann, Gavril Musicescu, Gheorghe Cucu, Ion Popescu Pasărea, Nicolae Lungu. Întâlnim și scurte precizări despre muzica bisericească psaltică și bizantină și importanța Sfântului Ioan Damaschin; aspecte legate de Sfânta Liturghie: ce este, când se săvârșește, ce cântări conține. Autoarea menționează și câteva date generale despre Sărbătorile Sfințelor Paști: Vinerea Mare, Ziua Învierii.</p>

Manualul	Căntece bisericesti	Colinde cu conținut religios	Informații despre muzica bisericească
<p><i>Educație Muzicală</i>. Manual pentru clasa a V-a. Simona Ciurumulescu, 2009.</p>	<p>Căntece bisericesti <i>Sfinte Dumnezeule</i>, Ion Popescu Pasărea; <i>Rugăciune la intrarea în clasă</i>, D. G. Kiriac; <i>Fie numele Domnului</i>, cântare de la Sfânta Liturghie; <i>Hristos a înviat</i>, după Alexandru Podoleanu; <i>Doamne Sfinte și-ndurate</i>, rugăciune.</p>	<p>Colinde cu conținut religios <i>Astăzi s-a născut Hristos</i>, colindă din Transilvania, colecția Timotei Popovici; <i>Înger, îngerășul meu</i>, Dragoș Alexandrescu; <i>Colindă</i>, colindă din Transilvania, după Emil Monția; <i>Ectenia mare</i>; <i>Nouă azi ne-a răsărit</i>, cântec de stea din Muntenia, D.G. Kiriac; <i>Azi cu toți să prăznuim</i>, colind de Florii, colecția Gheorghe Cucu; <i>Câți în Hristos</i>, Ioan Bunescu; <i>Ia scu-lați, voi, boieri mari</i>, Banat, colecția Timotei Popovici; <i>La poartă la Ștefan Vodă</i>, Muntenia, colecția George Breazul; <i>Steaua sus răsare</i>; <i>Rătăceam printr-o grădină</i>, Basarabia, colecția George Breazul; <i>Pe cerul cu flori frumoase</i>, Transilvania, după Sigismund Toduță; <i>Într-o zi de sărbătoare</i>, Muntenia, colecția George Breazul</p>	<p>Informații despre muzica bisericească</p>

PĂRINTELE PROFESOR LIVIU GALACTION MUNTEANU: POPASURI PASTORALE REFLECTATE ÎN OPERA SA¹

LUCIAN GREABU

Abstract:

One of the great personalities of the theological school in Romania is that of Father Professor Liviu Galaction Munteanu. His theological training, which began in Sibiu, was completed at the prestigious Faculty of Theology in Cernăuți, where he obtained a doctorate in the New Testament discipline.

Most of his work was published in the magazine *Renaissance*, in the column „foileton”, and then saw the light of the press as studies or volumes. Other writings were published in the magazine *Illustrated Life*, so that during his journalistic itinerary, he made an important contribution to the development of the theological heritage in Romania. His work, which covers a rich thematic palette, reflects an exceptional theological preparation that was used in order to carry out the pastoral mission.

We live in a culturally emancipated society, in which some consider religious truths obsolete or manifest opposition to them. In these conditions, an active pastoral care is needed from the priests, and Father Liviu G. Munteanu remains, from this perspective, a paradigm.

Keywords: *Orthodox Church, theological heritage, Father, Professor, Galaction, pastoral, religious, paradigm.*

Introducere

Prin străduințele Episcopului Nicolae Ivan (1921-1936) s-au pus bazele reînviatelor Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului, care era materializarea unui deziderat al Mitropolitului Andrei Șaguna. După organizarea Eparhiei

¹ Studiul de față a fost redactat sub coordonarea Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil TÎA, care și-a dat avizul pentru publicare.

și punerea pietrei de temelie a Catedralei din Cluj, care să vorbească trecătorilor despre Clujul ortodox, își concentrează toate puterile în vederea înființării unui focar de cultură – Institutul Teologic Ortodox, ridicat mai târziu la rangul de Academie - care avea să devină o „înaltă instituție de cultură religioasă și morală”, primind chemarea de a-i pregăti „pe viitorii propovăduitori ai evangheliei Mântuitorului pentru credincioșii din cea mai expusă latură a țării”. În câțiva ani de la înființarea ei, „s-a impus ca un serios și indispensabil factor de cultură și educație religioasă”, prin cadrele didactice cu înaltă pregătire teologică, precum și prin preoții ieșiți de pe băncile acestei instituții de învățământ.² Între profesorii de seamă care au activat la Institutul/Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, s-a remarcat Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction Munteanu, începând de la punerea pietrei de temelie (1924), până la desființare (1952).

Repere din viața Părintelui Liviu Galaction Munteanu

S-a născut la 16 mai 1898, în satul Cristian, jud. Brașov, într-o familie de învățători: Nicolae și Maria, ca al doilea copil al acestora. A început școala în satul natal (1904), după care a continuat studiile la Liceul „Andrei Șaguna” (1909-1917), pe care l-a absolvit în sesiunea din iunie 1917³, (cf. Diploma de Bacalaureat nr. 371/917).⁴ Îndată după terminarea liceului urma să fie înrolat pe front, dar fiind crescut într-o atmosferă de religiozitate, își îndreaptă pașii spre studiul teologiei, la Institutul Teologic pedagogic „Andreian” din Sibiu, între 1917-1920, pe care l-a absolvit în 1920, (cf. Diploma nr. 495/1920)⁵, unde l-a avut ca mentor pe Pr. Prof. Dr. Nicoale Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului. Continuă studiile la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuți, unde obține titlul de Doctor în teologie, în anul 1923. Tot în același an, s-a căsătorit cu Silvia Popa, având împreună trei copii: Didina (1923 – inginer), care a murit într-un accident tragic în 1949 într-o drumeție la munte, Sergiu (1929 - medic) și Lia (1936 - medic).

În anul 1924 s-a înființat, tot prin eforturile Episcopului Nicoale Ivan, Institutul Teologic Ortodox din Cluj. Între cadrele care au alcătuit corpul didactic al acestei instituții s-a numărat și Dr. Liviu Galaction Munteanu, având specializarea Studiul Noului Testament, însă în vremurile grele care au urmat, cu multă competență a suplinit și Catedra de Vechiul Testament,

² Dr. Ioan VASCĂ, „Cuvânt înainte” în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe române din Cluj (1924-1930)*, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, p. 3.

³ Dr. I. VASCĂ, „Cuvânt înainte”, pp. 16-17.

⁴ Diploma de Bacalaureat nr. 371/917, Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

⁵ Absolutoriu eliberat de Institutul Teologic „Andreian” Sibiu, nr. 495/1920, Arhiva personală a D-nei Dr. Lia Drăgănescu, fiica Părintelui Liviu G. Munteanu.

stăpânind foarte bine limbile: greacă veche, latină, ebraică, franceză, germană și maghiară.⁶ La 17 februarie 1927 a fost hirotonit preot de către Episcopul Nicolae Ivan al Clujului. A fost o personalitate complexă, „formarea sa spiritual-culturală coexistând în mod fericit cu cea misionar-pastoral-duhovnicească”. A fost profesorul cu cea mai lungă activitate, pe toată durata funcționării Institutului/Academiei Teologice (1924-1952).

După desființarea acestei prestigioase instituții de către regimul comunist, în 1952 a fost numit preot slujitor la Bistrița (1952-1958). A fost desemnat vicar eparhial, începând cu 1 iunie 1958. În această demnitate, prin munca sa a sporit prestigiul Eparhiei Clujului, dar activitatea i-a fost de scurtă durată.

Un loc central în planul de măsuri ce viza îmbunătățirea vieții duhovnicești în Episcopia Clujului îl constituia educația religioasă a tinerilor, fiind soluția pe termen lung pentru supraviețuirea Bisericii și contracararea politicii opresive comuniste. Privitor la această acțiune, în conferința cu protopopii din 20 august 1958, Episcopul Teofil Herineanu îl recomandă pe Părintele Liviu G. Munteanu, zicând: „Avem omul cu știință care să vă pună la dispoziție acest material”. Astfel Părintele Munteanu a întocmit, iar la cererea sa, Părintele Ioan Bunea a redactat schematic un plan de cateheze, atât pentru elevi, cât și pentru adulți.⁷ Acest material apucă să fie distribuit doar în 5 din cele 12 protopopiate, deoarece organele de Securitate au intrat în alertă, iar cei doi sunt arestați. În urma judecării sunt aruncați în închisoare, Părintele Liviu G. Munteanu sfârșindu-și viața la Aiud, în 8 martie 1961.⁸

Coordonate pastorale

Unul din aspectele operei Părintelui Profesor Liviu Galaction Munteanu, pe care îl întâlnim pe întreg itinerariul publicistic, este acela al pastorației prin intermediul condeiului. Atât de la amvon, prin documentate predici, a condus pe calea mântuirii nu numai studenții teologi, ci și pe credincioșii care au avut prilejul să-l cunoască,⁹ cât și prin cuvântul scris. La

⁶ Alexandru MORARU, „Centenar: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (1898 -1998). Viața și activitatea Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al neamului”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tom IV, Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte BARTOLOMEU Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Editura Arhidiecezana, Cluj, 2000, p. 17.

⁷ Alexandru MORARU, „Centenar...”, pp. 18-19.

⁸ Ierom. Grigorie BENEĂ (COORDONATOR), Andreea INEOAN, Emanuil INEOAN, Andreea OPRIS, Adrian Nicolae PETCU, pr. Dorin SAS, Dragoș URSU, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Părinte ANDREI, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017, p. 229.

⁹ Alexandru MORARU, „Centenar...”, p. 18.

Cluj, a apărut prin strădaniile Episcopului Nicolae Ivan, revista periodică *Renașterea*, născută „din dorința de a da și noi o modestă contribuție la consolidarea statului nostru românesc”. În paginile acestei publicații apăreau dense articole cu caracter teologic, istoric, literar etc. unde, alături de alte personalități, a publicat și Liviu G. Munteanu. Din anul 1948 este însoțită de *Renașterea. Adaos pentru foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, sub redacția lui Gh. Noveanu.¹⁰ În anul 1934, Profesorul Nicolae Colan scotea la Sibiu revista *Viața Ilustrată*, „revistă de familie” în care se publicau articole istorice, literatură, teatru, poezie, diverse știri etc. După anul 1936, când Nicolae Colan ajunge episcop la Cluj, mută și sediul redacției aici, iar Părintele Profesor Liviu Galaction Munteanu devine redactor și publică o serie de articole și studii. Revista *Viața Ilustrată* „contribuia la dezvoltarea gustului pentru frumos în rândul românilor transilvăneni.”¹¹

Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra unor repere pastorale ale operei Părintelui Liviu G. Munteanu, care se regăsesc în paginile acestei publicații.

O temă care se desprinde din opera sa este *portretistica*. Prin acest mijloc pastoral, reușește să creioneze o serie de paradigme de pastorație, care sunt de un real folos pentru creștinii dornici de a-și îmbunătăți viața duhovnicească. Acest lucru este posibil luând ca modele pe sfinți sau diverse personalități care au jucat un rol important în istoria neamului sau a Bisericii. Autorul prezintă chipuri, atât din Vechiul Testament cât și din Noul Testament, ale căror biografii sau fapte minunate le așterne pe hârtie într-un stil propriu, făcându-l accesibil înțelesului oricărui credincios.¹² Pe de altă parte, evidențiază și o serie de paradigme contemporane, în expuneri care sunt pe înțelesul credinciosului simplu, constituind în același timp și un prețios material pentru cercetătorul teolog.

1) *Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul*

A fost profetul cel mai cinstit la poporul evreu, iar la noi este cel mai popular. Cu toate că nu a lăsat nimic scris, „duhul care i-a călăuzit străduințele vieții trăiește în toate cărțile proorocilor, iar amintirea lui se perpetuează din generație în generație, până la Mântuitorul. În mijlocul mulțimii închinătorilor iudei, stăruie credința revelării lui în lume ca premergător al lui Mesia.” Din istorisirile cuprinse în cărțile: III Regi 17 - IV Regi 2,

¹⁰ Ioan Vasile LEB, *Biserică și implicare – Studii privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Limes, Cluj, 2000, p. 104.

¹¹ I. V. LEB, *Biserică și implicare...*, p. 107.

¹² Olimpiu Nicolae BENEĂ, „Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu – Reper biografic și științific în spațiul biblic românesc”, în *Anuar IV (1996-1998) al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte BARTOLOMEU Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 2000, p. 70.

13 ne putem face o imagine clară despre uriașa lui personalitate. Alături de figura luminoasă a lui Moise, stă și cea la fel de strălucitoare a Sfântului Ilie. Personalitățile lor reprezintă cei doi piloni pe care se sprijină întreaga lucrare de pregătire a sufletului omenesc pentru primirea Fiului lui Dumnezeu. La Schimbarea la Față (Matei 17, 1-9; Marcu 9, 1-9; Luca 9, 28-36) vorbesc cu Domnul Iisus, „reprezentând etapele pregătitoare ale mântuirii neamului omenesc”. În credința noastră populară, Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul este „sfântul care ascultă ruga oamenilor, ducând-o la picioarele tronului divin pentru a trimite ploaia binefăcătoare peste lanurile și livezile însetate și care, plin de mânie în fața fărădelegilor omenești, trimite ca pedeapsă trăsnetele și grindina pustiitoare. Este sfântul îndurării în fața suferinței nevinovate, protector al celor umili, care cu sudoarea feței își câștigă pâinea cea de toate zilele, dar în același timp, și sfântul mâniei și al pedepsei necruțătoare pentru cei răi și necredincioși”. Sub influența sfințeniei cu care românii țin sărbătoarea în cinstea Sfântului Ilie în ziua de 20 iulie, chiar și în localitățile cu populație mixtă și, în mod implicit, cu religie diferită, sărbătoarea amintită este zi de repaus pentru toți. Prin părțile Brașovului, sașii l-au numit „sfântul românilor”.¹³

Cartea a III-a a Regilor a păstrat două episoade din viața Sfântului Prooroc Ilie: primul ne vorbește despre lupta plină de dârzenie a Sfântului Ilie pentru triumful credinței în adevăratul Dumnezeu, pentru necesitatea împlinirii poruncilor divine împotriva rătăcirii idolești, a desfrâului și a întregului cortegiu de păcate, care erau susținute de către conducătorii lui Israel în frunte cu regele Ahab și desfrânata lui soție, Isabela (III Regi 17-20). Al doilea episod ne vorbește despre conflictul dintre familia regală și Nabot, care avea o vie pe care o râvnea Isabela. Nabot, nevoind s-o vândă reginei, aceasta va făuri un plan păgân prin care îl va ucide pe vecinul Nabot (III Regi 21), câștigând prin vicleșug proprietatea.¹⁴

În aceste două episoade biblice, Sfântul Ilie apare ca un dârz și neînfricat luptător pentru credința într-un singur Dumnezeu, într-un timp în care liderii nației sale se aflau în mare rătăcire. Chiar dacă suferă multe prigoane, nu se dă bătut, ci învinge prin ajutor divin. „Ilie – spunea Părintele Liviu G. Munteanu – nu concepe credința numai ca o simplă manifestare cultică, ci ca o trăire pe toate tărâmurile vieții. Credința în Dumnezeu impune o anumită conduită, orientată după vrerea cerului.” De aceea, cu aceeași dârzenie cu care a luptat el împotriva necredinței și a rătăcirii, se impune și pentru noi o viață morală corespunzătoare. Strădaniile sale rămân o măreață pildă pentru creștinii din toate timpurile.¹⁵

¹³ Liviu G. MUNTEANU, „Sfântul Ilie”, în *Viața Ilustrată* XI (1944), nr. 7, p. 1.

¹⁴ L. G. MUNTEANU, „Sfântul Ilie”, p. 2.

¹⁵ L. G. MUNTEANU, „Sfântul Ilie”, p. 3.

2) *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe*

Fiecare creștin este familiarizat cu chipul Sfântului Gheorghe, prăznuit pe 23 aprilie. În iconografia bizantină este reprezentat sub forma unui ostaș tânăr, îmbrăcat în armură romană, călare pe un cal, doborând cu sabia în formă de cruce, un balaur. Icoana este inspirată dintr-o povestire care datează din sec. VIII, însă mai probabil, din sec. XI-XII, în care se spune că în apropiere de orașul Sasia, în timpul regelui Selbios din Capadocia, era un balaur care băgase spaima în locuitorii orașului amintit, prin cruzimea lui. Pentru a-l îmblânzi, regele a hotărât să-i jertfească zilnic câte un copil. Când sorții au hotărât ca unica sa fiică, Margareta, să fie jertfită, Sfântul Gheorghe a intervenit, omorând balaurul. În semn de recunoștință, regele împreună cu tot poporul s-a convertit la creștinism.¹⁶ Vremea în care a trăit Sfântul Gheorghe coincide cu domnia lui Dioclețian care, deși era păgân, până în 303 nu luat măsuri de prigonire a creștinilor. Din acest motiv, au ajuns în funcții înalte și unii creștini, precum Sfântul Gheorghe. După anul amintit, Dioclețian, din îndemnul ginerelui său, Galeriu, declanșează cea mai puternică prigoană creștină, care a durat până în 313, când Constantin cel Mare a dat Edictul de la Milan, prin care s-a acordat libertate religioasă creștinilor.¹⁷ Porunca împăratului îl obligă pe Sfântul Gheorghe să ridice sabia împotriva creștinilor, însă el refuză categoric să facă acest lucru. Conștient de urmări, face demersuri pe lângă împărat pentru a-i dovedi zădărnicia acțiunilor sale „împotriva unui principiu de viață care a captivat sufletul lumii” însă, așa cum era de așteptat, acesta intensifică prigoana. Sfântul Gheorghe nu se înfricoșează de chinurile ce-i sunt puse înainte – străpungerile suliței, frângerea cu roata – murind ca martir prin decapitare, în anul 303, având vârsta lui Iisus.

„A trăit pentru Hristos [...] și a murit pentru El. Eroismul lui, pus în serviciul împărăției divine, a odrăslit”, deoarece peste un deceniu legiunile armatei romane, în mare parte, aveau să devină creștine. „Constantin cel Mare pune pe steagurile imperiului semnul crucii. E semnul biruinței. Creștinismul a câștigat o primă mare biruință, preluu al gloriei finale.”

Din viața Sfântului Mucenic Gheorghe se desprinde învățătura că „trăirea evanghelică este și azi împreună cu suferințe. Eroismul creștin nu mai este o necesitate. Viața socială și culturală, ce-i drept, poartă timbrul creștin, totuși, împărăția lui Dumnezeu nu s-a înstăpânit în lume. Puterea iadului este în plină activitate între oameni. Moștenirea lui Hristos trebuie apărată și întărită”. Este o misiune ce ne revine fiecăruia, care presupune o

¹⁶ G. MUNTEANU, „Mucenicul Gheorghe”, în *Viața Ilustrată IV* (1937), nr. 4, p. 8.

¹⁷ *Proloagele – Viețile sfinților și cuvinte de învățătură pe luna aprilie*, Tipărite prin străduința și binecuvântarea ÎPS Părinte Dr. NESTOR Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, (fără an), p. 76.

energie, iar pentru înprospătarea ei nu e izvor mai bun decât pilda martirilor, între care un loc de frunte îl ocupă Mucenicul Gheorghe.¹⁸

Spațiul nu ne permite să prezentăm în ansamblu maniera în care Părintele Liviu G. Munteanu a pus în lumină teologia *modelului*, prin prezentarea vieților celor doisprezece apostoli, în colecția „Cărțile Vieții”, însă considerăm că sunt revelatoare cuvintele cu care prefațează lucrarea intitulată: „Viața Sfântului Apostol Pavel”, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Kolozsvár-Cluj, 1942, 246 p., unde autorul constată cu amărăciune că Evanghelia Domnului Iisus Hristos nu este trăită la aceeași intensitate, precum în viețile sfinților: „Cine n-a avut prilejul să constate că învățătura Mântuitorului nu trăiește cu destulă tărie în sufletele oamenilor, renăscându-le și înnobilându-le? Avem biserici și slujitori ai altarelor, avem Sfintele Scripturi tălmăcite pe înțelesul tuturor, avem îndemnul statornic să devenim mai buni, mai iubitori, mai oameni după chipul și asemănarea lui Dumnezeu; cu toate acestea animalul din noi ne stăpânește în cuvinte și fapte. Mergem la biserică, ascultăm sfintele slujbe, ne împărtășim cu Sfintele Taine, citim Sfânta Scriptură, însă trăim păgânește. Cunoaștem binele și îl râvnim; cunoaștem răul și îl urâm, cu toate acestea ne lipsește curajul și voința de a traduce binele în fapte și de a înfrunta răul ori de câte ori ne iese în cale. Boala trebuie totuși vindecată. Nu-i permis ca jertfa adusă de Mântuitorul pentru noi să fi fost zadarnică. Omul zilelor noastre trebuie să fie chemat la o viață nouă, viața cu Hristos și prin Hristos. Și nu s-ar putea aduce un exemplu mai puternic, mai convingător din trecutul creștinismului, de felul cum trebuie să înțelegem și să urmăm Mântuitorului, de felul cum trebuie să ne încreștinăm sufletul, decât exemplul Sfântului Apostol Pavel”.¹⁹

3) *Paradigme contemporane*

Totuși, modelul sfinților a fost preluat de către mulți creștini, pe care l-au făcut lucrător în viața lor, unii devenind la rândul lor, *paradigme de pastorație*. Cu ocazia înscăunării celui de-al doilea patriarh al României, Nicodim Munteanu, în anul 1939, autorul constată lipsurile care trebuie îndreptate, nu pentru că nu s-a muncit, ci datorită împrejurărilor de viață care au zădărnicit multe lucruri. Astfel, pune accentul pe faptul că unitatea Bisericii, deși a fost proclamată îndată după Marea Unire, ea „trebuie să devină o unitate vie”; au fost reglementate raporturile dintre Stat și Biserică, dar se întârzie aplicarea normelor care precizează această reglementare; autonomia Bisericii „a rămas o dispoziție încă nerealizată; calitatea de dominantă, o formă de paradă; dreptul de a-și educa clerul cu concursul mate-

¹⁸ G. MUNTEANU, „Mucenicul Gheorghe”, p. 8.

¹⁹ Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Ediție îngrijită de Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan CHIRILĂ, ediția a II-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004, p. 8.

rial al statului, e pus în discuție etc.” O atenție deosebită trebuia acordată intensificării vieții creștine, constatând că exista un creștinism de suprafață, în sens ritualist. „În perspectiva împlinirii acestor lipsuri trebuie privită personalitatea noului Patriarh”, conchide Părintele Liviu G. Munteanu.²⁰

În paginile scrierilor sale găsim chipuri de dascăli iluștri de la Academia Teologică precum cel al prot. Ion Goron, căruia i-a compus un necrolog la trecerea în veșnicie. La momentul respectiv, Academia pierdea un valoros duhovnic, iar studenții teologi un părinte sufleteș bun și înțelegător. Înzestrat cu o vastă cultură, prin bogăția cunoștințelor acumulate și prin experiența sa pastorală, a alcătuit meditații, pentru a se face folositor și cercurilor mai largi de credincioși.²¹ Încununarea activității lui constă în alcătuirea unui curs de Teologie Fundamentală, în peste șase sute de pagini în manuscris. La trecerea în veșnicie, Părintele Liviu G. Munteanu spunea: „Îndoliate au rămas sufletele noastre, ale colegilor și studenților lui. Academia pierde un părinte și un profesor. [...] Îl plângem și îl ferim. Îl plângem că s-a dus prea devreme, îl ferim că a murit la datorie, ca un viteaz. Ființa lui va rămâne vie în sufletul și instituția noastră”.²²

O aleasă cinstire o acordă Părintele Liviu G. Munteanu, Reginei Maria (1875-1938) care a fost cea mai populară și mai iubită din secolul al XX-lea. Înzestrată cu alese calități sufletești, precum și cu temeinice cunoștințe în diverse domenii, a pășit pe pământul românesc în anul 1893 ca principesă, fiind soția principelui moștenitor al tronului României, Ferdinand I, împletindu-și viața sa cu grija de a ridica neamul românesc la înălțimea celui din care ea făcea parte. Atunci când a fost vorba de binele poporului român, unde se simțea acasă, nicio jertfă nu i se părea prea grea, după cum mărturisește: „Coroana regească de multe ori mi-a fost o coroană de spini”, care adesea îi produc multă suferință. Pătrunde realitățile vieții, cu multiplele ei neajunsuri și lipsuri, văzând adâncul mizeriei celor lipsiți și „se bucură când prin regească-i putere poate împrăștia cu mâna largă, binefaceri”.²³

Chipuri de oameni iluștri întâlnim și în rândul laicilor, referindu-ne aici la poetul Octavian Goga, care a fost prim-ministru al României în anul 1938. A fost omul providențial, nu un politician „de meserie”, ci un adevărat deschizător de drumuri. Părintele Liviu G. Munteanu pledează pentru păstrarea memoriei celor care au militat pentru binele acestei țări, care și-au pus în lucrare înțelepciunea și întreaga lor forță pentru binele obștesc.²⁴ Tot în același an (1938) a trecut la cele veșnice Mareșalul Alexandru Averescu

²⁰ G. L. MUNTEANU, „Noul Patriarh al României”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr 7, pp. 11-12.

²¹ L. G. MUNTEANU, „Prot. Ion Goron – La Academia Teologică”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr 7, p. 5.

²² L. G. MUNTEANU, „Prot. Ion Goron...”, p. 8.

²³ DR. L. G. MUNTEANU, „Regina Maria”, în *Viața Ilustrată* V (1938) nr. 7-8, p. 3.

²⁴ L. G. MUNTEANU, „Poetul erou”, în *Viața Ilustrată* V (1938), nr. 6, pp. 6-7.

(1859-1938), Prim-ministru al României, care în anul 1907 primește o grea misiune: aceea de a restabili ordinea „cruțând pe cât era cu putință orice vărsare de sânge de prisos”.²⁵

Sărbătorile – prilejuri de pastorație

Pentru creștini, „odihna” Domnului în mormânt semnifica încheierea odihnei prevăzute de Legea veche. În Iisus Hristos - prin jertfa, moartea și învierea Sa - se înțelege că „odihna în ziua a șaptea se deschide și se finalizează în ziua a opta, a învierii”. În acest sens, ne vorbește Epistola către Evrei despre o altă zi de odihnă, pe care o aduce Arhiepiscopul Hristos: „Dumnezeu hotărăște din nou o zi [...] precum s-a mai zis: Căci dacă Iosua i-ar fi odihnit, Dumnezeu n-ar mai fi vorbit după acestea de o altă zi de odihnă” (Evrei 4, 7; 4, 9). Aceasta este odihna lui Hristos, pe care El o împărtășea încă din petrecerea Sa pământească. Era odihna anticipată a împărăției.²⁶ La fel ca și ziua de duminică, sărbătorile de pe întreg cursul anului bisericesc sunt apropierea de noi, de Biserică, a bucuriei date de Dumnezeu. Pe de o parte, întreaga viață a Bisericii este o sărbătoare fără sfârșit, iar pe de altă parte, este pregătirea pentru ultima sărbătoare: împlinirea tuturor bucuriilor, a luminii însăși, în Dumnezeu. Așa înțelegem motivul pentru care fiecare sărbătoare este clădită pe o dublă structură: de pregătire și de împlinire. Înainte de sărbătoare există întotdeauna pregătire prin purificare, post și rugăciune. Adevărata celebrare este întotdeauna o participare activă, nepuțându-se ajunge la acea participare și la bucuria celebrării fără o perioadă de pregătire.²⁷

Părintele Liviu G. Munteanu abordează în scrierile sale și subiecte legate de sărbătorile sau praznicele din decursul anului bisericesc, de unde putem extrage și o serie de învățături pastorale.

Ne vom opri pentru început asupra unui articol intitulat „Ce se scrie de Paști”, unde autorul constată cu amărăciune ușurătatea cu care este tratată semnificația acestui praznic în rândul laicilor care, deși își revendică numele de creștin, nu mai văd Învierea Domnului ca pe un adevăr istoric, la care au fost atâția martori oculari, chiar și adversarii ai Săi. „Rămâi uimit – spunea Părintele Liviu G. Munteanu – când vezi cu câtă ușurătate se vorbește despre un fapt care nu-și găsește comparația în istoria lumii, un fapt care desparte ca o barieră de netrecut, lumea veche de lumea nouă. Este

²⁵ L. G. MUNTEANU, „A murit mareșalul Averescu”, în *Viața Ilustrată* V (1938), nr. 9-10, pp. 2-4.

²⁶ Pr. Prof. Constantin GALERIU, „Sfîntirea Templului. Ziua de odihnă – Ziua Învierii”, în *Ortodoxia* XXXIII (1981), nr. 2, p. 156.

²⁷ Alexander SCHMEMANN, „Sfîntirea timpului”, trad. Pr. Viorel SAVA, în *Anuarele științifice ale Facultății de Teologie în cadrul Universității Al. I. Cuza din Iași*, Tomul III (1995-1996), p. 56.

în această ușurință, nu numai necredință, ci o completă lipsă de seriozitate intelectuală, de discernământ rațional, de sete după adevăr. Îți face impresia că o intenție diabolică caută să semene îndoiala în suflete, să arunce vâlul întunericului asupra luminii, care a răsărit din mormântul de pe Golgota. Hristos, pentru acest lung șir de creatori și conducători ai opiniei publice din toate neamurile, a fost un geniu, un rabin, un revoluționar [...] și Și-a ispășit curajul de a modifica viața socială a neamului Său prin moartea pe cruce. Corpul Lui neînsuflețit a fost înmormântat de ucenici. A continuat să trăiască în sufletul celor ce L-au iubit, prin atâtea amintiri ale vieții Lui. A înviat în doctrina propovăduită mulțimilor de ucenicii Săi și în strălucirea bisericii, care învinge asupra păgânismului, luând conducerea vieții religioase în lumea timpului. Sf. Paști e sărbătoarea primăverii. A existat înainte de Hristos, încă de la începutul vieții omenеști pe pământ. [...] Creștinismul a monopolizat-o.”²⁸

Consecințele acestor stări de lucruri se văd în nivelul moral tot mai scăzut al societății și în tendința oamenilor de a trăi numai pentru sine și ambiții personale. Autorul mai observă că această concepție superficială cu privire la cel mai important eveniment din istoria umanității, generează și conflictele existente între oameni, care trec „din conflict în conflict cu semenii, fără a recunoaște vreo autoritate în afară de propriile îndemnuri, fără a mai avea nimic sfânt, fără a se mai teme de responsabilitatea ce o au în fața legilor și a lui Dumnezeu”.

Sfântul Apostol Pavel spune: „Dacă nu este înviere a morților, nici Hristos n-a înviat. Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră. [...] Dar acum Hristos a înviat din morți, fiind începătură (a învierii) celor adormiți” (1 Corinteni 15, 13-14, 20). În centrul învățaturii creștine se află învierea lui Hristos, care mai mult decât orice, îl ridică pe Domnul Iisus în ochii tuturor creștinilor, prin care am fost răscumpărați din robia păcatului strămoșesc și a morții, de beneficiul căreia putem avea nădejdea realizării promisiunilor viitoare.²⁹ Același autor mai spunea: „Învierea alungă întunericul neștiinței și rătăcirilor, insuflă nădejdea în fericire. Hristos Cel înviat este chezașia caracterului divin, absolut și etern al învățăturilor și promisiunilor Lui. Dumnezeu despre care ne-a vorbit El, este singurul, adevăratul Dumnezeu, creatorul și susținătorul lumii: un Tată iubit, Care-Și trimite Fiul să ne mântuiască din păcat, să ne învețe a-I cunoaște voința, să ne ofere ajutorul în lupta împotriva răului, să ne călăuzească pe drumul fericirii veșnice. Hristos Cel înviat este chezașia propriei noastre învieri. În El, toți câți

²⁸ Dr. G. L. MUNTEANU, „Ce se scrie de Paști”, în *Viața Ilustrată* VII (1940), nr. 5, p. 4.

²⁹ Dr. G. L. MUNTEANU, „Ce se scrie de Paști”, p. 5.

ne-am făcut vrednici de jertfa Lui, ne vedem la ziua învierii părtași bucuriei destinate celor drepti”.³⁰

Părintele Liviu G. Munteanu deplânge starea umanității la începutul Celui de-al Doilea Război Mondial, pentru că apelurile creștine la înțelegere nu au fost luate în seamă de cei care „au crezut mai mult în puterea tratatelor, în puterea banilor și puterea armelor”.

Autorul arată că înainte de războiul despre care vorbim, a fost un alt război: cel ideologic, prin infiltrarea unor ideologii opuse principiilor creștine, pe temeiul cărora se poate menține o atmosferă internațională de armonie și bună înțelegere între popoare.³¹ Această stare de lucruri este așternută în vârful condeiului eruditului părinte și profesor Munteanu, care arată că Nașterea Domnului din anul 1939 „surprinde popoarele lumii într-o nouă înclăștare sângeroasă cu perspective de durată, de mari distrugerii și vărsări de sânge”, când făuritorul păcii universale, Iisus Hristos, se întrupează. „De unde acest blestem care, după un scurt interval de timp s-a abătut mai crunt, mai fără nădejde de salvare a omenirii? Este cumva o dreaptă pedeapsă divină pentru împietrirea sufletului omenesc în fața chemării continue a Bisericii lui Hristos la o viață nouă, mai bună, mai frumoasă, mai rodnică în fapte ale mântuirii? Sau o răzvrătire a omului călăuzit de duhul mândriei satanice împotriva a tot ceea ce a clădit omenirea pe principiile lui Hristos?” – se întreba Părintele Liviu G. Munteanu, care dă și răspunsul: „Este și una și cealaltă. A premers descreștinarea societății omenesti, [...] i-a urmat o anihilare organizată a oricărei contra-acțiuni prin defăimarea Bisericii și dumnezeirii, prin desființarea ei; s-a sfârșit prin reacțiunea conservatoare a principiilor pe cari este clădit progresul zilelor noastre.” Potolirea acestor vărsări de sânge și încetarea războiului este posibilă doar prin lupta împotriva cauzelor care l-au generat. Redresarea sufletească propovăduită de către Biserică, prin slujitorii ei, este calea de încetare a acestui conflict, iar sunetul clopotelor de Crăciun, care anunță Nașterea Domnului Iisus Hristos, cheamă umanitatea să se înarmeze cu tărie și nădejde.³² După cum a anticipat, înclăștarea de forțe avea să întindă pe parcursul mai multor ani, iar neobositul păstor de suflete, Părintele Liviu G. Munteanu, prin cuvântul scris îndeamnă la restabilirea păcii. Astfel, el spunea în anul 1943: „Fie ca cel puțin la acest al cincilea Crăciun de cruntă războire, chemarea Mântuitorului la pace să găsească răsunetul împlinirii în sufletul lumii creștine, pornindu-se un suflu de apropiere de la neam la neam, de la om la om”.³³

³⁰ L. MUNTEANU, „Credința în învierea Domnului”, în *Viața Ilustrată* IV (1937), nr. 5, p. 20.

³¹ Dr. G. L. MUNTEANU, „Creștinătatea și războiul dintre frați”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr. 8-9, p. 10.

³² Dr. G. L. MUNTEANU, „Un Crăciun de tristeță”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr. 12, pp. 4-5.

³³ L. G. MUNTEANU, „Sărbătoarea păcii”, în *Viața Ilustrată* X (1943), nr. 12, p. 12.

La fel, sărbătorile laice se regăsesc în scrierile sfinției sale, ele fiind prilejuri de revigorare sufletească pentru popor. Este vorba de *Sărbătoarea Străjerilor*, sărbătorită la 8 iunie, fiind asociată cu ziua regalității (10 mai). Această zi este socotită o „sinteză a eroismului național încununat de roadele independenței, regalității și independenței țării Române, omagiază strădaniile trecutului, simbolizate în personalitatea celor doi mari regi, la fel, 8 iunie, sinteză a pregătirii generației de mâine, într-un spirit de disciplină și înaltă factură morală și națională, omagiază străduințele prezentului, inspirate și puternic dirijate de Majestatea Sa Regele Carol II, marele străjer. Două sărbători cu rădăcini atât de adânc înfipte în sufletul neamului, pe cât de important este trecutul, în prezentul României”.³⁴

Concluzii

Din analiza operei Părintelui Profesor Liviu Galaction Munteanu, se remarcă bogăția tematică pe care acesta a abordat-o, atât în palierul disciplinelor biblice, cât și pe tărâm misionar-pastoral, domenii pe care le-a investigat cu multă competență și rigoare științifică. Am putut vedea că personalitatea sfinției sale este una complexă, dânsul fiind înzestrat cu o pregătire teologică de excepție și cu o vastă cultură. Toate aceste calități le-a folosit în scopul unei misiuni pastorale de excepție. Erudiția și spiritul enciclopedic de care a dat dovadă, au făcut să fie un bun cunoscător al problemelor sociale din vremea sa, realizând o pastorație contextuală. Atent la nevoile credincioșilor, surprinde probleme de actualitate specifice vremii, dând răspunsuri pe măsura fiecăruia, „trage semnale de alarmă” asupra relelor sociale, arătând că singura soluție în vederea îndreptării lor este o conduită creștină în duhul evangheliei lui Hristos.

Opera sa este edificatoare și explicativă, oferind soluții, propuneri, sugestii pentru îndrumarea activității pastorale a preoților în parohii. În scrierile cu tematică pastorală, în care intenția autorului este trezirea conștiinței credinciosului, un subiect care ne reține atenția este punerea în valoare a *exemplului* sau *teologia modelului*. Pornind de la premisa că sfinții, prin conlucrarea cu harul divin au putut atinge înalte culmi ale desăvârșirii, oricine este însetat după sfințenie, o poate atinge. Totodată, praznicele și sărbătorile din decursul anului bisericesc sunt popasuri duhovnicești și prilejuri de revigorare sufletească. Ele nu au doar un caracter anamnetic, ci prin acestea credinciosul se face părtaș la marile evenimente din istoria mântuirii. Contextul în care Părintele Liviu G. Munteanu a scris despre unele sărbători, cheamă la un reviriment moral și social, în vederea realizării unui climat de pace între oameni, temă des întâlnită în scrierile sfinției sale.

³⁴ G. L. MUNTEANU, „Sărbătoarea străjerilor”, în *Viața Ilustrată* VI, nr. 6, p. 10.

În societatea în care trăim, o societate emancipată din punct de vedere cultural, dar în care pentru mulți, adevărurile religioase sunt socotite ca fiind perimate sau manifestând potrivnicie față de acestea, este imperios necesar ca din partea slujitorilor Bisericii să fie desfășurată o pastorație activă. Misiunea pe care a îndeplinit-o Părintele Liviu G. Munteanu, dusă până la sacrificiul suprem, este un exemplu elocvent, iar personalitatea sa, o paradigmă de pastorație.

Bibliografie

1) Ediții ale Sfintei Scripturi

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită cu binecuvântarea PF Părinte DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, EIBMBOR, București, 2015.

2) Cărți

- *Proloagele – Viețile sfinților și cuvinte de învățătură pe luna aprilie*, Tipărite prin străduința și binecuvântarea ÎPS Părinte Dr. Nestor VORNICESCU, Mitropolitul Olteniei, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, fără an.

- BENEĂ, Ierom. Grigorie (coordonator), Andreea INEOAN, Emanuil INEOAN, Andreea OPRIȘ, Adrian Nicolae PETCU, pr. Dorin SAS, Dragoș URȘU, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Părinte ANDREI, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2017.

- LEB, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Vasile, *Biserică și implicare – Studii privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2000.

- MUNTEANU, Prof. Dr. L. G. MUNTEANU, *Viața Sfântului Apostol Pavel*, Ediție îngrijită de Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan CHIRILĂ, ediția a II-a, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2004.

3) Studii

- BENEĂ, Olimpiu Nicolae, „Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu – Reper biografic și științific în spațiul biblic românesc”, în *Anuar IV (1996-1998) al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte BARTOLOMEU Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 2000, pp. 43-74.

- GALERIU, Pr. Prof. Constantin, „Sfințirea Templului. Ziua de odihnă – Ziua Învierii”, *Orthodoxia XXXIII* (1981), nr. 2, pp. 156-157.

- MORARU, Alexandru, „Centenar: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (1898-1998). Viața și activitatea Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii și al neamului”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tom IV, Tipărit cu binecuvântarea ÎPS

Părinte BARTOLOMEU Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Editura Arhidiecezana, Cluj, 2000, pp. 15-36.

- SCHMEMANN, Alexander, „Sfințirea timpului”, trad. Pr. Viorel Sava în *Anuarele științifice ale Facultății de Teologie în cadrul Universității Al. I. Cuza din Iași*, Tomul III (1995-1996), pp. 45-57.

- VASCĂ, Dr. Ioan, „Cuvânt înainte” în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe române din Cluj (1924-1930)*, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, pp. 3-4.

4) **Articole**

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „A murit mareșalul Averescu”, în *Viața Ilustrată* V (1938), nr. 9-10, pp. 2-4.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Ce se scrie de Paști”, în *Viața Ilustrată* VII (1940), nr. 5, pp. 4-6.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Credința în învierea Domnului”, în *Viața Ilustrată* IV (1937), nr. 5, pp. 19-20.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Creștinătatea și războiul dintre frați”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr. 8-9, pp. 9-10.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Mucenicul Gheorghe”, în *Viața Ilustrată* IV (1937), nr. 4, pp. 7-8.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Noul Patriarh al României”, în *Viața Ilustrată* VI (1938), nr. 7, pp. 11-12.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Poetul erou”, în *Viața Ilustrată* V (1938), nr. 6, pp. 6-7.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Prot. Ion Goron – La Academia Teologică”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr. 7, pp. 5-8.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Regina Maria”, în *Viața Ilustrată* V (1938) nr. 7-8, pp. 3-5.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Sărbătoarea păcii”, în *Viața Ilustrată* X (1943), nr. 12, pp. 11-12.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Sărbătoarea străjilor”, în *Viața Ilustrată* VI, nr. 6, pp. 10-11.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Sfântul Ilie”, în *Viața Ilustrată* XI (1944), nr. 7, pp. 1-3.

- MUNTEANU, Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction, „Un Crăciun de tristețe”, în *Viața Ilustrată* VI (1939), nr. 12, pp. 4-5.

5) **Documente de arhivă**

- Diploma de Bacalaureat, nr. 371/917, Arhiva Arhiepiscopiei Vadului Feleacului și Clujului.

- Absolutoriu, eliberat de Institutul Teologic Andreian Sibiu, nr. 495/1920, Arhiva personală Dr. Lia Drăgănescu, fiica Părintelui Liviu G. Munteanu.

PREȘCOLARITATEA FERICITĂ – PREMISA UNEI ADOLESCENȚE ECHILIBRATE

MIHAELA BRÂNZĂ

Abstract:

Early childhood represents an essential period in the life of a person. Parents have plenty of responsibilities to carry out. A Christian family builds a happy life asking unceasingly the help of God. The attention required by a baby from the first day should be offered without restraint. Every baby needs happy adults that react positively to its emotional expressions. When the two adults do their best to take care of the baby, avoiding unpleasant and traumatic experiences such as quarrelling nearby, the baby feels comfortable and confident to discover the world around it. The baby plays a lot and adults should not interrupt its attempt to find out more about the surroundings. This activity develops its perseverance and will. Thus adults should offer the best care during the first seven years of life. Communication with the child means a constant effort to answer their child's questions, playing with it and respecting its capacity to make decisions and carry out things by itself. The reciprocal respect must be built during the early childhood. The religious education is important in this critical development phase because it teaches the child to use the Christian knowledge about God as a landmark for the rest of the life.

Keywords: *Religious education, early childhood, confidence in life, parental love.*

Introducere: Primul an de viață al copilului – moment esențial de educație parentală

Bebelușii încep să învețe încă din burtica mamei. Odată aduși pe lume, ei continuă acest proces de învățare. Observarea lor atentă îi dezvoltă ca persoane preocupate să asimileze asiduu realitatea din jur. Au propriile gânduri, dorințe și nevoi. Unicitatea copilului se dezvoltă ca o minune în con-

tinuă desfășurare dacă părinții își acordă timp să-l privească în tăcere. El poate fi surprins privind spre o simplă undă de lumină minute întregi. Aceste momente sunt extrem de prețioase în dezvoltarea copilului. Adulții trebuie să nu-l întrerupă dacă îl văd implicat într-un efort de cercetare care îi captează pe deplin atenția. Copilul învață tot timpul ceva. Oferindu-i-se acest spațiu de explorare, copilul își formează treptat perseverența. Cercetările psihologilor au arătat că disponibilitatea părinților de a încuraja copiii de la vârstă mică să fie autonomi în rezolvarea problemelor, acordându-le încredere, a crescut capacitatea pruncilor de autocontrol¹.

1. Dragostea părinților – pârghia dezvoltării armonioase a copilului de la naștere

Respectul adulților întărește sentimentul de siguranță de care bebelușul are cea mai mare nevoie. Atașamentul față de părinți, îndeosebi față de mamă, se formează în primul an de viață. Atingerile blânde îl fac pe copil încrezător. Cu cât adultul este mai dispus să încetinească ritmul și să se relaxeze în momentele petrecute împreună, cu atât bebelușul devine mai cooperant și tinde să se liniștească². Brațele puternice și tandre ale tatălui transmit copilului multă siguranță și tihnă. Asemenea omului mare, și bebelușul își dorește să aibă autonomie. Pentru că simte imediat starea celor care îl îngrijesc, graba irascibilă și nerăbdarea acestora îl sperie, făcându-l anxios. Interacțiunea cu părinții poate de aceea să fie mai degrabă o sursă de neliniște pe care nu are cum să o înlăture. Atunci când bebelușii se simt în siguranță în mediul în care trăiesc încep o joacă autodirijată. Aceasta le dezvoltă abilități de învățare care în timpul preșcolarității le permite să își manifeste creativitatea, iar mai târziu, în timpul școlii, le intensifică curiozitatea de a afla lucruri noi și de a le asimila temeinic. Disponibilitatea adulților de a-și percepe copilul ca pe un dar care are ceva de împărtășit, chiar dacă nu începe să vorbească decât după 10-11 luni, este esențială pentru procesul de învățare pe care îl urmează pruncul.

Dialogul permanent de la naștere constituie baza dezvoltării ulterioare. Bebelușii cărora mamele li se adresează des în primul an de viață vorbesc mai mult după 12 luni. Limbajul limpede, despre lucruri care există, rostit într-o cadență lentă este preferat de bebeluș. Copilul înțelege ce i se spune și îi place să fie întrebat cu privire la ceea ce adultul intenționează să facă cu el în clipele următoare. Contactul cald cu părinții constituie o condiție

¹Walter MISCHER, *Testul bezelei Strategii de dezvoltare a abilității de autocontrol*, trad. Cristina Drăguliu, Curtea Veche, București, 2017, p. 72.

²Janet LANBURY, *Cum să educăm copiii mici cu respect și blândețe*, trad. Carmen Scarlet, Univers, București, 2020, p. 29.

obligatorie pentru dezvoltarea normală a copilului. Absența sau interacțiunea insuficientă cu un adult apropiat în acest răstimp împiedică formarea fundamentului încrederii în lume care reprezintă un element esențial în creșterea armonioasă a pruncului³. Un nou-născut schimbă în mod cert viața adulților. Ei înșiși trebuie să se adapteze la prezența copilului în spațiul casei. Solicitarea fizică merge adeseori până la epuizare ceea ce poate face ca stresul acumulat pentru grija copilului să afecteze relația dintre soți. Copilul simte imediat tensiunea dintre mama și tata care se răsfrânge și asupra sa într-un fel sau altul. Vocea ridicată și certurile pot să traumatizeze bebelușul și să-l predisună la stres. Bebelușul devine astfel susceptibil la orice formă de stres. De la o lună la alta, această stare se poate transforma într-o trăsătură de caracter. Atmosfera de liniște din familie este determinantă pentru formarea unui atașament care conferă siguranță copilului. În acest sens, sensibilitatea mamei față de expresiile emoționale ale bebelușului constituie un factor definitoriu în conturarea atașamentului securizant. Rutina zilnică se schimbă aproape complet pentru adulți. De aceea, sprijinul oferit unul altuia în perioada critică a primului an este esențial în detensionarea situațiilor conflictuale care pot afecta bebelușul.

Legătura emoțională se stabilește însă cu mult înainte de naștere. Raportarea părinților la copilul care se va naște contează considerabil. Aflat în placentă, copilul știe ce gândește mama în privința lui, dacă se bucură sau, dimpotrivă, se întristează că poartă un bebeluș înlăuntrul ei. Copilul care nu este acceptat și primit cu bucurie suferă din această cauză. Perspectivele de dezvoltare armonioasă se schimbă pentru acești copii. Atașamentul față de părinții care îl resping îi provoacă mai degrabă anxietate. Capabil de a înțelege și reacționa la emoții, copilul începe să construiască o adevărată strategie de exprimare a lor în funcție de atitudinea părinților⁴. Atunci când expresiile emoționale sunt respinse în mod repetat, bebelușul înțelege că emoțiile negative atrag ignorarea sau disprețul adulților și tinde să ascundă disconfortul pentru a nu avea parte de acest tratament nefiresc. În același timp, copilul își ascunde emoțiile pozitive pentru că învață că îngrijitorul nu este dispus să reacționeze la ele. Când copilul este primit cu bucurie, dialogurile emoționale care se stabilesc între el și părinți sunt încântătoare. Părinții îi acordă atenția cuvenită unui bebeluș și nu se lasă înfrânți de oboseala inerentă creșterii lui. Comportamentul părinților iubitori este predictibil pentru că este același. Copilul este înconjurat de afecțiunea adulților ceea ce îl face fericit. Pe această dragoste se construiește educația, în special cea religioasă.

³ Irina KARPENKO, *Pe cine educăm?*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, în vol. *Educarea copilului Sfaturi ale duhovnicilor și psihologilor ortodocși*, Sophia, București, 2013, p. 111.

⁴ H. Rudolf SCHAFFER, *Introducere în psihologia copilului*, trad. Thea Ionescu, ASCR, Cluj-Napoca, 2007, p. 144.

2. Educația religioasă din preșcolaritate – fundament pentru comportamentul adolescentin

Venirea unui copil în lume este considerată în teologia creștin-ortodoxă un moment cosmic care este consfințit în Taina Botezului. Educația religioasă are menirea să scoată la iveală noua viață pe care persoana o primește în cristelniță. Dialogul cu Dumnezeu revelează omului realitatea dumnezeiască a Sfintei Treimi pe care o percepe pentru că este mădular al Bisericii lui Hristos prin primirea Botezului⁵. O înlănțuire de evenimente minunate, inefabil de frumoase, vor construi legătura copilului cu Dumnezeu cel Atotștiutor și desăvârșit iubitor de oameni. Părinții trebuie să se preocupe mai întâi de propria formare duhovnicească dacă vor să aibă rezultate în educarea religioasă a odraslelor. Participarea la viața Bisericii îi îndeamnă la o viață creștinească adevărată care să fie în acord cu promisiunile rostite la slujba Cununii. Legătura dragostei dintre miri devine sacramentală odată cu săvârșirea Tainei Cununii. Nașterea unui copil nu poate fi întâmplătoare. Părinții credincioși știu că sunt co-creatori împreună cu Dumnezeu la aducerea pe lume a copilului. Responsabilitatea ce le revine îi cheamă înaintea icoanelor cu mult înainte de nașterea pruncului. Inima părinților conștienți de misiunea pe care o au în această calitate este pregătită să-l primească ca dar al lui Dumnezeu pentru ei. Părinții curați cu inima se apropie cu teamă de cele sfinte, incluzând aici propriul copil pe care îl așează prin nenumărate strădanii educative pe calea mântuirii. Acești părinți îngenunchează în rugăciune ca să găsească răspunsul adecvat creșterii copiilor.

Mântuitorul Iisus Hristos este un model uman inegalabil pentru că ne-a învățat adevărata voie a lui Dumnezeu⁶. Pacea și bucuria familială în Hristos înnobilează sufletele tuturor, de la mic la mare. Respectul se împletește delicat cu încrederea neștirbită. Acești adulți formează copii responsabili pentru că solicită ajutorul lui Dumnezeu în împlinirea poruncilor. Își doresc ca prin tot ceea ce realizează harul Duhului Sfânt să definească relațiile dintre ei. În ciuda prosperității materiale, deficitul de dragoste părintească, după cum definește psihologia lipsa afecțiunii, îi transformă din nefecire pe copii în egoiști, incapabili de compasiune⁷. Împietrirea sufletească este o povară care se întrețese organic și dă persoane mature singuraticе, care refuză pe termen lung angajamente afective, uneori chiar întreaga viață.

Strictețea oarbă în educația religioasă aplicată pruncului în copilăria mică influențează în rău dezvoltarea copilului. Lipsit de libertatea cu care

⁵Alexander SCHMEMANN, *Pentru viața lumii Sfintele Taine și Ortodoxia*, Basilica, București, 2012, p. 87.

⁶Serafim ALEXIEV, *Tâlcuirea Crezului*, trad. Gheorghită Ciocoi, Sophia, București, 2015, p. 68.

⁷Tamara FLORENSKAIA, *Pedagogia încrederii*, în vol. *Viața de familie*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, București, Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2009, p. 115.

este înzestrat omul de Dumnezeu, copilul se răzvrătește și caută ieșire din limitările severe ale părinților convinși de binefacerea exagerărilor la care supun copilul. Rugăciunea fără măsură, total nepotrivită vârstei preșcolare, participarea silită la slujbe lungi pierd receptivitatea naturală a sufletului copilului la viața religioasă. Nu e deloc de mirare că la șapte sau opt ani copilul minte și refuză să îndeplinească cuvântul adulților, fuge de rugăciune, post și biserică. Părinții trebuie să recunoască că se confruntă cu un eșec în alegerile educaționale prin care au dorit să-l apropie pe copil de lumea lui Dumnezeu. În plus, sunt părinți care reușesc să inducă copilului frici de pedeapsa divină. În lipsa educației religioase solide, părinții folosesc metode care nu au nicio legătură cu adevărata credință creștină așa cum o mărturisește Biserica noastră. Înțelegerile greșite ale unor imperative cultivate în cotidian și care mai păstrează doar fragmentar conținutul unor porunci dumnezeiești pot conduce la formarea în mintea fragedă a copilului a unei imagini distorsionate despre Dumnezeu. Ajunși la intrarea la școală sau, mai târziu, la vremea liceului, copilul întâmpină existența nu cu o inimă care cere ajutorul divin, ci cu temeri nejustificate care trebuie ignorate prin inserarea în atmosfera școlară creată de ceilalți copii. Mai ales perioadele preșcolare și cea preadolescentină reprezintă etape de criză în care copilul redefiniște potrivit experiențelor acumulate coordonatele realității, ceea ce îl face sensibil la schimbări care pot inspira teama⁸. Este ușor să găsești adolescenți care nu știu dacă au fost botezați într-o biserică ortodoxă, pentru care călăuzirea îngerului păzitor primit la Taina Botezului este o experiență necunoscută și căroro Persoana Mântuitorului Iisus Hristos le stârnește controverse, care seamănă cu desfășurarea unor povești potrivite preșcolărității și nu finalului de liceu.

3. Digitalizarea sistemelor educaționale versus trăirea vie a credinței

Digitalizarea tot mai incisivă a sistemului educațional îndepărtează mintea în formare a copilului de naturațea procesului de învățare specific creierului uman. Dezvoltarea virtuților precum răbdarea intrinsecă perseverenței și calmul necesar obținerii rezultatelor pozitive la școală devine dificilă. Reflecția firească adolescenței nu se concretizează în întrebări care să indice profunzime mentală. Ba mai mult, scrisul devine o adevărată corvoadă și nu un instrument fundamental pentru dezvoltarea ariilor corticale. Pedagogia postmodernă recomandă învățarea prin colaborare. Elevii sunt invitați să se folosească de grupul de prieteni pentru aprofundarea conținu-

⁸ Vasile THERMOS, *Sfaturi pentru o creștere sănătoasă a copiilor*, trad. Șerban Tica, Sophia, București, 2009, p. 128.

turilor școlare prin intermediul întâlnirilor reale și nu prin cele mijlocite de spațiul virtual al diverselor platformelor de studiu, precum este Microsoft Teams. Cercetătorii efectelor produse de mediile digitale asupra creierului au constatat cu ușurință că persoanele care discută despre noțiuni învățate cu interlocutori reali le memorează mult mai bine decât cei care folosesc ecranele conectate la tastaturi⁹. În mod evident, învățarea prin colaborare în spațiu real crește semnificativ capacitatea de reflecție. Totodată, specialiștii în neuroștiințe atrag atenția că prea mult timp pierdut în fața ecranelor dăunează sănătății psihice a copilului¹⁰. Incapacitatea de a formula întrebări în timpul lecțiilor care oferă cunoștințe noi în cadrul liceului este un semn de expunere excesivă la ecrane din anii copilăriei mici. Baby-TV și Baby-DVD reprezintă programe pentru preșcolari recomandate de producători rapace părinților neavizați și tracasați. Studiile din domeniul neuroștiințelor demonstrează că utilizarea digitalului inhibă capacitatea de învățare a copilului mic și prin urmare o poate afecta grav¹¹. În același timp, asigurarea timpului de somn necesar fiecărei etape de vârstă constituie o datorie a părinților care trebuie să stabilească și să încurajeze respectarea unui program de odihnă corespunzător în timpul nopții. Preșcolarul are nevoie de 10-12 ore de somn, iar un adolescent de 9 ore și ceva. Dificultățile de concentrare își explică astfel frecvența în rândul liceenilor.

În acest context postmodern, părinții și profesorii de Religie trebuie să facă educație religioasă. Și unii și alții pot să reușească în încercările educaționale dacă au propria experiență duhovnicească. Lumea mirifică, ruptă uneori total de realitate, pe care o propun mediile digitale nu poate fi combătută decât cu mărturisirea unei credințe vii trăite “în duh și adevăr” (*In*. 4, 24). Părinții vor ști astfel din propria luptă ce trebuie făcut în direcția apropierei de Dumnezeu a odraslelor. Profesorii de Religie pot să transmită acele informații care pun pe gânduri liceanul aflat mereu cu ochii adânciți în ecranul smart phone-ului și mai puțin sensibil la “datele” cu care operează credința. Părinții și dascălii de Religie au o îndatorire destul de grea pentru că ei trebuie să facă cunoscut un Dumnezeu Care are o ființă unică, dar compusă din trei Persoane, nesubordonate una alteia, ci mișcate de o iubire veșnică și nesfârșită, pe care o revarsă totodată asupra omenirii la aceeași măsură. Lipsiți de cunoștințe privind propria credință, mulți liceeni pendulează între agnosticism, ateism și indiferență. Părinții nu cunosc nici ei mare lucru despre cultul în care și-au botezat copilul. E firesc ca odrasla

⁹ Manfred SPITZER, *Demența digitală Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, trad. Dana Verescu, Humanitas, București, 2020, p. 66.

¹⁰ John COLEMAN, Suzie HAYMAN, *Părinții și tehnologia digitală Cum să crești generația conectată*, trad. Iulia Bodnari, Herald, București, 2017, p. 54.

¹¹ Manfred SPITZER, *Demența digitală Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, p. 129.

să se arate dezinteresată de un Dumnezeu despre care adulții apropiați nu știu prea multe. Educația religioasă se face de la naștere și cel mai târziu de la începutul preșcolărității, adică de la trei ani. Prezența la biserică alături de părinți de la vârstă fragedă este singura cale de a asimila credința în care au fost botezați.

4. Dragostea statornică dintre soți – condiție esențială a fericirii copilului

În familiile în care soții încearcă din răspuțeri să construiască un cămin plin de iubire Dumnezeu intervine și lucrează minunat în existența zilnică. Copilul învață astfel din modul de a trăi al părinților că a face faptele dragostei este cea mai bună cale pentru a arăta recunoștință față de binefacerile pe care Dumnezeu le dăruiește familiei lui. Dragostea pe care copilul o primește în copilărie trebuie să îi ajungă pentru întreaga viață. Timpul petrecut în familie trebuie explorat la maxim astfel încât odrasla să învețe ce este bucuria adevărată a vieții¹². Prezența tatălui are o înrăurire aparte în dezvoltarea copilului. De la el se învață un stil de autoritate. De dorit ar fi ca autoritatea părintească să fie conturată cu limite ferme impuse cu dragostea înțeleaptă care vede întotdeauna binele odraslelor pe termen scurt și lung. Sprijinul pe care îl oferă tatăl și prin simpla sa prezență statornică și iubitoare contează enorm pentru copilul ușor de influențat și de rănit în tumultul unei zile obișnuite. Este important ca tatăl să fie alături de copil în descoperirea lumii din jur pentru că îi insuflă încredere. Adaptarea la greutățile întâmpinate la vârsta tinereții când fiul sau fiica se hotărăște să meargă pe propriul drum este mai ușoară în cazul copiilor care au avut un tată iubitor, implicat în educarea lor¹³. Stăpânirea de sine care caracterizează bărbatul este preluată în comportamentul propriu de copilul atent la gesturile părintești. Autocontrolul este considerat astăzi drept factorul cel mai important în construirea unei vieți echilibrate. Or, tocmai echilibrul sufletec al tatălui îndeosebi, dar și al mamei deopotrivă, oferă o atmosferă de familie în care copilul se simte apreciat și iubit cu adevărat.

Toate virtuțile tatălui au un efect formativ asupra copilului. Dreptatea, cinstea, bunătatea, dragostea față de aproapele arătate de tată sunt adevărate ancore tari pe care pruncul le va folosi la rândul său, la momentul potrivit, spre binele lui și al altora. După nașterea primului copil, în multe familii are loc un fenomen trist, numit de psihologi “boala copilăriei”. Mama își mută toată atenția asupra copilului și tinde să neglijeze relația conju-

¹² Feodor BORODIN, *Cum să creștem un copil fericit*, trad. Diana Guțu, Sophia, București, 2021, p. 87.

¹³ Andrei LORGUS, *Darul tatălui Carte despre paternitate*, trad. Guțu Diana, Egumenița, Galați, 2017, p. 101.

gală. Ba mai mult, uneori tatăl este de-a dreptul înlăturat din îndatoririle care îi revin în creșterea copilului. Or, el are rolul lui precis și în îngrijirea copilului. Lipsa căldurii sufletești a tatălui nu poate fi suplinită cu nimic. Adesea, tatăl se retrage din efortul de creștere și lasă greul în seama soției. Nu durează mult ca epuizarea mamei să se manifeste. Familia este menită însă să ofere sprijin din două direcții bebelușului care vrea oricum să știe cât mai multe, cât mai repede. De asemenea, îngrijirea nou-născutului este cel mai potrivit mod de a verifica profunzimea prieteniei dintre cei doi soți. Iubirea lor se bazează pe calitatea prieteniei pe care au construit-o înainte de a se căsători. Odată venit pe lume, bebelușul face ca întreg sistemul familial să fie bulversat. Nervii sunt întinși și datorită lipsei de experiență a celor doi. Situațiile pe care le pot întâmpina cei doi soți pot fi deosebit de grele. Atunci când copilul este bolnav și necesită o îngrijire permanentă adulții se pot simți depășiți și se întâmplă să aleagă despărțirea definitivă. De aceea, prietenia adevărată trebuie să caracterizeze relația conjugală¹⁴. Orice obstacol poate fi înlăturat dacă cei doi soți s-au împrietenit suficient de mult înaintea nunții cât să rămână neclintiți în fața adversităților vieții. Relația de prietenie dintre soți rămâne o pârgie de fericire esențială în familie.

În condițiile lumii de astăzi este mai mult decât necesar ca sarcinile de creștere a copiilor să fie împărțite între soți în mod egal¹⁵. Profesiile pot fi afectate pentru că apar schimbări care sunt în avantajul familiei, dar în detrimentul carierei. Atunci când familia se mărește, adăugând noi membri, mama trebuie să aibă grijă de ea pentru a nu pierde sănătatea fizică și psihică. Dacă sprijinul reciproc nu există relația conjugală nu va mai funcționa după așteptările inițiale. Copiii vor fi primii care vor simți consecințele unei stări conflictuale între mama și tata. Ei poartă în suflet cel mai bun barometru al tensiunii existente între părinți. Nefericirea părinților întristează inima copilului și îi întunecă copilăria. Greșelile reciproce pot fi trecute cu vederea dacă părinții păstrează măcar dragostea de la începutul căsătoriei, adică cea care i-a unit prin mâna preotului. Toate relațiile familiale se bucură de sușuri și coborâșuri, însă ele dau ocazia cizelării umanității fiecărui membru în parte. Personalitatea copiilor se dezvoltă armonios dacă ambii părinți aleg să se implice responsabil în procesul de învățare pe care îl presupun interacțiunile familiale. Nicio familie nu poate semăna cu alta. Părinții învață în fiecare zi moduri noi de a răspunde situațiilor diverse de care au parte grație odraslelor. Se fac multe greșeli, însă părinții trebuie să răspundă cât mai adecvat, luând în considerare obiectivele pe termen lung

¹⁴ Nicolae TĂNASE, *Soțul ideal, soția ideală*, Anastasis, Sibiu, 2011, pp. 13-14.

¹⁵ Ecaterina BURMISTROVA, Mihail BURMISTROV, *Matematica vieții de familie. Două viziuni asupra căsniciei fericite*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, București, 2020, pp. 113-114.

pe care le urmăresc în educația copilului¹⁶. Întărirea relației dintre soți odată cu trecerea timpului este un semn bun al reușitei în viața de familie.

5. Eforturile educaționale din preșcolăritate construiesc cetățenia cerească viitoare

Preșcolăritatea este perioada în care copilul folosește la maxim resursele interioare ale adulților pentru a începe să clădească “casa pe stâncă”, după cum numește Mântuitorul Iisus Hristos tăria sufletului credincios care nu se abate de la calea nădejdiei (*Mt. 7, 25*). Perseverența și capacitatea de atenție voluntară merg mână-n mână. Ambele abilități se învață înainte de a merge la școală. Bebelușii se angajează în joc autodirijat pe care îl inițiază sub ochii adultului care este interesat să descopere prezența uimitoare a propriului copil. Crearea spațiului de joacă pentru bebeluș ține de perspicacitatea adultului și de disponibilitatea de a observa pruncul în tăcere, fără a interveni în încercările lui de cunoaștere a realității. Acest joc autodirijat îi crește dorința de a cerceta mai mult împrejurimile. În felul acesta copilul începe să persevereze, dezvoltând această capacitate fundamentală în evoluția unui om. Grădinița, la rândul ei, socializează copilul și completează educația din familie. Noile teorii ale învățării afirmă că una dintre metodele cele mai propice dezvoltării inteligenței este socializarea. Învățarea prin colaborare se recomandă de aceea generației de astăzi fascinată de ecrane. Întărirea voinței copilului se face în pași mici, începând cu primele luni de viață. Este important ca părinții să îl lase pe copilul preșcolar să ducă la bun sfârșit un lucru dacă îl poate face singur. În felul acesta i se respectă libertatea de a lua micile lui decizii.

Părinții credincioși interferează obiective educative clasice, cunoscute de toată lumea, cu cele care țin de sfera religioasă a vieții. Intențiile de ordin formativ ale părinților creștini sunt demarate sub ocrotirea Maicii Domnului, Preasfântă și Preanevinovată. Părinții care au nevoie de înțelepciune se roagă ei cu lacrimi fierbinți. Una dintre poruncile Mântuitorului cere curățirea inimii de toate relele (*Mt. 15, 19*). Prima responsabilitate a părinților creștini este de a împlini această poruncă. O inimă curată de părinte poate să crească un copil asemenea¹⁷. Păstrarea purității specifice copilăriei constituie condiția obligatorie pentru primirea în Împărăția Cerurilor (*Mc. 10, 14-15*). Părinții care reușesc în aceste eforturi educative asigură în fapt fericirea odraslei aici și în veșnicie: “Feriți cei curați cu inima, că aceia vor

¹⁶ Philip MAMALAKIS, *Principii ortodoxe de creștere a copiilor. Educarea lor pentru Împărăția lui Dumnezeu*, trad. Diana Stăciulescu, Sophia, București, 2017, pp. 31-32.

¹⁷ IRINEU, Episcop de Ecaterinburg și Irbişk, *Mamă, ai grijă! Călăuziri pentru creșterea și educarea ortodoxă a copiilor*, trad. Nicușor Morlova, Egumenița, Galați, f.a., p. 53.

vedea pe Dumnezeu.” (Mt. 5, 8). O inimă lipsită de răutăți cuprinde în ea pe Dumnezeu și se face organ al dragostei dumnezeiești. Pruncii crescuți de astfel de părinți pot fi considerați exponenți ai reușitei în dobândirea virtuților. Acești copii știu că sunt iubiți cu adevărat. Asigurarea unei atmosfere familiale calde presupune reguli și limite care subscriu cu gingășie poruncilor dumnezeiești. Înlăturarea rezelor care îl stăpânesc pe copil trebuie să aibă loc înainte de a împlini șapte-opt ani. Urmând modelul călugărilor care la depunerea voturilor monahale se îmbracă tainic în Marele Chip îngeresc, părinții credincioși au menirea să modeleze în sufletul copilului un chip îngeresc de raportare la realitatea zilnică. Aceasta se poate realiza atunci când părinții trăiesc după voia Mântuitorului Iisus Hristos pentru că El ne-a învățat respectul pentru viața dăruită de Sus.

Liceenii de astăzi recunosc cel mai adesea că principala problemă o constituie stresul. El reprezintă, după cum bine știu specialiștii în adicții, unul din factorii care determină consumul de droguri legale, precum țigările. Dragostea părintească primită pe sponci în copilăria timpurie determină o capacitate redusă a copilului de gestionare a întâmplărilor neplăcute care pot genera constant tensiune sufletească. Copilul are parte inevitabil de frustrarea specifică preșcolară, dar este important să învețe la vârstă mică de la adulți cum să o domolească și să o orienteze spre bine. Discuțiile purtate cu copilul de-a lungul anilor petrecuți în casa părintească sunt definitorii. Inevitabil, răbdarea adultului se transformă în îndelungă-răbdare. Există și situații triste. Furia revărsată neîncetat asupra copilului trezește frici și animozitate. În plus, lipsa zilnică îndelungată a părinților umple inima copilului de resentimente adânci. Mânia resimțită împotriva adulților semnificativi este considerată de psihologi drept una dintre cauzele adoptării consumului de droguri legale și ilegale la adolescență. Psihologii au confirmat de asemenea că stăpânirea de sine sau celebrul autocontrol este mai prezent la persoanele care se roagă. Motivul acestei situații este că acești oameni lasă în grija lui Dumnezeu situațiile de viață cu care se confruntă¹⁸. Potrivit ascezei creștin-ortodoxe, rugăciunea și cumpătarea au o legătură indisolubilă. Utilizarea acestora în preșcolăritate dezvoltă arii corticale care susțin obiceiul de a mânca cumpătat și de a-l însoți cu rugăciune. Este binecunoscut faptul că obiceiurile dezvoltate în primii ani rămân pentru toată viața. Ele sunt ușor de păstrat pentru că există la nivel neuronal circuite corespunzătoare lor, dezvoltate foarte devreme, din preșcolăritate. În epoca tehnologiilor digitale, o situație gravă observată de cercetători, și nu numai, este că obiceiurile care diminuează atenția voluntară, așa cum sunt jocurile pe cal-

¹⁸ Roy F. BAUMEISTER, John TIERNEY, *Voința. Cum să-ți redescoperi cea mai mare putere interioară*, trad. Ianina Marinescu, Paralela 45, Pitești, 2012, p. 265.

culator, ajung și ele să fie susținute de creier datorită plasticității de care se bucură acesta în copilărie¹⁹. Așa se explică de ce unii părinți sunt încă pasionați de astfel de metode de pierdere a timpului liber, ba chiar insistă ca și copiii lor să facă tot așa, punându-le la dispoziție tehnologia de ultimă oră.

Copiii suferă adesea de așa-numitul gol sufletesc. Dragostea părintească de la vremea primilor ani de viață nu a fost suficient de mare pentru a încărca sufletul copilului cu energia de a străbate viața cu avânt. Mulți preoți și psihologi creștini-ortodocși susțin că ceea ce lipsește tinerilor de astăzi este harul dumnezeiesc. Ei simt în fapt un dor sfâșietor după har, dar pe care nu-l pot defini ca atare pentru că nu au fost duși la biserică și nici nu au fost învățați să se roage și să caute cu stăruință pe Dumnezeu. Aceste lucruri trebuie învățate în copilăria mică pentru rațiuni foarte simple. În această perioadă și copilul și părinții pot comunica des. Depinde doar de cei mari să se arate interesați. Purtarea pruncului mai mic de șapte ani la biserică trebuie făcută de părinți, de ambii părinți. Acolo unde tata și mama împărtășesc același ritm al căutării lui Dumnezeu, copilul receptează lumea credinței prin comportamentul adulților, dedicat pe deplin slujirii poruncilor divine. Dragostea pentru Dumnezeu a părinților se revărsă asupra celor mici. Sufletul lor se întărește prin aprecierea pe care o primesc de la mama și tata. Acest fapt este suficient pentru a răzbate viața cu o atitudine încrezătoare și veselă. Adolescența unui asemenea copil crescut în iubire de părinți credincioși nu se mai află în bătaia vântului și nu mai poate fi rănită de influențele negative inerente acestei vârste delicate. Deciziile bune și sfinte se învață tot în preșcolăritate. Copiii îndrăgesc viața proprie și a celorlalți și o acoperă cu rugăciunea fierbinte către Dumnezeul cel Atotputernic. Părinții care i-au crescut rămân un far călăuzitor și o sursă permanentă de revigorare înaintea greutăților existenței. Sfatul și mângâierea primite de la ei în copilărie orientează tainic viața lor pe calea ce duce la Împărăția Cerurilor.

Bibliografie:

ALEXIEV, Serafim, *Tâlcuirea Crezului*, trad. Gheorghită Ciocoi, Sophia, București, 2015.

BAUMEISTER, Roy F., TIERNEY, John, *Voința. Cum să-ți redescoperi cea mai mare putere interioară*, trad. Ianina Marinescu, Paralela 45, Pitești, 2012.

BORODIN, Feodor, *Cum să creștem un copil fericit*, trad. Diana Guțu, Sophia, București, 2021.

¹⁹ Lucy Jo PALLADINO, *Copiii în epoca dependenței de tehnologie. Noile dispozitive digitale și riscurile utilizării lor excesive*, trad. Miruna Andriescu, Polirom, Iași, 2015, p. 60.

BURMISTROVA, Ecaterina, BURMISTROV, Mihail, *Matematica vieții de familie. Două viziuni asupra căsniciei fericite*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, București, 2020.

COLEMAN, John, HAYMAN, Suzie, *Părinții și tehnologia digitală. Cum să crești generația conectată*, trad. Iulia Bodnari, Herald, București, 2017.

FLORENSKAIA, Tamara, *Pedagogia încrederii*, în vol. *Viața de familie*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, București, Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2009.

IRINEU, Episcop de Ecaterinburg și Irbițk, *Mamă, ai grijă! Călăuziri pentru creșterea și educarea ortodoxă a copiilor*, trad. Nicușor Morlova, Egumenița, Galați.

KARPENKO, Irina, *Pe cine educăm?*, trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, în vol. *Educarea copilului. Sfaturi ale duhovnicilor și psihologilor ortodocși*, Sophia, București, 2013.

LANSBURY, Janet, *Cum să educăm copiii mici cu respect și blândețe*, trad. Carmen Scarlet, Univers, București, 2020.

LORGUS, Andrei, *Darul tatălui. Carte despre paternitate*, trad. Guțu Diana, Egumenița, Galați, 2017.

MAMALAKIS, Philip, *Principii ortodoxe de creștere a copiilor. Educarea lor pentru Împărăția lui Dumnezeu*, trad. Diana Stăciulescu, Sophia, București, 2017.

MISCHEL, Walter, *Testul bezelei. Strategii de dezvoltare a abilității de autocontrol*, trad. Cristina Drăgulin, Curtea Veche, București, 2017.

PALLADINO, Lucy Jo, *Copiii în epoca dependenței de tehnologie. Noile dispozitive digitale și riscurile utilizării lor excesive*, trad. Miruna Andriescu, Polirom, Iași, 2015.

SCHAFFER, H. Rudolf, *Introducere în psihologia copilului*, trad. Thea Ionescu, ASCR, Cluj-Napoca, 2007.

SCHMEMANN, Alexander, *Pentru viața lumii. Sfintele Taine și Ortodoxia*, Basilica, București, 2012.

Manfred SPITZER, *Demența digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, trad. Dana Verescu, Humanitas, București, 2020.

Nicolae TĂNASE, *Soțul ideal, soția ideală*, Anastasis, Sibiu, 2011.

Vasile THERMOS, *Sfaturi pentru o creștere sănătoasă a copiilor*, trad. Șerban Tica, Sophia, București, 2009.

V. RECENZII

PR. ALEXANDRU MORARU, *ISTORIA EPARHIEI ORTODOXE ROMÂNE A VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI 1921-2021. COMPENDIU*, ED. PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ/RENAȘTEREA, CLUJ-NAPOCA, 2021, 1000 P.

Părintele prof. univ. dr. Alexandru Moraru, ilustrul nostru magistru în Istoria Bisericii Ortodoxe Române care își desfășoară activitatea la Cluj-Napoca de peste 45 de ani, ne oferă, la împlinirea unui secol de la reactivarea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, o istorie foarte amănunțită a acesteia, având la bază volumul sfinției sale: *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, apărut în două ediții (2001 și 2006) pe care îl completează și actualizează. Multiple aspecte legate de istoria acestei eparhii au constituit o preocupare constantă a cercetărilor sale¹.

¹ Redăm în acest sens titlurile lucrărilor apărute în volum:

- *La răscruce de vreme o viață de om: Nicolae Colan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului (1936–1957). După documente, corespondență, însemnări, relatări, impresii*, Ed. Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj-Napoca, 1989, 631 p.
- *Învățământul teologic universitar ortodox român din Cluj (1924-1952)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1996, 373 p.
- *Seminarul Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca (1952-1997)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, 480 p.
- *50 ani de învățământ teologic seminarial în Cluj-Napoca (1952-2002)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002, 539 p.
- *Catedrala Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului*, Ed. Arhidiecezană, Cluj-Napoca, 1998, 254 p.
- *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2001, 212 p + 8 ilustrații.
- *Scurt istoric al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului*, ed. a II-a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, 410 p. + 8 ilustrații.
- *Învățământul Teologic Universitar Ortodox Român din Cluj-Napoca. Schiță istorică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2009, 206 p.
- *Ortodoxia în Transilvania. Aspecte istorico-statistice privind orașul Cluj în anul 1922*, coautor Ioan Bolovan, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, 114 p.
- *Învățământul teologic universitar ortodox român din Cluj (1924-1952)*, ed. a II-a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, 488 p.

Cartea se deschide cu prefața ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei intitulată: *Reînființata Eparhie de la Cluj este moștenitoarea eparhiei ștefanieni din inima Transilvaniei*, urmată de *Mărturisirea* autorului, *Introducerea la ediția I și Cuvântul înainte la ediția a II-a*. Toate acestea sunt traduse și în limba engleză.

Lucrarea apărută prin colaborarea a două prestigioase edituri: Presa Universitară Clujeană și Renașterea, beneficiază de condiții grafice deosebite și este structurată în 5 capitole:

Capitolul I: *Mărturii despre vechimea creștinismului românesc* face o incursiune asupra răspândirii și dezvoltării creștinismului pe teritoriul țării noastre - evanghelizat de Sf. Apostoli Andrei și Filip - și în special în Transilvania până în secolul al XV-lea și prezintă Eparhiile de la Vad (între 1523-1651, cu 15 episcopi) și Feleac (Mitropolie, între 1488-1550, cu 4 întâistătători), ctitorii ale Sf. Voievod Ștefan cel Mare - desființate de autoritățile străine - care pot fi considerate rădăcinile centrului eparhial care funcționează la Cluj din 1921.

Capitolul al II-lea: *Reînvierea vechilor Eparhii de Vad și Feleac cu reședința la Cluj* enumeră demersurile forurilor bisericești ale Mitropoliei Ardealului pentru reînființarea unei Eparhii ortodoxe la Cluj, începând cu cele întreprinse de Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna în 1863, dar din pricina vitregiilor istoriei, acest lucru a fost posibil numai după Marea Unire de la 1918, fiind înființat un Consistoriu diecezan (în 1919) și apoi Episcopia (prin Lege votată de Senat în 29 martie 1921 și de Adunarea Deputaților în 22 iunie 1921, sancționată prin Decretul regal nr. 3235/18 iulie 1921), când este ales cel dintâi ierarh (28 septembrie 1921).

Capitolul al III-lea: *Viața și înfăptuirile ierarhilor ortodocși eparhioți de la Cluj (Cluj-Napoca)* este cel mai extins (pp. 89-572) și înfățișează pe larg și foarte bine documentat, biobibliografia și activitatea chiriarhilor Eparhiei din perioada 1921-2021 (Episcopii Nicolae Ivan și Nicolae Colan - devenit Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului între 1957-1967, Arhiepiscopul Teofil Herineanu și Mitropoliții Bartolomeu Anania și Andrei Andreicuț) pe tărâm administrativ-bisericesc, cultural, economic, misionar-social și ecumenic.

Aici sunt aduse în atenția cititorului multe realizări și evenimente din viața eparhiei: construcția catedralei (1923-1933, renovată la exterior între 1997-2001, în prezent în curs de pictare a interiorului în tehnica mozaic), înființarea Institutului Teologic Ortodox (1924, între 1925-1948 Academia Teologică, între 1948-1952 Institut Teologic de grad universitar, reînființat în 1990, iar din 1992 Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”), a Bibliotecii eparhiale (1922), a revistei *Renașterea* (1923-1950, serie nouă începând cu 1990), a Bibliotecii eparhiale (1922), a

Calendarului *Clujul Românesc* (1923, între 1941-1949 intitulat *Calendarul creștinului de lege răsăriteană*, își reia apariția din 2018 cu denumirea *Calendarul Renașterea*), a muzeului eparhial (din 2011 organizat în demisolul catedralei, deschis publicului larg), a Tipografiei diecezane (1926, relocată în 2015), a Bibliotecii eparhiale (1926, în prezent funcționează 14 magazine și puncte de vânzare în diferite orașe de pe teritoriul eparhiei), obținerea clădirii reședinței eparhiale (1934, fiind construite noi corpuri în 1939 și 1977), activitatea Școlii de cântăreți bisericești de la Nușeni - Alba Iulia - Cluj (1937-1948), a Liceelor Ortodoxe din Cluj (1944-1948), înființarea atelierului de lumânări (1945, relocat în 2013), înființarea Seminarului Teologic (1952, din 2021 Colegiul Ortodox „Mitropolit Nicolae Colan”, ridicarea la rang de Arhiepiscopie (1973), înființarea Editurii „Arhidiecezana” (din 2001 „Renașterea”, aflată în elita editurilor de profil), a Radioului „Renașterea” (1999), înființarea Mitropoliei Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului (2005, din 2012 Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului), înființarea revistei „Tabor” (2007), a Grădiniței „Sf. Stelian” (2010), a Centrului de Pelerinaje „Renașterea” (2011), a Centrului de Îngrijiri Paliative „Sf. Nectarie” (2013), a Brutăriei „Artos” (2020), construirea Campusului Teologic „Nicolae Ivan” (dat în folosință în 2014), evoluția numărului protopopiatelor și a teritoriilor lor, organizarea vieții monahale, opera filantropică și social-caritativă, Arhiepiscopia devenind furnizor de servicii sociale, canonizarea Sf. Ierarh Pahomie de la Gledin (2007) și a Sfinților Mucenici Năsăudeni (2008), vizitele la centrul eparhial ale secretarilor generali ai Consiliului Ecumenic al Bisericii W. A. Visser t Hooft (1962) și Emilio Castro (1985) și prezența în Arhiepiscopia Clujului a Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I (1993 și 2004) ș. a.

Capitolul al IV-lea: *Episcopii vicari* este dedicat vieții și activității ierarhilor care au îndeplinit această slujire la Cluj (din 1974 Cluj-Napoca): Justinian Chira-Maramureșeanul (1973-1990, între 1990-2016 Episcop al Maramureșului și Sătmarului - primul hirotonit în treapta arhieriei în catedrala din Cluj), Irineu Pop-Bistrițeanul (1990-2011, din 2011 Arhiepiscop al Alba Iuliei), Vasile Flueraș-Someșanul (1998-2019) - primul Episcop din Patriarhia Română destinat să coordoneze activitățile sectorului misionar-social și Benedict Vesa-Bistrițeanul (din 2020).

În capitolul al V-lea: *Alți slujitori ai Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului. Exarhi. Protopopi în funcție la centenar* autorul și-a luat osteneala de a alcătui și expune biografia membrilor permanentei Consiliului eparhial pe parcursul a 100 de ani: vicari administrativi, consilieri administrativi, consilieri economici, consilieri culturali, consilier de misiune și protocol, consilieri misionari, inspectori eparhiali, secretari eparhiali, exarhi ai mânăstirilor și schiturilor eparhiei (pe care le nominalizează), dar și secre-

tari de cabinet, inspectori de Religie în județele Cluj și Bistrița-Năsăud, protopopii celor 9 protoierii în funcție la centenarul Eparhiei. Buna administrare a eparhiei se datorează și acestor colaboratori apropiați ai chiriarhilor.

Concluziile finale sintetizează conținutul compendiului, evidențiind folosul existenței eparhiei Clujului pentru locuitorii și credincioșii din nordul Transilvaniei pe plan duhovnicesc, administrativ-bisericesc, cultural, economic-financiar, misionar-social și ecumenic.

Bibliografia selectivă cuprinde izvoare inedite (documente de arhivă) și edite, dicționare, volume, studii și articole.

Anexele completează demersul investigativ, dând monografiei de față (o adevărată carte de identitate a Arhiepiscopiei) un plus de valoare. Sunt redată documente: privitoare la reînvierea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului și alegerea primului ierarh, cuvântările ierarhilor eparhioți de la Cluj cu ocazia alegerii și instalării lor, acte referitoare la înființarea Mitropoliei Clujului, dar și fotografii (bisericele de la Vad și Feleac, biserica „Sf. Treime” - prima catedrală ortodoxă a Clujului, Catedrala Mitropolitană, Reședința Mitropolitană, clădirile școlilor teologice) și hărți ce ilustrează evoluția teritoriului canonic al eparhiei și sediile protopopiatelor.

Avem în față o carte de istorie bisericească complexă, așa cum ne-a obișnuit autorul, cu un bagaj enorm de informații și documentare solidă, redactată cu echilibru, mare precizie și multă acrivie, pentru care motive i se cuvin deosebite aprecieri. Îi menționăm și pe colaboratorii care l-au ajutat pe părintele profesor Moraru la realizarea monumentalei lucrări: Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, Dr. Paul-Ersilian Roșca și Dr. Vasile Rojneac (ultimii trei ucenici apropiați ai preacucerniciei sale).

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

DUMITRU HORIA IONESCU,
„SUB PAZA LUI DUMNEZEU, DRĂGUȚUL”,
PREFAȚĂ DE TEODOR BACONSCHI,
EDITURA TRINITAS, BUCUREȘTI, 2022

Dacă ar fi să rezum într-o propoziție cartea de eseuri a lui Horia Ionescu aș face-o după cuvintele pe care Kandinsky le-a scrijelit cu dalta pe casa sa din Murnau: „Frumosul e ceea ce vine din lăuntrul tău”. Acesta e sentimentul care m-a stăpânit pe întreg parcursul cărții luminându-mi setea de a-l descoperi în cuvinte pe Dumitraș.

Îl întâlneam cu douăzeci de ani în urmă în cabinetul patriarhului Teoctist, alături de mama sa Lidia, vorbind cu venerație de bunicul lui, părintele Dumitru Stăniloae. Auzisem o mulțime de povești despre ei în casa părintească, de când eram mic, dar nu i-am întâlnit niciodată până atunci. Era o legătură de familie pe care o înnodam din nou, ei rememrând amintirile legate de familia mamei, iar eu refăcând puzzle-ul amintirilor din poveștile bunicului sau ale mamei. Nu vorbeau prea mult, dar știau mereu unii de alții. Nici azi nu pot să-mi explic de ce nu l-am cunoscut personal pe părintele Stăniloae în condițiile în care bunicul se întâlnea destul de des la București cu dânsul.

M-a fascinat la Dumitraș nu doar căldura sufletească, ci și seninătatea de a privi lumea, modul relaxat de a fi orientat în cultură, fără pretenția de a da lecții, și bucuria dialogului care-l face să câștige prieteni, cum spune el. Eram interesat să văd cum a rezolvat el relația nepot -bunic într-un timp în care erai mereu criticat că nu poți ajunge la valoarea bunicului. Am înțeles din felul lui de a privi lucrurile că nu e necesar să ajungi la valoarea lui, ci să-i păstrezi memoria vie. Asta face Horia Ionescu prin tot ceea ce scrie, prin emisiunile la care participă și prin evenimentele pe care le organizează.

Cartea de față cred că este mai degrabă rodul prietenilor decât dorința autorului. Profesorul Marius Vasileanu, editorul cărții, cu acrvia cunoscută, a îngrijit ediția selectând textele din publicațiile în care au apărut, grupându-le tematic în șase capitole cu titluri incitante: Dumnezeu vindecătorul, Exerciții de gândire, Răbdarea ca sonet, Omul vitruvian, Tabula rasa și Ce poate fi mai important în viață.

Eseurile lui Dumitraș se bucură de inspirata prefață a domnului Baconschi, unul dintre cei mai lucizi gânditori ai fenomenului religios de azi, care ne propune o cheie de lectură a textelor prin prisma unui scriitor ce „e învățat fără ostentație, onest fără pretenția superiorității morale și dornic să dialogheze cu un public aflat dincolo de profesioniștii credinței...preocupat de marea temă a întâlnirii dintre Evanghelie și umanitate (mai ales cea occidentală) de azi”, preocupat de „recuperarea decenței fundamentale a omului pre-modern și utilizarea ei creativă, într-un context temporal radical schimbat de revoluția științifică, de predominantă mentalitate antropocentrică și de ambianța fragil democratică a lumii în care trăim” (p. 6).

Una din întrebările care ar putea argumenta apariția acestei cărți în peisajul sufocant al cărților tipărite azi este formulată chiar de autor într-unul din eseuri intitulat: „Teologia de zi cu zi”, unde se întreabă dacă există un loc pentru teologie în jurnalism. Mi se pare că întreaga carte răspunde, fără să-și propună neapărat, acestei nevoi, prin aspirația pe care o postulează, aceea de a lumina existența diurnă într-un sens vindecător, repunând în „piața ideilor” teme precum integritatea, cinstea, admirația sau credința.

Teologia, ne spune autorul, este capabilă să regenereze în om sensul pozitiv, spiritual, al existenței. Cartea este din acest punct de vedere un argument prin analizele pe care le generează și prin concluziile pe care le cuprinde, în formule de cele mai multe ori duhovnicești chiar și atunci când temele nu au neapărat un subiect teologic.

Chiar dacă nu și-a propus, cartea lui Horia Ionescu poate reprezenta un mod de a face teologie în lumea de azi, ce nu mai are răbdare cu lecturile fundamentale pentru că îi lipsește „exercițiul de admirație” al lecturii și nu mai pare atrasă de o mulțime de cărți „tehnice” pentru că s-a pierdut relația autor-cititor prin multitudinea definițiilor. Dumitraș ne amintește cuvintele lui Saint-Exupery: „ochii sunt adesea orbi. Trebuie să căutăm cu inima”. Aceasta ar fi și invitația Mântuitorului.

Cartea lui Dumitraș ne familiarizează și ne invită la lectură când ne vorbește de *Frații Karamazov* a lui Dostoievski, de *Jurnalul unui preot de țară* al lui Bernanos, de *Commedia* lui Dante, de *Metamorfozele* lui Ovidiu, iar bibliografia ar putea continua cu multe alte titluri pe care cititorii le vor putea descoperi la lectura cărții. Referințele sunt la fel de incitante când scrie despre filme, tablouri celebre sau evenimente din viața cotidiană a lumii.

Rămâi fascinat de modul în care filtrează evenimentele într-o cheie creștină cu mare bun-simț fiind convins că pecetea teologiei face ca lucrurile și faptele să nu se învechească, ci să devină atemporale.

De la articole teologice care expun teme curente asupra credinței și a anumitor pericope evanghelice, la critica de întâmpinare a unor romane,

care au făcut istorie în literatura lumii, Dumitraș ne poartă de mână prin locuri numai de el explorate, făcându-ne părtași la Frumosul din lăuntrul său.

Nu cred că Mântuitorul ne cheamă la altceva decât la descoperirea acestui frumos din noi în chipul smerit al celui ce dăruiește și nu cred că părintele Stăniloae a avut alt program teologic în opera lui.

Într-una din recente audiențe, Papa Francisc s-a adresat tinerilor preoți și seminariști amintindu-le cei patru stâlpi pe care se sprijină activitatea lor pastorală: spiritualitate, cultură, misiune și comunitate. Dacă ar fi să le recomand un manual n-aș avea nici o ezitare...ar fi cartea lui Dumitru Horia Ionescu.

CRISTIAN MUNTEAN

**PR. ALEXANDRU MORARU, ACADEMICIANUL IOAN LUPAȘ ȘI
ORTODOXIA ROMÂNEASCĂ - ATITUDINI,
CLUJ-NAPOCA, ED. RENAȘTEREA, 2020, 224 P.**

La Editura Renașterea a văzut lumina tiparului, în condiții grafice deosebite, un nou volum semnat de reputatul specialist în Istoria Bisericii Ortodoxe Române Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru dedicat laturii bisericești-ortodoxe a Acad. Pr. prof. univ. dr. Ioan Lupaș, la împlinirea a 140 de ani de la nașterea sa.

Cartea cuprinde 10 studii dintre care 8 au fost publicate în diverse periodice sau volume bisericești sau laice și 2 materiale inedite, toate fiind precedate de *Prefața* ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și *Argumente* și urmate de *Concluzii*, *Bibliografie* și *Anexă*.

În *Prefața* intitulată: *Părintele academician Ioan Lupaș este omul care s-a dăruit cu toată ființa Bisericii sale, învățământului și țării*, Părintele Mitropolit subliniază că două virtuți l-au însoțit pe cel omagiat în toată viața sa: credința în Dumnezeu și dragostea față de neamul său (p. 9).

În *Argumente*, autorul mărturisește: „în decursul activității noastre de preot și cadru didactic la disciplina Istoria bisericească, în învățământul teologic ortodox seminarial și universitar de la Cluj-Napoca, l-am avut drept model de urmat pe Preotul ortodox Profesor Academician Ioan Lupaș” (p. 11).

Primul studiu: *Ioan Lupaș - cleric și slujitor al Bisericii Ortodoxe Române. Aspecte generale* trece în revistă activitatea părintelui Lupaș ca profesor de Teologie la Sibiu, preot și protopop la Săliștea Sibiului, profesor la catedra de Istorie modernă a românilor și istoria Transilvaniei la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, profesor suplinitor la Academia Teologică din Cluj, membru în Adunarea Eparhială din Cluj, cercetător, autor de manuale școlare, dar și activitatea omiletică.

II. *Ioan Lupaș - cleric ortodox și istoric al Bisericii noastre - privire generală* înfățișează calitatea părintelui Ioan Lupaș de istoric al Bisericii străbune, istoric reprezentativ al românilor, mai cu seamă al celor din Transilvania, făcând referire la lucrările sale: *Istoria bisericească a românilor ardeleni* (1918) și *Mitropolitul Andrei Șaguna. Scriere comemorativă la serbarea centenară a nașterii lui* (1909), premiată de Academia Română, precum și la temele de cercetare care l-au preocupat, așa cum

rezultă din cele peste 1000 de lucrări publicate: vechimea credinței ortodoxe din Transilvania, viața și activitatea unor ierarhi de seamă din toate provinciile românești: Mitropolitul Varlaam al Moldovei, Mitropolitul Petru Movilă, Mitropolitul Sava Brancovici, Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, Mitropolitul Teodosie Veștemeanul al Țării Românești, Episcopii Gherasim Adamovici și Ioan Bob, Mitropolitul Iacov Stamati al Moldovei (ultimii doi transilvăneni de origine), Episcopul Vasile Moga, Arhiepiscopul Filaret Scriban, Mitropolitul Miron Romanul, Episcopul Nicolae Popea, Patriarhul Miron Cristea, Episcopii Nicolae Ivan, Roman Ciorogariu, Nicolae Colan, dar și alte teme legate de opera culturală, educativă și socială a Bisericii noastre în viața poporului român (p. 34).

III. *Activitatea istoricului Ioan Lupaș în cadrul Adunării Eparhiale Ortodoxe a Clujului între anii 1921-1945* arată că fiind deputat în această Adunare Eparhială încă de la constituirea ei, părintele Ioan a participat la evenimente istorice și culturale și i-a sprijinit pe ierarhi în toate acțiunile administrative, economice, culturale, patriotice și sociale (p. 185): s-a implicat în alegerea primului Episcop al reînviatelor Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului, susținând o cuvântare cu prilejul alegerii în această demnitate a Arhimandritului Nicolae Ivan, în cadrul pelerinajului organizat la Putna a vorbit despre viața și înfăptuirile Sf. Ștefan cel Mare, și-a adus o contribuție de seamă în ce privește reglementarea situației școlilor confesionale ortodoxe, a militat pentru obținerea terenului pentru construcția catedralei și a unei reședințe eparhiale, a fost reprezentant al eparhiei în Congresul Național Bisericesc de la București, a făcut parte din delegația Bisericii noastre la Congresul Ecumenic de la Stockholm din 1925, a luat atitudine față de plăgile sociale în perioada interbelică: sectarismul și alcoolismul, a propus ca rapoartele Adunării Eparhiale să fie publicate pentru a ajunge la cunoștința preoțimii și a păstoriților, a propus înființarea unei școli de cântăreți bisericești comune pentru Eparhiile din Transilvania, a rostit impresionante cuvântări în ședințele Adunării eparhiale prilejuite de împlinirea unui deceniu de la reînvierea eparhiei și de sfințirea catedralei.

IV. *Preotul Prof. Univ. Dr. Ioan Lupaș - cadru didactic la Academia Ortodoxă Română din Cluj (1934-1939)* oferă câteva repere biografice ale clericului, istoricului, politicianului și academicianului Ioan Lupaș, născut în 8 august 1880 la Săliștea Sibiului, cu studii la Liceul de Stat din Sibiu, Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din Budapesta (în 1904 obține doctoratul aici, cu tema: *Biserica Ortodoxă din Transilvania și unirea religioasă în cursul veacului al XVIII-lea*), membru al Academiei Române, arestat și deportat în lagărul de la Sopron, delegat la Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, secretar general al resortului pentru Culte și Instrucțiune Publică al Consiliului

Dirigent al Transilvaniei, deputat în primul Parlament al României Mari, fondator și codirector al Institutului de Istorie Națională din Cluj (1912-1945), Ministru al Sănătății și Ocrotirilor Sociale, apoi al Cultelor și Artelor, întemnițat la Sighet între 1950-1955, trece la cele veșnice în 3 iulie 1967 în București, fiind înmormântat în cimitirul de la Cernica.

În continuare este reliefată activitatea la Academia Teologică din Cluj unde a predat cursurile de Istoria Bisericii Române, la anii I și II, ca profesor suplinitor, la solicitările și insistențele Episcopului Nicolae Ivan, fiind omul de legătură dintre această instituție și Universitatea din Cluj unde era titular. A luat parte la toate examenele generale (de absolvire) ale studenților teologi, militând permanent pentru un învățământ de calitate.

V. *Ioan Lupaș - slujitor al învățământului teologic* detaliază aspecte din activitatea părintelui Lupaș la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu (1905-1909) care a predat Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Istoria patriei, Istoria universală, Caligrafia, Religia, Limba română și Limba maghiară, fiind nevoit să urmeze „pe cale particulară” cursurile acestui Institut pe care le-a absolvit, cu rezultate foarte bune, în 1908, condamnat la 3 luni de închisoare la Seghedin în același an de autoritățile maghiare este forțat în 1909 să se retragă. Partea a doua a studiului reia activitatea de la Academia Teologică din Cluj.

VI. *Aspecte din legăturile Patriarhului Miron Cristea cu istoricul Ioan Lupaș* prezintă strânsele relații de prietenie ce s-a înfiripat între cei doi încă de când Miron Cristea era secretar arhiepiscopesc, iar Ioan Lupaș cadru didactic la Sibiu. Amândoi „au urmărit promovarea intereselor Bisericii, ridicarea prestigiului ei și apărarea acesteia în fața dușmanilor Instituției Divine” (p. 95), fiind implicați în crearea și susținerea unor instituții bisericești și culturale (Institutul Biblic Ortodox, etc). Miron Cristea îl consulta pe părintele Ioan în probleme de istorie și legiuiri bisericești și au purtat o lungă corespondență.

VII. *Ioan Lupaș și Episcopul Nicolae Ivan* evidențiază relația de prietenie dintre aceste personalități, în pofida diferenței de vârstă de peste trei decenii. Fiind profesor la Liceul de Stat din Sibiu Nicolae Ivan îl remarcă pe Ioan Lupaș, ajutându-l să urmeze cursuri universitare în străinătate. În 1921 Ioan Lupaș s-a aflat în fruntea unei grupări care l-a susținut pe Arhimandritul Nicolae Ivan care a fost ales Episcop la Cluj, în 1934 a făcut parte dintr-un grup de intelectuali care au inițiat numirea ierarhului Nicolae Ivan ca Arhiepiscop. La ceremoniile de înmormântare Ioan Lupaș a creionat chipul și realizările Episcopului Nicolae într-o frumoasă cuvântare.

VIII. *Ioan Lupaș și Episcopul Nicolae Colan* vine ca o continuare a celui precedent și aduce în atenția cititorilor faptul că cei doi clerici cărturari au fost școliți la Sibiu (unde probabil s-au cunoscut). Episcop al

Clujului, Nicolae Colan va solicita părintelui Lupaș, Ministru al Cultelor și Artelor, subvenții pentru publicațiile eparhiei: *Viața Ilustrată* și pentru seria *Cărțile Vieții*. În 1938 acesta din urmă întocmește un raport către Academia Română propunând ca vlădica de la Cluj să fie primit între membrii acestui for. Este redat memorabilul cuvânt al părintelui Ioan rostit la aniversarea a 50 de ani de viață de către Nicolae Colan, în 1943, iar doi ani mai târziu în cadrul Adunării Eparhiale îl va elogia pentru curajul de a rămâne în mijlocul păstoriților săi în perioada hortystă (1940-1944). Există o scrisoare prin care Ioan Lupaș își exprima dorința de a fi înmormântat de Nicolae Colan, dar acesta va trece la Domnul cu câteva luni înaintea lui.

IX. *Confesiune și etică în predicile lui Ioan Lupaș* face o analiză a cuvântărilor părintelui Lupaș din timpul slujirii sale de protopop la Săliște cuprinse în volumele *Cuvântări bisericesti* și *Căzut-a cununa capului nostru...*, identificând teme ca iconomia mântuirii realizată de Iisus Hristos prin Întrupare, Jertfă, Înviere, Înălțare, credința, nădejdea și iubirea creștină, rugăciunea, munca cinstită, lupta împotriva păcatelor, faptele de milostenie, pocăința și Sf. Euharistie.

X. *Credință, moralitate și educație în lucrarea „Mângâiați poporul - cuvântări bisericesti” de Ioan Lupaș* demonstrează că părintele Ioan Lupaș, cleric de vocație și cu un deosebit talent oratoric, cunoștea temeinic învățătura Bisericii Ortodoxe și o mărturisea cu multă claritate, vorbind despre misiunea lui Iisus Hristos în lume, misiunea încredințată Apostolilor și urmașilor lor, persoana și lucrarea Duhului Sfânt, cele trei mari virtuți teologice, importanța rugăciunii și a faptelor bune, păcatele de moarte, dar și despre instrucția și educația tineretului, arătând rolul părinților, al dascălilor (care trebuie să fie cu adevărat luminătorii poporului, prin cuvânt și faptă) și al preoților.

Secțiunea finală *În loc de concluzii* sintetizează conținutul lucrării reiterând ideile de bază ale fiecărui studiu.

Bibliografia conține izvoare inedite (documente din Arhiva Institutului Teologic-Pedagogic de la Sibiu, Arhiva Academiei Teologice din Cluj și Arhiva Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului) și edite, cărți, studii și articole care îl au ca autor sau subiect pe părintele Ioan Lupaș.

În *Anexă* sunt redată patru predici ale publicate în diferite periodice în perioada 1907-1948.

Cartea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru este rezultatul unor serioase cercetări, valorifică importante documente de arhivă și pune la îndemâna cititorilor informații și aspecte deosebit de interesante.

VI. CRONICA FACULTĂȚII*

CRONICA FACULTĂȚII ÎN ANUL UNIVERSITAR 2020-2021

A. PERSONALUL DIDACTIC

1. Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia
2. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
3. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană
4. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă
5. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie
6. Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean
7. ÎPS prof. univ.dr. Ioan (Andrei) Andreicuț - pensionar
8. Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - pensionar
9. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel - pensionar
10. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb - pensionar
11. Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - pensionar
12. Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu - pensionar
13. Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta - pensionar
14. Pr. conf. univ.dr. Gabriel-Viorel Gârdan, începând cu semestrul II profesor
15. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
16. Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău - pensionar
17. Pr. conf. univ.dr. Cristian-Sebastian Sonea
18. Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu
19. Pr. conf. univ. dr. Radu Preda
20. Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moș
21. Conf. univ. dr. Nicușor Turcan
22. P. S. lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul (Valentin-Cosmin Vesa)
23. Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta - pensionar
24. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros
25. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru - prodecan
26. Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța
27. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci
28. Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perșa
29. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov
30. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Siladi
31. Diac. lect. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea

* Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoș Kerekes și Dacian But-Căpușan

32. Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, începând cu semestrul II conferențiar	36. Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa
33. Lect. univ. dr. Ana Baciu	37. Lect. univ. dr. Mihail Mitrea, începând cu semestrul II
34. Lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa	38. Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu
35. Lect. univ. dr. Marius-Dan Gheneșcu	39. Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar

B. CONDUCEREA FACULTĂȚII

Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia - decan,
 Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru - prodecan,
 Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - director de Departament,
 Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu – director al Școlii Doctorale „Isidor Todoran”

C. PERSONAL DIDACTIC AUXILIAR

SECRETARIAT

Pr. Cosmin-Vasile Trif - secretar șef Facultate
 Mirela Neli Turc - secretar
 Ec. Laura Cristina Vancea - secretar
 Dr. Teodora-Ilinca Mureșanu - secretar al Școlii Doctorale „Isidor Todoran”
 Ec. Dorina Petronela Moga - administrator șef Facultate
 Constantin Belei - informatician

BIBLIOTECA

Angela Rodica Baciu
 Diana Pop

D. LICENȚIAȚII FACULTĂȚII

SESIUNEA IULIE 2021

NIVEL LICENȚĂ

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. ALBERT I. MARIAN	5. CHINDRIȘ D. ION
2. BOICIUC L. GH. SERGIU	6. CIOARA M. D. DORU-LUCIAN
3. BUCȘA D. ADRIAN-DAN	7. CIOLOCA AL. DANIEL-ALEXAN-
DRU
4. BULBUC G. IULIU-GABRIEL	

8. CIURDAR M. MIRCEA-MIHAI	GORE-MIHAI
9. CIUREA I.C. CĂTĂLIN-MIHAI	25. MURARIU D. ȘTEFAN
10. DANILIU C. CIPRIAN-IONUȚ	26. MUREȘAN I. IOAN-BOGDAN
11. DOBOCAN S. A. ADRIAN-DANIEL	27. ONCIULEANU J. DORIN-LIVIU
12. DONCA G. D. GELU-ANDREI	28. PĂCURAR C. A. SERGIU-COSMIN
13. DURNEA R. BOGDAN-MARIAN	29. PĂLĂCEAN P. PAUL-ANDREI
14. GORGAN D. N. RĂZVAN-DUMITRU	30. PĂRĂU I. OVIDIU-DARIUS
15. HITICAȘ M. MATEI-GHEORGHE	31. PETRUCA A. ADRIAN
16. LĂZĂROIU A. IOAN-ARON-STELIAN	32. PÎNTEA I. SIMION-IONUȚ
17. LEACH T. GHEORGHE-GABRIEL	33. POP GH. ALEXANDRU
18. LOSTUN I. MIHAIL	34. RUSU P. ALEXANDRU-ANDREI
19. MAILAT I. A. IOAN	35. SĂLĂJAN C. L. DENIS DORU
20. MĂLĂIA D. ANDREI-LUCIAN	36. STROIAN T. DRAGOȘ-TEODOR
21. MELEG C. I. SERGIU-VLĂDUȚ	37. SUCIU P. I. MIHAI
22. MÎNDRUȚ A. RĂZVAN-ADRIAN	38. TALOȘ C. I. BOGDAN-CĂLIN
23. MOLDOVAN V. OCTAVIAN-IOAN	39. TOMPEA M. GH. FLORIN-MIHAI
24. MOTENTAN G. GRI-	40. TRIFINA V. ION-SEBASTIAN
	41. UNGUREANU V. ELEAZAR

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. CRIȘAN N. ALEXANDRA-ADINA	DINA
2. DRAGOȘ B. LOREDANA-GERAL-	3. ȘILDAN S. M. CRISTIAN-MIRCEA

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. ARDELEANU T. SEVAS-
TIȚA-ROXANA	7. LEUCĂ M. SEBASTIANA
2. COMAN N. RADU-VIOREL	8. MARIȘA. DOM-
NINA-DORINA-ARINA
3. COSTEA D. RĂZVAN	9. MIHIȘ V. MIHAI-ANDREI
4. HRENCIUC I. A. ADRIAN-IONUȚ	10. OPRINESCU GH. IOANA
5. ION F. ANTONIE	11. ȘOȘ M. DIANA-ELENA
6. JELNEAN N. TRAIAN	

MASTER

**SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ - CONSERVAREA,
ȘI CREAREA BUNURILOR CULTURALE**

1. AVRAM J. ANDREEA-DOINA	6. MUREȘAN GH. D. ADINA-GEOR-
GIANA
2. BABĂU R. M. MAGDA	7. NICULA GH. VASILICA-CRISTINA
3. CAVALERU AL. O. R. DANA	8. STANCIU G. CĂTĂLINA
4. DIACONU I. MELANIA-VASILICA	9. TOPAI N. IRINA
5. HERINEAN C. P. KARINA	

SPECIALIZAREA: BIOETICĂ-MORALĂ, ETICĂ ȘI DEONTOLOGIE

1. GONCEAR A. MIHAI	ȘTEFAN
2. KÖMIVES A. LORAND-EMANUEL	4. ȚINTOȘAN I. N. ADRIAN
3. SZAKACS N. M. ALEXANDRU	5. ZĂGREAN G. GEORGE

SPECIALIZAREA: CONSILIERE PASTORALĂ ȘI ASISTENȚĂ PSIHOSOCIALĂ

1. ANECHITEI-DIACU M. IULIAN	6. NAN M. FLORIN-IOAN
2. ARDELEAN R. RAUL	7. PLOSCA D. FLORIN-DORIN
3. CRIȘAN A. EVA-MIOARA	8. ROZ M. MARIN-TRANDAFIR
4. LOBIUC D. IOAN	9. ȚÎNTARIU ARPAD
5. MICU R. D. RADU MIHAI	

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ȘI HERMENEUTICĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ

1. BALINT S. SERGIU SIMION

SPECIALIZAREA: PASTORAȚIE ȘI DUHOVNICIE

1. CRIȘAN V. MARIUS MIRCEA	3. POP P. M. SERGIU IUSTIN
2. POP V. SERGIU VIOREL	

**SPECIALIZAREA: ISTORIA RELIGIILOR. GEOPOLITICA RELIGIILOR MONOTEISTE
(CREȘTINISM, IUDAISM, ISLAM)**

1. LAZĂR D. ALEXANDRU	3. POP I. DANA-ANCA
2. MUREȘAN V. SIMINA-MARCI-ANA	4. RUSU D. OANA-CRISTINA
	5. ȘAMȘUDEAN I. DRAGOȘ-IOAN

SESIUNEA SEPTEMBRIE 2021**NIVEL LICENȚĂ****SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ**

1. ANDREICA O. ALEX-OCTAVIAN	12. NICOARĂ AL. IOAN
2. BÎNDEAN N. EUGEN-HORAȚIU	13. PĂȚITU I. MARIAN-IONUȚ
3. BOLD I. FLORIN	14. RUSU L. PAUL
4. CHAR R. ADELIN-PETRIȘOR	15. SOVĂRĂȘAN R. I. IOAN-AUGUSTIN
5. CIRCA I. ALEXANDRU-IOAN	16. ȘTEF N. MIHNEA-CĂTĂLIN
6. CREȚA I. IOAN-GABRIEL	17. TCACIUC I. P. MARIAN
7. DEIAC F. FERNANDO-FLORINEL	18. TOȘA I. V. ANDREI-IOSIF
8. ISTRATE I. VASILE-ANDREI	19. VRĂJITORU L. GHEORGHE-IOAN
9. JIDVEIAN I. IOAN-MARIUS	
10. LĂCĂTUȘ F. I. RAUL-DANIEL	
11. MATEI A. G. DUMITRU	

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. BĂTĂRIGĂ I. V. ANDREI-IULIAN	3. POPA D. RAMONA-ANDREEA
2. DANJI M. ROXANA-CLAUDIA	

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. BRIE F. F. DENISA	3. LUPO N. VIOLETA
2. HORVAT N. M. DELIA-ROXANA	4. MIHIȘ S. VIOREL

MASTER**SPECIALIZAREA: ARTA SACRĂ CONSERVAREA, RESTAURAREA
ȘI CREAREA BUNURILOR CULTURALE**

1. JIDVEIAN I. IOAN-MARIUS

SPECIALIZAREA: BIOETICĂ-MORALĂ, ETICĂ ȘI DEONTOLOGIE

1. ACATRINEI G. BOGDAN-IOAN 2. ECHIM I. DARIUS-IONUȚ-SORIN

SPECIALIZAREA: CONSILIERE PASTORALĂ ȘI ASISTENȚĂ PSIHOLOGICĂ

1. IACOB A. ANDA-CARINA 3. ȚUȚUIANU G. MIHAI-CRISTIAN
-
2. POPA M. ANDREI

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ȘI HERMENEUTICĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ

1. SOCACI A. RAREȘ-CĂLIN

**SPECIALIZAREA: ISTORIA RELIGIILOR. GEOPOLITICA RELIGIILOR MONOTEISTE
(CREȘTINISM, IUDAISM, ISLAM)**

1. SAVIANU M. MILIAN-BENIAMIN 2. TODEREAN D. SIMION-VALERIU

**E. ASPECTE DIN ACTIVITATEA FACULTĂȚII DE TEOLOGIE
ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR****2020-2021****CONFERINȚE INTERNAȚIONALE:**

În zilele de 2 și 3 noiembrie 2020, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca s-a desfășurat, on line, Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, intitulat: *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?* La eveniment au participat ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, peste 70 de cadre didactice și cercetători, clerici și mireni de diferite confesiuni - ortodocși, catolici, protestanți - și cu preocupări diverse din țară (de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, București, Sibiu, Iași, Arad, Alba Iulia și Baia Mare, dar și de la Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima”, de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca, Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași, Universitatea de Vest din Timișoara și Universitatea „Hyperion” din București) și din străinătate (dintre care menționăm pe: Dr. Olga SEVASTYANOVA (Orthodox Research Institute of St. John Chrysostom), FR. EVANGHELOS THIANI, (Orthodox Patriarchal Ecclesiastical School:

„Archbishop Makarios III of Cyprus” Seminary in Nairobi, Kenya), Fr. Dr. John Ngige NJORGE (Kenya Methodist University), Fr. Dr. Néstor A. GÓMEZ MORALES (University of Denver, SUA), Prof. Andrés Mauricio QUEVEDO RODRÍGUEZ („Saint Thomas” University Bogotá, Columbia), Dr. Viorel COMAN (Kathilic University Leuven, Belgia), Drd. Marius Adrian CĂLIN („Ruprecht-Karls” Universität Heidelberg, Germania).

În cadrul deschiderii oficiale a lucrărilor, în calitate de gazdă, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a adresat un cuvânt de bun venit participanților. A urmat o scurtă alocuțiune a Prof. univ. dr. Adrian Petrușel, prorector al Universității „Babeș-Bolyai”. În prima sesiune de comunicări au susținut prelegeri: Înaltpreasfințitul Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului: *Întotdeauna, și în mod special în vreme de pandemie, este necesară pastorația și filantropia creștină* și Preasfințitul lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcop vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului: *Problema fricii în vreme de pandemie. Frânturi de gând*. În partea a doua a simpozionului, participanții au prezentat lucrări pe trei secțiuni: „Teologie”, „Muzicologie” și Artă Sacră”.

De asemenea, în cadrul manifestării științifice, a avut loc o expoziție personală retrospectivă de pictură și gravură a Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean, intitulată: *Răstigniri și troițe*.

În încheierea evenimentului marți, 3 noiembrie 2020, au fost prezentate concluziile simpozionului.

Simpozionul face parte din suita de manifestări științifice ale facultății, proiectate pentru anul universitar 2020-2021, și se încadrează în seria de evenimente organizate cu prilejul proclamării de către Sfântul Sinod al Bisericii noastre, a anului 2020 ca Anul omagial al pastorației părinților și copiilor și Anul comemorativ al filantropilor ortodocși români, pe tot cuprinsul Patriarhiei Române.

*

În zilele de 6 și 7 aprilie 2021 Facultatea de Teologie Ortodoxă a organizat conferința online Romanian Orthodox Old Testament Studies (ROOTS) cu titlul *Hermeneutică biblică: Vechiului Testament – tradiție și (post)modernitate [exigențe academice, cercetare biblică și exegeză liturgico-pastorală]*

Au fost susținute următoarele comunicări:

- Pr. prof. dr. John Behr (University of Aberdeea), *From Bible to Scripture*,

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Hermeneutica patristic-filocalică*,

- Pr. lect. univ. dr. Constantin Pogor (Institut Théologique Orthodoxe Apôtre Paul Bruxelles), *L'expression le livre de la vie a Qumran et dans les textes bibliques*,

- Pr. lect. univ. dr. Cezar Hârlăoanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași), *Frământături biblice contemporane: despre lectura Vechiului Testament*,

- Pr. lect. univ. dr. Cătălin Vatamanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași), *Ieremia 29, 4-14. O lecție profetică a trecutului pentru modernitate ?*

- Diac. lect. univ. dr. Iosif Stancovici (Facultatea de Litere, Istorie și Teologie - Universitatea de Vest din Timișoara), *Unitatea Psalmilor 119-133 (cântările treptelor respectiv Catisma a XVIII-a) din perspectiva cercetărilor exegetice patristice și a științelor biblice contemporane*,

- Lect. univ. dr. Eusebiu Borca (Departamentul de Teologie Ortodoxă - Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar de Nord din Baia Mare), *Semnificațiile duhovnicești ale recensământului din pustiul Sinai (Nm 1)*,

- Pr. lect. univ. dr. Ion Resceanu (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea din Craiova), *Vechiul Testament în arta universală: actul hermeneutic între descriptiv și normativ*,

- Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa, *Iubire părintească vs brutalitate în reprezentarea bizantină a jertfei lui Avraam.*

*

Centrul de Studii Misionare și Nomocanonice al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a organizat, on line, conferințele:

- miercuri, 12 mai 2021: *The Orthodox Church in Dialogue with the Evangelicals*, susținută de prof. Dănuț Mănăstireanu (Evangelical Theological Faculty Osijek - Croația),

- joi, 13 mai 2021: *Interfaith Dialogue and Christian Mission*, susținută de prof. Stephen B. Bevans (Catholic Theological Union in Chicago),

- miercuri, 19 mai 2021: *Andrei Scrima și rolul lui la Vatican II*, susținută de Dr. Viorel Coman (Catholique Universite Leuven, Belgia),

- joi, 20 mai 2021: *The Encounter of the Russian Orthodox Church with Local Religions in the Volga-Kama Region*, susținută de Dr. Alison Ruth Kolosova (University of Tartu, Estonia)

- vineri, 21 mai 2021: *The Western Side of The American Orthodoxy*, susținută de Pr. Patrick Cardine,

- miercuri, 26 mai 2021: *The Encounter of the Orthodox Theology with the Local Religious Practices in East Africa*, susținută de Pr. Dr. John Ngige Njoroge (Kenya Methodist University),

- joi, 27 mai 2021: *Challenges of the Indian Orthodox Church in a Pluralistic Society*, susținută de Pr. Samji Thazhathadathu George (Karunagapally, Kerala, India).

CONFERINȚE NAȚIONALE:

Facultatea de Teologie Ortodoxă și Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș” a organizat conferința on-line *Biblie și Cultură în mileniul III. Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania – 100 de ani de la naștere*, în seara zilei de 9 martie 2021.

Au rostit alocuțiuni: ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, P. S. Lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa Bistrițeanul și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății.

Au fost susținute următoarele comunicări:

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă – *Mitropolitul Bartolomeu și întâlnirea dintre cult - cultură - Scriptură*,
- Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie – *Concepte de morală creștină în notele subsidiare ale Ediției Jubiliare a Bibliei – Bartolomeu Valeriu Anania*,
- Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov – *Lectura Bibliei, versiunea Bartolomeu, de la comentariu la text*,
- Conf. univ. dr. Lucian Bâgiu – *Cum l-am cunoscut pe IPS Bartolomeu Anania*,
- Elena Maria Ganciu – *Mitropolitul Bartolomeu și căutarea sensurilor esențiale*,
- Nicoleta Pălimaru – *Poezia de inspirație biblică a lui Valeriu Anania*,
- Pr. Călin Florea – *Înaltul nostru Bartolomeu – Amintiri cu nectar*,
- Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa – *Lupta Mitropolitului Bartolomeu cu logosul/ Logosul în Cartea Psalmilor*.

Moderatorul manifestării a fost Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

*

Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului, Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB Cluj-Napoca, Asociația Medicală Română, filiala Bistrița-Năsăud, Centrul de Bioetică a UBB Cluj-Napoca, Societatea Română de Bioetică, Societatea Română de Istoria Medicinii, Societatea Națională de Inginerie Medicală și Tehnologie Biologică, Biblioteca Județeană „George Coșbuc”, Bistrița-Năsăud și Colegiul Consilierilor Juridici Bistrița-Năsăud au organizat al XX-lea Seminar de Medicină și Teologie cu tema: *Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: Complementaritate, dialog, unitate* care s-a desfășurat loc on line, în perioada 17-18 mai 2021.

În deschidere, IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a rostit un Cuvânt de învățătură. Prof. univ. dr. Adrian Petrușel, prorector al UBB și Acad. Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române au susținut alocuțiuni.

Participanți au fost teologi, medici, psihologi și specialiști din țară și străinătate.

Facultatea noastră a fost reprezentată de următoarele cadre, didactice, cercetători și studenți-doctoranzi care au susținut prelegeri:

- PS Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul (Valentin-Cosmin Vesa), *Sălășluirea tăcerii. Terapia liniștirii ca practică ascetică necesară pentru omul contemporan,*

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Sufletul - scânteia divină - izvor al tămăduirii personale și a aproapelui; Despre terapiile integrale: puterea sufletului*

- Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, *Sacroterapia: realitate poliedrică, multivectorială, religios-vertebrată. - „Lectură” pastorală integrative,*

- Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, Dr. Victor-Constantin Măruțoiu, *Modele Spirituale de vindecare. Ipostaza îngerului*

- Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, *Amenințarea bolii ca iminență a morții și reziliență duhovnicească,*

- Dr. Gabriel Noje, *Compașiunea – formă de terapie spirituală,*

- Drd. Bogdan Gabor, *Mediul virtual și sănătatea mintală. Soluții și terapii spiritual,*

- Pr. prof. univ. dr. habil. Ștefan Iloaie, *Cuvântul – Lucrare de mângâiere și tămăduire,*

- Protos. dr. Iuliu-Marius (Maxim) Morariu, *Scrisul autobiografic ca terapie – studiu de caz: Virgil Gheorghiu,*

- Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, *Mai este nevoie de Ecumenism?*

- Pr. prof. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan, *Poziții ale liderilor ortodocși cu privire la vaccinarea împotriva COVID,*

- Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, *O intervenție a Episcopului Nicolae Ivan în Senatul României, la 12 mai 1925,*

- Dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, *Școala clujeană de istorie ecleziastică în primele trei decenii ale secolului XXI,*

- Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, *O lectură teologică a secularizării,*

- Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean, Conf. univ. dr. Claudia CosminaTrif, *Divinul și frumusețea icoanei*

- Drd. Dan Nemeș, Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, Dr. Olivia Florena Nemeș, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, Pr. Alexandru-Dan Horvat, *Investigarea materialelor constitutive din icoana Sfântul Arhanghel Mihail.*

- Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean, *Armonia compozițională și cromatică în pictura lui Nicolae Grigorescu,*

- Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, *Sentimente,*

- Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, Drd. Dan Nemeș, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, Dr. Olivia Florena Nemeș, Dr. Andreea Darida, Dr. Ioan Darida, Dr. Victor-Constantin Măruțoiu, *Cercetări privind materialelor constitutive din altarul cu scena Sf. Iosif binecuvântat în fața morții de la Domul din Timișoara,*

- Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu, *Restaurarea unui epitaf*.

Pe parcursul Seminarului a putut fi vizionată online Expoziția „Izvoade românești”, autor: Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean.

Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a decernat, prin delegare de la Înălpreasfințitul Părinte Mitropolit Andrei, un tablou omagial amfitrionului celor XX de ediții al Simpozionului, d-lui Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta.

*

În zilele de 8 și 9 iunie 2021 Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, în sistem on line, Simpozionul național *Ortodoxia clujeană la ceas aniversar: Spiritualitate, Teologie, Cultură – 100 de ani de la reactivarea scaunului episcopal*.

În deschidere au rostit alocuțiuni: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”, IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, PS lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Prof. univ. dr. Adrian Petrușel, prorector al Universității „Babeș-Bolyai” care a transmis mesajul rectorului instituției, Prof. univ. dr. Daniel David, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Adrian Lemeni, directorul Școlii Doctorale a Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București.

Au participat peste 70 de studenți-doctoranzi în Teologie Ortodoxă de la Facultățile din București, Cluj-Napoca, Sibiu, Iași, Alba Iulia, Oradea, Arad și Craiova, dar și studenți-doctoranzi în alte domenii (Universitatea Națională de Arte „George Enescu” din Iași și Universitatea „Ovidius” din Constanța).

Lucrările simpozionului s-au desfășurat pe patru secțiuni: Teologie-istorie, Teologie sistematică, Teologie biblică și Teologie practică.

Facultatea noastră a fost reprezentată de următorii studenți-doctoranzi care au susținut comunicări:

Pr. drd. Cosmin-Florin Biriș – *Implicații juridice ale înființării Episcopiei de Cluj*

Pr. drd. Claudiu-Ionuț Boia – *Nicolae Ivan și ținuturile Sălajului*

Drd. Lucia-Antoaneta Câmpeanu – *Diaspora ortodoxă română din Germania – începuturile și provocările actuale*

Drd. Mădălin-Gheorghe-Lucian Trohonel – *Documente inedite privitoare la reînvierea vechilor eparhii de Vad și Feleac cu reședința la Cluj*

Pr. drd. Teodor-Marius Cornea – *Episcopul Nicolae Ivan, completări inedite la biografia sa*

Dr. Mircea Gheorghe Abrudan – *Înființarea Episcopiei Clujului în debaterile Parlamentului României din primăvara anului 1921*

Pr. drd. Ionuț Hens – *Nicolae Ivan și restituirea memoriei lui Baba Novac*

Drd. Gabriel-Nicolae Bleahu – *Relația universitară dintre Institutul Teologic Ortodox din München și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*

Pr. drd. Grigore-Toma Someșan – *Logos și abis la Dostoievski. Problema mântuirii în romanul Demonii*

Pr. drd. Anton-Viorel Pop – *Perspectiva creștină asupra sfârșitului vieții versus îndârjirea terapeutică*

Dr. Călin-Emilian Cira – *Singularitatea tehnologică. O perspectivă creștin-ortodoxă*

Drd. Grigore Chira – *Hristos – boier, în viziunea lui N. Steinhardt*

Pr. drd. Buda Iancu-Ionuț Buda – *Dimensiunea mesianică a primului psalm regal (Ps. 2.2)*

Drd. Marius-George Tănase – *Iov 19,25 -27: Teologia goel-ului și nădejdea învierii*

Drd. Mircea-Grigore Grec – *Ghehazi, ucenicul lui Elisei - între împlinirea misiunii și eșec*

Drd. Bogdan-Lucian Șoptorean – *Dumnezeul oștirilor în războiul nevăzut. Implicații spirituale ale numelui divin Yahwe Țebaot*

Drd. Iuliana-Anișoara Luțai – *Contribuția remarcabilă a IPS Bartolomeu Anania la apărarea demnității familiei creștine – factor de temelie al neamului românesc*

Pr. drd. Nicolae-George Barbu – *Inițiative catehetice și proiecte educative în Biserica Greciei (1821-2021) și în Ardeal (1921-2021)*

Pr. drd. Marcel Gheberta – *O predică inedită a episcopului Nicolae Ivan, în manuscris*

Drd. Alexandru-Cristian Lukacs – *Elemente canonice privind organizarea actuala a pastorației la nivel urban în comparație cu situația din capitalele Imperiului Roman (Roma și Constantinopol, sec. IV-V)*

Pr. drd. Eugen-Sebastian Teacu – *Grija Bisericii pentru formarea continuă a clerului. O evaluare a preocupărilor canonic-legislative în perioada obținerii Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române*

Drd. Ionela-Silvana Codrean – *Libertatea Cultelor în contextul Covid-19. Modificare a raporturilor dintre stat și culte (Franța și România)*

Pr. drd. Gelu-Valentin Porumb – *Evoluții și tendințe privind raportarea Statelor europene la viața de familie*

Pr. drd. Lucian Greabu – *Părintele Profesor Liviu Galaction Munteanu, ctitor al învățământului teologic ortodox din Cluj*

Drd. Crăciun-Ioan Lăcătuș – *Elite intelectuale rrome în cele două județe ale Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului*

Drd. Ionuț-Eugen Chifa – *Ioan Bunea, pionierul clujean al analizei fenomenului convertirii*

Drd. Mihaela Brânză – *Educația religioasă a preșcolarilor de astăzi între lume și Împărăția cerurilor*

Drd. Daniel-Matei Pop – *Elemente de istoriografie la 100 de ani de la reînființarea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului*

Drd. Mihai Nevodar - *Abordări pastorale recente în tanatologia românească. Elemente specifice de desomatizare într-o analiză comparată*

Pr. drd. Gabriel-Gheorghiță Doroftiese – *Din paginile unor muzicieni bucovineni: Arhidiaconul Mihai Ursuleac*

Arhim. dr. Simeon Pinteia – *Celebrarea liturgică pascală în tradiția catedrală aghiopolită și influența ei asupra dezvoltării ritualului pascal contemporan*

Pr. drd. Nicolae Vlad – *Școala clujeană de muzică bisericească: tradiție și continuitate*

Pr. drd. Emilian-Marius Făgădaru – *Preacinstirea Maicii Domnului în primele secole*

Drd. Johann Malaki – *Dreptatea lui Dumnezeu mai presus de Lege, după Romani, 9-11*

Protos. drd. Siluan (Claudiu-Aurelian) Farcaș – *Preoția sacramentală a Bisericii în lumina Cuvântării din Milet. O perspectivă paulină (Fap. 20,28)*

Pr. drd. Grigore-Dumitru Roșca – *Melchisedec, rege al dreptății și al păcii. O perspectivă biblică*

Diac. drd. Daniel Lucian Fărcaș – *Botezul cu Duh Sfânt în mărturia lui Ioan Botezătorul. O perspectivă iohaneică.*

Lucrările prezentate vor fi publicate în Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia, revista de specialitate a Școlii Doctorale „Isidor Todoran” din Cluj-Napoca.

Concluziile au fost prezentate de către Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu:

- Simpozionul a marcat centenarul reactivării vechilor scaune episcopale de la Vad și Feleac, cu reședința în capitala culturală a Transilvaniei, Cluj;

- Personalitatea Episcopului Nicolae Ivan a fost pusă în lumină prin relevarea unor aspecte inedite din viața sa, cvasi-necunoscute, extrase din documente de arhivă necercetate până acum;

- Majoritatea specialiștilor din domeniul istoriografiei bisericești sunt de părere că ar trebui alcătuită o nouă monografie dedicată Episcopului Nicolae Ivan, actualizată, bazată pe noi documente de arhivă, pe relațiile interpersonale ale ierarhului cu diferite personalități, activitatea pastorală, edilitară, filantropică și culturală;

- Centralitatea instituțională a Episcopului Nicolae Ivan în traiectoria calitativă a Academiei Teologice din Cluj;

- Evidențierea tradiției șaguniene în care a fost ancorată întreaga viață bisericească a reînființatei eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului;

- Tematica interdisciplinară a conferit lucrărilor prezentate de către doctoranzi un plus de interes, a suscitât discuții pertinente, a provocat interpe-lări academice și a propus posibile răspunsuri la multitudinea provocărilor cu care se confruntă cercetarea teologică doctorală contemporană;
- Simpozionul s-a bucurat de o prezență selectă a doctoranzilor din dife-rite centre universitare partenere ale Universității „Babeș-Bolyai”;
- S-a subliniat necesitatea ancorării cercetării doctorale pe o experi-ență spirituală autentică, pentru a nu se crea un hiatus între aspectele pur științifice ce țin de exigențele cercetării teologice de azi și viața spirituală;
- Comunicările științifice au fost bine articulate și provocatoare, iar schimbul academic dintre participanți a fost de cea mai bună calitate.

*

Luni, 13 septembrie 2021, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat, în sistem on line, Simpozionul Național Studentesc: *Exil și cimitir. Mai este posibil un acasă? Pandemia și răspunsurile Bisericii la provocările aduse de aceasta*. Au susținut comunicări studenți de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Sibiu, Iași, Arad și Oradea. Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul Facultății a rostit un cuvânt de deschidere.

Facultatea noastră a fost reprezentată de:

- Doru Denis Sălăjan, *Organizarea Diasporei Ortodoxe în lumina hotărârilor de la Sfântul și Marele Sinod din Creta* (coordonator: Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan),
- Dumitru Adrian Ciurea, *Căsnicia împreună cu Dumnezeu. Repere de oikologie biblică* (coordonator: Arhid. lect. univ. dr. Olimpiu Nicolae Benea),
- Marian Bota, *Celebrarea euharistică și riturile funerare. O paradigma occidentală* (coordonator: Arhim. dr. Simion Pinteia).

SUSTINERI TEZE DE DOCTORAT ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTO-RALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

- 14 iunie 2021: PARASCHIV Cristian-Mihail: *Concertul coral religios în spațiul românesc în creația compozitorilor: Gavriil Muzicescu, Sabin Drăgoi, Paul Constantinescu și Ion Popescu Runcu*, la specializarea Muzică bisericească și ritual, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
- 14 iunie 2021: GORDON Constantin, *Principii componistice în acți-unea de românire a cântării bisericești la Macarie Ieromonahul*, la spe-cializarea Muzică bisericească și ritual, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
- 13 iulie 2021: pr. VID Trandafir-Viorel, *Giacomo Daquino precursor al psihanalizei în perimetrul italian*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia,

- 13 iulie 2021: COROIAN Augustin (arhim. Andrei), *Relevanța pastorală a monahismului transilvănean din a doua jumătate a secolului XX*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia

- 13 iulie 2021: BĂLDEAN (căs. ANECHITEI-DIACU) Cristina Ana-Maria, *Paradigma americană în consilierea pastorală premaritală*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia

- 13 iulie 2021: pr. GREABU Lucian, *Preotul și profesorul Liviu Galaction Munteanu – păstor de suflete și martir al Bisericii noastre*, la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia

- 14 iulie 2021: pr. PETRESCU Adrian, *Slujirea pastorală a credincioșilor cu deficiențe de auz și vorbire în cadrul misiunii Bisericii*, la specializarea Misiologie și ecumenism alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel

- 14 iulie 2021: ȘERBĂNESCU Monica Valentina, *Școala creștin-ortodoxă – o perspectivă trans-disciplinară, pentru un management inovator. Liceul Pedagogic Ortodox Anastasia Popescu – studiu de caz*, la specializarea Omiletică și Catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon

- 15 iulie 2021: OARGA Cătălin Petru: *Rațiunile creației în Facerea 1-3*, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

- 15 iulie 2021: ONETIU Elena, *Dumnezeul cel viu. Exegeza unui concept*, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

- 15 iulie 2021: POHRIB Vasile-Alin (ierom. Arsenie), *Suflarea de viață* (ebr. תְּנִיחַ אֶת הַרוּחַ) (*Fac 2,7*). *Elemente de antropologie teologică veterotestamentară*, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

- 23 iulie 2021: pr. TĂRNICERU Rareș-Crăciun, *Aspecte inedite legate de începutul viețuirii creștine în provincia romană Pannonia (sec. II – IV)*, la specializarea Istorie bisericească universală, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb.

- 16 septembrie 2021, pr. CHIȘ Ioan-Tănase: *Părintele Arsenie Papacioc – omul lăuntric (Despre o arhitectură a prezenței)*, specializarea Teologie morală și spiritualitate ortodoxă, sub îndrumarea ÎPS. prof. univ. dr. Andrei Andreciuc,

- 16 septembrie 2021, pr. CLAPA Ioan: *Terapia imaginației în viața și gândirea Sfântul Sofronie Saharov*, specializarea Teologie morală și spiritualitate ortodoxă, sub îndrumarea ÎPS. prof. univ. dr. Andrei Andreciuc,
- 28 septembrie 2020, ABRUDAN Mircea-Gheorghe: *Biserica Ortodoxă și clerul militar din Monarhia Habsburgică între pacea de la Carlowitz și Primul Război mondial (1699-1914)*, specializarea Istorie bisericească universală, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, în cotutelă cu Pr. prof. univ. dr. Mihai Simion Săsăujan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Pateriarhul” a Universității din București,
- 29 septembrie 2021, pr. MILITARU Marius-Stelian: *Petru Emanoil Efesiu și importanța operei sale pentru muzica bisericească de tradiție bizantină din țările române*, specializarea Muzică bisericească și ritual, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,
- 30 septembrie 2021, IEDREAN Iustin Sorin: *Legământul lui Avraam (Fac 17,1-22) interpretarea și receptarea vechi-, inter- și nou-testamentară*, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,
- 30 septembrie 2021, MĂRCĂȘAN Bogdan-Vasile: *Dimensiunea extatică a actului profetic în Vechiul Testament*, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,
- 30 septembrie 2021, FIȘCU Dumitru-Toberiu: *Păcatele Regilor Saul și David în contextul amartiologiei Orientului Apropiat antic*, specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă,
- 30 septembrie 2021, pr. POP Ionuț-Marcel: *E-Biserica ? Exigențe ale misiunii ortodoxe în mediul digital*, specializarea Misiologie și ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel,
- 30 septembrie 2021, arhim. IONIȚĂ Andrei (Aurelian): *Boala, suferința, tămăduirea – o abordare teologico-medicală*, specializarea. Morală creștină, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie.

SUȘTINERI TEZE DE ABILITARE ÎN CADRUL ȘCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN”:

- 12 noiembrie 2020: *Spre o eshatologie profetică. Ecleziologia misi-onară în postmodernitate* a Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Din comisia de abilitare, prezidată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, au făcut parte: Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” - Universitatea din București), Pr. prof. univ. dr. Daniel Buda (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sf. Andrei Șaguna” - Universitatea „Lucian

Blaga” din Sibiu) și Pr. prof. univ. dr. Valer Bel (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca).

CONFERINȚE ALE INVITAȚILOR ROMÂNI ȘI STRĂINI:

Cu ocazia zilei Internaționale a Sfintei Scripturi, vineri, 13 noiembrie 2020, Pr. prof. dr. Eugen J. Pentiuc de la Holy Cross Hellenic College Boston (SUA) - doctor Honoris causa al UBB, la propunerea facultății noastre - a susținut online conferința: *Biblia cu comentariu. De la Glossa Ordinaria la Bible en ses traditions (BEST)*.

*

Miercuri, 24 februarie 2021, Prof. univ. dr. Andreas Schmidt (Kirchenmusikdirektor, Facultatea de Teologie Evanghelică Augustana Neuendettelsau, Germania) a susținut on line, la invitația Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, prelegerea academică cu titlul: *Singen und sagen - Zur Muzikauffassung Martin Luthers und ihrem Einfluss auf Evangelische Kirchenmusik/Cântând și zicând – concepția lui Martin Luther asupra muzicii bisericești evanghelice*. Moderatori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” și Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

*

Centrul de Studii Misionare și Nomocanonice al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a organizat miercuri, 2 iunie 2021, în sistem on line, conferința: *Dialogue and Mission at the Intersection of Three Continents. The Case of Arabic Theology*, susținută de dr. Evi Voulgaraki-Pissina (Atena).

EXPOZIȚII:

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj sub genericul „Salonul Icoanei Ardelene” a organizat expoziția *Izvoade și icoane*, găzduită în foaierea Bibliotecii Județene „Octavian Goga” din Cluj-Napoca, în perioada 18 decembrie 2020 - 14 ianuarie 2021. Aceasta a reunit lucrări (izvoade și icoane pe sticlă) realizate de Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean.

*

La Galeriile Făclia din Cluj-Napoca a avut loc luni, 12 aprilie 2021, vernisajul celei de-a II-a ediții a expoziției de Artă sacră. Expun Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu, lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa, lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, diac. Nicolae Bălan, studenți și absolvenți ai specializării Artă sacră din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: Călin Vădan, Gabriel Solomon, Elizaveta Mașchin, Andrei Lungu, Maria Silaghi, Loredana Lorinț, Vasile Adrian Belbe.

*

Consiliul Județean Cluj și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Cluj a organizat în perioada 12 mai-12 iunie 2021 manifestarea *Iconari clujeni în expoziție la Muzeul Memorial „Octavian Goga”* (Ciucea). Cele peste 20 de icoane pe sticlă sunt semnate de: Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean, monahia Iustiniana Kiraly (Mănăstirea Florești) și dr. Simona-Teodora Roșca-Neacșu, absolvente ale facultății noastre, specializarea Artă sacră.

*

Joi, 10 iunie 2021, în ziua Praznicului Înălțării Domnului a avut loc, la Muzeul Mitropoliei Clujului, vernisajul expoziției de grafică *Chipuri ale sfințeniei* a artistului plastic Aida Șușter-Boțan (26 de lucrări în creion și pastel care înfățișează portretele unor personalități ale Ortodoxiei și spiritualității românești). Au luat cuvântul Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean și Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi. Expoziția rămâne deschisă până în data de 3 iulie 2021.

*

În perioada 20 iunie - 5 iulie, în Spațiul cu artă contemporană din incinta Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc o expoziție cu lucrări de licență a unor absolvenți ai specializării Artă sacră. Coordonatorul proiectului este Lect. univ. dr. Marius-Dan Gheneșcu.

ALTE EVENIMENTE:

Luni, 28 septembrie 2020, studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca au participat, alături de dascălii lor, la deschiderea festivă a cursurilor anului academic 2020-2021, în condiții speciale, cu respectarea îndrumărilor bisericești și a regulilor impuse de autorități în perioada stării de alertă, ca urmare a măsurilor de prevenție și limitare a răspândirii coronavirusului. În parclisul facultății a fost săvârșită Sf. Liturghie de un sobor de părinți profesori în frunte cu P. S. lect. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul, care a susținut și un cuvânt de învățătură, urmată de Slujba de Te Deum la începutul Anului universitar în prezența Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”. A fost oficiată apoi slujba de binecuvântare a noii cofetării și a sălilor de sport din cadrul facultății dotată cu aparate de fitness izokinetic.

În Aula Mare a facultății au rostiti alocuțiuni: Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, Prof. univ. dr. Adrian Petrușel, prorector al UBB și Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății.

Prelegerea inaugurală cu titlul: *Fundamentele arhetipale ale Tainei Căsătoriei și primirea harului de către soți* a fost susținută de Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moș.

*

La începutul lunii octombrie 2020 Biblioteca Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a preluat o donație de circa 1750 de cărți și reviste de la pr. dr. Vasile Molnar (Strasbourg), provenite din biblioteca personală a sfinției sale sau obținute de la Liceele și Colegiile unde a funcționat ca profesor de cultură religioasă, de la unele personalități cum ar fi: Prof. univ. Paul Miron (Fribourg), Prof. univ. Karl Hayo Siemssen (Heidelberg), Renee Vidali Oger și Umberto Vidali (Luxemburg) sau Prof. univ. Asterios Argyriou (Strasbourg) și de la luptătorii anticomuniști refugiați la Paris Ion Remus Radina și Cicerone Ioanițoiu.

Publicațiile sunt în limbile: română, franceză, germană, engleză, greacă și rusă. Sunt ediții ale Sfintei Scripturi în diferite limbi, manuale, dicționare, tratate de Teologie, semnate de autori importanți din cele trei mari confesiuni creștine. Dintre periodice remarcăm: Service Orthodoxe de Presse (SOP) și prestigioasa revistă Contacts.

*

Martți, 13 octombrie 2020, Preasfințitului Părinte Episcop-vicar lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a săvârșit Sfânta Liturghie și slujba parastasului în biserica parohiei Luna de Sus, jud. Cluj, cu prilejul omagierii preotului martir Grigore Danciu, ucis de trupele hortyste în 13 octombrie 1944. În cadrul evenimentului a rostit o alocuțiune dr. Dacian But-Căpușan, cercetător la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, fiu al satului.

*

În lunile octombrie și noiembrie 2020, cu binecuvântarea și în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului și a Preasfințitului Părinte Episcop-vicar lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, au avut loc conferințele preoțești de toamnă în protopopiatele eparhiei. Pr. conf. univ. dr. habil. Gabriel-Viorel Gârdan a susținut o prelegere intitulată: *Dimensiunea filantropică a pastorației părinților și copiilor*

- 19 octombrie 2020, Protopopiatul Gherla (Mănăstirea Nicula),
- 20 octombrie 2020, Protopopiatul Beclean (Mănăstirea Dobric),
- 22 octombrie 2020, Protopopiatul Turda (Mănăstirea Mihai Vodă),
- 30 octombrie 2020, Protopopiatul Năsăud (Mănăstirea Cormaia),
- 3 noiembrie 2020, Protopopiatul Bistrița (Mănăstirea Strâmba),
- 5 noiembrie 2020, Protopopiatul Dej (Mănăstirea Cășiel).

*

Vineri, 23 octombrie 2020, în cadrul conferinței preoțești de toamnă a clericilor din Protopopiatul Huedin, desfășurată la Mănăstirea Piatra Craiului, dl. dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător științific la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române – Filiala Cluj și doctorand al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a susținut o prelegere intitulată: *Mari filantropi români*. Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, i-a acordat Crucea Transilvană pentru mireni, cea mai înaltă distincție a Mitropoliei Clujului, în semn de recunoștință și apreciere pentru bogata activitatea de înaltă ținută academică și pentru promovarea valorilor tradiționale creștine.

*

Asociația Internațională pentru Studii Misionare (International Association for Mission Studies, IAMS) va organiza la Cluj-Napoca, în anul 2023, în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă și Centrul de Studii Ecumenice și Interreligioase din Universitatea „Babeș-Bolyai”, conferința internațională: *Missions towards Human Dignity: Challenges from the Black Sea Region*.

Pregătirea științifică a viitoarei conferințe se realizează printr-o serie de mini-conferințe locale, la care participă teologi și misiologi din mai multe țări. Prima întâlnire de acest fel a fost găzduită de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în după amiaza zilei de 26 octombrie 2020, pe platforma zoom.

Au susținut prelegeri:

Pr. conf. univ. dr. Cristian-Sebastian Sonea (director adjunct al Centrului de Studii Ecumenice și Interreligioase al UBB): *The Mission of the Romanian Orthodox Church Towards Human Dignity*

Lect. univ. dr. Dumitru Cornel Vilcu (Facultatea de Litere UBB): *Questions from the City of Men: the Theological Concept of Dignity and Pluralistic Society*.

Moderator a fost Prof. univ. dr. Dorottya Nagy (Universitatea de Teologie Protestantă din Amsterdam), președinte al Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS).

*

În după amiaza zilei de 13 noiembrie 2020 a avut loc Întâlnirea Tinerilor Ortodocși din Cluj-Napoca (Protopopiatul Cluj II) la Parohia Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului” din cartierul Mănăstur, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății, a susținut conferința cu tema: *Dragostea și cultura imediatului. Căsătoria „ad experimentum”*. Evenimentul s-a desfășurat înainte de săvârșirea Tainei Sf. Maslu, în biserică, cu distanțare, pentru a respecta regulile impuse în perioada pandemiei.

*

Episcopia Ortodoxă Română a Europei de Nord a organizat în prima săptămână a Postului Nașterii Domnului o serie de conferințe online. Luni, 16 noiembrie 2020, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului a conferențiat pe tema: *Iisus Hristos - plinirea proorociilor: nădejde și încurajare în vremuri de restriște*, iar miercuri, 18 noiembrie 2020, Pr. conf. univ. dr. Radu Preda a susținut conferința: *Biserica și statul. Lecții din pandemie*.

*

În zilele de 23-24 noiembrie 2020 s-a desfășurat la Timișoara, simpozionul internațional cu tema: *Polis & Paideia. Temeiuri biblice și educație ascetică în Răsăritul creștin* organizat de Facultatea de Litere, Istorie și Teologie (Departamentul de Teologie) a Universității de Vest în colaborare cu Mitropolia Banatului.

Au susținut referate cadre didactice și doctori ai facultății noastre:

Lect. univ. dr. Paul Siladi: *Monahismul interiorizat sau despre dimensiunea universală a vieții ascetic*

Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa: *Regele David și experiența mistică a „rugăciunii inimii” în Psalmi*

Pr. dr. Cătălin-Veronel Varga: *Polis și Paideia din perspectiva dezvoltării istorice a sentimentului biblic religios*

Ierom dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu: *Relația dintre educație și asceză în autobiografia spirituală din spațiul ortodox în secolele XIX-XX*.

*

În data de 24 noiembrie 2020 s-a desfășurat colocviul pentru obținerea gradului profesional I la personalul clerical. S-au înscris 50 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și Vicariatul Ortodox Ucrainean, urmând ca aceștia să întocmească lucrări sub îndrumarea cadrelor didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Din comisie au făcut parte P. S. Episcop vicar lect. univ. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății și Diac. lect. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea.

*

Luni, 30 noiembrie 2020, cu ocazia prăznuirii Sfântului Apostol Andrei, cel Întâi Chemat, Ocrotitorul României, la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, împreună cu Preasfințitul Părinte lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Clujului, a oficiat Sfânta Liturghie, în sobor restâns de preoți și diaconi. Din sobor au făcut parte Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății, Pr. Grigorie Foltiș, duhovnic, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel și Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău.

Răspunsurile la strănă au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

*

Studentul Alexandru Lazăr (nivel master) a fost participat în cursul lunii noiembrie 2020 la emisiunea *Dincolo de aparențe* a televiziunii ASTV Bistrița, cu meditațiile:

- 12 noiembrie 2020: *Reflecții din literatura filocalică și în neuroștiințe*,
- 27 noiembrie 2020: *Ce ne spun creștinismul și neuroștiințele despre creșterea sănătoasă a copilului*.

*

Opera Națională Română din Cluj-Napoca alături de partenerii săi a oferit o surpriză muzicală de o spiritualitate aparte: rugăciunea „Tatăl nostru”, aranjată pe note de compozitoarea Felicia Donceanu, dedicată Zilei Naționale a României. Momentul solemn a fost interpretat de baritonul Florin Estefan și Ovidiu Lipan Țândărică - la toacă, acompaniați instrumental de Iulia Merca - clopote și Dumitru Rus - vibrafon. În lucrarea artistică a participat Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

*

În perioada 2-6 decembrie 2020 s-a desfășurat o serie de activități sub egida Săptămânii Facultății.

Miercuri 2 decembrie 2020 a avut loc conferința Prof. dr. Ștefan Munteanu (Institutul de Teologie Ortodoxă „Saint Serge” din Paris). cu tema: *Titlul, regruparea, ordinea și numărul cărților Vechiului Testament*. Moderator a fost Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

Joi, 3 decembrie 2020 a avut loc lansarea cărților: *Satul și spiritul românesc, între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmițerii credinței*, Lucrările Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, vol. I-II, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020 (coordonatori Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu) și a revistei Școlii Doctorale „Isidor Todoran”: *Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia*, an III (2020), nr. 1. Au prezentat: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a rostit o scurtă alocuțiune. Moderator a fost Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

Vineri, 4 decembrie 2019 a fost lansată revista: *Romanian Orthodox Old Testament*, 3.1 (2020) „Paula Bud - in memoriam”, și cartea: *Propovăduirea Evangheliei în era digitală. Impactul catehezei și al predicii asupra „genera-*

ției digitale” prin utilizarea noilor tehnologii ale informației și comunicării, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020 a Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci. Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Lect. univ. dr. Stelian Pașca-Tușa, P. S. Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, Prof. univ. dr. Adrian Opre, decanul Facultății de Psihologie și Științele Educației a Universității „Babeș-Bolyai” și autorul cărții. Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului a adresat un scurt cuvânt.

Vineri seara, 4 decembrie 2020, în cadrul evenimentelor dedicate Săptămânii Facultății, un grup restrâns de voluntari ai facultății, coordonați de dr. Teodora Ilinca Mureșanu, au împodobit bradul de Crăciun, cu decorațiuni handmade - confecționate chiar de ei, anul trecut.

Sâmbătă, 5 decembrie 2020, a avut loc vernisajul expoziției de artă: *Preocupări în pandemie*. Au expus cadrele didactice ale specializării Artă sacră (Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu, Lect. univ. dr. Claudia Trif, Lect. univ. dr. Răzvan Alin Trifa, Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, Asist. univ. dr. Victoria Grădinar și cadrele didactice asociate Gabriel-Ștefan Solomon și Arhid. Nicolae Bălan). Coordonați: Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean și Lect. univ. dr. Claudia Trif. A prezentat Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean. Expoziția este deschisă în perioada 5-30 decembrie 2020.

Sâmbătă, 5 decembrie 2020, la Capela Facultății, P. S. Benedict Bistrițeanul a săvârșit Slujba Privegherii în cinstea Sfântului Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, ocrotitorul spiritual al facultății. La final, Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultății, a rostit un cuvânt de învățătură.

Duminică, 6 decembrie 2020, în capela facultății Sf. Liturghie a fost săvârșită de P. S. Benedict Bistrițeanul înconjurat de un sobor de preoți și diaconi profesori. După citirea pericopei evanghelice, Preasfinția Sa a rostit un cuvânt de învățătură, vorbindu-le celor prezenți pe tema „Sfântul Nicolae, «moștenitorul» lui Dumnezeu”. Răspunsurile la strană au fost date de un grup de studenți dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu. La final, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății, a rostit un cuvânt duhovnicesc și a mulțumit ierarhului pentru binecuvântare și prezență în mijlocul comunității instituției de învățământ teologic.

*

În perioada 5-9 decembrie 2020 s-a desfășurat, on line, simpozionul internațional cu tema: *Sfințire, Desăvârșire și Îndumnezeire: Înțelegînd „Măsura vârstei deplinătății lui Hristos”*, organizat de Grupul de Cercetare Ortodoxă „Sfântul Ioan Gură de Aur” (format din teologi din Grecia, România, Serbia, Georgia, Marea Britanie, Franța, Belgia etc). Facultatea

de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a fost reprezentată de P. S. Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul care a susținut prelegerea: *Viața duhovnicească și îndumnezeirea în viziunea Sfântului Isaac Sirul* și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea care a susținut prelegerea: *Misiunea Bisericii cu privire la demnitatea umană*.

*

Miercuri, 9 decembrie 2020 a avut loc, on line, întâlnirea decanului Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia cu liceenii. Întâlnirea face parte din seria de întâlniri organizate de reprezentanții Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (UBB), în perioada următoare, online cu elevii interesați să afle mai multe despre oferta academică a UBB, despre cursuri, oportunități de studiu, practică și angajare.

*

În seara zilei de 9 decembrie 2020, P. S. Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a susținut on line, conferința: *Cum rămânem lângă aproapele când cuvântul de ordine e distanțarea ?* la invitația Asociației Tinerilor Ortodocși Români Banatul de Munte.

*

Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov a susținut în data de 9 decembrie 2020 conferința cu titlul: *Despre curajul marturisirii și înfruntarea persecuțiilor: evocarea vieții Înaltpresfințitului Părinte Mitropolit Bartolomeu Anania (1921-2011)*, pentru credincioșii Parohiei Ortodoxe Române din Krems - Austria (preot paroh Cezar Marksteiner-Ungureanu).

*

În zilele de 10 și 11 decembrie 2020, Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a organizat școala internațională de iarnă: *Direcții și teme de cercetare în Teologia contemporană*. Au luat parte și au susținut comunicări următorii studenți-doctoranzi ai facultății noastre:

- pr. Ciprian-Valentin Nicoară, *Dezvoltarea unei atitudini responsabile a creștinului în fața Sfintei Euharistii*,
- pr. Iulian-Paul Isip, *Exercitarea puterii în slujirea sacerdotală. Trecut și prezent. Repere în favoarea unui leadership clerical în postmodernism*,
- pr. Nicolae Ioan Boboia, *Jesus and tehe young. A theological perspective of evangelists*,
- Cristian-Marian Ciorăneanu, *Iubirea ca temei de tămăduire a conștiinței umane în era digitală*,
- Oana Bumbuc (Crețu), *Modele de comportament provocate de societatea consumeristă. O abordare teologică*,
- pr. Grigore-Toma Someșan, *Sensul salvific al frumuseții în romanul Crimă și pedeapsă a lui F. M. Dostoievski*,

- pr. Adrian Petrecu, *Slujirea pastorală a credincioșilor cu deficiențe de auz și de vorbire*,
- Daniela-Luminița Ivanovici, *Aspecte privind implicarea prințesei Irina-Eulogia Comnena în mișcarea anti-isihastă*,
- pr. Ionuț Hens, *Importanța personalității lui Marcu Eugenicul al Efesului în secolul al XV-lea*,
- Mihaela Gligan (Lukacs), *Tâlharii de pe cruce între simbol și realitate. O perspectivă exegetică*,
- pr. Raul-Ioan Glodean, *Romani 13, 1-7: imperativul unei atitudini în viziunea teologiei moderne. Scurtă analiză exegetică și teologică*,
- Mircea-Grigore Grec, *Elisei, succesorul lui Ilie Tesviteanul în slujirea profetică*,
- Marius-Stelian Martiș, *Chemarea la apostolat a Sfântului Apostol Petru*,
- Marius-Gheorghe Tănase, *Regalitatea lui Dumnezeu în textele isaianice*,
- Mădălin-Gheorghe-Lucian Trohonel, *Sfântul Calinic de la Cernica și Sfântul Ilarion de la Lainici - paradigme ale paternității și filiației spirituale*.

*

- Vineri, 11 decembrie 2020 a avut loc conferința internațională: *Engaging Orthodox Christian Theology with Today's World: Evil and Spiritual Combat in a Time of Pandemic*, organizată de Institute for Studies of Eastern Christianity din New York. Facultatea noastră a fost reprezentată de
- P. S. Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul: *Omul duhovnicesc și omul trupesc în fața pandemiei*,
 - Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan: *Mecanisme religioase de apărare în timpul primei pandemii din istoria umanității*,
 - Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea: *Demnitatea umană în timp de pandemie*,
 - Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru: *Este pandemia un rău? O perspectivă patristică*.

*

- Miercuri, 16 decembrie 2020 a avut loc, în mediul on line, în organizarea Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, a XV-a întâlnire a cadrelor didactice care predau disciplinele Omiletică și Catehetică în Facultățile și Departamentele de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română, sub genericul: *Provocări și strategii pastorale, omiletice și catehetice în vremea pandemiei. Perspective omiletice și catehetice în pastorația familiei și copiilor în contextul secolului al XXI-lea*. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susținut referatul cu titlul: *Forme de propovăduire în mediul virtual*.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației din cadrul UBB și Episcopia Ortodoxă Română a Italiei au organizat miercuri, 16 decembrie 2020 dezbaterile online cu tema *Educația religioasă la începutul secolului XXI între provocări și perspective*, în cadrul căreia a fost lansată o platformă educațională pentru disciplina Religie. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a susținut prelegerea intitulată: *Evadarea în esențial. Profesionalismul digital în perimetrul didactic al Religiei*.

*

În seara zilei de 16 decembrie 2020, IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și P. S. Benedict Bistrițeanul au fost colindați, la reședința mitropolitană, de un grup de studenți și profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă.

*

La Centrul Eparhial al Episcopiei Sălajului a avut loc joi, 17 decembrie 2020, cea de-a doua întâlnire din acest an a ierarhilor din Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului, sub președinția Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. A luat parte la lucrări și Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa.

*

Joi, 17 decembrie 2020, P. S. Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul a fost invitatul Asociației Studenților Creștin-Ortodocși Români Cluj în cadrul unei seri duhovnicești și a susținut, on line, conferința cu tema: *Nașterea Domnului Hristos în lume, nădejdea noastră*.

*

Duminică, 20 decembrie 2020, în Catedrala Mitropolitană, după slujba Vecerniei și programul catehetic *O seară cu Domnul Hristos și cu Preasfânta Sa Maică* în cadrul căruia Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a ținut o cateheză pe tema *Hristos în Vechiul Testament și în scrierile autorilor antici*, a avut loc un concert de colinde susținut de Corul Catedralei Mitropolitane, dirijat de Sergiu Stanciu, și de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

În data de 3 decembrie 2020 la Cluj-AM.ro, studentul senator Alexandru Lazăr a susținut prelegerea: *Întruparea Logosului și mântuirea omului. Reflecții asupra Praznicului Crăciunului*, fiind invitat al emisiunii *Clujul la zi*.

*

Joi, 28 ianuarie 2021, Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud a găzduit, în Sala de conferințe „Gavril Scridon”, lansarea cărții *Urme ale unor oameni de seamă*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020 a Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta.

Au luat cuvântul: jurnalista Cristiana Sabău, scriitorul Olimpiu Nușfelean, directorul cotidianului „Răsunetul” din Bistrița Menuț Maximinian, Marius Bălan, arhitectul Mariana Michiu și autorul.

Amfritrionul întâlnirii a fost pr. Ioan Pinteș, managerul Bibliotecii.

*

În data de 28 ianuarie 2021 au avut loc concursuri pentru ocuparea a două posturi didactice:

- profesor universitar la disciplinele: *Istoria Bisericii Universale; Elemente de geografie religioasă și confesional creștină; Diaspora ortodoxă și problemele ei*. S-a înscris și a promovat examenul: Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care în cadrul concursului a susținut prelegerea cu titlul: *Dimensiunea religioasă a războiului rece*.

- conferențiar universitar la disciplinele: *Studiul desenului; Icoana pe sticlă; Ritmul - modalitate de exprimare a armoniei în icoană; Mozaic și vitraliu*. S-a înscris și a promovat examenul: Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, care în cadrul concursului a susținut prelegerea cu titlul: *Arta vitraliului în Răsărit și Apus*.

În data de 29 ianuarie 2021 a avut loc concursul pentru ocuparea postului didactic de lector universitar la disciplinele: *Istoria și spiritualitatea Bizanțului; Limba greacă; Teologia și arta icoanei; Theological Propaedeutics*. S-a înscris și a promovat examenul: dr. Mihail Mitrea, care în cadrul concursului a susținut prelegerea intitulată: *Directții de cercetare în istoriografia bizantină contemporană*.

*

Cu ocazia hramului Facultății de Teologie Ortodoxă, Sfinții Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur au fost organizate mai multe manifestări:

Vineri 29 ianuarie 2021:

- dl. Luigi Bambulea, cercetător științific la Muzeul Național al Literaturii Române (licențiat al Facultății noastre) a susținut prelegerea festivă: *Semnificația culturală a teologiei. Două exemple*. Moderator: Pr. conf. univ. dr. Grigore-Dinu Moș.

- premiera câștigătorilor concursului de eseuri în cinstea Sfinților Trei Ierarhi (la care au participat studenți ai facultății la nivel licență, master și doctorat). Moderator: Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, prodecanul facultății.

- manifestare cultural-artistică, cu participarea profesorilor de la specializarea Artă Sacră: Tâlcuind icoana Sfinților Trei Ierarhi. Moderator: Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean. În perioada 29 ianuarie - 26 februarie 2021 la sediul facultății poate fi vizitată expoziția: *Interpretări plastice* care reunește lucrări ale Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean, Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu, Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, Lect.

univ. dr. Răzvan-Alin Trifa, Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, Asist. univ. dr. Victoria Grădinar, drd. Gabriel Ștefan Solomon.

- Slujba Vecerniei cu Litie, urmată de slujba Utreniei, săvârșită în paraclisul facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” de Preasfinția Sa Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, împreună cu un sobor de preoți și diaconi, profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă.

Sâmbătă 30 ianuarie 2021 la Catedrala Mitropolitană a fost săvârșită Sfânta Liturghie de Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. Din soborul de slujitori au făcut parte preoți profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Seminarul Teologic Ortodox din Cluj-Napoca.

La momentul rânduit din cadrul Sfintei Liturghii, Părintele Mitropolit Andrei a hirotonit întru preot pe Diac. lect. univ. dr. Paul Siladi (a fost hirotonit diacon Duminică 24 ianuarie 2021 în Catedrala Mitropolitană de către Înaltpreasfințitul Andrei).

În semn de apreciere pentru activitatea academică și pentru implicarea în misiunea Bisericii, Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa a fost hirotesit iconom stavrofor, iar Diac. lect. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea arhidiacon.

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

La final a luat cuvântul Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății care a mulțumit tuturor pentru participarea la aceste manifestări și a subliniat actualitatea Sfinților Trei Ierarhi și misiunea deosebită pe care au împlinit-o în societatea în care au viețuit.

*

În 4 februarie 2021, s-a desfășurat în sistem on line, colocviul pentru obținerea gradului didactic I la specializarea Religie ortodoxă, seria 2021-2023. Au participat 10 profesori din învățământul preuniversitar, din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmăruului, Episcopia Sălajului și Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților. Aceștia vor pregăti lucrările metodico-științifice sub îndrumarea cadrelor didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă și de la Facultatea de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității “Babeș-Bolyai”.

Din comisia constituită pentru colocviu au făcut parte: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății și Conf. univ. dr. Vasile Timiș.

*

Sâmbătă, 6 februarie 2021, s-au desfășurat, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă, lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, sub președinția IPS Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, precedate de slujba de Te Deum săvârșită în paraclisul cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” de PS Părinte Episcop vicar Benedict Bistrițeanul. Au

participat: Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, director al Institutului de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca (membru mirean), Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă (membri clerici), Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci și Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa.

*

Luni, 22 februarie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății a susținut on line, prelegerea: *Omul fântână creată pentru fericire*. Este prima dintr-o serie de 12 conferințe organizate de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, puse sub egida *Fericirea: imposibilul necesar* și adresate publicului larg.

*

În zilele de 23 și 24 februarie 2021, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a participat la Reședința Patriarhală, la ședințele anuale ale Consiliului Național Bisericesc și Adunării Naționale Bisericești, în calitate de membru al acestor organisme.

*

Pr. conf. univ. dr. habil. Cristian Sonea a susținut în cadrul conferinței *Mission Matters: Trends, Challenges, and New Perspectives in Christian Mission in Central and Eastern Europe* organizată de Central and Eastern European Association for Mission Studies (CEEAMS) în sistem on line, în perioada 23-25 februarie 2021, referatul cu titlul: *The Development of the Missionary Studies in Romania. Landmarks, Tendencies, and Challenges (1921-2021)*.

*

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a decernat luni, 1 martie 2021, în cadrul unei ceremonii online, premiile de excelență pentru activitatea de înaltă ținută academică desfășurată în anul 2020

Dintre cadrele didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă, au fost distinși:

- Conf. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif (Premiul de Excelență didactică)
- P. S. Lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa Bistrițeanul (Premiul de Excelență pentru servicii inovative și culturale către societate)
- Pr. Lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci (Premiul de Excelență în cercetarea științifică).

De asemenea, Protos. dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, cercetător în cadrul Centrului de Cercetare „Ioan Lupaș” din cadrul facultății, a primit premiul special pentru excelență în cercetarea științifică. Conform metodologiei scientometrice, acesta se află în Top World Ranking 2% cei mai influenți/citați oameni de știință din lume, în domeniile Istorie și Teologie.

*

La sărbătoarea Sfinților 40 de Mucenici din Sevastia, 9 martie 2021, Ziua Foștilor Deținuți Politici Anticomuniști, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a săvârșit Sfânta Liturghie, cu ocazia hrumului Mănăstirii „Sfinții 40 de Mucenici” – Memorialul Gherla. Din soborul de slujitori a făcut parte directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de studenți de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

*

Vineri, 12 martie 2021, Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit o manifestare on line de evocare a Mitropolitului Bartolomeu Anania, organizată de Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului.

Au luat cuvântul:

ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei,

PS. Lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa Bistrițeanul,

Acad. Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române,

Acad. Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, Directorul Institutului de Istorie

„George Barițiu” din Cluj-Napoca,

Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, administrator al Fundației „Mitropolitul Bartolomeu”,

Pr. dr. Cătălin Pălimaru, directorul Editurii Renașterea,

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă.

A fost lansat volumul recent apărut la Editura Renașterea: *Centenarul Mitropolitului Bartolomeu Anania (1921-2021)* îngrijit de Pr. Iustin Tira, vicar eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului.

Un moment artistic a fost susținut de actrița Elena Ivanca de la Teatrul Național „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca și Asist. univ. dr. Bianca-Elena Coltan de la Academia Națională de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca.

*

Joi, 18 martie 2021 Biblioteca Județeană „Octavian Goga” din Cluj-Napoca o organizat un moment aniversar dedicat ierarhului și scriitorului Bartolomeu Valeriu Anania la 100 de ani de la naștere. În cadrul acesteia, Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov a susținut prelegerea: *Mitropolitul Bartolomeu și pariul câștigat al libertății*.

*

Joi, 18 martie 2021, la Biblioteca Județeană „George Coșbuc” din Bistrița, a fost vernisată Expoziția *Bartolomeu Valeriu Anania, la 100 de ani de la naștere*, care cuprinde diferite ediții ale cărților scriitorului Valeriu Anania, dar și un mare număr de fotografii provin din mai multe colecții. Între cei

care au luat cuvântul s-a numărat și Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, autorul a două volume de amintiri despre Mitropolitul Bartolomeu Anania.

*

Vineri, 19 martie 2021, în cadrul ciclului de seri duhovnicești organizate în Postul Paștelui de Asociația Studenților Creștin-Ortodocși Români – Filiala Cluj-Napoca (ASCOR), Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu a susținut, în sistem on line, conferința intitulată: *Conștiință biericească și libertate – o lectură canonică a vremurilor actuale*.

*

Parohiile Turda Capelă I și Turda Capelă II au organizat în perioada Postului Mare mai multe întâlniri duhovnicești, pe tema *Prin Cruce, la Înviere. Importanța postului, a rugăciunii și a pocăinței în viața creștinului*. Au fost invitate cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca:

- 17 martie 2021 Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă

- 31 martie 2021 Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Vineri, 19 martie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății a susținut on line, conferința: *Programarea ființială a omului spre „fericire” și travaliul aflării ei. Paradigme de ieri și de zi*. Este a doua dintr-o serie de 12 conferințe organizate de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, puse sub egida *Fericirea: imposibilul necesar* și adresate publicului larg.

*

Sâmbătă, 20 martie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății a susținut on line, prelegerea: *Descreștinarea Europei și necesara ei (perpetuă) reîncreștinare*, la invitația avocatului american Peter Costea, Texas, SUA.

*

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a participat luni, 22 martie 2021 la TVR Cluj la emisiunea *Un stil de viață sănătos*, vorbind despre post.

*

În seara zilei de marți, 23 martie 2021, în Aula Magna a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfășurat o manifestare evocatoare: *Mitropolitul Andrei un deceniu de slujire la Cluj*, organizată de Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sălajului.

Personalitatea Părintelui Mitropolit Andrei, precum și activitatea intensă desfășurată în cei zece ani de slujire în Eparhia Clujului, sub multiple aspecte: administrativ-pastoral, cultural-misionar și social-filantropic, au fost prezentate de:

P. S. Lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa Bistrițeanul,

Acad. Prof. univ. dr. Emil Burzo, președinte al filialei Cluj-Napoca a Academiei Române,

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

În cadrul evenimentului a fost lansat volumul aniversar *Mitropolitul Andrei, un deceniu de slujire la Cluj*, îngrijit de preotul Iustin Tira, vicarul eparhial al Arhiepiscopiei Clujului, precum și broșura *Bună Vestire la zece ani*. Ambele publicații au apărut recent la Editura Renașterea și au fost prezentate de către Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul.

Cvartetul coral mixt „Synavlia” compus din studenți de la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca și dirijat de Roxana Chicidea a oferit un recital.

Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul Facultății a vorbit despre importanța și rolul ierarhului nostru în cadrul acestei instituții de învățământ teologic evidențiind faptul că Înaltpreasfințitul Părinte prof. univ. dr. Andrei este promotorul și ctitorul principal al Campusului Universitar „Nicolae Ivan”.

La final, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei a mulțumit lui Dumnezeu pentru toate binefacerile revărsate peste dânsul și peste Eparhia noastră, tuturor colaboratorilor, precum și celor prezenți.

*

În zilele de 25 și 26 martie 2021 a avut loc, în sistem on line, conferința internațională: *Împreună, cu credința în valorile noastre spirituale seculare, construim o Europă a prosperității*, ediția a II-a, organizată de Consorțiul Transfrontalier „Mitropolit Petru Movilă”. În cadrul acesteia Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a susținut prelegerea cu titlul: *Vertebrarea isihastă a misticii contemporane urbane. Moștenirea neperisabilă a Starețului Paisie Velicicovskii*.

*

Duminică, 28 martie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut la biserica din Visuia (Protoieria Beclean) o meditație cu titlul: *Sfântul energilor necreate și percepția lui în ruralul radical: o intruziune atipică*.

*

În după-amiaza zilei de 31 martie 2021, la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, înconjurat de un sobor de părinți profesori, a oficiat Liturgia Darurilor mai înainte sfințite și a rostit un cuvânt de învățătură intitulat *Răstignire și Înviere*.

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Înaltpreasfinția Sa a hirotesit întru duhovnic pe Pr. lect. univ. dr. Răzvan Tudor Perșa.

La finalul slujbei, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul facultății, a mulțumit ierarhului pentru binecuvântare și prezență în mijlocul comunității instituției. Totodată, i-a dăruit o icoană cu praznicul Bunei Vestiri, pictată de studenții de la specializarea Artă Sacră.

La slujbă a participat un număr restrâns de studenți și cadre didactice, cu respectarea măsurilor igienico-sanitare impuse de lege în această perioadă.

*

În seara zilei de 31 martie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut la biserica cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din orașul Târgu Lăpuș o meditație cu titlul: *Pandemia și otrăvirea relațiilor din familie. Principii pastorale corective.*

*

În urma procesului de evaluare a unităților de cercetare din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” au fost acreditate următoarele centre în care activează cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă:

- Centrul de Cercetare „Ioan Lupaș” (subordonat Facultății de Teologie Ortodoxă, director Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă),

- Centrul de Studii Misionare și Nomocanone (subordonat Facultății de Teologie Ortodoxă, director Pr. conf. univ. dr. habil. Cristian Sonea),

- Centrul de Studii Biblice (coordonat de cele patru Facultăți de Teologie ale Universității „Babeș-Bolyai”),

- Centrul de Studii Ecumenice și Interreligioase (coordonat de cele patru Facultăți de Teologie ale Universității „Babeș-Bolyai”),

- Centrul de Studii Patristice și Literatură Creștină Antică (coordonat de cele patru Facultăți de Teologie, Facultatea de Litere și Facultatea de Istorie și Filosofie ale Universității „Babeș-Bolyai”).

- Institutul de Istorie Ecleziastică „Nicolae Bocșan” (subordonat Facultății de Istorie și Filosofie).

*

Vineri, 2 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății a susținut on line, conferința: *Fericirea în concepția marilor gânditori antici. Ce-a mai rămas valabil până astăzi ?* Este a treia dintr-o serie de 12 conferințe organizate de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, puse sub egida *Fericirea: imposibilul necesar* și adresate publicului larg.

*

Vineri, 2 aprilie 2021, s-a desfășurat în mediul online cea de-a VII-a ediție a Simpozionului Național de Martirologie, sub genericul *Morții (ne) uitați ai comunismului. Topografia represiunii, între arheologia crimelor și locurile memoriei. Omagiere publică și cultivare liturgică*, organizat de Arhiepiscopia Alba Iuliei, Muzeul Național al Unirii, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, Memorialul Aiud și Mănăstirea „Sfânta Cruce” de

la Aiud. Facultatea noastră a fost reprezentată de doi studenți-doctoranzi care au susținut comunicări:

- Pr. drd. Petru Buran, *Părintele Daniil (Sandu) Tudor - Marginalii la o (posibilă) viață administrativ-bisericească*, - Drd. Călin Emilian Cira, *Pavel Climescu - preot de țară în vremurile comuniste*.

*

Luni, 5 aprilie 2021, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață a părintelui Iustin Tira, vicarul eparhial al Arhiepiscopiei Clujului a fost organizată, cu participarea ÎPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, o manifestare aniversară, la biserica „Sfântul Dimitrie cel Nou” (cartierul Gheorgheni). În cadrul evenimentului a fost lansat volumul *Slujire și dăruire. Omagiu Părintelui vicar Iustin Tira*, apărut la Editura Renașterea, conținând mărturiile și evocările unor ierarhi, a celor care îl cunosc, sau au colaborat de-a lungul timpului cu părintele vicar. Cartea este coordonată de Pr. prof. univ. dr Ioan Chirilă (care a făcut și prezentarea ei) și Pr. dr. Cornel Coprean. Au publicat material în acest volum: PS. Lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa Bistrițeanul, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Pr. prof. univ. dr Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, Dr. Dacian But-Căpușan.

*

Joi, 8 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la Emisiunea „Cuvânt pentru suflet” de la Televiziunea Trinitas TV, cu tema: „*Lucrarea în ascultare*”. *Paradigme postmoderne în logica Patericului*.

*

În seria Conferințelor Duhovnicești din Postul Mare organizate de ASCOR Cluj-Napoca, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut, on line, joi, 8 aprilie 2021, prelegerea: *Inconștientul - în selecția partenerului de viață. Are îndrăgostirea vreo logică?*

*

Vineri, 9 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut on line prelegerea: „*Eros*” și „*tanatos*” în „*construcția*” emoționalului. *Gestionarea agresivității în viața individuală și colectivă*, a patra din seria de conferințe organizate sub egida *Fericirea: imposibilul necesar*.

*

Luni, 12 aprilie 2021, Părintele prof. univ. dr. emerit Ioan Ică senior a trecut la cele veșnice la venerabila vârstă de 88 de ani. Între anii 1994-2000 a fost profesor titular la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, unde era cadru didactic asociat din 1991. În perioada 1996-2000 a îndepli-

nit funcțiile de șef al catedrei de Teologie pastorală și decan al instituției, precum și membru al Senatului Universității „Babeș-Bolyai”, contribuind esențial la consolidarea și afirmarea învățământului teologic superior ortodox clujean. În timpul madatului său de decan, Facultatea a cunoscut un salt valoric fără precedent. S-a înființat, prin contribuția sa decisivă, prima școală doctorală de Teologie din cadrul UBB, la Facultatea de Teologie Ortodoxă, fiind primul conducător de doctorat. Au fost susținute aici, sub competența sa îndrumare, un număr de 20 teze de doctorat, cu teme de o deosebită importanță și actualitate în Teologia contemporană. În anul 2014 Senatul UBB i-a conferit titlul de profesor emerit.

*

Vineri, 16 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut on line prelegerea: *O definiție a nefericirii: emoționalul în derivă*, a cincea din seria de conferințe organizate sub egida *Fericirea: imposibilul necesar*.

*

În zilele de 15 și 16 aprilie 2021, reprezentanții Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS), Pr. prof. univ. dr. Răzvan Stan (Universitatea din Craiova), Pr. prof. univ. dr. Dumitru Vanca (Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia) și Prof. univ. dr. Adriana Lucaciu (Universitatea de Vest din Timișoara) au vizitat Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în cadrul procesului de evaluare instituțională a specializărilor Teologie pastorală, Teologie asistență socială și Artă sacră, pentru recreditarea acestora în intervalul 2021-2026.

*

Duminică, 18 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a realizat Emisiunea „Ortodoxia - Fântâna Vieții” la Radio Renașterea, emisiune transmisă „live” pe pagina de facebook a Radioului „Renașterea” și a Radioului „Doxologia” Iași. Invitatul emisiunii a fost Pr. drd. Grigore-Toma Someșan, iar tema dezbaterii *Dorința de întâietate: motor al progresului sau hrănire a orgoliului și concurențial patologic*.

*

Marti, 20 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a înregistrat o emisiune pentru TV „Vocea Evangheliei” de la Timișoara pe tema *Anturaj și influențe în areal religios*.

*

Parohiile Turda Capelă I și Turda Capelă II au organizat în perioada Postului Mare mai multe întâlniri duhovnicești, pe tema *Prin Cruce, la Înviere. Importanța postului, a rugăciunii și a pocăinței în viața creștinului*. Au fost invitate cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca:

- 7 aprilie 2021, Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău,

- 14 aprilie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, a oficiat slujba Canonului celui Mare a Sfântului Andrei Criteanul și a susținut conferința *Demnitatea suferinței și cultura inimii*,

- 21 aprilie 2021, Diac. lect. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea.

*

Parohia „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din cartierul Mănăștur al municipiului Cluj-Napoca a organizat în Duminica Floriilor, 25 aprilie 2021, un eveniment cultural-religios. După slujba Deniei, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut o meditație cu tema *Procesul Mântuitorului*, apoi cei prezenți s-au bucurat de un concert de pricesne.

*

În prima zi a Sfințelor Paști, 2 mai 2021, după slujba Vecerniei, numită și „A doua Înviere”, săvârșită la Catedrala Mitropolitană, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a acordat, în contextul împlinirii, în 2021, a 100 de ani de la alegerea, hirotonirea și instalarea Episcopului Nicolae Ivan în tronul reînființatei Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului, Ordinul „Episcop Nicolae Ivan” pentru clerici preoților slujitori ai Catedralei Mitropolitane, între care și cadre didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. univ. dr. Ioan Bizău.

*

Luni, 10 mai 2021 Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul facultății a înregistrat în studiourile Credo TV Cluj-Napoca o emisiune pe tema: *Preotul și intermedierea (facilitarea) întâlnirii cu Dumnezeu a credinciosului*.

*

În zilele de 10 și 11 mai 2021, Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a organizat, în sistem on line, ediția a XII-XIII-a a Simpozionului internațional „Studia Theologica Doctoralia”. Facultatea noastră a fost reprezentată de următorii student-doctoranzi care au susținut comunicări:

- Octavian Răzvan Ciortea: *Age discrimination and the future mass retirement. Ethical problems*,

- Pr. Lucian Greabu: *Pastoral References of the Work Rev. Prof. PhD. Liviu Galaction Munteanu in the Magazine of Illustrated Life*,

- Mihai Nevodar: *Experiența desomatizării în tanatologia ortodoxă. Aplicabilități pastorale ale fenomenului în spațiu românesc*,

- Mădălin Gheorghe Lucian Trohonel: *Atitudinea Arhimandritului Caliopie Georgescu de la Mănăstirea Lainici față de aplicarea Decretului 410 din anul 1959*,

- Protos. Dr. Simeon Pinte

- Cristiana Sporea: *Viața spirituală și experiența Duhului Sfânt*,
- Pr. Andrei Zlăvog: *Drumul spre Damasc, aspecte exegetice (F. Ap. 9, 3-4a)*,
- Pr. Nicolae-Ioan Boboia: *Taina Învierii. O perspectivă paulină (I Cor. 1 și urm.; I Tes. 4, 13-18; 5, 1-10)*,
- Pr. Vlad Cristian Todoran: *Misiunea Bisericii Ortodoxe și formarea spirituală a noilor generații în contextul pluralismului cultural*,
- Pr. Ioan-Tănase Chiș: *Generația # (Hashtag) și soluția omului lăuntric*,
- Ionuț Eugen Chifa: *Evoluția literaturii ortodoxe de convertire (1990-2020)*.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, împreună cu Arhiepiscopia Iașilor și cu Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, în parteneriat cu Colegiul „Sfântul Nicolae” din Iași a organizat în perioada 11-14 mai 2021 Simpozionul Internațional „Dumitru Stăniloae”, ediția a VIII-a, cu tema *Ortodoxie și modernitate*. Miercuri, 12 mai a avut loc, în system on line, Dezbaterea publică intitulată: *Poate fi modernitatea ortodoxă ? A participat Pr. conf. univ. dr. Radu Preda*.

*

Joi 13 mai 2021, preoții arondați Cercului Preoțesc III al Protopopiatului Ortodox Cluj II, coordonat de părintele Ioan Turc, s-au reunit în cadrul unei întruniri de lucru în biserica „Înălțarea Domnului” din Municipiul Cluj-Napoca. Invitat a fost Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov care a susținut prelegerea cu tema: *Biserica în timpul pandemiei și provocările post-pandemice*.

*

Vineri, 14 mai 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a susținut on line, conferința-curs deschis *Occidentul și fericirea. Reperetele unui traseu dantelărit*. Este a treia dintr-o serie de 12 conferințe organizate de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, puse sub egida *Fericirea: imposibilul necesar* și adresate publicului larg.

*

Duminică, 16 mai 2021, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Înaltpreasfințitul Părinte Iosif, Arhiepiscopul Ortodox Român al Europei Occidentale și Mitropolitul Ortodox Român Europei Occidentale și Meridionale, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și Preasfințitul Părinte Teofil de Iberia, Arhiereul-vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei au săvârșit slujba de târnosire a bisericii cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir” din Baci, urmată de Sfânta

Liturghie. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia a organizat în perioada 17-18 mai 2021 Simpozionul internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA 2021), cu tema: *Pastorație și misiune în diaspora*. În cadrul acestuia au susținut prelegeri:

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Icoana - frumusețea chipului nevăzut*,

Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu, *Prezentarea estetică, etapă finală a restaurării*,

Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu, *Psalmii - o expresie a rugăciunii de cerere, de laudă și de mulțumire*,

Pr. drd. Anton Savelovici, *The Issue of Preaching the Gospel in the Romanian Christian-Orthodox Communities in the Diaspora*.

*

Luni, 24 mai 2021, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul facultății a participat la ședința de lucru a Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului cu Protopopii eparhiei și a rostit o alocuțiune.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din cadrul Universității din București a organizat în perioada 24-26 mai 2021 simpozionul: *Forme de organizare și funcționare a monahismului ortodox: tradiție bimilenară și provocări contemporane*. Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a susținut prelegerea: *Efectele accesării tehnologiilor postmoderne în arealul monahal (Smarthphone, laptop, WhatsApp, YouTube, etc.), transfigurare sau nevrotizare (informare sau radicalizare)*.

*

Duminică, 30 mai 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a participat la festivitatea decernării premiilor „Profesorul Bologna” de către Alianța Națională a Organizațiilor Studentești din România (ANOSR). Îi este decernat titlul de „Prof. E-Tare”

*

În cursul lunii mai au avut loc în cadrul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului Conferințele preoțești de primăvară 2021, prezidate de IPS Arhiepiscop și Mitropolit ANDREI, cu tema legată de „Anul omagial al pastorației românilor din afara României (de pretutindeni)”: În cadrul acestora Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății a susținut pre-

legerea cu titlul: *Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială*:

- marți, 11 mai 2021 – Protopopiatul Năsăud (Mănăstirea Rebra-Parva),
- luni, 17 mai 2021 – Protopopiatul Beclean (Mănăstirea Nușeni),
- marți, 20 mai 2021 – Protopopiatul Bistrița (Mănăstirea Strâmba),
- marți, 25 mai 2021 – Protopopiatul Huedin (Mănăstirea Râșca Transilvană),
- luni, 31 mai 2021 – Protopopiatul Gherla (Mănăstirea Nicula).

*

În perioada 2-5 iunie 2021, Școala Doctorală „Dumitru Stăniloae” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București a organizat la Centrul Social-Pastoral *Sfânta Cruce* al Mănăstirii Caraiman, Bușteni ediția a IV-a a Conferinței Naționale a doctoranzilor în Teologie Ortodoxă. Facultatea noastră a fost reprezentată de următorii studenți-doctoranzi care au susținut comunicări:

- Daniel-Matei Pop: *Preotul Profesor Martir Florea Mureșan - o pagină din dosarul său de canonizare*,
- Mihai Nevodar: *Experiența desomatizării, antidot la dictatura relativismului*.

La această manifestare a participat și Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” care a moderat una dintre sesiuni.

*

Marți, 8 iunie 2021 Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia realizează și lansează în eter testimonialul *Provocările sistemului educațional digitalizat. Criză de motivație sau fortificare interioară și determinism revitalizat ?* la cererea ANOSR (Asociația Națională a organizațiilor Studențești din România).

*

Fundația „Mitropolitul Bartolomeu” Cluj-Napoca, în parteneriat cu Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava, Inspectoratul Școlar Județean Suceava, Seminarul Teologic Liceal Ortodox „Mitropolitul Dosoftei” au organizat, vineri, 11 iunie 2021 (ziua de prăznuire a Sf. Apostol Bartolomeu), la Mănăstirea Dragomirna, ediția a VIII-a a Simpozionului Național *Valori naționale în creația Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania*. Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă a susținut comunicarea: *Lumina - bucurie și viață, în pastorelele Mitropolitului Bartolomeu la Învierea Domnului*.

*

Sâmbătă, 12 iunie 2021, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Lect. univ. dr. Benedict

Bistrițeanul au târnosit biserica studenților din incinta Campusului universitar Hașdeu din Cluj-Napoca și au oficiat Sfânta Liturghie. Din soborul de slujitori au făcut parte decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

*

Miercuri, 14 iunie 2021, Arhiepiscopia Sibiului a organizat, în mediul online, conferința preoților din Protopopiatele Făgăraș și Rupea, cu tema: *Pastorația românilor din diaspora*. Invitat a fost Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu care a prezentat o perspectivă canonică asupra diasporei ortodoxe.

*

La Catedrala Episcopală „Înălțarea Domnului” din Zalău a avut loc marți, 15 iunie, conferința semestrială de primăvară a preoților din Episcopia Sălajului. Pr. drd. Doru-Vasile Gârboan a susținut comunicarea cu tema *Crâmpie de viață, trăire și mărturisire din istoria diasporei române din Occident*.

*

În Duminica Rusaliilor, 20 iunie 2021, în fața Catedralei Mitropolitane Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul au oficiat Vecernia plecării genunchilor. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

Luni, 21 iunie 2021, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia slujește Sfânta Liturghie în Parohia Ortodoxă „Sf. Treime” din Bistrița, cu prilejul hramului (împreună cu Pr. Grigore Foltiș, duhovnicul Facultății de Teologie și preotul paroh Tudor Mudure, consilierul cu probleme de Misiune și Tineret pentru județul Bistrița-Năsăud) și rostește cuvântul de învățătură.

*

Vineri, 25 iunie 2021, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia dă un interviu pentru Televiziunea Română de promovare a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Miercuri, 30 iunie 2021, Protos. dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, secretarul Centrului de Cercetare „Ioan Lupaș” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a susținut public la Universitatea Pontificală „Angelicum” din Roma teza de doctorat în Științe Sociale, cu tema: *Virgil Gheorghiu’s Political Reflection on Communism, National Socialism and Capitalism*, elaborate sub îndrumarea Prof. dr. Valeria Sala.

Au participat, prin platforma Zoom: IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, PS lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul și Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia.

Între absolvenții de seamă ai acestei universități se numără Papa Ioan Paul al doilea, iar între dascăli: Jacques Maritain, Yves Congar, sau Gustavo Gutierrez, părintele Teologiei eliberării.

*

În cursul lunii iunie au continuat în cadrul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului Conferințele preoțești de primăvară 2021, prezidate de IPS Arhiepiscop și Mitropolit ANDREI, cu tema legată de „Anul omagial al pastorației românilor din afara României (de pretutindeni)”: În cadrul acestora Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultății a susținut prelegerea cu titlul: *Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială*:

- luni, 7 iunie 2021 – Protopopiatul Cluj II (Mănăstirea Florești),
- marți, 8 iunie 2021 – Protopopiatul Turda (Mănăstirea Mihai Vodă),
- marți, 15 iunie 2021 – Protopopiatul Dej (Mănăstirea Cășiel),
- joi, 17 iunie 2021 – Protopopiatul Cluj I (Mănăstirea Feleacu).

*

Între 22 iunie și 1 iulie 2021 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în Teologie 41 de absolvenți ai specializării Teologie ortodoxă pastorală, 3 ai specializării Teologie ortodoxă didactică și 11 ai specializării Artă sacră. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 32 de absolvenți ai programelor de studii la acest nivel (Arta sacră - conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, Bioetică - morală, etică și deontologie, Consiliere pastorală și asistență psihosocială, Istoria religiilor. Geopolitica religiilor monoteiste (creștinism, iudaism, islam), Doctrină și hermeneutică creștin-ortodoxă și Pastorație și duhovnicie).

*

Mărți, 6 iulie, promoția 2021 a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a absolvit cursurile în mod festiv.

În Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă, a fost oficiată Sfânta Liturghie de Preasfințitul Părinte Episcop Vicar lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi - profesori ai Facultății, în prezența absolvenților.

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei i-a binecuvântat pe toți absolvenții și a rostit un cuvânt de învățătură în cadrul căruia le-a adresat un îndemn de a fi exemplu pentru societate și buni misionari.

Răspunsurile liturgice au fost date de absolvenții specializării Teologie pastorală.

A participat și a rostit o alocuțiune Prof. univ. dr. Daniel-Ovidiu David, Rectorul Universității „Babeș-Bolyai”.

În calitate de gazdă, Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul Facultății, i-a felicitat pe absolvenți și a mulțumit Ierarhului și d-lui Rector pentru prezență și pentru purtarea de grijă față de instituția de învățământ.

Toți cei care au susținut examenele de finalizare a studiilor au depus jurământul de credință față de Biserica Ortodoxă.

În continuare a avut loc festivitatea de absolvire. În cadrul ceremoniei au luat cuvântul: Înaltpreafințitul Părinte Andrei, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul și decanul facultății, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

Cursul festiv a fost susținut de Pr. prof. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan și Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, îndrumătorii de an.

A urmat discursul șefului de promoție, Sergiu Vlad Meleg (specializarea Teologie pastorală).

*

În data de 8 iulie 2021 a avut loc două concursuri pentru ocuparea posturilor didactice de lector universitar la disciplinele:

- *Muzică bisericească și Ritual I, IV, V, VI, VII; Practică 1, 2; Psihologia pastorală*. S-a înscris și a promovat examenul: Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

- *Etiopatogenia operei de artă; Expertiza științifică a operelor de artă; Chimia pentru restaurare; Fizica pentru investigarea operelor de artă; Biologie pentru restaurare; Chimie*. S-a înscris și a promovat examenul: Dr. Olivia-Florena Nemeș.

În data de 9 iulie 2021 a avut loc concursul pentru ocuparea postului didactic de conferențiar universitar la disciplinele: *Spiritualitate ortodoxă: Ascetică și Mistică I, II, III; Călăuzire și paternitate duhovnicească; Spovedanie și duhovnicie: coordonate practice*. S-a înscris și a promovat examenul: P. S. lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul (Valentin-Cosmin Vesa).

*

Între 1-10 iulie 2021 Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a efectuat o vizită la Universitatea Augustană a Bisericii Evanghelice Luterane din Bavaria. Vizita s-a concentrat, pe de o parte, pe proiectele curente de schimb de studenți și pe proiecte de doctorat în curs, pe de altă parte, planificarea și pregătirea viitoarelor colaborări. Invitațiile reciproce la conferințe științifice și continuarea colaborării intensive în muzica corală sunt deosebit de interesante aici. Este o mare îmbogățire ecumenică pentru ambele părți că parteneriatul universitar care a existat deja în anii 2004-2010 ar putea fi reeditat - și atât de plin de viață - din 2018 cu un contract universitar ERASMUS +.

*

În perioada 11 - 17 iulie 2021, Casa de Cultură a Studenților din Petroșani a organizat Tabăra Studențească de Arte Vizuale. În cadrul acesteia au expus lucrări studenți și absolvenți ai specializării Artă sacră: Cătălina Stanciu, Traian Jelnean, Mihai Onciu, Maria-Elena Holhoș și Ionuț Vărărean. Coordonatorul proiectului este Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu.

*

În perioada 19-30 iulie 2011 s-au desfășurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în conformitate cu Metodologia pentru obținerea gradelor profesionale în preoție de către personalul clerical, aprobată de Sfântul Sinod, Cursurile pastorale și de îndrumare misionară a clerului, seria 105: definitivativ și gradul II.

În deschidere a fost săvârșită, în prezența cadrelor didactice ale facultății, a reprezentanților centrului eparhial și a preoților cursanți, în capela Facultății cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae” din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan slujba de Te Deum. ÎPS Sa Arhiepiscopul și Mitropolitul Andrei a adresat celor prezenți un cuvânt duhovnicesc. O scurtă alocuțiune a fost rostită apoi de decanul facultății, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

Au participat la aceste activități de formare continuă peste 50 de clerici din eparhiile Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului, dar și din Episcopia Spaniei și Portugaliei.

Prelegerile și seminariile au fost susținute de cadrele didactice ale facultății, urmând tematica stabilită de Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Programul liturgic a cuprins Sfânta Liturghie și Vecernia săvârșite zilnic, la începutul și sfârșitul programului, în capela instituției.

Vineri, 30 iulie 2021, au avut loc examenele de finalizare: scris pentru gradul II, scris și oral pentru definitivativ.

Colocviul pentru admiterea la gradul I va avea loc în prima parte a lunii septembrie.

*

Marti, 20 iulie 2021, în ziua în care Biserica noastră face pomenirea Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, Mănăstirea Toplița din Episcopia Covasnei și Harghitei și-a prăznuit hramul. Sf. Liturghie a fost săvârșită de Preasfințitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii împreună cu Preasfințitul Părinte Andrei, Episcopul Covasnei și Harghitei în curtea lăcașului de cult. Răspunsurile au fost date de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Vineri, 23 iulie 2021, la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc lansarea cărții d-nei student-doctorand Mihaela Lukacs (Gligan), *Pe aripi de înger*, recent apărută la Editura Via Felicitas. Au prezentat Pr. student-doctorand

Ovidiu Feldiorean și prof. Daciana Loi, președinte al Asociației „Dreptul la viață” din Huedin.

*

În zilele de 4 și 5 august 2021 a avut loc în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca cel de-al 27-lea congres al *Asociației Foștilor Deținuți Politici și Victime ale Dictaturii din România*. În sesiunea de deschidere a luat cuvântul Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei. A participat Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul facultății.

*

Joi, 5 august 2021, Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a susținut o conferință cu titlul *Chipul pe care-l merităm. Cum ne mutilează patimile fizionomia?* la Centrul de Tineret din Sângeorz-Băi, pentru copiii prezenți în tabăra de tineret.

*

Joi, 12 august 2021, IPS Serafim Joantă, Arhiepiscop al Germaniei, Austriei și Luxemburgului și Mitropolit Ortodox Român al Germaniei, Europei Centrale și de Nord a săvârșit Sfânta Liturghie în Capela Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și l-a hirotonit preot pe studentul Vlad Săcălean pentru Parohia Freiburg. La sfârșitul slujbei Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia a rostit un cuvânt de mulțumire.

*

Cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mănăstirea Nicula, a fost săvârșită în seara zilei de 14 august 2021 de către Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Vecernia cu Litie și Slujba privegheerii. Cuvântul de învățătură a fost rostit de protopopul de Gherla, Pr. drd. Paul-Iulian Isip.

La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Arhim. Dumitru Cobzaru, exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Clujului.

Duminică, 15 august 2021, Sfânta Liturghie a fost oficiată de Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, înconjurat de un sobor impresionant de preoți și diaconi, în prezența a mii de credincioși.

Răspunsurile la strană, la toate aceste sfinte slujbe, au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran”.

*

Și la Mănăstirea Dobric, de Praznicul Adormirii Maicii Domnului, a fost săvârșită în seara zilei de 14 august 2021 Vecernia cu Litie și Slujba privegheerii. Cuvântul de învățătură a fost rostit de Pr. prof. univ. dr. Stelian

Tofană. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci. Duminică, 15 august 2021, Sfânta Liturghie a fost săvârșită de Preasfințitul Părinte Episcop vicar Conf. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

*

Duminică, 15 august 2021 (*Adormirea Maicii Domnului*), Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia oficiază Sfânta Liturghie în sobor de preoți la Mănăstirea Sopor de Câmpie și rostește cuvântul de învățătură.

*

În seara zilei de miercuri, 18 august 2021 Arhim. Prof. univ. dr. habil. Teofil Tia participă la festivitatea decernării titlului de „cetățean de onoare al Municipiului Bistrița” Părintelui Profesor Nicolae Feier de la Biserica „Coroana” și rostește o alocuțiune.

*

În cadrul primei ediții a Taberei „Universitatea de Vară Părintele Ilie Moldovan”, organizată de Arhiepiscopia Alba Iuliei și Mănăstirea Oașa la Schitul „Sf. Ioan Evanghelistul” din Găbud, luni, 30 august 2021, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a susținut prelegerea: *Provocările sfârșitului vieții omului din perspectiva Bioeticii creștine*.

*

În ziua de 31 august 2021 s-a desfășurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, examenul pentru obținerea gradului didactic II pentru profesorii de Religie care a constat în două probe scrise la Metodica predării specialității și Elemente de Pedagogie și Psihologie. Au participat și au promovat 10 cadre didactice din județele: Cluj, Bistrița-Năsăud, Sălaj, Maramureș, Suceava și Neamț. Comisia de evaluare a fost formată din Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci (președinte), Conf. univ. dr. Vasile Timiș, Conf. univ. dr. Ramona Răduț-Taciu și Conf. univ. dr. Cornelia Stan.

*

Între 30 august și 2 septembrie 2021 s-au desfășurat examenele de finalizare a studiilor, sesiunea a II-a. În urma probei scrise și a susținerii tezelor de licență au fost declarați licențiați în Teologie 19 de absolvenți ai specializării „Teologie Ortodoxă Pastorală”, 3 ai specializării „Teologie Ortodoxă Didactică” și 4 ai specializării „Artă Sacră”. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 9 absolvenți ai programelor de studii la acest nivel („Arta Sacră - Conservarea, Restaurarea și Crearea Bunurilor Culturale”, „Bioetică - Morală, Etică și Deontologie”, „Consiliere Pastorală și Asistență Psihosocială”, „Istoria Religiilor. Geopolitica Religiilor Monoteiste (Creștinism, Iudaism, Islam)” și „Doctrină și Hermeneutică Creștin-Ortodoxă”).

*

Miercuri, 1 septembrie 2021 Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul Facultății a susținut, la Mănăstirea Bobota (Episcopia Sălajului), conferința *Regulile paternității familiale*, pentru tinerii studenți prezenți la Tabăra de Toamnă organizată de ASCOR Cluj-Napoca.

*

Joi, 2 septembrie 2021 a avut loc susținerea lucrărilor pentru obținerea gradul I profesional al personalului clerical. La această sesiune au participat 33 de preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopia Maramureșului și Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților și Vicariatul Ortodox Ucrainean. Lucrările au fost întocmite sub coordonarea profesorilor Facultății.

*

În perioada 3-5 septembrie 2021 a avut loc la Baia Mare, Sighetu Marmației și Mănăstirea Bârsana Simpozionul internațional *Maramureș promotor al culturii și identității românești în lume*, organizat de Episcopia Ortodoxă Română a Maramureșului și Sătmarului, Consiliul Județean Maramureș și Academia Română, filiala Cluj. În cadrul acestuia Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a susținut prelegerea: *Tăria unității. Slujirea între străini a statorniciei neamului și a țării*.

*

În seara zilei de 7 septembrie 2021, în ajunul sărbătorii Nașterii Maicii Domnului, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a oficiat slujba Vecerniei cu Litie la Mănăstirea Piatra Fântânele. La finalul slujbei, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, directorul de Departament al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a rostit un cuvânt de învățătură, vorbindu-le celor prezenți pe tema *Tăcerea și discreția Maicii Domnului, o taină*.

*

În data de 10 septembrie 2021 s-a desfășurat examenul de admitere la Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății noastre. În cadrul acestei școli sunt afiliați 12 conducători de doctorat: ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuț - *Spiritualitate ortodoxă*, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - *Muzică bisericească și Ritual*, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă - *Teologia Vechiului Testament, cu elemente de arheologie biblică și limbă ebraică*, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - *Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noțiuni de paleografie*, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel și Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea - *Misiologie și ecumenism*, Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb și Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan - *Istorie bisericească universală*, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană - *Studiul biblic și exegetic al Noului Testament*, Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - *Omiletică și Catehetică*, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - *Teologie Pastorală*, Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie - *Morală*

creștină și Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu - *Drept canonic* și Conf. univ. dr. Nicolae Turcan - *Apologetică*.

*

Vineri, 10 septembrie 2021, la Catedrala Moșilor din Huedin, a fost omagiat protopopul erou și martir Aurel Munteanu, de la a cărui trecere la cele veșnice s-au împlinit 81 de ani. Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul a oficiat Sfânta Liturghie, apoi a avut loc lansarea broșurii *Mucenicul Aurel*, scrisă de dr. Eugen Nicoară și reeditată recent la Editura Renașterea. Au prezentat istoricul clujean dr. Mircea Gheorghe Abrudan, cercetător științific la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române – Filiala Cluj și doctorand al Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Joi, 16 septembrie 2021, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susținut, în cadrul ședinței preoților din Protoieria Ortodoxă Lăpuș, la biserica cu hramul „Înălțarea Domnului” din orașul Târgu Lăpuș prelegerea *Învățătura Noului Testament în legătură cu cei adormiți*.

*

În perioada 16-18 septembrie 2021 a avut loc la Köln *Theological Commission and for International Ecumenical Fellowship (IEF) General Assembly*. Au participat: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și drd. Daniela-Luminița Ivanovici.

*

În cadrul Festivalului Internațional de Carte Transilvania, desfășurat la Cluj-Napoca, în perioada 16-19 septembrie 2021, au avut loc următoarele lansări de carte:

- *Enciclopedia imaginariilor din România*, 5 volume (Editura Polirom), un proiect al Facultăților de Litere, Istorie și Filosofie, Teologie, Teatru și Film de la Universitatea „Babeș-Bolyai”, împreună cu Institutul „Sextil Pușcariu” al Academiei Române și UNARTE București. Coordonatorul volumului IV: *Imaginarul religios* este Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă. Au vorbit: Prof. univ. dr. Corin Braga, Prof. univ. dr. Liviu Malița, Conf. univ. dr. Elena Platon, cercetător științific Adrian Tudurachi și Lect. univ. dr. Stelian-Pășca Tușa.

- Mitropolit Ilarion Alfeyev, *Taina Sfântă a Bisericii: introducere în istoria și problematica disputelor imiaslave*, ediție îngrijită de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, traducere din limba rusă de pr. drd. Mihai Bodnariuc și Roman Onica, Editura Renașterea și Élisabeth Behr-Sigel, *Lev Gillet: un monah al Bisericii de Răsărit*, Editura Renașterea; Au luat cuvântul: ÎPS Andrei Andreicuț, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Prof. univ. dr. Ovidiu Pecican, Pr. conf. univ. dr. Grigore Dinu Moș, Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi și Lect. univ. dr. Ioana Sonea.

- *Viața Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania (1921-2021) în imagini* (Editura Casa Cărții de Știință). Invitați: ÎPS Andrei Andreicuț, actorul Dorel Vișan, poetul Horia Bădescu, Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov.

- Ion Agârbiceanu, *Scrieri inedite cu profil religios*, Editura Casa Cărții de Știință. Au participat: Prof. univ. dr. Ilie Rad, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană și Pr. Cristian Langa.

În după amiaza zilei de duminică, 19 septembrie 2021, în cadrul festivalului a avut loc conferința: *Fake News, inamicul unei culturi coerente. Constructe culturale între supra-informare și dezinformare*. Au luat parte: Bogdan Roșca-Zasmencu (jurnalist, manager Radio Cluj), Dr. Remus Octavian Câmpean (scriitor), Prof. univ. dr. Ioan Hosu și Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Luni, 20 septembrie 2021, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia susținut conferința *Regulile paternității responsabile*, la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din cartierul Mănăștur al Municipiului Cluj-Napoca, cu prilejul serilor de tineret organizate înaintea sfințirii locașului de cult.

*

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iarion V. Felea” a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad a organizat în zilele de 20 și 21 septembrie 2021, un Simpozion național studentesc-masteral, sub genericul: *Provocările Bisericii în mediul online. Tipologii pastorale și atitudini misionare*. Manifestarea s-a bucurat de participarea studenților (nivel licență și master) de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din: Cluj-Napoca, Iași, Sibiu, Craiova, Alba Iulia și Oradea. Facultatea noastră a fost reprezentată de studenții Ștefan Ramba, care a susținut prelegerea: *Imperative misionare din Noul Testament* și Marian Bota, care a susținut prelegerea: *Întreita slujire a Mântuitorului și refugiul în on line*.

*

Marti, 21 septembrie 2021, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea a susținut, on line, prelegerea cu titlul: *The Effects of Secularization in the Romanian Orthodox Communities*, în organizarea Oxford Centre for Mission Studies.

*

În data de 23 septembrie 2021, în Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă, diac. Bradu Nicolae Bălan a susținut, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul: *Paraclisul „Sf. Nicolae”. Programul iconografic și pictura în tehnica frescei*, elaborată sub coordonarea Prof. univ. dr. Radu-Călin Solovăstru de la Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Arte vizuale. A participat Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia care a rostit o alocuțiune.

*

În seara zilei de joi, 23 septembrie 2021, la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc lansarea cărților:

- Mircea-Gheorghe Abrudan, *Lecturi din istoriografia bisericească în memoria profesorului Nicolae Bocșan (1947-2016) și a părintelui academician Mircea Păcurariu (1932-2021)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021,

- Mircea-Gheorghe Abrudan, *Protopopul Aurel Munteanu (1882-1940), martir al poporului român și mucenic al Bisericii Ortodoxe*, Ed. Renașterea Cluj-Napoca, 2020,

- Dr. Eugen Nicoară, *Mucenicul Aurel*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Mircea-Gheorghe Abrudan și Pr. Dan-Ionuț Lupuțan, Ed. Renașterea Cluj-Napoca, 2021.

Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, Prof. univ. dr. Vasile Pușcaș (Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca), Conf. univ. dr. Ioan Cârja (Facultatea de Istorie și Filosofie a UBB), Dr. Oana Habor (Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca).

*

Duminică, 26 septembrie 2021, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, împreună cu Preasfințitul Părinte Macarie, Episcopul Ortodox Român al Europei de Nord, și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Benedict Bistrițeanul au săvârșit slujba de resfințire a bisericii parohiale, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” din cartierul clujean Mănăstur, iar apoi au oficiat Sfânta Liturghie. Din soborul de slujitori au făcut parte: Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, Pr. conf. univ. dr. Marin Cotețiu și Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru.

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu.

F. ACTIVITATEA DIDACTICO-ȘTIINȚIFICĂ A CADRELOR FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2020-2021

ARHIM. PROF. UNIV. DR. ABIL. TEOFIL TIA

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ ȘI DE CONTACT CU SOCIETATEA LISTA LUCRĂRILOR RELEVANTE:

Prioritatea familiei: oxigenarea vieții cu dragoste, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, col. *Pastoralia*, nr. 12, 2021, ISBN 978-606-607-362-2, 406 p., autor unic

ARTICOLE/STUDII, PUBLICATE ÎN REVISTE DIN FLUXUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL PRINCIPAL (ISI; ÎN REVISTELE FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE CU ȘCOALĂ DOCTORALĂ ȘI RECUNOSCUTE CNCSIS):

Scientific Investigation of the Paintings from the Agarbiciu (Cluj County) Wooden Church Journal of Minerals and Materials Characterization and Engineering, (coautori: Constantin Măruțoiu, Ioan Bratu, Olivia Florena Nemeș, Dan Nemeș, Călin Neamțu, Zaharie Moldovan, Iliana Udrea, Cristian Tigae), 8/2020, ISSN online: 2327-4085, ISSN Print: 2327-4077, pp. 177-196.

The Labor of Transferring from Modernity to Post-modernity a Landmark Theological Discipline in Orthodoxy: Pastoral Theology Transylvanian Review, Vol. XXX, Supplement No. 1, 2021, ISSN 2067-1016, pp. 219-232.

The family priority: oxygenating life with love (Traveling with Giacomo Dacquino through the society of the future) Astra Salvensis. Review of History and Culture, 2021, ISSN 2393-4727, pp. 153-164.

The Investigation of the Painting of the Royal Icon of Jesus Christ Studia Chemia (SCH-2022-0069) 2022, Coautor Dr. Olivia Florena Nemeș.

PUBLICAȚII IN EXTENSO, APĂRUTE ÎN LUCRĂRI ALE PRINCIPALELOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE DE SPECIALITATE:

Efectele accesării tehnologiilor postmoderne în arealul monahal, Conferința Internațională: Forme de organizare și funcționare a monahismului ortodox: tradiție bimilenară și provocări contemporane, 24-26 mai 2021, Ed. Basilica, seria „Studia Canonica”, București (coautor cu drd. Mihaela Brânza).

ALTE LUCRĂRI ȘI CONTRIBUȚII ȘTIINȚIFICE. STUDII ȘTIINȚIFICE PUBLICATE ÎN VOLUMELE UNOR SIMPOZIOANE NAȚIONALE

„Defilarea” imaturităților psiho-afective, în vremuri de pandemie, în arealul subteran multimedia. Criterii de lectură pastorală și psihiatrică a fenomenului în Volumul Conferinței (Inter)Naționale: Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a), Bistrița, 2020, ISBN 978-606-607-246-5,

Gestionarea familială a universului psiho-emoțional al copilului în contextul pandemiei, din perspectivă psiho-duhovnicească (coautor cu Asist. drd. Dan Nemeș) în Volumul Conferinței (Inter)Naționale: Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a) Bistrița, 2020, ISBN 978-606-607-246-5,

Imagini artistice care prezintă pandemiile în decursul istoriei (coautori: C-tin Măruțoiu, O.F. Nemeș, Victor C. Măruțoiu, Dan Nemeș, Ioan Bratu) în Volumul Conferinței (Inter)Naționale: Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a), Bistrița, 2020, ISBN 978-606-607-246-5,

Arsenalul de psiho-riscuri din vremuri de pandemie: dereglări afective, regresii infantile, disfuncții relaționale în familie. Optica medicului Giacomo Daquino Volumul Conferinței (Inter)Naționale: Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a), Bistrița, 2020, ISBN 978-606-607-246-5.

Metabolizarea corectă a durerii, condiție a sfințirii umanului în Volumul Terapie prin credință și cultură (volumul XVIII), Bistrița, 2020, ISBN 978-606-607-317-2, pp. 133-150.

Binomul „sănătate boală” din punct de vedere medical, psihologic și duhovnicesc în volumul: Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane (coautori: Lucian-D. Rusu, Laura Rusu, Ramona N. Jurcău, Mihai L. Rusu) Volumul 33, anul 2020 Editura Limes & Argonaut, ISBN 978-606-799-440-7 și 978-606-085-009-0, pp. 269-274.

Dumitru Salade (1915-2006). Medalion pedagogic în volumul: Studii și cercetări din domeniul științelor socio-umane (coautori: Roxana M. Câlea, Ioana Matei, Persida Rugu Măruțoiu), Volumul 33, anul 2020, Ed. Limes & Argonaut, ISBN 978-606-799-440-7 și 978-606-085-009-0, pp. 279-286

Sacroterapia: realitate poliedrică, multivectorială, religios-vertebrată. „Lectură” pastorală integrativă în volumul Conferinței Naționale: Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate (ediția a XX-a), Bistrița, 17-18 mai 2021,

Modele spirituale de vindecare. Ipostaza îngerului în volumul Conferinței Naționale: Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate (ediția a XX-a), Bistrița, 2021, 17-18 mai, coautor: Victor Constantin Măruțoiu.

Investigarea materialelor constituente din icoana Sfântul Arhanghel Mihail în volumul Conferinței Naționale: Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate (ediția a XX-a) Bistrița, 17-18 mai 2021, coautori: Dan Nemeș, Constantin Măruțoiu, Olivia Florena Nemeș, Alexandru Dan Horvat.

Cercetări privind materialelor constituente din altarul (cu scena „Sf. Iosif binecuvântat în fața morții”) de la Domul din Timișoara în volumul Conferinței Naționale: Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate (ediția a XX-a), Bistrița, 17-18 mai 2021, coautori: Constantin Măruțoiu, Dan Nemeș, Olivia Florena Nemeș, Andreea și Ioan Darida, Victor-Constantin Măruțoiu.

Ortodoxia în fața redefinirii „masculinului” și a „femininului” în epoca derutelor identitare (Gestionarea „identității de gen” prin psihoterapie pastorală) în vol. Biserica Ortodoxă și rovocările viitorului (editori: Mihai Himcinschi și Răzvan Brudiu), Ed. Presa Universitară Clujeană, Reîntregirea & Aeternitas, Cluj-Napoca/Alba Iulia, 2020 (coautor: Felicia Coroian Georgiu), ISBN 978-606-613-203-9, pp. 310-328.

O Facultate teologică «world-class», de reper internațional. Învățământul teologic ortodox universitar clujean în primul deceniu al păstoririi Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei Calendarul „Renașterea”, 2021 și în volumul Mitropolitul Andrei, un deceniu de slujire la Cluj-Napoca, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISSN 2601-3290, ISBN 978-606-607-344-8, pp. 639-694, pp. 177-254

Familia - o „universitate” a dragostei în vol. Familia contemporană: provocări, principii, valori, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-335-6, pp. 15-72.

Postmodernitatea occidentală: o realitate poliedrică. Discernământ pastoral pentru a lectura „semnele timpului” Studii Teologice, 3/2018 (publicat retroactiv) Editura Basilica,

Un martor al metabolismului eparhial clujean din ultimele decenii: Pr. Iustin Țira - prezență discretă la vârful ierarhiei preoțești clujene, Volumul „in honorem”, 2021 Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-345-5, pp. 57-76.

Ortodoxia: resursă optimă pentru sangvinizarea pe verticală a pedagogiei posmoderne (Filigranul religios-creștin al exigențelor pedagogice postmoderne contemporane, în viziunea episcopului pastoralist Gurie Georgiu) Volumul cadrelor didactice de la Beclean (editat de Prof. Manea), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, ISBN 978-606-607-345-5,

Medicul Prof. univ. Dr. Mircea-Gelu Buta, omul fericit! Demersuri susținute pentru reconectarea demersului medical la Transcendentă, în vol. In honorem Mircea Gelu Buta. Volum omagial închinat împlinirii a 70 de ani, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2022, ISBN 978-606-37-1495-5, pp. 25-38

Divorțul emoțional și „oboseala cronică” în dragoste. Abordări psihanalitice în psihiatria recuperativă a lui Giacomo Dacquino în vol. In honorem: Pr. lect. Univ. dr. Gheorghe Șanta. Volum omagial închinat împlinirii a 65 de ani de viață, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, ISBN 978-606-607-377-6, pp. 131-153.

Un magistrul de reper, exponent al unei postmodernități responsabile In honorem: Pr. Prof. dr. Ioan-Vasile Leb. Volum omagial închinat împlinirii a 70 de ani de viață, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, ISBN 978-606-37-1003-2 978-606-37-1005-6, pp. 15-21.

Episcopul Gurie și Padova tineretilor sale: itinerariu spre excelență academică Volumul omagial închinat Episcopului Gurie Georgiu la un an de la trecerea în eternitate, Ed. Universității „Aurel Vlaicu” Arad, Episcopiei Devei și a Hunedoarei, 2022, ISBN: 978-973-752-888-9 și 978-606-8692-95-1, pp. 162-166

CONFERINȚE (CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE INTERNAȚIONALE)

„Defilarea” imaturităților psiho-afective, în vremuri de pandemie, în arealul subteran multimedia. Criterii de lectură pastorală și psihiatrică a fenomenului, Bistrița, 25-26 mai 2020, Conferința (Inter)Națională „Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a)

Gestionarea familială a universului psiho-emoțional al copilului în contextul pandemiei, din perspectivă psiho-duhovnicească Bistrița (coautor cu drd. Dan Nemeș), 25-26 mai 2020, Conferința (Inter)Națională „Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a)

Imagini artistice care prezintă pandemiile în decursul istoriei, Bistrița (coautori: C-tin Măruțoiu, O. F. Nemeș, Victor C. Măruțoiu, Dan Nemeș, Ioan Bratu), 25-26 mai 2020 Conferința (Inter)Națională „Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (ediția a XIX-a)

Investigarea științifică a picturii de la biserica de lemn din Păniceni (jud. Cluj)(Elaborating Complex Methodologies Regarding the Attribution and Authentication of Medieval and Early Modern Paintings IDArt, PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0812/53PCCDI) București, Coautori: D. Nemeș, C. Măruțoiu, O. F. Nemeș, C. Neamțu 10 decembrie 2020 Artworks and Scientific Investigations. An Online Conference within the ID-Art Programme Framework. Operele de artă și investigațiile științifice. Conferință online în cadrul Proiectului IDArt

„Evadarea” în esențial: profesionalismul digital în perimetrul didactic al Religiei Roma: Platforma de Religie 16 decembrie 2020 Conferința de inaugurare a plarformei internaționale de Religie

Vertebrarea isihastă a misticii contemporane urbane. Moștenirea neperisabilă a starețului Paisie Velickovski Kiev (Consortiul Transfrontalier „Mitropolit Petru Movilă”) 25-26 martie 2021 Conferința Internațională: Împreună, cu credința în valorile noastre spiritualeseculare, construim o Europă a prosperității, ediția a II-a (on line)

„Adormirea în Domnul” versus „trecerea în neființă”. Remedii pastorale la analfabetismul tanatologic al civilizației recente, Cluj-Napoca,

1-2 noiembrie 2021, Simpozionul Internațional: *Pastorație și Duhovnicie în Diaspora Românească. Purtarea de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe*

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE

Construind familia funcțională, din perspectivă pastorală, psihologică și sociologică, Cluj-Napoca, 26 iunie 2020 (on line) Sesiunea de Comunicări Științifice Studentești „*Pastorația copiilor și a părinților în context postmodern*”

Sacroterapia: realitate poliedrică, multivectorială, religios-vertebrată. „Lectură” pastorală integrativă, Bistrița, 17-18 mai 2021, Conferința Națională „*Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: complementaritate, dialog, unitate*” (ediția a XX-a)

CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, SUSȚINUTE LA INVITAȚIE NOMINALĂ:

Dragostea și cultura imediatului. Căsătoria „ad experimentum”, biserica Parohiei „Adormirea Maicii Domnului” Mănăștur, 13 noiembrie 2020, întâlnire cu tinerii

Potențialul Teologiei de revitalizare a vieții. Intâlnirea Decanului cu liceenii, Campusul Teologic „Nicolae Ivan” Cluj-Napoca, 9 decembrie 2020, conferință online,

Fericirea - imposibilul necesar. Omul, făptură creată pentru fericire, Cluj-Napoca, 22 februarie 2021, Conferință online, pe Zoom și Facebook Radio „Renașterea”, 4250 audienți

Programarea ființială spre „fericire” și travaliul aflării ei. Modele de ieri și de azi, Cluj-Napoca, 19 martie 2021, Conferință online, pe Zoom și Facebook Radio „Renașterea”, 6.100 audienți

Descreștinarea Europei și necesara ei (perpetuă) reîncreștinare, Texas. La invitația avoc. american Peter Costea, Texas, SUA Sâmbătă, 20 martie 2021, conferință online, pe Zoom și Facebook;

Sfântul energilor necreate și percepția lui în ruralul radical: o intruziune atipică, Biserica din Visuia, 28 martie 2021, Meditațiile Postului Mare

Pandemia și otrăvirea relațiilor din familie. Principii pastorale corective biserica din Târgu Lăpuș, Pr. Dr. Ovidiu Baboșan, 31 martie 2021, Meditațiile Postului Mare organizate online de Parohia Târgu Lăpuș

Fericirea în concepția marilor gânditori antici. Ce a mai rămas valabil până astăzi? Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea”, 2 aprilie 2021, în seria „*Fericirea – imposibilul necesar!*” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă;

Inconștientul – în selecția partenerului de viață. Are îndrăgostirea ureo logică? Zoom și pagina de Facebook ASCOR Cluj-Napoca, 8 aprilie 2021, în seria Conferințelor Duhovnicești din Postul Mare organizate de ASCOR Cluj-Napoca

„Lucrarea în ascultare”. Paradigme postmoderne prezente subtil în logica Patericului Televiziunea Trinitas TV, 8 aprilie 2021, ediție a Emisiunii „Cuvânt pentru suflet” de la TV Trinitas

„Eros și tanatos” în „construcția” emoționalului. Gestionarea agresivității în viața individuală și colectivă, Platforma Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea”, 9 aprilie 2021, În seria „Fericirea – imposibilul necesar!” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă;

„Prin Cruce, spre Înviere!” Demnitatea suferinței și cultura inimii, Parohiile Turda I și II, Turda „Capelă”, 14 aprilie 2021, în seria „Prin Cruce, spre Înviere” organizate în Postul Mare de Pr. Dan Lionte-Maluș

O definiție a nefericirii: emoționalul în derivă. Să învățăm corect a iubi: etapizat, premeditat, auto-controlat! Platforma Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea” 16 aprilie 2021, în seria „Fericirea - imposibilul necesar!” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu FTO;

Universul emoțional în perioada sărbătorilor pascale Platforma Zoom și pagina de Facebook a Emisiunii „StiriMed” Cluj-Napoca, 21 aprilie 2021, Jurnalista Ancuța Ciolan-Stăvar

Preotul și facilitarea întâlnirii cu Dumnezeu a credinciosului, Televiziunea Credo Cluj-Napoca, 10 mai 2021, Interviu video TV cu jurnalistul Marius Cruceru

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Năsăud, Mănăstirea Parva, 11 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Năsăud

Occidentul și fericirea: reperele unui parcurs dantelărit, Platforma Zoom și pagina de Facebook a Radioului „Renașterea” și a Radioului „Doxologia” Iași, 14 mai 2021, în seria „Fericirea - imposibilul necesar!” Conferințele Radioului „Renașterea” în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă;

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Beclean, Mănăstirea Nușeni, 17 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Beclean

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Bistrița, Mănăstirea Strâmba, 20 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Bistrița

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Huedin, Mănăstirea Râșca Transilvană, 25 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Huedin

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Gherla, Mănăstirea Nicula, 31 mai 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Gherla

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Cluj II, 7 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Cluj II

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Turda, Mănăstirea „Mihai Vodă”, 8 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Turda

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Dej, Mănăstirea Cășiel, 15 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Dej

Parohia ortodoxă română din diaspora: paradigmă misionară multifactorială, Protopopiatul Cluj I, Mănăstirea Feleac, 17 iunie 2021, Conferința Preoțească de Primăvară a preoților din Protopopiatul Cluj I

COORDONARE DE LUCRĂRI DE DOCTORAT (FINALIZATE)

Arhim. Gherontie (Gheorghe) Ciupe, 26 februarie 2020, *Taina Pocăinței și reconstrucția sinelui*

Pr. Alexandru Fleșer, 14 iulie 2020, *Consilierea Pastorală în arealul penitenciar*

Băldean Ana-Maria-Cristina, 13 iulie 2021, *Consilierea pastorală premaritală*

Pr. Vid Trandafir, 13 iulie 2021, *Giacomo Dacquino – precursor al Psihanalizei Pastorale în perimetrul italian*

Pr. Greabu Lucian, 13 iulie 2021, *Preotul Profesor Galaction Munteanu*

Arhim. Andrei (Augustin) Coroian, 13 iulie 2021, *Relevanța pastorală a monahismului transilvănean în perioada totalitară*

MEMBRU ÎN COMISII DE EXAMEN (CONCURS) PENTRU OCUPAREA UNOR POSTURI DE PREOT PAROH:

Parohia „Câmpia Turzii III”, Parohia Turda „Capelă II” și Parohia Tritenii de Jos (Protopopiatul Turda), 2 decembrie 2020, Centrul Eparhial, Cluj-Napoca, 10 candidați.

PREFEȚE (SAU POSTFEȚE) LA VOLUME:

Aplicabilitatea Teologiei este viața mistică - Dr. Adrian Truță, *Extazul mistic în abordare pastorală*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 11-19.

Impactul public, cultural și eclesial, al unui renumit preot de țară: Pr. Ioan Sabău - Protos. Nifon Jorza, *Preotul mărturisitor Ioan Sabău*,

„Patriarhul hunedorenilor”, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2020, pp. 7-11.

Părintele Gherontie sau „virtutea camuflată” - Pr. Dorin Opreș, Monica Opreș (editori), *Cuviosul Gherontie cel nebun pentru Hristos*, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2019, pp. 49-51.

O apariție editorială de mare impact în lumea preotească: „Taina Pocăinței și reconstrucția sinelui” - Arhim. Dr. Gherontie Gheorghe Ciupe, *Taina Pocăinței și reconstrucția sinelui*, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2020, pp. 7-11.

Dizabilitatea - realitate polivalentă, îmbogățitoare lăuntric. O expertă în micrologica și ontologia demersului comunicativ ne introduce în metabolismul comunicării sănătoase cu persoanele cu nevoi speciale - Dr. Gabriela Mureșan, *Consilierea Pastorală a persoanelor cu dizabilități*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 9-23.

Aspazia Oțel-Petrescu – „Sfânta închisorilor” (1923-2018). Personalitate poliedrică, factor propulsor spre o societate constelată de valori creștine - Dr. Iulia Chende, *Aspazia Oțel-Petrescu, profil feminin de mărturisire contextuală a credinței*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 5-10.

Preot, comunitate, Biserică. Preotul deplin: teolog, teofor, teofil și teodul - Prof. Valeria-Gemma Moraru, *Volum omagial închinat Pr. Prof. Onisie Moraru* (vol. al II-lea, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 19-22.

O personalitate corporativă (Liceul Teoretic „Eugen Pora” din Cluj-Napoca), ne invită să călătorim împreună spre lumea esențelor, savurând universul inocenței! - Prof. dr. Iulia Chende, *Volum didactic, material auxiliar pentru ora de Religie*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020.

Medalioane cu aromă aghiografică, pentru a vertebra mistic traseul celor dornici de creștere duhovnicească. Mică enciclopedie de teologie experiențială Volum aghiografic Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, P. S. Lect. dr. Benedict Vesa Bistrițeanul

10 povestiri moral-religioase pentru copii și părinți, 100 de învățături pentru minte și inimă, 1000 de revărsări de har în ființa deschisă spre Cer - Prof. dr. Iulia Chende, *Volumul didactic „Dor de lumină divină”, tip „catehism”, material auxiliar pentru disciplina „Religie”*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021

Ce au simțit cei cărora li S-a arătat Dumnezeu? Paradigme recente de „metabolizare” a experiențelor mistice Protos. Maxim Iuliu Morariu, *Autobiografia spirituală, între teologie și actualitate*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2021,

Demersuri și analize pentru posibile „... transferuri atipice către Divinitate” Pr. Dr. Emanuel Ioan Cășvean, *Sacrul ca formă de gnoză în*

postmodernism. O filosofie aplicată în cultura pop digitală, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca,

Un manual de „formare continuă” a preotului capelan... O „construcție” poliedrică de însumare a strategiilor pastorale eficiente atât în reintegrarea socială, cât și îmbunătățirea calității vieții în detenție - Pr. Dr. Alexandru Fleșer, *Consilierea pastorală în penitenciar*, Ed. Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2021, pp. 5-20.

BROȘURI ACADEMICE (REPUBLICATE ÎN 2020-2021)

Metabolismul unei vieți fericite: resacralizarea spațiului contextual. Familia în imaginarul colectiv contemporan

Preliminarii psiho-afective în construcția intimității cu Dumnezeu. Optica prof. Giacomo Dacquino 32 p.

Metabolismul emoțional al generației post-televizive. Școală pentru părinți și copii, în viziunea medicului Giacomo Dacquino p.

„Nevoia” de faliment. Programarea spre eșec a copiilor noștri 32 p.

Paternitatea adevărată: un „munte de iubire” exigentă. Multă „mamă” și puțin „tată” în viețile copiilor noștri 32 p.

Seninătatea spirituală – garant al longevității dragostei. Principiile stabilității psiho-afective, în viziunea medicului Giacomo Dacquino 32 p.

Ghid de consiliere/educație religioasă-morală în penitenciare 32 p.

Ghid de consiliere premaritală 24 p.

Familia – „universitate” a dragostei. Repere în călătoria spre Absolutul psiho-emoțional (a prof. Giacomo Dacquino) 32 p.

Părinții hipo-afectivi și fragilitățile psiho-emoționale ale copiilor. Arsenalul de psiho-riscuri ce amenință familia: dereglări afective, regresii infantile, disfuncții relaționale 32 p.

Prioritatea familiei: oxigenarea vieții cu dragoste 32 p.

Divorțul emoțional și „oboseala cronică” în dragoste 32 p.

EMISIUNI RADIOFONICE ȘI VIDEO-TV:

Rubrica săptămânală la Radio „Renașterea”: *„Călătorie în adâncurile sinelui”* (10-15 minunte);

Emisiunea săptămânală (Duminică seara) în direct (și video tv): *„Ortodoxia – Fântâna Vieții”* (o oră);

„«Digitalizarea» credinței? Picătura de transcendență în oceanul de știri” (7 minute), studioul TV al Facultății (online);

Emisiunile *„Elitele discrete: profesioniștii religiei”* (1 oră, lunar) și *„Seniorii Ortodoxiei recente”* la studioul video-TV al Facultății de Teologie Ortodoxă (transmisă online);

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU

PUBLICAȚII:

- Ioan Bunea, *Viața și activitatea Fericitului Augustin*, teză de licență, lucrare prefațată și îngrijită de Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020

- *Editorial* în Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom XXII (2018-2019), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 7-8.

- *Cântările de la înmormântarea mirenilor în colecții transilvănene* în vol. *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transiterii credinței*. I Teologie, Simpozionul internațional de Teologie Istorie Muzicologie și Artă 5-6 noiembrie 2019 Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2020, pp. 151-169.

- *Părintele Iustin Tira, un preot al cetății* în vol. *Slujire și dăruire. Omagiu Părintelui vicar Iustin Tira*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 111-114 (coord. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Pr. dr. Cornel-Gheorghe Coprean).

- *Muzica bisericească românească, de la Colinde la Cultura Madrigal*, în vol. *Istorie și Teologie. In honorem Pr. Prof. Dr. Ioan-Vasile Leb*, vol. I, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 850-873 (editori Gabriel-Viorel Gârdan, Bogdan Ivanov, Daniela Ivanovici).

- *Corul de cameră Psalmodia Transylvanica* în Tabor, an XV (2021), nr. 8, pp. 65-70, împreună cu arhid. lect. univ. dr. Daniel Mocanu).

- *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate* în Calendarul Renașterea, anul III, nr. 3 (2020 - Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului), Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 99-102.

- *Prefață* la Daniel Ioan Frumos, *Cultura muzicală bisericească și populară de tradiție transilvăneană din zona Ivelor - Bistrița-Năsăud*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 5-14.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE ȘI CULTURAL ARTISTICE:

Răspunsurile la strană la Sfânta Liturghie săvârșită luni, 30 noiembrie 2020, cu ocazia prăznuirii Sfântului Apostol Andrei, cel Întâi Chemat, Ocrotitorul României, la Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, împreună cu Preasfințitul Părinte lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Clujului, în sobor restâns de preoți și diaconi au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

Opera Națională Română din Cluj-Napoca alături de partenerii săi a oferit o surpriză muzicală de o spiritualitate aparte: rugăciunea „Tatăl nostru”, aranjată pe note de compozitoarea Felicia Donceanu, dedicată Zilei Naționale a României. În lucrarea artistică a Operei Naționale Române din Cluj-Napoca: rugăciunea „Tatăl nostru”, aranjată pe note de compozitoarea Felicia Donceanu, dedicată Zilei Naționale a României a participat Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

Joi, 3 decembrie 2020 a avut loc lansarea cărților: *Satul și spiritul românesc, între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transiterii credinței*, Lucrările Simpozionului Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, vol. I-II, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020 (coordonatori Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu) și a revistei Școlii Doctorale „Isidor Todoran”: *Studia Theologica Orthodoxa Doctoralia Napocensia*, an III (2020), nr. 1. Au prezentat: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea și Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perșa. Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a rostit o scurtă alocuțiune. Moderator a fost Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran”.

Duminică, 20 decembrie 2020, în Catedrala Mitropolitană, după slujba Vecerniei și programul catehetic *O seară cu Domnul Hristos și cu Preasfânta Sa Maică* a avut loc un concert de colinde susținut de Corul Catedralei Mitropolitane, dirijat de Sergiu Stanciu, și de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Sâmbătă 30 ianuarie 2021, la Catedrala Mitropolitană, la Sfânta Liturghie săvârșită de Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei, răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Sâmbătă, 6 februarie 2021, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă, a participat la lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului,

Miercuri, 24 februarie 2021, Prof. univ. dr. Andreas Schmidt (Kirchenmusikdirektor, Facultatea de Teologie Evanghelică Augustana Neuendettelsau, Germania) a susținut on line, la invitația Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, prelegerea academică cu titlul: *Singen und sagen - Zur Muzikauffassung Martin Luthers und ihrem Einfluss auf Evangelische Kirchenmusik/Cântând și zicând – concepția lui Martin*

Luther asupra muzicii bisericești evanghelice. Moderatori au fost: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Școlii Doctorale „Isidor Todoran” și Pr. lect. univ. dr. Paul Siladi.

La sărbătoarea Sfinților 40 de Mucenici din Sevastia, 9 martie 2021, Ziua Foștilor Deținuți Politici Anticomuniști, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei a săvârșit Sfânta Liturghie, cu ocazia hramului Mănăstirii „Sfinții 40 de Mucenici” – Memorialul Gherla. Din soborul de slujitori a făcut parte Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Răspunsurile liturgice la Liturghia Darurilor mai înainte sfințite săvârșită în după-amiaza zilei de 31 martie 2021, la Paraclisul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca de Înaltpreasfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

În 2 mai 2021, după slujba Vecerniei, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei i-a acordat, în contextul împlinirii, în 2021, a 100 de ani de la alegerea, hirotonirea și instalarea Episcopului Nicolae Ivan în tronul reînființatei Eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului, Ordinul „Episcop Nicolae Ivan”.

Duminică, 16 mai 2021, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, Înaltpreasfințitul Părinte Iosif, Arhiepiscopul Ortodox Român al Europei Occidentale și Mitropolitul Ortodox Român Europei Occidentale și Meridionale, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și Preasfințitul Părinte Teofil de Iberia, Arhiereul-vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Spaniei și Portugaliei au săvârșit slujba de târnosire a bisericii cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir” din Baci, urmată de Sfânta Liturghie. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

În perioada 2-5 iunie 2021, a participat la ediția a IV-a a Conferinței Naționale a doctoranzilor în Teologie Ortodoxă organizată la Centrul Social-Pastoral *Sfânta Cruce* al Mănăstirii Caraiman, Bușteni de Școala Doctorală „Dumitru Stăniloae” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București și a moderat una dintre sesiuni.

Sâmbătă, 12 iunie 2021, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul au târnosit biserica studenților din incinta Campusului univer-

sitar Hașdeu din Cluj-Napoca și au oficiat Sfânta Liturghie. A făcut parte din soborul de slujitori.

În Duminica Rusaliilor, 20 iunie 2021, în fața Catedralei Mitropolitane Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei și Preasfințitul Părinte Episcop-vicar Lect. univ. dr. Benedict Bistrițeanul au oficiat Vecernia plecării genunchilor. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Între 1-10 iulie 2021 a efectuat o vizită la Universitatea Augustană a Bisericii Evanghelice Luterane din Bavaria. Vizita s-a concentrat, pe de o parte, pe proiectele curente de schimb de studenți și pe proiecte de doctorat în curs, pe de altă parte, planificarea și pregătirea viitoarelor colaborări. Invitațiile reciproce la conferințe științifice și continuarea colaborării intensive în muzica corală sunt deosebit de interesante aici. Este o mare îmbogățire ecumenică pentru ambele părți că parteneriatul universitar care a existat deja în anii 2004-2010 ar putea fi reeditat - și atât de plin de viață - din 2018 cu un contract universitar ERASMUS +.

Marti, 20 iulie 2021, în ziua în care Biserica noastră face pomenirea Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, Mănăstirea Toplița din Episcopia Covasnei și Harghitei și-a prăznuit hramul. Sf. Liturghie a fost săvârșită de Preasfințitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii împreună cu Preasfințitul Părinte Andrei, Episcopul Covasnei și Harghitei în curtea lăcașului de cult. Răspunsurile au fost date de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica”, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Răspunsurile la strană, la toate sfintele slujbe săvârșite la Mănăstirea Nicula, cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului (14-15 august 2021), au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

Marti, 28 septembrie 2021, în Aula Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc Simpozionul: *Centenarul Eparhiei Clujului. 100 de ani de la alegerea Episcopului Nicolae Ivan*. Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

ACTIVITĂȚI LEGATE DE STUDIILE DOCTORALE:

În cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă a UBB a avut loc joi, 12 noiembrie 2020, susținerea tezei de abilitare cu titlul: *Spre o eshatologie profetică. Ecleziologia misionară în postmodernitate* a Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Din comisia de abilitare a fost prezidată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu,

În zilele de 8 și 9 iunie 2021 Școala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca a organizat, în sistem on line, Simpozionul național *Ortodoxia clujeană la ceas aniversar: Spiritualitate, Teologie, Cultură – 100 de ani de la reactivarea scaunului episcopal*. În deschidere a rostit o alocuțiune

TEZE DE DOCTORAT ÎN TEOLOGIE, LA SPECIALIZAREA MUZICĂ BISERICESCĂ ȘI RITUAL, ALCĂTUITE SUB ÎNDRUMAREA PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU:

- 14 iunie 2021, Cristian-Mihail Paraschiv: *Concertul coral religios în spațiul românesc în creația compozitorilor: Gavriil Muzicescu, Sabin Drăgoi, Paul Constantinescu și Ion Popescu Runcu,*

- 14 iunie 2021, Constantin Gordon, *Principii componistice în acțiunea de românire a cântării bisericești la Macarie Ieromonahul.*

- 29 septembrie 2021, pr. Marius-Stelian Militaru: *Petru Emanoil Efesiu și importanța operei sale pentru muzica bisericească de tradiție bizantină din țările române,*

A PREZIDAT ȘEDINȚA PUBLICĂ DE SUSȚINERE A TEZEI DE DOCTORAT A STUDENȚILOR DOCTORANZI:

- 9 februarie 2021, Gabriel-Alexandru Noje, *Aspecte ale corporalității în societatea contemporană. O evaluare ortodoxă la specializarea Morală creștină, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie*

- 13 iulie 2021, Pr. Trandafir-Viorel Vid, *Giacomo Daquino precursor al psihanalizei în perimetrul italian la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia*

- 13 iulie 2021, Augustin (arhim. Andrei) Coroian, *Relevanța pastorală a monahismului transilvănean din a doua jumătate a secolului XX la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia*

- 13 iulie 2021, Cristina Ana-Maria Băldean (căs. Anechitei-Diacu), *Paradigma americană în consilierea pastorală premaritală la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia*

- 13 iulie 2021, Pr. Lucian Greabu, *Preotul și profesorul Liviu Galaction Munteanu - păstor de suflete și martir al Bisericii noastre la specializarea Teologie pastorală, alcătuită sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia*

- 14 iulie 2021, Pr. Adrian Petrescu, *Slujirea pastorală a credincioșilor cu deficiențe de auz și vorbire în cadrul misiunii Bisericii la specializarea Misiologie și ecumenism, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel*

- 14 iulie 2021, Monica Valentina Șerbănescu, *Școala creștin-ortodoxă - o perspectivă trans-disciplinară, pentru un management inovator. Liceul Pedagogic Ortodox Anastasia Popescu - studiu de caz la specializarea Omiletică și catehetică*, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon
- 30 septembrie 2021, Pr. Ionuț-Marcel Pop, *E-Biserica ? Exigențe ale misiunii ortodoxe în mediul digital*, la specializarea Misiologie și ecumenism, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel
- 30 septembrie 2021, Aurelian (arhim. Andrei) Ioniță, *Boala, suferința, tămăduirea - o abordare teologico-medicală* la specializarea Morală creștină, alcătuită sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie

PR. PROF. UNIV. DR. STELIAN TOFANĂ

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE - INTERNAȚIONALE

”Die Mission des Wortes Gottes in einer säkularisierten Welt Eine biblische Perspektive”, în vol. *Die missionarischen Herausforderungen unserer Kirchen in der säkularisierten Gesellschaft*, (Petra Bosse-Huber | Daniel Benga | Wolfram Langpape (Hrsg.), Leipzig, 2021, pp. 57-75 (ISBN 978-3-374-06809-8 // ISBN (PDF) 978-3-374-06810-4)

”Die Evangelisierung” in einer säkularisierten Welt. Eine biblische Perspektive”, în Vol. *Biblical Interpretation. Eras, Methods, Contexts*, (Essays in Honor of Gyorgy Benyik), JATEPress 2020, ISBN 978 963 315 444 1, pp. 515-528.

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – NAȚIONALE

”Cuvântarea Apostolului Pavel în Areopagul Atenei sau prima confruntare dintre filosofia păgână și cuvântul lui Dumnezeu pe pământ european (FAp 17, 24-34)”, în vol. *Ordinea profundă a Universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință* (Adrian Lemeni, Adrian Sorin Mihalache, Nicolae Turcan - coordonatori), Edituri ”Renașterea” și ”Bazilica”, Cluj-Napoca 2021, pp. 257-277.

”Iată Mielul lui Dumnezeu!” (In. 1,29). Sensul hristologic al expresiei în mărturia lui Ioan Botezătorul”, în vol. *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca 2021, pp. 170-181. ISBN 978-606-607-377-6

ARTICOLE PUBLICATE

”Bogatul căruia i-a rodit țarina”, în rev. *Lumina de Duminică*, noiembrie 2020, Nr. 11, București 2020, pp. 4-5.

PREFEȚE CĂRȚI

Petru Ioan, *Cronica preoților deloreni. Jertfelnicia eroilor și continuitate*, Volumul II, Editura Sfera, Bârlad, 2021, pp. 9-12

Dan Florin Obrocea, *Judecarea și condamnarea Domnului Iisus Hristos în relatarea Sfințelor Evanghelii*, Editura "Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021

PROGRAME BIBLICE (2020-2021)

Activitatea biblică, extracurriculară, s-a desfășurat, și continuă, pe trei paliere de misiune:

1. Biblia și Media (în desfășurare)

a. "În lumina Taborului" – program biblic săptămânal - Radio Renașterea – obiectiv: familiarizarea creștinilor cu Biblia analizată tematic

b. Program Biblic: "Să citim și să învățăm împreună Biblia" – transmis online și prin Radio Renașterea. E un program de popularizare a cuvântului lui Dumnezeu în societate, pentru orice om indiferent de confesiune și nivel cultural

c. TV Trinitas – Emisiuni tematice biblice nouetamentare în cadrul Programului intitulat "Cuvântul lui Dumnezeu pentru noi"

2. Biblia și societatea. O colaborare instituțională

a. 8 martie 2021 – A inițiat și susținut un Program biblic desfășurat în colaborare instituțională între Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, și Parohia Mănăstur II, Cluj-Napoca, intitulat "Biblia în societatea de azi", finalizat cu o broșură pe teme analizate

b. 9 decembrie 2021 – A inaugurat Programul de cercetare biblică intitulat "Sf. Luca. Istoric, Apostol și Evanghelist". Loc de desfășurare – Mănăstirea Dobric, Jud. Bistrița-Năsăud. Program de colaborare cu obiectiv eclesial-social între Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, Mănăstiri din Mitropolia Clujului, Maramureșului și Sătmarului și Departamente biblice din alte Facultăți de Teologie din țară. Fiecare conferință se va finaliza cu un volum.

3. Biblia, Familia și Societatea de azi

a. "Amvonul și Comunitatea" – program de catehizare biblică în diferite Biserici și locații laice din țară (București, Bistrița, Iași, Vatra-Dornei, Tg. Mureș, Mediaș, Baia-Mare etc.) și străinătate (Anglia, Israel, Germania, America, Canada) (nu numai ortodoxe), inițiat cu ani în urmă, desfășurat în continuare într-un periplu de conferințe

b. "De vorbă în familie" – program de formare spirituală, inițiat pentru perioada pandemiei, desfășurat online, cu suportul logistic al Organizației creștine "Agape-Prețuim familia", Cluj-Napoca. Este un program de dialog religios cu personalități din țară, având invitați precum: Adrian Papahagi, Mihail Neamțu și alții.

c. 2020-2021 - a participat în cadrul programului "Clubul marilor cărți" – inițiat și susținut de Mihail Neamțu, cu diferite conferințe pe teme biblice.

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

2-3 noiembrie 2020 – a participat la Simpozionul Internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Universitatea "Babeș- Bolyai", unde a prezentat referatul: *Cine și Ce vom fi la sfârșitul pandemiei Covid 19? O perspectivă teologico-biblică*

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE NAȚIONALE

8 aprilie 2021 – a susținut online în cadrul Organizației creștine ASCOR Timișoara, Conferința: *"Dialogul cu Dumnezeu între logică și mister"*

22 aprilie 2021 – a susținut la Arad în cadrul Forumului "Dialogos", conferința cu titlul: *"Scriptura în interpretarea Sfinților Părinți. O perspectivă hermenutică ortodoxă"*

27-28 aprilie 2021 – a susținut în cadrul unei dezbateri pe tema *Procesul lui Iisus. Farsă judiciară sau condamnare banală* organizată de Clubul "Marile Cărți", patronat de către Mihail Neamțu, la care au participat și Prof. Adrian Papahagi și Prof. Lavinia Tec, conferința cu titlul: *"Procesul lui Iisus. O perspectivă Biblică"*.

28 aprilie 2021 – a susținut în cadrul dezbaterilor Revistei "Dreptul", pe tema "Procesul lui Iisus – Perspective juridice", conferința cu titlul: *"Procesul lui Iisus. O perspectivă a Evangheliștilor"*.

PROGRAM BIBLIC – CATEDRALA ORTODOXĂ, CLUJ-NAPOCA

13 octombrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel în fața procuratorului Festus (Partea I). (FAp 25, 13-27).*

20 octombrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel în fața procuratorului Festus și a Regelui Agripa II (Partea II). (FAp 26,1-27)*

27 octombrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel în fața procuratorului Festus și a Regelui Agripa II. Sentiunța finală (Partea a III)-a. (FAp 26,28-32)*

3 noiembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Concluzii – mesaj din apărarea Ap. Pavel în fața procuratorului Festus și a Regelui Agripa II. Partea I (FAp 26)*

10 noiembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Concluzii – mesaj din apărarea Ap. Pavel în fața procuratorului Festus și a Regelui Agripa II. Partea a II-a (FAp 26)*

17 noiembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Călătoria captivității romane – Introducere (FAp 27)*

24 noiembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Naufragiul din călătoria captivității – Partea I (FAp 27, 1-14)*

- 1 decembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Naufragiul din călătoria captivității – Partea a doua (FAp 27, 14-26)*
- 8 decembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Salvarea din naufragiul de pe Mediterana (FAp 27, 27-44)*
- 15 decembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul în Malta. Minunile Apostolului – Partea I (FAp 28, 1-6)*
- 22 decembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Creștinismul în Malta. Minunile Apostolului – Partea II (FAp 28, 7-10)*
- 27 decembrie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Nașterea Domnului în relatarea textului biblic*
- 2 ianuarie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Sf. Ioan Botezătorul și misiunea sa. O descriere a Evangheliilor – Partea I*
- 9 ianuarie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Sf. Ioan Botezătorul și misiunea sa. O descriere a Evangheliilor – Partea a II-a*
- 16 ianuarie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apostolul Pavel la Roma. Sosirea – (FAp. 28,11-16)*
- 23 ianuarie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apostolul Pavel la Roma. Întâlnirea cu iudeii – (FAp. 28,17- 25)*
- 30 ianuarie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apostolul Pavel la Roma. Propovăduirea la Roma – (FAp. 28,26-31)*
- 2 martie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Introducere în Studiul Epistolelor pauline – Partea I*
- 9 martie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Introducere în Studiul Epistolelor pauline – Partea II*

PROGRAM BIBLIC "SĂ CITIM ȘI SĂ ÎNVĂȚĂM ÎMPREUNĂ SF. SCRIPTURĂ", SUSȚINUT LA BISERICA "SF. AP. PETRU ȘI PAVEL", CLUJ-NAPOCA, ÎN COLABORARE CU FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ – PERIOADA POSTUL PAȘTELUI 2021

- 16 martie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Introducere în Studiul Epistolelor pauline – Introducere în studiul Epistolei către Romani – partea I*
- 30 martie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Introducere în Studiul Epistolelor pauline – Introducere în studiul Epistolei către Romani – partea a II-a*
- 6 aprilie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Romani 1,1-4: Apostolul Pavel se prezintă Romanilor. Conținutul salutului său*
- 13 aprilie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Romani 1,5-8: Rugăciuni neobișnuite. Dorința Apostolului Pavel*
- 6 aprilie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Romani 1,1-4: Apostolul Pavel se prezintă Romanilor. Conținutul salutului său*

20 aprilie 2021 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Romani 1,9-15: Misiune și dar duhovnicesc.*

mai – august 2021 – Programul Biblic a continuat pe tema ”*Epistola către Romani – un popas de reflecție spirituală*”

CURSURI PASTORALE

19-30 iulie 2021 - a participat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, în cadrul Programului Cursurilor pastorale și de îndrumare misionară a clerului – Seria 105 / 2021, în cadrul căruia a susținut Prelegerea: ”*Avort, Homosexualitate, Divorț. Un răspuns biblic*”.

MEMBRU – COMISII DOCTORATE

15 iulie 2021 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a Pr. Drd. Pohrib Alin-Vasile, cu titlul: ”*Suflarea de viață (Fac. 2,7). Elemente de antropologie veterotestamentară.*”

15 iulie 2021 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a Drd. Onețiu Elena, cu titlul: ”*Dumnezeul cel viu în Pentateuh. Exegeza unui concept*”.

15 iulie 2021 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a Drd. Oargă Cătălin Petru, cu titlul: ”*Rațiunile creației în Facere 1-3*”

30 septembrie 2021 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a Drd. Dumitru Tiberiu Fișcu cu titlul: ”*Păcatele regilor Saul și David în contextul amartologiei Orientului Apropiat antic*”.

30 septembrie 2021 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a Drd. Bogdan-Vasile Mărcășan, cu titlul: ”*Dimensiunea extatică a actului profetic în Vechiul Testament*”

30 septembrie 2021 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obținerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, a Drd. Iederean Iustin-Sorin ”*Legământul lui Avraam (Fac 17,1-22) – interpretarea și receptarea vechi-, inter- și nou-testamentară*”

MEMBRU – COMISII CONCURS, GRADE DIDACTICE

2020-2021 - Membru în Comisia de Concurs pentru ocuparea de Parohii gradul 1 și 2, Centrul Mitropolitan, Cluj-Napoca

DIPLOME, DISTINCȚII

octombrie 2020 – a fost ales Membru al Comitetului științific al Colecției ”Sfânta Scriptură pentru toți”, Craiova, România

noiembrie 2020 - a fost numit Membru al Consiliului științific al Editurii UNIVERSITARIA CRAIOVA

2 mai 2021 – a primit din partea IPS Andrei Andreicuț, Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, distincția ”Crucea Episcop Nicolae Ivan”

EMISIUNI RADIO

Realizează săptămânal la Radio ”Renașterea”, Cluj-Napoca, Emisiunile:

1. ”În lumina Taborului”
2. Atelier Biblic
3. Explicarea Apostolului Duminical
4. Tâlcuirea Evangheliilor Duminicilor de peste an

EMISIUNI TV

TVR Cluj, Transilvania Look, Alpha TV, Antena 1- Cluj, Pro TV-Cluj, Trinitas TV

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ**ACTIVITATEA DIDACTICĂ**

A predat cursurile la nivel licență la disciplinele: *Exegeza Vechiului Testament, Teologia Vechiului Testament.*

La nivel Master a predat cursurile: *Judaismul: istorie și doctrină. Perioada vetero-testamentară, Judaismul talionic, Fundamentele biblice ale discursului (bio)etic, Interdisciplinaritate: Dialogul știință – religie/teologie.*

În cadrul Școlii Doctorale a funcționat în calitate de conducător de doctorat la Teologia Vechiului Testament. Tot în cadrul Școlii doctorale, a predat cursurile: *Metode generale de cercetare și metodică elaborării de lucrări științifice; Davar, Memra și Ruah în Torah; Limba ebraică.*

A ținut cursuri și seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misi-onar-pastorală a preoților desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie.

A făcut parte din comisia de titularizare a cadrelor didactice pentru Religia Ortodoxă din învățământul preuniversitar, a îndrumat lucrări pen-

tru obținerea gradului I profesional la profesori de religie și clerici, lucrări de licență și disertații.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

A fost președinte și membru în comisii de doctorat Cluj-Napoca (Universitatea „Babeș-Bolyai”), București (Universitatea din București).

COORDONATOR ÎN COMISII DOCTORALE:

§ Bolbos Marius-Adrian – „Asemănare și alteritate în TaNaKh”

§ Daniel Florin Claudiu – „Teologie și martiriu în Cărțile Macabeilor”

§ Daniel-Alin Ionică – „Reflexii hermeneutice asupra teologiei legământului vechi-testamentar”

§ Dindelegan Vasile-Marin – „«Am dobândit om de la Dumnezeu» (Fac 4,1). Creație și Naștere”

§ Poienaru Ioan-Florin – „Regatul de Nord, Israel (926-721 î.Hr.) - istoric, context religios-teologic”

§ Salvan Alexandru-Adrian – „Discursul isaianic despre Ruah Hakodeș. Atribut sau persoană?”

§ Simonca Florian Marian – „Chip și înviere în teologia biblică a Vechiului Testament”

REFERENT DE SPECIALITATE ÎN COMISII DOCTORALE:

§ Bîrle Samuel Florin – „Pedagogia deuteronomistă – strategii și metode în discursurile liderilor din Profetii Timpurii” (Prof. univ. dr. Marcel Valentin Măcelaru)

§ Mocan Beneamin – „Imaginarul teologic pentecostal și construirea unei teologii publice în societatea contemporană” (Prof. univ. dr. Marcel Valentin Măcelaru și Prof. univ. dr. Corneliu Constantineanu)

§ Popăilă Lucian-Tomiță – „Imaginea plină de pictură”. Picturalitatea ca necesitate (Prof.univ.dr. Ioan Sbârciu)

§ Vadim Tudor (Iov) Cristea – „Impactul monahismului asupra vieții moral-spirituale a societății ruse de la începutul secolului al XIX-lea până în prezent. Mănăstirea Optina” (Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie)

MEMBRU ÎN STRUCTURI ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE:

§ Membru în comitetele de redacție ale revistelor Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodoxa; Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Bioethica; Revista Centrului de Studii Clasice și Orientale Orientalia; ROOTS – Romanian Orthodox Old Testament Studies; Studii Teologice; Sacra Scripta; Renașterea; Ortodoxia Maramureșeană; Sacra Scripta a Centrului de Studii Biblice UBB; Transdisciplinarity in Science and Religion.

§ Membru Advisory Board al *JSRI – Journal for the Study of Religions and Ideologies* (revistă ISI)

§ Membru IASSO – Institutul pentru Studii Avansate în Știință și Ortodoxie

§ Membru ETRF – Ecumenical Theological Research Fraternity, Ratisbon, Ierusalim, Israel

§ Membru Comisia Națională de Istorie Bisericească Comparată

§ Membru al Institutului de Istorie Ecclesiastică, Universitatea „Babeș-Bolyai”

§ Membru al Centrului de Studii Biblice, Universitatea „Babeș-Bolyai”

§ Membru (fondator) al Centrului de Bioetică, Universitatea „Babeș-Bolyai”

§ Membru (fondator) al Centrului de Studii Clasice și Orientale „Orientalia”, Universitatea „Babeș-Bolyai”

ACTIVITATEA DE ADMINISTRAȚIE

În anul universitar 2020-2021, Pr. Prof. dr. Ioan Chirilă și-a continuat activitatea în cadrul structurii de conducere a Universității „Babeș-Bolyai” în calitate de Președinte al Senatului, fiind reales în această funcție în cursul anului 2016 pentru un al doilea mandat care s-a încheiat la începutul anului 2021. În această calitate, și-a îndeplinit toate atribuțiile aferente postului, reprezentând Universitatea în activitățile mediului academic clujean, național și internațional.

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

VOLUME

§ *Ipostazierii ale Cuvântului. Eseuri omiletice* (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2020), 246 p.

VOLUME COORDONATE

§ *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios*, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020).

STUDII ISI

§ Eugenia Ciocoiu, Eniko Bodea, Mădălina Dan, Ioan Chirilă, „A Conceptual Model for the Imaginary: The Role of Symbols,” *JSRI* 57 (2020): 186-198.

STUDII ERIH +

§ „Let there be light! (Gen. 1:3) in the Interpretation of the Primordial Light,” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodox* 1 (2020): 5-22.

§ Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șoptorean, „The theological symbolism of colours in Byzantine iconography,” *Journal of Romanian Literary Studies* 25 (2021): 183-190.

§ Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șoptorean, „St. Symeon the New Theologian and His Personal Experience of Seeing the Divine Light,” *Icon of Faith. International Journal of Interdisciplinary Scientific Research (IFIJISR)* 12.1 (2021): 5-18. / „Sfântul Simeon Noul Teolog și experiența personală a vederii luminii divine”, *Revista românească de studii axiologice* 2 (2021), 46-59.

§ „Ethnicity, Confession, Nation – The Development of Concepts in the History of Transylvania in Religious Life,” *Studia Theologia Reformata Transylvanica* 2 (2020).

§ Ioan Chirilă și Iulian Warter, „A Brief Conversation on Quality and Ethics in Higher Education,” *Journal of Intercultural Management and Ethics* 2 (2019): 105-113.

STUDII BDI

§ „Anamnesis et exegetico complementum -Bartolomeu Valeriu Anania”, *Tabor* 3 (2021), 49-52

§ „Un secol desprins de pe aripile vulturului: IPS Justinian Chira – flacăra vâlvâietoare a Cuvântului-Iubire,” *Tabor* 5 (2021): 35-40.

§ „Despre noi, El mereu aproape, căci ești pretutindenea – ars pastoralia,” *Horeb. Revistă anuală de spiritualitate și actualitate* 3 (2021): 191-8.

STUDII ÎN REVISTE

§ „Crucea – semnul biruinței asupra morții, pecete a căii veșniciei,” *Orașul* 51 (2021): 93.

§ „Ars poesis - Sophia kai Agape, diortosind cu inima cuvântul/ Cuvântul - Bartolomeu Valeriu Anania”, *Mișcarea literară* 1 (2021), 7-9.

§ „De pe aripile vulturului între aripile Heruvimilor,” *Lumea credinței* 5 (2021): 19-21.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

§ „Profetul Ieremia – model de pastorație a diasporei (Ier 23.29)”, în *Pastorație și misiune în diaspora românească - provocări și perspective & Grijă Bisericii Ortodoxe pentru cei răposați, reflectată în Ierurgile consacrate*, (eds.) Viorel Cristian Popa, Doru Fer, Emil Cioară (Oradea: Editura Universității „Aurel Vlaicu”, 2021), 43-53. ISBN 978-973-752-863-6

§ „Sfânta Scriptură și importanța ei pentru cultura română,” în *Fides et Sapientia. Studii în onoarea Părintelui nostru Pr.Prof.Univ. Dr. Nicolae Chifăr*, ed. Daniel Buda și Dragoș Boicu (Sibiu: Andreiană, 2021): 1031-1045.

§ „Codicele/manuscrisul/sbornicul de la Ieud. BAR: ms.rom. 5032.,” *Codicele de la Ieud* (prefață) (Baia-Mare: Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureșului și Sătmarului, 2021), 9-16.

§ „Slava Domnului și semnele vizibile ale prezenței Sale în mijlocul poporului ales,” în *In honorem Pr.lect.univ.dr. Gheorghe Șanta*, ed. Dacian But-Căpușan (Cluj-Napoca: Renașterea, 2021), 154-169.

§ „Cetatea salvării și a izbăvirii neamului - Săliște”, în Marius Boromiz, *Familia regală, ambasadori, generali de armată, universitari, dascăli și gazetari la Săliște* (Sibiu și Cluj: Armanis și Mega, 2021), 5-10

§ „Tăria unității. Slujirea între străini a statorniciei neamului și a țării,” în *Maramureș. Promotor al culturii și identității în lume* ed. Emil Burzo (Florești: Limes, 2021), 115-9.

§ „Prof. dr. Nicolae Edroiu – un dascăl al liniștirii sufletului meu,” în *Nicolae Edroiu – Cel care a trecut făcând bine* (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2020).

§ „Moses and Jesus – on the Completion of Prophetism,” in Martin Tamcke, Constantin Preda, Marian Vild, Daniel Mihoc (eds.), *Scripture's interpretation is more than making science*, Festschrift in Honor of Fr. Prof. Vasile Mihoc, in *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, vol. 62 (Göttingen: Lit Verlag, 2020), 352 pp., ISBN 978-3-643-91247-3.

§ „Studiu introductiv. Imaginarul religios”, *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios*, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020).

§ „LAUDATIO *In honorem Pr. prof. univ. dr. Eugen Pentiuc*,” în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transiterii credinței*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu și Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 67-72.

§ „Înțelegerea conceptului de slavă a Domnului (kavod Yahwe) în contextul teofaniilor vechi-testamentare,” în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transiterii credinței*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu și Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 73-91.

§ Larissa Batrancea, Anca Nichita, Carla Startin, **Ioan Chirilă**, Ioan Batrancea, Robert W. McGee, Serkan, Benk, and Tamer Budak, „Moral concerns and personal beliefs regarding tax evasion: empirical results from Germany, Romania, Turkey, and the United Kingdom,” în *Behavioural Public Finance. Individuals, Society, and The State*, ed. M. Mustafa Erdogdu, Larissa Batrancea and Savaş Cevik (London/ NewYork: 2020), 175-193.

§ „Universitatea Regele Ferdinand I, o universitate exilată,” în *Calendarul Renașterea* (Cluj-Napoca: Renașterea, 2020).

§ „Icoana – căutarea neostoită a veșniciei / The Icon – a Restless Search for Perpetuity,” în *Lavinia Huplea și Marius Dan Ghenescu, Coletul cu artă – album expozițional* (Cluj-Napoca, 2020), 9-12.

PARTICIPARE LA CONFERINȚE

§ 2-3 noiembrie 2020, conferința internațională „Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?”, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Pandemii relatate în Vechiul Testament”

§ 27 noiembrie 2020, participare la conferința online *Noaptea cercetătorilor Europeni*, Timișoara

§ 27 noiembrie 2020, conferința online *What Role for the Orthodox Intellectual Today?* cu participarea Prof. Dr. John Anthony McGuckin, Sibiu

§ 17 decembrie 2020, dialoguri online cu Ovidiu Pecican, Corin Braga, Adrian Tudorachi, Elena Platon, Sorin Mutu, Ioan Chirilă și Liviu Malița, despre Enciclopedia imaginariilor din România, pe pagina de Facebook a Editurii Polirom.

§ 23 decembrie 2020, conferința on-line „Nașterea Domnului în Scriptura Veche și în istorie”, susținută de Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă și Ierom.dr. Iuliu Maxim Morariu, de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca.

§ 6-7 aprilie 2021, conferința internațională *Biblical Hermeneutics: The Old Testament – tradition and (post) modernity [academic requirements, biblical research, and liturgical-pastoral exegesis]*, Cluj-Napoca, cu comunicarea: „Hermeneia patristic-filocalică”

§ 18 iunie 2021, conferința internațională, Oradea, cu comunicarea: „Profetul Ieremia - reper pentru pastorația diasporei (Ier 25-30)”

ORGANIZARE DE CONFERINȚE, WORKSHOP-URI ȘI LANSĂRI DE CARTE

§ 6-7 aprilie 2021, conferința internațională *Biblical Hermeneutics: The Old Testament – tradition and (post) modernity [academic requirements, biblical research, and liturgical-pastoral exegesis]*, Cluj-Napoca (conferință on-line).

§ 23 decembrie 2020, conferința on-line „Nașterea Domnului în Scriptura Veche și în istorie”, susținută de Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă și Ierom.dr. Iuliu Maxim Morariu, de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca.

§ 4 decembrie 2020, lansare volumul „Paula Bud – In memoriam” în revista *ROOTS* 3/2020 și „Studii de Exegeză și Teologie” (Paula Bud).

§ 2 decembrie 2020, conferința on-line „Le titre, le regroupement, l'ordre et le nombre des livres de l'Ancien Testament”, susținută de Prof. univ.dr. Ștefan Munteanu, de la Institut du Theologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris.

§ 13 noiembrie 2020, Ziua Internațională a Sfintei Scripturi, conferința *Biblia cu Comentariu. De la Glossa Ordinaria la Bible ne ses traditions (B.E.S.T.)* susținută de pr. prof. dr. Eugen J. Pentiuc de la Holy Cross, Hellenic College, Boston și DHC al UBB.

PROIECTE

Director științific, Proiect POC Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare) (UBB-TeMATIC-Art), proiect național, FEDR, 2016.

Director științific, Proiect PCCDI *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric și identități cultural-lingvistice* (ROMIMAG), *Imaginarul religios*, 2018.

Responsabil asigurarea calității în Proiect POCU/379/6/21/123894 - Azi Student, Măine Antreprenor Antreprenor, Universitatea „Babeș-Bolyai” 2019-2022.

Responsabil asigurarea calității în Proiect POCU/379/6/21/124662 - Antreprenor UBB, Universitatea „Babeș-Bolyai” 2019-2022.

Membu echipă în proiectul instituțional internațional Religion, Human Rights and Politics. The Challenges faced by Eastern Europe, nr. contract 23.152296/P43090 /3.12.20152.

INTERVIURI ȘI EMISIUNI

Emisiune săptămânală pe teme vechitamentare la Radio Renașterea, „În umbra Legii”, în fiecare joi, de la 21.30-22.00, începând din 2012; moderator diac. Olimpiu Benea.

PR. PROF. UNIV. DR. ȘTEFAN ILOAIE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În anul universitar 2020-2021, a predat cursurile la disciplina *Morala creștină* și *Morala creștină specială* la anii III și IV, nivel licență.

În cadrul cursurilor pentru Studii postuniversitare, Master, a susținut cursurile:

- *Morala creștină și problemele lumii contemporane*,
- *Morala ortodoxă și regresul etic contemporan*
- *Relativismul religiozității postmoderne*.

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

STUDII ÎN VOLUME

1. „Bartolomeu Valeriu Anania – părintele, omul, mitropolitul”, în vol. Pr. Iustin Tira (coord.), *Centenarul Mitropolitului Bartolomeu Anania (1921-2021)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 49-61; ISBN 978-606-607-340-0;

2. „Bartolomeu Valeriu Anania. Cronologie”, în vol. Pr. Iustin Tira (coord.), *Centenarul Mitropolitului Bartolomeu Anania (1921-2021)*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 135-153; ISBN 978-606-607-340-0;

3. „Lecțiile mitropolitului Bartolomeu al Clujului”, în vol. Carmen Bulzan (coord.), *Învierea din anamneze: Bartolomeu Valeriu Anania. Interviu și mărturie*, Editura Kult, București, 2021, pp. 123-130; ISBN 978-606-95109-1-9;

STUDII ÎN REVISTE INDEXATE ÎN BAZE DE DATE INTERNAȚIONALE

1. „Bunătatea, cartea, lumina” (Arhiepiscopul Justinian Chira), *Tabor* 15 (2021), nr. 5, pp. 41-43; ISSN 1843-0287.

ALTE ACTIVITĂȚI:

A susținut comunicarea: *Concepte de morală creștină în notele subsidiare ale Ediției Jubiliare a Bibliei – Bartolomeu Valeriu Anania* la conferința on-line *Biblie și Cultură în mileniul III. Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania – 100 de ani de la naștere*, organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă și Centrul de Cercetare „Ioan Lupuș” în seara zilei de 9 martie 2021.

A susținut comunicarea: *Cuvântul – Lucrare de mângâiere și tămăduire în cadrul celui de-al XX-lea Seminar de Medicină și Teologie cu tema: Terapii medicale și spirituale la începutul mileniului III: Complementaritate, dialog, unitate care s-a desfășurat on line, în perioada 17-18 mai 2021.*

A susținut comunicarea: *Lumina - bucurie și viață, în pastoralele Mitropolitului Bartolomeu la Învierea Domnului* în cadrul ediției a VIII-a a Simpozionului Național: *Valori naționale în creația Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania* organizat la Mănăstirea Dragomirna.

A susținut prelegerea: *Provocările sfârșitului vieții omului din perspectiva Bioeticii creștine* În cadrul primei ediții a Taberei „Universitatea de Vară Părintele Ilie Moldovan”, organizată de Arhiepiscopia Alba Iuliei și Mănăstirea Oașa la Schitul „Sf. Ioan Evanghelistul” din Găbud, luni, 30 august 2021.

La finalul slujbei Vecerniei cu Litie săvârșite în seara zilei de 7 septembrie 2021, în ajunul sărbătorii Nașterii Maicii Domnului de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop și Mitropolit Andrei la Mănăstirea Piatra Fântânele, a rostit un cuvânt de învățătură, vorbindu-le celor prezenți pe tema *Tăcerea și discreția Maicii Domnului, o taină.*

A coordonat teza de doctorat: *Boala, suferința, tămăduirea – o abordare teologico-medicală* a Arhim. IONIȚĂ Andrei (Aurelian): *Boala, suferința, tămăduirea – o abordare teologico-medicală* susținută public în 30 septembrie 2021

COORDONĂRI DE STRUCTURI SOCIO-PROFESIONALE, MEMBRU ÎN COMISII ȘI INSTITUȚII ACADEMICE DE SPECIALITATE ȘI COLECTIVE EDITORIALE

directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

directorul Centrului de Bioetică al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

membru al Consiliului Științific al Fundației „Association of Bioethicists in Central Europe (BCE). Verein zur Förderung des internationalen wissenschaftlichen Dialogs im Bereich der Bioethik”, Viena

membru în Consiliul Științific al Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca membru CNATDCU

Redactor șef al revistei *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Bioethica*. vicepreședinte al Fundației “N. Steinhardt”

membru al UNESCO Chair in Bioethics. International Forum of Teachers

membru al Academic Society for the Research of Religions and Ideologies (SACRI-SCIRI)

membru în Consiliul Consultativ al revistei *Journal for the Study of Religion and Ideologies*

membru al Colegiului de Redacție al revistei *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Theologia Orthodoxa*

consultant de specialitate al Colegiului de Redacție al revistei *Tabor a Mitropoliei Clujului, Maramureșului și Sălajului*

coordonatorul colecțiilor *Bioetica și Moralia* ale Editurii *Renașterea*, referent științific al Editurii *Polirom*, Iași

referent științific al Editurii *Renașterea*, Cluj-Napoca

referent științific al revistei *ISI Revista Română de Bioetică*

PROF. UNIV. DR. HABIL. MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

Conducător de doctorate în Arte Vizuale la Facultatea de Arte și Design a Universității de Vest – Timișoara.

Pictor iconar autorizat de Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române.

FUNCȚII ADMINISTRATIVE

Coordonatorul cercului de pictură sacră *Dionisie din Furna* a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj - Napoca.

Coordonatorul Clubului de pictură pentru studenți – Casa de Cultură a Studenților - Cluj–Napoca.

MISIUNI DIDACTICE ÎN STRĂINĂTATE (PERIOADA, INSTITUȚIA)

2021 Profesor invitat la School of Fine Arts, Athens, Grecia.

MEMBRU: ORGANIZAȚII PROFESIONALE

Asociația Arte Plastice Religioase și Restaurare din România.

Association Internationale Des Arts Plastiques AIAP UNESCO.

U.A.P. din Grecia.

Fundației „Henri Coandă” a Tinerilor superdotați din București.

U.A.P. din România.

Societatea Profesorilor de Desen „Ioan Andreescu” București.

REFERENT DE SPECIALITATE LA TEZE DE DOCTORAT

2021 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Detcov Elena Tania cu tema „*Acționismul vienez*”, Universitatea de Arte și Design, Cluj-Napoca.

2021 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Ioana - Nicoleta Niculea cu tema „*Tarkovski – Artistul fascinația imaginii plastice*”, Facultatea de Arte și Design, Timișoara

REFERENT ȘTIINȚIFIC AL UNOR EDITURI ȘI REVISTE, INSTITUȚII

Colaborator permanent - Revista *Renașterea*, Cluj - Napoca.

COMISII DE SPECIALITATE DIDACTICĂ

2021 Comisia de titularizare pe post didactic –conf. Univ. Claudia Cosmina Trif, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2021 Comisia de titularizare pe post didactic –prof. Univ. Dumitru Sorica, Facultatea de Teologie Ortodoxă *Patriarhul Justinian*, București.

EXPOZIȚII

Personale în România

2021 Expoziția de pictură, Asociația Dr. Szás Pál, Aiud.

2021 Expoziția de icoane *Chipuri ale Dumnezeirii*, Centrul Multicultural „Liviu Rebreanu”, Primăria Municipiului, Aiud.

2021 Expoziție *Izvoade românești*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2021 Expoziție *Peisaje ardelene*, Centrul cultural Liviu Rebreanu, Primăria Municipiului, Aiud.

De grup în România

2021 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj–Napoca.

2021 Expoziția de Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2021 *Zilele Artei Bizantine*, Muzeul Național al Unirii - Museikon, Alba - Iulia.

2021 Expoziție de icoane *Iconari clujeni în expoziție la Muzeul „Octavian Goga” din Ciucea*.

2021 Expoziție internațională de artă sacră *Home- Coming Thyself*, Museikon, Alba-Iulia.

De grup internaționale în țară și străinătate

2021 Seventh International Biennial of Church Arts, Veliko Tarnovo.

COORDONATOR DE EXPOZIȚII CU STUDENȚII ȘI MASTERANZII

2020 Expoziție cu doctoranzii Facultății de Arte și Design, *Secvențe vizuale contemporane*, ediția a I-a, Galeria „Mansarda”, Facultatea de Arte și Design, Timișoara.

2021 Expoziția *Atelier* a studenților și masteranzilor Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca, Galeria Facultății, Cluj-Napoca.

PREFEȚE, POSTFEȚE, EDITORIALE

2020 Prefața la cartea lect. univ. dr. Claudiei Cosmina Trif, *Icoana în pictura medievală românească. Teologie și Artă*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca.

CUVÂNT LA DESCHIDEREA UNOR EXPOZIȚII

2021 Cuvânt la vernisarea expoziției studenților și masteranzilor *Atelier* a Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj Napoca.

2021 Cuvânt la vernisarea Expoziția de Artă Sacră a cadrelor didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj Napoca.

2021 Cuvânt la vernisarea expoziției personale Camil Mihăescu, *Revelație Comprehensiunea spiralei*, UAP., Timișoara.

GRANDURI PROIECTE CÂȘTIGATE PRIN COMPETIȚIE

2019 Cod proiect: ID P_40_374, Denumire proiect: Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și material avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare). Acronim proiect: UBB-TeMATIC-Art.

CĂRȚI

2021 *Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca.

CAPITOLE, STUDII ÎN CĂRȚI

2021 *Icoana – Frumusețea Chipului Nevăzut*, în vol: *Pastorație și Misiune în diaspora*, a Simpozionului Internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA 2021), v. I, Mihai Himecinschi, Remus Onișor (coord.), Ed. Reîntregirea, Alba- Iulia, 2021, pp. 219-233.

2021 iulie, anul XV, nr. 7 - revista Tabor, articolul „*Cimitirul vesel*” din *Săpânța – abordări tematice și stilistice. Studiu de caz*, pp. 60-69.

2021 *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe în evlavia creștinilor și în iconografi a răsăriteană - studii de caz*, în Dr. Dacian But- Căpușan (editor), In honorem Pr. Lect. univ. Dr. Gheorghe Șanta, Ed. Renașterea, 2021, pp. 224-240, ISBN 978-606-607-377-6.

2021 *Catedrala „Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul” de la Arad. Elemente de istorie, arhitectură și pictură*, în vol.: Pr. Prof. Dr. Ioan Vicovan, Pr. Prof. Dr. Ioan Cristinel Teșu, Pr. Lect. Dr. Cezar Paul Hârlăoanu (coord.) *Icoană și Mărturisire în viața Bisericii*, Ed. Doxologia, Iași, 2021, pp. 300-324. ISBN 978 -606-9746-08-0.

2021 *Vremea pandemiei și icoanele făcătoare de minuni din țara noastră. Studiu iconografic de caz: Maica Domnului cu Pruncul*, în vol.: MIRCEA GELU BUTA (COORD.) *Medicii și Biserica*, vol. 19: *Provocările medicale, teologice, sociale, culturale*, întâlnite în contextul marilor epidemii Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 445-472. ISBN 978-606-607-146-8.

CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, PRELEGERI ÎN ȚARĂ ȘI STRĂINĂTATE

2021 Prelegere cu tema *Nașterea Domnului de la icoană la tabloul religios*, Biblioteca Liviu Rebeanu, Aiud.

2021 Prelegere cu tema *Expresia dureii în iconografie. Studii de caz, Simpozionul Internațional Pastorație și duhovnicie în Diaspora românească. Purtarea de grijă pentru cei adormiți, în cultul și practica Bisericii Ortodoxe* 31 octombrie - 2 noiembrie - Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB, Cluj-Napoca.

2021 Prelegere cu tema *Icoana – Frumusețea Chipului Nevăzut*, Simpozionul Internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA), Pastorație și Misiune în Diaspora, 14-17 Mai, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Alba-Iulia.

2021 Prelegere cu temele 1. *Armonia compozițională și cromatică în pictura lui Nicolae Grigorescu* și 2. *Divinul. frumusețea icoanei*, al XX-lea Simpozion de Medicină și Teologie, (online) 17-18 mai.

MASS-MEDIA: EMISIUNI/ARTICOLE LA RADIO RENAȘTEREA, TRINITAS

2020 14 septembrie, Sărbătoarea Sfintei Cruci și iconografia ei.

2020 5 iunie, *Nevoia de icoană sau întoarcerea la icoană.*

2020 18 octombrie, *Sfântul Apostol și Evanghelist Luca – modelul desăvârșit al iconarilor și medicilor.*

2020 7 decembrie, *Sfânta Muceniță Filofteia în cultul și iconografia Bisericii Ortodoxe Române*

2020 26 decembrie, *Închinarea Magilor oglindită în icoane.*

2021 8 septembrie, *Sărbătoarea și icoana Nașterii Maicii Domnului.*

PREMII ȘI DISTINCȚII

2021 Diplomă celui de-al Seventh International Biennial of Church Arts, Veliko Tarnovo.

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN-VASILE LEB

- 25 mai 2020, Conferința „Medicii și Biserica”, online, moderator și referent: „Epidemiile în istorie și actualitate (în curs de publicare)

- 8 iulie 2020 = București, Membru în Comisiile de doctorat online, orere 10-11- Costin Silviu și orele 11-12 - Cătălin Lazăr

- 14 iulie 2020, orele 10-12 = Cluj-Napoca, Examen de doctorat online, drd. Pr. Sorin Buș

- 23 iulie 2020 = Institutul Teologic Ortodox din München, Profesor îndrumător în Comisia de doctorat (Rigorosum) a D-lui Vasile Marian Pătru, cu teza intitulată *Das Ordnungsdenken im christlich-orthodoxen Raum. Nation, Religion und Politik im Diskurs der Rumänischen Orthodoxen Kirche in Siebenbürgen in der Zwischenkriegszeit (1918-1940).*

-28 septembrie 2020 = Cluj-Napoca, Examen de doctorat Ana Platon, cu teza: *Ortodoxie și Catolicism în viziunea Părintelui Wladimir Guettee (1816- 1892)* = referat principal, prof. îndrumător.

- 6 octombrie 2020 = București, Comisie de doctorat, online, susținător Pr. Gagea Marius

- 14 octombrie 2020 = București, Comisie de doctorat online

- 12 noiembrie 2020 = București, Comisie de doctorat, online, Pr. Alexandru Bulgaru

- 18 noiembrie 2020 = București, Comisie de doctorat, online, Octavian Negoită

- 27-27 ianuarie 2021 = participare la Dezbaterile de la Sinaia, Ediția a IV-a, Online. Am susținut referatul : *Biserica Ortodoxă și provocările globalizării.* Apărut în vol: Andrei Marga & Ladislau Gyemant (Coord.), *Dezbaterile de la Sinaia. Uniunea Europeană și perspectivele ei.* Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2021, p. 223-249.

- 22 martie 2021, Referat pentru apariția cărții: Dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, *Lecturi din istoriografia bisericească: În memoria profesorului Nicolae Bocșan și a părintelui academician Mircea Păcurariu*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021

- 30 martie 2021 = Membru în Comisia de concurs pentru ocuparea postului de Director CSUD, de la Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca

- 17-18 mai 2021, Bistrița, Conferința Mediciei și Biserica, Online. Referat: *Epidemiile în istoie și actualitate*, apărut în vol. XIX, *Renașterea*, Cluj-Napoca, 2021, pp. 325-334.

- 28 iulie, 2021, Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Examen de doctorat Rareș Tărniceru. Ca îndrumător al tezei, am susținut referatul principal.

- 23 septembrie 2021, Cluj-Napoca, Lansare de carte Mircea-Gheorghe Abrudan

- 27-28 septembrie 2021, Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, susținerea de proiecte de cercetare doctorală.

LUCRĂRI APĂRUTE:

- *Biserica Ortodoxă și provocările globalizării*. apărut în vol: Andrei Marga & Ladislau Gyemant (Coordonatori), *Dezbaterile de la Sinaia. Uniunea Europeană și perspectivele ei*. Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2021, pp. 223-249.

- Coautor la *Istoria Bisericească Universală*. (Coordonator Viorel Ioniță), Ediția a II-a, revizuită, Vol. I., Editura Basilica, București, 2021.

- Coautor la *Istoria Bisericească Universală*. (Coordonator Viorel Ioniță), Vol. II. Partea a doua, Editura Basilica, București, 2021.

- *Epidemiile în istorie și actualitate*, în Mircea-Gelu Buta (coordonator), *Medicii și Biserica*, vol. XIX, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 325-334.

PR. CONF. UNIV. DR. HABIL. CRISTIAN-SEBASTIAN SONEA

I. ACTIVITATE DIDACTICĂ

1. CURSURI:

NIVEL LICENȚĂ:

1. Teologie Pastorală (semestrul V): *Introducere în Misiologia Ortodoxă. Fundamentele teologice și exigențele misiunii creștine*

2. Teologie Pastorală (semestrul VIII): *Misiune și pastorație la nivelul comunității locale*

NIVEL MASTER:

1. Consiliere Pastorală și Asistență Psiho-socială (semestrul III): *Religie și societate*
2. Consiliere Pastorală și Asistență Psiho-Socială (semestrul III): *Emigrație și convertire. Consilierea pastoral-misionară a emigranților din diaspora și a convertiților la ortodoxie*
3. Toate secțiile (semestrul II): *The Orthodox Church in Dialog*

NIVEL DOCTORAT:

1. *Teologia dialogului intercreștin*

2. LUCRĂRI COORDONATE**LICENȚE:**

Pîntea Simion-Ionuț: *Ortodoxia în Africa de Est și identitatea africană*
 Tcaciuc Marian: *Profetismul și profetia adventă*

DIZERTAȚII:

Mureșan Simina-Marciana: *Perspectiva eshatologică în Marile Religii monoteiste (Creștinism și Judaism)*

Șamșudean Dragoș-Ioan: *Populism religios și securitizarea în Federația Rusă, Studiu de caz: Lideri, formațiuni discursive și narațiuni conservatoare în perioada 2008-2020*

Pop Sergiu Viorel: *Teologia euharistică în tradițiile creștine din Transilvania. Biserica Ortodoxă, Biserica Romano-Catolică și Comunitățile Luterane și Reformate*

DOCTORANZI:

Lăcătuș Crăciun-Ioan, Leș Adrian 2020 - prezent

II. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ**I. ARTICOLE ÎN REVISTE ȘI PUBLICAȚII RECUNOSCUTE**

1. Sonea Cristian Sebastian, *Comuniunea euharistică în timpul pandemiei Covid-19. Răspunsul profetic al Părintelui Ioan Ică sr.*, Revista Tabor, 2021 volum nr. XV, Paginile: 60-62, ISSN: 1843-0287

2. Sonea Cristian Sebastian, *Ecumenical Convergences: Romanian Evangelicals Exploring Orthodoxy*, în Religions 12:398, 2021. <https://doi.org/10.3390/rel12060398>

3. Sonea Cristian Sebastian, *The „Liturgy after the Liturgy” and Deep Solidarity. The Orthodox Understanding of Christian Witness and its Implications for Human Society*, în Mission Studies, vol. 37, nr. 3, dec. 2020, DOI: <https://doi.org/10.1163/15733831-12341741>

II. STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

1. Sonea Cristian Sebastian, „*The Issue of Suffering in a World Governed by a Merciful God. Pastoral Counselling During Covid-19 Crisis in the Romanian Context*”, în Petros Vassiliadis, George Demacopoulos (eds), *The Church in a Period of Pandemic, Can the Present Pandemic Crisis Become a Meaningful Storm for Renewal in Our Churches?* CEMES and Fordham Publications, Thessaloniki, 2020, pp. 245-256 (<https://orthodoxtimes.com/new-edition-on-church-at-the-time-of-covid-19-pandemic-by-comes-fordham-publications/>); <http://wokinfor.com/mbl/publishers/>);

2. Sonea Cristian Sebastian, „*The Holy and Great Council of Crete: The Mission of the Orthodox Church in Today’s World and Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World. Two Ecumenical Documents?*” în Alessandro Clemenzia e Giovanna Maria Porrino (Eds.), *La vita nello Spirito tra Oriente e Occidente. Un’unica via, due sentieri per rispondere alle sfide dell’oggi*, Nerbini, Firenze, 2020, ISBN 978-88-6434-371-6, pp. 135-159.

3. Sonea Cristian Sebastian, „*Profetism și harisme în viața duhovnicească*”, în Dumitru Cobzaru, *Duhovnicia - dulce povară*, Renașterea, 2020.

4. Sonea Cristian Sebastian, „*Labor migration in post-communist Romania. Missiological and pastoral implications*”, în Dr. Dacian But-Căpușan (editor), *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 298-319.

5. Sonea Cristian Sebastian, *Book Review: Toward the Social Ethos of the Orthodox Church. Hart, David Bentley and Chryssavgis, John (Eds.). 2020.*, în *Ecclesial Futures*, Wipf and Stock Publishers, vol. 2, Nr. 1, iunie, 2021, ISBN volum: 9781666715903, pp. 146-152.

6. Sonea Cristian Sebastian, „*Cuvânt înainte*”, în Paul Siladi, *Eroismul cotidian. Eseuri despre viața creștină*, Renașterea, 2021, pp. 7-14.

7. Sonea Cristian Sebastian, „*The Holy and Great Council of Crete: The Mission of the Orthodox Church in Today’s World and Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World. Two Ecumenical Documents?*”, în *La vita nello Spirito tra Oriente e Occidente. Un’unica via, due sentieri per rispondere alle sfide dell’oggi*, Alessandro Clemenzia e Giovanna Maria Porrino, 2020, pp. 135-159, ISBN volum: 978-88-6434-371-6.

8. Sonea Cristian Sebastian, „*Between Hope and Disappointment. A Short Evaluation of the Romanian Orthodox Church Involvement in Ecumenism in the Post-Communist Era*” în *Reshaping Ecumenism in Times of Transformation: Central and Eastern European Perspectives*, Robert Svatoň (ed.), 2021, pp. 34-54. ISBN volum: 978-3-506-76015-9

9. Sonea Cristian Sebastian, „*Istoria și perspectiva misiunii creștine ortodoxe*”, în *Misiologie ortodoxă*, vol. I, Valer Bel (coord.), Editura Basilica, 2021, pp. 27-56, ISBN volum: 9786062904135

10. Sonea Cristian Sebastian, „*Fundamentarea biblică a misiunii creștine*”, în *Misiologie ortodoxă*, vol. I, , Editura: Basilica, Valer Bel (coord.), 2021, pp. 69-99, ISBN volum: 9786062904135

11. Sonea Cristian Sebastian, „*Apostolatul mirenilor ca participare la întreita slujire a lui Hristos și la însușirile Bisericii*”, în *Misiologie ortodoxă*, vol. I, , Editura: Basilica, Valer Bel (coord.), An: 2021, pp. 168-183, ISBN volum: 9786066073271

12. Sonea Cristian Sebastian, „*Misiunea Bisericii Ortodoxe în post-modernitate: identitate, pluralism și comuniune*”, în *Misiologie ortodoxă*, vol. I, Editura: Basilica, Valer Bel (coord.), 2021, pp. 206-219, ISBN volum: 9786066073271

13. Sonea Cristian Sebastian, „*Educația creștină în dinamica misiunii. Misiunea creștină prin mass-media*”, în *Misiologie ortodoxă*, vol. I, , Editura: Basilica, Valer Bel (coord.), 2021, pp. 238-249, ISBN volum: 9786066073271

IV. GRANTURI (MEMBRU)

PROIECTE

2020-2022: Director grant ROSE: **Prevenire și Reducerea Ratei de Abandon pentru studenții de la Teologie Ortodoxă-PRATO**, 40.000 Euro-finanțare Banca Mondială

2017-2020: Director proiect ROSE: *Abilitați și competențe pentru Elevi, viitori studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă – APEFTO*, 60.000 EURO – finanțare Banca Mondială

PROFESURI

22-28 octombrie 2021: *Teaching mobility*, Institute of English Studies, John Paul II Catholic University of Lublin, Lublin, Polonia, participarea s-a realizat prin intermediul Programului Erasmus.

12 mai 2020: *Visiting Professor*, Evangelische Theologische Faculteit, Leuven, Belgia, am predat cursul „Introduction in the Orthodox Ecclesiology”

Semestrul II, an universitar 2020-2021: *Teaching mobility*, Center of Ecumenical, Missiological, and Environmental Studies (CEMES), Tesalonic, Grecia

2021: Certificate of Completion of the Study of the U.S. Institute for Scholars on American Religious Pluralism, at Seattle University (USA)

2020: Habilitation in Theology: Towards a Prophetic Eschatology. Missionary Ecclesiology in Postmodernity, „Babeș-Bolyai” University, Cluj-Napoca (Romania)

V. CONFERINȚE ORGANIZATE

A organizat în perioada 27-29 septembrie 2021, o întâlnire a centrului regional de cercetare în cadrul proiectului *IMC Centenary*, Cluj-Napoca.

A organizat în perioada 3-6 februarie 2020, la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babes-Bolyai”, Cluj-Napoca, *Work conference T&T Handbook of Intercultural Theology and Missiology*, unde a prezentat capitolul la care este autor: „The Movement of Liturgy”.

VI. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

6 decembrie 2021, participare cu comunicare la webinarul: *Remembering Past Massacres: Honoring the Legacy and Resilience of the Victims*, organizat de World Council of Churches.

27-29 septembrie 2021, participare cu comunicare și organizare a întâlnirii centrului regional de cercetare în cadrul proiectului *IMC Centenary*, Cluj-Napoca.

21 septembrie 2021, online lecture în cadrul Oxford Centre for Mission Studies, cu tema, „The Effects of Secularization in the Romanian Orthodox Communities”

1 iulie 2021, participare cu comunicare la webinarul *Orthodoxie und Mission*, organizat de Evangelische Akademie Hofgeismar

27 mai 2021, participare la invitația IOTA (International Orthodox Theological Association) la un webinar cu comunicarea: „Trends and Challenges in Contemporary Romanian Orthodox Missiology”

26 aprilie 2021, participare la invitația NIME (Nordic Institute for Missiology and Ecumenism) la un webinar cu comunicarea: „The Mission of the Romanian Orthodox Church Towards Human Dignity”

23-25 februarie 2021 participare cu comunicarea „Trends and Challenges in Contemporary Romanian Orthodox Missiology” la conferința online CEAMS, *Mission Matters: Trends, Challenges, and New Perspectives in Christian Mission and Central and Eastern Europe*.

6-10 aprilie 2020, Tesalonic, Grecia (activitate online), Center of Ecumenical, Missiological, and Environmental Studies (CEMES), tema: COVID-19: A “Storm” For Renewal in the Orthodox Church. Religious Communities and Church in a Period of Pandemic. Historical, theological, ecumenical and missiological approach. A susținut comunicarea cu titlul: „The Issue of Suffering in a World Governed by a Merciful God”.

18-21 februarie 2020, Osijek, Croatia: *Feeling Alive: Mission and Young People in Central and Eastern Europe*, Central and Eastern Europe Association for Mission Studies (CEEAMS) Annual Conference, unde a prezentat comunicarea: „The Vulnerabilities of an Authority. The Case of the Romanian Orthodox Church”.

3-6 februarie 2020, The Faculty of the Orthodox Theology, „Babes-Bolyai” University, Cluj-Napoca: Work conference T&T Handbook of Intercultural Theology and Missiology, unde a prezentat capitolul la care sunt autor: „The Movement of Liturgy”.

VII. MEMBRU ÎN STRUCTURI ACADEMICE, ȘTIINȚIFICE ȘI DE CERCETARE

2020 - prezent: Membru în comitetul de redacție al revistei „*Acta Missiologiae*”

2019 - prezent: Membru în „*Saint John Chrysostom Research Group*”

2018 - prezent: Membru în colectivul de redacție al Revistei „*Mitropolia Olteniei*”

2016 - prezent: Membru în colectivul de redacție al revistei „*Studia Universitatis Babes-Bolyai Theologia Orthodoxa*”

2016 - prezent: Membru supleant în *Consistoriul superior bisericesc*

2016 - prezent: Membru în „*Societas Oecumenica*”

2016 - prezent: Membru al „*Centrului de Studii ecumenice și Interreligioase*” (CSEIR) din cadrul UBB (din 2019 Director Adjunct)

2016 - prezent: Membru al „*Central and Eastern European Association for Mission Studies*” (CEEAMS)

2016 - prezent: Director al „*Centrului de cercetare, formare și strategie misionară*” din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca

2015 - prezent: Membru în „*International Association for Mission Studies*” (IAMS) (din 2019 membru în comitetul director)

2013 - prezent: Membru al „*International Ecumenical Fellowship*” (IEF) (din 2015, președinte IEF Romania)

2012 - prezent: Membru în „*International Association of Orthodox Dogmatic Theologians*” (IAODT)

2008 - prezent: Redactor corespondent pentru revista „*Studii Teologice*” din partea Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

2008 - prezent: Director al *Centrului de Studii Misionare și Nomocanonică*”, Adresa sediu: Str. Nicolae Ivan, Adresa web: <https://cmns.ro/>

VIII. ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ

2020-2022: Director grant ROSE: **Prevenire și Reducerea Ratei de Abandon** pentru studenții de la **Teologie Ortodoxă-PRATO**, 40.000 Euro-finanțare Banca Mondială

2017-2020: Director proiect ROSE: **Abilitați și comPetențe pentru Elevi, viitori studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă – APEFTO**, 60.000 EURO – finanțare Banca Mondială

PR. CONF. DR. MARIN COTEȚIU

ACTIVITATEA DE CERCETARE

Capitole/studii publicate (ca singur autor)

1. „Păstrarea autenticității unei icoane vechi a Sfântului Gheorghe”. Articol publicat în volumul *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, ed. dr. Dacian But-Căpușan, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, ISBN 978-606-607-377-6, pp. 322-332.

CAPITOLE/STUDII PUBLICATE (ÎN CALITATE DE COAUTOR)

1. „The Movable Heritage of Draghia”, by Ancuța Cristina Țenter, Patricia Săsăran, Bety Burghel, Marin Cotețiu and Loreley-Diana Jianu, in *Heritage new paradigm*, Edited by Daniela Turcanu-Carutiu, IntechOpen, ISBN: 978-1-83881-925-5, Published: October 8th 2021, pp. 35-50.

LUCRĂRI PUBLICATE (CA UNIC AUTOR) ÎN VOLUME ALE MANIFESTĂRILOR ȘTIINȚIFICE/CONFERINȚELOR

1. „Prezentarea estetică, etapă finală a restaurării”. Lucrare publicată în volumul: *Pastorație și misiune în diaspora*, Vol. 1, ed.: Mihai Himecinschi, Remus Onișor, ISBN 9786065095052, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2021, pp. 153-164. Volumul conține referatele *Simpozionului Internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA 2021)*, ediția a XX-a, organizat în 17-18 mai 2021 de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia.
2. „Restaurarea icoanei *Arhanghelul Mihail*, de la Rona de Jos, din Colecția Muzeului Mitropoliei Clujului”. Lucrare publicată în volumul *Medicii și Biserica, vol. XIX, Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlniri în contextul marilor epidemii*, volum coordonat de Prof. Dr. Mircea Gelu Buta, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, ISBN: 9786066073516, pp. 441-446.
3. „Restaurarea, finalitate a conservării. Prezentarea unui studiu de caz”. Lucrare publicată în volumul: *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară*, coordonatori: Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia, Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Podaru, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, ISBN: 978-606-37-1268-5, pp. 655-676. Volumul conține referatele *Simpozionului internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă* organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, și desfășurat online în 2-3 noiembrie 2020, pe platforma ZOOM.

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE, SIMPOZIOANE ȘTIINȚIFICE/DE ARTĂ NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

1. Participare la *Simpozionul internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă. Pastorație și duhovnicie în diaspora românească. Purtarea*

de grijă a celor adormiți în cultul și practica Bisericii Ortodoxe. Acest simpozion a fost organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, și s-a desfășurat online în 1-2 noiembrie 2021, pe platforma ZOOM. Comunicarea susținută: „Restaurare cu intervenții minime. Studiu de caz”.

2. Participare la workshopul internațional *Atelierele de restaurare Museikon. Ediția a IV-a. Abordări și provocări în restaurarea icoanelor rusești.* Acest workshop de restaurare a fost organizat de Muzeul Unirii Alba Iulia, secția Museikon, și s-a desfășurat online în 29-30 septembrie 2021, pe platforma ZOOM. Comunicarea susținută: „Metodologie unitară de restaurare a unor icoane rusești de factură populară. Studii de caz”.

3. Participare la Conferința Națională *Unitate dogmatică și specific național în pictura bisericească*, ediția a VIII-a, *Norme și îndrumări unitare în iconografie și restaurarea patrimoniului bisericesc.* Conferința a fost organizată de Patriarhia Română la Palatul Patriarhiei și online pe platforma ZOOM, în 28-29 septembrie 2021. Comunicarea susținută: „Tratamente de restaurare aplicate unitar pentru icoane aflate în cult public sau particular. Studii de caz”.

4. Participare la *Al XX-lea Seminar Internațional de Medicină și Teologie*, desfășurat online pe pagina <http://ot.ubbcluj.ro> în 17-18 mai 2021. Comunicarea susținută: „Restaurarea unui epitaif”.

5. Participare la *Simpozionului Internațional de Știință, Teologie și Artă (ISSTA 2021)*, ediția a XX-a, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, cu tema generală „Pastorație și misiune în diaspora”. Lucrările simpozionului s-au desfășurat online, pe platforma ZOOM, în 17-18 mai 2021. Comunicarea susținută: „Prezentarea estetică, etapă finală a restaurării”.

ACTIVITATEA ARTISTICĂ/DE CONSERVARE-RESTAURARE LUCRĂRI DE CONSERVARE-RESTAURARE ÎN DOMENIUL PATRIMONIULUI MOBIL

1. Restaurarea icoanei „Maica Domnului cu Pruncul” de la Tritenii de Jos, pictată în 1764 de Grigore Ranite, aflată în colecția Muzeului Mitropoliei Clujului. 2020-2021.

PARTICIPĂRI LA EVENIMENTE ARTISTICE/EXPOZIȚII EXPOZIȚII DE GRUP INTERNAȚIONALE

1. Participare la expoziția Simpozionului Internațional „Image Resources and Technologies. Art Conservation and Cultural Heritage Studies”, organizat de Facultatea de Arte și Design din Timișoara, Universitatea de Vest, Timișoara, 27-28 septembrie 2021.

EXPOZIȚII DE GRUP NAȚIONALE

1. Participare la „Expoziția de Artă Sacră” a cadrelor didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Expoziția a avut loc la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă, coordonatori ai expoziției fiind Marcel-Gheorghe Muntean și Claudia-Cosmina Trif. Perioada expoziției: 01.11.2021-30.11.2021.

2. Participare la expoziția de artă religioasă și restaurare pictură pe lemn, expoziție de grup a unor cadre didactice, studenți și absolvenți ai secției Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, organizată la Galeria de artă „Făclia”, Cluj-Napoca, organizator Lect. univ. dr. Alin Trifa. Perioada expoziției: aprilie 2021.

3. Participare la expoziția „Interpretări plastice”, expoziție de grup a cadrelor didactice ale secției Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Expoziția a avut loc la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă, coordonatori ai expoziției fiind Marcel Gheorghe Muntean și Claudia Cosmina Trif. Perioada expoziției: 29.01.2021-26.02.2021.

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

Conținutul științific al disciplinelor predate:

1. Tematica disciplinei *Metodologia restaurării picturii pe lemn și documentație de restaurare I* conform fișei disciplinei.

2. Tematica disciplinei *Metodologia restaurării picturii pe lemn și documentație de restaurare II* conform fișei disciplinei.

3. Tematica disciplinei *Metodologia restaurării picturii pe lemn și documentație de restaurare III* conform fișei disciplinei.

4. Tematica disciplinei *Conservarea bunurilor culturale* conform fișei disciplinei.

5. Tematica disciplinei *Stabilizarea proceselor de degradare a bunurilor culturale* conform fișei disciplinei.

6. Tematica disciplinei *Tehnici și metodologii avansate de conservare și restaurare a bunurilor culturale I* conform fișei disciplinei.

7. Tematica disciplinei *Tehnici și metodologii avansate de conservare și restaurare a bunurilor culturale II* conform fișei disciplinei.

RESURSELE PENTRU ÎNVĂȚARE

1. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Metodologia restaurării picturii pe lemn și documentație de restaurare I*.

2. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Metodologia restaurării picturii pe lemn și documentație de restaurare II*.

3. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Metodologia restaurării picturii pe lemn și documentație de restaurare III*.

4. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Conservarea bunurilor culturale*.

5. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Stabilizarea proceselor de degradare a bunurilor culturale*.

6. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Tehnici și metodologii avansate de conservare și restaurare a bunurilor culturale I*.

7. Prezentare sinteze, studii de caz și material didactic pentru disciplina *Tehnici și metodologii avansate de conservare și restaurare a bunurilor culturale II*.

TEZE DE LICENȚĂ COORDONATE:

1. „Icoana *Iisus Pantocrator* de la Nadășu, Huedin, din colecția Muzeului Mitropoliei Clujului”, lucrare de licență a absolventei Ardeleanu Sevastița-Roxana, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

2. Icoana *Maica Domnului cu Pruncul*, de la Cojocna, din colecția muzeului itropoliei Clujului”, lucrare de licență a absolventei Brie Denisa, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

3. „Restaurarea icoanei *Buna Vestire*, de la Vâlcele, Cluj, din colecția Muzeului Mitropoliei Clujului”, lucrare de licență a absolventului Coman Radu-Viorel, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

4. „Restaurarea vitraliului *Sf. Mare Mc. Dimitrie* de la Paraclisul Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca”, lucrare de licență a absolventului Costea Răzvan, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

5. „Icoana *Buna Vestire*, de proveniență necunoscută, din colecția Muzeului Mitropoliei Clujului”, lucrare de licență a absolventului Mihiș Mihai-Andrei, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

DISERTAȚII DE MASTERAT COORDONATE:

1. „Icoana *Maica Domnului cu Pruncul*, de la Chiuești, Dej, din colecția Muzeului Mitropoliei Clujului”, lucrare de disertație a absolventei Cavaleru Dana, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

2. „Icoana *Deisis*, de la Turda Nouă, din colecția Muzeului Mitropoliei Clujului”, lucrare de disertație a absolventei Herinean Karina, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea și crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2021.

**ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ
PARTICIPARE ÎN COMISII DE ADMITERE**

1. Participare în comisia de admitere la nivelul licență în anul universitar 2020-2021.

ADMINISTRARE CONTRACTE DE INTERNSHIP ȘI DE PRACTICĂ

1. Administrare contracte de practică ale studenților în specializarea restaurare, la Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, în anul universitar 2020-2021.

PARTICIPARE ÎN COMISII DE LICENȚĂ/MASTERAT

1. Participare în calitate de membru în comisia de examen de finalizare licență și masterat în anul universitar 2020-2021.

ORGANIZARE DE PRACTICĂ DE TEREN/DE SPECIALITATE

1. Organizarea și coordonarea practicii de vară în specializarea conservare-restaurare, prin colaborarea Facultății de Teologie Ortodoxă cu Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, în anul universitar 2020-2021.

ACTIVITATEA PENTRU COMUNITATE

**PARTICIPARE LA EVENIMENTE/CAMPANII DE POPULARIZARE
A ȘTIINȚEI / UNIVERSITĂȚII**

1. Alocuțiune susținută la vernisajul expoziției de artă religioasă și restaurare pictură pe lemn, expoziție de grup a unor cadre didactice, studenți și absolvenți ai secției Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, organizată la Galeria de artă *Făclia*, Cluj-Napoca. Perioada expoziției: aprilie 2021.

**PARTICIPARE CA FORMATOR ÎN PROGRAME DE FORMARE,
ORGANIZATE DE UNIVERSITATE/STRUCTURI DIN CADRUL
UNIVERSITĂȚII ȘI ADRESATE ALTOR PERSOANE DECÂT CADRELE
DIDACTICE ȘI/SAU STUDENȚII**

1. Comunicare susținută în cadrul cursurilor pastorale și de îndrumare misionară a clerului din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Seria 105, anul 2021, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Titlul comunicării: „Starea patrimoniului bisericesc și nevoia salvării lui”, 26 iulie 2021.

**ACTIVITĂȚI CIVICE/DE VOLUNTARIAT ORGANIZATE/EFECTUATE ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ȘI/SAU ÎN LEGĂTURĂ CU
PROFESIA**

1. Conceperea și realizarea cu mijloace proprii a unui dispozitiv cu menghine pe două direcții, pentru operații asupra panoului-suport al icoanelor vechi, dispozitiv necesar în dotarea atelierului de restaurare al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. 2021.

2. Conservarea preventivă a picturii murale a bisericii de lemn „Sfântul Apostol Pavel” din Săliștea Veche, jud. Cluj, ca urmare a solicitării Preacucernicului Părinte Protopop Dănuț Liviu Hognogi. 2021.

3. Contribuție la realizarea testelor necesare pentru *Proiectul de conservare-restaurare a iconostasului de la Catedrala Mitropolitană „Adormirea Maicii Domnului” din Cluj-Napoca*, proiect întocmit de restauratorii Dorin Handrea și Dan Iacob Handrea, și avizat de Ministerul Culturii. 2021.

4. Restaurarea icoanei „Maica Domnului cu Pruncul” de la Parohia „Sfânta Treime” din Cluj-Napoca, în urma solicitării Preacucernicului Părinte Consilier administrativ bisericesc Cristian Baciu. 2021.

PARTICIPĂRI LA PROGRAME/EMISIUNI TV ȘI RADIO ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ȘI / SAU ÎN LEGĂTURĂ CU PROFESIA

1. Participare la emisiunea „Atelier filocalic”, pe tema *Preasfințitul Vasile, chip al blândeților*, Radio Renașterea, 19 noiembrie 2021.

CONF. UNIV. DR. HABIL. NICOLAE TURCAN

CĂRȚI DE AUTOR

1. Turcan, Nicolae, *Filosofia pe scurt*, vol. 1, Eikon, București, 2021.
2. Turcan, Nicolae, *Filosofia pe scurt*, vol. 2, Eikon, București, 2021.
3. Turcan, Nicolae, *Căutătorul și crucea sa* (Theologia et Philosophia 15), Eikon, București, 2022.

CĂRȚI EDITATE

1. Lemeni, Adrian; Mihalache, Sorin; **Turcan, Nicolae** (ed.), *Ordinea profundă a universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință*, Basilica/Renașterea, București/Cluj-Napoca, 2021.

REVISTE ERIH PLUS EDITATE

1. *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 5 (2022) – editor.

STUDII ISI/BDI

1. Turcan, Nicolae, „Liturgy and Apophaticism”, *Religions* 12, nr. 9 (2021), p. 721, 721, <https://doi.org/10.3390/rel12090721>.
2. Turcan, Nicolae, „The Absolute Discourse of Theology”, *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy* 5 (2022), pp. 61–80, <https://doi.org/https://doi.org/10.24193/diakrisis.2022.4>.

3. Turcan, Nicolae, „A Phenomenological Turn of Eastern Orthodox Theology”, *Crossing: The INPR Journal* 2 (November 2021), pp. 129–133, <https://doi.org/10.21428/8766eb43.fdfad341>.

CAPITOLE DE CARTE

1. Turcan, Nicolae, „Chemarea religioasă în spiritualitatea ortodoxă. O abordare teo-fenomenologică”, în Adrian Lemeni, diac. Adrian Sorin Mihalache și Nicolae Turcan (ed.), *Ordinea profundă a universului și ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiției iudeo-creștine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie și știință. Simpozion național interdisciplinar: Cluj-Napoca, 12–20 octombrie 2019*, Basilica, Renașterea, București, Cluj-Napoca, 2021, pp. 155–174.

2. Turcan, Nicolae, „Fenomenologia vieții și adevărul creștinismului la Michel Henry”, în Teofil Tia și Adrian Podaru (ed.), *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 287–300.

ARTICOLE

1. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut”, *Apostrof* XXXIII, nr. 8 (387) (2022), pp. 20–21.

2. Turcan, Nicolae, „Șase răspunsuri la o întrebare (ne)iertătoare”, *Tribuna*, nr. 465 (2022), p. 19.

3. Turcan, Nicolae, „Cum să nu ajungi la viață prin gândire. Răsturnarea fenomenologiei la Michel Henry”, *Tribuna* XX, nr. 447 (16–30 aprilie 2021), p. 14.

4. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (I)”, *Tribuna*, nr. 457 (2021), p. 29.

5. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (II)”, *Tribuna*, nr. 458 (2021), p. 19.

6. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (III)”, *Tribuna*, nr. 459 (2021), pp. 17–18.

7. Turcan, Nicolae, „Liturghie și apofatism (IV)”, *Tribuna*, nr. 460 (2021), pp. 2, 26.

8. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (I)”, *Tribuna*, nr. 476 (2022), pp. 13–15.

9. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (II)”, *Tribuna*, nr. 477 (2022), p. 13.

10. Turcan, Nicolae, „Discursul absolut al teologiei (III)”, *Tribuna*, nr. 478 (2022).

11. Turcan, Nicolae, „Transgresiuni către bine”, *Tribuna*, nr. 481 (2022), p. 2.

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE

1. Turcan, Nicolae, „Fenomenologia morții și finitudinea umană. Dincolo de Heidegger și Levinas”, lucrare prezentată la Conferința internațională a Facultății de Teologie Ortodoxă, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 4–8 noiembrie 2021.
2. Turcan, Nicolae, „Fenomenologia cunoașterii lui Dumnezeu. Experiență și limbaj”, lucrare prezentată la Conferințele Studium Generale, Star UBB, 19 mai 2022.

P. S. LECT. UNIV. DR. BENEDICT (VALENTIN-COSMIN) VESA

CĂRȚI:

- Personalități duhovnicești contemporane III. Biografii și repere*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2020, 280 p.
- Brațele părintești. Despre părinți și copii în parabola Fiului risipitor*, Cluj-Napoca, Renașterea 2021, 150 p.

ARTICOLE (ÎN REVISTE SAU VOLUME COLECTIVE):

- „Și s-a adăugat la neamul său. Gânduri adunate cu privire la moarte și omul contemporan”, în *Tabor* 7 (2021), pp. 17-23.
- „*Christian Culture and the contemporary Romanian Social Life*”, în *Transylvanian Review*, XXX, Suplement 1 (2021), pp. 195-208.
- „World and body in the Writings of Isaac of Nineveh. Asceticism and communication”, în *Studia Patristica*, CXXV, 22 (2021), pp. 179-190.
- „Family, education and social life. Seven inputs regarding the contemporary paradigm”, în *Astra Salvensis*, 18 (2021), pp. 143-152.
- „Problema fricii în vreme de pandemie. Frânturi de gând”, în *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2021, pp. 7-22.
- „Părintele vicar Iustin Tira, autoritate și echilibru. Spicuiuri de gând la ceas aniversar”, în *Slujire și dăruire. Omagiu Părintelui vicar Iustin Tira*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2021, pp. 33-40.
- „Zece ani, zece ctitorii misionare. Părintele Mitropolit Andrei la ceas aniversar”, în *Calendarul Renașterea 2021*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2021, pp. 539-552.
- „Cuvântul Evangheliei și glasul episcopului. O sută de ani de la nașterea Mitropolitului Bartolomeu Anania”, în *Calendarul Renașterea 2021*, Cluj-Napoca, Renașterea, 2021, pp. 403-412.
- „Cuviosul Gherontie de la Tismana, *nebunul frumos*”, în *Cuviosul Gherontie cel nebun pentru Hristos*, Deva, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2020, pp. 7-11.

„Simbolul ca instrument hermeneutic și interpretarea duhovnicească a Scripturii în tradiția siriacă. O privire de ansamblu”, în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmițerii credinței*, vol. I, Cluj-Napoca, Presa Univeritară Clujeană, 2020, pp. 59-66.

ALTE PUBLICAȚII:

- „Tatăl se lasă judecat de fiii lui”, *Renașterea*, 10 (2020), p. 3.
- „Frații și tatăl lor”, *Renașterea*, 11 (2020), p. 3.
- „Unde este mama?”, *Renașterea*, 12 (2020), p. 3.
- „Mentalitatea de argat și chemarea la filiație”, *Renașterea*, 1 (2021), p. 3.
- „Întoarcerea acasă”, *Renașterea*, 2 (2021), p. 3.
- „Zece ani, 10 ctitorii. Părintele Mitropolia Andrei la ceas aniversar”, *Renașterea*, 3 (2021), p. 3.
- „Cuvântul Evangheliei și glasul episcopului. O sută de ani de la nașterea Mitropolitului Bartolomeu Anania”, *Renașterea*, 3 (2021), p. 3.
- „Concluzie, sau cum copiii devin părinți”, *Renașterea*, 4 (2021), p. 3.
- „Învierea ca întâlnire”, *Renașterea*, 5 (2021), p. 3.
- „Avem nevoie de bucurie”, *Renașterea*, 6 (2021), p. 3.
- „O Biserică bine organizată și profetică. Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la ceas aniversar”, *Renașterea*, 7 (2021), p. 3.
- „Chivotul se mută în Biserica din cer”, *Renașterea*, 8 (2021), p. 3.
- „În preajma lui Dumnezeu”, *Renașterea*, 9 (2021), p. 3.

PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE/ SEMINARI:

Simpozionul internațional „Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?”, Cluj-Napoca, 2-3 noiembrie 2020;

Orthodox Research Group St. John Chrysostom Third International Theological Conference – “Holiness, Perfection, Theosis: Understanding the `Measure of the Stature of the Fulness of Christ`”, 5-9 December 2020;

International Symposium “Engaging Orthodox Christian Theology with Today’s World: Evil and Spiritual Combat in a Time of Pandemic” (Institute for Studies in Eastern Christianity – New York, 11 December 2020;

Al XX-lea seminar de Medicină și Teologie „Terapii medicale și spirituale la începutul Mileniului III (Complementaritate, dialog și unitate)”, Bistrița, 17-18 mai 2021.

„International Missionary Conference. Study Process 1921-2021”, Cluj-Napoca, 27-29 September 2021;

CONFERINȚE PASTORALE:

Pregătire pentru Crăciun, conferință online ATOR Banatul de Munte, 9 decembrie 2020;

Nașterea Domnului Hristos în lume – nădejdea noastră, conferință online ASCOR Cluj, 16 decembrie 2020;

Ortodoxia este „vino și vezi!”, conferință Oastea Domnului, Cluj-Napoca, 3 martie 2021;

DISTINCȚII:

„Premiul de excelență – pentru servicii inovative și culturale către societate” – Universitatea „Babeș-Bolyai”, 1 martie 2021.

Ordinul Episcop Nicolae Ivan – 25 martie 2021 (IPS Andrei, Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului);

Diploma omagială 2021 – „Anul omagial al pastorației românilor din afara României” – 21 iulie 2021 (PF Patriarh Daniel);

Diploma comemorativă – „Anul comemorativ al celor adormiți în Domnul; valoarea liturgică și culturală a cimitirelor” – 21 iulie 2021 (PF Patriarh Daniel);

PR. LECT. UNIV. DR. PODARU ADRIAN AUREL**CĂRȚI ȘI CAPITOLE DE CĂRȚI**

Buda, Daniel, Podaru, Adrian Aurel (coord.), Cătălin-Emanuel Șoptorean, Bogdan Negrea, Iancu Buda, Gabriel Noje, Bogdan Șoptorean, Ioan Popa-Bota, Stelian Pașca-Tușa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocși români*, vol. 1, *Periodicele de tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic* –, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021.

ARTICOLE, STUDII

1. „Michael Psellos’ Reading on καθ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὁμοίωσιν” in Theresia Hainthaler, Franz Mali, Gregor Emmenegger und Alexey Morozov (Hrg.), *Imago Dei. Forscher aus dem Osten und Westen Europas an den Quellen des gemeinsamen Glaubens*, Pro Oriente Band XLIII, Wiener Patristische Tagungen IX, Tyrolia Verlag, Innsbruck-Wien, 2021, 418-428.

2. „Portretul Sfântului Ioan Gură de Aur într-o sursă biografică inedită: *Oratio funebris in laudem Sancti Iohannis Chrysostomi*, în Dr. Dacian But-Căpușan (ed.), *In honorem Pr. Lect. univ. Dr. Gheorghe Șanta*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 479-491.

3. „Izolarea creștinului bolnav de COVID-19: viață de chilie”, în Teofil Tia, Adrian Podaru (ed.), *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pan-*

demie: șansă, povară sau normalitate identitară?, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, pp. 389-396.

CONFERINȚE, SIMPOZIOANE

1. Organizarea Simpozionului internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă cu titlul: *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, Cluj-Napoca, 1-3 noiembrie 2020, online.

2. Participare la Simpozionul internațional de teologie, istorie, muzicologie și artă cu titlul: *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, Cluj-Napoca, 1-3 noiembrie 2020, cu referatul: *Izolarea creștinului bolnav de Covid-19: viață de chilie*.

3. International Symposium “Engaging Orthodox Christian Theology with Today’s World: Evil and Spiritual Combat in a Time of Pandemic” (Institute for Studies in Eastern Christianity), New York, 11 December 2020, cu referatul: *Is the Pandemic Evil? A Patristic Perspective*

PREFEȚE, CUVINTE ÎNAINTE

Prefață la: PS Benedict Bistrițeanul, *Brațele părintești. Despre părinți și copii în parabola fiului risipitor*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021.

Cuvânt înainte la: Ioan Bunea, *Viața și activitatea fericitului Augustin*, teză de licență 1932, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2021.

EMISIUNI RADIO ȘI TV

Emisiune la Trinitas TV, „Cuvânt pentru suflet” (realizator Pr. Ovidiu Dincă), în data de 11.05.2021: <https://www.youtube.com/watch?v=vIGk8IAYLIQ>

COMISII

1. Membru, din 2020, în Comisia de Științe Umaniste a Consiliului Național al Cercetării Științifice (CNCS)

2. Membru, din 2019, în asociația International Association of Patristic Studies.

3. Consultant științific al revistei *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities*.

PR. LECT. UNIV. DR. COSMIN COSMUȚA

1. ACTIVITATE DIDACTICĂ:

Curs de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

- anul I, semestrele 1 și 2;

- anul II, semestrele 1 și 2;

Seminare de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:

- anul I, semestrele 1 și 2;

- anul II, semestrele 1 și 2;

**2. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ:
STUDII**

- „Paleocreștinism sau apariția creștinismului în teritoriile românești (secolele I-VI)”, în *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginar religios*, editor Ioan Chirilă, Editura Polirom, Iași, 2020, pp. 63-79;

- „Ultimul și cel mai important episod din activitatea Consistoriului Ortodox Român de la Cluj, înființarea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului”, în *Calendarul Renașterea*, IV (2021), nr. 4, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, pp. 217-230;

CONFERINȚE

- 28 septembrie 2021 a participat la Simpozionul „Nicolae Ivan”, organizat de Mitropolia Ortodoxă a Clujului, Maramureșului și Sălajului la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu prelegerea *Imaginea episcopului Nicolae Ivan reflectată în mărturii ale contemporanilor săi*;

PROIECTE DE CERCETARE

- membru în echipa proiectului *ROMIMAG*; director de proiect: Prof. univ. dr. Corin Braga;

- membru în echipa proiectului „Prevenirea și Reducerea ratei de Abandon pentru studenții la Teologie Ortodoxă” (PRATO);

3. ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

În fiecare duminică și sărbătoare a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica „Sfântul Nicolae” din localitatea Câmpenești, sau în alte lăcașuri de cult din eparhie sau din țară; în cele de mai jos vom prezenta câteva din duminicile și sărbătorile în care a rostit și cuvânt de învățătură:

- 20 decembrie 2020 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la *Duminica dinaintea Nașterii Domnului*;

- 26 decembrie 2020 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică despre *Sf. Nicodim de la Tismana*;

- 17 ianuarie 2021 Sf. Liturghie la Câmpenești, cu predică la pericopa *Vindecării celor 10 leproși*;

- 25 iulie 2021 Sf. Liturghie în Parohia Bonțida, jud. Cluj, cu predică la *Evangelhia vindecării celor doi demonizați din Gadara*;

4. ALTE ACTIVITĂȚI

- a elaborat orarul facultății în ambele semestre ale anului academic 2020-2021;
- a fost coordonator pe facultate al programului Erasmus+;
- 10 noiembrie 2020 a moderat secțiunea de Teologie și Istorie din cadrul Simpozionului internațional „Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?”, ținut la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj în perioada 2-3 noiembrie 2020;
- 29 ianuarie 2021 a fost membru în comisia de concurs pentru postul de lector la specialitatea „Istoria și spiritualitatea Bizanțului”, în Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca;
- a fost membru în Comisia de admitere, sesiunile iulie și septembrie 2021;
- a coordonat șapte (7) teze de licență în sesiunile iulie și septembrie 2021;
- a fost membru în Comisia V, pentru susținerea examenelor de finalizare a studiilor (licență și masterat), sesiunile iulie și septembrie 2021.

PR. LECT. UNIV. DR. LIVIU VIDICAN-MANCI

ARTICOL PUBLICAT ÎN REVISTĂ BDI:

Liturgisire și propovăduire prin live-streaming în Biserica Ortodoxă, în Tabor, nr. 5, 2020, pp. 39-50.

ARTICOLE PUBLICATE ÎN REVISTE ERIH+:

The Taboric Light in the Hymns of the Vespers of the Transfiguration Feast. Catechetical Considerations în Studia Universitatis Babes-Bolyai. Theologia Orthodoxa, Volum 65, An 2020, pp. 123-141,

The Godly Light in Psalms - Theological Perspectives în Teologia, Volum (83) 2, An 2020, pp. 116-136, coautor: Stelian Pașca-Tușa,

Orthodox Monasticism and Online Preaching, în The Theological Review Volum, An: 2020, pp. 114 - 124, coautor: Emil-Mircea Mărginean,

Is there a Need for the Church to Officially Assume Mobile Applications? Case Study: Romanian Orthodox Church and Anglican Church, în Studia Universitatis Babes-Bolyai. Theologia Orthodoxa, Volum Nr: 65, 2, pp. 94-112, An: 2021, coautor: Emil-Mircea Mărginean Mențiuni: guest editor Liviu Vidican-Manci,

The Sacrifice of Isaac - Acknowledgement of a Biblical Typology in the Homilies and Commentaries of the Eastern Church Fathers, în Teologia, Volum 89, 4, pp. 150-164, 2021, coautor: Stelian Pașca-Tușa.

CAPITOLE SAU STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE, PUBLICATE ÎN EDITURI RECUNOSCUTE:

La pastorale des jeunes roumains à l'ère des nouvelles technologies în editor: Dacian But-Căpușan, *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 492-504,

Liturgy and Preaching through "Livestreaming" in the Orthodox Church. In View of a Disciplina Arcani Digitalis în editor: Dacian But-Căpușan, *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 210-220.

CAPITOLE SAU STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE, PUBLICATE ÎN EDITURI NAȚIONALE RECUNOSCUTE:

Bogomili și cathari în secolul al XII-lea: despre controversata întâlnire de la Saint Felix, în editori: Gabriel Viorel Gârdan, Bogdan-Paul Ivanov, Luminița Ivanovici, *Istorie și Teologie în honorem Pr. prof. dr. Ioan-Vasile Leb*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 212-228,

Dregătorul bogat-păzirea poruncilor (predică la duminica a 30-a după Rusalii), în editor: Pr. prof. dr. Vasile Gordon, *Filantropia Bisericii, chip al filantropiei dumnezeiești, reflectată în predica actuală*, Editura Cuvântul Vieții, 2020, pp. 31-36,

Predică la Sfântul Ierarh Antim Ivireanul (27 septembrie) în editor: Pr. prof. dr. Vasile Gordon *Filantropia Bisericii, chip al filantropiei dumnezeiești, reflectată în predica actuală*, Editura Cuvântul Vieții, 2020, pp. 151-154,

CĂRȚI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE IN EDITURI DIN STRĂINĂTATE RECUNOSCUTE:

Cateheze pentru cei botezați, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020,

CĂRȚI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE ÎN EDITURI NAȚIONALE RECUNOSCUTE:

Cercetările profesorilor de Omiletică și Catehetică din Patriarhia Română. Ghid bio-bibliografic, Editura Renașterea, 2021, 300,

Propovăduirea Evangheliei în Era Digitală, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020,

Firescul sfințeniei. 29 de cateheze moral-duhovnicești, Editura Presa Universitară Clujana, 2020,

Omiletica în cercetarea teologilor ortodocși români. vol. 2 Bio-bibliografiile profesorilor din facultățile și departamentele de teologie din Patriarhia Română, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020,

Omiletica în cercetarea teologilor ortodocși români. vol. 3 Sistematizare tematică, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020,

Omiletica și catehetica în cercetarea teologilor ortodocși români. vol. 1 Periodicele cu tradiție din Patriarhia Română, Editura Presa Universitară Clujeană, 2020,

COMISII DE ÎNDRUMARE DE DOCTORAT ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE ORTODOXĂ ISIDOR TODORAN:

Mihai Bodnariuc, Mihai-Gabriel Fătușanu, Serghei Crudu, Cristiana Sporea, Gelu-Valentin Porumb, Mihai Tomescu, Simeon Pinte, Iuliana-Anișoara Tăut, Nicolae-George Barbu, Călin-Marian Drăgeanu, Vasile Pașca, Nectarie Dima, Teodor-Marius Cornea, Marcel Gheberta, Mihai Nevodar, Antonie Ioan Boca, Nicolae Vlad, Nicolae Șincari, Andrei Chețan, Luca Nicolcea, Cosmin Lupulescu, Paul-Ilie Nemeti, Eugen Sebastian Teacu, Iustin Taban, Dănuț-Marcel Bumbu, Alexandru-Constantin Ciui, Ionela-Silvana Codrean.

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE INVITATE INTERNAȚIONALE:

The 3rd international Conference on Digital Media and Orthodox Pastoral Care in Crete DMOPC20, organizator: International Association of Digital Media and Orthodox Pastoral Care, Athens, 7-9 noiembrie 2020.

CONFERINȚE ȘTIINȚIFICE INVITATE NAȚIONALE:

Congresul catehetic Hristos Împartășit copiilor, organizator: Patriarhia Ortodoxă Română, 27 septembrie - 1 octombrie 2021, ediția a XIV-a.

CONTRIBUȚII MASS-MEDIA (PROGRAME TV, RADIO, PRESA SCRISĂ, INCLUSIV CEA CULTURALĂ ȘI DE ATITUDINE CIVICĂ) ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ȘI/SAU ÎN LEGĂTURĂ CU PROFESIA:

Radio Renașterea, Tematica în cuvinte cheie: Evanghelia Duminicii, 2021,
YouTube, Tematica în cuvinte cheie: Promovarea Secției de Masterat, 2021,
Radio Renașterea, Tematica în cuvinte cheie: Predică despre trezie, 2021,

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN VOLUME ALE MANIFESTĂRILOR ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE CU EDITORI, ISBN, INDEXATE BDI :

Părintele Constantin Galeriu și provocările unei „pastorații autonome” în mediul virtual. Contemporan cu tinerii pe care nu i-a cunoscut, în editor: Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru, *Pastorația și duhovnicia creștină în vreme de pandemie: șansă povară sau normalitate identitară?*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2021, pp. 301-310.

MEMBRU ÎN COLECTIVE EDITORIALE NAȚIONALE :

Redactor revista: Studii Teologice, din 2019,

MEMBRU ÎN ORGANIZATII PROFESIONALE INTERNAȚIONALE
International Association of Digital Media and Pastoral Care,
 2020-2025,
Central and Eastern European Association for Mission Studies
 (CEEAMS), 2020-2025,

MEMBRU ÎN ORGANIZATII PROFESIONALE NAȚIONALE
Asociația Tinerilor Ortodocși Români, vicepreședinte, 2020-2025,

MEMBRU CENTRU DE CERCETARE
Center for Mission and Nomocanonical Studies, an înființare: 2008,

ORGANIZARE DE MANIFESTĂRI CULTURALE PENTRU COMUNITATE:

Seară duhovnicească-Turda: Prin Cruce la Înviere, 2021,

PARTICIPARE ÎN ALTE COMISII UBB :

Comisie pentru obținerea gradului didactic II, Anul universitar:
 2021-2022, președinte.

PARTICIPARE ÎN COMISII DE LICENȚĂ/MASTERAT 2020-2021,

PARTICIPARE LA/ORGANIZARE DE CONFERINȚE/EVENIMENTE / WORKSHOPURI / MESE ROTUNDE / ȘCOLI DE VARĂ / ETC. CU MEDIUL DE AFACERI ȘI/SAU PENTRU COMUNITATE:

Congresul "Hristos împărtășit copiilor", Ediția a XIII-a, Caraiman,
 coordonator, 2020,

Lansare de carte online „Singurătatea îmblânzită: reflecții citadine
despre Părinții pustiei”, 2020,

Congresul "Hristos împărtășit copiilor", Ediția a XIV-a, Caraiman,
 2021, a susținut prelegerea *Activități de catehizare și activități cu tinerii*
în parohiile ortodoxe. Studii de caz.

Pot vorbi cu Dumnezeu prin Smartphone? Provocări pentru viața
tânărului creștin, 2020,

Întâlnire și iubire în Era internetului, 2020,

PREMII NAȚIONALE:

Premiul de excelență pentru cercetare, Universitatea Babeș-Bolyai, 2021,
Crucea Arhiepiscopală, Arhiepiscopia Vadului Feleacului și Clujului,
 2021, pentru merite deosebite în ridicarea Seminarului Teologic Ortodox
 din Cluj-Napoca la rangul de Colegiu și activitatea rodnică din ultimii 10 ani.

PUBLICAȚII NON-ACADEMICE ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ȘI/SAU ÎN LEGATURĂ CU PROFESIA:

Cateheze la rugăciunea Tatăl nostru, 2021, <https://www.mitropolia-clujului.ro/catehizare/>,

Cateheze la sărbătorile mari, 2021, <https://www.mitropolia-clujului.ro/catehizare/>,

Radio Renașterea și rolul său misionar-catehetic în epoca Internetului, 2020, <https://radiorenasterea.ro/radio-renasterea-si-rolul-sau-misionar-catehetic-in-epoca-internetului/>,

TEZE DE LICENȚĂ COORDONATE:

Catehizarea adulților în context contemporan, 2020, Andronesi Valer.

Opera Omiletică a Sfântului Vasile cel Mare, 2021, Pr. Gorgan Răzvan Dumitru.

Sfântul Ignatie Briancianinov - viața și opera Omiletică, 2021, Bulbuc Iuliu Gabriel.

Sfântul Luca al Crimeei - viața și opera Omiletică, 2021, Rusu Alexandru Andrei.

Sfântul Nicolae Velimirovici - viața și opera Omiletică, 2021, Andreica Alex-Octavian.

Profilul biografic și omiletic al părintelui Toma Chiricuța, Iustin Pop.

DISERTAȚII :

Cateheza creștină în Marea Britanie. Studiu de caz: Biserica Ortodoxă și Biserica Anglicană: Mureșan Cosmin, 2020.

LECT. UNIV. DR. ALIN RĂZVAN TRIFA

ACTIVITATE DIDACTICĂ

A contribuit cu un studiu intitulat *Conservarea și viața operei de artă. Chimia în restaurare*, la volumul *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*.

Este coautor al studiului "*The investigation of the painting of the Royal Icon of Jesus Christ*", care a fost susținut în cadrul Conferinței internaționale: *Processes in Isotopes and Molecules*, în decembrie 2021.

A organizat o Expoziție de promovare a specializării Artă Sacră a Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, intitulată *Artă Sacră*, în sala de expoziții a ziarului Făclia de Cluj, în intervalul 12-30 aprilie 2021. Lucrările reunite aici au fost semnate de cadre didactice și studenți ai secției noastre (detaliu fig. 1).

A participat la Expoziția de icoane organizată cu ocazia *Simpozionul Internațional de Teologie, Muzicologie și Artă*, organizat de Facultatea noastră, cu o lucrare format 60 x 150 cm.

A participat la Expoziția online, intitulată „*Preocupări în pandemie*”, organizată de conf. univ. dr. Claudia Trif.

A coordonat mai multe *lucrări de licență și de disertație*, și a realizat documentația necesară gestiunii pentru mijloacele fixe și mobile aflate pe inventarul specializării Artă Sacră.

A fost, pentru documentare iconografică, în Sfântul Munte Athos. (fig. 2)

A realizat mai multe picturi murale (detalii, fig. 3 și 4).

Fig. 1. Expoziția de promovare a specializării.

Fig. 2. Mănăstirea Prodromu, Sfântul Munte Athos.

Fig. 3, 4. Chipuri de sfinți ierarhi.

LECT. UNIV. DR. PAȘCA-TUȘA STELIAN

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

A predat cursurile la nivel licență la disciplinele: *Isagogia Vechiului Testament*, *Limba Ebraică* și *Arheologie Biblică*.

A ținut seminarii și lucrări practice la nivel licență la disciplina *Isagogia Vechiului Testament* și la *Limba Ebraică*.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ȘI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

§ Membru al *Centrului de Studii Biblice*, Cluj-Napoca

§ Membru al *Uniunii Bibliștilor din România*, Sibiu

§ Membru al *Societății Bibliștilor Ortodocși Români*, București

ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ

VOLUME

1. Adrian Podaru și Daniel Buda (coord.), Cătălin-Emanuel Ștefan, Bogdan Negrea, Iancu Buda, Gabriel Noje, Bogdan Șoptorean, Ioan

Popa-Bota și Stelian Pașca-Tușa, *Patrologia în cercetarea teologilor ortodocși români. Periodicele cu tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021), 175 p. ISBN 978-606-37-1037-7.

Moș Grigore-Dinu (coord.), Bogdan Șopterean, Iancu Buda, Stelian Pașca-Tușa, Ioan Popa-Bota și Gabriel Noje, *Teologia Dogmatică Ortodoxă în cercetarea teologilor ortodocși români. Periodicele cu tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021), 164 p. ISBN 978-606-37-1033-9.

2. Moș Grigore-Dinu (coord.), Bogdan Șopterean, Iancu Buda, Stelian Pașca-Tușa și Ioan Popa-Bota și Gabriel Noje, *Teologia Dogmatică Ortodoxă în cercetarea teologilor ortodocși români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultățile și departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021), 255 p. ISBN 978-606-37-1034-6.

3. Moș Grigore-Dinu (coord.), Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Negrea, Bogdan Șopterean, Iancu Buda, Ioan Popa-Bota, Gabriel Noje și Cătălin-Emanuel Ștefan *Teologia Dogmatică Ortodoxă în cercetarea teologilor ortodocși români. Sistematizate tematică – ghid bibliografic*, vol. 3 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2021). ISBN 978-606-37-1035-3.

4. Liviu Vidican-Manci (coord.), Ioan Chira, Bogdan Negrea, Bogdan Șopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Pașca-Tușa și Gabriel Noje, *Omiletica și Catehetica în cercetarea teologilor ortodocși români. Periodicele cu tradiție din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 426 p. ISBN 978-606-37-0886-2.

5. 9. Liviu Vidican-Manci (coord.), Bogdan Negrea, Bogdan Șopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Pașca-Tușa și Gabriel Noje, *Omiletica și Catehetica în cercetarea teologilor ortodocși români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultățile și departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 137 p. ISBN 978-606-37-0887-9.

6. 10. Liviu Vidican-Manci (coord.), Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Negrea, Bogdan Șopterean, Ioan Popa-Bota, Iancu Buda, Ioan Chira și Gabriel Noje, *Omiletica și Catehetica în cercetarea teologilor ortodocși români. Sistematizate tematică – ghid bibliografic*, vol. 3 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 587 p. ISBN 978-606-37-0888-6.

7. Stelian Pașca-Tușa, Alexandra Budu, Ioan Popa-Bota, Teodora-Ilinca Mureșanu, Cosmin Cosmuța, Adriana Rotar, Crina Pașca-Tușa, Claudia-Cosmina Trif și Bogdan Șopterean, *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video și fișe de lucru – ciclul primar*, ed. Ioan Popa-Bota (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 100 p. ISBN 978-606-37-0741-4.

8. Stelian Pașca-Tușa, Teodora-Ilinca Mureșanu, Adriana Rotar, Alexandra Budu, Ioan Popa-Bota, Cosmin Cosmuța, Crina Pașca-Tușa, Claudia-Cosmina Trif și Bogdan Șopterean, *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video și fișe de lucru – ciclul gimnazial*, ed. Ioan Popa-Bota (Cluj-Napoca: PUC, 2020), p. 92 p. ISBN 978-606-37-0742-1.

9. Teodora-Ilinca Mureșanu, Ioan Popa-Bota, Alexandra Budu, Stelian Pașca-Tușa, Cosmin Cosmuța, Adriana Rotar, Crina Pașca-Tușa, Claudia-Cosmina Trif și Bogdan Șopterean, *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video și fișe de lucru – ciclul liceal*, eds. Stelian Pașca-Tușa și Ioan Popa-Bota (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 207 p. ISBN 978-606-37-0743-8.

STUDII WOS

§ Stelian Pașca-Tușa, Claudia-Cosmina Trif și Ioan Popa-Bota, „The Iconic Representation of the Taboric Light,” *European Journal of Science and Theology* 17.2 (2021): 151-167.

§ Pașca-Tușa, Stelian, Paula Bud și Elena Onețiu, „The Mystery of Alterity reflected in Christian Teachings (Învățăături hristianicești) (1700),” *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* 25.2 (2020): 305-320.

§ Dan Bența, Paula Bud, Elena Platon, Stelian Pașca-Tușa, Elena Onețiu, Alin Mihailă și Felix Floca, „Challenges in proofing of the Cyrillic MCVRO resources – Equability between the technical component and the role of the researcher,” *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* 25.2 (2020): 337-354.

STUDII ERIH PLUS

§ „God’s Mercy or Jonah’s Anger? An Orthodox Approach to the Case of Nineveh” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Theologia Orthodox* 1 (2020): 23-37.

§ Stelian Pașca-Tușa și Liviu Vidican-Manci, „The Godly Light in Psalms – Theological Perspectives,” *Theologia* 2 (2020): 231-250.

§ Stelian Pașca-Tușa și Ioan Popa-Bota, „Iconizarea bizantină a cetelor îngeresti în turla edificiului liturgic,” *Mitropolia Olteniei* 5-8 (2020): 122-139.

§ Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șopterean, „The theological symbolism of colours in Byzantine iconography,” *Journal of Romanian Literary Studies* 25 (2021): 183-190

§ Ioan Chirilă, Stelian Pașca-Tușa, Bogdan Șopterean, „St. Symeon the New Theologian and His Personal Experience of Seeing the Divine Light,” *Icon of Faith. International Journal of Interdisciplinary Scientific Research (IFIJISR)* 12.1 (2021): 5-18.

§ Stelian Pașca-Tușa și Liviu Vidican-Manci, „The Godly Light in Psalms – Theological Perspectives,” *Teologia* 2 (2020): 116-136.

STUDII BDI

1. Stelian Pașca-Tușa și Florin Claudiu Daniel, „Ofranda și grija pentru cei adormiți – de la Iuda Macabeul la practici iudaice actuale,” *Tabor* 6 (2021): 85-90.

2. „Preoții slujitori din localitatea Soporu de Câmpie în perioada 1927-2019,” *Astra Salvensis* 1 (2020): 131-6.

3. „Preoții slujitori din localitatea Soporu de Câmpie în perioada 1733-1927,” *Astra Salvensis* 2 (2020).

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

1. „Reprezentări simbolice religioase” în *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios*, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020), 80-96.

2. „Cine este Împărăteasa care stă de-a dreapta Domnului? Repere mariologice în exegeza unui text psalmic (Ps 44,11),” în *Maica Domnului, ocrotitoarea creștinilor. Lucrările Simpozionului Internațional de Teologie Mănăstirea Timișeni – 4 noiembrie 2019*, ed. Remus Feraru (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 187-201.

3. „Patriarhul Avraam – etalon de credință pentru creștini (Rom 4,17-25),” în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tom XXII (2018-2019), ed. Vasile Stanciu (Cluj-Napoca: Renașterea, 2020): 9-17.

4. Stelian Pașca-Tușa și Bogdan Șoptorean, „Psaltirea mitropolitului Bartolomeu sau despre împreună vorbirea sufletului cu Dumnezeu” în *Satul și spiritul românesc între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmiterii credinței*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu și Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 265-278.

5. „Bindecuvântarea celui care a cunoscut numele lui Dumnezeu (Ps 90,14-16),” în *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Șanta*, ed. Dacian But-Căpușan (Cluj-Napoca: Renașterea, 2021), 575-583.

VOLUME COORDONATE

1. Stelian Pașca-Tușa (ed.), „Canon and Canonicity” (Actele conferinței ROOTS „Revelație. Inspirație. Canon. Unitatea Scripturii și reflectarea ei în dinamica pastorală”, în Cluj-Napoca, 4 iulie 2016, *Romanian Orthodox Old Testament Studies* 2 (2020).

PARTICIPARE LA CONFERINȚE

§ 6-7 aprilie 2021, conferința internațională *Biblical Hermeneutics: The Old Testament – tradition and (post) modernity* [academic require-

ments, biblical research, and liturgical-pastoral exegesis], Cluj-Napoca, cu comunicarea: „Iubirea părintească vs. brutalitate în reprezentarea bizantină a jertfei lui Avraam”

§ 23-24 noiembrie 2020, conferința internațională „*Polis și Paideia. Temeiuri biblice și educație ascetică în Răsăritul creștin*”, cu comunicarea „Regele David și experiența mistică a rugăciunii inimii în Psalmi”

§ 2-3 noiembrie 2020, conferința internațională *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Un remediu psalmic pentru boală și suferință (Ps 40,1-3) – perspective rabinice și patristice”

ORGANIZARE DE CONFERINȚE, WORKSHOP-URI ȘI LANSĂRI DE CARTE

§ 6-7 aprilie 2021, conferința internațională *Biblical Hermeneutics: The Old Testament – tradition and (post) modernity [academic requirements, biblical research, and liturgical-pastoral exegesis]*, Cluj-Napoca (conferință on-line).

§ 23 decembrie 2020, conferința on-line „Naștera Domnului în Scriptura Veche și în istorie”, susținută de Pr.prof.univ.dr. Ioan Chirilă și Ierom.dr. Iuliu Maxim Morariu, de la Facultatea de Teologie din Cluj-Napoca.

§ 4 decembrie 2020, lansare volumul „Paula Bud – In memoriam” în revista *ROOTS 3/2020* și „Studii de Exegeză și Teologie” (Paula Bud).

§ 2 decembrie 2020, conferința on-line „Le titre, le regroupement, l'ordre et le nombre des livres de l'Ancien Testament”, susținută de Prof.univ.dr. Ștefan Munteanu, de la Institut du Theologie Orthodoxe Saint-Serge, Paris.

§ 18 noiembrie 2020, conferința online *Literatura veche românească. Scrieri religioase*, susținută de Pr.lect.univ.dr. Ion Reșceanu, Universitatea din Craiova.

§ 13 noiembrie 2020, Ziua Internațională a Sfintei Scripturi, conferința *Biblia cu Comentariu. De la Glossa Ordinaria la Bible ne ses traditions (B.E.S.T.)* susținută de pr. prof. dr. Eugen J. Pentiu de la Holy Cross, Hellenic College, Boston și DHC al UBB

§ 21 octombrie 2020, conferința online *Arheologia biblică a Vechiului Testament*, susținută de Lect.univ.dr. Alexandru Mihăilă, Universitatea din București.

PROIECTE DE CERCETARE

1. cercetător științific în proiectul ID P_40_374, cod MySMIS 105765, *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative și materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producție, conservare, restaurare)* (UBB-TeMATIC-Art), <http://tematicart.granturi.ubbcluj.ro/>

2. cercetător în proiectul PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0326, *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric și identități cultural-lingvistice* (ROMIMAG), <http://romimag.granturi.ubbcluj.ro/>

3. membru echipă în proiectul instituțional internațional Religion, Human Rights and Politics. The Challenges faced by Eastern Europe, nr. contract 23.152296/P43090 /3.12.20152. – 2017, 2018, 2019, 2020, 2021

ASIST. UNIV. DR. VICTORIA GRĂDINAR

I ACTIVITATE DIDACTICĂ

CURSURI ȘI SEMINARIILE - NIVEL LICENȚĂ:

- *Etiopatogenia operei de artă* (curs)
- *Metodologia restaurării picturii murale și documentație de restaurare* (curs și seminar)
- *Teoria generală a restaurării* (curs și seminar)
- *Studiul desenului pentru restaurare* (curs și seminar)
- *Studiul culorii pentru restaurare* (curs și seminar)
- *Mecanismele degradării picturii murale* (curs și seminar)
- *Metodologia restaurării picturii în tempera și documentație de restaurare* (seminar)

II. ALTE ACTIVITĂȚI:

2020 - Realizarea picturii murale exterioare în pridvorul de nord a bisericii „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din loc. Moșișeni, Jud. Satu Mare.

2020 - Realizarea picturii murale exterioare în pridvorul de vest a bisericii „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil” din loc. Moșișeni, Jud. Satu Mare.

2021 - Realizarea picturii monumentale (pe lemn) - „Buna Vestire” - în cadrul Biroului teritorial din Inspectoratul de Poliție Județean Satu Mare al Sindicatului Național al Politistilor și Personalului Contractual din Ministerul Afacerilor Interne

2021 - Realizarea picturii murale din cantina socială „Sf. Sofia”, propopiatul Negrești-Oaș, jud. Satu Mare.

2021 - Realizarea picturii iconostasului din biserica ortodoxă cu hramul „Soborul Sf. Ioan Botezătorul” din loc Dealu Mare, Jud. Cluj.

III. ILUSTRĂȚII COPERȚII DE CARTE:

Copertă de carte, *Icoana Fragment Iisus Hristos învățător după modelul lui Rubliov*, volumul: *Firescul sfințeniei 29 de cateheze moral- duhovnicești*, autor - Liviu Vidican-Manci, ISBN 978-606-37-0793-32020, 2020.

PRECIZARE

*Fiecare autor este răspunzător
de conținutul lucrării sale*